

A. Aijal Uppala

Kirkkokysymys

Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi

Kansi
Kimmo Pälikkö

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
Rajakatu 7, 15100 Lahti
www.luterilainen.com
2008

Alkuteokset

Tähän niteeseen on koottu Albert Aijal Uppalan (vuoteen 1935 Wegelius) vuosina 1929 – 1984 suomenkielellä kirjoittamia kirkkopillisia teoksia ja kirjoituksia, jotka on julkaistu joko itsenäisinä kirjoina tai artikkeleina Luterilainen-lehdessä.

Tämän niteen osiot, alkuperäisen julkaisemisen aikajärjestyksessä, ovat:

Kirjat:

- Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi
Suomen Vapaa Ev. Lut. Kirkko, Hämeenlinna, 1930. 110 s.
- Kirkkokysymys Jumalan sanan ja luterilaisen tunnustuksen valossa
Suomen Vapaa Ev. Lut. Kirkko, Hämeenlinna, 1937. 126 s.
- Kansankirkko ja uskonnonvapaus
Suomen Vapaa Ev. Lut. Kirkko, Hämeenlinna, 1938. 48 s.
- Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät, otteita kirjasta 26 s.
Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko, Lahti, 1976. 374 s.

Lehtiartikkelit:

Julkaistu Luterilainen-lehdessä, osasta on otettu eripainoksia

- Erilaisia luterilaisia kirkkoja ja kirkkoliittoja, Luterilainen 1963, 10 s.
- Lutherin vapautuminen paavikirkosta, Luterilainen 1969, 19 s.
- Kirkollisen yhteyden perusteista Augsburgin tunnustuksen VII opinkohdan mukaan, Luterilainen 1971, 10 s.
- Kuinka luterilainen uskonpuhdistus saattoi toteutua, Luteril. 1971, 42 s.
- Evankelisten pappien kokous ja evankelisten pappien liiton vuosikokous 1922, Luterilainen 1972, 12 s.
- 'Evankelinen liike tämän päivän kirkossamme' rovasti Toivo Rapelin haastattelun johdosta, Luterilainen 1972, 5 s.
- 'Evangeliumiyhdistyksen suhde Suomen kansankirkkoon 1917-1939', Reijo Arkkilan väitöskirjan arvostelu, Luterilainen 1976, 24 s.
- Kommentteja Arkkilan kirjoittaman kirja-arvostelun johdosta.
'Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät', Luterilainen 1977, 7 s.
- Seurakunta / kirkko — yhdistyksiä, Luterilainen 1984, 5 s.
- Järkyttävä ahdistus, Luterilainen 1984, 4 s.

A. Aijal Uppala in memoriam, Luterilainen 1984, 8 s.

ISBN 978-951-9318-56-1
Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 2008

Sisällysluettelo

Kirjan osiot, kunkin osion sisällysluettelo on ao. osion alussa.

Esipuhe	4
I Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi	7
II Kirkkokysymys	
Jumalan sanan ja luterilaisen tunnustuksen valossa	117
III Kansankirkko ja uskonnonvapaus	241
IV Erilaisia luterilaisia kirkkoja ja kirkkoliittoja	287
V Lutherin vapautuminen paavikirkosta	299
VI Kirkollisen yhteyden perusteista	
Augsburgin tunnustuksen VII opinkohdan mukaan	319
VII Kuinka luterilainen uskonpuhdistus saattoi toteutua	329
VIII Evankelisten pappien kokoukset 1922	373
IX 'Evankelinen liike tämän päivän kirkossamme'	
rovasti Toivo Rapelin haastattelun johdosta	387
X 'Evangeliumiyhdistyksen suhde Suomen kansankirkkoon	
1917–1939.' Reijo Arkkilan väitöskirjan arvostelu	393
XI Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät, otteita kirjasta ..	421
XII Kommentteja Arkkilan kirja-arvostelun johdosta,	
'Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät'	449
XIII Seurakunta / kirkko — yhdistyksiä	457
XIV Järkyttävä ahdistus	463
 A. Aijal Uppala in memoriam	469
 Jumalan sanan ja Tunnustuskirjojen todistuksia,	
kirkkokysymystä koskevia kohtia	478
Raamatunkohtien hakemisto	481
Henkilöhakemisto.....	484
Hakemisto, Lutherin kirjoituksia.....	486
Asiahakemisto	487
Seurakuntaa, kirkkoa ja saarnavirkaa käsitteleviä	
STLK:n julkaisemia teoksia	490

Esipuhe

Nuorena ylioppilaana, vasta teologian opinnot Helsingin yliopistossa aloittaneena A. Aijal Uppalalle (vuoteen 1935 Wegelius) selvisi, että Kristus on sovittanut hänenkin syntinsä. Hän on itse todennut, että "taivaallinen valo tuli Jumalan sanan kautta sydämeen". Hän oli aktiivisesti mukana evankelisessa ylioppilastoiminnassa. Jo yliopistoaikana ja valmistuttuaan ja saatuaan kansankirkollisen pappisvihkimyksen hän syventyi Jumalan sanaan ja luterilaiseen tunnustukseen. Hänelle, yhdessä muiden nuorten teologien kanssa, tuli sydämen ja omantunnon asiaksi luterilaisissa tunnustuskirjoissa ilmaistu Pyhän Raamatun oppi seurakunnasta. 1920-luvun alussa Uppala pääsi tutustumaan muualla maailmassa, Euroopassa ja Amerikassa valtiokirkoista erillään oleviin tunnustuksellisiin luterilaisiin kirkkoihin, mikä entisestään kirkasti hänelle selkeäksi raamatullisen, apostolisen seurakunnan olemusta ja kuinka kristityt voivat kokoontua paikallisseurakuntina.

Kesällä 1922 Uppala tutustui Saksan vapaaseen ev.lut. kirkkoon ja jatkoi sieltä matkaansa Yhdysvaltoihin Missourisynodin teologiseen korkeakouluun St. Louisiin. Siellä hän opiskeli lukuvuoden 1922 – 1923. Hän sai kuunnella prof. Franz Pieperin dogmatiikan koko luentosarjan. Näillä luennoilla tulivat esiin erityisesti opit pyhästä Raamatusta ja kirkosta. Lisäksi hän kuunteli toisten professoreiden luentoja kirkkohistorian, eksegetiikan ja käytännöllisen teologian aloilta. Uppala on kertonut erityisesti kiinnittäneensä huomiota siihen, että jokaisella Jumalan sanalla oli oma käyttönsä ja että kukin kohta asetettiin sille kuuluvaan yhteyteen. Tämä näkyi Uppalan elämässä halki elämän. Hän ei ollut vain yhden opinkohdan mies, vaan Raamatun sana ohjasi laaja-alaisesti hänen uskonkilvoitustaan ja opetustaan.

Vuosina 1923 – 1926 syntyi eri puolille Suomea kansankirkosta erillään olevia, vapaita evankelisluterilaisia seurakuntia, jotka rekisteröityivät 1928 kirkkokunnaksi nimellä Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko. Vuoden 1923 alusta voimaan tullut uskonnonvapauslaki ei aiheuttanut seurakuntien muodostumista, jotka olisivat silloin syntyneet joka tapauksessa. Laki kylläkin mahdollisti myöhemmin niiden rekisteröimisen esivallan säännösten mukaan. (Vuodesta 1967 on kirkon nimi Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko.) Kun seurakuntien syntyvaiheessa toisaalla, herätysliikekirkollisuuteen tottuneiden piirissä sanottiin, että olisittehan te kansankirkossakin saaneet vapaasti julistaa oman tunnustuksenne mukaisesti, vastasi Uppala, että ainahan me papit voimme tulla toimeen, vaan kysymys on siitä, mitä seurakunta saa kuulla tai joutuu kuulemaan. Seurakunnan tarpeet ovat ensisijaisia, pappien tarpeet toissijaisia. Kristityillä on oikeus kuulla Hyvän

paimenen, meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen, ääntä ja vain sitä. Va-
pahtaja sanoo: ”Minun lampaani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne,
ja ne seuraavat minua.” ”Mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat
häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä.” (Joh. 10:27; 10:5)

Uppalan kotikielet olivat ruotsi ja suomi. Hän oppi jo koulupoikana
myös saksankielen, jota käytti kuin kolmatta kotikieltään. Hän luki ja tutki
Lutherin ja muiden uskollisten tunnustuksellisten opettajien kirjoituksia
alkukielellä ja saattoi vedota niihin. Hän joutui kumoaman ja torjumaan
usein ylimalkaiseen ja väärrään lähdetiedon käyttöön perustuvia väitteitä,
jotka kuitenkin yleisessä tietoisuudessa saavat levitä niiden arvovaltaisiksi
koettujen esittäjien vuoksi. Tähän niteeseen otetuissa kirjoituksissa Uppalan
käyttämät käännökset saksasta ovat usein hänen itsensä tekemiä.

Kysymykseen: mitä on kristillinen kirkko? (yksi, pyhä, yleinen seura-
kunta), vastaa Uppala useasti toistamallaan Tunnustuskirjojen sanoilla: ”Sil-
lä (Jumalan kiitos) seitsenvuotinen poika tietää näinä aikoina, mitä seura-
kunta on, nimittäin uskovaiset, pyhät, lampaat, jotka kuulevat paimenensa
äänen. Sillä näin lapset rukoilevat: ’Minä uskon pyhän, yleisen eli kristilli-
sen seurakunnan.’ Tämä pyhyys... osoittautuu... Jumalan sanassa ja oikeas-
sa uskossa.” (Schmalkaldenin uskonkohdat, seurakunnasta) Paikallisseura-
kunnan olemusta selvittää Lutherin kirja ’Seurakunnan Raamattuun perus-
tuvasta oikeudesta ja vallasta koetella kaikkea oppia sekä kutsua, asettaa
virkaan ja erottaa opettajia’ 1523. (St.L. X, 1538–1549, kirjassa Martti Lut-
her, Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta, STLK 1999.) Uppala käyttää
myös muita aiheeseen liittyviä Lutherin kirjoituksia, joita on väärin mainittu
sekaoppista kansankirkkoaatetta puolustettaessa. (Kirja ’seurakunnan pai-
menen valitsemisesta ja asettamisesta Prahan kaupungin hallitukselle ja
seurakunnalle’ 1523, ’Saksalainen messu’ 1526, Sovinnontarjous paavilai-
sille kirjassa ’Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille’
1530.)

1920-luvulla muodostuneet tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat
olivat kovan paineen alaisia niin maailman kuin kansankirkollisten taholta.
Erityisesti tuntui raskaalta evankelisen liikkeen taholta koettu torjunta ja
vastustus, vaikka siihen suuntaan oli vanhoja ystävyyssiteitä ja tiettyä lähei-
syyden tunnetta. 1930-luvun alussa oli kansankirkollisella taholla virallisia-
kin pyrkimyksiä kieltää muiden luterilaista nimeä käyttävien kirkkojen toi-
minta. Ne esitykset eivät kuitenkaan valtion hallinnossa johtaneet lainsää-
däntöön. Näissä oloissa vuosina 1929 – 1938 Uppala kirjoitti kolme tut-
kielmaa, jotka ovat tämän niteen kolme ensimmäistä osiota: ’Minkälaista
kirkkoa Luther tahtoi?’ 1930, ’Kirkkokysymys’ 1937 sekä ’Kansankirkko ja
uskonnonvapaus’ 1938.

Tähän niteeseen otetut muut kirjat ja kirjoitukset ovat Uppalan eläkevuosilta 1963 – 1984 ja ne käsittelevät kukin lyhyemmässä muodossa seurakunta-kysymyksen perusteita, uskonpuhdistuksen historiallisia tapahtumia, evankeliseen liikkeeseen ja tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin liittyviä sekä näitä aiheita koskettavia ajankohtaisia asioita. Eläkevuosinaan Uppala myös sai valmiiksi muun työn ohella pitkään valmistelemansa tutkielman 'Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät' 1976.

Varhaisemman ajan kolme kirjaa on vuosikymmeniä ollut loppuunmyytyjä. Kirjaa 'Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät' on saatavilla STLK:n kirjamyynnistä, muut tähän otetut kirjoitukset on aikanaan julkaistu Luterilainen -lehdessä.

Kolmessa ensimmäisessä kirjassa Uppala on käyttänyt — paitsi omia käännöksiään — tietysti silloin saatavissa olleita käännöksiä, joista muutamista on myöhemmin ilmestynyt uudistettuja laitoksia. Otteet Raamatusta on tässä pyritty muuttamaan 1933 / 1938 käännöksen mukaisiksi. Sikäli kuin otteita muista kirjoista on muutettu uudempien käännösten mukaisiksi, on siitä mainittu kunkin osion alussa lukijalle -kappaleessa. Kirjojen oikeinkirjoitusta ja kieliasua on paikoin nykyaikaistettu. Otsikoihin on lisätty systemaattinen numerointi ja kirjan loppuun hakemistoja, joiden toivomme auttavan lukijaa löytämään etsimänsä kohdat.

Lukijaa pyydetään pitämään mielessään, minkälaisessa kirkkopoliittisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa näitä kirjoitettaessa on eletty. 1920-luvun lopulta toiseen maailmansotaan vallinnut maailmanpoliittinen kuin myös yhteiskunta-aatteellinen tilanne voi näkyä joissakin sensuuntaisissa huomioissa ja sanavalinnoissa.

Vaikka tämän niteen painamisen aikaan elämme noin 80 vuotta myöhemmin kuin pastori A. Aijal Uppala tässä olevat ensimmäiset kirjansa kirjoitti, voi ymmärtäväinen lukija löytää niistä vastauksia tänä päivänä esillä oleviin kirkollisiin ja omiin kysymyksiinsä. Uppala osoittaa kirjoituksissaan — Raamatun, Tunnustuskirjojen ja uskollisten luterilaisten opettajien, ennen muuta Lutherin, opetuksella — kestäättömiksi esitetyt tunnustuksellista luterilaisuutta vastustavat argumentit, niin raamatullisen, luterilaisen opin ja tunnustuksen kuin historiankin kannalta.

*Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
pääsiäisenä 2008*

I

Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?

Kirjoittanut
A. Aijal Wegelius [Uppala]
pastori

Sisältää myös piispa J. Gummeruksen esittämän
Lutherin kirkkokäsitteen arvostelua sekä viittauksia
Suomen kirkollisiin oloihin.

Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko
1930

LUKIJALLE

Pastori A. Aijal Uppala (ent. Wegelius) laati tämän kirjoituksen 1920- ja 1930-lukujen taitteessa. Se julkaistiin kirjasena Suomen Vapaan Evankelis-Luterilaisen Kirkon toimesta 1930. Kirja on ollut kauan loppuunmyyty. Tekijä on käyttänyt silloin käytettävissä olleita käännöksiä ja monin paikoin itse saksankielestä tekemiään käännöksiä. Tähän laitokseen on otteet Raamatusta kirjoitettu 1933 / 1938 käännöksen mukaisina. Lainaukset Tunnustuskirjoista, Lutherin Kirkkopostillasta ja Galatalaiskirjeen selityksestä on tässä julkaisussa kirjoitettu A. E. Koskenniemen käännöksistä, jos muuta ei ole ilmoitettu: 'Tunnustuskirjat' 1948, 'Kirkkopostilla' 1941-1944 ja 'Galatalaiskirjeen selitys' 1932.

Lukijalle tiedoksi, että Lutherin kirjasta 'Seurakunnan oikeudesta...' on nyt käytettävissä myös M. Särelän käännös 1999 (STLK:n julkaisu 'Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta').

Oikeinkirjoitusta ja kieliasua on tässä kirjoittajan tyyliä muuttamatta varovasti nykyaikaistettu.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko

SISÄLLYS

1	JOHDANNOKSI	11
2	LUTERILAISEN USKONPUHDISTUKSEN TARKOITUS JA MERKITYS myös käsiteltävän kysymyksemme kannalta.....	13
3	MITÄ LUTHER OPETTI KRISTILLISESTÄ KIRKOSTA?	15
4	ERILAISIA KÄSITYKSIÄ PAIKALLISSEURAKUNNISTA eli näkyvästä kirkosta	16
	4.1 Lahkollinen seurakuntakäsitys	17
	4.2 Nykyaikainen kansankirkkoate	17
	4.2.1 Kansankirkkoaatteesta yleisesti.....	17
	4.2.2 Esimerkkejä Suomen nk. ev.lut. kansankirkosta	18
	4.3 Raamatullinen oppi seurakunnasta	22
5	MILLAISTA KIRKKOA LUTHER TAHTOI	23
	5.1 Tahtoiko Luther lahkollisen seurakuntakäsityksen mukaista kirkkoa?	23
	5.2 Tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkkoatteen mukaista kirkkoa?	24
	5.3 Tahtoiko Luther sitten Raamatun mukaista apostolista kirkkoa eli seurakunnallisuutta?	37
	5.4 Lutherin seurakunta-käsite Kristittyjen ja paikallisseurakunnan oikeudet ja valta osoitettu ja tunnustettu	39
	5.4.1 Lutherin 'kypsymisvaihe'	39
	5.4.2 Paavin aneet ja Lutherin teesit.....	40
	5.4.3 Leipzigin väittely 1519.....	42
	5.4.4 Kirja 'Paavin vallasta' 1519.....	42
	5.4.5 Kirja 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' 1520	43
	5.4.6 Kirjoitus Prieriasta vastaan 1520.....	46
	5.5 Luther ja paikallisseurakuntien toiminnan järjestäminen	47
	5.5.1 Luther tahtoi ryhtyä ja ryhtyi toimimaan tämän raamatullisen seurakunta-opin mukaisesti yksittäisten paikallisseurakuntien toiminnan järjestämiseksi.....	47
	5.5.2 Ensisijaisia päätehtäviä ja menettelytapa	50
	5.5.2.1 Seurakunnan toiminta edellyttää tietoisia uskovaisia	50
	5.5.2.2 Kirja 'Ihmisoppien välttämisestä' 1522	52

5.5.2.3	<i>Kirja 'Paavin ja piispojen väärää hengellistä säätäystä vastaan'</i> 1522.....	54
5.5.2.4	<i>Suhtautuminen seurakunnan 'heikkoihin'</i>	56
5.5.2.5	<i>Kirja 'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa'</i> 1522	57
5.5.2.6	<i>Yleinen tietämättömyys ja hengellinen pimeys</i>	59
5.5.3	<i>Kirkollinen uudistustyö ja sen tarkoitus</i>	60
5.5.3.1	<i>Kirja 'Saksalainen messu' 1526</i>	61
5.5.3.2	<i>Uudistukset Leisnigin seurakunnassa n. 1522-1523</i>	65
5.5.3.3	<i>Kirja 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia'</i> 1523	68
5.5.3.4	<i>Kirja 'Seurakunnan jumalanpalveluksen järjestys' 1523</i>	70
5.5.3.5	<i>Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä. 'Seurakunnan paimenen valitsemisesta ja asettamisesta. Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle' 1523</i> ...71	
5.5.3.6	<i>Nk. 'Hombergilainen ehdotus' 1526</i>	76
5.5.3.7	<i>Seurakuntien tarkastus</i>	77
5.5.3.8	<i>Kirja 'Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoonkutsu papeille' 1530</i>	79
5.5.3.9	<i>Luther pysyi tunnustamassaan seurakuntakäsityksessä ja toivoi sen toteutumista elämänsä loppuun asti</i>	84
5.6	Suhtautuminen maalliseen hallitusvaltaan ja nk. konsistoreihin	85
6	LUTHERIN KIRKOLLISEN UUDISTUSTOIMINNAN TULOKSIA	90
7	ONKO LUTHERIN TOIVE TOTEUTUNUT: valtiosta riippumattomien kristillisten paikallisseurakuntien tai kirkkojen muodostuminen raamatullisen seurakuntakäsityksen mukaan?	92
8	TUTKIMUKSEMME TULOKSEN TARKASTELUA	97
9	PIISPA J. GUMMERUKSEN ESITTÄMÄN LUTHERIN SEURAKUNTAKÄSITYKSEN ARVOSTELUA	101
10	LISÄHUOMAUTUKSIA LUTHERIN SEURAKUNTAOPETUKSEN käsittelystä Suomen ev.lut. valtiokirkon piirissä ennen ja nyt	109
11	PÄÄTÖSSANAT	114

1 JOHDANNOKSI

Kysymys siitä, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi, on varmaan luterilaista nimeä käyttäville mitä mielenkiintoisin ja tärkeä. Se, joka oikein ja tosimeielessä käyttää tätä nimeä, tunnustautuu luonnollisesti myös siihen, mitä hänen oppi-isänsä Luther Jumalan sanaan perustuen opetti kirkosta eli seurakunnasta. Tämä kysymys on kuitenkin viime vuosina täällä Suomessa tullut erikoisen huomion kohteeksi, kun luterilaisen nimen suojassa toimivasta valtiokirkosta eli nk. kansankirkosta on tapahtunut eroamisia nimenomaan sen tähden, että se ei enää olisikaan sellainen kirkko, johon luterilainen kristitty hyvällä omallatunnolla voisi kuulua. Niin kauan kuin eroamisia oli tapahtunut siitä syystä, että eroavat tunnustautuivat johonkin toiseen uskoon ja oppiin kuin luterilaiseen, niin saattoi väittely — sikäli kuin sellaista syntyi — pysytellä varsinaisesti siinä, että vedottiin luterilaiseen oppiin. Kun vielä yleisesti pidettiin kirkolliseen yhteenkuuluvaisuuteen riittävänä, että kirkko virallisesti laisaa tunnustautuisi luterilaiseen oppiin, niin juuri luterilaisen opin kannattajat joutuivat mitä lujimmin puolustamaan ja tukemaan tätä valtiokirkkoa siitä huolimatta, että siellä käytännössä toimittiin toisin. Eikä sitäkään vakavasti huomioon otettu, että 1870 käytäntöön tullut kirkkolaki erosi siihen asti voimassa olleesta kirkkolaista esim. siinä, että sen tunnustuskäytäntö ei enää edellyttänyt kirkon ehdottomasti tunnustautuvan vain luterilaiseen oppiin.

Erikoisen kuvaavana esimerkkinä silloisesta tilanteesta mainitsemme, että aikanaan julkaistiin Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen toimesta ruotsiksi ja suomeksi (v. 1889 ja 1890) kirjanen: 'Onko luterilaisen kristityn pysyminen kirkkokunnassansa?', jossa tuohon kysymykseen annetun myönteisen vastauksen mukaisesti puolustettiin kuulumista Suomen luterilaiseen valtiokirkkoon. Nyt oli kuitenkin niin, että tuo kirjanen oli kirjoitettu vain sellaisia luterilaisia kirkkoja silmälläpitäen, joissa tosiasiallisesti on käytännössä puhdas luterilainen oppi, eikä suinkaan sekaoppisten valtiokirkkojen puolustukseksi. Sen oli nimittäin kirjoittanut Missouri-Synodin professori

C. F. W. Walther oman ja vastaavanlaisten kirkkokuntien asioissa. Huomaamatta tuon kirjasen oikeata tarkoitusta käytti suomalainen julkaisija sitä valtiokirkon hyväksi vain sillä perusteella, että valtiokirkkokin lukeutui luterilaisiin kirkkoihin, vaikkei se todella sitä ollutkaan. Siihen aikaan oli varsinaisesti vain kyseessä: luterilaista nimeä käyttävä valtiokirkko vai epäluterilaiset lahkot.

Kun nyt viime vuosina on tapahtunut eroamisia valtiokirkosta siitä yllämainitusta syystä, että valtiokirkko ei ole enää uskollisesti luterilainen kirkko, niin on väittely joutunut osaksi uusien kysymysten eteen. Valtio-kirkkoa ei enää ole puolustettu pelkällä viittauksella luterilaisen opin oikeuteen, vaan nyt kysytään, onko siinä tuo sinänsä oikea luterilainen oppi oikeassa käytännössä eli toisin sanoen: *onko valtiokirkko uskollisesti luterilainen kirkko?* Tämä kysymys ja vastaaminen siihen on herättänyt eloon myös kysymyksen: mikä yleensäkin on luterilainen ja Lutherin oppi kirkosta — sekä käsitteellisesti että käytännössä? Valtio-kirkosta eronneitten luterilaisten taholta on julkisuudessa runsaasti käsitelty näitten kysymysten eri puolia. (Vrt. Paimen 1921-1925, Sana ja Tunnustus 1926 ss. ja Luterilainen 1926 ss.) Valtio-kirkollisten keskuudessa on myös näinä viime vuosina käsitelty näitä vastaavia asioita, ei ainoastaan jonkun uskonnollisen suunnan puolelta, vaan myöskin yleensä kirkollisissa piireissä, sanomalehdissä, aikakauskirjoissa ja erityisissä kirjasissa. Osoituksena siitä, kuinka suurta huomiota nämä kysymykset ovat saaneet osakseen valtiokirkollisella taholla, on mainittava, että piispa J. Gummerus muutama vuosi sitten (1925 - 1926) julkisissa esitelmissä käsitteli aihetta 'Lutherin käsitys seurakunnasta'. Yksi tällainen esitelmä, jonka hän piti Kuopion kirkkopäivillä tammikuun 12 p:nä 1926, on julkaistu 'Teologisessa Aikakauskirjassa' (1926, n:o 1 vrt. myös Kotimaa 1926 n:o 5 & 7). Siinä hän yhtenäisessä historiaan perustuvassa esityksessään tulee siihen tulokseen, että Lutherin käsitys (näkyvästä) seurakunnasta olisi yleensä samanlaatuinen kuin nykyinen kansankirkollinen seurakunta-aate.

On luonnollista, ettei piispa Gummeruksen tällaista mitä suurinta huomiota herättänyttä esiintymistä ole voitu vaihtelolla sivuuttaa näitten puolelta, jotka tahtoen pysyä uskollisina luterilaisina ovat pitäneet eroamistaan valtiokirkosta — ei ainoastaan velvollisuutenaan, vaan myös kalliina oikeutenaan. Olemme pitäneet velvollisuu-

tenamme puolestamme selvittää tätä kysymystä ja osoittaa piispa Gummeruksen esittämä käsitys vääräksi — ei ainoastaan oman menettelymme puolustukseksi, vaan myös erityisesti historiallisen totuuden tähden. Emmekä ole tätä velkaa vain omien seurakuntiemme jäsenille, vaan myös suuremmalle yleisölle, koska kyseessä on mitä tärkeimpiä historiallisia tapauksia ja koska piispa Gummeruksen esiintyminen on ollut mitä julkisinta.

2 LUTERILAISEN USKONPUHDISTUKSEN TARKOITUS JA MERKITYS

myös käsiteltävän kysymyksemme kannalta

Luterilainen uskonpuhdistus ei ole tuonut maailmaan mitään siinänsä uutta. Sen tarkoitus oli vain "puhdistaa uskoa" kaikesta siitä saastasta, mikä paavikirkon kautta oli peittänyt Jumalan sanan yksinkertaista ja oikeaa käyttöä. Jo silloin kun Luther naulasi nuo tunnetut 95 väitöslauseittansa Wittenbergin linnankirkon ovelle, esiintyi hän vain Jumalan sanan totuuden puolesta sen väärennystä vastaan. Olihan ennenkin väitelty oppikysymyksistä, mutta Luther vaati ehdottomaa alistumista Jumalan sanan seuraamiseen. Ja hän pysyi tässä vaatimuksessaan loppuun asti. Hän ei pelännyt kuolemaa, vaan Jumalaa. Kun häntä Wormsin valtiopäivillä vaadittiin peruuttamaan syytöksensä paavikirkkoa vastaan, niin hän kuolema silmiensä edessä muun muassa vastasi: "Jos ei minua kumota Raamatun todistuksilla taikka muuten aivan selvillä syillä, tulen minä olemaan kätkeytyä näihin kirjoihini ja *omatuntoni on sidottu Jumalan sanaan.*" Eikä hän peruuttanut mitään. Jumala säästi kuitenkin palvelijansa hengen siunaukseksi tuhansille. Luther ei taistellut minkään oman erityisen vaakaumuksensa tai jonkun nerokkaan ihmisaatteen puolesta, vaan hän noudatti vain Jumalan tahtoa ja totteli Raamatun sanaa. *Niinpä myös luterilainen uskonpuhdistus merkitsee vain palautumista oikeaan kristilliseen uskoon ja sen mukaiseen lapsenmieliseen kuuliaisuuteen Raamatun sanaa kohtaan.*

Tästä seuraa, ettei luterilainen kirkko missään muodossa ole jokin uusi kirkko tai lahkoutuma, vaan se on vain apostolisen kirkon

oikea jatko. Sitä todistelee Luther muun muassa kirjassaan 'Hans Wurstia vastaan' (v. 1541). Siinä hän osoittaa, että luterilaisella kirkolla on käytössä oikea kaste, ehtoollinen, side- ja päästöavain, puhdas Jumalan sana ja oikea saarnavirka, että se pitää, uskoo, laulaa ja tunnustaa apostolisten seurakuntien tunnustusta ja rukoilee Kristuksen opettamaa Isämeitä ja psalmeja, kunnioittaa maallista esivaltaa, pitää aviosäätyä kunniassa, kärsii samaa vainoa kuin ensimmäiset seurakunnat eikä kuitenkaan kosta pahaa pahalla, vaan rukoileekin vihollistensa puolesta ja että se siis kaikin puolin on sama kuin "oikea, vanha kirkko" eli apostolinen kirkko. Niinpä hän siinä saarnavirasta ja Jumalan sanasta puheen ollen sanoo: "ei voi kukaan kieltää, että meillä on saarnavirka ja Jumalan sana puhtaana ja runsaasti saatavana, että me sitä ilman mitään uuden, oman inhimillisen opin lisäystä ahkerasti opetamme ja harrastamme, kuten Kristus on käskenyt ja apostolit ja koko kristikunta ovat tehneet. Emme sepittele mitään uutta, vaan pidämme ja pysymme vanhassa Jumalan sanassa, niin kuin se oli muinaisella kirkolla: *sen tähden olemme sen kanssa oikea vanha kirkko, joka samaa Jumalan sanaa opettaa ja uskoo.*"

Kun siis Luther kaikessa tunnustautuu Raamatun sanaan ja sitä tahtoo ilman ihmisopin lisäyksiä seurata, niin edellyttää tämä sitäkin, että Lutherilla tulee olla Jumalan sanan oikea käsitys eli oppi seurakunnasta. Ja voisimmekin yllä olevan mukaisesti kysymykseemme, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?, heti vastata näin: Luther opetti ja tahtoi Raamatun mukaista apostolista kirkkoa, kuten hän kaikessa muussakin halusi seurata Jumalan sanaa. — Varmaan kuitenkin moni uskollinen luterilainen haluaa yksityiskohtaisempaa vastausta tähän kysymykseen ja todisteita, joitten esittäminen on sitäkin tarpeellisempaa, koska on niitäkin, jotka kannattaessaan toisenlaista oppia seurakunnasta myös koettavat puolustaa itseään Lutheriin vetoamalla.

3 MITÄ LUTHER OPETTI KRISTILLISESTÄ KIRKOSTA?

Vaikkakin vastattavana oleva kysymyksemme, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi, jo ilmaisee, että tulemme rajoittumaan esityksessämme pääasiassa vain Lutherin oppiin siitä, minkälaisia paikallisseurakuntien tai -kirkkojen tulisi olla, niin on meidän kuitenkin sitä ennen osoitettava, mitä hän opetti varsinaisesta (näkymättömästä) kristillisestä kirkosta.

Luther opettaa, että *kristillinen kirkko on uskovat ihmiset*, näkymätön pyhään yhteys eikä mikään näkyväinen laitos. Tunnetuthan ovat hänen sanansa Schmalkaldenin uskonkohdissa: "Sillä tietäähän, Jumalan kiitos, seitsenvuotias lapsi, mikä seurakunta on, nimittäin pyhät uskovaiset ja ne karitsaiset, jotka kuulevat Paimenensa ääntä. Näinhän lapset rukouilevat: 'Minä uskon pyhän, kristillisen seurakunnan.' Tämä pyhyys ei ole kuoriviitoissa, paljaslaissa, pitkissä kauhtanoissa ja muissa heidän ohi pyhän Raamatun keksimissään seremonioissa, vaan Jumalan sanassa ja oikeassa uskossa." (TK 1948, s. 266-267) Kun sitten oikea kristillinen usko syntyy ja säilyy yksin Jumalan sanan ja sakramenttien kautta, niin ovat kristillisen kirkon ulkonaisesti havaittavia merkkejä *evangeliumin opin oikea opettaminen ja sakramenttien oikea hoitaminen* (Augsburgin tunnustus 7., TK 1948, s.27). Pysyäkseen kristillisessä kirkossa tulee siis kristityn seurata näitä merkkejä ja niitä käyttä. Ja tästä johtuu, että kristityn suhtautuminen paikallisseurakuntiin ei perustu mihinkään laitospäiseen käsitykseen kirkosta, vaan yksinomaan siihen, onko seurakunnilla käytössä Jumalan sanan puhdas saarna ja sakramenttien hoito. Luther sanoo: "Missä nyt kuulet tai näet saarnattavan sellaista (Jumalan pyhää) sanaa, sitä uskottavan, tunnustettavan ja sen mukaan elettävän, siellä voit epäilemättä uskoa olevan myöskin pyhän yhteisen kirkon, se on kristillisen pyhän kansan (1 Piet. 2:9), vaikka siinä olisikin vain harvoja jäseniä". Eikä hän tässä tarkoita sitä, että tämä oikean opin tunnustus olisi vain paperilla, vaan kyseessä on Jumalan sana sellaisena kuin sitä todella käytännössä julistetaan, kuten hän tuon kohdan

yhteydessä sanoo: "Mutta me puhumme [näkyvästä] ulkonaisesta sanasta, jota ihmiset, sellaiset kuin sinä ja minä, saarnaavat julkisesti. Sillä sen on Kristus jättänyt jälkeensä [näkyväksi] ulkonaiseksi merkiksi, josta hänen kirkkonsa tai hänen kristillinen, pyhä kansansa voidaan tuntea. Mekin puhumme sellaisesta suullisesta sanasta, kun sitä todella uskotaan ja julkisesti tunnustetaan maailman edessä, kuten hän sanoo (Mt. 10:32,33; Mk. 8:38): Joka tunnustaa minut ihmisten edessä, hänet minäkin tunnustan omakseni Isäni ja hänen enkeliensä edessä" ('Kirkolliskokouksista ja kirkosta.' 1539).

Näin oikea oppi kristillisestä kirkosta on vapauttanut Lutherin ajattelemasta kirkkoa laitoksena. Paavikirkko ei ollut kenenkään kristityn varsinainen hengellinen äiti. Luther osoittaa Isossa Katekismuksessaan, kuka tuo hengellinen äiti on. Kolmannen uskonkappaleen selityksessä hän sanoo: "Pyhällä Hengellä on näet ensiksi maailmassa erikoinen seurakunta. Tämä on se äiti, joka synnyttää ja kantaa jokaisen kristityn Jumalan sanalla. Tätä sanaa hän ilmoittaa ja harjoittaa ja hän valaisee ja sytyttää sydämet, niin että ne sen käsittävät, omistavat, siinä riippuvat ja pysyvät." (s. 366).

Lutherin oikea oppi kristillisestä kirkosta on siis osaltaan auttanut häntä oikeaan oppiin paikallisseurakunnista eli näkyvistä kirkkoista.

4 ERILAISIA KÄSITYKSIÄ PAIKALLISSEURAKUNNISTA eli näkyvästä kirkosta

Erilaiset käsitykset seurakunnasta, jolla esityksessämme tarkoitamme paikallisia seurakuntia ja kirkkoja, jollei nimenomaan toisin huomauteta, voimme sopivasti ryhmittää kolmeen pääryhmään: 1. [uudestikastajalahkojen] lahkollinen seurakuntakäsitys, 2. nykyaikainen kansankirkko-ate ja 3. raamatullinen oppi seurakunnasta.

4.1 Lahkollinen seurakuntakäsitys

Lahkollisen [Uudestikastajalahkojen] seurakuntakäsityksen mukaan on paikallisseurakunta tai -kirkko "pelkkien pyhien" joukko. Kaikkia seurakuntalaisia pidetään varmasti uskovina tai nuhteettomina jäseninä. Tällaista käsitystä seurakunnasta opetti ja koetti noudattaa vanhana aikana esim. donatolainen lahko, joka seurakunnistaan armottomasti ja ainiaaksi erotti sellaisen jäsenen, joka oli langennut johonkin syntiin, eikä ottanut sellaista jäsentä jälleen seurakunnan yhteyteen, vaikka hän olisi katunut syntiään ja pyytänyt sitä anteeksi. — Lutherin aikana kannattivat tällaista käsitystä uudestikastajat ja kiihkoheijot, joista pahimpana mainitsemme Münzerin, joka jo tässä elämässä tahtoi erottaa valitut pyhät jumalattomista, jotka oli surmatava. — Karkea tuhatvuotisoppi odottaa myös pyhään näkyväistä ylivaltaa maailmassa. Lahkollista seurakuntakäsitystä edustavat nykyään esim. metodistit, jotka opettavat, että "Kristuksen näkyvä kirkko on uskovien yhteys", ja muut lahkot seuraten edeltäjiensä käsityksiä. — Tähän ryhmään on myös luettava munkkien ja nunnien vetäytyminen pois ajallisen elämän kutsumustyöstä muka pyhempään elämään luostareihin. Tämä lahkollinen seurakuntakäsitys on aivan epäraamatullinen.

4.2 Nykyaikainen kansankirkkokaate

4.2.1 Kansankirkkokaatteesta yleisesti

Nykyaikaisen kansankirkkokaatteen tarkoituksena on pitää kirkollisen toiminnan piirissä mahdollisimman paljon kansaa riippumatta ihmisten uskosta ja tunnustuksesta ja heidän julkisesta vaelluksestaan.¹⁾ Kansankirkolla on kyllä jonkun suuremman yleistunnustuksen nimi (esim. luterilainen), mutta sen keskuudessa sallitaan pappien ja maallikoiden esiintyä vapaasti heidän oppitunnustuksestaan välittämättä. Onpa yleensä kansankirkon tunnustuspykälä tehty niin väljäk-

¹⁾ Otettaessa täysikasvuisia kansankirkon yhteyteen vaaditaan heiltä kyllä "evangelisluterilaisen kirkon tunnustuksen tekemistä", mutta kirkon yhteyteen tultuaan on heillä vapaus luopua uskostaan kirkon silti pitäessä heitä jäseninä.

si, ettei siinä ehdottomasti tunnustauduta mihinkään määrättyynoppiin, kuten esimerkiksi Suomessa on asianlaita (v. 1870 käytäntöön otettu kirkkolaki). Nykyaikainen kansankirkkoaate ei siis aiokaan seurata Raamatun velvoituksia opin puhtauteen ja julkipaheellisen vaelluksen seurakuntakurilliseen käsittelyyn nähden. Se päinvastoin sekä opin että vaelluksen asioissa tarkoittaa tinkimistä Raamatun selvistä velvoituksista eikä siis sen ohjeena ole Jumalan sana, vaan mahdollisimman suuren kansanjoukon viihtyminen sen piirissä. Tämän kansankirkkoaatteen sisältöä ei muuta se, että tällaisen toiminnan tarkoituksena ilmoitetaan olevan kirkollisen toiminnan ulottaminen mahdollisimman laajalle.

4.2.2 Esimerkkejä Suomen nk. ev.lut. kansankirkosta

Valaisemme tätä nykyaikaista kansankirkkoaatetta esimerkeillä Suomen niin kutsutusta evankelisluterilaisesta kansankirkosta. Sen nykyisen kirkkolain tunnustuspykälän muuttamisesta sellaiseksi, ettei kirkko tunnustaudu sen mukaan mihinkään ehdottomasti määrättyynoppiin ja uskoon, on jo mainittu. Niinpä vallitsee tässä 'kansankirkossa' uskon ja opin suhteen mitä suurin erilaisuus — jo kirkon opettajien kesken. Arkkipiispa G. Johansson on jo kymmeniä vuosia julkisesti tunnustautunut beckiläiseen oppisuuntaan, joka jo pääopin-kappaleessa eroaa luterilaisesta opista. Uskonopin professori, A. J. Pietilä, on sitä mieltä, ettei papeiltakaan saisi tiedustella, mikä heidän oppitunnustuksensa on. Näin hän kirjoittaa: "Ei siis saa koskaan kysyä näin: voidaanko henkilöä, jolla tässä erityisessä opinkohdassa on tällaiset mielipiteet, lukea evankelisluterilaisen kirkon jäseneksi tai ehkä uskoa hänelle saarnavirka; vaan kysymys on tehtävä näin: voidaanko tälle persoonalle, jolla on tällainen ajatus ja tahdonsuunta, myöntää evankelisluterilaisen kirkon jäsenen oikeudet" ('Taistelu apostolisesta uskontunnustuksesta' s. 39). Yliopistossa ei opeteta, että Raamattu olisi kauttaaltaan Jumalan sanaa. Arkkipiispa Johansson, joka syystä on syyttänyt tri Paavo Virkkusta Kristuksen jumaluuden kieltämisestä, ei tosin asettanut häntä juhlallisesti Ilmajoen kirkkoherran virkaan, mutta salli hänen silti sitä virkaa hoitaa, ja kun tri Virkkunen siirtyi kirkkoherraksi Helsinkiin, asetti hänet siellä *juhlallisesti* virkaan piispa Gummerus eikä kukaan sitä moittinut. Tri A. Simolin, jonka uskonopin oppikirjaa tuomiokapituli ei voinut puoltaa

hyväksyttäväksi (vaikkakin valtioneuvosto sen sitten hyväksyi), saa silti itse tuomiokapitulin estämättä opettaa samoja vääriä oppeja. *Luettelo voisimme jatkaa.* — Tällaisissa olosuhteissa opettavat kansankirkossa sellaisetkin, jotka ovat lähimpänä luterilaista oppia, että tällaisiakin opettajia on kuultava. 'Evangelisen suunnan' johtomies, rovasti J. Engström kirjoittaa: "On kuulunut sellaisia ääniä, että uskovaisten olisi lakattava kirkossa käymästä siellä, missä epäevankelinen pappi saarnaa. Tällainen ajatuskanta ei kuitenkaan ole oikea." (Sanansaattaja 1922 s. 132)

Suomen kansankirkossa sallitaan paitsi sellaisia eriopillisia suuntia, jotka kukin omalla tavallaan kannattavat ainakin jotakin puolta luterilaisessa opissa, myös sellaista toimintaa, joka on aivan tunnus-
tuksetonta. Sellaisia ovat esim. Nuorten Miesten ja Naisten Kristilliset Yhdistykset yms. Näitten kokouksissa tunnustautuvat jopa aivan eriuskoiset jäsenet räikeimmistäkin opillisista ja kirkkokunnallisista erilaisuuksista huolimatta veljiksi Herrassa yhteisiä jumalanpalveluksia ja yhteistä Herran ehtoollisen nauttimista myöten. (Esim. NMKY:n maailmankokous Helsingissä 1926.) — Samoin tunnustaudutaan esimerkiksi Pelastusarmeijan työhön, vaikka se jo vanhurskauttamisopissa eroaa luterilaisesta opista eikä tunnusta kastetta eikä Herran ehtoollista armonvälineiksi. Pelastusarmeijan Suomessa tapahtuvan toiminnan täyttyessä 40 vuotta tervehti tri Virkkunen sitä lausumalla mm.: "Niin hyvin kansankirkkomme kuin Pelastusarmeija ovat kutsuttuja (Jumalan kutsumia) palvelijoita... Oikean kristillisen suvaitsevaisuuden läpitunkemina ja toistensa tehtäviä vilpittömästi arvioiden kumpainenkin olkoon uskollinen oman, saadun tehtävänsä suorittamisessa saman päämäärän saavuttamiseksi." (Uusi Suomi 1929 n:o 321) Kun Pelastusarmeijan kenraali Higgins keväällä 1930 saapui Suomeen, luovutettiin hänen käytettäväkseen Helsingin Nikolainkirkko (nyk. tuomiokirkko) sekä Tampereen ja Viipurin tuomiokirkot. Helsingissä tervehti häntä tuomiorovasti Kuusisto lausuen kiittäviä sanoja Pelastusarmeijasta ja huomauttaen Jeesuksen Kristuksen evankeliumin yhdistävän kansankirkkoa ja Pelastusarmeijaa. (Uusi Suomi 1930 n:o 30) Tampereella tervehti kenraalia piispa Gummerus. — Samoin valitettiin aikanaan sitä, että nk. vapaakirkollisia (C. E. -liike) erosi valtiokirkosta, vaikka he ovat epäluterilainen, esimerkiksi lapsikastetta hyljekevä lahko. (Kirkko ja Kansa 1924 n:o

1) Edelleen sallitaan Suomen kansankirkossa vanhempia, jotka eivät anna kastaa lapsiaan — puhumattakaan kaikesta siitä kielteisyydestä, joka ei tunnustaudu kirkollisessakaan mielessä kristilliseksi. Eikä tällaisia ainoastaan sallita, vaan yleisesti ainakin jollakin tavalla heitä kirkollisesti palvellaankin. Ei löydy niin pakanallista kansankirkon jäsentä — semminkin jos hän on ollut huomattu henkilö, jota ei kristillisin menoin haudata siunattaisi. Aina löytyy sellainen pappi, joka myötämielisesti suhtautuu haudattavan vainajan työhön ja uskomuksiin. Mainitsemme vain yhden esimerkin: kirkkoherra Arvi Järventauksen pakanallisen ruumissaarnan runoilija Eino Leinon hautajaisissa. (Uusi Suomi 1926 n:o 13)

Kaikkea tätä erilaisuutta opissa ja uskossa — sikäli kuin nuo eri suunnat eivät kieltäydy tunnustautumasta kirkkolain tunnustuspykälään, joka kyllä heille suo riittävästi vapautta, ja sikäli kuin noitten suuntien jäsenet ottavat osaa kirkon ehtoollisen viettoon — luvataan kansankirkon lähinnä luterilaista oppia olevienkin taholta kohdella suvaitsevaisesti. Tätä suvaitsevaisuutta ei tosin perusteta Raamatun sanaan, vaan nimenomaan *kansankirkkoaatteeseen*. Näin kirjoittaa siitä 'evangelisen suunnan' edustaja, pastori L. L. Byman: "Kansankirkkomme luontoon kuuluu, että sen on oltava suvaitsevainen... Kirkon sisäisiä uskonnollisia liikkeitä ja suuntia kohtaan, jotka yhtyvät sen tunnustukseen (kaikki erilaiset oppisuunnat tekevät sen omalla tavallaan ja siihen on kansankirkko tyytynyt — meidän huomautuksemme) ja ottavat osaa sen ehtoollisenviettoon, täytyy sen ottaa varteen rakastavaa vapaamielisyyttä ja missä se haluaa vaikuttaa niihin ojentavasti, luottaa ainoastaan Jumalan sanan voimaan. Tämä on kansankirkon olemukseen kuuluva suvaitsevaisuus sisäänpäin, jota ilman ei voida olla." (Sanansaattaja 1920 s. 283; vrt. Förs.bl. 1924 s. 31.)

Kun sitten on puhe Suomen kansankirkon suhtautumisesta vaeluksen synteihin, niin on yleisesti tunnettu tosiasia, että siinä kaikki julkisimmatkin synnit, vaikka niitä ei kaduttaisi, ovat sallittuja, jopa toisia kirkon puolesta siunataankin. Emme niitä tässä erittele. Osoitamme vain, kuinka tätä asiaintilaa pidetään juuri kansankirkkoatteen mukaisena. Viime kirkolliskokouksessa tehtiin ehdotus, että edes jossakin määrin saataisiin kansankirkosta erottaa uppiniskaisia julkisyntisiä. Ehdotus hylättiin. Ehdotuksen hylkäämistä perusteli

esimerkiksi tri Maunu näin: pienissä alkuseurakunnissa (esim. Korintossa) erottaminen oli mahdollista, mutta "kansankirkossa, joka on kasvatustila, siellä minun mielestäni tuollainen erottaminen ei *periaatteellisesti* sovellu." (Kotimaa 1928 n:o 77. kurs. meidän.) Kun sitten samassa kokouksessa ehdotettiin, ettei papin tarvitsisi Jumalan nimessä siunata synnillisiä avioliittoja, niin piispa Kaila lausui, että — jollei kirkko siunaa tällaisiakin avioliittoja, niin "kansankirkkoaa-te olisi hylätty." (Kotimaa 1928 n:o 81) Tässäkin kansankirkkoaa-te voitti.

Onpa suorastaan niin, että kansankirkkoa puolustettaessa aivan suuressa määrässä vedotaan siihen, että sen erikoisena tuntomerkkinä on nimenomaan julkisyntisten jatkuva jäsenyys siinä. Mainitsemme näytteeksi tästä jonkun kirjoituksen, joitten tekijät jättävät siinä yhteydessä tykkänään käsittelemättä kansankirkkoaa-teen opillista kantaa 'Evangelisen suunnan' pastori K. E. Salonen lausuu: "pääpiirre (Vanhan Testamentin) opetuksessa (seurakunnasta) on kansankirkkoaa-te: uskovien ja uskottomien yhteenkuuluminen" ja eräässä toisessa kohdassa samoin: "Ydinkohtana luterilaisessa seurakuntaopissa on se, että uskottomat *voivat* ulkonaisesti kuulua samaan seurakuntaan." (Sanansaattaja 1927 s. 174 ja 226) Tällä puolustetaan sitäkin kansankirkkoaa-teen puolta, ettei uppiniskaisiakaan julkisyntisiä ole erotettava seurakunnasta. Sinänsä on luonnollisesti oikein, että Jumalan sanan mukaan toimivissa seurakunnissa myös voi olla ja on ulkokullattuja suruttomia ja pahoja jäseniä. *Ydinkohtana* siis ei ole tämän mukaan kansankirkkoaa-teessa, että siellä opetettaisiin Jumalan sana puhtaasti, vaan tuo julkisyntistenkin mukanaolo. Piispa Kaila samoin kirjoittaa: "Vasituisen Kristuksen valtakunnan muodostavat siis tosiuskovat, mutta niiden ympärillä ja niihin sekaantuneina on suruttomien ja nimikristittyjen suuri joukko. Tällainen on juuri kansankirkko." (Kirkko ja Kansa 1929 s. 132) Suruttomien joukkoon tässä luetaan myös ne julkijumalattomat ja julkipaheelliset, joita kirkko periaatteensa mukaisesti myös jäsenenänsä kohtelee. Nämä jätetään siis kansankirkkoaa-teen mukaisesti tahallisesti ilman Raamatun osoittamaa kaikinpuolista seurakuntakurillista hoitoa (Mt. 18). Ja juuri tätä tahallista poikkeamista Raamatun neuvosta pidetään parempana menettelynä kuin tuota Raamatun ohjetta. (Piispa Gummeruksen lausunto kirkolliskokouksessa, Kotimaa 1926 n:o 77.) — Lo-

puksi mainitsemme tri Aleksi Lehtosen Tampereen kirkkopäivillä (1924) pitämästä alustuksesta sen kohdan, jossa kansankirkkoaate tässä suhteessa kuvataan aivan erityisellä tavalla: "Juuri kansankirkko, *maantieteellisine* seurakuntineen, joka käsittää hyviä ja pahoja, joka kutsuu kaikkia Jumalanpalveluksiinsa..., juuri tämä kansankirkko on uskonnollisesti paras tunnuskuva Jumalan kaikkia etsivästä armosta." (kurs. meidän)

Näin olemme Suomen nk. evangelisluterilaisen kansankirkon oloista osoittaneet *nykyaikaisen kansankirkkoaatteen* olevan sekä opin että vaelluksen asioissa *periaatteellisesti* epäraamatullisen.

4.3 Raamatullinen oppi seurakunnasta

Raamatun mukaan tulee kristittyjen yhden uskon ja opin perustuksella muodostua seurakunniksi, joitten oikeus ja velvollisuus on huolehtia siitä, että Jumalan sana puhtaasti ja oikein saarnataan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan hoidetaan. Väärää oppia ei ole suvaittava ja vaelluksen synteihin nähden on rikkojaan nähden hänen parhaakseen meneteltävä Raamatun ohjeen mukaan (Mt. 18), joka viimeisenä asteena edellyttää uppiniskaisesti synnissänsä pysyvän erottamista seurakunnasta. Koska seurakunnan jäsenyys perustuu yksityisen julkisesti tunnustamaan uskoon ja oppiin sekä julkisuudessa osoittamaan kristilliseen vaellukseen, niin seurakunnissa voi olla ja on ulkokullattuja ja pahoja, joitten suhteen — mikäli heidän syntinsä tulevat julki — kärsivällisesti toimitaan Jumalan sanan ohjeen mukaan. Ydinkohta on se, että Jumalan sana puhtaasti opetetaan ja sakramentit oikein hoidetaan. Seurakuntien liittyminen kirkkokunnaksi on ehdonvallasia. Kirkkokunnan tulee samoin kuin seurakuntien pysyä tinkimättä Jumalan sanan oikeassa opissa, ei vain säännöissään, vaan myös käytännössä. Yhteys seurakuntien välillä on mahdollinen ainoastaan siinä tapauksessa, että ne ovat yksimielisiä kaikissa opinkohdissa. Ehdonvallan asioissa saa luonnollisesti olla erilaisuutta.

Raamatullisen seurakuntaopin mukaista kirkkoa voidaan myös kutsua kansankirkoksi sen mukaan, että siihen kuuluu *kristityitä*, jotka ovat osa maan kansaa. Kansatonta kirkkoahan ei ole. Ja sekin mahdollisuus on mainittava, että kokonainen kansa tunnustautuisi

puhtaaseen oppiin ja sen mukaan tahtoisivat vaeltaa. Mutta silloinkin nimitys 'kansankirkko' siis olisi kuvaamassa *Herran kansaa eli kristityitä*, joitten mukaan kirkko oikein kantaa kirkon nimeä. Nykyaikainen kansankirkko taas käyttää tätä nimeä kansanpaljoutta tarkoittavana, vaikkakaan nykyiset kansankirkot eivät enää olekaan koko kansan eli maan kaikkien asukkaitten kirkkoja.

Ennen kuin jätämme näitten erilaisten seurakuntakäsitysten esittelemisen, on syytä huomauttaa siitä ilmiöstä, että kansankirkkoateen kannattajat yleensä joko eivät voi tai eivät tahdo ottaa huomioon raamatullista oppia seurakunnasta. Sen kohdalla he tavallisesti aina ryhtyvät käsittelemään lahkollista seurakuntakäsitystä ja kirjoittavat tätä vastaan, vaikka kyseessä olisi tuo aivan toinen, nimittäin raamatullinen oppi seurakunnasta. Milloin sitten edes jonkun verran pysähdytään kuulemaan tätä raamatullista seurakuntakäsitystä, niin kuulee helposti tällaisen arvostelun: ei sitä seurakuntaa kuitenkaan täydelliseksi saa! Tähän on huomautettava, että siitä ei ole kysymykään, vaan kyseessä on se, että Jumalan sanan oppi on puhtaana käytännössä ja että sitä seurakunnassa harjoitetaan. Opin tulee olla puhdas ja oikea. Elämä on siitä huolimatta aina epätäydellinen ja viallinen.

Ja nyt ryhdymme osoittamaan, minkälaista kirkkoa Luther ei tahtonut ja minkälaista hän tahtoi.

5 MILLAISTA KIRKKOA LUTHER TAHTOI

5.1 Tahtoiko Luther lahkollisen seurakuntakäsityksen mukaista kirkkoa?

Voimme vastata tähän aivan lyhyesti. Saarnassaan, joka käsitteli valhevehnävertausta (Mt. 13:24-30), ja jonka Luther piti 11 päivää ennen kuolemaansa hän lausuu näin: "...aikoinaan on ollut, ja yhä vielä on paljon väärauskoisia, jotka tahtovat sellaista seurakuntaa, jossa ei ole keitään pahoja, vaan jossa kaikki ovat viisaita, hurskaita, pyhiä ja puhtaita. Tällaisia olivat katarit ja donatolaiset ja nykyaikana kasteenuusijat, Münzer ja hänenlaisensa, jotka tahtoivat surmata ja

pois juurittaa kaiken sen, mikä ei ollut pyhää; erikoisesti munkit pakenivat pois maailmasta, jättäen virkansa ja papinpaikkansa ja konttasivat loukkoon, voidaksensa olla pyhiä, palvella Jumalaa, rukoilla ja paastota päästäksensä viettämästä sellaista jumalatonta elämää, jota maailma viettää. Tämä harha, nimittäin vääräuskoisten pyrkimys saada aikaan seurakunta, jossa ei ole mitään pahaa, on aina vaikuttanut väkevästi maailmassa." (KP 1942, II s. 130, 131) Tämä yksikin lausunto riittääköön tässä.

Luther tunsikin kyllä hyvin tämän harhakäsityksen, josta paavilaiset uskonpuhdistuksen kannattajia väärin syyttivät, mutta hän ei suinkaan tahtonut sen mukaista kirkkoa.

5.2 Tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkko- aatteen mukaista kirkkoa?

Kun nykyiseen kansankirkkooppeeseen kuuluu suvaitsevainen suhtautuminen kirkon sisällä ilmeneviin erilaisiin oppeihin, jopa osaksi myös sen ulkopuolella olevaan erioppiseen uskonnollisuuteen, kuten edellä olemme osoittaneet, niin on meidän — vastataksemme yllä olevaan kysymykseen — ensinnäkin osoitettava, miten Luther suhtautuu opillisiin asioihin.

Ne, jotka edes jonkun verran ovat syventyneet Lutherin kirjoituksiin, tietävät hyvin, että hän mitä jyrkimmin on esiintynyt kaikkea väärää oppia vastaan — missään kohden tinkimättä. Esitämme seuraavassa muutamia todisteita:

Kirjoittaessaan koko kristillisen opin ensimmäisestä ja pääopin-kappaleesta, ihmisen vanhurskauttamisesta Jumalan edessä armosta yksin uskon kautta Kristukseen, lausuu Luther siitä Schmalkaldenin uskonkohdissa: *"Tästä uskonkohdasta ei voida väistyä eikä myönnyt-tää vähääkään, luhistukoon sitten taivas ja maa ja kaikki muu, mikä luhistuakseen on; ..."* (TK 1948, s. 247) ²⁾ Luther osoittaa tässä, että kristitty ei voi poiketa tästä opista, vaan että hänen ensinnäkin on se omistettava ja että hän ei voi myöskään suvaita — ei missään tapauksessa — että siitä toisin opetettaisiin hänen sitä salliessa siinä pii-

²⁾ Tekstin korostukset muuallakin miltei kaikki meidän tekemiämme.

rissä, josta hän osaltaan on edesvastuussa. Tästä ei suinkaan johdu, että Luther sallisi *toisia* opinkohtia seurakunnassa väärin opetettavan. Hän pitää Jumalan sanan oppia niin yhtenäisenä, että pieninkin poikkeaminen siitä saattaa vaaraan koko kristillisen opin. Selittäessään raamatunlausetta: "Vähäinenkin hapatus hapattaa koko taikinan" (Gal. 5:9) hän sanoo: "Jos (he, vastustajat) uskoisivat sen (Raamatun) Jumalan sanaksi, eivät olisi siitä moista pilkkaa tehneet, vaan kunnioittaisivat sitä ehdottomasti, kaikitta vastaan väittämisittä ja epäilyksittä panisivat siihen luottamuksensa ja tietäisivät, *että yksi Jumalan sana on kaikki ja kaikki (Jumalan sanat) ovat yksi; ja he tietäisivät myös, että yksi uskonkappale on kaikki ja kaikki ovat yksi, ja että jos yhden menettää, menettää vähitellen kaikki*, sillä ne ovat yhteydessä keskenään ja niitä pitää koossa yhdistävä side. – – Kieltäessäsi siis Jumalan yhdessä opinkohdassa, jätät kieltäjäksi kaikissa kohdissa, koska Jumala ei jakaudu monen opinkohdan osalle, vaan on kaikkena jokaisessa yksityisessä opinkohdassa ja yhtenä kaikissa opinkohdissa. Sen vuoksi me vastaamasta päästyämme vastaamme sakramenttilaisille, jotka syyttelevät meitä rakkauden laiminlyömisestä, tällä Paavalin esittämällä sananlaskulla: "Vähäinenkin hapatus [hapattaa koko taikinan]", ja vielä: Ei ole leikkimistä maineella, uskolla eikä silmällä. Olen puhunut näistä asioista tavallista seikkaperäisemmin, vahvistaakseni meikäläisiä ja opettaakseni muita, joita kenties meidän hellittämättömyytemme loukkaa ja jotka luulevat, että tällä hellittämättömyydellämme ei ole päteviä eikä tukevia perusteita. Älköön nyt tehkö meihin pienintäkään vaikutusta se, että he niin suuresti kerskuvat pyrkimyksestään rakkauteen ja sopuun; onhan siitä ihmisestä, joka ei rakasta Jumalaa eikä hänen sanaansa, täysin yhdentekevää, mitä tahi kuinka paljon hän sitten rakastaa. Tällä lauseellaan Paavali siis varoittaa sekä opettajia että kuulijoita ajattelemasta uskonoppia niin vähäarvoiseksi ja mitättömäksi asiaksi, että sillä saisimme mielin määrin leikkiä: onhan se taivaasta tuleva auringonsäde, joka valaisee, lämmittää ja ohjaa meitä. Mutta samoin kuin maailma kaikkine viisauksineen ja mahteineen ei kykene taivasta suoraan maahan kohdistuvia auringonsäteitä, samoin *ei voida uskonopistakaan mitään poistaa eikä siihen mitään lisätä; jos niin menetellään, se kumoutuu kokonaan.*" (Galatalaiskirjeen selitys, 1932, s.586-588)

Näistä otteista jo huomataan, ettei Luther erota toisistaan virallista oppitunnustusta ja käytännöllistä toimintaa seurakunnissa siten, että hän sallisi käytännössä poikettavan oikeasta opista. Hän ei ollenkaan "leiki" opinasioissa. Hän ei lievennä vääräoppisten saarnojen turmelevaa vaikutusta selittämällä kansankirkkoaatteen kannattajien tavalla, että niitä kuunneltaessa kuulijat voivat valita hyvät kohdat erikseen antamatta väorien kohtien itseänsä turmella. Luther tietää, että väärä saarna, jopa jokainen väärä sanakin on turmiollisesti vaikuttava siemen. Puhuessaan kielen väärästä käyttämisestä hän lausuu: "Ei se (kielen aiheuttama) vahinko tosin näytä suurelta. Paljon pahemmalta näyttää, jos joltakin pää lyödään poikki kuin jos väärä saarnaaja tai kirjaintekijä nousee. Mutta *yksi ainoa väärä saarna, niinpä väärä sanakin, joka tulee lentäen Jumalan nimessä, turmelee koko joukon sieluja, niin että kokonainen kaupunki, jopa kokonainen maakuntakin siitä voi langeta.*" (Vanha Kirkkopostilla I s. 531)

Luther ei siis tunnustanut väärälle opille mitään oikeutusta oikean opin rinnalla, ei opettajiin eikä kuulijoihin nähden. Vieläpä hän neuvoa, miten seurakuntaan tunkeutuvia väriä opettajia on vastustettava.

Saarnatessaan valhevehnävertauksesta hän sanoo: "...kuinka on suhtauduttava evankeliumimme mainitsemiin ohdakkeisiin, toisin sanoen, väärään oppiin, vääräoppisiin ja väriin kristittyihin. Aivan samoin käy nimittäin seurakunnassakin. – – Kuinka siis minun on meneteltävä? Minun on hävitettävä heidät, mutta ei kuitenkaan surmattava. – – Kuinka minun siis on menetteleminen? No, tee hän sillä tavalla kuin perheenisäntä sanoo: anna niiden toistaiseksi kasvaa! (nimittäin maailmassa) Torjuen estä, sinä saarnaaja, seurakunnanpaimen ja kuulija, heitä hallitsemasta ja johtamasta, noita vääräoppisia ja kapinallisia, sellaisia kuin Münzer. Muriskoot loukoissa, mutta älä mitenkään päästä heitä saarnastuoliin ja alttarille! – – Kehota ja nuhtele heitä niin paljon kuin jaksat; ellei siitä ole apua, julista heidät julkiseen seurakunnankiroukseen, että jokainen tietäisi pitää heitä vahingollisina ohdakkeina ja välttää heitä. Kaiken kaikkiaan, samoin kuin minä sanon ruumiilleni: "Sinä veitikka, kai mielelläsi varastaisit, tekisit huorin, vaatisit kosta! En voi estää sinua murajamasta, sillä se on sinun luontosi, mutta näitä toteuttaa et saa", samoin sinäkin, vääräoppinen, murisset kotona, loukossa, mutta saarnastuoliin et

sinä saa nousta, mikäli minusta riippuu, päinvastoin sinun on pitäminen hyvänäsi se, että minä ja kaikki oikeat kristityt julkisesti vastustamme sinua: saat mennä menojasi! Pyhä Paavalikin sanoo Tiituskirjeensä 3. luvussa (10. jakeessa): "Harhaoppista ihmistä karta, varoitettuasi häntä kerran tai kahdesti". Tämä on oikea heistä eroamisen tapa. (KP 1942, II s. 140–141) — Luther vaatii siis pitämään altaria ja saarnatuolia *"puhtaana"*, se on: väärää oppia ei saanut ollenkaan sallia seurakunnan opetuksessa. Jolleivät väärät opettajat muuten ojennu, on heidät pantava julkisesti pannaan ja heistä erottava.

Vielä tämän lisäksi Luther opettaa, ettei saa vääräoppisia tai evankeliumia väärin käyttäviä millään tavoin lohduttaa evankeliumilla eikä pitää mitään seurakunnallista yhteyttä heidän kanssaan, jottei jouduttaisi osallisiksi heidän synteihinsä. Saarnatessaan siitä, ettei saa antaa koirille pyhää tai heittää helmiä sikojen eteen (Mt. 7:6), hän tuollaisista sanoo: "Niin tahtoo nyt Kristus sanoa: Missä ikinä te näette, että tahdotaan ylenkatsoa ja jalkain alle tallata teidän saarnanne, niin luopukaa yhteydestä heidän kanssaan ja erotkaa heistä, kuten hän sanoo (Mt. 18:), ellei hän sinua eikä seurakuntaakaan kuule, niin pidä häntä pakanana ja publikaanina, niin että heille sanotaan, etteivät he olekaan kristityitä, vaan kadotuksen alaisia pakanoita ja että heille ei ole mitään saarnattu tai jätetty pienintäkään osaa hengellisestä tavarastamme, kuten Pietari (Apt. 8:20,21), sanoo Simon-noidalle. *Niin teen minä ja kaikki, jotka vakavuudella saarnaavat, ettemme tulisi osallisiksi heidän syntiinsä. Sillä Jumala ei tahdo meitä näin ulkokullailemaan lahkohenkiemme kanssa ikään kuin heidän oppinsa olisi oikea, vaan meidän täytyy pitää heitä vihollisina ja luopua heistä evankeliumilla, kasteella, sakramentilla ja kaikella, mitä he opettavat tai elävät.* Samoin täytyy meidän sanoa omillemmekin, että jos he tahtovat osaa evankeliumista, niin eivät he saa meitä joka asiassa katsoa ylen, vaan todistaa itsensä hedelmällisiksi, niin että ovat asiassaan vakaat ja ainakin pitävät sanan ja sakramentit kunniassa ja nöyryydellä kääntyvät niihin." (Saarnoja 3 vk.) Lutherin opetus on tässä selvä: seurakunnallisessa yhteydessä ei ole osoitettava mitään suvaitsevaisuutta vääräoppisia kohtaan ja toiselta puolen on seurakunnallisen yhteenkuuluvaisuuden edellytyksenä se, että vakaasti on pitäydyttävä Jumalan sanaan ja sakramentteihin ja niitä oikein käytettävä.

Luther on näin menetellyt silloinkin, kun kyseessä oli sellainen opillinen asia, jonka ratkaisu merkitsi suurta hajaannusta paavikir-kosta eronneiden keskuudessa, ja jolla oli myös valtiollista merkitys-tä. Tarkoitamme Herran Ehtoollista koskevaa oppiriitaa. Vastustajat (Zwingli kannattajineen) olisivat suostuneet yhteistoimintaan luteri-laisten kanssa, vaikkei opissa olisikaan tultu yksimielisyyteen. Lut-her kannattajineen torjui jyrkästi tällaisen sovinnon tarjouksen. Hän kirjoittaa siitä Gal. 5:9:n selityksessä seuraavasti: Huomautettuaan, kuinka harhaopettajat galatalaisten keskuudessa pitivät vähäpätöise-nä yhtä erilaisuutta opissa ja kuinka Paavali heille vastaa, että vähäi-nenkin hapatus hapattaa koko taikinan, hän jatkaa: Näille hän vastaa varsin onnistunutta sananlaskuntapaista lausetta käyttäen: "Vähäi-nenkin hapatus hapattaa koko taikinan". "Tämä on varoitus, jota Paavali pitää tärkeänä. Meidänkin on tänä nykyisenä aikana se pidet-tävä tärkeänä. Syyttäväthän nykyään lahkolaismieliset, jotka kieltä-vät Kristuksen ruumiillisen läsnäolon ehtoollisessa, meitäkin riidan-kipeydestä, uppiniskaisuudesta ja mukautumattomuudesta: yhden ainoan, ehtoollissakramenttia koskevan opin vuoksi me muka hävi-tämme kristillisen rakkauden ja seurakuntienvälisen yksimielisyy-den. *Meidän ei pitäisi tehdä niin suurta numeroa näin vähäisestä opista, ...ettemme tämän ainoan asian tähden jättäisi huomioon ot-tamatta sekä kristillistä oppia kokonaisuudessa että kaikkien seura-kuntien yleistä yksimielisyyttä.* Esittämällä tällaisia todennäköisyys-syitä he sekä tekevät meidät puoluelaistaensa keskuudessa vihatuiksi että saavat kääntymään puolelleen monta sellaista vilpittöntä, jotka ovat sitä mieltä, että me paljaasta itsepäisyydestä tai joistakin itse-käistä vaikuttimista olemme toista mieltä kuin he. Mutta kaikki tämä on perkeleen juonta: siten hän yrittää kaataa kumoon sekä tämän opin että koko muunkin kristillisen opin." (Galatalaiskirjeen selitys, 1932, 5:9, s. 585)

Mitä jyrkimmin siis Luther vastustaa kaikkea kirkollista yhteyttä, joka edellyttäisi yhdenkin väärän opin suvaitsemista kirkossa. Opin puhtaus on tärkeämpää kuin seurakuntien yhteenliittyminen. Tässä raukeavat pirstoiksi kaikki yritykset, joilla Lutheriin vedoten koete-taan perustella sekaopillisuutta suvaitsevan kansankirkkoaatteen oi-keutusta. Ei Luther kysy toiminnan laajuutta, ei kirkollista kokonai-suutta, joka olisi saavutettu tinkimällä opin asioissa, eikä mitään ul-

konaisia etuja, vaan hän kysyy vain yksimielisyyttä opissa ja vaatii siis Jumalalle kunnian antamista, vaikka kaikki ajalliset, kirkolliset tai yksityiset edut menetettäisiin.

Tällaiset asiathan eivät ole vain toiminnallisia asioita, joitten suhteen saisi menetellä ulkonaista hyötyä ja toiminnan mukavuutta silmälläpitäen, vaan ne ovat tehtäviä, joissa on osoitettava kuuliaisuutta Jumalan sanaa kohtaan. Väärän opin suvaitseminen ja salliminen on synty: siinä osallistutaan toisten synteihin. Niinpä Luther perustellessaan sitä, etteivät oikean opin käsittäneet mitenkään voi toimia yhdessä sakramenttilaisten kanssa, vaikka nämä ilmoittavat olevansa valmiit neuvottelemaan kyseessä olevasta opista, lausuu: "Se ei muuta asiaa, sillä me tiedämme ja olemme varmat siitä, että he ovat väärässä, emmekä voi heidän kanssaan asettaa sitä kristinopin kohtaa epäilyksenalaiseksi ja tulevien neuvottelujen varaan, jonka tähden emme voi hyvällä omallatunnolla toimia heidän kanssaan. Meidän täytyisi silloin myös suostua tuohon heidän tarjoukseensa (jättää asian ratkaisu neuvotteluista riippuvaiseksi) ja alistua siihen ja siis perääntyä varmasta käsityksestämme heidän epäilyksiinsä ja epävarmaan kuvitteluunsa — heidän kanssaan samalle tasolle. *Mutta sehän olisi jo uskomme kieltämistä enemmän kuin puoleksi, jollei kokonaan.*" (Lutherin 'pohdintoja' – 'arveluita' – toukokuun lopulla 1529.) — Näin tarkasti Luther valvoi sitä, ettei hän vain joutuisi millään tavoin sallimaan oikean opin rinnalla väärää oppia. Kysymyksessä oli näet joko oikean uskon tunnustaminen ihmisten edessä tai samoin sen kieltäminen.

Hän on myöskin lausunut vähää ennen kuolemaansa Georg Majorille, joka viekasteli opin asioissa: "Se, joka pitää oppiansa, uskoansa ja tunnustustansa totuudellisena, oikeana ja varmana, ei voi olla saman katon alla (tarkoittaa kirkollista yhteyttä) sellaisten kanssa, jotka väärää oppia opettavat tai siihen suostuvat, saatikka jatkuvasti puhua kauniita sanoja perkeleelle ja hänen väelleen." — Huomaamme siis, että Luther pitää kaiken kirkollisen yhteyden ja toiminnan ehdottomana edellytyksenä yksimielisyyttä opissa. Muussa tapauksessa on kyseessä jokin inhimillinen, luvaton ja synnillinen toiminta.

Kun Lutherin aikana puolustettiin paavikirkkoa sen enemmän tai vähemmän tunnetuista oppiharhoista huolimatta myöskin siten, että sanottiin: onhan se sentään kirkko! onhan sielläkin voitu tulla autu-

aaksi!, niin hän huomauttaa, että oikean kirkon tuntomerkki on se, että se pysyy Raamatun sanassa. Ilman tätä todistusta ei todella voi kirkkoa puolustaa. Samoin oli — kuten yllä on mainittukin — sellaisia paavikirkosta eronneita, jotka halusivat Lutherin ja hänen kannattajiensa kanssa toimia samassa kirkossa, vaikka heillä ei ollut samaa uskoa ja oppia. Luther paljastaa sen tähden ulkokultaisuuden, joka sisältyy tällaiseen kirkon olemuksen väärään opettamiseen ja ymmärtämiseen. Hän sanoo A. Corvinuksen kirjaan 1534 kirjoittamassaan esipuheessa, joka kirja käsitteli Erasmus esityksiä kirkollisesta yhtymisestä, seuraavaa: "He (paavilaiset) huutavat aina vain: Kirkko! Kirkko! Kirkko! ja kutsuvat kirkoksi myös jumalattomia ihmisiä, joilla on ja jotka laativat oppikäsityksiä ja lausemia yli ja vastoin Raamattua — vieläpä jumalalliseen mahtiin vedoten. Tätä heidän puhettaan vahvistaa myös Erasmus, joka kaikkialla lupaa mukautua kirkon oppiin ja samalla kuitenkin opettaa pelkkiä epäilyttäviä ja epävarmoja asioita. Mutta jos meidän on kutsuttava kirkoksi sitä, jota he yhäti huutavat kirkon olevan, ja jos meidän olisi uskottava sitä, mitä he aina sanovat ja tekevät: *mihin sitten enää Pyhää Raamattua tarvitaan*, miksi sitten syntejä rangaistaan, minkä tähden olemme totuuden tunnustuksen tähden kuoleman vaarassa, kun me (heidän opetuksensa mukaan) voisimme helposti selviytyä kaikesta ja ilman vaivaa vain nukkuen voisimme tulla autuaiksi, kun vain sanoisimme: uskon, että paavilaiset ovat kirkko ja uskon, että kaikki on totuutta, mitä he opettavat? *Ja kuinka tässä aiotaan neuvoa niitä hurskaita ja jumalisia sieluja, jotka ovat sidotut Raamattuun Jumalallisen totuuden sanana eivätkä voi uskoa sellaista, mitä julkisesti opetetaan vastoin Raamattua?* Onko meidän näille ehkä sanottava: paavia on kuuluttava, jotta rauha ja yksimielisyys säilyisi? Vai onko annettava heidän huojua epätietoisuudessa ja odottaa niin kauan, kunnes paavi kannattajineen on jotakin muuta päättänyt? (Ei!) Ne, jotka tätä kannattavat, olkoot sen enempää sielunsa autuudesta välittämättä ja itsestään varmoja, mutta *totisesti ei kuitenkaan voida epävarmojen ja epäselvien oppien kautta rauhoittaa sellaista sydäntä, joka pelkää Jumalaa ja vakavuudella tahtoo välttää iankaikkista kadotusta ja haluaa iankaikkista elämää*".

Tässä otteessa osoitetaan ensinnäkin, että kirkon tulee käytännössä todella opettaa oikeata uskoa ja oppia. Jos taas kehoitetaan kuu-

lemaan kirkkoa, se on: kirkon opetusta silloinkin, kun siellä väärin opetetaan, niin todella, "mihin sitten enää Pyhää Raamattua tarvitaan!", ja jos kerran olisi tyydyttävä sekaoppiseen kirkollisuuteen, niin turhaahan olisi ollut koko uskonpuhdistus. Eivätkä vakaat kristityt ole voineet jäädä odottamaan, jos ehkä paavi jossakin kohden olisi parantanut kirkkiaan, sillä se, jolle sielunsa autuus on todella kal lis asia, ei voi kuunnella vääriä ääniä, vaan ainoastaan Hyvän Paime nen ääntä. Eroaminen paavikirkosta oli siis tilanteesta tietois en uskon seuraus. Kristillinen usko tarvitsee ravinnokseen oikean sielunruoan. Se kysyy yksin Kristusta ja hänen oppiaan ja sitä seuraa. Luther viitaa tässä juuri koko kirkko-käsitteen ydinkohtaan: pyhään yhteiseen seurakuntaan kuuluva sielu ei kysy muuta kuin sellaista paikallisseu rakuntaa tai -kirkkoa, jossa Jumalan sana puhtaasti saarnataan ja sak ramentit oikein hoidetaan ja jossa opettajiin nähden voidaan sanoa: "joka teitä kuulee, se kuulee minua ja joka teidät hylkää, hylkää mi nut." (Lk. 10:16) Hän ei voi tyytyä sekaoppiin eikä väärään oppiin. Kirkollisen toiminnan määrääjänä ei siis ole mikään toiminnallinen hyöty- tai mukavuusnäkökohta, vaan yksin oikean uskon tarpeitten oikea tyydyttäminen. Ja tämä uskon "näkökohta" on myös täydessä sopusoinnussa kaikkien niitten käskyjen, kieltojen ja neuvojen kans sa, joita Raamattu sisältää seurakunnallisiin asioihin nähden. Sellai nen sielu taas, joka esim. vaatii kansankirkkoaatteen toteuttamista siinäkin tapauksessa, että siinä jouduttaisiin väärääkin oppia sallimaan, ei toimi uskon eikä Raamatun mukaan, vaan järjen ja lihallis ten käsitysten mukaan vastoin uskoa.

Tuo ote on siis kaikin puolin musertava nykyaikaiselle kansan kirkkoaatteelle. Sen mukaanhan esim. Suomessa kansankirkko kan taa luterilaista nimeä ja kuitenkin sen keskuudessa vallitsee mitä kir javin sekavuus opin asioissa. Tästä huolimatta sitä kuitenkin puolus tetaan vanhana isien kirkkona, jopa 'evangelisen suunnan' toimesta myös siihen vedoten, että tämä kirkko on palvellut kansaa myös ajal lisen sivistyksen asioissa. Niinpä johtaja K. W. Tamminen julkaisee kansankirkon puolesta mm. otteen eräästä opettaja Lyytis-vainajan kirjoituksesta, jossa mainitaan kirkon antaneen "aapistikun esi isiemme käteen" (Sanansaattaja 1924 s. 13), ja 'Nuorison Ystävässä' (1927 s. 244) julkaistaan opettaja A. Korpis-vainajan kirjoitus, jossa kansankirkkoa mm. näin puolustetaan: "Miksi jättäisit kirkon ja sen

työn? Onhan se joka tapauksessa antanut meille pysyvän perinnön, sivistyksen pohjan ja tiedon kaiken alkuperästä, oikeasta Jumalasta. Onhan sen historia monisatavuotinen meidänkin maassamme ja ilman tuota historiaa olisi kansamme henkisesti köyhä". Kun nämä samat kirjoittajat myös ovat tunnustaneet kirkon todellisia puutteita, niin siitä huolimatta he vaativat tyytymistä tähän kirkkoon. Ja suoraanhan — kuten yllä olemme maininneet — rovasti J. Engström vaatii uskovaisia käymään kirkossa sielläkin, missä "epäevankelinen" pappi saarnaa. Mitä nämä lausunnot muuta ovat kuin tuota Lutherin moittimaa hokemista: kirkko, kirkko, kirkko! Mihin sitten Raamattua todella tarvitaan, kun kirkko siitä julkisesti poiketessaan kuitenkin on suositeltava kirkko, jonka opetusta on kuultava! Sattuvasti ja ankarasti kohdistuvat tällaista vastaan Lutherin sanat siitä, kuinka aiotaan neuvoa sellaista sielua, joka tuntee Raamatun oikean opin eikä siis voi suostua toisenlaiseen opetukseen. 'Evankelisten' mukaan on odotettava mm. sitä, että väärät opettajat itse (!) lähtisivät pois, kun kirkko ei heitä poista. Luther vastaa tällaisiin tekosyihin: Se, joka ei todenteolla autuudestaan huolehdi, tyytyy tähän, mutta se, joka totisesti pelkää Jumalaa ja haluaa välttää iankaikkista kadotusta, ei voi siihen tyytyä. Tuollaiset kansankirkkoaatteen ajajat joutuvat siis Lutherin mukaan niitten ryhmään, jotka ovat lihallisesti varmoja itsestään eivätkä todella autuudestansa huolehdi.

Vapauttaakseen Raamattuun sidottuja omiatuntoja väärän kirkollisuuden kahleista Luther opettaa Jumalan sanan mukaan myös sitä, *kuinka* siitä vapaudutaan. Ei hän suinkaan velvoita kristityitä odotamaan siihen saakka, kunnes väärä kirkko ryhtyisi heitä vastaan erityisiin toimenpiteisiin, vaan neuvoo heille sitä heidän oikeuttaan ja velvollisuuttaan, että sellaisesta kirkosta on erottava. Schmalkaldenin uskonkohdissa [liite: Paavin valta ja yliherruus] Luther ensin osoittaa paavikirkon kannattavan väärää oppeja ja vapauttaa kristityitä Raamatun ohjeen mukaan kuuliaisuudesta sellaisia opettajia kohtaan ja opettaa heitä sellaisesta kirkosta eroamaan. Näin hän sanoo: "Koska näin (ilmeisiä paavikirkon) asiat ovat, tulee kaikkien kristittyjen olla varuillansa, etteivät ota osaa paavin jumalattomaan oppiin, häväistyksiin ja laittomaan julmuuteen. Heidän tulee siis hylätä ja kirotta paavi ja hänen puoluelaisensa Antikristuksen valtakuntana, niin kuin Kristus (Mt. 7:15) on käsenyt: Kavahtakaa väärä profetioita. Ja

Paavali käskee, että jumalattomia opettajia on kartettava ja heidät on kirottavina kirottava (Gal. 1:8; Tiit. 3:10). Ja (2 Kor. 6:14) hän sanoo: Älkää antautuko kantamaan vierasta iestä yhdessä uskottomien kanssa, sillä mitä yhteistä on vanhurskaudella ja vääryydellä? *Raskasta on tosin erota niin monesta maasta ja kansasta ja tunnustaa eri oppia.* Mutta tässä on Jumalan käsky, että jokaisen on kartettava eikä pidettävä yhteyttä niitten kanssa, jotka vääryy oppia opettavat ja jotka sitä väkivalloin haluavat voimassa pitää. On siis omillatunnoillamme kyllä puolustusta, sillä paavin valtakunnan erehdykset ovat ilmeiset" [saksalaisen tekstin mukaan, ks. myös TK 1897 s. 329, TK 1948 s. 279, Tk 1990 s. 290]. Samoin lausutaan paavikirkon vääristä Jumalanpalveluksista Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa: "Siihen mennessä (nimittäin maailman loppuun asti) on kaikkien niiden, jotka totuudessa uskovat evankeliumin, hyljättävä nuo jumalattomat jumalanpalvelukset, joita Jumalan kiellon vastaisesti on miettien keksitty Kristuksen kunnian ja uskonvanhurskauden pimentoon peittämiseksi. Tämän olemme lyhyesti puhuneet messusta (paavikirkon Jumalanpalveluksesta), että kaikki oikeamieliset, kuulukoot mihin kansaan tahansa, saattaisivat käsittää, että me mitä innokkaimmin puolustamme messun arvoa, osoitamme sen oikean käytön, ja että meillä on mitä perustelluimmat syyt olla toista mieltä kuin vastustajamme. Me haluamme myös varoittaa kaikkia oikeinajattelevia avustamasta vastustajia, jotka puolustavat messun häpäisyä, etteivät raskauttaisi itseään vieraillla synneillä. Tämä on tärkeä kysymys, tämä on suuri asia, joka ei ole profeetta Eliaan toimintaa halpa-arvoisempi, hänen, joka ei hyväksynyt Baalin palvelemista." (TK 1948, s.224, ks. myös TK 1897, s. 265.) Ja kun paavilaiset koettivat estää yksinkertaisia eroamista pois paavikirkosta vedoten Jeesuksen sanoihin Mooseksen istuimella istuvista kirjanoppineista (Mt. 23:2,3), niin Luther sen johdosta lausuu selityksensä lopputuloksena näin: "Lyhyesti, tiedä sinä, ettei hän, joka ei saarnaa evankeliumia, istu Mooseksen eikä Kristuksen istuimella. Sen tähden ei sinun tule tehdä hänen sanansa eikä työnsä jälkeen, vaan *paeta häntä, niin kuin Kristuksen lammas-ten tapa on* (Joh. 10:4,5): minun lampaani tuntevat minun ääneni, mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä. Mutta jos tahdot tietää, mitä heidän istuimestaan sanotaan, niin kuule Daavidia (Ps 1:1): Autuas se mies, joka ei vaella jumalattomien neuvossa eikä astu syntisten teitä eikä istu, kussa pilkkaajat istuvat, ja (Ps. 94:20): Onko

yhteyttä sinun kanssasi turmion valtaistuimella, jossa väkivaltaa tehdään lain varjolla." (vanha Kirkkopostilla I s. 43)

Luther opettaa siis Jumalan käskynä eroamista sellaisesta kirkollisesta toiminnasta, jossa himmennetään Kristuksen kunniaa ja uskonvanhurskautta — vieläpä sillä uhalla, että muuten joudutaan osallistumaan toisten synteihin.

Olemme näin runsaasti osoittaneet, että Luther ei sallinut tai suvainnut mitään poikkeamista oikeasta Jumalan sanan opista, vaan että hän vaati, että opetuksen kirkossa pitää olla puhdasta ja että erioppisia ei ole ollenkaan kirkossa suvaittava. Niinpä hän perkeleen salakavalana juonena hylkäsi sen "ylevän aatteen", että kirkollinen kokonaisuus säilytettäisiin edes jonkin verran erilaista oppia suvaitsemalla. Sen kautta oikea usko kiellettäisiin. Päinvastoin hän Jumalan käskynä perustelee hurskaitten ihmisten eroa väärää oppia sallivasta kirkosta. Hän ei siis vähimmässäkään määrässä tunnustaudu nykyaikaisen kansankirkkoaatteen opilliseen suvaitsevaisuuteen, vaan sitä aivan ehdottomasti vastustaa.

Vielä on sitten tässä yhteydessä selvitettävä, mitä Luther opettaa *kirkon suhteesta sen keskuudessa ilmenevään julkisyntiin*. Nykyaikaisen kansankirkkoaatteen mukaanhan kirkko ei saa ketään jäsentään sen tähden erottaa seurakunnasta, vaan täytyy kirkon vieläpä siunauksellaankin palvella sellaista vaellusta, joka on julkista syntiä, kuten olemme aikaisemmin osoittaneet. Tavallisimmin vedotaan kansankirkon puolustukseksi tässä suhteessa valhevehnä- yms. vertauksiin.

Luther, joka ei vaelluksenkaan asioissa tahtonut poiketa Raamatun selvästä ohjeesta, päinvastoin opettaa seurakunnan oikeutta ja velvollisuutta tässä kohden. Juuri valhevehnävertausta selittäessään hän lausuu näin: "Tuleeko seurakunnan käyttää valtaansa sulkeakseen seurakunnan yhteydestä julkisen pahennuksen harjoittajia? — Vastaamme näin: seurakunnalta ei ole tämän evankeliumin (Mt. 13: 24–30) kautta kielletty oikeutta julistaa julkisyntisiä pannaan eli sulkea pois yhteydestänsä. — Vaikka siis julkisyntisiä julistetaan pannaan eli suljetaan pois seurakunnan yhteydestä, niin seurakunta ottaa heidät jälleen vastaan, kun he itsensä parantaen armoa pyytävät. — Seurakunnan tulee julistaa pannaan ja sulkea pois keskuudestaan sellaisia kuten pakanoita, jotta he tulisivat syntinsä tuntemaan ja tekisi-

vät parannuksen sekä muutkin heidän esimerkistään pelästyisivät ja syntiä karttaisivat." (Huonepostilla s. 199). — Luther osoittaa tässä, että valhevehnävertaus ei suinkaan anna ihmisille oikeutta suhtautua seurakunnassa ilmenevään julkisyntiin sitä jatkuvasti sallien — puhumattakaan sen siunaamisesta. Kansankirkko-aste ei tässä kohden ollenkaan perustu Raamatun sanaan, vaan se on koettanut tukea periaatteellista velttouttaan edes jollakin näennäisellä Raamatun kohdalla. Tätä se voi tehdä ainoastaan selittämällä Raamattua väärin. Luther selittää sitä oikein. Hän viittaa myös seurakuntakurin varsinaiseen tarkoitukseen, että nimittäin rikkonut autettaisiin — jos mahdollista — parannukseen ja että toisia siten varoitettaisiin karttamaan syntiä.

Samoin opettaa Luther Isossa Katekismuksessaan VIII:n käskyn selityksessä: "Oikea menettelytapa olisi kuitenkin se, että noudatettaisiin evankeliumin Matteuksen 18. luvussa osoittamaa sääntöä (Matt. 18:15); siellä Kristus sanoo: "Jos veljesi rikkoo sinua vastaan, niin mene ja nuhtele häntä kahden kesken." ...Kristus opettaa edelleen: "Mutta jos hän ei sinua kuule, niin ota vielä yksi tai kaksi kanssasi, 'että jokainen asia vahvistettaisiin kahden tai kolmen todistajan sanalla'." Joka tapauksessa siis on oltava henkilökohtaisessa kosketuksessa sen kanssa, jota asia koskee: häntä ei saa laittaa hänen tietämättään. Mutta ellei tästä ole apua, niin saata asia julkisesti seurakunnan tietoon, joko maallisen tai hengellisen tuomioistuimen eteen. Tässä tapauksessa et sinä enää ole yksinäsi, vaan kanssasi ovat nuo todistajat, joiden avulla voit todistaa vianalaisen syylliseksi; tähän nojautuen tuomari voi sitten tutkia, julistaa tuomion ja saattaa rangaistukseen. Tällä tavoin päästään oikeassa järjestyksessä ja lain mukaan siihen, että paha ihminen estetään pahuudestaan tai parannetaan." (TK 1948 s. 353)

Schmalkaldenin uskonkohdissa, joka — kuten tiedetään — on Lutherin kirjoittama tunnustuskirja, luemme myös: "... oikea kristillinen kirkonkirous tietää sitä, että julkisilta, uhmamielisiltä syntisiltä evätään pääsy sakramentille ja muuhun seurakunnalliseen yhteyteen, kunnes nämä itsensä parantavat ja karttavat syntiä." (TK 1948 s. 265)

Kun Luther 1521 – 1522 oleskeli Wartburgissa, oli tilanne Wittenbergin seurakunnassa suuresti järkkynyt niitten väkivaltaisten muutosten kautta, joita kiihkomieliset intoilijat olivat ryhtyneet panemaan toimeen. Palattuaan sinne hän jonkin aikaa saarnasi siellä

joka päivä selvittäen seurakunnallisten uudistusten oikeata toimeenpanoa sekä kaikkein tarpeellisimpia tehtäviä. Yhdessä näistä saarnoista hän erityisesti lausuu toivovansa, että oikea kuri vaellukseen nähden pantaisiin toimeen. Näin hän siinä sanoo: "Ensiksi on ole-massa rippi, joka perustuu Raamattuun, ja se on tämä: jos joku julki-sesti tahi jonkun ihmisen ilmoituksesta teki syntiä, niin häntä syytet-tiin seurakunnan kuullen. Jos hän siitä luopui, niin he rukoilivat Ju-malaa hänen puolestaan, mutta jollei hän tahtonut seurakuntaa kuul-la, niin hänet suljettiin seurakunnasta ja erotettiin, ettei kukaan olisi toiminut hänen kanssaan. Ja tämän ripin on Jumala (Mt. 18:15), kä-skenyt: 'jos veljesi rikkoo sinua vastaan', josta sinä ja muut pahentu-vat, 'niin mene ja nuhtelee häntä kahden kesken'. Tästä ripistä ei ole tätä nykyä (silloin oli 1522) jäljellä merkkiäkään. Tähän kohtaan nähden makaa evankeliumi maassa. *Joka sen taas taitaisi korjata, hän tekisi hyvän työn.* Tämän ripin entisellensä asettamisessa olisi teidän tarvinnut puuhata ja jättää kaikki muut (kiihkohenkien villi-tykset) sillensä... Tämä olisi kristillistä. Mutta sitä en luule taitavani yksinäni aikaan saada." (Usk. puhd. kosk. kirj. 11 s. 46,47)

Näistä otteista jo selviää kylliksi, että Luther julkisynnin seura-kunnalliseen käsittelyyn nähden yksinkertaisesti pysyy Raamatun sanassa ja sen ohjeita sydäimestään kannattaa, joten nykyaikainen kansankirkkoate syrjäyttäessään tässäkin suhteessa Raamatun sanan sanoutuu myös irti Lutherin opetuksesta.

Voimme siis yllä olevan esityksemme perustuksella vastata ky-symykseen, tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkkoaatteen mu-kaista kirkkoa, seuraavasti: Luther opettaa sekä opin että vaelluksen asioissa juuri tätä aatetta vastaan. Hän ei siis suinkaan tahtonut nyky-aikaista kansankirkkoa.

5.3 Tahtoiko Luther sitten Raamatun mukaista apostolista kirkkoa eli seurakunnallisuutta?

Vaikka olemmekin jo runsaasti osoittaneet, että Luther sekä uskon että opin asioissa pysyi Raamatun lapsenmielisenä oppilaana sitä noudattaen ja sen noudattamista vaatien sekä jyrkästi vastustaen kaikkea sitä, missä poikettiin Raamatun sanasta, niin jää vielä vastattavaksemme ja osoitettavaksemme, tahtoiko Luther ja ryhtyikö hän toimimaan kirkollisen toiminnan uudistamiseksi Raamatun ohjeen mukaan? Tämän kysymyksen käsittely on sitä tärkeämpää, kun nykyaikaiset luterilaiset kansankirkot pitävät itseään uskonpuhdistuksen oikeina perillisinä, sen esille tuomien totuuksien vartijoina ja käyttäjinä ja kun niillä kansan keskuudessa onkin tällainen arvo, kun taas toiset juuri uskollisina kristittyinä ja luterilaisina ovat katsoneet velvollisuudekseen niistä erota sen tähden, etteivät ne olisikaan uskollisia luterilaisia kirkkoja. Vieläpä näitä nykyaikaisia kansankirkkoja juuri kansankirkkoina pidetään uskonpuhdistuksen uskollisina seuraajina, kun taas niistä eronneita seurakuntia ja kirkkoja pidetään harhaavana lahkoutumana jo pelkästään sen tähden, että ne ovat yhteisestä kansankirkosta eronneet. Tässä käsityksessä ilmenee erikoinen kansankirkon tunnusomainen piirre, jonka mukaan kristittyjä ei pidetä kristillisen kirkon ominaisuuksien ja oikeuksien varsinaisina omistajina eikä siis myöskään voida tunnustaa paikallisseurakunnan oikeutta toimia itsenäisenä ja vain Jumalalle vastuunalaisena, kun taas kirkollinen toimintaoikeus ja -valta omistetaan varsinaisesti yhteiselle kansankirkolle virastoineen. Tästä peruskäsityksestä johtuu sitten toisia aito kansankirkollisia käsityksiä, kuten esimerkiksi, että seurakuntalaisten on pidettävä paimenenaan "epäevankelista" pastoriakin ja häntä kuultava, koska hän kerran on yleiskirkon hyväksymä, ja että yleiskirkosta ei saa erota pois, vaikka Jumalan sanaa siellä väärinkin julistetaan. Ainoa oikea mahdollisuus — näin edelleen selitetään — päästä kansankirkosta eroon on se, jos kirkko erottaa jonkun yhteydestään. Kristityllä ei muka ole mitään eroamisen oikeutta luterilaista nimeä käyttävästä kansankirkosta. Näin juuri opetetaan esimerkiksi Suomessa luterilaisen kansankirkon luterilaisimpien jäsenten keskuudessakin.

Ehkä on tässä syytä esimerkillä osoittaa, että Suomenkin luterilaisessa kansankirkossa nimenomaan jo periaatteellisesti kielletään paikallisseurakunnan itsehallinto. Juuri niihin aikoihin, kun ensimmäiset vapaat evankelisluterilaiset seurakunnat syntyivät, julkaisi Helsingin yliopiston uskonopin professori Antti J. Pietilä maan sanomalehdistössä (esim. Karjalainen 1924 n:o 82) kirjoituksen, jossa hän ilmeisesti näitä seurakuntia tarkoittaen mm. lausuu: "Lähimpänä syynä (tämän kirjoituksen) ilmestymiseen on se, että erään uskonnollisen lahkoutuman piirissä, jonka nimeäkään emme tässä yhteydessä tahdo mainita, on viime aikoina alkanut ilmetä *meidän kirkossamme tähän asti varsin outoa katsantotapaa, joka vaatii yksityisseurakunnalle täysiä kirkon oikeuksia*" (kursivointi meidän). Väitettyään, että Jeesuksen sana "Missä kaksi tai kolme on kokoontunut..." (Mt. 18:20), ei puolusta tuota ilmennyttyä "katsantotapaa" hän ilman mitään raamatullista perustelua tulee seuraavaan tulokseen: "Yhteiskirkolla, joka sitoo yksityisseurakunnat lujaksi kokonaisuudeksi, täytyy olla myöskin oikeudellinen selkäranka, sillä se antaa tässä nykyisessä maailmanajassa ryhtiä ja pontta sen jokaiselle esiintymiselle järjestettynä kokonaisuutena." — Tässä ei ole kysymys siitä, että seurakuntien toiminta olisi oleva vahvistetun säännön mukainen, vaan kyseessä on sellainen yksityisten seurakuntien "sitominen", joka estää niitten todellista itsehallintoa. — Ja lopuksi prof. Pietilä sanoo: "Meidän täytyy, yleisesti puhuen, pitää jokaista yritystä maakirkon (= kansankirkon) hajottamiseksi, tapahtukoonpa se kuinka hengellisten näkökohtien nimessä tahansa, itse kristillisyyden heikentämisenä ja niin ollen tuomittavana." — ja toisena esimerkkinä mainitsemme, että kun jokin aika sitten eräs saksalainen seurakunta Turussa koetti päästä kansankirkon yhteyteen, niin ei sitä voitu siihen ottaa, koska tuon seurakunnan järjestys oli laadittu kansankirkossa vallitsevaan järjestykseen nähden liian itsenäiseksi!

Edellä olemme jo osoittaneet, mitä Luther on opettanut ja tahtonut kirkossa esitettävään oppiin ja siinä noudatettavaan kristilliseen kuriin nähden. Nyt joudumme erityisesti vielä käsittelemään tätä kirkollista peruskysymystä: kenelle Kristus on antanut ja uskonut ne lahjat ja oikeudet sekä velvollisuudet, jotka hän omalla verellään on kirkollensa ostanut ja ansainnut? Jos Luther on opettanut ja tahtonut, että nämä kuuluvat varsinaisesti jollekin yleiskirkolle, mutta eivät

oikeuta paikallisseurakuntaa tai yksityistä kristittyä itsenäiseen toimintaan näitten taivaallisten aarteitten vaalimisessa ja käyttämisessä, niin olisi nykyaikaisella kansankirkolla ja juuri esittämillämme periaatteilla hänessä puolustusta ja voitaisiin silloin syystä vedota Lutheriin. Jos taas Luther on opettanut ja tahtonut, että nämä kristillisen kirkon lahjat ja oikeudet kuuluvat nimenomaan ja varsinaisesti kristityille ja siis myös sille — vaikkapa vain kahden jäsenen suuruiselle — joukolle, joka Jumalan tahdon mukaan on kokoontunut oikeaksi paikallisseurakunnaksi, niin ei nykyaikaisella kansankirkkoaatteella ole oikeutta verhoutua luterilaiseen nimeenkään. Edessämme on siis yksi kristittyjen ja paikallisseurakuntien toiminnan peruskysymyksiä, johon nähden ei saisi vallita mitään epätietoisuutta niitten keskuudessa, jotka todella autuuttaan etsivät.

Kun nyt ryhdymme vastaamaan alaotsikossamme olevaan kysymykseen, niin joudumme tutkimaan koko Lutherin uudistustoiminnan perustusta ja miten hän sille rakensi. Tiedämme, että jos perustus on väärä, on kaikki muukin väärää. Jos taas perustus on oikea, voidaan sen päälle oikein rakentaa, mutta myös poiketa oikealta ladulta pois.

5.4 Lutherin seurakunta-käsite

Kristittyjen ja paikallisseurakunnan oikeudet ja valta
osoitettu ja tunnustettu

5.4.1 Lutherin 'kypsymisvaihe'

Emme ensinnäkään suinkaan saa unohtaa emmekä väheksyä niitä perusteellisia "esitöitä", joitten kautta Jumala monia vuosia kypsytti sitä välikappalettaan, joka aikanaan oli tuova julki totuuden valon — Jumalan sanan valon. Luther oli niitä paavikirkon uskollisia poikia, jotka tosimeleessä uurastivat siellä löytääkseen armollisen Jumalan. Jo munkkina ollessaan, mutta erityisesti jumaluusopin tohtoriksi tultuaan hän joutui perehtymään Raamattuun, josta hänelle sitten vihdoin — turhaan sitä muualta haettuaan — löytyi Jumalan armo. Onpa havaittu, että Luther jo ainakin vuoden 1513 seuduilla — kuten

Karl Holl tutkimustensa tuloksena esittää³⁾ — opettaa *evangeliumin sanan* perustavaa merkitystä ihmisen vanhurskauttamisessa ja pitää sitä kirkon kalleimpana aarteena, jolla Kristus kirkkoansa hallitsee. Samoin hän jo silloin opetti, että kirkko on todella uskovaiset ihmiset (*ecclesia sive plebs fidelis*), jotka muodostavat näkymättömän yhteyden. Ja vedoten Jes. 55:11 jakeeseen hän teroittaa sitä, että Jumalan sana ei tyhjänä palaja, vaan tuottaa uskovaisia, jotka ovat kirkko. Varmaan aivan oikein Holl tämän mukaan pitää eittämättömästi todistettuna, että Lutherille käsite 'kirkko' ei tarkoittanut laitospirkkoa, vaan että kirkko oli hänelle persoonien hengellinen yhteys. — Luther vastustaa [uudestikastajien] lahkollista käsitystä kirkosta ja pitäytyy edelleen paavikirkkoon sellaisena näkyvänä yhteytenä, jossa kaikkea kristillistä hyvettä oli harjoitettava. Mutta keskellä sen hämäryyttä oli siis Jumalan sana jo johtanut hänet oikealle tielle. Eihän Lutherilla edes vuonna 1517, jolloin hän naulasi nuo kuuluisat 95 väitöslausetansa Wittenbergin linnankirkon ovelle, ollut mitään aikomusta luopua paavikirkosta, vaan hän toivoi sen väärinkäytöksiin välttämättömiä korjauksia, joita hän uskoi paavinkin haluavan. (vrt. 50. ja 51. teesi)

5.4.2. Paavin aneet ja Lutherin teesit

Julkinen riita koski silloin varsinaisesti vain paavikirkon aneakauppaa. Ane oli varsinaisesti vapautus niistä ajallisista hyvistä töistä, joita paavi määräsi sydämen murheen ja suun tunnustuksen ohella katumukseen kuuluvina suoritettaviksi. Vähitellen sitä ruvettiin antamaan rahaa vastaan ja lopuksi opetettiin, että sen kautta saadaan synnit anteeksi ilman muuta. Kun nyt Luther nousi tätä aneen väärinkäyttöä vastaan, joutui hän samalla sivuamaan paavikirkon perusharhoja, kuten taistelun jatkuessa yhä selvemmin saatiin kokea. Vaikkei hän vastustanut anetta sellaisena kuin se vapautti paavin määräämistä ajallisista rangaistuksista, niin hän mitä jyrkimmin osoitti, että katumuksen todisteena oli mikä tahansa laupeuden osoi-

³⁾ Kirjassaan 'Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte I' (toinen ja kolmas painos 1923), jota myös olemme käyttäneet lähteenä sitä suuremmalla syyllä, kun piispa Gummerus sitä erityisesti papistolle suosittaa (Kristilliset kirkot nykyhetkellä s. 71), vaikka emme voikaan yhtyä kaikkiin hänen käsittelemäämme aihetta koskevien tutkimustensa tuloksiin.

tus lähimmäistä kohtaan yhtä hyvä kuin vastaavanlainen aneen lunastus (42. ja 43. teesi) ja, että "jokaisella kristityllä on, jos hänen katumuksensa on todellinen, täydellinen anteeksianto rangaistuksesta ja syynalaisuudesta, ja *kuuluu se hänelle ilman anekirjeitäkin*." (36. teesi) Päinvastoin kuin paavikirkko, joka muka omisti hyvien töiden varaston, joka sisälsi Kristuksen ja pyhimysten hyvien töiden ylijäämän ja johon juuri aneen voima perustui, opetti Luther — pitäen luonnollisena, että paavikin sitä mieltä olisi, että kirkon oikea aarteisto on "kirkon avaimet (jotka Kristuksen ansio on meille lahjoittanut)" (60. teesi), ja lisää: "Kirkon todellinen aarre on Jumalan kunnian ja armon kaikkein pyhin evankeliumi. — Mutta tätä aarretta pidetään luonnollisesti vähässä arvossa, sillä sehän vaikuttaa, että viimeiset tulevat ensimmäisiksi." (62 ja 63 teesi) Ja onpa kuin paavikirkon mustan taivaan yllä näkyisi välähdyksen tavoin kirkas salama, kun noitten väitöslauseitten joukossa luemme seuraavat merkittävät sanat: "*Jokaisella tosikristityllä, olkoon hän sitten elävä tai kuollut, on osa Kristuksen ja kirkon kaikissa hengellisissä aarteissa: Jumala on antanut ne hänelle ilman anekirjeitäkin*." (37. teesi)

Näissä väitöslauseissa kuulemme siis — tosin edelleenkin paavikirkon opillisen hapatuksen ohella — jälleen ja selvästi samaa, jota Lutherin opetuksessa oli jo aikaisemminkin ilmennyt. Kirkon kallein aarre on armon sana, evankeliumi, jonka kautta — ilman mitään kirkollista lisävalitusta — uskovaiset ovat osallisia "Kristuksen ja kirkon kaikista hengellisistä aarteista". Siinähan on tunnustettuna pyhään yhteys, oikea tosi kirkko, pääsy sen jäsenyyteen: uskon kautta evankeliumin sanaan ja sen jäsenien oikeudet. — Näitä väitöslauseita Luther esitti mitä vakavimmassa mielessä — niin kuin oikeata uskoa tunnustetaan, kuten seuraavista viimeisistä väitöslauseista ilmenee: "Pois siis kaikki ne profeetat, jotka sanovat Kristuksen kansalle: rauha, rauha, eikä ole mitään rauhaa. Mutta menestykööt kaikki ne profeetat, jotka sanovat Kristuksen kansalle: risti, risti, eikä ole mitään ristiä. Kehotettakoon kristityitä innolla seuraamaan päätänsä, Kristusta, rangaistusten, kuoleman ja helvetin kautta ja niin uskomaan enemmän sitä, että taivaanvaltakuntaan tullaan monen vaivan kautta, kuin tuota lohdutusta: 'ei ole mitään vaaraa'." (92. – 95. teesi). Luther ei silloin vielä tiennyt, että hänen pois-huutonsa sattui juuri itse paavikirkkoon ja että hänen menestystoivotuksensa vain lisäsivät tämän iskun tehoa.

5.4.3. Leipzigin väittely 1519

Heti noustiin Lutheria vastaan. Jyrkästi pitäydyttiin paavikirkossa siihen käsitykseen, että aneen kautta jaetaan Kristuksen ansiota ja että Lutherin esittämä armon oppi oli uusi vaarallinen harhakäsitys. Kun Luther vetosi Raamattuun, vetosivat toiset paavien lausuntoihin ja kirkolliskokousten päätöksiin. Silloin Luther joutui toteamaan, että tällaiset todisteet eivät ole päteviä, koska paavi ja kirkolliskokoukset voivat erehtyä. Erityisesti väitellessään Eckin kanssa Leipzigissä (1519) hän sitovasti osoitti, ettei Rooman paavilla ollut mitään Jumalan säätämää ylemmyyttä muihin piispoihin nähden. Edelleen hän vedoten Paavalin sanaan: "Koetelkaa kaikkea, pitäkää se mikä hyvää on" (1 Tess. 5:21), lausuu: "Rooman paavi ja kirkolliskokoukset ovat ihmisiä ja on niitä sen tähden koeteltava ja pidettävä se, mikä hyvää on, eikä niiden suhteen saa tehdä poikkeusta tästä apostolisesta säännöstä." (heinäk. 6 p.) Ei hän myöskään pitänyt määrättyä yleiskirkkoa eri seurakuntien kesken välttämättömänä, vaan sanoo: "Kirkko ei tulisi sortumaan, jos seurakunnan pastori (Dorfpfarrer) itse olisi piispa, arkkipiispa ja paavi, ja jos seurakuntia liittäisi toisiinsa vain luja yksimielisyys, kuten Kyprianus sanoo ja kuten ensimmäinen kirkko toimi." (heinäk. 13 p.) Siinähan romahti alas koko paavilainen laitoskirkko! Kyllä Luther olisi antanut kirkolla olla johtajia, piispoja tms. mutta vain seurakuntien tai kirkon toimeksiannon eli kutsun perusteella eikä suinkaan sen nojalla, että he olisivat jokin kristityitä ylempi, etuoikeutettu sääty, kuten paavikirkko opetti.

5.4.4 Kirja 'Paavin vallasta' 1519

Tuon Leipzigin väittelyn jälkeen joutui Luther luonnollisesti yhä lujemmin puolustamaan ja perustelemaan tätä oppiansa. Perusteellisesti ja lakkaamatta hän selitti Jeesuksen sanoja Pietarille: "Sinä olet Pietari ja tälle kalliolle minä rakennan seurakuntani..." (Mt. 16:18) Paavikirkon puolustajat pitivät tätä kohtaa yhtenä paavin ja paavikirkon ylivallan perustuksena, kun taas Luther osoitti, että sen mukaan Pietarille luvattiin vain samaa kuin kaikille uskovaisille. Tuo kallio, jolle Jumala seurakuntansa rakentaa, on usko. Näin hän eräässä kirjassaan 'Paavin vallasta' (Resolutio de potestate papae, ilm. kesällä

1519) kirjoittaa seurakunnan oikeudesta ja vallasta: "Niin myös *jo-kainen kirkko* (seurakunta), *olipa se kuinka pieni tahansa, omistaa kaikki*, mitä Rooman kirkko (muka) Jumalallisen oikeuden mukaan omistaa, sillä Jeesus puhuu siinä lauseessa kaikkia tarkoittaen. Paavalikin sanoo: Kaikki on teidän. Teidän on Paavali ja Apollos ja Keefas, teidän on maailma... kaikki on teidän. Mutta te olette Kristuksen." (1 Kor. 3:21–23) Ja edelleen: "Sen tähden kaikkialla, missä Jumalan sanaa saarnataan ja uskotaan, on myös tosi usko, tämä järkymätön kallio. *Missä taas usko on, siellä on kirkko, missä kirkko on, siellä on Kristuksen morsian, missä Kristuksen morsian on, siellä on kaikki, mitä Yljälle kuuluu. Näin kuuluu uskolle kaikki, mikä uskoa seuraa: (Jumalanvaltakunnan) avaimet, sakramentit, valta ja kaikki muu.*" — Voidaanko enää selvemmin tunnustaa, että uskovaiset täydellä omistusoikeudella omistavat Kristuksen kirkon omaisuuden, oikeuden ja vallan ja että siis myös heillä paikallisseurakunnaksi yhteen liittyneinä on tämä oikeus ja valta! Samalla myös tuo aito paavillinen ja kansankirkollinen käsitys, jonka mukaan paikallisseurakunnalla ei saa olla itsenäistä kirkollista valtaa ja oikeutta, osoittautuu paavilliseksi harhaopiksi, jota vastaan Luther mitä jyrkimmin nousi.

5.4.5 Kirja 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' 1520

Tähän Lutherin raamatulliseen oppiin kirkosta liittyi sitten lisäksi vielä johdonmukaisesti edellisestä seuraten oppi *kaikkien kristittyjen hengellisestä pappeudesta*. Tätä kysymystä hän jo aivan kypsänä asiana selvittelee kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (v. 1520). Luther oli nimittäin jo pian vuoden 1517 jälkeen huomannut, että hänen hyvät luulonsa paavin uskollisuudesta Jumalan sanaa kohtaan olivat aivan turhia ja erheellisiä. Hänhän oli luullut, että kun paavi vain saisi kuulla anekaupan väärinkäytöksistä, hän heti ne lopettaisi. Mutta päinvastoin Luther sai vastaansa paavin piispoineen ja pappeineen. Hän ei kuitenkaan vielä menettänyt toiveitaan, vaan vetosi sen jälkeen sellaisiin kristittyihin, jotka eivät olleet pappeja, lähinnä Saksan kristilliseen aateliin. Siihen saakka oli paavikirkko varjellakseen maallista ja kirkollista valtaansa opettanut, että hengellinen eli kirkollinen valta oli maallista valtaa korkeampi, joten tämä ei saanut rangaista paavia, piispoja tai pappeja näitten tehdessä rangaish-

tavia tekoja. Samoin ei kukaan muu saanut heitä Raamatulla ojentaa, koska muka yksin paavilla oli oikeus sitä selittää. Ja kolmanneksi selitettiin, ettei kukaan muu saanut kutsua koolle kirkolliskokousta kuin yksin paavi. Näin oli mahdotonta ryhtyä mihinkään tosi toimiin kirkon epäkohtien korjaamiseksi, jollei paavi siihen ryhtynyt. Tämä tällainen kirkollinen valta ja mahti on vailla kaikkea tukea Raamatusta. Luther huomasi tämän ja ryhtyi repimään alas näitä paavillisten varustuksia, joilla he juuri kaikin voimin vastustivat Lutherin ja hänen kannattajiensa toimintaa.

Tuossa kirjassaan hän vetoaa sellaisiin raamatunlauseisiin kuin esimerkiksi (1 Kor. 2:15; 12:12; 1 Piet. 2:9; Ilm. 5:10) ja opettaa, että kaikki kristityt ovat hengellisiä pappeja, joilla on yhtäläinen Jumalan antama oikeus arvostella ja huolehtia kirkollisista asioista. Hän kirjoittaa: "Sillä todellisuudessa ovat kaikki kristityt hengellistä säätyä eikä heidän välillään ole mitään muuta eroa kuin se, mikä johtuu heidän virastaan. — Piispan (suorittama) vihkiminen ei siis ole mitään muuta, kuin että hän seurakunnan edustajana ja nimessä ottaa yhden joukosta, ja *vaikka sen kaikilla jäsenillä on samanlainen valta*, määrää hänet kaikkien muiden puolesta hoitamaan tätä valtaa; aivan kuin jos kymmenen veljestä, jotka kuninkaan lapsina ovat yhtäläisesti perillisiä, valitsisivat yhden hoitamaan perintöä kaikkien puolesta. Kaikkihan he ovat kuninkaita ja samalla vallalla varustettuja, vaikka hallinto onkin uskottu yhdelle." Ja Luther osoittaa myös heti esimerkiksi, kuinka kristityt ovat oikeutetut toimimaan hätätilassa vaikkapa pappina ja piispana. Hän sanoo: "Ja lausuakseni vielä selvemmin: jos joukko hurskaita maallissäätyisiä kristityitä joutuisi vangiksi ja viettäisiin erämaahan, jossa heillä ei olisi piispan vihkimää pappeja, ja he siellä suostuisivat valitsemaan keskuudestaan yhden, naiseen tai naimattoman, jonka toimeksi uskoisivat kastamisen, messun toimitamisen, synninpäästön julistamisen ja saarnaamisen, niin hän olisi todella pappi, yhtä hyvä, kuin jos kaikki piispat ja paavit olisivat hänet vihkineet". Jopa kasteen perustuksella hän opettaa tätä uskovaisten hengellistä pappeutta ja yhtäläistä valtaa ja oikeutta: "Sillä se, joka on kastettu, voi kerskata olevansa samalla vihitty papiksi, piispaksi ja paaviksi, vaikka ei noiden virkain hoitaminen sovellu jokaiselle. Sillä koska me kaikki olemme yhtäläisesti pappeja, niin ei kukaan saa korottaa itseänsä eikä ilman meidän suostumustamme ja

valitsemistamme ryhtyä toimittamaan sitä, johon meillä kaikilla on yhtäläinen valta." Kun paavikirkon pimeydessä eläneet saattoivat arasti ja peläten ajatella toimimista paavikirkon selviäkin väärinkäytöksiä vastaan, niin Luther vahvistaa heitä sanoen: "Näiden tällaisten ja monien muiden raamatunlauseiden tulee tehdä meitä rohkeiksi ja vapaiksi, emmekä saa antaa paavin keksimäin sanain pelottaa itseämme luopumaan vapauden hengestä (niin kuin Paavali kutsuu sitä), vaan *on meidän rohkeasti arvosteltava kaikkea*, mitä he tekevät tai jättävät, sen käsityksemme mukaan Raamatusta, minkä uskossa saamme, ja pakotettava heitä noudattamaan oikeampaa raamatunkäsitystä eikä omaa ymmärrystään." Ja vielä hän osoittaa, että hätätilassa tulee vaikkapa esivallan edustajien astua kristiveljinä auttamaan epäkohtien poistamista: "Sen tähden, kun hätä niin vaatii, ja paavi on sellainen, joka herättää pahennusta kristikunnassa, tulee jokaisen, joka siihen parhaiten kykenee, koko ruumiin (= seurakunnan) uskollisena jäsenenä toimia siihen suuntaan, että saataisiin oikea, vapaa kirkolliskokous (, jonka kautta Luther toivoi vielä uudistavansa kirkon tilaa). Sitä ei kukaan niin hyvin kykene saamaan aikaan kuin maallinen miekka. Jota paitsi on huomattava, että sen hoitajat myöskin ovat kristiveljiä, pappeja, kuten muut, kanssahengellisiä, yhdessä muiden kanssa oikeutettuja kaikkien asioiden hoitoon..."

Näin oli vuonna 1520 kukkaan puhjennut vuosisatojen pimeyden jälkeen oikea raamatullinen oppi seurakunnasta. Sen perustuksena on Kristuksen lunastustyö. Kaikki evankeliumin sanan kautta Kristukseen uskovaiset kuuluvat tämän uskon kautta Kristuksen kirkkoon eli pyhään yhteiseen seurakuntaan. Tämän kirkon jäsenet omistavat yhtäläisellä oikeudella kaikki Kristuksen kirkon aarteet. Niitten käyttämiseksi kokoontuvat kristityt paikallisseurakunniksi, joista pienimmälläkin on täysi kirkollinen oikeus ja valta, siis myös oikeus kutsua ja asettaa sopivia kristityitä seurakunnan julkiseen saarnavirkaan. Kristityillä oli oikeus ja velvollisuus arvostella kaikkea oppia ja toimintaa ja itsenäisesti toimia Jumalan sanan mukaan. Kristityt ja seurakunnat olivat vain Kristukseen ja Jumalan sanaan sidotut.

Ei ollut myöskään kaukana se aika, jolloin uskonpuhdistuksen kannattajat joutuivat käyttämään tätä Jumalan sanan osoittamaa oikeutta ja valtaa kaikinpuolisesti. Lutherin Saksan kansan kristilliseen aateliin kohdistamat toiveet raukesivat nimittäin Wormsin valtiopäi-

villä, jolloin Luther tuomittiin valtionkiroukseen kenenkään läsnä olleista rohkenematta vastustaa päätöstä. Hänet oli paavikin julistanut kirkonkiroukseen. Uskonpuhdistus joutui siis järjestämään kirkollisen toimintansa erillään paavikirkosta.

5.4.6 Kirjoitus Prieriasta vastaan 1520

Vaikkakin Luther viimeiseen saakka oli koettanut saada paavikirkkoa uudistetuksi eikä esiintymisensä alussa muuta tarkoittanutkaan, joutui hän koko piankin huomaamaan, että paavikirkko sittenkin taisi olla parantumaton antikristuksen kirkko, jonka yhteydestä uskollisten täytyisi erota pois. Niinpä — kun paavin korkea virkamies Prierias lopulla vuotta 1519 julkaisi Lutheria vastaan kirjan, jossa mitä epäasiallisimmin ja karkeimmin hyökättiin häntä vastaan ja puolustettiin paavikirkkoa, kirjoittaa hän 1520 sen johdosta mm. seuraavaa: "Jos Roomassa paavin ja kardinaalien tietien (jota en toivo) sellaista ajatellaan ja opetetaan, niin silloin julistan tällä kirjoituksellani, että tosi antikristus istuu Jumalan temppelissä ja hallitsee siinä Baabelissa, joka on purppuraan puettu (Ilm. 13:6). — Jos Rooma niin (kuin tuossa kirjassa esitettiin) uskoo, niin ollos onnellinen sinä Kreikanmaa, onnellinen sinä Bööminmaa, onnellisia kaikki, jotka ovat eronneet roomalaisesta kirkosta ja lähteneet tästä Baabelista! Mutta kirottuja olkoot kaikki, jotka pitävät yhteyttä sen kanssa. Ja jolleivät paavi ja kardinaalit saa tätä saatanankitaa hillityksi ja tätä (kirjoitusta) peruutetuksi, niin tahdon täten totisesti tunnustaa, etten minä pitäydy paavikirkkoon ja eroan paavista ja kardinaaleista, niin kuin hävityksen kauhistuksesta, joka seisoo pyhässä paikassa (Mt. 24:15). — Nyt mene tiehesi, sinä onneton, tuomittu ja paheellinen Rooma! Jumalan viha on vihdoinkin sinut yllättänyt, niin kuin jo olet ansainnut, koska sinä niistä monista rukouksista huolimatta, joita puolestasi on pidetty, olet herkeämättä pyrkinyt tulla vain pahemmaksi. Me paransimme Baabelia, mutta ei hän terveeksi tullut. Jättäkää hänet (Jer. 51:9)..." Ja lopussa hän vielä lausuu: "Oi, onnellisia kristityitä, missä heitä lieneekin, jotka eivät kuulu tämän roomalaisen antikristuksen alaisuuteen, kuten me onnettomat ihmiset!" — Vielä saman vuoden joulukuussa paavi osoitti, että tämä Lutherin arvostelu paavikirkosta sittenkin oli oikea. Paavi oli jo kesäkuun 15 p:nä 1520 allekirjoittanut Lutherin pannajulistuksen, joka saatiin Wittenbergiin

syksyllä 1520. Siinä kuitenkin hänelle suotiin 60 päivän mietintäaika, jonka päätyttyä joulukuun 10 p:nä Luther julkisesti poltti sen ja samalla myös kanonisen lakikirjan. Näin Lutherkin omasta puolestaan jo ennen pannajulistuksen voimaanastumista oli rikkonut välinsä paavikirkon kanssa. Baabel ei parantunut. Luther jätti sen.

5.5 Luther ja paikallisseurakuntien toiminnan järjestäminen

5.5.1 Luther tahtoi ryhtyä ja ryhtyi toimimaan tämän raamatullisen seurakunta-opin mukaisesti yksittäisten paikallisseurakuntien toiminnan järjestämiseksi

Kun Luther turhaan oli vedonnut *paaviin* ja turhaan myös kristilliseen *aateliin* ja kun paavikirkko ja esivaltakin olivat tuominneet hänet sekä kirkon- että valtakunnankiroukseen, niin ei ollut muuta neuvoa kuin kääntyä sen kristillisen *kansan* puoleen, joka oli asettunut Lutherin puolelle. Uskonpuhdistuksen kannatus oli jo laajalle levinnyt ja sillä oli korkeassa asemassa olevia suosijoitakin. Mutta kun toiminnallinen yhteys paavikirkon kanssa oli lopullisesti katkenut, niin jäivät yksityiset ja seurakunnat enemmän tai vähemmän oman onnensa nojaan ilman mitään yhtenäistä johtoa ja järjestystä. Oli seurakuntia, jotka kannattivat uskonpuhdistusta, mutta joiden pappi pysyi ankarasti uskollisena paavilaisena. Tilanne mutkistui sitenkin, että sellaisissa tapauksissa saattoi vielä tuo pappi olla jonkin yksityisen tai esim. luostarin etuoikeudella (ns. patronaattioikeus) virkaan asetettu, joten pappi vetosi tähän seurakuntalaisia vastaan. Milloin jäi Lutherin kannattajia paikkakunnalla vähemmistöksi ei ainoastaan paavilaismielistä seurakunnan enemmistöä vaan myöskin paavin puolella pysyvää esivaltaa vastaan. Tai saattoi tilanne olla päinvastainen. Paavikirkolla oli vielä vanha maine ja tottumuksen voima sekä useimmat esivallan edustajat puolellaan. Meidän täytyy koko tilannetta ajatellen ihmetellä, että uskonpuhdistuksen murroskautena selviydyttiin ilman erityisiä suuria onnettomuuksia ja kauhu-tapauksia Münzerin esiintymistä ja talonpoikaiskapinaa lukuun ottamatta. Olivathan valtiolliset ja kirkolliset asiat niin kerrassaan sotkeutuneina toisiinsa. Eikä uskonpuhdistuksen kannattajilla ollut edes

yhtenäistä oppitunnustusta, ennen kuin vasta 1530, jolloin 'Augsburgin tunnustus' syntyi. Emme sitäkään yhtään ihmettele, että paavikirkko on harmissaan pilkallisena ja ylenkatseellisena seurannut uskonpuhdistuksen jatkuvaa toimintaa, kun siltä puuttui kaikki yhtenäinen määrätty järjestys ja johto ja kun paavikirkosta eronneiden joukkokaan ei pysynyt yksimielisenä, vaan siinäkin ilmeni erilaisia oppikäsityksiä zwingliläisistä aina väkivaltaisiin tuhatvuotisvaltakunnan esitaistelijoihin saakka. Kaikkein suurin ihme oli, että tämän läpipääsemättömältä näyttävän sekasortoisen kirkollisen ja siihen kietoutuneen valtiollisen tilanteen keskellä sittenkin säilyy ja voimistuu uskonpuhdistuksen kirkko leviten Saksasta jo aikaisin muihinkin maihin — Suomeenkin asti.

Tätä tulosta ei ole saavutettu minkään inhimillisen viisauden tai järjestelykyvyn ansiosta, vaan sen on tehnyt yksin *Jumalan sana* jota Luther kannattajineen tunnusti ja seurasi. Jumala taisteli omiensa puolesta. Kaikki, mikä maailmassa mahtia ja valtaa oli, paavi ja keisari joukkoineen, teki voitavansa tuhotakseen Jumalan sanan selvän tunnustamisen ja sen oikean seuraamisen, mutta se ei kyennyt sitä tuhoamaan. Luther on sattuvasti kuvannut tätä taistelua ja voittoa yhdessä kuuluisista paastonajan saarnoistaan v 1522 mm. näin: "Minä olen vastustanut paavia, anetta ja kaikkia paavilaisia, mutta en millään väkivallalla, en millään vallattomuudella, en millään metelillä, vaan ainoastaan Jumalan sanaa olen teroittanut, saarnannut ja kirjoittanut: sen lisäksi en ole tehnyt mitään muuta. Se sana on minun maatessani tai elellessäni kaikessa rauhassa saanut aikaan niin paljon, että paavikunta on tullut niin heikoksi ja voimattomaksi, ettei ainoakaan ruhtinas eikä keisari vielä koskaan ole kyennyt sitä niin paljon masentamaan. *Minä en ole sitä tehnyt, yksin sana, jota minä olen saarnannut ja kirjoittanut, on aikaansaanut ja toimittanut sen kaiken*" (toinen saarna).

Tämän sanan turvissa hän myös lähti kulkemaan edelleen. Wormsin valtiopäivien jälkeen hänen ystävänsä olivat saattaneet hänet turvalliseen paikkaan Wartburgin linnaan, jotta hän voisi olla jonkin aikaa poissa julkisesta toiminnasta. Mutta pitkäksi ei tämä poissaolon aika muodostunut. Luther ei voinut pysyä syrjässä, kun hän huomasi seurakunnallista uudistustoimintaa johdettavan väärällä tavalla — vieläpä juuri Wittenbergissä. Kuten tuonnempana vielä lähemmin

osoitamme, kohdistuivat Lutherin ja hänen kannattajiensa toimenpiteet Wormsin valtiopäivien jälkeen yksittäisten seurakuntien kokamiseen ja järjestämiseen Jumalan sanan mukaan. Muuta mahdollisuutta ei ollut ja sehän olikin mitä luonnollisin asia, kun Luther oli osoittanutkin, että kristityillä oli siihen oikeus ja velvollisuus.

Mutta Wittenbergissä niin kuin kaikkialla muuallakin osoittautui uudistusten toimeenpaneminen erittäin vaikeaksi, jopa arkaluontoiseksi. Meidän on aina muistettava, että vaikka näihin aikoihin oli uskomattoman paljon kirjoitettu, saarnattu, kuultu ja luettu näistä taistelunalaisista asioista ja vaikka ne olivat niin yleisesti tunnettuja, että joukoittain haluttiin pois paavikirkosta ja toivottiin Jumalan sanan mukaista toimintaa, niin sittenkin olivat paavikirkon opit ja tavat niin syvälle syöpyneet ihmisten sydämiin, että yhtäkkinen muutos olisi ollut mahdoton. Kertoohan Luther itse, kuinka kauan hän oli tarvinnut aikaa selviytyäkseen *omassatunnossaan* pois paavikirkon kahleista: "Olenhan itsekin saanut itseäni harjoitella ainakin *kolme vuotta* (1517 – 1520), ennen kuin omassatunnossani vapauduin paavin laista (opeista) ja minä harjoitin päivittäin evankeliumia, saarnasin, luin, tutkistelin, väittelin, kirjoitin ja kuulin; kuinka näin ollen voitaisiin saada kansanmiestä kädenkäänteessä käsittämään kaikkea." ('Ehtoollisen molemmista muodoista' 1522 § 38). — Ymmärrämme siis, että toiminnan uudistus ehdottomasti ensin edellytti sydänten vapautumista entisestä väärästä menosta ja vakuuttautumista tarpeellisten muutosten oikeutuksesta. Luther ei tahtonut muodostaa seurakuntia sellaisiksi, joissa kukin saisi uskoa ja elää miten tahansa tai joissa pakolla taivutettaisiin ihmistä näkyvään, ulkokultaiseen kirkollisuuteen, vaan tahtoi seurakuntia, joitten jäsenet sydämestään hyväksyisivät kaiken toiminnan ja sitä myös vaalisivat ja saattaisivat taistellakin sen puolesta. Se, joka voi edes hiukan käsittää sitä hengellistä ja opillista pimeyttä ja vääryyttä, jota paavikirkon jäsenet vuosisatojen takaa perintönään kantoivat, tietää, että oikean kristillisen toiminnan järjestäminen sieltä tulleitten keskuuteen oli työ, joka saattoi näyttää mahdottomalta. Mutta Jumalan sana ei ole kuollut, vaan voimallinen sana muuttamaan pimeyden valkeudeksi. Kuitenkin ihmissydänten hitauden ja kovuuden tähden oli edessä niin vaativa työ, että sen tuloksiin nähden täytyi olla peräti kärsivällinen, kuten lähetyssaarnaajat pakanamailla. Onpa vielä sanottava, että tämä sydänten voittamista tarkoittava työ oli ainoa oikea kristillinen toimenpide.

5.5.2 Ensisijaisia päätehtäviä ja menettelytapa

Kun sitten käymme tarkastelemaan, *miten* Luther ryhtyi toimimaan tunnustamansa seurakunta-opin mukaan, niin on meidän ensiksi osoitettava, mitkä hänen kiireellisimmät, tärkeimmät päätehtävänä olivat ja minkä periaatteen mukaan hän ryhtyi näitä uudistuksia toimeenpanemaan.

5.5.2.1 Seurakunnan toiminta edellyttää tietoisia uskovaisia

Ensinnäkin hän on aivan tietoinen siitä, että Jumalan tahtoma toiminta ehdottomasti edellyttää *uskovaisia ihmisiä*, jotka todella rakastavat Jumalaa ja tahtovat hänen sanaansa vapaasti seurata. Niinpä hän noissa Wittenbergissä pitämissään jo mainituissa paastonaikaisissa saarnoissaan heti ensiksi osoittaa, että ihmisen tulee tuntee syntinsä ja sitten olla vakuutettu Jumalan armon omistamisesta, ja että edelleen on tarpeen uskon hedelmänä rakkaus ja kärsivällisyys. Lutherin täytyi noissa saarnoissa nuhdella seurakuntalaisiaan harkitsemattomista teoista. Sen tähden hän lähtökohdakseen ottaa oikean kristillisen uskon, jolle kaikki muu hedelmänä rakentuu. Ja kun hän seuraavana vuonna joutui neuvomaan böömiläisiä, kuinka he käyttäisivät kristillisiä oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan oman seurakunnallisen toiminnan järjestämiseksi, niin hän nimenomaan sanoo, että tätä hän kirjoittaa vain uskovaisille: "Ei siis nyt enää muuta tarvita, rakkaat herrat, kuin vakaata, kestäväää uskoa, sillä rohkeaa ja kypsää uskoa siinä ehdottomasti tarvitaan, jos aiotte hyvin ja kelpollisesti maassanne toimia. *Me emme myöskään kirjoita näitä asioita kenellekään muulle kuin vain sellaisille, jotka uskovat*; eikä niitä myöskään ymmärrä muut kuin yksinomaan uskovaiset. Ne taas, jotka eivät usko, eivät niitä ymmärrä ollenkaan. Heille on myös yhdentekevää, onko heillä piispoja (= pappeja) vai ei, koskapa he eivät myöskään ole kristittyitä eivätkä ole kirkko. Ne, jotka eivät ota varteen niin selvää Raamatun sanaa ja esimerkkiä, pitäytyvät kyllä noihin kevytmielisiin houkkiin, sileäksi ajettuun päälakeen, voiteluihin ja pukimiin (tarkoitetaan paavin pappeja), vaikkei niillä ole mitään tukea Raamatussa ja ovat esikuvallisia esimerkkejä vailla — vain sen tähden, että se on vanha ja pitkäaikainen tapa ja että se monia miel-

lyttää. Mutta hurskaan kristityn tulee poistaa sydämistään tällaiset käsitykset ja pitäytyä yksin Jumalan voimalliseen sanaan. Hänen tulee myös varmassa uskossa epäilemättä olla vakuuttunut siitä, että hän voi tehdä ja saavuttaa kaiken sen, josta hän tietää tämän sanan takaavan hänelle lupauksen" (Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle 1523). — *Mutta juuri näistä tietoisista uskovaisista oli puute.* Se on Lutherin jatkuvan valituksen aihe ja se oli uudistustoiminnan vaikeuden perussy. Niinpä hän eräässä tapaninpäivän saarnassa, joka julkaistiin 1524 ja johon vielä palaamme, puhuttuaan Raamatussa osoitetun seurakuntatoiminnan tarpeellisuudesta kuitenkin sanoo: "Mutta meillä ei ole vielä siihen tarvittavia henkilöitä, sen tähden en rohkene sellaista panna toimeen niin kauan, *kunnes Herramme Kristus tekee kristityitä*". Samoin hän 'Saksalaisessa Messussa' (1526) valittaa: "Lyhyesti: jos (meillä) olisi henkilöitä, jotka *todella tahtovat olla kristityitä*, olisi (seurakunnallisen kokoontumisen) järjestys ja tapapian valmis. Mutta minä en voi enkä mahda sellaista seurakuntaa eli kokoontumista järjestää tai saada aikaan, sillä minulla ei vielä ole siihen sopivia henkilöitä." — Luther siis pitää oikean paikallisseurakunnan toiminnan ehdottomana edellytyksenä sellaisten jäsenten olemassaoloa, "jotka — kuten hänen tunnusomainen sanontansa kuuluu — *todella tahtovat olla kristityitä*." Tämähän jo selvästi osoittaa, että Luther tahtoi ja toivoi raamatullisia, apostolisia seurakuntia eli niin kuin sellaista kirkkoa erotukseksi nykyaikaisista kansankirkoista kutsutaan '*tunnustuskirkoksi*' (saksaksi '*Bekenntniskirche*'). Näin ollen Luther pitää tärkeimpänä tehtävänä Jumalan sanan saarnaamista ja opettamista, että sen kautta saataisiin myös näkyvän kirkon toimintaa varten välttämättömiä vakaita kristityitä. Hän oli kuin lähetyssaarnaajan asemassa pakanallisen pimeyden keskellä.

Tähän tulee vielä lisäksi se mitä luonnollisin tehtävä, että tämän uskon saarnan ohella ja seurassa selitettiin kaikkea oikeata Jumalan sanan oppia ja käytäntöä, kuten Jumalan sana itsekin osoittaa ja edellyttää. Jumalan tahdon tunteminen kaikissa kohdissa oli tarpeen myös paavikirkon erhetyksiä arvosteltaessa. Lutherin saarnat ja kirjoitukset tulvehtivatkin kaikkea tätä oikeata Jumalan sanan tietoa ja ohjetta kaikella selvyydellä aina keskeisesti liittyen kaiken perustukseen Herraan Jeesukseen Kristukseen. Niistä puuttuu tyystin hurma-

henkien tunnelmoiminen, mutta niinpä onkin niissä kirkas Raamatun totuus, jota yksinkertaisinkin voi tajuta, omaksua ja seurata — vielä tänäkin päivänä!

Toiseksi täytyi hänen lakkaamatta *paljastaa paavikirkon ilmeisiä ja tavallisia vääryyksiä* opin, kaiken kirkollisen toiminnan ja siis myös vaelluksen asioissa, että yksinkertaisetkin ihmiset käsittäisivät sen nurjuutta ja Jumalan sanan vastaisuutta ja vapautuisivat paavikirkon vääristä siteistä seuraamaan selvää Jumalan sanaa. Joka vähänkin tuntee Lutherin saarnoja ja muita kirjoituksia, tietää tämän varsin hyvin ja näitten kirjoitusten oikea käyttö ja ymmärtäminen edellyttääkin tietoa siitä, että tämä oli sinä aikana erityisesti tarpeen vielä silloinkin, kun jo kauan oli toimittu paavikirkosta erillään. — Mutta välttämätöntä tämä valistustoiminta oli ennen kaikkea juuri uskonpuhdistuksen alussa. Ja kyllä Luther aikalaisiansa tässä suhteessa valistikin. Kovia sanoja ei suinkaan säästetty, kun oli kysymys julisten katumattomien synneistä tai Jumalan sanan vääristelystä. Mainitsemme tässä yhteydessä vain kaksi tällaista kirjasta, jotka Luther julkaisi juuri uudistustoimintansa alussa (v. 1522) ja jotka nimenomaan tarkoittavat yksinkertaisten sydänten vapauttamista väärän kirkon siteistä.

5.5.2.2 Kirja *'Ihmisoppien välttämisestä'* 1522

Kun Luther oli maaliskuun 6 p:nä palannut Wartburgista Wittenbergiin, niin hän jo huhtikuun seutuvilla julkaisi ensi osan kirjastansa *'Ihmisoppien välttämisestä'*, jonka loppuosa ilmestyi samana vuonna (yhteensä noin 23 tavallista sivua). Heti alussa lausutaan sen tarkoituksesta seuraavaa: "Minä Martti Luther olen antanut tämän lyhyen kirjasen ilmestyä niiden omatuntoraukkojen pelastukseksi ja lohduksiksi, jotka ihmisäädösten sitomina ovat luostarien tahi muiden kirkollisten laitosten vankeudessa, jotta he Jumalan sanan vahvistamina ja varustamina kestäisivät kuoleman hädässä ja muissa kiusauksissa." — Mutta se, joka luulee, että nyt seuraisi erityistä hartauslukemista, erehtyy peräti. Sehän on lohdutus ja pelastussana "luostarien ja muiden kirkollisten laitosten vankeudessa" oleville "heidän omientuntojensa valoksi ja ohjaukseksi, niin että he Jumalan avulla vaaratta voivat vapautua sekä käyttää vapauttaan nuhteettomasti ja

kristillisesti." Kirjasen tarkoitus on siis osoittaa tietä pois paavikirkon kurjasta orjuudesta oikeaan kristilliseen vapauteen. Osoitettuaan ensin, kuinka kaikessa tulee pitäytyä Jumalan sanaan, alkaa hän luetella paavikirkossa vallitsevia vääriä ihmissääntöjä, joilla omiatuntoja siidottiin ja jotka koskevat ruokia, vaatteita, määräpaikkoja, päiviä, avioliittoa, munkkilupauksia ja muuta paavilaista menoa. Ja tämän yhteydessä Luther nimittää paavikirkon miehiä vietteleviksi hengiksi — valheenpuhujiksi — sellaisiksi, joiden omatunto on poltinraudalla merkitty, so. joilla on luonnoton omatunto — pahoiksi ja vahingollisiksi saarnaajiksi ja noita ihmissääntöjä hän kutsuu "perkeleitten opeuksiksi, harhaopeiksi, valheellisiksi, epäuskoisiksi ja ulkokullatuiksi opeiksi" ja lisää: "Varjelkoon Jumala, ettei kukaan jäisi sellaisten pauloihin, kun Jumala itse on niistä lausunut niin ankaran arvostelun! Mitä auttaakaan sinua, vaikka olisit sellaisten oppien perustuksella tehnyt tuhansia lupauksia ja valoja? Niin, kuta sitovampi on lupaus, *sen enemmän* syytä on rikkoa se, koska se on tehty vastoin Jumalan tahtoa perkeleitten oppiin perustuen." Hän julistaa paavin iankaikkisen kirouksen alaiseksi ja sanoo vedoten Gal. 1:8,9 jakeeseen: "Tässä saat kuulla Jumalan arvostelun paavista ja kaikista ihmisopeista, ne ovat kaikki kirottuja... Sen tähden on oikein tuomita heidät suuressa pyhydessänsä iankaikkiseen kiroukseen ja pannaan." Paavikirkon laitokset ja veljeskunnat ovat "kirouksen ja jumalanpilkan lahkoja" jne. Erityisesti hän todistaa vääräksi paavilaisten vetoamisen siihen raamatunkohtaan, jossa puhutaan 'Mooseksen istuimilla istuvista' (Mt. 23), ja jonka mukaan he sitoivat yksinkertaisten omiatuntoja kuuliaisiksi keksimilleen ihmisopeille. Luther sanoo, että Mooseksen istuin "tarkoittaa ainoastaan Mooseksen lain⁴⁾ saarnaa" eikä mitään muuta. Tämä lause ei siis sido ketään paavilaisten vääriä oppeja kuulemaan. Hän kärjistää myös esitystensä auttaaksensa lukijoita selvään ratkaisuun mm. näin: "Sydän ei voi samalla kertaa turvautua Kristukseen ja ihmisoppeihin tahi töihin. Sen tähden heti kun joku turvautuu ihmisoppeihin, kääntyy hän pois totuudesta ja hylkää sen kokonaan. Päinvastoin on taas sen, joka turvautuu Kristukseen, mahdoton välittää ihmiskäskeystä ja töistä. *Katso nyt siis, kumpaa panna (= kirousta) sinä enemmän pelkää. Paavi ja hänen hengenheimolaisensa*

⁴⁾ Sanaa "laki" on tässä käytetty sen laajemmassa merkityksessä yleensä oppia tarkoittaen; vertaa Lutherin lausuntoa samasta raamatunkohdasta s. 33.

heittävät sinut perimmäiseen helvettiin, jos et noudata heidän käskyjäänsä; ja *Kristus* kieltää sinua, *hänen* pannansa uhalla välittämästä heistä mitään. *Ajattele tarkoin, ketä tahdot seurata*". — Todellakin: voidaanko enää tiukemmin esittää paavikirkosta eroamisvaatimusta! Autuuden menettämisen uhalla on siitä erottava eikä mitään muuta mahdollisuutta ole tietoiselle uskovalle! On mahdotonta uskoa Kristukseen ja samalla olla uskollinen paavikirkon jäsen! Ontumaan ei tässä pääse! Kirjasen lopussa Luther kokoaa sanottavansa yhteen ja lausuu: " Tätä ristiriitaa Raamatun ja ihmisoppien välillä me emme voi sovittaa. — *Annammeko Raamatun* (joka opettaa meille Jumalan sanaa maailman alusta asti) *vaiko ihmisoppien* (jotka vasta eilen ovat keksityt ja jotka muuttuvat joka päivä) *mennä menojansa?* *Siitä on kysymys*, ja me toivomme jokaisen hyväksyvän sen arvostelun, että ihmisopit saavat mennä menojaan, mutta että Raamattu on säilytettävä. *Koska siis Raamattu ja ihmisopit ovat ristiriidassa keskenään, niin täytyy jommankumman valehdella ja toisen puhua totta. Osoita sinä nyt omasta kohdastasi, kumpaa tahdot pitää valehtelijana.*" Näin Luther katkoo paavikirkon kahleita ja velvoittaen rohkaisee sen jäseniä siitä eroamaan. — Tästä kirjasesta ilmestyi vuoden 1522 kuudessa 11 eri painosta!

5.5.2.3 Kirja '*Paavin ja piispojen väärää hengellistä säätyä vastaan*' 1522

Saman vuoden heinäkuun seutuvilla ilmestyi taas uusi kirjanen '*Paavin ja piispojen väärää hengellistä säätyä vastaan*', jossa hän erityisesti paljastaa paavikirkon korkeamman papiston, piispojen ja paavin, kurjaa tilaa. Tämän hän tekee niin kursailemattomasti ja mitään peittelemättä, että kuuluisa luterilainen oppinut Seckendorf (k. 1692) lausuu olevan ihmeellistä, että Luther on sen jälkeen säilynyt päivääkään hengissä. Miltei kaikki piispat olivat nimittäin ruhtinaalista sukua ja heillä oli vaikutusvaltaisia ystäviä. — Luther sanoo jo kyllästyneensä naurettavaan nöyryyteensä, kun hän oli asettunut sellaisten miesten arvosteltavaksi — viimeksi Wormsissa. Nyt hän selvittelee asioita maailman edessä. Hän on vakuuttunut oppinsa ehdottomasta oikeudesta ja huudahtaa piispoille: "Vihdoin, hyvät herrat, olkoon teille tiettävä: *Niin kauan kuin elän, ei teillä tule minun edes-*

säni olemaan mitään rauhaa. Jos te taas minut surmaatte, niin on teillä oleva kymmenen kertaa vähemmän rauhaa ja minä tahdon olla teille, kuten Hoosea sanoo: karhuna tiellä ja jalopeurana kujalla" (Hoosea 13:8). Sitten hän viitaten sellaisiin raamatunkohtiin kuin Hes. 33:7–9 ja Miika 6:1,2 osoittaa, että kristityn velvollisuus on nuhdella ja rangaista piispojenkin syntejä (se oli paavikirkossa vain paaville sallittua). Profeetta Jeremia oli saanut tehtäväkseen julistaa totuutta häntä korkeammille säädyille ja Herra Kristus itse, joka maailmassa oli alhainen, nuhteli juuri erityisesti ylimmäistä pappia, kirjanooppineita ja muita erityisiä korkeahengellisiä. Kun toiset pelkäsivät, että tällaisesta esiintymisestä syntyisi meteleitä yms., niin Luther huomautti: "Pitääkö sen tähden jättää Jumalan sana syrjään ja antaa koko maailman hukkuu?" Vaikka Luther aina taisteli pelkällä Jumalan sanalla, niin olisivathan hänen vihollisensa saattaneet tarttua aseisiin. Vaikka niinkin kävisi, ei voida vääryyttä jättää rankaisematta. Mutta hän huomauttaa: "Kristuksen sana ei käy kenenkään kimppuun ruumiillisesti; mutta se julistaa ruumiillista kamppailua tyranneille ja päästää lempeästi sielut siteistä, niin että noita tyranneja halveksitaan, mikä on kaikkein parasta ryntäämistä heidän kimppuunsa. Sillä mitä halveksitaan, sitä ei tarvitse suurestikaan ravistaa, eikä se voi koskaan itseään varjella, kuten psalmista sanoo (Ps. 10:15): "Särje jumalattoman käsivarsi". Minkä kautta? "Etsi vain esille pahan jumalattomuutta, niin ei sitä enää löydetä". *Nuo hulttiot (= piispat yms.) eivät tarvitse muuta hävittämistä, kuin että heidät huomataan ja tunnetaan, että he hulttioita ovat: silloin on jokainen heti heille vihollinen ja jättää heidät."* Ja sitten hän paljastaa piispojen tietämättömyyttä, paheellisuutta, tyhjänpäiväisyyttä, tehtävien laiminlyömiä, turhamaisuutta jne. Hän käskee oikeita kristityitä vastustamaan näitä piispoja tai ainakin pitämään niitä kirottuina ja välttämään niitä. *Joka taas heihin suostuu, on perkeleen palvelija.* Lopuksi hän kääntyy sellaisten piispojen puoleen, jotka edes koettaisivat saarnamatkoja tehden parantaa paavillista piispanvirkaansa, kuten eräs oli tehnyt. Ei se riitä, sanoo Luther. Kun paavi joukkoineen on evankeliumia vastaan, niin sitä suurempi syy on luopua piispan virasta. — Tätäkin kirjasta, joka on noin 56 sivun laajuinen, ilmestyi jo saman vuoden loppuun mennessä 4 eri painosta. — Kun kaikki toiveet paavikirkon parantumisesta olivat loppuneet, niin tällainen peittelemätön paljastus oli välttämätöntä ja kristillisen rakkauden mukaista ennen kaik-

kea niitä kohtaan, jotka tietämättömyydestä osallistuivat tällaiseen kauheaan menoon.

5.5.2.4 Suhtautuminen seurakunnan 'heikkoihin'

Tässä yhteydessä käsittelemme vielä niitä ohjeita ja sitä periaatetta, jota Luther tahtoi sovellettavaksi *heikkoihin nähden* eli niihin nähden, jotka kyllä olivat luopuneet paavikirkosta, mutta jotka eivät vielä olleet kaikissa kohdin vapautuneet paavikirkon vääristä ja oudoista opeista ja tavoista. Yhtä ankarasti kuin Luther kävi noitten parantumattomien "vahvojen" paavilaisten kimppuun, yhtä kärsivällisesti ja varovaisesti hän suhtautui näihin "heikkoihin" ja niin hän teki alusta alkaen. Jo kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (1520) hän toivoo sekavan kirkollisen tilanteen Böömissä selviävän, jos kyllin kärsivällisesti toimitaan riidanalaisissa asioissa, jotka eivät sodi uskoa vastaan. Näin hän lausuu: "Sitä (nimittäin kansaa) ei ainakaan voida koota (yhteisen opin ympärille) väkivallalla, pakotuksella ja kiirehtimisellä. *Vaaditaan aikaa ja lempeyttä*. Täytyihän Kristuksen niin kauan seurustella opetuslapsiensä kanssa ja sietää heidän uskottomuuttaan, ennen kuin he uskoivat hänen ylösnousemiseensa." Ja kuitenkin Luther ehdottaa tätä sillä *edellytyksellä, että kyseessä on yksi usko*, sillä päinvastaisessa tapauksessa hän tulee tähän tulokseen: "Mutta jos heillä olisi toinen usko, niin mieluummin näkisin heidän pysyvän kirkon ulkopuolella" — lisäksi vielä varmuuden vuoksi: "kuitenkin olisi heitä opetettava totuuteen."

Kun Luther oli palannut Wartburgista Wittenbergiin ja ryhtyi ohjaamaan levotonta seurakuntaa rauhalliseen järjestykseen, niin hän saarnasi joka päivä seurakunnalle kahdeksana päivänä peräkkäin teoroitteen noissa saarnoissansa sitä oikeata menettelytapaa, että kaikki väkivaltaiset uudistukset, joitten tarpeellisuudesta "heikot" eivät vielä olleet päässeet omissatunnoissaan varmuuteen, ovat rikkomus lähimmäistä vastaan siinäkin tapauksessa, että ne ovat itsessään oikeita, ja että ensin täytyy vahvistaa sydämiä ja sitten vasta rauhassa toimittaa tarpeellisia muutoksia. Samalla kun hän tunnustaa vääräksi ja tuomittavaksi paavilaisen messun, jota pidettiin uhrina ja ansiollisena työnä Jumalalle, niin hän kuitenkin vastustaa sen väkivaltaista poistamista: "*ei rakkaus kuitenkaan saa tässä asiassa menetellä ankaras-*

ti eikä väkivallalla poistaa noita messuja. Saarnassa tulee sitä asiaa kosketella, tulee kirjoittaa ja julistaa, että messu tuolla tavoin pidettynä on syntiä; mutta ketään ei saa tukasta repiä siitä pois, vaan tulee asia jättää Jumalan huomaan ja antaa hänen sanansa yksin vaikuttaa ilman meidän apuamme ja työtämme" (toinen saarna). Samoin hän lausuu ilonsa siitä, että muutamat olivat alkaneet nauttia ehtoollista vietettäessä sekä leipää että viiniä (paavikirkossa annettiin vain leipää), mutta nuhtelee heitä siitä, että he olivat alkaneet ilman muuta pakottaa muitakin tähän sinänsä hyvään asiaan. Tätä "heikkojen" rakkaudetonta kohtelua Luther syystä suuresti murehtii, kuten hän viidennessä saarnassaan sanoo: "Minun täytyy sanoa, etteivät viholiseni vielä milloinkaan ole tuottaneet minulle niin suurta surua, kuin te, minun ystäväni, joiden kuitenkin olisi pitänyt tarjota minulle tukea ja lohdutusta." Hellävaraisesti hän tässä kohtelee myös noita epäjärjestyksen aiheuttaneita "ystäviään" eikä heitä saarnoissaan nimeltä mainitse.

5.5.2.5 Kirja *'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa'* 1522

Samaa, mitä Luther noissa kuuluisissa paastonaikaisissa saarnoissaan oli seurakunnalleen julistanut, tahtoi hän myös laajemmalle levittää. Niin syntyi heti huhtikuun puolivälissä 1522 ilmestynyt kirjanen *'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa'* (= leivässä ja viinissä). Hän vetoaa — kuten edellä jo on mainittu — omaan itseensä, kuinka hän vasta kolmen vuoden kuluttua tuli selvästi vakuuttuneeksi paavikirkon oppien vääryydestä ja muistuttaa siitä, että yksinkertainen kansa on syvällä paavin oppien vankeudessa. Hän neuvoo, ettei ehtoollista vähään aikaan ollenkaan vietettäisi siellä, missä epäselvyyttä vallitsee tämän opin kohdalla, vaan että ensin kansaa opetettaisiin. Hän viittaa Paavaliin, joka uppiniskaisten juutalaisten edessä ankarasti vastusti ympärileikkausta, kun he panivat toivonsa vain ulkonaiseen lain noudattamiseen, mutta joka taas heikkojen omientuntojen kohdalla salli ympärileikkausta, kunnes hän opettaen vapautti heidän omattuntonsa seremonialain alaisuudesta. Vaikkakin tässä Lutherin kärsivällisyyden periaate on sama kuin yllä jo on osoitettu, niin liitämme tähän kuitenkin seuraavia otteita, koska

niissä niin selvästi ja täyteläisesti kuvastuu sekä silloinen tilanne että tuo hänen menettelytapansa: "Paavin laki (ehtoollisopista on kysymys) on niin syvälle juurtunut, ettemme voi poistaa vanhoja leilejä ja astioita. Meidän täytyy antaa ihmisten vielä *jonkin aikaa* noudattaa vanhoja vääriä tapoja, kunnes suurempi osa astioita tulee uusiksi ja evankeliumi tulee kansan keskuuteen. — Olen niin opettanut, että *oppini ensiksi ja pääasiassa vaikuttaisi Kristuksen tuntemista, so. oikeata, selkeitä uskoa ja todellista rakkautta ja sen kautta vapautta ja kaikkea ulkonaista toimintaa*, olipa se syömistä, juomista, vaate-tusta, rukousta, paastoamista, luostareita, ehtoollista ym. Sillä sellaista vapautta on ja sitä oikein käyttävät varsinaisesti vain ne, joilla on usko ja rakkaus, so. jotka ovat oikeita kristityitä. Heille ei voi eikä saa panna ihmissääntöjä eikä saa sallia heidän omiatuntojaan sidottavan. *On ensiksi oleva sellaisia ihmisiä, joille soveltuu tämä vapaus, että nuori viini tulisi uusiin leileihin ja säilyisi.* — — Ah, Jumala, olemme vielä kaukana Jerusalemissa. Olemme tuskin lähteneet Baabelista ja kuitenkin tahdotaan toimia, niin kuin jo olisimme perillä. Kaikki tahtovat käydä kristityistä ja meidän on sitä sallittava, mutta usko ja rakkaus eivät tahdo jaksaa seurata perässä. Ei sovi eikä auta muodostaa lahkoja. Sen tähden ei voi muuta kuin saarnata evankeliumia ja kääntää ihmisten huomiota pois sakramentista ja kaikista ulkonaisista menoista, kunnes he tuntevat itsensä ja osoittautuvat kristityiksi — ja tulevat johdetuiksi uskoon ja rakkauteen ja sen jälkeen sakramentin käyttämiseen yms."

Tällä kärsivällisyydellä oli kuitenkin määrätty raja. Niinpä Luther saarnatessaan 1524 palmusunnuntaina tästä samasta ehtoollisen vietosta ilmoittaa, että hänen seurakunnassaan ei enää tässä suhteessa ole tarpeen viipyä paavilaisessa menossa: "Me olemme nyt kyllä kauan sitä saarnanneet (että ehtoollisessa on nautittava sekä leipää että viiniä) ja tyrkyttäneet, niin ettei yhtäkään enää liene, joka ei tätä voi käsittää... Mutta koska nämä (jotka eivät tahdo paavilaisesta menosta lakata) *eivät ole heikkoja, vaan paatuneita ja piintyneitä ihmisiä ja uppiniskaisesti sitä vastustavat*, vaikkakin kuulevat meidän varsin selkeästi todistavan oppiamme Raamatulla, etteivät kykene mitään siihen vastaamaan tahi vastaamme panemaan, vaan pysyvät roomalaisessa seurakunnassa ja tahtovat meitä väkivallalla pakottaa heitä seuraamaan, *sen tähden ei auta nyt enää heitä sääliä ja kär-*

siä... Otamme siis kumpaisenkin muodon alttarin sakramentissa juuri heille harmiksi, kun haluavat estää meitä siitä. Sen tähden älköön katsottako tässä enää näitten pahentumista." — Samoin menetteli Luther, kun hän vuonna 1538 uudelleen julkaisemassaan opetuksessa seurakuntien tarkastajille huomauttaa, että hän nyt on jättänyt pois sellaisia kohtia, joissa heikkojen tähden aikanaan oli ollut tarpeen tehdä myönnytyksiä, perustellen tätä muutosta sillä, että "Jumalan sana nyt niin selvästi ja voimallisesti loistaa, ettei kukaan voi tietämättömyyttään puolustaa."

5.5.2.6 Yleinen tietämättömyys ja hengellinen pimeys

Meidän on todella vaikeata käsittää — kuten edelläkin jo olemme siitä maininneet — sitä yleistä tietämättömyyttä ja hengellistä pimeyttä, joka kaikkialla vallitsi. Olivatpa Lutherin lähimmätkin työtoverit niin heikkoja, etteivät edes voineet hillitä noita Wittenbergin intoilijoita (1522), vaan siinäkin tarvittiin Lutherin johtoa ja ohjetta. Kun tiedämme, että omassa maassamme kesti noin 65 vuotta (1527–1593), ennen kuin uskonpuhdistuksen puolelle asettunut kirkkomme hyväksyi ensimmäisen tunnustuskirjan, 'Augsburgin tunnustuksen', niin voimme edes jonkin verran paremmin käsittää vanhojen tottumusten painoa ja uudistusten hidasta edistymistä myös uskonpuhdistuksen kotimaassa. Kristillisen kirkon työ oli kuin uudestaan aloitettava. Kun sen ohella ilmestyi harhaoppeja, joitten kannattajat tosin jonkin verran hillitsivät itseänsä Lutherin eläessä, ja kun paavilainen keisari ja ruhtinaat myös olivat uhkana, niin emme voi vaatia, että kirkollinen tilanne olisi kaikin puolin kirkastunut muutamassa vuosikymmenessä. Mutta kaikkien vaikeuksien keskellä kuuluu kuitenkin selvä ja kirkas ääni: Jumalan sanan oikea opetus, joka ei jäänyt heidelmää kantamatta, vaikka Lutherin toiveista on toteutunut toisia vasta vuosisatoja jälkeenpäin. Luther pysyi kaikessa uskollisena Jumalan sanalle eikä vaikeuksien edessä poikennut Jumalan sanan tieltä suurempia toimintamahdollisuuksia tms. tavoitellen tai saadakseen vastustajiensa lukua vähentymään, vaan hän tahtoi, mitä Jumalakin tahtoi. Siitä on vakuuttavana todistuksena myös se seurakunnallinen uudistus, johon hän Wormsin valtiopäivien jälkeen ryhtyi.

5.5.3 Kirkollinen uudistustyö ja sen tarkoitus

Kun nyt tunnemme Lutherin aidosti raamatullisen opin seurakunnasta ja kun olemme tutustuneet myös hänen ensisijaisiin päätehtäviinsä ja hänen menettelytapansa, niin voimme jo ilman muuta edellyttää, että — mikäli Luther pysyi uskollisena tunnustamalleen opille — hän myös tahtoi uudistaa seurakunnat raamatullisiksi, apostolisiksi seurakunniksi. Olisihan nykyaikainen kansankirkko ollut aivan vastakkaista toimintaa sille, mitä hän opetti seurakunnasta. Jos hän sitä olisi tarkoittanut, olisi hän pian voinut ruhtinasten avulla asettaa piispanvirkaa ja tuomiokapituleja vastaavia kirkkohallituksia, jotka olisivat oikeudellisella vallalla hallinneet ja hoitaneet tuota sekasortoista kansalaumaa. Kansankirkkoaatteen mukaan ei muuta olisi pitänytkään tehdä, sillä sen mukaan kirkkoon on koottava eriuskosisimmatkin kansalaiset, joita tietenkään ei voida ohjata ja hallita Jumalan sanalla, vaan joitten kirkollinen toiminta välttämättä edellyttää määrätyn kirkkohallinnon oikeudellista määräysvaltaa kaikissa tärkeimmissä asioissa. Ja siinä hänellä olisi heti kohta ollut koossa täysilukuinen paikalliskirkko ja ulkonaisesti mukavat ja paremmin järjestyneet olot.

Mutta tällaisten asioiden esittäminen Lutherin kirkollisen uudistustyön kohdalla — mikäli niin nykyaikaista kansankirkkoaatetta rohjettaisiin siinä Lutherinkin toimintaan vedoten puolustaa ja kannattaa — olisi mitä ristiriitaisinta ja tosiasioitten vastaista. Niin aivan kerrassaan toisin Luther ryhtyi toimimaan. Hän ei näissä kirkollisissa asioissa tahtonut järjestää mitään inhimillisin keinoin, vaan tahtoi kulkea eteenpäin vain sen verran kuin Jumala sanansa kautta oli päässyt vaikuttamaan ihmissyödamissä. Eikä hän tässä jäänyt hurmahekien tavoin odottamaan jotakin Jumalan välitöntä vaikutusta, vaan piti tärkeimpänä tehtävänä — kuten yllä olemme osoittaneet — Jumalan sanan opettamista. Kaikki pakollinen, ulkokullattu uskonnollinen toiminta oli hänelle kauhistus.

Uskonpuhdistuksen puolelle kylläkin liittyi kansaa paikkakunnittain ja voi sen tähden pintapuolisesti tilannetta tarkastellen näyttää siltä, kuin olisi Luther kannattanut sekavan kansankirkon ylläpitämistä. Mutta niin ei ollut asian laita. Kansankirkkoate, joka pyrkii erilaisten aineiden kirkolliseen palvelemiseen ja hallitsemiseen, rajoittaa ja kieltää jo periaatteellisesti määrättyjä kristittyjen oikeuksia

ja edustaa erilaisiin oppeihin nähden aivan suurta suvaitsevaisuutta. Mitä sitten mukaan tulleeseen kansanjoukkoon tulee, niin Luther itse tunnustaa, etteivät näin kokoontuneet joukot olleet mikään oikea paikallisseurakunta tai kirkko, vaan että ne olivat kristillisesti arvostellen kuin pakanajoukkoa, josta Jumalan sanan opettamisen kautta olisi vähitellen koottava oikeat kristilliset paikallisseurakunnat. Hän on tätä tilannetta ja uudistustoiminnan tarkoitusta erittäin selkeästi selvittänyt kuuluisassa kirjassaan 'Saksalainen messu' 1526.

5.5.3.1 Kirja '*Saksalainen messu*' 1526

Siinä hän puhuu jumalanpalvelusten järjestämisestä kolmella tavalla. Ensinnäkin hän kannattaa latinankielisiä jumalanpalveluksia sitä varten, ettei tämä kieli ja senkielinen kirjallinen tuotanto unohdaisi ja sen aarteet jäisi käyttämättä. — Toiseksi hän esittää saksankielisten jumalanpalvelusten tehtävää. Hän lausuu, että näitä molempia olisi pidettävä julkisesti kaikelle kansalle, josta kuitenkin suurin osa on kuin pakanalaumaa — aivan kuin me turkkilaisten tai pakanain keskuudessa avoimella paikalla tai kentällä pitäisimme Jumalanpalvelusta." Ja hän jatkaa: *"Sillä tässä ei vielä ole mitään järjestettyä ja määrättyä kokoontumista (seurakuntaa), jossa voitaisiin kristityitä evankeliumin mukaan hallita, vaan on se julkista kehotusta uskoon ja kristinuskoon"*. Mutta heti tämän jälkeen Luther hahmottelee oikeata seurakunnallista kokoontumista seuraavin sanoin: "Kolmas (jumalanpalveluksen) muoto, joka olisi evankelisen järjestyksen oikean laadun mukainen, olisi oleva sellainen, ettei kokoonnuttaisi niin julkisella paikalla kaikenlaisen kansan keskuudessa, vaan *niitten, jotka todella tahtovat olla kristityitä ja jotka tunnustautuvat evankeliumiin kädellä ja suulla, pitäisi kirjoituttaa nimensä kirjaan ja kokoontua erikseen vaikkapa johonkin huoneeseen rukoilemaan, lukemaan, toimittamaan kastetta, nauttimaan ehtoollista ja harjoittamaan muita kristillisiä tehtäviä. Tässä yhteydessä voitaisiin niitä, jotka eivät käyttyädy kristillisesti, pitää silmällä, rangaista, parantaa ja erottaa (seurakunnasta) eli panna pannaan Kristuksen ohjeen mukaan (Mt. 18:15 ss).* Tässä voitaisiin järjestää myös yhteinen kristillinen almujen antaminen ja jakaminen köyhille Paavalin esimerkin mukaan (2 Kor. 9:1,2,12). — Tässä täytyisi hyvin ja lyhyesti opettaa uskontunnustusta, kymmeniä käskyjä ja Isä meidän -rukousta: Lyhy-

esti, jos meillä olisi henkilöitä, jotka todella tahtoisivat olla kristityitä, olisi (kokoontumisen) järjestys ja tapa pian valmis."

Tämän mukaan ei Lutherilla vielä ollut mitään järjestettyä paikallisseurakuntaa tai kirkkoa tämän sanan varsinaisessa, oikeassa merkityksessä. Hänen edessään oli laaja lähetystehtävä. Papisto oli suuresti taitamatonta ja pysyttäytyi suurimmaksi osaksi entisten etuoikeuksiensa suojassa. Kansa oli tietämätöntä ja raakaa. Yksin, uskomattoman yksin Luther seisoi tämän toiminnallisen sekasorron keskellä. Mutta hän ei jättänyt kansaa apua vaille, vaan tahtoi niissä olosuhteissa raivata tietä oikealle kristilliselle toiminnalle. Hän ei julistanut silloisia seurakuntia miksikään kansankirkoksi, vaan tunnusti suoraan, etteivät ne mitään järjestettyjä paikallisseurakuntia olleetkaan. Sellaisia hän kuitenkin toivoi joskus syntyvän. Tuo Lutherin esittämä *jumalanpalveluksen kolmas tapa tarkoittaa oikean paikallisseurakunnan toimintaa*. Se ei tarkoita — kuten kansankirkkoateen kannattajat yleisesti selittävät — nykyaikaisten hartausseurojen perustamista. Ei mitenkään. Sillä *Luther sisällyttää tuon "kokoontumisen" tehtäviin juuri nimenomaan kristilliselle paikallisseurakunnalle kuuluvan toiminnan, kuten kasteen, ehtoollisen ja seurakuntakurin toimittamisen ja harjoittamisen*. Ja onhan tämä kokoontuminen nimenomaan esitetty sitä taustaa vastaan, ettei silloin Lutherin omien yllä esittämiemme sanojen mukaan vielä ollut mitään järjestettyä oikeata kristillistä paikallisseurakuntaa, vaan joukko, joka oli verrattavissa turkkilaisiin ja pakanoihin. Kelpaapa tässä todistukseksi vielä sekin tosiasia, että — kun sitten jossakin paikassa ryhdyttiin järjestämään tällaista kristillistä toimintaa — oli aina kyseessä juuri paikallisseurakunnan tai kirkon järjestäminen, kuten edempänä esimerkeillä osoitamme. Luther ei siis edustanut sellaista kirkollisuutta, jossa varsinaisen paikallisseurakunnan muodostaisivat kaikenlaiset eriuskoiset tai julkisestikin epäkristilliset ihmiset vakavien kristittyjen kokoontuessa yksityisiin hartausseuroihin, vaan hän päinvastoin tunnusti, ettei tuo eriuskoisten tai julkisten epäkristittyjen joukko ollut mikään seurakunta, mutta toivoi aikaa, jolloin julistetun Jumalan sanan voimasta saataisiin kokoon oikea kristillinen paikallisseurakunta, josta sitten olisi siunausta jatkuvasti muullekin kansan osalle. Koskaan ei Luther ole pitänyt julki jumalattomia ja evankeliumin halveksijoita kirkkona, jossa heillä olisi kirkollisia oikeuksia.

Nykyaikainen kansankirkollinen seurakunta-aate erilaisine hartauspiireineen on Lutherille aivan vieras ja outo aate.

Vaikka Luther silloin (v. 1526) jo oli toiminut 5 vuotta erillään paavikirkosta, ei hän vieläkään katsonut voivansa ryhtyä järjestämään tällaista oikeata kristillistä kokoontumista, jota hän nimenomaan nimittää "seurakunnaksi" ("Gemeinde"). Hän jatkaa nimittäin näillä sanoilla: *"Mutta minä en voi enkä mahda sellaista seurakuntaa eli kokoontumista ("Gemeinde oder Versammlung") järjestää tai saada aikaan, sillä minulla ei ole vielä siihen sopivia henkilöitä* (vrt. s. 51, 75, 111), enkä tiedä monestakaan, että he sitä vaatisivat. Mutta jos niin käy, että minun täytyy niin tehdä ja minua siihen vaaditaan enkä voisi hyvällä omallatunnolla jättää asiaa sikseen, niin tahdon mielelläni tehdä voitavani ja parhaani mukaan asiaa auttaa. Siihen mennessä tahdon tyytyä noihin esittämiini jumalanpalveluksen kahteen tapaan... kunnes kristityitä, jotka vakavuudella sitä tahtovat olla, tulee siihen mieleen ja sitä haluavat, jottei tässä syntyisi sekasortoa, jos minä omin päin tahtoisin sitä toteuttaa. Sillä me saksalaiset olemme hurja, raaka ja raivoisa kansa, jonka keskuudessa ei helposti voida sellaista alkaa, jollei siihen pakota suurin hätä. Siis toimeen, Jumalan nimessä!" Ja sitten siirtyy Luther neuvomaan, kuinka tuon toisen tavan mukaan on ryhdyttävä nuorisoa opettamaan Jumalanpalveluksen yhteydessä ja kuinka sitä on kodeissa muistutettava ja kysymyksin autettava. *"Tämä opetus on näin tapahtuva, kun ei vielä ole mitään erityistä seurakuntaa ("Gemeinde").* – – Sillä jolleivät vanhemmat tai nuorten holhoojat joko itse tai toisten avulla tahdo nähdä nuorison suhteen tätä (opettamisen) vaivaa, niin ei enää koskaan saada heille opetusta, *muuta kuin jos saadaan aikaan erityinen seurakunta, kuten mainittu.*" — Näin Luther toteaa tilanteen vaikeutta eikä rohkene panna alkuun oikeita kristillisiä paikallisseurakuntia juuri sen tähden, ettei hänellä ole oikeaan kristilliseen toimintaan kypsyneitä kristityitä. Mutta silti hän ilmoittaa, että hän on mielellään valmis auttamaan tällaisissa asioissa niitä, joilla on tilaisuus tällaisiin uudistuksiin. Luther tunsikin aikalaistensa heikon kristillisen tiedon ja hän oli jo kokenut talonpoikaiskapinassakin ilmennytta hengellisten asioiden täydellistä väärinkäyttöä ollakseen pidättyväinen sellaisen toiminnan järjestämisessä, jota ei hallita miekalla eikä ihmisvoimilla, vaan ainoastaan Jumalan sanalla. Mutta silti hän ei luo-

punut Jumalan sanan totuudesta. Hän ei omaksunut mitään uutta kansankirkollista tai valtiokirkollista seurakunta-aatetta, vaan uskollisesti pysyi oikeassa raamatullisessa opissaan seurakunnasta ollen valmis sitä kaikin puolin toteuttamaan, mikäli tilaisuutta olisi siihen ilmenyt.

Kun edellä olemme osoittaneet, että Lutherin todellisena tarkoituksena oli oikeitten paikallisseurakuntien syntyminen ja toiminta aivan hänen oikean seurakuntaa koskevan opetuksensa mukaan, mutta kun myös olemme todenneet, että hän vielä 1526 yhä valittaa vakaiden kristittyjen puutetta näitten uudistusten toimeenpanemisen esteenä, niin pakostakin joudumme kysymään, miten Luther sitten *käytännössä toteutti* opettamaansa ja tunnustamaansa kristittyjen toiminnan oikeutta ja velvollisuutta. Vastaus ei ole vaikea. Yksittäisissä seurakunnissa ryhdyttiin välttämättömiin uudistuksiin. Jo se — kuten olemme osoittaneet — että Luther ei ryhtynyt muodostamaan ensin yleiskirkkoa, jonka määräysvaltaan yksittäiset seurakunnat olisivat olleet alistetut, osoittaa, että paavilainen meno oli hylätty ja että yksittäinen seurakunta — olkoonpa, että se vielä monessa suhteessa oli sekava ja puutteellinen — tunnustettiin Jumalan valtakunnan aarteitten omistajaksi täysillä oikeuksilla. Niinpä Luther myös tarkasti varoi sitä, etteivät seurakunnat luulisi hänen esittämiään jumalanpalvelusjärjestyksiä (Saksalainen Messu 1526) tai edes Vähää Katekismustaan (1529) mitään seurakuntia sitoviksi. Vapaasti saivat tietysti — vaikkapa kaikki seurakunnat omaksua samoja ulkonaisia menoja tai toiminnan tapoja.

Uudistukset tapahtuivat siis seurakunnittain. Niinpä esimerkiksi Wittenbergissä ryhdyttiin ensin taitamattomasti, mutta Lutherin Wartburgista palaamisen jälkeen oikealla tavalla vähitellen muuttamaan jumalanpalveluksen sisältöä ja tapaa, kuten siitä olemme jo aikaisemmin maininneet. Tärkeimpiä kohtia oli väärän paavilaisen ehtoollisenvieton poistaminen ja totuttautuminen sakramentin oikeaan käyttämiseen. Tämänkin asian kohdalla Luther viittaa siihen, että nimenomaan ehtoollisvieraitten oikea kristillinen valmistautuminen ehtoollisen käyttämiseen johtaisi lopulta oikeitten kristillisten paikallisseurakuntien syntymiseen. Puhuttuaan siitä, kuinka kristittyjen ei tule nauttia ehtoollista paavikirkon pakkomääräyksien mukaan määräkertoja vuodessa, vaan tutkittuaan itseään Jumalan sanan mukaan,

hän jo mainitussa kirjasessaan 'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa' (1522) tulee seuraavaan tulokseen: "Ah, Herra Jumala, jos tätä oppia oikein opetetaan, silloin voit nähdä, että nykyään 1000 ehtoollisella kävijästä silloin tuskin 100 tulisi ehtoolliselle. Ja niin tehtäisiin vähemmän niitä kauheita syntejä, joita paavin helvettilinen laki (ehtoollisen viettoon nähden) on maailmaan tulvimalla tuonut. *Niin tulisimme vihdoinkin jälleen siihen, että meillä, jotka nyt olemme miltei pelkkiä pakanoita kristillisen nimen varjossa, olisi kristillinen kokoontuminen (seurakunta).* Silloin voisimme erottaa keskuudestamme ne, jotka me heidän teoistaan havaitsisimme epäuskoisiksi ja oikeata rakkautta vailla oleviksi, mikä meille nyt vielä on mahdotonta."

Jumalanpalveluksen järjestäminen oikealle tolalle oli luonnollisesti muuallakin yksi tärkeimmistä tehtävistä. Mutta sen ohella oli *julkisen saarnaviran hoidon uudistaminen* aivan päivänpolttava kysymys — varsinkin sellaisissa seurakunnissa, joitten pappi tahtoi pysyä paavilaisena ja joissa määräysvalta oli jonkin luostarin tai jonkun vaikutusvaltaisen miehen käsissä. Olihan kyllä Luther niin selkeästi osoittanut, että kristityille kuuluu oikeus ja velvollisuuskin toimia tällaisissa asioissa. Mutta noudatettiinko sitä myös käytännössä? Vastauksen antakoot ensinnäkin uudistukset Leisnigin seurakunnassa.

5.5.3.2 Uudistukset Leisnigin seurakunnassa [n. 1522 – 1523]

Tämä seurakunta kuului jo vuodesta 1192 läheisen luostarin alaisuuteen. Luostarin johtaja määräsi sille papin. Nyt oli kuitenkin uskonpuhdistuksen vaikutus ulottunut tähänkin seurakuntaan, joka nopeasti oli omaksunut evankelisen opin. Siellä oli 1522 toimeenpantu perinpohjaisia uudistuksia jumalanpalveluksen alalla. Mutta vielä tärkeämpää oli saada seurakunnan mieleinen pastori julkisen saarnaviran hoitajaksi. Sitä ei luostarin johtaja kuitenkaan olisi suonut. Silloin tämän seurakunnan miehet ryhtyivät toimimaan hengellisen pappeutensa valtuuksilla juuri sillä tavalla kuin Luther oli neuvonut kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' 1520 (vrt. s. 43, 353). He olivat tulleet siihen päätökseen, että kun tuon luostarin etu-

oikeus oli ristiriidassa sen hengellisen oikeuden kanssa, joka heillä kristittyinä oli tällaisissa asioissa, niin heillä oli oikeus itse ryhtyä valitsemaan seurakunnalle saarnaviran hoitajia. He olivatkin valinneet joukostaan kaksi miestä saarnaviran tehtäviin. Liitämme tähän tuon seurakunnan verrattoman perustelun ja kertomuksen tästä menettelystään: "Me kokoonnuimme, koko yhteenkuuluva seurakunta, kristillisen uskon yksimielisyydessä ja saatuumme Jumalan armosta arvokasta neuvoa jumalisilta oppineilta (arvattavasti mm. Lutherilta), olemme me raamatullisen, evankelisen sanan ohjeen mukaan huomiottaen edeltäneen tutkimuksen tulosta ja näiden molempain miesten kristillisiä ominaisuuksia ja taitoa oikealla tavalla kutsuneet nämä mainitut miehet H. Kindin ja maisteri J. Grunerin kristillisen vapauden nojalla meidän ja koko yhteisen joukkomme keskuudesta, johon he tällä kertaa ovat kuuluneet uskonsukulaisinamme, ja valinneet sekä vilpittömästi Jumalan tähden pyytäneet heitä hoitamaan meidän yhteistä saarnavirkaamme oikeina todellisina ja uskollisina sielunhoitajinamme, nimittäin kristillisten sakramenttien jakamisessa ja jumalallisen sanan julistamisessa, ja olemme pyytäneet, etteivät he antaisi minkään itseänsä estää tätä tehtävää vastaanottamasta."⁵⁾ — Voidaanko enää selvemmin ja paremmin toimia missään oikeassa kristillisessä paikallisseurakunnassa! Ja tässä toimittiin nimenomaan vastoin vallitsevan kirkon tahtoa ja ajallisia oikeuksia. Milloinkaan nykyaikaisen kansankirkon jäsenet samoin menettelisivät, kun heille määrättäisiin erioppinen pastori! Ei, he eivät ryhtyisi mihinkään, vaan luopuen Kristuksen heille hankkimista hengellisen pappeuden oikeuksista he säännöllisesti alistuvat "epäevankelisenkin" pastorin alaisuuteen. Toisin toimittiin uskonpuhdistuksen aikana ja nimenomaan Lutherin opetusten ja neuvojen mukaan. Tällainen kristillisen seurakunnan toiminta ei ole nykyaikaisissa kansankirkoissa edes mahdollista. Niiden ja Lutherin edustaman raamatullisen kirkko-käsitteen välillä onkin sovittamaton erilaisuuden juopa.

Mutta kuinka siellä Leisnigin seurakunnassa sitten kävi? — Luostarin johtaja määräsi tietysti omanmieleisensä miehen seurakunnan pastoriksi. Silloin valtuutti seurakunta keskuudestaan yhden

⁵⁾ Teol. tri. W. H. T. Daun kirjoitus "Lutherin ensimmäinen yritys muodostaa kristillinen paikallisseurakunta" ('Lehre und Wehre' 1927 n:o 12), joka kuvaa koko tätä merkittävää tapausta.

miehen ilmoittamaan tälle paavilaiselle papille, että seurakunta on valinnut tähän virkaan omat miehensä ja että se ei tunnusta häntä, jota on pidettävä seurakuntaan tulleen kutsumattomana muukalaisena, pastorikseen, ei ota häntä vastaan eikä pidä häntä pastorinaan, vaan täten tahtoo häntä julkisesti kieltää tulemasta ja asettuu häntä vastaan." — Se selitys tepsii. Tuo paavin pappi lähti pois eikä luostarin johtaja enää määrännyt ketään muutakaan tuohon virkaan.

Seurakunta sai vihdoin monien pyyntöjen jälkeen vieraakseen itse Lutherin, joka saapui Leisnigiin syyskuun 25 p:nä 1522. Seurakunta esitti hänelle menettelynsä sekä vielä laaditun seurakuntajärjestyksen. Luther luonnollisesti hyväksyi tuon seurakunnan menettelyn ja neuvoteltiin tuosta seurakuntajärjestyksestä, joka tarkistettuna ja myöhemmin seurakunnan hyväksymänä julkaistiin painosta 1523. Luther kirjoitti siihen merkittävän alkulauseen, jossa hän heti alussa lausuu: "Kun kaiken laupeuden Isä on kutsunut teidät, rakkaat herrat ja veljet, sekä muutkin evankeliumin yhteyteen ja on antanut Poikansa Jeesuksen Kristuksen ilmestyä sydämiinne ja kun sellainen Kristuksen tuntemisen rikkaus on keskuudessanne niin voimallinen ja toimiva, että olette järjestäneet jumalanpalvelusjärjestyksenne ja yhteisen rahavarojen hoidon apostolien esimerkin mukaan, olen pitänyt tätä teidän järjestystänne sen arvoisena, että se julkaistaisiin, jos ehkä Jumala tahtoisi sitä armollisesti siunata, että siitä tulisi yhteinen esikuva, jota myös useat muut seurakunnat seuraisivat, niin että voisimme teistäkin kerskata, kuten Paavali kerskaa korinttolaisista, että useat ovat saaneet innostusta teidän innostuksestanne. Samalla on teidän myös lohdutukseksenne muistettava ja huomioon otettava, että — kun se, mihin olette ryhtyneet, on Jumalasta — niin sitä varmasti tullaan vastustamaan, sillä tuo ilkeä saatana ei lepää eikä ole joutilaana." — Itse tuo järjestys sisältää yksityiskohtaisen esityksen seurakunnan omaisuuden ja rahavarojen hoidosta, mutta myös säädökset seurakunnan pastorin kutsumisesta ja erottamisoikeudesta, seurakuntakurista, joka osaksi oli yhteydessä esivallan kanssa, esimiesten toimista ja seurakuntakokouksista. Tässä on siis nähtävänä ensimmäinen yritys muodostaa oikea, raamatullinen seurakunta. Eikä Luther — kuten tuosta hänen kirjoittamastaan alkulauseesta ilmenee — pitänyt sitä vain poikkeuksena, vaan hän toivoi tämän seurakunnan esimerkin innostavan muita samoin järjestämään seurakunnallisen

toimintansa. Tässä on myös yksi esimerkki sen puolesta, että Luther — vaikkei hän itse missään vielä edes 1526 voinut alkaa tällaista seurakunnan järjestämistä — kuitenkin heti oli valmis kannattamaan asian toteutumista siellä, missä mahdollisuuksia sellaiseen oli olemassa. Tosin ei tämä Leisnigin seurakunnan järjestely vastannut käytännössä siihen kiinnitettyjä toiveita. Sitä kristillistä kypsyyttä ja taitoa, jota tällainen järjestys edellyttää, ei ollut riittävästi. Mutta asia itsessään oli oikea ja kannatettava ja — kuten sanottu — todistus siitä, että Luther käytännössäkkin halusi raamatullisia, apostolisia seurakuntia.⁶⁾

Näistä Leisnigin seurakunnan toimista on meille jäänyt vielä kaksi muutakin kirjallista tuotetta. Seurakunnan edustajat pyysivät nimittäin Lutheria kirjoittamaan kirjasen, jossa hän julkisesti puolustaisi heidän pastorinvaaliansa, joka siihen aikaan saattoi monesta tuntuu oudolta. Luther täytti tämän heidän pyyntönsä ja niin ilmestyi 1523 kirjanen: "Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia".

5.5.3.3 Kirja 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia' 1523⁷⁾

Siinä Luther osoittaa ensinnäkin, että juuri kristityillä on oikeus arvostella kaikkea oppia ja sen mukainen oikeus toimia seurakunnallisissa asioissa. Hän tulee siinä seuraavaan tulokseen: "Niinpä päättelemme nyt, *että missä löytyy joku kristillinen seurakunta, jolla on*

⁶⁾ Esimerkkinä siitä, kuinka tällaisia merkittäviä tapahtumia suurelle yleisölle esitetään, liitämme tähän V. Ammundsenin suomeksi ilmestyneestä kirjasta 'Nuori Luther' seuraavan kohdan, jossa tätä tapausta lähdetään esittämään tällaisella johtolauseella: "Luther on tilapäisesti ollut kerran mukana yrittämässä toteuttaa ihannetta järjestämällä pyhään yhteyden mukaista paikallisseurakuntaa" (s. 119). — Luther päinvastoin jatkuvasti — ei tilapäisesti — tunnusti oikeata oppia kristillisestä paikallisseurakunnasta, mikä ei suinkaan ole pyhän yhteisen seurakunnan ja paikallisseurakunnan toisiinsa sekoittamista. Tuollaiset leimaavat lausunnot helpottavat ihmisiä välttämään totuuden suolaa ja valaisevien tapausten vakavaa harkintaa.

⁷⁾ Se on suomeksi ilmestynyt v. 1922 'Paimenessa' ja kaksi vuotta myöhemmin kirjaseksi 'Paimenen' vastaavan toimittajan, past. A. E. Koskenniemen suomentamana, sekä uudelleen v. 1999 kirjassa 'Luther: Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta', suom. Markku Särelä

evankeliumi, sillä on, ei ainoastaan oikeus ja valta, vaan myös velvollisuus sielunsa autuuden menettämisen uhalla — sen velvoituksen mukaisesti, johon se on kasteessa Kristukseen nähden sitoutunut, välttämään, pakenemaan, erottamaan sekä vetäytymään pois sellaisesta esivallasta, jota nykyiset piispat, apotit (luostarien johtajat), luostarit, säätiöt ja sen sellaiset pitävät, koska päivänselvästi nähdään, että he opettavat ja hallitsevat vastoin Jumalaa ja hänen sanaansa. Niin että tämä ensiksikin on varmasti ja vahvasti perusteltu ja että huoletta on jäätävä siihen ajatukseen, että on jumalallinen oikeus ja sielujen autuuden tähden välttämätöntä poistaa sellaiset piispat, apotit, luostarit ja muut sen suuntaiset ja välttää niitä." — Täsähän on tunnustettu oikeus, jopa velvollisuus, erota väärän kirkollisen menon siteistä — ei sen nojalla, että kirkko erottaisi jonkun pois keskuudestaan, vaan juuri sillä perusteella, että kirkko opettaa ja toimii vastoin Jumalan sanaa. Leisnigin seurakunnan eroaminen paa-vikirkosta oli siis aivan oikea teko — vieläpä kristillisen velvollisuuden mukainen. Ja toiseksi tässä kirjasessa Luther osoittaa, että seurakunnalla on oikeus itse valita pastorinsa, kuten hän sanoo: "Koska näinä kirottuina viimeisinä aikoina piispat ja väärä hengellinen hallitus eivät ole eivätkä tahdo olla tuollaisia (oikeita) opettajia eivätkä liioin tahdo antaa eivätkä sietää sellaisia, eikä Jumalaa sovi kiusata lähettämään taivaasta uusia saarnaajia, täytyy meidän menetellä Raamatun mukaisesti ja keskuudestamme kutsua ja määrätä ne, jotka siihen taitaviksi havaitaan ja jotka Jumala on valaissut ymmärryksellä sekä sitä varten lahjoilla kaunistanut." — Luther on siis tässä kirjasessa kaikin puolin asettunut tällaisiin uudistuksiin ryhtyneen seurakunnan puolelle, kuten luonnollista olikin. Eikä se ollut mikään poikkeus Lutherin opista tai tilapäinen toimenpide, vaan siinä toimittiin johdonmukaisesti Lutherin raamatullisen seurakunta-opin ja -opetuksen mukaan. Tämän puolustuskirjaseen sisältö ei ole tänä päivänäkään vanhentunut, vaan se odottaa edelleenkin toteutumistaan kaikkialla, missä vakaita kristittyjä kuuluu vääräoppisiin kirkkoihin ja missä kristityt oikein seurakunnaksi kokoontuneina tarvitsevat opetusta ja rohkaisua toimiakseen itse sen vallan nojalla, joka heiltä yleensä kielletään, mutta jonka heille on hankkinut ja antanut itse Jumalan Poika Jeesus Kristus.

5.5.3.4 Kirja *'Seurakunnan jumalanpalveluksen järjestys'* 1523

Leisnigin seurakunnan edustajat olivat myös pyytäneet Lutheria kirjoittamaan ohjeen, jonka mukaan he voisivat järjestää jumalanpalvelusiansa. Tämänkin pyynnön Luther täytti ja julkaisi samana vuonna (1523) *"Seurakunnan jumalanpalveluksen järjestyksen."* Sen johdannossa hän huomauttaa, että paavikirkon aikana on erityisesti saarnaviranhoito ja seurakunnan jumalanpalvelus syvästi rappeutunut. Kun sitten uskonpuhdistuksen tarkoitus ei ole poistaa saarnavirkaa, vaan sitä jälleen kohotetaan oikeaan arvoon ja toimintaan, niin samoin on tehtävä jumalanpalveluksenkin suhteen. Ja sitten seuraa neuvoja, miten sitä sopivasti voi viettää ja järjestää. *Kyseessä on järjestys koko seurakunnalle eikä millekään yksityiselle hartauspiirille.*

Näinä aikoina Luther joutui neuvomaan tällaisissa asioissa muitakin seurakuntia, kuten Augsburgissa, Esslingenissä, Miltenbergissä, Liivinmaalla ja Hollannissa. Erittäin huomattava — tämän tutkimuksemme aiheen kannalta — on myös se neuvo ja selvitys, jonka Luther antoi böömiläisille kristityille heidän seurakunnallisen toimintansa uudistamisen suhteen. — Emme tässä yhteydessä voi lähemmin selvittää tilanteen kehitystä siellä. Mutta tässä riittää, kun tiedämme, että böömiläiset olivat vanhastaan olleet sotajalalla paavikirkon vääryyksiä vastaan ja saaneet sen johdosta kärsiä — paitsi marttyyriutta — myös sellaista mitä sietämättömintä kohtelua kirkkonsa taholta, että sinne aina lähetettiin kaikkein kurjimpia pappeja, mitä oli. Luther mainitsee tästä johtuneen sananparren: "joka jo saksalaisten keskuudessa oli ansainnut tulla hirtetyksi tai teiteltäväksi, siitä tulee vielä hyvä pappi Bööminmaahan." Böömiläisten luonnostaan kiivas luonne osaltaan aiheutti sitä, että siellä oli monenlaista erimielisyyttä ja keskinäistä epäsupua. Ne böömiläiset, jotka kuuluen paavikirkkoon tahtoivat ehtoollisessa nauttia myös viiniä, hankkivat itselleen suurin vaikeuksin ja rahallisin kustannuksin omat (paavilaiset) papit virallisen papin lisäksi. Mutta kun tämä oli heille miltei ylivoimaista, kysyivät he Lutherilta neuvoa tämän tilanteen ratkaisemista varten. Vaikka Lutherilla oli yllin kyllin työtä oman maansa uskonnollisen tilanteen ohjaamisessa, ei hän kuitenkaan voinut jättää

böömiläisiä oman onnensa nojaan. Näin syntyi 1523 verraton, noin 48 sivun laajuinen kirja, jonka nimi jo osoittaa, mikä seurakunta lähinnä oli kyseessä: 'Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle.'

*5.5.3.5 Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä
'Seurakunnan paimenen valitsemisesta ja asettamisesta.
Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle' 1523⁸⁾*

Kun nämä böömiläiset olivat siinä luulossa, että seurakunnan pappina voi olla vain se, joka on saanut paavilaisen pappisvihkimisen, ja kun he sen tähden olivat saaneet nähdä paljon vaivaa sellaisen lisäpapin saamiseksi, niin on Lutherin ensimmäinen tehtävä osoittaa että paavillinen pappisvihkiminen ei hyödytä mitään, vaan on päinvastoin mitä hyljättävin asia. Hän lausuu, ettei tuo vihkiminen sisällä mitään velvoitusta seurakuntiin nähden, kun papit on vihitty vain piispan määräyksestä ilman seurakunnan suostumusta tai vaalia. Toiseksi hän huomauttaa, että kristityn tulee ennemmin kärsiä mitä tahansa kuin pyytää paavillista pappisvihkimistä pastoreilleen, sillä se sisältää mitä epäkristillisintä toimeksiantoa ja Jumalan pilkkaa (messu-uhrin toimittamista yms.). Noita piispoja ("valheen kätyreitä"), jotka tuollaista vihkimistä toimittavat, "on paettava kuin sielujen kauheimpia myrkyttäjiä ja koko kirkon kaikkein hirvittäväntä häväämistä", ja se, joka on saanut heiltä tuollaisen vihkimisen, "hyljätköön ja kirotkoon sydäimestään tuon voitelun ja kaiken vihkimisen" ja ryhtyköön oikein virkaansa toimittamaan. "Voi niitä, — huudahtaa Luther — jotka vihkiytyvät tällaiselle Jumalan vastustajalle (paavikirkon vääryyksiin), tälle Baar Peorille, jos he ennakolta asian tietävät ja ymmärtävät!" ja sitten Luther osoittaa, kuinka häpeällistä ja väärää on, että böömiläiset pyytävät papiksivihkimistä uskonnollisilta vihollisiltaan, jotka ovat polttaneet (böömiläisen) Juhana Hussin ja Hieronymus prahalaisen ym. ja jotka tahtovat vain heidän tuhoamistaan. Hän ei ainoastaan osoita tuon paavillisen vihkimisen synnillisyyttä, vaan vaatii böömiläisiä sitä ehdottomasti karttamaan, sillä paavin opin hylkääminen ja paavillisen papiksivihkimisen käyttäminen ovat

⁸⁾ [Wie man Kirchendiener wählen und einsetzen soll. An den Rath und Gemeinde der Stadt Prag]

aivan ristiriitaisia asioita. "Jos te" — sanoo Luther — "niin teette, (että paavillista vihkimistä käytätte) niin suostuttehan tämän teon kautta paavikirkkoon ja kunnioitattehan sitä, ikään kuin se olisi oikein tehnyt, kun se teitä on kironnut." Böömiläiset joutuisivat siten myös osallisiksi rakkaan oppi-isänsä Hussin tuomioon jne. "Kuinka paljon oikeammin" — lausuu Luther vielä — "tekisittekään, jos vetäytyisitte siitä niin kauas pois, ettette — mikäli se suinkin on mahdollista — joutuisi edes sen myrkyllisen nimen hajuakaan haistamaan, kuten Paavalikin käskee (1 Kor. 5:11), välttämään huorintekijää ja juomaria..." Jollei niin tehdä, on böömiläisten vastustava suhtautuminen paavin oppiin vain turhaa suukopua. — Nämä asiathan ovat nykytärkeitä kaikkialla siellä, missä osaksi ollaan olevinaan oikean opin puolella, mutta kuitenkin todellisuudessa alistutaan yleiskirkon sekaoppiseen menoon. Ja tämän kirjan jatko valaisee samaa asiaa yhä lujemmin.

Luther arvelee böömiläisten puolustavan itseään ja molemmille puolin ontumistaan näillä meidänkin päivinämmä tutuilla tekosyillä: "Miten sitten on tässä meneteltävä? Tilanteen suuren vaikeuden tähden ei voida kaikessa olla niin tarkkoja. Meillä ei ole mitään pappeja emmekä kuitenkaan voi olla ilman niitä?" — Lutherin vastaus ei onnu: "Niin, jos kerran asia näin on, olisi se pitänyt aikaisemmin sellaiseksi tuntea ja ilmoittaa ja sellaisena pitää, ennen kuin paavista olisi erottu tai sitten on myös totisesti mitä pikemmin palattava siihen paavin alamaisuuteen, josta on erottu... *Tässä on meidän nyt ratkaistava, että joko käymme asiaan käsiksi, se on: että vielä tänä päivänä ryhdymme oppimaan, miten me voimme varustaa itsellemme pastoreita ulkopuolella paavin tyranniutta, tai että* — jollemme tätä tahdo, vaikka kuitenkin se olisi mahdollista — *mielellämme ja suosiolla antaudumme (paavikirkon) vankeuteen* ja siellä turmeluksen kuninkaan alaisina tietoisesti ja selvällä järjellä toimimme turmeluksen palveluksessa, josta meitä varjeltiin Kristus, laupias Herramme ja Mestariimme." — Näin selkeästi Luther osoittaa vallitsevan kirkon ilmeisiä jatkuvia syntejä tunteville ja niitä jonkin verran ontuvasti välttäville, että kaikki ontuminen tällaisissa asioissa on mahdotonta. Joko on väärästä selvästi erottava ja oikein toimittava tai on siihen suosiolla mukauduttava. Kuinka vapauttava, mutta samalla ankaran velvoittava olikaan tällainen opetus böömiläisille. Mutta Luther ei

suinkaan lopettanut tähän, vaan sitten hän kirjassaan ryhtyy laajasti osoittamaan, että kristityillä hengellisen pappeuden nojalla on oikeus arvostella kaikkea oppia ja toimia oikean opin mukaan. Eikä heillä ole tähän vain valtaa, vaan myös velvollisuus: "Niin on varmasti oleva kirottu jokainen, joka tunnustautuu paavin tyranniuteen, mutta siunattu jokainen, joka kristillisesti eroamalla sitä karttaa." Samalla osoitetaan, että pastorit kutsutaan kristittyjen joukosta eikä muualta. Ja kirjasen alussa Luther sanoo, että — jollei ketään muita saada papeiksi kuin noita paavin pappeja, niin on ennemmin oltava ilman niitä. Sellaisessa tapauksessa perheenisä hengellisesti huoltakoon perhettänsä lukemalla kotonaan saarnoja ja kastakoon hän myös syntyvät lapsensa. — Mutta milloin tilaisuutta on valita kristittyjen joukolle eli seurakunnalle pastori, niin sen toimittakoot nämä kristityt itse. Eikä pidä välittää siitä, jos tämä tuntuu oudolta alussa, sillä Jumalan sanaahan aina on noudatettava. "Jos jäädään töllystelemään (Jumalan sanan mukaista) uutuutta ja sen käyttämisessä vitkastellaan, niin ei koskaan voida uskoa mitään Jumalan sanan kohtaa."

Ja sitten Luther neuvoa, kuinka seurakunta tämän pastorin kutsumisen ja valitun virkaanasettamisen soveliaasti toimittaisi. Tässä Luther niin hellästi ja armaasti johdattelee kristityitä oikean seurakunnan ensimmäisiä tehtäviä hoitamaan kuin hän neuvoisi tottumattomaa äitiä hoivaamaan hentoa esikoistaan. — Ensin on asia yksityisten rukousten kautta uskottava Jumalan tietoon ja sitten hän jatkaa: *"Kun sitten olette kutsuneet kokoon ja tätä kutsua ovat vapaaehtoisesti noudattaneet kaikki ne, joitten sydämet Jumala on uskoon taituttanut, että he ovat kanssanne yksimielisiä, niin toimikaa sitten edelleen Herran nimessä näin: valitkaa se tai ne, joita te tahdotte ja jotka siihen virkaan tunnetaan soveliaiksi ja arvollisiksi. Sitten pankoot kätensä heidän päälleen ne, jotka keskuudessanne ovat kykenvimpiä, ja vahvistakoot heitä heidän virkaansa ja uskokoot heidät kansan, kirkon eli seurakunnan huostaan. Ja vain tällä tavalla ovat he tulleet teidän kaitsijoiksenne ja paimeniksenne. Aamen.* Mutta siitä, millaisia papeiksi valittavien tulee olla, opettaa Paavali runsaasti (Tiit. 1:5 ss.; 1 Tim. 3:2 ss.)." — Tässähän on esitetty juuri sellaista, jota meidänkin seurakuntamme ovat kokeneet ja tehneet. — Mutta Luther laajentaa vielä neuvoansa ja osoittaa, että näin voivat ensin menetellä muutamat, joitten esimerkin mukaan sitten muutkin voivat

toimia. Ja jos seurakuntia tulee useampia, niin voivat niiden pastorit taas keskuudestaan valita kyvykkäimpiä miehiä heitä ja seurakuntia palvelemaan ja tarkastamaan, kuten Pietarikin aikanaan toimi.

Vielä Luther neuvoo ottamaan huomioon todellisia heikkoja ja vahvistaa kristittyjä rohkeasti näin toimimaan. Jos joku epäilisi, ettei tällainen joukko voi olla kirkko — paavikirkon suuruus ja ulkonainen loisto kun vielä häikäisi silmää, — niin Luther huomauttaa, että missä Jumalan sanaa oikein käytetään ja missä on Kristuksen tunte mista, siellä on kirkko, vaikka se ilmenevien syntien tähden olisi kuinkakin heikko. Hän sanoo: "Sen tähden ette saa epäillä keskuu- dessanne olevan kirkon, jos teitä edes olisi 10 tai 6 henkilöä, jotka totuudessa omistaisitte sanan." Ja jos lisäksi siinä olisi suuri joukko sellaisia, jotka eivät vielä ole sydämiinsä kätkenneet sanaa, niin jos nämä suostuvat noitten harvojen päätöksiin, ovat ne niin lujia, kuin Kristus itse olisi ne tehnyt.

Luther ei unohda muistuttaa näitä böömiläisiä myöskään sielun- vihollisen varmasta vastustuksesta, vainoista ja rististä. Mutta uskol- lisilla ei ole mitään hätää. Ja vaikka näyttäisi kaikki menevän murs- kaksi ja maailma jo luulisi taivaan romahtavan alas, niin ei se asiaa muuta: "sillä kalliomme ei kalpene salaman ja ukkosen jyrinän edes- sä, eikä ole peloissaan, vaikka taivas jo olisi pilveen käynyt ja synk- kä, eikä se myöskään kauhistu, vaikka tuuli kuinka ankarasti tempoi- si ja rajuilma raivoaisi, vaan sillä on vapaa ja varma omatunto ja odottaa varmana kaunista ja suloista säätä." Ja loppukehotus kuuluu: "Sen tähden, oi Juuda ja Jerusalem, älkää pelätkö, vaan pysykää luji- na. Te saatte kokea, että Jumala teitä auttaa. Ryhtykää vain reippaasti toimimaan. Jumala itse on oleva luonanne."

Olemme kyllä kauan viipyneet tämän ihmeellisen kirjan ääressä, mutta onhan se niin vakuuttava todistuskappale. Mitä se muuta todis- taa, kuin Lutherin kirkollisen *toiminnan* selvän raamatullisuuden puolesta kaikkia niitä vastaan, jotka rohkenevat vedota Lutheriin toi- senlaisen toiminnan — vieläpä sekaoppisen kirkollisuuden puolus- tukseksi hänen opetustensa tavoin toimivia vastaan. Tämä kirja todis- taa myös eittämättömästi sitä, että Lutherilla ei ollut mielessä koota niitä, jotka todella tahtoivat olla kristityitä, yksityisiin hartausseuroi- hin, vaan hän käskee heitä — vaikka heitä suuremman joukon kes- kellä olisi kuusi tai kymmenen uskollista — toimimaan *seurakuntana*

sellaistenkin hyväksi, jotka vielä eivät olleet sydämiinsä vastaanottaneet Jumalan sanaa ja jotka suostuvat heidän päätöksiinsä.

Tällaista ei Luther opettanut vain näissä erikoistapauksissa, vaan sitä hän omassa seurakunnassaankin selvänä Jumalan sanan totuutena julisti. Mainitsemme siitä esimerkkinä seuraavat otteet kahdesta hänen saarnastaan. Huhtikuun 2 p:nä 1523 hän lausuu mm.: "Niin voisi asiat järjestää, kuten mielelläni tahtoisin, että ne, jotka vakaasti uskovat (Kristukseen), voisivat erottautua paikkakunnallaan ja tuntea toisensa uskonveljiksi. Olisin jo aikoja sitten tahtonut tällaista, mutta siitä ei ole tullut mitään, kun ei ole vielä tarpeeksi saarnattu ja opetettu." Ja tapaninpäivän saarnassaan (v. 1524) hän asettaa Jerusalemin alkuseurakunnan toiminnan esikuvalliseksi ja sanoo: "Tässä historiassa näette ensinnäkin, kuinka kristillisen seurakunnan tulisi olla muodostunut. Sen lisäksi näette siinä oikean kuvan hengellisestä hallinnosta, jota apostolit tässä harjoittavat. He huolehtivat sieluista, saarnaavat ja rukoilevat. He huolehtivat myös ruumiin tarpeista, valitsevat miehiä, jotka jakelevat lahjoja, kuten kuulitte. Näin huolehtii hengellinen hallinto ruumiista ja sielusta, ettei kukaan kärsi puutetta, kuten Luukas sanoo, että kaikki runsaasti ravitaan ja hyvin hoidetaan ruumiin ja sielun puolesta. *Tämä on oikein hyvä kuva ja esimerkki ja olisi hyvä, jos nyt samoin alettaisiin — jos olisi sopivia henkilöitä —* että kaupunki, kuten tämä täällä, jaettaisiin neljään tai viiteen osaan ja annettaisiin kullekin osalle pastori ja muutamia diakoneja, jotka kukin osassaan saarnaisivat ja lahjoja jakelisivat, kävisivät sairaita katsomassa ja pitäisivät huolta siitä, ettei kukaan puutetta kärsisi. *Mutta meillä ei ole siihen tarvittavia henkilöitä. Sen tähden en rohkene sellaista panna toimeen niin kauan, kunnes Herramme Kristus tekee kristityitä*" (vrt. s. 51, 63, 111). — Näin aivan selvästi Luther tunnustautuu apostoliseen seurakunnallisuuteen ja sitä tahtoo, mutta ei katso voivansa sitä vielä toteuttaa, kun tietoisista kristityistä edelleen oli puute.

Vaikkakin Luther — kuten olemme osoittaneet — oli valmis autamaan tällaisen järjestyksen käytäntöön ottamista, niin oli hän kuitenkin tässä kohden erittäin varovainen. Hän ei sallinut mitään lakimaista pakkoa uudistuksia toimeenpantaessa. Jo ennen mainitsemasamme kirjasessaan 'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa' (1522) hän pitää tuollaista pakkovaltaa ankarasti vastustetta-

vana asiana: "Sellaisten tyranniin kimppuun, jotka tahtovat (uudistuksiin ryhtyä) lakeja säätäen ja pakkoa käyttäen, on ankarasti ja lujaasti käytävä, että kristillinen vapaus säilytettäisiin täydellisenä." Ja vielä hän lausuu: "On Jumalan ja ihmisten edessä väärin, jos me aloitamme kristillistä toimintaamme ulkonaisista asioista ja jätämme oikean sisällisen puolen koskemattomaksi." Oikeata kristillistä toimimista hän vielä kuvaa näin: "Sillä kaikki, mikä on evankelista, kristillistä ja uskon mukaista, on oleva vapaata, niin että ihmiset tulevat mukaan ilman lakia ja vaatimista — omasta halustaan ja rakkaudesta asiaan." — Jos todella on kyseessä tällainen vapaa kristillinen toiminta, kuten esim. Leisnigin seurakunnassa oli, niin Luther mielellään oli sellaisia uudistuksia toteuttamassa.

5.5.3.6 Nk. *'Hombergilainen ehdotus' 1526*

Kaikissa seurakunnissa ei tilanne ollut sellainen kuin Leisnigin seurakunnassa. Kun Lutherille kerran esitettiin kirkkojärjestys, joka kyllä sisälsi oikeita seurakunnallisen toiminnan järjestelyn periaatteita, mutta jossa samalla oli käskevä, määräävä ja lakimaisesti pakottava sävy, niin on luonnollistakin, että hän ei voinut suositella sitä heti eikä sellaisenaan käytäntöön otettavaksi. Kyseessä on tuo kuuluisa *'Hombergilainen ehdotus'* vuodelta 1526, joka tunnetaan myös latinankielisellä nimellä: *'Reformatio ecclesiarum Hassiae'* (Hessenin seurakuntien uudistus).

Siinä kyllä tunnustauduttiin Raamatun ehdottomaan ohjeellisuuteen ja pääopinkappaleeseen sekä pidettiin paikallis seurakuntaa kaiken kirkollisen vallan varsinaisena omistajana, jollaisena se on oikeutettu harjoittamaan seurakunnallista kuria, valitsemaan ja tarvittaessa erottamaan julkisen saarnaviran hoitajia. Mutta sitten siinä vaadittiin sellaistenkin kirkollisten menojen poistamista, jotka ehdonvaltasuolana olisi voitu säilyttää. Urkujen soittokin oli supistettava äärimmäisen vähään, "ettemme — kuten siinä sanottiin — joutuisi entisiin (paavillisiin) harhoihin." Ehtoollisoppikin oli siinä heikosti esitetty, mutta on kuitenkin otettava huomioon, ettei tässä ollut kyseessä opin tunnustus, vaan kirkkojärjestys.⁹⁾ Kaikkein vastenmielisintä oli

⁹⁾ Vrt. M. Willkommin kirjoitusta *'Luther ja Hombergilainen ehdotus'*, Schrift und Bekenntnis 1927 n:o 4-5.

varmaan Lutherille se, että siinä uudistuksia esitettiin toimeenpantavaksi ja toteutettavaksi jyrkästi ja nopeasti eli siis juuri vastoin sitä toiminnan tapaa, jota Luther piti ainoana oikeana ja kristillisenä.

Kun Luther tammikuun 7 p:nä 1527 kirjoitti Hessenin maakreiville, Filipille, lausuntonsa tästä ehdotuksesta, niin hän ei ryhtynyt sitä ollenkaan yksityiskohtaisesti arvostelemaan, vaan ystävällisesti neuvoo maakreiviä, ettei tämä vielä sitä julkaisisi, "sillä — hän sanoo — minä en ole tähän saakka voinut enkä vielääkään voi olla niin rohkea, että ryhtyisin meidän keskuudessamme toteuttamaan sellaista lakipaljoutta vieläpä niin mahtipontisesti. — Lisäksi on lakien laatiminen suuri, vaarallinen ja laajakantoinen asia eikä siitä ilman Pyhää Henkeä mitään hyvää koidu." — Sen sijaan hän neuvoo, että huolehdittaisiin siitä, että seurakuntiin ja kouluihin saataisiin kelvolliset papit ja opettajat ja että vähitellen saadun kokemuksen perusteella tultaisiin lyhyeen, yksinkertaiseen kirkolliseen järjestykseen. Sitä varten olisi parasta, jos kolme tai kuusi tai yhdeksän pastoria yhteisesti sopisi ensin edes yhdestä tai kolmesta, viidestä, kuudesta erikoiskohdasta, jota he opettaen ryhtyisivät seuraamaan seurakunnissaan, lisäten yhteiseen järjestykseen tarpeen tullen yhä useampia kohtia. Näin sopisi vähitellen toimia, kunnes kaikki olisivat omaksuneet yhteisen järjestyksen, jonka sitten voisi koota pieneksi kirjaksi. Luther arvelee puolestaan, että tästä ehdotuksesta, josta nyt on puhe, täytyisi toisia kohtia muuttaa ja toisia siirtää yksin esivallan piiriin. Lopuksi hän kokoaa neuvonsa tällaiseksi: "Lyhyesti ja hyvin, vähän ja kelvollista, rauhallisesti, mutta jatkuvasti toimittakoon!"

Luther piti siis tuota uudistusehdotusta, joka sinänsä sisälsi oikeita toiminnan periaatteita — joskin siinä oli arvosteltavaakin, ennenaikaisena ja tarkistusta kaipaavana. Hänen tällainen suhtautumisensa siihen vain vahvistaa hänen oikeita periaatteitaan, joitten mukaan kirkolliset olot oli uudistettava raamatulliselle kannalle.

5.5.3.7 Seurakuntien tarkastus

Uskonpuhdistuksen kirkollisen uudistustoiminnan alkamisesta oli jo kulunut noin kuusi vuotta ja yhä oli syytä varovasti ja vähitellen suunnitella tätä jatkuvaa työtä. Vihdoin katsottiin tarpeelliseksi ryhtyä tarkastuttamaan seurakuntia sekä todellisen tilanteen toteami-

seksi että seurakuntien toiminnan kohottamista varten. Kun seurakunnat eivät muodostaneet mitään yhteistä kirkollista järjestöä, niin pidettiin luontevimpana, että Saksin vaaliruhtinas huolehtisi seurakuntien tarkastuksen järjestämisestä. Tarkastajille laadittiin opetusohjesääntö, johon vielä palaamme.

Luther toivoi näitten tarkastusten johtavan tuloksellisiin uudistustoimiin. Niinpä hän tammikuun 10 p:nä 1527 kirjoittaa hyvälle ystävälleen Hausmannille, joka erityisesti harrasti kirkollisen järjestäytymisen asiaa, että vaaliruhtinas on ilmoittanut tahtovansa jouduttaa tarkastusten toimeenpanoa ja jatkaa: "Kun niitä pidetään, niin voidaan seurakuntien järjestämisen jälkeen myös ryhtyä toteuttamaan panna; sillä mitä voidaan tehdä, niin kauan kuin tilanne on näin sekava." Ja saman vuoden maaliskuun 29 p:nä hän samalle ystävälleen kirjoittaa siitä, että muuan pastori (Zwickaussa) oli julkisessa saarnassa nuhdellut määrättyä henkilöä ja sanoo: "Tehän hyvin Jumalan armon kautta tiedätte, että sellainen yksityinen rankaiseminen ei ole sopivaa missään muualla kuin kristittyjen kokouksessa. Mutta ette-hän vielä ole mitään sellaista kokoontumista järjestäneet, *jonka toivomme saavamme järjestetyksi tarkastuksen kautta.* — Nyt on kyseessä yleinen saarna, joka myös sellaisena pidettäköön, eikä siinä saa ketään erityisesti häväistä tai saattaa punastumaan, *kunnes te erottaudutte ja saatte aikaan kokoontumisen, jossa oikeassa järjestyksessä kehotetaan, anteeksipyydetään ja rangaistaan.*" — Mutta seurakuntien tarkastukset eivät kuitenkaan vastanneet Lutherin toiveita, vaan ne paljastivat kirkollisen tilanteen vaikeuksia ja sekasortoa enemmän kuin oli luultu. Kuvaavaa on, että Luther itse niitten jälkeen ryhtyy kirjoittamaan 'Vähää Katekismustaan', kun ei edes ollut kristinopin alkeitten oppimiseksi kyllin yksinkertaista ja hyvää oppikirjaa. Näin ollen voi ymmärtää, ettei hän silloisissa oloissa voinut ryhtyä järjestämään seurakuntia haluamallaan erityisellä tavalla. Täytyi tyytyä edelleenkin saarnaviran hoidon ja jumalanpalveluksen parantamista tarkoittaviin toimenpiteisiin.

Kirkollisen uudistustoiminnan vaikeuksien lisänä oli edelleenkin uhkaava valtiollinen tilanne, puhumattakaan sakramenttilaisten ja muitten vääraoppisten vitsauksesta. Hylkäsihän keisari Augsburgin valtiopäivillä 1530 luterilaisten oppitunnustuksen ja antoi heille parannuksen aikaa seuraavaan kevääseen saakka. Ja vain keisarin omat

lisääntyneet vaikeudet aikaansaivat sen, että hän kuitenkin soi heille välirauhaa.

5.5.3.8 Kirja '*Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille*' 1530

Kun Augsburgin valtiopäivien tulos olisi saattanut merkitä kansalaissotaakin, niin on luonnollista, että uskonpuhdistuksen miehet tekivät parastaan säilyttääkseen myös ulkonaista rauhaa valtakunnassa, mikäli se heistä riippui, ja osoittaakseen olevansa aina valmiit auttamaan kirkollisen tilanteen parantumista — erityisesti tietämättömyttä kansaraukkaa huomioonottaen. Niinpä Luther, joka valtiokirotuksen alaisena ei saanut tulla noille valtiopäiville, kirjoitti Koburgin linnassa kuuluisan kirjansa '*Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille*', jota on kutsuttu '*Lutherin Augsburgin tunnustukseksi*' ja jossa hän selvittää kirkollista riitaa. Tämä kirja on tullut huomatuksi erityisesti sen johdosta, että hän siinä esittää erään *sovinnantarjouksen paavilaisille*. Koska tätä sovinnantarjousta on selitetty niin, että siinä muka Luther tyytyisi toimimaan paavikirkossa yhtenä suuntana paavikirkon väärän opin rinnalla ja yhteydessä sen kanssa, niin on meidän tässä selvitettävä tämän tarjouksen todellista sisältöä ja tarkoitusta.

Siinä Luther ensinnäkin osoittaa, kuinka laajat paavilaiset piirit ilolla tervehtivät hänen esiintymistään, kun hän aikanaan taisteli paavin anetta sekä munkkisäätystä vastaan. Silloin häntä kyllä oli pidetty "mainiona opettajana" ja "rakkaana lapsena". Sitten hän esittää muutamia kohtia, joista kaikkien pitäisi nähdä, kuinka kurja hengellinen hoito vallitsi ennen uskonpuhdistuksen alkua ja kuinka välttämättömästi paavikirkko on kaivannut ja kaipaa uudistusta. Kyseeseen tulevat lähinnä ane, paavin erikoisluvat, rippi, parannus, nurkkamessut, panna, ehtoollinen ja pappien naimattomuus. Myös on siinä lueteltuna ne asiat, joita "oikeassa kristillisessä kirkossa" käsitellään, ja näitten rinnalla ne asiat, joita "teeskentelevässä kirkossa" (paavikirkossa) harrastetaan. Koko tässä kirjassa *asetetaan paavilainen väärä oppi kauhistuksena oikeata Jumalan sanan oppia vastaan ilman pienintäkään tinkimistä*. Lopussa sitten Luther esittää tuon kuuluisan sovinnantarjouksensa. Mitä se sisältää? Ensinnäkin Luther tulee tähän tu-

lokseen: "Lyhyesti: sekä me että te paavilaiset tiedätte, että te elätte ilman Jumalan sanaa, mutta että meillä se on. Sen tähden on meidän suurin toivomuksemme ja nöyryin pyyntömme, että *te tahtoisitte antaa Jumalalle kunnian ja että tuntisitte itsenne, katuisitte ja tekisitte parannuksen*. Jollette niin tee, niin korjatkaa minut pois; jos elän, olen oleva teille ruttona; jos kuolen, niin olen teidän kuolemanne. Sillä Jumala on yllyttänyt minua teitä vastaan..." — Todellakin tinkimätöntä sovinnontarjouksen johdantoa, josta jo saattaa päättää, minkälainen jatko on oleva.

Varsinainen sovinnontarjous kuuluu näin: "Ensinnäkin, koska ette kuitenkaan voi ettekä tahdo huoltaa piispallista virkaa ja tehtävää, kun ette te eivätkä kaikki teidän oppineennekaan kuitenkaan toden totta kykene saarnaamaan ja omiatuntoja lohduttamaan ja tuomitsemaan, *niin jättäkää siis meille virkanne*, joka kuuluisi velvollisuuksiinne. Antakaa meidän vapaasti opettaa evankeliumia ja antakaa meidän palvella kansaraukkaa, (joka haluaa olla hurskas); älkää sitä vainotko tai estäkö siinä, mitä ette voi tehdä ja mikä kuitenkin olisi velvollisuutenne ja *mitä toiset teidän edestänne tahtovat tehdä*." Toiseksi eivät luterilaiset tästä tarjotusta viranhoidosta vaadi mitään palkkaa paavin piispoilta. Kolmanneksi vakuutetaan, että tämän kautta annettaisiin heidän jäädä niihin maallisiin tehtäviin ja oikeuksiin, joita heillä oli. Tahdomme opettaa — sanotaan edelleen, *"että teitä edelleen on pidettävä ruhtinaina ja herroina rauhan tähden ja että saatte pitää omaisuutenne*, jota eivät ole sallineet hussilaiset eivätkä wiklifiläiset ja jota ei nykyäänkään yksikään hurmahenki eikä villihenki tahdo sallia. Tästä näette, että me emme ole teidän (ajallisen omaisuutenne) vihollisia, vaan suuria ystäviäanne, vieläpä suojelijoitannekin. Mutta säilyttäkää rauha älkääkään meitä vainotko. Emmehän muuta pyydä emmekä ole milloinkaan muuta pyytäneet kuin vapaata evankeliumia." Ja neljänneksi on Luther valmis antamaan piispoille edes jotakin tehtävää, jos vain evankeliumille suodaan vapaus. Siinä tapauksessa — sanoo Luther. — "Tahdon omasta puolestani myös turvallisesti auttaa ja toimia niin, että teilläkin sentään olisi jotakin piispallista tehtävää. Ja niin olisi teillä *kahdenlaista piispallista tehtävää: ensinnäkin sellaista, että me ja saarnaajat opettaisimme evankeliumia teidän sijassanne, ja toiseksi sellaista, että auttaisitte (!) tätä tehtävää piispan määräysvallalla*. Teidän per-

soonanne, elämänne ja ruhtinaallisen olonne jättäisimme omantuntonne ja Jumalan tuomion varaan."

Tällainen oli tuo sovinnontarjous. Tarkkaava lukija on varmaan jo selvästi huomannut, ettei tässä ole vähimmässäkään määrässä kysymys siitä, että paavilaiset saisivat opettaa entisiä vääriä oppejaan ja että luterilaiset saisivat sen rinnalla opettaa oikeata Jumalan sanaa. Lutherhan johdannossa vaati paavin piispoja parannuksen tekoon! Ja itse tässä sovinnontarjouksessa on kyseessä ei enemmän eikä vähemmän kuin *koko opetusviran siirtäminen luterilaisten haltuun*, kuten Luther sanoi: "jättäkää siis meille *virkanne*" ja kuten hän ilmoittaa, että luterilaiset hoitaisivat opetusvirkaa "*teidän edestänne*" ("*für euch*") ja "*teidän sijassanne*" ("*an euer Statt*"). Siinäkin tapauksessa, että piispoille jäisi edes jotakin piispallista tehtävää, ei se ulottuisi muuhun kuin siihen, että heille jäisi oikeus "auttaa" tätä luterilaisten hoitamaa opetusvirkaa määräämällä pappien sijoitusta — arvattavasti kuitenkin seurakuntien suostumuksella, mikä olisi sitä helpommin saatavissa, kun kaikki olisivat oikeaoppisia. Tuntuu miltei ivalta, että Luther panisi nuo piispat ei ainoastaan sallimaan yksinomaan oikeata oppia, vaan sen julistamista vieläpä edes jonkin verran palvelemaan tuon määräysvaltansa kautta!! — Evankeliumin vapaalla julistamisella tarkoitetaan — kuten yllä olevastakin selviää — tietysti *koko oikeata oppia*, eikä vain yhden opinkohdan julistamisoi-keutta, sillä siihen opinkohtaan kaikki muut opinkappaleet joko johtavat tai siitä johtuvat, kuten olemme tämän tutkimuksemme alkupuolella Lutherin omilla sanoilla osoittaneet. Kyseessä on koko kristillinen oppi — kun taas piispoille jäisi koko heidän maallinen omaisuutensa ja ruhtinasvaltansa sekä tuota määräysvaltaa.

Kun tätä tapausta on niin suuresti käytetty sekaoppisen kirkollisuuden ja juuri nykyaikaisen kansankirkkoaatteen puolustukseksi, niin tahdomme vieläkin jäädä hetkiseksi tämän asian ääreen. — Tuossa samassa kirjassa Luther suorin sanoin tunnustaa, että paavikirkko on väärä kirkko. Kas näin: "Niin, te olette perkeleen kirkko, joka on valehtelija vastoin Jumalan sanaa ja murhaaja, kuten näette, että jumalanne, perkele, myös on valehtelija ja murhaaja. Sillä sehän on oikea kirkko, joka pitäytyy Jumalan sanaan ja sen tähden kärsii, kuten me (Jumalan kiitos) teemme emmekä ketään murhaa tai vieroita Jumalan sanasta. Sen tähden ei teidän paljoakaan kannata sanoa

meille: kirkko, kirkko, kirkko, vaan todistakaa ennemmin, että olette kirkko, siitä on kysymys. Perkelekin voi sanoa: Minä olen jumala, kumarra minua (Mt 4:9). Susikin voi sanoa: Minä olen paimen (Mt. 7:15; Job. 10:1). Me tiedämme kyllä itse, että tulee olla kuuliainen kirkolle, mutta sitä me kysymme, mikä ja missä se on." Ja kun tässä kohdassa erityisesti käsitellään ehtoollisoppia, hän heti jatkaa: "Jumala auttakoon teitä parannukseen tässä opinkohdassa. Jollette te sitä tee, niin tulemme me kuitenkin Jumalan armon avulla toimimaan, kuten tähänkin asti. Ja enemmänkin: Jos Jumala asiat niin johdattaisi, että te *jonkin verran myöntäisitte valtiopäivillä*, niin emme sitä siinä mielessä tule hyväksymään, kuin olisi asia nyt teidän (osittaisen) myöntymisenne kautta oikea ja sitä ennen ollut väärä. Ei, teillä ei ole sellaista arvovaltaa meidän silmissämme, että tunnustaisimme sen olevan teidän mielivaltaanne ja mahtinne määrättävissä, milloinka ja kuinka kauan Jumala on oleva totuudellinen tai valehtelija tai hänen sanansa oikea tai väärä. Sehän olisi aivan liian paljon ja teidän korottamistanne antikristilliseen ylpeyteen vastoin Jumalan sanaa ja se olisi koko meidän oppimme ja toimintamme peruuttamista, *vaan me tahdomme Jumalan sanan kautta pakottaa teitä ja saada teitä kuin pilkkaajia, vainoojia ja murhamiehiä ajetuksi siihen, että te nöyryytätisitte itsenne Jumalan edessä, tunnustaisitte syntinne, murhanne ja pilkkanne vastoin Jumalan sanaa tapahtuneeksi ja tekisitte parannuksen, niin kuin ne, jotka tähän saakka ovat olleet väärässä, Jumalan sanaa vainonneet ja viatonta verta vuodattaneet. Sellaisia syntejä ja paheita emme tahdo pitää salassa emmekä niihin vaikenemalla ja peittelemällä suostua ja osallistua sellaiseen kauhistukseen...*"

Eihän tässä ole "kynnen vertaakaan" kysymys mistään väärän ja oikean opin yhteistoiminnasta, vaan väärän opin täydellisestä hylkäämisestä. Luther ilmoittaa jo edeltäkäsin, etteivät luterilaiset tyydy mihinkään osittaiseen myöntymiseen, niin että molemmin puolin tunnustettaisiin opissa olleen korjaamisen syytä, vaan että paavilaisien on tehtävä täydellinen parannus, johon sisältyy täydellinen luopuminen väärästä opista ja tunnustautuminen luterilaisten oikeaan oppiin. — Sitten Luther myös arvaa toisten ihmettelevän, kuinka tuollaisille piispoille, jotka eivät edes osaa hallita omaa taloansa (1 Tim. 15), annettaisiin jotakin piispallista tehtävää. Hän vastaa heille: "Minä tiedän valitettavasti kyllä, että niin on asian laita, mutta sen

tähden, että nuo onnettomat ihmiset näkisivät, että me haluamme rauhaa ja ettei meissä syytä ole, saatan minä kärsiä, että he asettavat seurakuntiin ja saarnatuoleihin pastoreita ja *näin auttavat evankeliumin asiaa.*" — Kun siis yksin oikea oppi olisi käytännössä, niin olisi Luther rauhan tähden sallinut heidän hoitaa tällaista ulkonaista tehtävää.

Mutta hän tunsu vastustajansa niin hyvin, ettei hänellä ollut juuri mitään toiveita todellisen sovinnon saavuttamisesta. Sitä todistaa eräs hänen kirjeensä, joka on kirjoitettu lokakuun lopulla 1535 eräille Soestissä oleville saarnaajille ja jossa vielä lähemmin selitetään yllämainittua sovinnontarjousta. Hän sanoo, että erittäinkin hän itse tuossa 'Kehotuksessaan Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille' (1530) tarjosi paavilaisille paljon. Ja vieläkin hän samaan tapaan lupaillee ollen kyllä tietoinen paavin taipumattomuudesta: "Tahdon vielä sanoa ja myöntää, että jos paavi tahtoo antaa evankeliumia vapaasti ja puhtaasti opetettavan, kuten hänen velvollisuutensa olisi, niin tahdon oman henkilöni puolesta kuulua hänelle, niin kuin hän vain tahtoo minua käyttää; enhän voi hänelle enempää tarjota. Mutta sitä hän mielellään kuuntelee, jos sanon: paavi olkoon sellainen kuin itse tahtoo; mutta sitä hän ei mielellään kuuntele, että hänen velvollisuutensa olisi opetuttaa evankeliumia vapaasti ja puhtaasti, vieläpä sen opettamista edistää. Sillä tässä hän vainuaa hiiriä ja yskän kyllä ymmärtää: hän nimittäin on huolissaan siitä, ettei hän silloin voisi enää olla paavi." Ja sitten Luther tarkemmin selittää tuota sovinnontarjouksen sisältöä: *"Sillä sitä ei kukaan saa eikä kenenkään pidä luulla tai olettaa, että tahtoisin yhtyä paavin tai paavilaisien kanssa, jolleivät hän ja he yhdy evankeliumiin. — Sen tähden sanon: jolleivät he omaksu juuri tätä, tätä, tätä evankeliumia, jota minä kutsun evankeliumikseni ja jota niin monen vainon ja vaaran alaisena olen tunnustanut, niin ei ole olemassa mitään toiveita yhteydestä minun, kaikkein viheliäisimmän syntisen, ja kaikkein pyhimmän isän (paavin) välillä, olipa hän niin suuri, kuin vain taitaa olla, ja minä niin pieni, kuin olen..."* ja lopuksi hän selittää, miksi hän niin paljon lupasi tuossa sovinnontarjouksessa. Hän sanoo: "Mutta se, että olemme tässä toimineet varovasti, on tapahtunut niitten hyväksi ja palvelemiseksi, jotka vielä ollen paavin vankeudessa

olisi saatava kutsutuiksi Jumalan valtakuntaan, kuten pyhä Paavali sanoo tekevänsä kaikki valittujen tähden."

Näin osoittautuvat kaikki luulot siitä, että Luther olisi tässä edustanut sekaoppista kirkollista toimintaa — vieläpä paavilaisten kanssa, tosiasioita aivan vääristeleviksi harhakuvitelmiä, kun taas tämäkin hänen toimenpiteensä päinvastoin mitä lujimmin todistaa sen puolesta, että luterilainen kirkko ei saa vähimmässäkään määrässä tinkiä oikeasta opista, kuten myös Lutherin suhtautuminen Zwingliin ja hänen kannattajiinsa 1529 osoittaa. (vrt. s. 28, 104,149,208,270) — Tuota tarjottua sovintoa ei syntynyt.

5.5.3.9 Luther pysyi tunnustamassaan opissa seurakunnasta ja toivoi sen toteutumista elämänsä loppuun asti

Lutherin elämän loppupuoli kului sitten jatkuvassa, jopa kiihtyvässä taistelussa ei ainoastaan paavikirkkoa vastaan, vaan myös mitä erilaisimpia ilmeneviä lahkohenkiä vastaan. Mitä nimenomaan tulee Lutherin tunnustamaan oppiin kristillisestä kirkosta ja paikallisseurakunnasta, niin hän pysyy kuolemaansa asti hievahtamatta jo uskonpuhdistuksen alussa teroittamassaan opissa. Sitä todistakoot esim. hänen verrattomat kirjansa 'Galatalaiskirjeen pitempi selitys', joka ilmestyi painosta 1535 (ks. s. 25,28), luterilaiseksi tunnustuskirjaksi hyväksytty 'Schmalkaldenin uskonkohdat' vuodelta 1537 (ks. s. 15,24,32,35,91,110,125,423), kuuluisa 'Kirkolliskokouksista ja kirkosta' vuodelta 1539 (ks. s. 16,128,290) ja vielä 'Kirja Hans Wurstia vastaan' vuodelta 1541 (ks. s. 14,91,200,213). Osoituksena siitä, että Luther loppuun asti ilolla tervehti kaikkia sellaisia toimia, joitten kautta yhä enemmän palattaisiin oikeaan apostoliseen seurakuntatoimintaan myös seurakuntakurin harjoittamisessa, mainitsemme tässä kohdan hänen kirjeestään huomattavalle kirkolliselle johtomiehelle, Anton Lauterbachille (v. 1543): "Minua miellyttää hessiläinen seurakuntakurin toimeenpano (ensimmäisen kirkon tavan ja esimerkin mukaan) ja, jos te voisitte toimia samoin, niin olisi se peräti hyvä. Mutta se tulisi pahasti suututtamaan hovia. Herra olkoon kanssamme." Ja vaikka hän yhä yltyvien vaikeuksien keskellä ja vähitellen kiteytyvän kirkollisen toiminnan puitteissa ei pääsekään toivomaansa apostoliseen paikallisseurakunnan järjestykseen, niin ei tämä

hänen toivonsa sammu eikä muutu. Se on yksi osa sitä perintöä, jonka hän on jälkipolville jättänyt, ja siihen kuuluu juuri ennen kaikkea raamatullinen opetus kristittyjen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Vaikkakin tässä tutkimuksessamme jo olemme voineet osoittaa Lutherin omien kirjoitusten ja toiminnan kautta, että hän loppuun asti tahtoi ja toivoi raamatullisia paikallisseurakuntia eikä suinkaan edustanut lahkollista eikä nykyaikaista kansankirkollista seurakuntaa, niin liitämme tähän myös jo mainitsemamme saksalaisen kansankirkollisen jumaluusoppineen Karl Hollin tutkimuksen tuloksen. Hän tosin ennen mainituksessa ei vapaudu siitä kansankirkollisten tavallisesta väärästä käsityksestä, että Luther muka olisi kannattanut myös kansankirkkoaatetta. Mutta hän joutuu sen ohessa toteamaan saman asian, joka on tullut meidän tutkimuksemme tulokseksi. Hollin käsittelytapa on kylmän järjeilevä eikä hänelle itselleen näy oikea kristillinen, apostolinen seurakunnallisuus olevan rakas ja seurattava, joten emme ihmettelekään, että hän esittää Lutherin tällaista kantaa varsin heikolla tavalla. Koska hänen tutkimuksensa tulos juuri kansankirkkoaatteen edustajan suusta kuultuna on hyvin mielenkiintoinen, niin esitämme sen tässä. Todettuaan, että Luther loppuun asti on pysynyt käsityksessään kristillisen seurakunnan vallasta ja oikeudesta, hän tulee tähän lopputulokseen:

"Vihdoin ei Lutherilta täysin katoa myöskään se ajatus, että hänen korkein päämääränsä oli oikean *tunnustusseurakunnan* ('Bekenntnisgemeinde') aikaansaaminen. Hän ei tosin koskaan pääse niin pitkälle, että hän olisi löytänyt siihen kypsyneitä ihmisiä. Mutta kuitenkin hän vakaasti iloitsee siitä, kun milloin tehdään vakava yritys kirkollisen kurin toteuttamiseksi. Kaikessa tässä on Luther pysynyt alkuperäiselle pyrkimykselleen uskollisena." (ennen mainittu teos s. 378–379)

5.6 Suhtautuminen maalliseen hallitusvaltaan ja nk. konsistoreihin

Luther on aina tarkasti teroittanut maallisen hallituksen ja kirkon vallan ja toiminnan erilaisuutta. Augsburgin tunnustuksessa esim. sanotaan: "Tätä avainten- eli piispojen valtaa harjoitetaan ja käytetään ainoastaan Jumalan sanan opettamisella ja saarnaamisella sekä

joko monille tai yksityisille sakramentteja jakamalla, – – Maallinen hallitushan käsittelee aivan toisia asioita kuin evankeliumi; – – *Ei siis saa toisiinsa sekoittaa ja keskenään hämmentää näitä kahta järjestystä, hengellistä ja maallista.*” (TK 1948 s. 48) Liitämme tähän vielä kohdan Lutherin saarnasta vuodelta 1538 hänen selittäessään Johanneksen evankeliumin kohtaa (Joh. 2:15): "Näitä kahta hallitusta ei saa ikinä sekoittaa toisiinsa, kuten Vanhan Testamentin aikana Juudan kansan keskuudessa tapahtui, vaan niiden täytyy pysyä toisistaan erossa, jos muutoin mieli saada oikea evankeliumi ja oikea usko. Sillä Kristuksen valtakunnan laita on aivan toinen kuin maallisen hallituksen, joka ruhtinaille ja herroille on uskottu. Ken saarnamies on, se jättäköön maallisen hallituksen rauhaan, ettei saisi aikaan sekaannusta ja epäjärjestystä. Sillä meidän tulee hallita kirkkoa sanalla tai suun miekalla ja käyttää suun vitsaa. Sitä vastoin on maallisella esivallalla toisenlainen miekka, nyrkkimiekka ja puinen vitsa, jolla ruumista kuritetaan" (Saarnoja 3 vk. s. 317).

Kuitenkin tiedämme, että Luther joutui turvautumaan maallisen hallituksen miehiin kirkkoa koskevissa asioissa. Miten se on ymmärrettävä? Olemme jo (s. 42) maininneet, kuinka hän kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (1520) osoittaa, että "maallinen miekka" on määrätystä tapauksessa sopiva kirkollisen toiminnan apu, kun vielä esivallan miehet ovat kirkon jäseniä ja hengellisiä pappeja. Luther toimi kyllä ensin ilman maallisen esivallan erityisempää aloitetta, mutta kun pidettiin seurakuntien tarkastuksen järjestämistä tarpeellisena, niin hän pyysi vaaliruhtinasta määräämään tarkastajat ja mitä muuta asiaan kuuluu. Mutta tässä ei Luther kuitenkaan sekoittanut toisiinsa kirkkoa ja valtiota. Kun seurakunnat eivät muodostaneet mitään yleiskirkkoa ja kun vaaliruhtinas oli vaikutusvaltaisessa asemassa oleva *kirkon jäsen*, niin Luther pyytää häntä tekemään tämän aloitteen, mutta nimenomaan siinä mielessä, että vaaliruhtinas toimisi tässä "*kristillisen rakkauden tähden (jota hän ei ollut velvollinen tekemään maallisen esivallan edustajana) ja Jumalan tähden evankeliumin edistämiseksi ja vaaliruhtinaan maissa olevien kristittyraukkojen hyödyksi ja pelastukseksi*", kuten sanat kuuluvat Lutherin tätä tarkastusta varten laatiman opetusohjeen esipuheessa 1528. Hän siis pyytää vaaliruhtinaan apua tämän kirkollisen asian järjestämiseksi. Kun kuitenkin vaaliruhtinaan tarkastusjär-

jestyksessä (1527) ilmenee lakimainen määräystapa, niin Luther tuossa esipuheessaan ymmärtää ja selittää sitä niin, etteivät ne ole ankaria käskyjä paavikirkon tapaan, vaan että tarkoitus on se, että papit eivät halveksisi tätä hyvää tarkoittavaa tarkastusta, vaan "alistsisivat sellaiseen tarkastukseen haluisesti *ilman pakkoa rakkauden laadun mukaan*."

Kun kuitenkin jo näitten tarkastusten järjestämisen alussa vaaliruhtinas esiintyi aloitteentekijänä jopa käskevässä sävyssä ja kun näitä tarkastuksia, jotka kyllä olivat aluksi tilapäisluontoisia ja jotka myös osaksi palvelivat esivallan asioita, jatkuvasti järjestettiin, niin piili siinä se vaara, että valtiovalta ryhtyisi oikeudellisesti määräämään kirkollisiakin asioita. Mutta sitä ilmeni varsinaisesti vasta silloin, kun ryhdyttiin järjestämään *nk. konsistoreja*. Paavikirkon aikana oli konsistoreissa oikeudellisesti ratkaistu avioliittoa ja kirkkokuria koskevia asioita. Uskonpuhdistuksen kautta oli nämä asiat — mikäli ne olivat julkisoikeudellisia — siirretty esivallan huostaan. Näin oli tapahtunut nimenomaan Lutherin vaikutuksesta. Mutta sittemmin 1530-luvun lopulla alkoi esiintyä miehiä, jotka tahtoivat jälleen palauttaa nuo asiat oikeudellisella vallalla varustettujen konsistorien hoitoon. Tätä epätervettä suuntaa edusti ennen kaikkea tuo niin helposti paavilaisuuteen päin ontuva Melanchton. Tämä konsistorien järjestämisen halu johtui osaksi siitä, että seurakunnat olivat taitamattomuutensa tähden joutuneet tällaisten asioiden käsittelyssä vaikeuksiin ja kääntyivät Wittenbergin jumaluusoppineitten puoleen avunpyynnöillä. — Vaaliruhtinas kannatti myös näitä aikeita ja hänen toimestaan ilmestyi 1538 eräs konsistorien järjestämistä tarkoittava ehdotus. Sen mukaan olisi konsistorin tehtäviin kuulunut ratkaista ja tuomita avioliitto- ja julkisia kuriasioita seurakunnasta erottamiseen ja vankeusrangaistuksiin asti ja määrätä kirkollisia asioita, kuten esim. oppia ja kirkkotapoja, pappien erottamisia ym. Tähän kaikkeen piti niillä olla oikeudellinen valta, vieläpä omat oikeudenpalvelijat (jonkinlaiset poliisit) ja — vankila! — Tämä ehdotus merkitsi selvästi Lutherin tunnustamien ja opettamien kirkollisen toiminnan periaatteitten hylkäämistä. Lutherhan juuri mitä selvimmin korosti kirkollisen ja maallisen hallituksen toiminnan erilaisuutta ja erillään pitämistä. Esivallan apu tarkastusten toimeenpanossa oli vain hätätilan aiheuttama ja siinäkin tahtoi Luther pitää kirkon ja valtion

alaisten asioitten välillä selvää eroa. Aivan toisin tahdottiin nyt tehdä. Sattuvasti lausuu kuuluisa saksalainen oikeusoppinut R. Sohm tuota konsistoriehdotusta käsitellessään: "Sama ajatus, sama pelko, sama vähäuskoisuus, joka aikanaan johti alkukristillisyyden katolilaisuuteen, on tästä lähtien ilmennyt suurena uskonpuhdistuksen kirkossa. Kaipaus Egyptin lihapatojen ääreen on herännyt matkalla kautta jokapäiväisen elämän korven. Vallan ja pakon apua tarvitaan, kun sanaan ei luoteta! Myrsky nostattaa aallokon. Kristus nukkuu. Kirkkolaivaa koetetaan varjella inhimillisin, maallisin keinoin. Auta! Me hukumme! Missä on usko evankeliumin voimaan? Missä on tunnustus, jonka mukaan kristillistä kirkkoa voidaan ja pitää hallittaman yksinomaan *Jumalan sanan* kautta?" (Alaviitteessä mainittu teos s. 616).¹⁰⁾

Luther ei tietenkään voinut tällaista ehdotusta hyväksyä. Hänen vastustuksensa johtikin siihen, että 1539 järjestetty Wittenbergin konsistori toimi *ilman oikeudellista valtaa* hengellisissä asioissa. Kun Lutherin ystävä Spalatin oli huolissaan näistä asioista arvattavasti juuri tuon onnettoman konsistoriehdotuksen johdosta, niin Luther kirjoittaa hänelle, tammikuun 12 p:nä 1541, että konsistori käsittelee varsinaisesti vain avioliittoasioita *eikä ole mikään tarkastajia ylempi oikeudellinen hallitus* koko kirkolliseen toimintaan nähden. — Vielä tehtiin vuonna 1542 uusi konsistoriehdotus, joka oli samantyyppinen kuin vuoden 1538 ehdotus. Nytkään ei Luther sitä sietänyt. Konsistori oli ratkaissut erään avioasian kanonisen lain mukaan raamatunvastaisesti. Muuta ei tarvittu. Luther nousi kaikella sananvoimallaan sitä vastaan. Saarnassaan tammikuun 6 p:nä 1544 hän sanoo, että näin tuodaan kirkkoon jälleen paavi. Noita oikeusoppineita, jotka ratkaisevat kirkollisia asioita Jumalan sanasta riippumatta, hän ei voinut kirkossa sietää: "Heidän täytyy poistua meidän kirkostamme eivätkä saa siinä olla, vaan meidän pitää poistaa heidät virastaan, koska he jälleen tuovat paavin mukanaan kirkkoon. Me emme voi sallia, että omiatuntoja noin hämmennetään. Eikä sitä myöskään hurskas vaaliruhtinas tule kärsimään, että Mainzin piispan oikeusop-

¹⁰⁾ Yllämainittua tarkastusta ja konsistoreja koskevissa asioissa viittaamme erityisesti seuraavan kahteen lähteinemme käyttämämme tutkimukseen: R. Sohm, 'Kirchenrecht I' (1892) s. 588-628 ja H. Ebeling, 'Kirchenpolitik, Sozialismus, Staatspolitik im Lichte der Bibel' (1899) s. 123-131.

pineet täällä meidän konsistoriamme hallitsevat. — Ja kun he niin aikovat jatkaa, niin tahdomme ajaa heidät pois kirkosta perkeleen luo ja *heidän tulee tietää, että konsistori ei ole kuuluva heidän tehtäviinsä, vaan pastorien hoitoon*. En olisi uskonut, että oikeusoppineemme vielä olisivat paavilaisten tapaisia. Mutta nytpä tahdon myös toimia heitä vastaan kaikin voimin." Tässä yhteydessä on Luther myös lausunut nuo kuuluisat sanat: "*Meidän on hajotettava konsistorit, sillä me emme totisesti tahdo niissä pitää oikeusoppineita ja paavia*. Oikeusoppineet eivät juttuineen kuulu kirkkoon, muuten he tuovat sinne jälleen paavin." — Näin selvästi taisteli Luther loppuun asti kirkollisen itsenäisyyden puolesta. Kirkkoa oli hallittava Jumalan sanalla eikä valtion pakkovallalla. Tämän taistelun tulos olikin se, että Lutherin eläessä ei kirkkohallintoa järjestetty oikeudellisella vallalla toimivaksi valtion elimeksi. Lutherin kuoleman jälkeen pääsi taas tuo hänen vastustamansa kanta voitolle.

Näin Luther on loppuun asti pysynyt uskollisena myös sille jo varhain tunnustamalleen totuudelle, että kirkollisen ja maallisen hallituksen valta ja toiminta ovat aivan erilaisia ja erillään pidettävät. Hän tahtoo valtiovallasta riippumatonta kirkkoa, joka toimii ja järjestää asiansa yksin Jumalan sanan mukaan. Tätä todistakoon vielä eräs Lutherin kirje (lokak. 22 p. 1543), jossa hän vastustaa hovin sekaantumista kirkon hallintoon: "*Heidän tulee huolehtia hovistaan, mutta jättää seurakuntien huoltaminen niille, jotka niitten palvelukseen ovat kutsutut ja joitten on tehtävä Jumalalle tiliä siitä*. — — *Me tahdomme, että kirkon ja hovin virat pidetään toisistaan erillisinä...*" — Ennen mainitsemamme Karl Hollkin tulee tähän samaan tulokseen. Kun nimittäin Saksan vallankumous (syksyllä 1918) johti kirkon ja valtion yhteyden osittaiseen katkeamiseen, niin hän huomauttaa, että "*kehitys nyt vihdoin palautuu niille raiteille, joille Luther oli tahtonut sen johtaa*." (em. teos s. 380)

Luther tahtoi siis itsenäisiä eli valtiosta riippumattomia oikeita kristillisiä paikallisseurakuntia eli vastaavanlaista kirkkoa.

6 LUTHERIN KIRKOLLISEN UUDISTUSTOIMINNAN TULOKSIA

Vaikkakaan Luther ei kaikin puolin voinut toteuttaa seurakuntien järjestämistä apostolisten seurakuntien tapaan, kuten hän mielellään olisi tahtonut, niin uudistettiin seurakunnallinen toiminta kuitenkin tärkeimmissä oleellisissa kohdissaan. Tähän kuului seurakuntien varustaminen puhdasta evankelistaa oppia tunnustavilla pastoreilla, jumalanpalveluksen uudistaminen poistamalla siitä sellaista, mikä oli Jumalan sanaa vastaan, ja kohottamalla sitä seurakunnan todellisia tarpeita palvelevaksi. Nuorisoa opetettiin ja ehtoollisella kävijöitä tutkittiin. Tärkeintä oli se, että alttari ja saarnatuoli oli pidettävä puhtaana, millä tarkoitettiin sitä, että ilmeisiä vääriä opettajia ei saanut päästää opettajan tehtäviä suorittamaan. Pysyttiin ankarasti erillään yhteistoiminnasta erioppisten kirkkojen kanssa. — Näin saivat halulliset sielut kuulla Hyvän Paimenen ääntä ja pääsivät väärän opin saastutusta pakoon. Armonvälineiden oikealla käytöllä he saivat täyden taivaallisen hoidon. Puuttuva seurakunnallinen järjestely ei siis koskenut opin asioita, vaan vaellusta ja toiminnallisia asioita, joten kristityt saattoivat turvallisesti pitäytyä seurakuntiansa toimintaan.

Kaikista toiminnan heikkouksista ja puutteista huolimatta esim. Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa (1531) voitiin todeta, että suuria ja mitä tärkeimpiä seurakunnallisia uudistuksia oli tehty. Niinpä verrattaessa luterilaisten seurakuntien toimintaa vastaavaan paavilaiseen menoon, tullaan siinä seuraavaan merkittävään tulokseen: "Meidän keskuudessamme käydään ehtoollisella jokaisena sunnuntaina, mutta vasta sen jälkeen kuin heitä ensin on opastettu, tutkittu ja synneistä päästetty. Koulupojat veisaavat psalmeja niitä oppiakseen, ja seurakuntakin veisaa osin oppiakseen, osin rukoillakseen. — Meidän keskuudessamme seurakunnan esipaimenet ja seurakunnan muut paimenet velvoitetaan antamaan julkista opetusta kasvavalle nuorisolle ja nuorisoa kuulustelemaan, tapa, joka on tuottanut mitä parhaimpia hedelmiä. — Meidän seurakunnissamme sitä vastoin kaikissa saarnoissa varataan tilaa seuraaville uskonkohdille: parannus, jumalanpelko, usko Kristukseen, uskonvanhurskaus,

omientuntojen lohduttaminen uskolla, uskonharjoitukset, edelleen rukous, millainen sen tulee olla, vakuuttautuminen siitä, että se on tehokas ja että se tulee kuulluksi, risti, esivallalle ja kaikelle yhteiskunnalliselle järjestykselle kuuluva kunnia, Kristuksen valtakunnan eli hengellisen valtakunnan ja yhteiskunnallisten asioiden välinen erotus, avioliitto, nuorten kasvatus ja opetus ja kaikki rakkaudenpalvelukset. *Tällaisen seurakuntiemme tilan perusteella voidaan todeta, että me tunnontarkasti säilytämme seurakunnalliset periaatteet, sekä myös pyhät jumalanpalvelusmuodot ja kauniit kirkolliset tavat.*" (TK 1948 s. 177,178) Ja edelleen: "Meillä käydään kirkossa useammin kuin vastustajien puolella, sillä hyödykkää ja selvät saarnat kiinnostavat kuulijoita. — Seurakuntien todellinen kaunistus onkin pyhä, hyödykäs ja selvä oppi, sakramenttien uskollinen käyttö, palava rukous ynnä muu sellainen." (TK 1948 s. 215) — Kun sitten Luther Schmalkaldenin uskonkohdissa (v. 1537) perustelee vapaan kristillisen kokouksen tarpeellisuutta, niin hän huomauttaa, etteivät luterilaiset sitä tarvitse, vaan he kannattavat sitä niitten raukkojen puolesta, jotka edelleen ovat paavikirkossa vailla Hyvän Paimenen selvää ääntä. Hän antaa siinä seurakunnistaan seuraavan kuvauksen: "sillä seurakuntamme ovat Jumalan armon kautta puhtaan sanan voimasta, sakramenttien oikeasta nautinnosta kutsumustemme ja todellisten tehtäviemme oikeasta tuntemisesta niin valaistut ja rakennetut että emme tarvitse kokousta emmekä kokoukselta näissä asioissa saata mitään parempaa toivoa ja odottaa." (TK 1897, s. 289) — Se olikin luterilaisten seurakuntien oikeutettu ja ihana kerskauksen aihe, että niillä kaiken heikkouden keskelläkin — oli käytännössä puhdas jumalan sanan oppi, kuten Luther 1541 todistaa kirjassaan 'Hans Wurstia vastaan': "Ei voi kukaan kieltää, että meillä on saarnavirka ja Jumalan sana puhtaasti ja runsaasti saatavana, että me sitä ilman mitään uuden, oman inhimillisen opin lisäystä ahkerasti opetamme ja harrastamme, kuten Kristus on käskenyt ja apostolit ja koko kristikunta ovat tehneet. Emme sepittele mitään uutta, vaan pidämme ja pysymme vanhassa Jumalan sanassa, niin kuin se oli muinaisella kirkolla: sen tähden olemme sen kanssa oikea vanha kirkko, joka samaa Jumalan sanaa opettaa ja uskoo." (ks. s. 14) — Luther tunnustaa kyllä, että heiltä tosin puuttui riittävä ja tarpeellinen kuri vaelluksen synteihin nähden, mutta samalla hän todistaa, että se heillä oli opin synteihin nähden. Hänen koko uudistustoimintansa tulosta kuvaavat sat-

tuvasti seuraavat hänen sanansa: "Kun emme voi vaelluksen syntejä kurin alaisiksi saattaa, teemme sitä kuitenkin opin synteihin nähden. Sitä olemmekin toteuttaneet niin, että voimme sanoa: kasteenkertojia, sakramenttilaisia ja muita kerettiläisiä (harhaoppisia) ei saa kuunnella, panemme heidät pannaan ja erotamme heidät keskuudestamme. Tämä on tärkeintä. Sillä missä oppi on väärä, siinä ei vaelluskaan ole korjattavissa. Mutta missä oppi pysyy puhtaana, siellä voidaan keksiä keinoa vaelluksen ja synnintekijän varalle. Sillä silloin on saatavissa synninpäästö ja anteeksisaaminen, jos niitä tarvitaan. Jos oppi on väärä, eksytään eikä ole sitomista eikä päästämistä. Ja silloin on kaikki hukassa." (Saarnassa aiheesta Mt. 18:18 jonakin aikana 1537–1540.)

7 ONKO LUTHERIN TOIVE TOTEUTUNUT:

valtiosta riippumattomien kristillisten paikallisseurakuntien tai kirkkojen muodostuminen Lutherin tunnustaman raamatullisen seurakuntakäsityksen mukaan?

Luther oli jo eläessään aavistanut, että erilaiset väärät opettajat, jotka hänen aikanaan pidettiin aisoissa, nousisivat rynnäkköön hänen kuolemansa jälkeen. Se tapahtuikin — jopa niin ankaralla tavalla, että 1560 oli luterilainen oppi jo miltei poispyyhkäisty Saksasta. Tämä oli suureksi osaksi uskonpuhdistuksen surunlapsen Melanchtonin ansiota. Luther oli myös viimeiseen asti vastustanut valtion ja kirkon sotkemista toisiinsa. Mutta hänen kuolemansa jälkeen siinäkin suhteessa jatkui ja voimistui valtion ja kirkon suhteiden yhä kiinteämpi järjestely. Varmaan myös silloinen historiallinen tilanne vaikutti siihen paljon.

Tosin noustiin taas kohta taisteluun puhtaan luterilaisen opin puolesta, niistä todisteena on Sovinnon Ohjeen, viimeisen luterilaisen tunnustuskirjan syntyminen 1577, ja sitten seurasi nk. puhdasoppisuuden aikakin. Mutta kirkollinen toiminta oli niin kiteytynyt valtiokirkon muotoon, ettei siitä luovuttu — sitä vähemmän, kun valtio lujasti kannatti oikean opin asiaa. — Mutta sitten alkoi oppi jälleen rappeutua ja haalistua. Pietismi taas, joka edusti määrätynlaista hurskautta, ei ollut valpas opin asioissa. Niin kauas oli jouduttu, että Lut-

herin toivomia oikeita paikallisseurakuntia luultiin toteutettavan yksityisten hartausseurojen kautta,¹¹⁾ joitten kannattajat silti pysyivät kirkossa, jonka keskuudessa vallitsi ilmeinen opillinen sekavuus. Lutherhan oli selvästi opettanut, että Jumalan käskyn mukaan on erottava sellaisesta kirkosta, joka ilmeisesti sallii väärää Jumalan sanasta poikkeavaa oppia keskuudessaan. Ja silloinkin kun hänen aikanaan kirkossa vallitsi oikean opin opetus, hän toivoi kristittyjen seurakuntia alkukristillisen seurakunnan tapaan. Pietistit kulkivat siis omia epäterveitä latujaan. Mutta heidän vaikutuksensa on ulottunut luterilaista nimeä käyttäviin valtio- ja kansankirkkoihin tähän päivään asti. Erilaiset, vallitsevan kirkon opetukseen tyytymättömät kristilliset harrastuspiirit ovat muodostuneet omalaatuiseksi jopa aika-ajoittain toisiaan ankarastikin vastustaviksi suunniksi tunnustautuen samalla kuitenkin kuuliaisesti vallitsevaan kirkkoon silloinkin, kun sen keskuudessa ilmeisesti poiketaan Jumalan sanan oikeasta opista. Mutta tämänlaatuinen opillisesti väljä kirkollisuus on juuri esim. reformoiduille kirkkoille tunnusmerkillistä, kun taas luterilainen kirkko tunnetaan siitä, ettei se suvaitse keskuudessaan erilaisia oppeja.

Kaikki ne, jotka eivät välitä tai käsitä Jumalan sanan puhtaan opin ehdottoman määräävää asemaa kirkossa, käyttävät Lutherin opetuksia kirkollisesta toiminnasta joko väärin tai sitten hylkäävät ne mahdottomina tai lapsellisina tuotteina. Tässä kysytään samaa lapsenmielistä kuuliaisuutta Jumalan sanaa kohtaan, jota Lutherilla oli. Jolla sellaista ei ole, se kulkee enemmän tai vähemmän vieraana ja muukalaisena näitten tapahtumien keskellä.

Tuli kuitenkin aika, jolloin Saksassa jouduttiin ratkaisemaan kirkollisia asioita ei vain yksityisiin hartauspiireihin liittyen, vaan vallitsevasta kirkosta eroamalla. Tarkoitamme Preussin kuninkaan Fredrik Wilhelm III:n toimeenpanemaa kirkollista uudistusta, jolla hän näki hyväksi saastuttaa uskonpuhdistuksen suuria muistopäiviä 1817 ja 1830. Hän ryhtyi taivuttamaan luterilaisia ja reformoituja seura-

¹¹⁾ Prof. M Ruuth mainitsee kirjassaan 'Luther-tutkimus ja Luther-kuva ennen ja nykyään' (v. 1916), että pietistit löysivät Lutherin saksalaisen messun (ks. s. 59) esipuheesta periaatteellisen tuen vapaitten hartauskokousten järjestämiselle" (s. 18)

kuntia kirkolliseen yhteistoimintaan ('unionismi'). Tämän tutkimuksemme alaan ei kuulu lähemmin selittää näitä toimenpiteitä. Toteamme vain, että aivan suuressa määrin osaksi kyllä vastahakoisesti näihin toimenpiteisiin suostuttiin. Mutta oli myöskin niitä — sekä pappeja että muita seurakuntalaisia, jotka eivät millään ehdolla tällaiseen opin- ja uskonsekoitukseen voineet mukautua. Ja niin alkoi näille raskas, mutta välttämätön heille kirkastuneen totuuden seuraamisen tie. Joku siirtyi Amerikkaan, joku taas Austraaliaan. Saksassa syntyi näitten vallitsevasta kirkosta eronneitten keskuudessa vapaita luterilaisia kirkkoja, jotka osaksi toimivat yhdessäkin, mutta niissä pääsi vallalle — missä vähemmän, missä enemmän — epäluterilaisia virtauksia.

Mutta meidän on erityisesti kiinnitettävä huomiotamme siihen merkilliseen uskonnolliseen ryhmään, joka muodostui Saksin kuninkaskunnassa 1830-luvulla. Sikäläinen valtiokirkko oli kyllä nimellisesti luterilainen, mutta siellä vallitsi räikeä järkeisoppi, jonka edustajia oli pakko hyväksyä kirkon opetustyöhön. Luterilaiset olisivat siellä mielellään muodostuneet omaksi vapaaksi kirkoksi, mutta silloisissa oloissa se oli mahdottomuus. Sen tähden ajateltiin siirtymistä Amerikkaan — uskonnonvapauden luvattuun kotimaahan. Oikean hengellisen hoidon puutteessa olevat luulivat löytäneensä eräässä pastori Stephanissa uskollisen paimenen. Oli pastoreitakin, jotka pitivät häntä kuin ylipaimenenaan. Muodostui erityinen hengellinen liike. Tuota sen johtajaa epäiltiin kyllä syyppäksi erinäisiin pahoihin hairahduksiin, mutta riittävien todistajien puutteessa hän aina vapautui. Vihdoin 1838 päätti Stephan — jouduttuaan erotetuksi virastaan — ryhtyä toteuttamaan aiottua siirtymistä Amerikkaan. Mukaan tuli useampia pastoreita ja pappiskokelaita sekä yleensä vakavaraista väkeä yhteensä noin 750 henkeä. Yksinkertaiset sielut halusivat vain säilyttää itselleen ja jälkipolville luterilaisen opin puhtaana. Mutta Stephan'in — jonka oli onnistunut kietoa yksinkertaisia sieluja hurmahenkiseen hengellisyhteensä ja joka matkalla vaati itselleen piispallista asemaa ja valtaa — toiminnan vaikuttimet eivät olleetkaan olleet puhtaat. Amerikassa jouduttiin pian kokemaan, että hän hengellisyyden varjon alla palveli lihansa himoja. Hänet erotettiin silloin empimättä johtoasemastaan ja hän siirtyi näitten siirtolaisten keskuudesta pois muualle. — Mutta silloin valtasi arkuus ja levottomuus

yksinkertaisten mielet. Oli luultu, että vain Stephanin alaiset saarnaajat ja pastorit olisivat kelvollisia pastoreita. Osaksi hurmahenkisesti aloitettu asia järkkäi nyt pahasti. Sielujen hätä oli kyseessä. Toiset lankesivat jo donatolaiseen lahkolaisuuteen, toiset palasivat Saksaan. Mutta jäljelle jääneet ryhtyivät tutkimaan tilannetta Jumalan sanan ja luterilaisen opin mukaan ja silloin *löydettiin jälleen raamatullinen oppi seurakunnan oikeudesta ja vallasta, niin kuin sen myös Luther oli aikanaan kirkastanut*. Ja sitä voitiin — jopa oli pakkokin heti ryhtyä soveltamaan. Kun hätääntyneet kristityt pääsivät varmuuteen siitä, että he olivat kirkko ja että heille kuului kirkollinen oikeus ja valta, niin hätä oli poissa ja levottomuuden jälkeen tuli rauha. Näin syntyi siellä kaikesta hurmahenkisyydestä vapautunut puhtaan luterilaisen opin kannattama oikea kristillinen paikallisseurakuntien toiminta alkukristillisen kirkon tapaan. *Lutherin toive oli täyttynyt*. Ja tuo pieni alku on sitten kasvanut suureksi kirkoksi, joka tänä päivänäkin vielä toimii tähän samaan kristilliseen tapaan. Tässä on kerrottu meilläkin viime aikoina huomattun *Evangelisluterilaisen Missouri-Synodin syntyvaihe* ja on myös mainittava se valittu ase, jota Jumala silloin erityisesti käytti kirkastamaan oikean opin valoa sitä vailla oleville. Se mies oli pastori ja sittemmin mainitun kirkkokunnan johtajanakin toiminut *prof. C. F. W. Walther*.¹²⁾

Mutta samoihin aikoihin toimittiin Saksassakin raitistuvassa luterilaisessa hengessä. Länsi-Saksassa oli eräs past. Brunn päästyään selvyteen luterilaisesta opista 1846 eronnut Nassaun valtiokirkosta, jossa rinnakkain tunnustettiin luterilaista ja reformoitua oppia. Hänen kanssaan erosi myös 26 luterilaista perhettä, jotka liittyivät oikeaksi paikallisseurakunnaksi. Alkoi raskaasti vainonalainen toiminta. Joukko lisääntyi, mutta lankeemuksia oli myös. Past. Brunn toimi

¹²⁾ Tahdomme myös tässä yhteydessä viitata siihen, että piispa J. Gummeruskin tunnustaa tämän 'Ev.-Lut. Missouri-Synodin' lujasti luterilaiseksi. Kun hän kirjassaan 'Kristilliset kirkot nykyhetkellä' (s. 24) puhuu erilaisista luterilaista nimeä käyttävistä, Amerikassa toimivista kirkkoista, niin hän erityisenä ryhmänä esittää "niitä jyrkimmin tunnustuksellisia synodeja, joiden kantaäiti on tunnettu, suuri ja voimakas Missouri-Synodi"

[Tämän kirjoituksen ajankohdasta kuluneiden 80 vuoden aikana on valitettavasti ennen niin uskollinen LCMS liukunut pois ehdottomasta tunnustuksellisesta luterilaisuudesta, eikä kaikkia sen opettajia, sen opetusta ja toimintaa enää voida pitää tunnustuksellisia luterilaisina. Toimittaja.]

aikanaan myös toisten vapaitten luterilaisten kirkkojen kanssa, mutta niitten epäluterilaisen suuntautumisen tähden hänen täytyi ne jättää. Hän oli myös ollut yhteistoiminnassa luterilaisten valtiokirkkojen kanssa, mutta sekin yhteys katkesi, kun Saksissa syntyi johdonmukaisesti toimivia uskollisesti luterilaisia seurakuntia (v. 1871). Saksissahan oli kyllä nimellisesti luterilainen, mutta käytännössä peräti vääraoppinen valtiokirkko. Tämän lisäksi pakotti kirkkohallinto seurakuntia toimimaan reformoitujen sotilaitten kanssa täydellisessä yhteydessä. Kun kirkon johto ei luvannut parannusta opin asioissa eikä aikonutkaan toimia luterilaisen opin mukaan, niin uskolliset luterilaiset erosivat siitä. He olivat sitä ennen toimineet "Luther-yhdistyksinä" ja vakavasti harrastaneet luterilaisen opin tutkimista ja taistelleet sitä vastustavia oppeja vastaan. Näitten jäsenet samoin kuin pastori Brunn olivat tutustuneet myös Missouri-Synodiin, jonka aito luterilaiseen opinkantaan ja oikeaan kristilliseen toimintaan he täydellisesti tunnustautuivat. Näin syntyneistä ja toisiinsa liittyneistä seurakunnista muodostui sitten nykyinen suuresti laajentunut *Saksin ym. valtioiden Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko, jonka toiminta myös merkitsee Lutherin toiveitten toteutumista*.

Samanlaatuisia seurakuntia ja kirkkoja, jotka kaikki toimivat tunnustautuen toinen toisensa toimintaan, on vähitellen muodostunut yhä lisää. Eikä niitä ole ainoastaan Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa, vaan myös Etelä-Amerikassa, Austraaliassa sekä lähetystyön hedelminä Intiassa ja Kiinassa. Näiden joukkoon kuuluu myös Suomen Vapaa Ev. Lut. Kirkko, jonka synty ja toiminta myös ovat todistus noiden Lutherin toiveitten toteutumisesta.¹³⁾

¹³⁾ Erikoisuutena mainittakoon tässä, että huomattavassa muistojulkaisussa 'Uskonpuhdistus ja Suomen kirkko' (1917) mainitaan ko. Lutherin toiveesta seuraavin loppuhuomautuksin: Sanoisimmeko, että Herrnhutilaisseurakunta on luterikunnassa ainoa ollut, joka on löytänyt keskuudessaan riittävän väen menestyviin tehtäviin seurakuntaelämän eri aloilla" (K. B. Hytönen s. 184). — Meidän on tähän huomautettava, että herrnhutilaisuus ei ole mikään oikea luterilainen seurakuntayhtymä. Ulkonaisista syistä tämä sekava hengellinen liike 1749 omaksui Augsburgin tunnustuksen, jota se ei enää (vuodesta 1848) virallisestiakaan tunnusta omakseen. — Tuo kirjoittaja ei näy myöskään tunteneen uskollisten luterilaisten toimintaa Euroopassa eikä muualla.

8 TUTKIMUKSEMME TULOKSEN TARKASTELUA

Olemme voineet tässä tutkimuksessamme osoittaa, että Luther ei edustanut eikä tahtonut uudestikastajien lahkollisen eikä kansankirkollisen seurakuntakäsityksen mukaista kirkkoa, vaan että *hän opetti ja tahtoi valtion määräysvallasta vapaita kristillisiä seurakuntia alkukristillisen kirkon tapaan*. Kaiken pääasiana oli se, että kirkossa piti vallita puhdas Jumalan sanan oppi. Erilaisia opinkäsityksiä salliva ja viljelevä kirkko ei voi vähimmässäkään määrin puolustautua sillä, mitä Luther ymmärsi ja opetti käsitteillä kirkko ja seurakunta, vaan se tuomitaan ja hylätään mitä ankarimmin. Mitä sitten seurakuntien tarkempaan järjestäytymiseen tulee, niin ei Luther siinä suhteessa päässyt tunnustamaansa ja toivomaansa päämäärään. Suurimpana vaikeutena tässä oli kansan tavattoman heikko kristillinen tieto, jota sumensi paavikirkon vuosisatainen kurja perintö ja pimeys. Uskonpuhdistuksen työtä voitiin verrata lähetytyöhön. Kun ei Jumalan sana ollut saanut juurtua ihmissydämiin, niin vallitsi kaikkialla yleinen elämän karkeus ja raakuus. Lisäksi tuottivat vaikeutta silloiset epävakaiset valtiolliset olot, jotka koko Lutherin elämän ajan olivat uskonpuhdistusta uhkaamassa. Kirkollisissakin asioissa oli turvaututtava valtiovallan hätäapuun. Ja kuta pitemmälle aika kului, sitä enemmän alkoi kirkon opettajissa ilmetä heikkoutta oikean opin asioissa, kuten Lutherin kuoleman jälkeen pian saatiin räikeästi kokea. Tämän tilanteen keskellä seisoo Luther suhteellisen yksin. — Kuten hän jo 'Saksalaisessa Messussa' (s. 61) lausui, ei hän katsonut voitavansa ryhtyä silloisissa oloissa pienten parhaalla tavalla järjestettyjen seurakuntien muodostamiseen, jottei siitä syntyisi — kuten hän syys-tä pelkäsi — sekasortoa ("Rotterei"). Missä taas sellainen toiminta saattoi olla mahdollista ilman epäjärjestyksen pelkoa, oli Luther siihen kyllä valmis. — Toinen ihminen ei myöskään voi määrätä toiselle aikaa, jonka kuluessa pitäisi ryhtyä määrättyihin järjestelyihin. Luther ei katsonut voitavansa muuta toteuttaa kuin mitä tässä tutkimuksessakin on osoitettu hänen tehneen. Eikä kukaan muukaan silloin saanut aikaan sen enempää, joten me vain voimme todeta nämä vaikeudet ja toiminnan silloiset tulokset. Lutherkin oli vain ihminen — vieläpä loppupuolella ikäänsä ruumiillisesti heikko ja sairastava,

emmekä näin ollen saa hyläten torjua sellaisia arvosteluja, joissa viitataan hänenkin voimiansa ja lahjojensa rajoitukseen. Mutta se on tässä ratkaiseva asia, että Luther elämänsä loppuun asti tunnusti ja pysyi uskollisena oikealle, raamatulliselle opille seurakunnasta ja että hän sitä mahdollisuuden mukaan sovellutti käytäntöön. Hän on tässä jättänyt meille ja kaikille jälkipolville perinnön, jota meidän tulee samalla tavalla käyttää. Ja niin joutuu kukin vastaamaan siitä, kuinka hän on omana aikanaan noudattanut näitä selviä Raamatun opetuksia.

Kun Evankelis-Luterilainen Kirkko Missouri -Synodi oli muodostunut juuri sen mukaan, mitä Luther opetti seurakunnasta ja prof. C.F.W. Walther sen puolustukseksi viittaa Lutherin lausuntoihin 'Saksalaisessa Messussa', niin hän oikein huomauttaa: "Se, mikä aikanaan esti Lutheria toteuttamasta tätä (oikean paikallisseurakunnan) järjestystä, ei voi meitä täällä (Amerikassa) pidättää järjestäytymästä tämän 'evangelisen järjestyksen oikean laadun' mukaan (ks. s. 61–64), sillä täällä on jo säädetyn uskonnonvapauden kautta syntynyt sellainen 'sekasorto' ja voidaan sitä juuri tuon 'evangelisen järjestyksen oikean laadun' kautta evankeliumin saarnan ohella parhaiten ohjata oikeille raiteille."¹⁴⁾ — Prof. Walther ei tarkoita, että uskonnonvapauden kautta olisi tilanne Amerikassa ollut erityisesti sekasortoinen, vaan hän osoittaa vain, että kun valtiokin oli nähnyt parhaaksi jättää kansalaisten vapaaseen harkintaan uskontoasiat, niin ei mikään estä kristityitä silloin toimeenpanemasta sitä, mitä Lutherkin tahtoi, vaikka hänen oli aikanaan syytä pelätä sellaisesta toiminnasta aiheutuvaa sekasortoa. — On myös huomattava, että Luther joka tapauksessa vaati tietoisien kristittyjen eroamista väärää oppia tunnustavasta kirkosta, vaikka siitä sitten olisi seurannut mitä tahansa, kuten hän itse toimikin. Mutta sitä sekasortoa hän siihen aikaan tahtoi välttää, että ne, jotka todella tahtoivat olla kristityitä, olisivat muodostuneet seurakunniksi muitten jäädessä niitten ulkopuolelle seurakunnallista johtoa vaille. Silloisissa olosuhteissa tämä olisi voinut aiheuttaa todella vakavaa sekavuutta ja tuollainen järjestäytyminen oli sitäkin vähemmän tarpeen, kun kuitenkin noissa ihmisiin nähden sekavissa seurakunnissa vallitsi Jumalan sanan puhdas opetus

¹⁴⁾ 'Die rechte Gestalt einer vom Staate unabhängigen Ev. Luth. Ortsgemeinde', kuudes muuttamaton painos 1920 s. 49.

[Ilmestynyt suomeksi nimellä 'C. F. W. Walther, Paikallisseurakunta. Millainen on oikea, valtioon nähden itsenäinen evankelisluterilainen paikallisseurakunta', käännös Markku Särelä, STLK 2003]

ja sakramenttien oikea hoito, joka on olosuhteista riippumatta toteutettava.

Mitkään ajalliset vaikeudet ja elämän hankaluudet eivät siis Lutherinkaan mukaan saa estää tietoisia kristityitä vetäytymästä pois sieltä, missä Jumalan sanaa ei julisteta puhtaasti. Henkensä uhallakin kristitty seuraa vain Hyvän Paimenen ääntä ja vierasta pakenee. Niinpä ei voida sanoa esim. suomalaisia olosuhteita ajateltaessa, että selvä eroaminen vääristä opettajista ja niitä sallivasta kirkosta olisi ollut mahdotonta ennen uskonnonvapauslain voimaantulusta. Päinvastoin se aina on ollut ja on yhä edelleenkin kristittyjen velvollisuuskin. Siinä olisi kyllä aikaisempina aikoina varmasti ollut ankaria vaikeuksia voitettavana, mutta tietoisten olisi sittenkin pitänyt toimia. Mutta nyt, kun maassa vallitsee esivallan järjestämä tilaisuus kunkin uskonnollisen tunnustusryhmän vapaaseen järjestäytymiseen, niin on tämän kautta tuo ennenkin edessä ollut tosin suuresti epätasainen tie tehty sileäksi ja niin helpoksi kulkea, ettei enää kukaan voi sanoa, ettemme voisi järjestää oikeita luterilaisia paikallisseurakuntia. Nykyään esittää tällaisia estelyitä vain se, joka ei tunne näitä asioita tai joka ei tahdokaan raamatullisen ja luterilaisen seurakuntakäsityksen mukaista paikallisseurakunnallisuutta. Oikea oppi seurakunnasta on tässäkin maassa vihdoin vapaasti kaikkien niiden käytäntöön pantavissa, jotka vain haluavat sitä toteuttaa.

Meidän olosuhteemme kuitenkin poikkeavat varsin paljon niistä oloista, joissa Luther kirkollista toimintaa harjoitti. *Silloin* oli kyseessä ensimmäisen ja toisen polven kasvattaminen Jumalan puhtaan sanan mukaan. *Nyt* on siitä ajasta kulunut neljä vuosisataa, joitten kuluessa on saatu runsaastikin oikeata opetusta. Tämähän edellyttäisi sitä, että nyt sitä kirkkaammin ja selvemmin toimisimme kaikin puolin luterilaisen opin mukaan. Mutta toisin on asian laita. Nykyään voidaan ennemmin puhua luterilaisuuden rippeistä ja jäännöksistä kuin alkavasta luterilaisuudesta. Nekin, jotka viime vuosikymmeninä ovat enemmän harrastaneet luterilaisen opin asiaa maassamme, ovat tässä toiminnassaan suureksi osaksi entisestään veltostuneet ja alistuvat tietoisestikin "epäevangeliseen" toimintaan. — *Silloin* Lutherin aikana vallitsi uskonpuhdistuksen kirkossa kaikista heikkouksista huolimatta puhdas Jumalan sanan oppi. *Nyt* Suomen luterilaisessa valtiokirkossa vallitsee ilmeinen sekava oppi ja sallitaan pääopin kappaleenkin kohdalla toisin opetettavan. — *Silloin Lutherin aikana* oli valtiollinen ja yhteiskunnallinen tilanne monessa suhteessa nykyi-

seen verrattuna kehittymätön ja epävarma. Joutuivathan esim. eriopiset siirtymään määrättyä oppia tunnustavan ruhtinaan alueelta pois. **Nyt** meillä on uskonnonvapauslakia myöten järjestyneet olot. — Kun näitten tosiasia in valossa tarkastelemme mahdollisuuksiamme ja kristillisiä velvollisuuksiamme, niin kuinka voisimme vielä estellä ja sanoa: emme mekään vielä voi toimia niin kuin Luther mielellään olisi tahtonut. Päinvastoin voidaan enää koota rippeitä mukaan, sikäli kuin niitäkään enää löytyy.

Mutta eräässä suhteessa on meidän ja kaikkien aikojen kristittyjen tunnustettava samaa puutetta kuin Lutherkin tunnusti. Tarkoitamme sitä, kun hän valitti *vakavien kristittyjen puutetta*. Kyllähän niitäkin oli Lutherin aikana. Mutta silloiset vaikeudet huomioonottaen ei hän niitten kanssa voinut ryhtyä kaikkea toimintaa järjestämään. Mekin, jotka tosin näinä ulkonaisesti järjestyneinä aikoina olemme aivan pieninkin joukoin järjestäytyneet luterilaisiksi paikallisseurakunniksi varsinaisesti juuri siitä syystä, että Suomen luterilaisessa valtiokirkossa ei vallitse Jumalan sanan oppi puhtaana, — mekin joudumme jatkuvasti valittamaan vakaiden kristittyjen puutetta, meidän heikkoa uskoamme ja vajavaista taitoa. Niin kallis asia kuin onkin oikein järjestetty paikallisseurakunta, voi se piankin joutua monenlaisiin vaikeuksiin, jopa lankeemukseenkin, jollei siinä ole vakaita ja riittävällä alttiudella, kärsivällisyydellä, taidolla, mutta myös oikealla lujudella varustettuja kristityitä.

Sen tähden me kiittäen Jumalaa siitä, että keskuudessamme on vihdoinkin toteutunut uskonpuhdistuksen kautta meillekin tullut lahja: valtiosta vapaa evankelisluterilainen seurakunnallisuus, kuitenkin saamme yhdessä psalmistan kanssa huokauksena lausua: "Auta Herra, sillä hurskaat ovat hävinneet ja uskolliset ovat kadonneet ihmisten lasten joukosta." (Ps. 12:2) Me pyydämme myös Herran opetuslasten kanssa: "Lisää meille uskoa" (Lk. 17:5), että voisimme yhä lisääntyvässä määrässä käyttäytyä kristillisesti. Ja vihdoin, kun Jumala on johdattanut meidät armonsa kautta tahtomaansa kirkolliseen toimintaan, kuten sitä myös autuas tohtori Martti Luther opetti ja toivoi, niin me tahdomme syvästi sydämeemme painaa tämänkin apostoli Paavalin varoituksen: "Sen tähden, joka luulee seisovansa, katso koon, ettei lankea." (1 Kor. 10:12)

*"Jumalan sana ja Lutherin oppi
ei häviä nyt eikä milloinkaan."*

9 PIISPA J. GUMMERUKSEN ESITTÄMÄN Lutherin seurakuntakäsityksen arvostelua

Tämän tutkimuksemme johdannossa on jo mainittu, että piispa J. Gummerus on pitänyt tästä aiheesta esitelmiä ja että hän on siitä julkaissut tutkielman 'Teologisessa Aikakauskirjassa' (1926 n:o 1), johon arvostelumme perustuu. Olemme tosin jo tämän aiheemme käsitelyssä tulleet sellaiseen tulokseen, joka jo sinänsä sisältää vastauksen piispa Gummeruksen väitteisiin. Mutta koska niissä esiintyy yksityiskohtia, jotka varsin ratkaisevasti eroavat tämän tutkimuksemme tuloksista ja jotka muutenkin kaipaavat erityistä selvitystä, niin käsittelemme niitä seuraavassa.

Piispa Gummerus mainitsee Lutherin erityisenä ilonaiheena olleen sen asian, "ettei hän itse ollut erkaantunut paavikirkosta, vaan pysyi siinä siksi kunnes kirkko itse osoitti, ettei se tahtonut häntä kärsiä yhteydessään." — Totta on, että Luther ensin mitä vakavimmin ponnisteli paavikirkon uudistamiseksi eikä ajatellutkaan erota siitä. Mutta kun hän alkoi huomata, että paavikirkko todella tietoisesti kannatti sitä Jumalan sanan vastaisuutta, jota hän oli ryhtynyt paljastamaan, niin hän jo 1520 pitää itseään ja muita paavikirkon jäseniä onnettomina ja taas siitä erossa olevia onnellisina. (ks. s. 46) Mitä hänen omaan paavikirkosta eroamiseensa tulee, niin tiedämme, että hän ja hänen kannattajansa toimivat jo sitä ennen sellaisessa vapaudessa ja niin itsenäisesti, että Lutherin pannajulistuksen tuoja sai kokea ankaraa vastarintaa matkallaan ja vihdoin vain salakavalasti hän sai jäljennöksen naulatuksi Wittenbergin yliopiston seinään. Kun Lutherille annettu 60 päivän mietintäaika oli menossa umpeen, hän julkisesti poltti pannauhkauskirjan ja kanonisen lakikirjan — ennen pannajulistuksen voimaantumista. Tätä pidetään yhtenä uskonpuhdistuksen suurimpana työnä, (Ebeling, ennen mainittu teos s. 117) ja sitä arvioidaan tällaisilla sanoilla: "Siten Luther oli ratkaisevasti rikonut välinsä paavikirkon kanssa. Arpa oli heitetty ja silta, jota myöten olisi saattanut perääntyä, oli täydellisesti purettu." (Martti Ruuth, M. Luther I s. 150.) Lutherin pysyminen paavikirkossa siihen asti johtui siitä, että hän oli vasta hiljalleen kypsymässä tilanteen selvään

tajuamiseen. Hänhän itse puhuu tästä mainiten tarvinneensa siihen aikaa kolmen vuoden verran (s. 49). Ja lisäksi oli tilanne mitä monimutkaisin. Arvosteltakoon Lutherin omaa eroamista paavikirkosta miten tahansa, niin varmaa kuitenkin on, että hän — päästyään tässäkin asiassa täyteen selvyyteen — ei siihenkään vedoten käske muita paavikirkossa olevia jäämään sinne siksi, kunnes paavikirkko olisi osoittanut, ettei se tahdo heitä kärsiä yhteydessään. Päinvastoin Luther selvää selkeämmin opettaa ja käskää kristityitä autuutensa menettämisen uhalla eroamaan siitä sen tähden, että "paavinvaltakunnan erhelykset ovat ilmeiset" (ks. s. 32–33). Todisteena siitä, ettei tämä eroaminen ole riippuvainen ilmeisiä erhelyksiä opettavan kirkon aloitteesta, mainitsemme tässä vain sen tosiasian, että juuri yllämainitun lausunnon yhteydessä Luther raamatunlauseisiin vedoten osoittaa eroamisen syynä olevan "Jumalan käskyn" (saks. "Gottes Befehl", lat. "auctoritas divina mandata omnibus"). — Kaikki yritykset Lutherin omaan paavikirkosta eroamiseen vedoten taltuttaa kristityitä pysymään ilmeisiä erhelyksiä opettavan kirkon yhteydessä, jollei tämä kirkko itse heitä ahdistaa, osoittautuvat Lutherin toiminnan ja kirjoitusten edessä aivan harhaanjohtaviksi, epäluterilaisiksi ja vääriksi. (vrt. s. 32–33, 46, 52–55)

Tämän yhteydessä piispa Gummerus vetoaa Lutherin rauhantoukseen 1530: kirja 'Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille' (s. 79–84), ja esittää sen tarkoituksena olleen "evangelis- ja katolismielisten kuulumisen samaan näkyvään kirkolliseen yhteyteen". — Kuten olemme jo osoittaneet, on tämä käsitys ilmeinen erehdys. Lutherhan vaati täyttä parannusta opin asioissa paavikirkon puolelta. Vain siinä tapauksessa, että he jättävät luterilaisille kaiken opetusviran hoidon, hän oli valmis toimintaan kansaraukan hyväksi entisessä, mutta oppiin nähden täysin muuttuneessa kirkossa. Kyseessä ei ollut mikään tinkiminen opin asioissa eikä minkäänlainen kahdenlaisen opin hyväksyminen rinnakkain. Sehän olisi ollut luopumista evankeliumin totuudesta ja sitä on Luther mitä selvemmin vastustanut uskonpuhdistuksen alusta elämänsä loppuun asti. On miltei uskomatonta, että tuollaista voidaan Lutherista väittää. Mutta niin tekee kuitenkin piispa Gummerus. Hän sanoo: "Emme voi tässä syventyä kysymykseen, kuinka Luther käytännössä saattoi ajatella mahdolliseksi tällaisen evangelis-katolismielisten kuulumisen sa-

maan ulkonaiseen kirkolliseen yhteyteen, kun hän toisaalta pani niin suuren ja ehdottoman painon sille, että kristillisessä kirkossa tulee vallita opin puhtauden ja tunnustuksen yhteyden." — Me voimme tähän vastata, että juuri tämä Lutherin ehdoton vaatimus opin puhtautteen nähden kirkossa on myös voimassa tässäkin rauhantarjouksessa. Syventyminen itse tuohon rauhantarjoukseen kyllä osoittaa sen.

Puolustaessaan kansankirkkomuotoa Lutherin toimintaan vedoten piispa Gummerus esittää erään Lutherin lausunnon, jossa hän nuhtelee "eräitä aikansa vapaakirkollisia", beghardeja, siitä, että "he pakenivat pois huonoista kristityistä ja ryömivät erilleen omaan nurkkaansa." Vielä Luther siinä kohdassa huudahtaa: "Voi teitä, te Jumalan pilkkaajat ja Kristuksen pettäjät! Jos Kristus olisi niin tehnyt kuin te teette, kuka silloin koskaan olisi autuaaksi tullut? jne." — Tällä Lutherin lausunnolla piispa Gummerus tahtoo osoittaa, että Luther muka näin jyrkästi on kannattanut kansankirkkoa ja vastustanut eroamista siitä. Mutta piispa Gummerus on tässä kuitenkin erehtynyt. Tuo Lutherin lause on otettu hänen Psalmin 110 selityksestään *vuodelta 1518*, jolloin hän vielä vakaasti puolsi pitäytymistä paavikirkkoon. Se siis, joka tuohon lausuntoon yllämainitussa mielessä vetoaa, joutuu sen kautta vaatimaan kuulumista *paavikirkkoon*. Ja se "vapaakirkollisuus", jota Luther siinä vastustaa, on omahyväistä donatistista lahkolaaisuutta, joka erottautuu muista toisten heikkouksiin ja synteihin loukkaantuen. Tällaista on Luther elämänsä loppuun asti vastustanut — silloinkin, kun hän oli omassatunnossaan ja ulkonaisestikin vapautunut paavikirkosta opettaen muillekin siitä eroamisen välttämättömyyttä Jumalan käskyyn vedoten. — Kuinka voi paavikirkosta erillään toimivan kansankirkon piispa puolustaa luterilaista kansankirkollisuutta sellaisella lausunnolla, jolla puolustetaan kuulumista paavikirkkoon? Sen mukaanhan pitäisi uskonpuhdistuksen aikana paavikirkosta eronneiden kirkkojen palata jälleen paavin helmaan!*) Mutta me tiedämme, että kohta vuoden 1518 jälkeen Luther ei enää edellytä pysymistä paavikirkossa, vaan julistaa onnellisiksi niitä, jotka ovat siitä erillään. Ja kuta pitemmälle aika kului, sitä lujemmin hän tätä autuaallista eroa korosti ja julisti. Sitä todistaa myös

*) Lukija osanee asettaa tämän Uppalan 1920- ja 1930-lukujen taitteessa tekemän toteamuksen n. 80 v myöhemmin käsillä olevan kirkkopoliittisen tilanteen valoon.

Lutherin saman psalmin selitys vuodelta 1538, jossa hän ei luonnollisestiikaan enää sanallakaan kehota ketään pitäytymään paavikirkkoon, vaan osoittaa tämän kirkon olevan Kristuksen ja hänen omiensa mitä ankarimman vihollisen. Tuollaista Lutherin lausunnon käyttämistä ilman sen aikamäärän ilmoitusta ja yleisessä kansankirkko-aatteen puolustamisen yhteydessä on pidettävä harhaanjohtavana menettelynä.

Mutta mitä on sanottava sitten siitä, että piispa Gummerus kohta tämän jälkeen esittää Lutherin yleisesti edustaneen sellaista kirkollisuutta, jossa sallitaan myös väärää julistusta oikean opin rinnalla? Näin hän Lutherin käsitystä esittelee: "Ei se vielä ole pahinta, jos laituskirkossa on paljon pahaa, *jopa sitäkin pahaa, jota Luther pitää vaarallisimpana kaikesta, nimittäin väärää julistusta, niin kauan kuin myöskin totuutta saadaan julistaa*" (kurs. meidän). — Piispa Gummerus ei tosin siinä yhteydessä esitä mitään Lutherin lausuntoa todisteeksi, mutta ehkä hän ajattelee siinä tuota yllä arvostelamaamme Lutherin rauhantarjousta 1530, joka kuitenkin ei sisällä mitään tinkimistä opissa. Mutta pitäisihän jokaisen, joka edes jossain määrin on tutkinut Lutherin kantaa tällaisissa asioissa, ilman muuta voida vakuuttaa juuri päinvastaista. Meidän tutkimuksemme sisältää tässä suhteessa niin runsasta ja selvää aineistoa, että voisimme tyytyä vain viittaamaan siihen. Mutta selvyuden vuoksi uudistamme tässä seuraavan Lutherin kannanoton. Kun zwingliläiset syyttivät häntä siitä, että hän yhden opinkappaleen tähden, jossa ei saavutettu yksimielisyyttä, kieltäytyi kokonaan kirkollisesta yhteydestä heidän kanssaan, niin hän sanoo: "Meidän ei siis pitäisi tämän ainoan opinkappaleen tähden jättää sikseen kristinoppia kokonaisuudessaan ja *sitä ylevää aatetta, että kaikki seurakunnat muodostavat yhden ainoan kokonaisuuden*." Sanooko nyt Luther tähän: olkoon menneeksi, kun kerran "myös totuutta saadaan julistaa"? Piispa Gummeruksen esityksen mukaan hänen pitäisi tällä tavalla suhtautua tällaiseenkin tarjoukseen. Mutta Luther ei langennut siihen ansaan, vaan sanoo tuosta kansankirkkoaatetta ajavasta tarjouksesta: "*Mutta tämä on perkeleen salakavala juoni, jolla hän koettaa kukistaa sekä tätä opinkappaletta että koko kristinoppia*." Luther ei siis siedä mitään sellaista kirkollista toimintaa, jossa väärä ja oikea oppi ovat rinnakkain sallittuja, sillä sen kautta rikotaan koko kristillistä oppia vastaan. (vrt. s. 28—.) Kun

sitten piispa Gummerus asettaa Lutherin käsitykseksi vielä tällaisenkin lausunnon: "Silloin vasta laitoskirkko rikkoo Kristuksen seurakunnan olemusta vastaan, kun se tahallisesti tukkii suun totuudelta", niin hän osoittaa, että hän on kerrassaan erehtynyt Lutherin kirkollisen oppivaatimuksen tarkkuuden suhteen. Lutherhan juuri osoitti, että yksikin sallittu väärä oppi voi kukistaa koko kristinopin, jonka tähden hän ei hyväksy sellaista laitoskirkkoa, vaan pysyy siitä tarkasti erossa. *Olisi ollut oikeampaa, jos piispa Gummerus suoraan olisi syyttänyt Lutheria juuri kansankirkkoaatteen hylkäämisestä, koska Luther ei ratkaise kirkollisia asioita kansan mukaan, vaan opin mukaan.* Niinhän hän toimi aina silloinkin, kun hän juuri opin tähden joutui eroamaan "*monesta maasta ja kansasta.*" (s. 33)

Kun sitten piispa Gummerus käsittelee Lutherin 'Saksalaisessa messussa' (s. 61–64) esittämää Jumalanpalveluksen 'kolmatta muotoa', jolla Luther — kuten olemme jo osoittaneet — tarkoitti oikein järjestettyjä paikallisseurakuntia, niin hän ehdottomasti väittää, että tässä olisikin kyseessä vain pienemmät piirit kansankirkon sisäpuolella. Piispa Gummerus sanoo: Luther "ei näillä ehdotuksillaan tarkoita, että vasta nämä suppeammat piirit muodostaisivat varsinaisen seurakunnan ja että niiden pitäisi irtautua tuosta laajemmasta piiristä, minkä laitoskirkko muodostaa." Kun olemme jo yksityiskohtaisesti käsitelleet tätäkin kysymystä, niin viitaten siihen korostamme tässä vain muutamia kohtia. Ensinnäkin herättää ihmettelyä se, että piispa Gummerus näitten "pienempien piirien" tehtäviä selostaessaan mainitsee vain sellaisia Lutherin esittämiä asioita, jotka todella näyttävät sopivan yksityisten hartauspiirien tehtäviin, kuten sananjulistusta, keskinäistä neuvomista, veljellistä nuhdetta ja keskinäistä avunantoa. Hän lausuu kyllä, että niissä "täydellisemmin ja lämpimämmin voitaisiin toteuttaa uskovien yhteyselämää jumalanpalveluksessa...", *mutta jättää kokonaan mainitsematta seuraavat noitten "piirien" tehtävät, jotka Luther juuri samassa yhteydessä myös mainitsee, nimittäin kasteen toimittamisen, ehtoollisen nauttimisen ja selvän yhteydestä erottamisen "Kristuksen ohjeen mukaan (Mt. 18:15 ss.)."* Juuri nämä piispa Gummeruksen pois jättämät asiat erittäin selvästi todistavat, että tässä ei olekaan kysymys vain joistakin suppeammista hartauspiireistä, vaan että todella on kyseessä seurakunnan toiminta. Mutta kun ei Luther tahdo jättää tietämättömäksi kansaraukkaa apua

vaille, niin hän edellyttää, että tämä seurakunta sitten myös pitäisi lähetysjumalanpalvelusta kaikelle kansalle. Niinhän hän böömiläisiäkin kehottaa toimimaan, vaikka heitä olisi vain kuusi tai kymmenen vakavampaa kristittyä koolla (s. 74). Kun sitten Luther ei vielä tahtonut ryhtyä tällaista seurakuntatoimintaa järjestämään, niin sanoohan hän nimenomaan sen johtuvan siitä, että hän pelkää siitä syntyvän "sekasortoa." Eihän tuollaisten hartausseurojen pitämisestä olisi tarvinnut sellaista pelätä. Mutta pelko perustuu siihen, että pienten seurakuntien järjestäminen alkuseurakuntien tapaan, mikä oli Lutherin jatkuva toive, olisi voinut kristittyjen taitamattomuuden tähden synnyttää monenlaista vaikeutta seurakunnissa itsessään. Ja sitten lisäksi olisi tuo ulkopuolelle jäävä suuri joukko ollut peräti arveluttavassa tilassa — seurakunnallisen johdon ulkopuolella. Tällaista pelon aihetta todistaa se, että Luther samassa yhteydessä sekä valittaa vakavien kristittyjen puutetta että vetoaa Saksan kansan kärkeen luonteeseen. Esittäähän Luther sitä paitsi näitä asioita nimenomaan sitä taustaa vastaan, että *"tässä ei vielä ole järjestettyä ja määrättyä seurakuntaa ("Gemeinde"), jossa voitaisiin kristityitä evankeliumin mukaan hallita."*¹⁵⁾ Tällainen seurakunta on juuri kyseessä. Eihän sana, kaste, ehtoollinen ja selvä seurakuntakuri ole pienen hartauspiirien toimintaan kuuluvia tehtäviä, vaan juuri "varsinaisen seurakunnan" asia. Eihän Vapahtaja sano: "...niin ilmoita seurakunnan "suppeammalle piirille" (Mt. 18:17), vaan hän sanoo:

¹⁵⁾ Vieläkin (vrt. s. 42, 67) tahdomme korostaa sitä, että Luther tässä puhuu nimenomaan *seurakunnista* eikä muunlaisista "erityisistä kokouksista", jollaisiksi niitä piispa Gummerus selittää. Lutherin niitä tarkoittavat sanatkin on tässä myös huomioonotettava. Hän käyttää sanoja "Versammlung" (kokous) ja "Gemeinde" (seurakunta), vieläpä yhdistäen niitä "oder" (eli) -sanalla. Samoin hän tekee esim. kirjassaan 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta...' jonka nimi kuu- lun saksaksi: 'Dass eine christliche *Versammlung oder Gemeinde* Recht und Macht habe...' Kyseessä oleva "kokous" on siis juuri aivan samaa kuin seurakunta. — Puhe "suppeammista piireistä" eli "pienemmistä piireistä", jotka nimenomaan eivät olisi seurakunta, merkitsee poikkeamista Lutherin selvistä sanoistakin. Tuollaisista "piireistä" (ecclesiolae) on kyllä ollut kysymys pietistien keskuudessa, kun taas Luther tarkoittaa ja puhuu "seurakunnista" (ecclesiae). Kun piispa G. vähäisin rajoituksin lausuu, että "tässä kohden voi pietismi täydellä oikeudella sanoa kehittävänsä Lutherin ajatuksia", niin täytyy meidän päinvastoin todeta, että tässä ilmenee juuri pietismin ja Lutherin uskonpuhdistuksen välinen selvä *erilaisuus*.

"...niin ilmoita seurakunnalle" ja tähän raamatunkohtaanhan Luther nimenomaan vetoaa.

Kuitenkin joutuu piispa Gummerus tosin varsin heikosti myöntämään, että tässä Luther myös "on kansankirkkoajatuksen rinnalla lausunut vapaakirkkoajatusta lähellä olevia ajatuksia, joilla on laaja kantavuus." Mutta tästä lauseestakin huomaa, ettei piispa Gummerus kuitenkaan myönnä edes sitä, että kyseessä olisi mitään varmaa vapaaseurakunta-ajatusta. Ei, vaan ainoastaan sitä "lähellä olevia ajatuksia" ja nekin vain "kansankirkkoajatuksen rinnalla." Todellakin koetetaan siinä kaikin tavoin varjella tuota kansankirkkoajatusta. Kun olemme jo runsaasti osoittaneet, että Luther tässä juuri ajaa oikeitten seurakuntien asiaa, niin tyydymme vain toteamaan, että piispa Gummeruksen suosittelema Karl Holl — kuten jo tiedämme — tulee jonkin verran toisenlaiseen tulokseen. Hänkin sanoo Lutherin "lähenevän jopa tunnustuskirkko-ajatusta". Mutta kun piispa Gummerus sitten sanoo: "Kansankirkko ensin ja ehdottomasti, mutta sitten myöskin, jos mahdollista, noita pienempiä piirejä!" niin Holl lausuu: "Kansankirkkoa ja vapaata kirkkoa ("Freiwilligkeitskirche"), molempia on Luther tahtonut" (ennen mainittu teos s. 359). Tämä Hollin väite on, kuten helposti voi huomata, peräti ristiriitainen, sillä kansankirkkoate ja oikea vapaan seurakunnan aate ovat ristiriitaisia asioita. Piispa Gummeruksen puhuessa — ei vapaasta kirkosta, vaan kansankirkon sisällä olevista "pienemmistä piireistä" välittyy taas tuo ristiriita. Mutta tosiasia on mukaan Holl on lähempänä oikeata ratkaisua kuin piispa Gummerus — Luther taas, hän kahlasivat vastavirtaan kohti vapaita apostolisia seurakuntia — selvästi vastustaen nykyäikaista kansankirkkoaatetta.

Mutta vielä oudompaa on, kun piispa Gummerus tässä yhteydessä Lutheriin vedoten puolustaa Suomen kansankirkon *erilaisten uskonnollisten suuntien toimintaa*. Ne muka merkitsevät Lutherin toimomusten toteutumista kootessaan "pienempiä piirejä tällaiseen yhdyselämään". — Onhan tunnettua, kuinka ankarasti Luther esiintyy myös kaikkea sitä julkista kokoontumista vastaan, jota harjoitetaan "nurkissa" eli seurakunnan oman julkisen toiminnan sivulla, ja niitä saarnaajia vastaan, jotka ilman seurakunnan kutsua omasta aloitteestaan ryhtyvät johtamaan tällaista toimintaa. Tällainen hartaustoiminta (konventikkeli) merkitsee seurakunnallista epäjärjestystä ja perustuu

vallitsevan kirkon ilmeisiin puutteisiin. Se on myös todistus siitä, että niissä piireissä ei tunneta tai ei tahdota Jumalan sanan ja Lutherinkin osoittamaa oikeaa seurakuntatoimintaa. Lutherin raamatullinen oppi seurakunnasta vastustaa tässäkin kohdin sitä nykyajan uskonnollista vitsausta, jonka muodostavat nuo monenlaiset seurakunnan kutsua vailla olevat oma-aloitteiset maallikkosaarnaajajoukot. Mitä ankarammin Luther esiintyy tuollaisia "hiipijöitä ja nurkkasaarnaajia" vastaan. (Vrt. esim. Ps. 82 selitys 1530; Lutherin kirje 1532 koskien 'hiipijöitä ja nurkkasaarnaajia' läh. Eb. v. d. Tannen'ille; suom. kirkkopostilla 1885 I, 141, 493.) Tämä on myös sopusoinnussa Augsburgin tunnustuksen 14. kohdan kanssa, jossa sanotaan: "Opetusvirasta (luterilaiset) opettavat, ettei yksikään saa seurakunnassa julkisesti opettaa eikä sakramentteja jakaa, joka ei ole siihen oikealla tavalla kutsuttu." (TK 1897 s.35) (saks. "niemand ...ohne ordentlichen Beruf"; lat. "nisi rite vocatus".)

Ja lopuksi täytyy meidän lausua julki ihmetyksemme siitä, että näin arvovaltaisella kirkollisella taholla voidaan esittää historiallisia tosiasioita ylläkuvatulla tavalla. Emme ole myöskään huomanneet, että saman kirkon piirissä olisi noustu oikaisemaan sitä, että Lutherin oppia ja opetusta kirkosta tällä tavalla esitetään.

Jo vuosia ennen piispa Gummeruksen tätä esiintymistä jouduimme kiinnittämään huomiotamme tähän kysymykseen. Nyt kun olemme saaneet tilaisuuden tutkia tätä asiaa, voimme sanoa, että tutkimuksemme kuluessa olimme kuin mitä antoisimmalla löytöretkellä ja että kuta pitemmälle siinä pääsimme, sitä vakuuttavampi oli tulos: Luther on lahkollisen seurakuntakäsityksen ja nykyaikaisen sekaoppisen kansankirkko-aatteen ehdoton vastustaja, mutta sellaisen kirkon kannattaja, jossa Jumalan sana puhtaasti opetetaan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan jaetaan ja joka valtiosta riippumattomana järjestäytyisi alkukristillisen kirkon tapaan.

10 LISÄHUOMAUTUKSIA

Lutherin seurakuntaopetuksen käsittelystä Suomen ev.lut. valtiokirkon piirissä ennen ja nyt

Jo varhaisemman herännäisyyden aikana oli *Abraham Achrenius* (k. 1769) yhteen aikaan kannattanut yltiöpietististen periaatteiden puitteissa lahkollisen "puhtaan seurakunnan" muodostamista kansankirkon yhteyteen. Hän on tätä perustellen vedonnut vain yhteen Lutherin saarnan kohtaan (huhtikuun 2 p:ltä 1523, jonka edellinen osa on edellä s. 75) ja jonka jatkossa huomautetaan, että — kun silloisia seurakuntia ei voitu järjestää Lutherin mielellään tahtomalla tavalla — oli jatkettava yleistä saarnaamista, mutta ehtoollista ei saisi yhtä "yleisesti heittää kansanjoukkoon". — Achrenius, joka ei suinkaan ollut puhtaan luterilaisen opin kannattaja, taisteli kyllä — tosin yltiöpietismin hurmahenkisen ja epäterveen lumouksen alaisena — muutamia kansankirkon ilmeisiä väärinkäytöksiä vastaan. Mutta hänen vetoamisensa Lutheriin muka sekaoppisen kansankirkon piirissä muodostettavien uskovaisten hartauspiirien puolustamiseksi osoittaa selvästi, ettei hän ollut oikein käsittänyt Lutherin raamatullista opetusta paikallisseurakunnista. (Vrt. M. Ruuth, Suom. Kirkkohist. S. Toim. XVI s. 153 ja saman "Abraham Achrenius", II p. s. 119.)

Mitä myöhäisempään herännäisyyteen tässä suhteessa tulee, niin emme ole huomanneet sen keskuudessa vedottavan tämänlaatuisiin Lutherin kirkko-opin kohtiin. Olihan se kauttaaltaankin niin peräti kansankirkollista. — Sitä vastoin on ns. evangelisen suunnan perustaja rovasti *F. G. Hedberg* aikanaan varsin merkittävällä tavalla esittänyt Lutherin seurakunta-opin oleellisimpia kohtia — tosin Ruotsin valtiokirkon piirissä taistelevien uskonheimolaistensa käytettäväksi. Ryhtymättä tässä lähemmin selostamaan kyseessä olevaa kirkollista riitaa kiinnitämme vain huomiota siihen, kuinka Hedberg esittää Lutherin kirkko-käsitettä. Hän julkaisi 1850 lehdessään 'Evangelisten', joka ilmestyi Tukholmassa, kirjoituksen, jonka otsakkeena on 'Kristuksen seurakunnan oikeus ja valta'. Koko kirjoituksen tarkoituksena on osoittaa, että kristityillä on oikeus ja velvollisuus huolehtia siitä, että heidän keskuudessaan Jumalan sana puhtaasti saarnataan,

ja että heille kuuluu oikeus valita ja kutsua itselleen sananpalvelijat. Sen ensi osan muodostaa Lutherin verraton kirjoitus 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta... jne.' (ks. s. 68), josta otsakkeen sanamuoto varmaan on johtunut. Toisessa osassa on otteita Lutherin kirjasta 'Paavilaisesta nk. nurkkamessusta ja papiksi vihkimisestä' (v. 1533, ks. s. 196) Kolmannessa osassa esitetään todistuksia Schmalkaldenin uskonkohdista ja neljännessä osoitetaan, että *kristityt* ovat se seurakunta, jolla on tämä kyseessä oleva oikeus ja valta. Vielä hän samassa lehdessä kehottaa luterilaisia kristityitä myös teossa osoittamaan uskoaan sekä olemaan suvaitsematta väärää oppia. Kun sitten Hedbergiltä pyydettiin lopullista selvitystä siitä, kuinka oli suhtauduttava ilmeistä väärää oppia edustavaan 'Ruotsin valtiokirkkoon' (tätä nimitystä kirjoituksissa käytetään), niin hän joutui johdonmukaisesti neuvomaan noita kristityitä äärimmäisessä tapauksessa eroamaan siitä. Näin sitten tapahtuikin. Tämän Hedbergin esiintymisen asiallista arvoa ei vähennä se, että nuo eronneet sitten kallistuivat lahkolaisuuteen, eikä sekään, että hän sittemmin on katunut sekaantuneensa näihin *Ruotsin kirkon* asioihin. (Vrt. L. Wennerström, 'F. G. Hedbergin elämä ja vaikutus' s. 199–202.) — Muuten on tässä vielä huomattava, ettei Hedberg noudattanut noita Lutherin selviä opetuksia kaikessa johdonmukaisuudessa, vaan vain määrätyissä rajoissa. Tämä ilmenee siitäkin, ettei hän seurannut niitä Suomen valtiokirkossa, jossa kyllä silloinkin ilmeisesti poikettiin luterilaisesta opista. Noissa kirjoituksissaan Hedberg ei vetoa sellaisiin Lutherin kirjoituksiin kuin esim. hänen 'Saksalaiseen messuunsa'. — Tähän Hedbergin voimakasotteiseen esiintymiseen on varmaan kiinnitetty vähemmän huomiota kuin se ansaitsisi.

Sen jälkeen näyttää Lutherin seurakuntakäsityksen tämänlaatuisen esittäminen vaimentuneen kuulumattomiin, jopa unohtuneenkin, kunnes sitä vihdoin 1920-luvun alkupuolella ryhdyttiin sekä opettamaan että toden teossa seuraamaan, kuten vähän tuonnempänä vielä siitä mainitsemme. Samoihin aikoihin ryhdyttiin valtiokirkollisellakin taholla käsittelemään Lutherin kirkko-käsitettä, mutta aivan päinvastaisessa tarkoituksessa. Niinpä *tri S. Sirenius* tosin aivan lyhyesti ja pinnallisesti käsittelee sitä synodaliväitöskirjassaan '*Kansankirkko yhdistystoiminnan tukemana*'. (1922 s. 176–179) Hän mainitsee vain Lutherin 'Saksalaisen messun', josta lainataan sekin

kohta, jossa esitetään tuo 'Jumalanpalveluksen kolmas muoto' (ks. s. 61) ja jossa tuon erillään kokoontuvan joukon kaikki tehtävät — myös kasteen toimittaminen, ehtoollisen nauttiminen ja seurakuntakurin toimeenpano mainitaan. Sirenius myöntää, että Luther näyttää tässä ajatelleen "jonkinlaisten pienoisseurakuntien, uskovaisten seurakuntien muodostamista suurseurakuntien sisäpuolelle." Hän tulee siis jossakin määrin myönteisempään tulokseen kuin piispa Gummerus, mutta samalla hän joutuu yllä mainitsemaamme Hollin ristiriitaiseen käsitykseen, että Luther muka olisi tahtonut sekä kansankirkkoa että noita "uskovaisten seurakuntia". Kun Luther samassa yhteydessä tunnustaa, että häneltä puuttuu sopivia henkilöitä tällaisten seurakuntien muodostamiseen (vrt. s. 51, 63, 75) ja että hän edelleen jatkaa opetustaan noissa ihmisiin nähden sekavissa, mutta kuitenkin oikein opettavissa silloisissa seurakunnissaan, niin Sirenius tästä päättelee Lutherin täten kannattaneen kansankirkkoa. Tämä on ilmeinen erehdys. Lutherhan esitti noita "uskovaisten seurakuntia" juuri sitä taustaa vasten, etteivät nuo "suuret seurakunnat" olleet mitään kristillisesti koottuja seurakuntia sanan varsinaisessa merkityksessä. Hän piti niitä sellaisena työalueena, josta hän toivoi puhtaan opin kautta saatavan aikanaan kootuksi oikeita kristillisiä seurakuntia. On myös huomattava, että niissä vallitsi puhdas Jumalan sanan oppi ja sakramentteja hoidettiin oikein. Näin ei ole asianlaita nykyisissä kansankirkoissa, joten on väärin rinnastaa niitä Lutherin seurakuntiin — olipa kyseessä "suuret" tai "pienet" seurakunnat. Samoin Sirenius esittää Lutherin suhtautumista tuohon 'Hombergilaiseen esitykseen' (vrt. s. 76) tavalla, mikä edelleen osoittaa, kuinka pintapuolisesti ja omavaltaisesti hänen kirkko-oppiaan valtiokirkkollisella taholla käsitellään. Sirenius sanoo: "Kun Hessenissä sitten käytiin hänen pienoisseurakunta-ajatuksensa mukaan 'puhdasta seurakuntaa'^{*)} muodostamaan, pelästyi uskonpuhdistaja koko tätä yritystä ja piti sitä mahdottomana." — Tarkkaava lukija tietää tämän tutkimuksenkin mukaan, ettei Luther koskaan tavoitellut "puhdasta seurakuntaa" ja että hänen suhtautumisensa tuohon Hessenin kirkkojärjestysasiaan ei millään tavoin merkitse raamatullisten paikallisseurakuntien vieromista, vaan tarkoittaa oikean asian ohjaamista oikealla tavalla (erityisesti s.

*) Huom. leimaava, kaiken sen vastainen nimitys, mitä Luther opetti seurakunnasta! — meidän huomautuksemme

76–77). — Sitten Sirenus lyhyesti viittaa yllämainittuun Abraham Achreniuksen kantaan. Siinä kaikki, millä hän esittää Lutherin kirkko-käsitettä!

Paitsi yllä käsittelemäämme piispa Gummeruksen kirjoitusta mainitsemme tässä muutamia muitakin esityksiä, joissa myös tahdotaan osoittaa Lutherin seurakuntakäsitystä nykyisen valtiokirkon puitteisiin soveltuvaksi.

Vuonna 1927 julkaisi Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys sen palveluksessa olevan *past. K. E. Salosen* kirjasen 'Luterilainen seurakuntaoppi Lutherin, Tunnustuskirjojen ja Raamatun valossa.' Tässä kirjasessa käsitellään Lutherin seurakuntakäsitystä aivan erityisen sekavalla tavalla. Sellaisia Lutherin lauseita, joilla hän osoittaa kristityitä voivan olla *vääräoppisissakin* kirkkoissa, käytetään puolustamaan tällaisia kirkkoja niin, ettei niistä ainakaan tarvitse erota. Eroaminen sellaisesta kirkosta on muka vain vapaaehtoinen asia! Siis juuri päinvastoin kuin Luther opettaa. (vrt. s. 31–34, 55–57, 71–74.) Edelleen väitetään, että Luther olisi tyytynyt toimimaan paavikirkossa, jos hän olisi saanut julistaa oppiansa paavilaisen menon rinnalla, vaikka Luther nimenomaan asetti yhteistoiminnan ehdoksi sen, että paavilaiset luopuvat opistansa ja omaksuvat oikean evankelisen opin (s. 79–84). Salosen esityksen laatu käy lyhyesti ilmi myös siitä, että hän esittää Lutherin seurakuntaopin pääpiirteenä olevan sen, että paikallisseurakunta voi muodostua "sekalaiseksi" ja että kristityitä voi olla ja on siellä, missä sana ja sakramentit tunnustetaan. Tämähän on sinänsä oikein, mutta väärin on se, että tämän ohella ja sen varjolla Lutherin seurakuntaopin yksi "pääpiirre" hyljätään, nimittäin se, kun Luther ehdottomasti vaatii, että seurakunnassa eli kirkossa tulee vallita opin puhtaus. — Kaikki ne lausunnot, joissa Lutheriin vedoten koetetaan puolustaa erilaisia oppeja sallivaa ja opettavaa kirkkoa ja tehostaa pysymistä sen yhteydessä, esittävät väärin hänen oppiansa kirkosta ja merkitsevät Lutherin uskonpuhdistuksen perinnön turmelemista. Lutherin kanta on tässä suhteessa niin selvä ja yksinkertainen, että siitä poikkeaminen merkitsee vakavaa lankeamista pois hänen seurakuntaopistaan.

Esimerkkinä siitä, kuinka valtiokirkon taholla muutkin selittävät Lutherin 'Saksalaisessa messussa' esitettyä seurakuntatoimintaa samaan tapaan kuin piispa Gummerus, mainitsemme vielä seuraavat

kaksi lausuntoa. — *Tri U. Paunu* esittää — myös K. Hollin tutkimuksiin vedoten — Lutherin siinä tarkoittaneen, "että kirkkoseurakuntiin muodostuisi erityisiä vapaaehtoisia seurakuntapiirejä" vakavista kristityistä, ja toivoo tällaisten "ydinjoukkojen" muodostumista sen lisäksi, mitä sellaisia jo on olemassa uskonnollisten suuntien ja yhdistysten toiminnan yhteydessä ('Kirkko ja Kansa' 1925 joulunumero). — Lapuan kirkkopäivillä 1930 piti *rov. A. W. Kuusisto* esitelmän 'Seurakuntaväen yhteyspyrkimyksistä' (Herättäjä 1930 n:o 3), jossa samoin mainitaan pietistien toteuttaneen Lutherin seurakuntapiirien muodostamistoiveita ja jossa kannatetaan sellaisten järjestämistä Suomen kansankirkkoonkin.

Lutherin oppi paikallisseurakunnasta pääsi sen oikeassa käsityksessä ja velvoituksessa esille maassamme vasta vuoden 1920 jälkeen, jolloin olimme tulleet lähemmin tutustumaan Ev. Lut. Missouri-Synodiin ja vastaavaan kirkkoon Saksassa. Mainitsemme tässä vain pari huomionarvoista tapausta. Paimen-lehden huhtikuun numerossa 1922 julkaistiin tietääksemme ensi kerran suomenkielisessä asussa Lutherin kirjanen: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia'. Toimituksen huomautuksessa sanotaan mm.: "julkaisemme sen siitä syystä, että tänä aikana visusti vaietaan Lutherin käsityksestä seurakunnasta ja sen oikeudesta." — Saman huhtikuun lopulla evankelisten pappien kokouksessa piti mainitun saksalaisen kirkon *pastori M. Willkomm* — Evankelisen pappisliiton kutsumana — esitelmän aiheesta: 'Kristillinen paikallisseurakunta seurakuntavallan omistajana', jonka pääajatuksia on julkaistu 'Paimenessa' (1922 s. 104; vrt. s 120). Näissä esityksissä saatiin äidinkiellellämme lukea ja kuulla samaa raamatullista julistusta, joka aikanaan vapautti luterilaisen kirkon paavikirkon vankeudesta. Samalla perustuksella vapautui nelisen sataa vuotta myöhemmin vapaa luterilainen kirkkomme vallitsevan kansankirkon sekaoppisesta hämäryydestä.

Vuonna 1523 puolusti Luther oman maansa kristityille kristillisen seurakunnan oikeuksia, joihin kuului sekä eroaminen vallitsevasta vääräoppisesta kirkosta että eronneen seurakunnan toiminnan itsenäinen järjestely. Puolustuskirjana oli tuo: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta...' — Suomalainen *rovasti F. G. Hedberg* vahvisti 1850-vaiheilla ruotsalaisia kristityitä jopa eroamaan vallitsevasta Jumalan

sanan puhtaalle opille uskottomasta valtiokirkosta ja hän kohotti merkkilipun, jossa näkyvimmällä paikalla luettiin Lutherin opettava esitys: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta...' — Vihdoin ilmestyi 1922 sama Lutherin kirjoitus neuvomaan tietä meille suomalaisille ja sen lisäksi saimme myös niihin aikoihin kuulla samanaiheisen esityksen sellaisen kirkon edustajan kautta, joka jatkuvasti ja johdonmukaisesti oli toteuttamassa tuota Lutherin raamatullista käsitystä paikallis seurakunnasta oikeuksineen ja velvollisuuksineen.

Todellakin ihmeellinen aiheiden ja asiain yhtäläisyys!

11 PÄÄTÖSSANAT

Tämä tutkimuksemme ei ole laadittu tiivistettyyn tieteelliseen muotoon eikä tyyliin, vaan se on tarkoitettu laajempien piirien kirjaksi ja sen tähden on siinä runsaasti esitetty asioita selostamalla. Näin on tehty sitä suuremmalla syyllä, kun on ollut kyseessä esim. sellaisia Lutherin kirjoituksia ja kirjoja, joita ei ole suomenkielellä saatavissa. Siten on myös tahdottu Lutherin omilla sanoilla todistaa kulloinkin kyseessä olevaa asiaa.¹⁶⁾

Kuten jo tämän kirjan esilehdelle on kirjoitettu ja sen muustakin sisällöstä ilmenee, emme tässä tutkimuksessamme pysy pelkästään Lutherin aikaisen kirkkohistorian ääressä. Onhan tämän kirjoituksen yhtenä aiheuttajana ollut tuo johdannossakin mainittu kirjoitus, jossa Lutherin kirkko-käsitettä on tahdottu käyttää nykyaikaisen kansankirkollisen toiminnan puolustukseksi — nimenomaan meidänkin maassamme muodostuneita vapaita luterilaisia seurakuntia vastaan. Sen tähden on ollut syytäkin yksittäisten esimerkkien avulla valaista meidän päiviemme kansankirkollista toimintaa ja verrata sitä siihen, mitä Luther opetti ja tunnusti kirkosta. Samoin olemme aivan lyhyesti luoneet silmäyksen uskonpuhdistuksen jälkeiseen kirkkohistoriaan, sikäli kuin käsittelemämme aihe on sitä vaatinut. Olemme osoitta-

¹⁶⁾ Kirjallisuusviittauksiin nähden tahdomme huomauttaa, että toisia mainittuja lähteitä on voitu käyttää muussakin yhteydessä, vaikka emme ole sitä joka kohdassa erikseen osoittaneet.

neet, missä määrin Lutherin seurakunta-käsitettä ei ole seurattu ja missä määrin se on päässyt toteutumaan. — Tämä osaksi arvosteleva ja osaksi käytännöllisesti selvittävä tarkoitus on myös ohjannut tämän tutkimuksemme jäsentelyä.

Tällaisena sekä Lutherin että meidän päiviemme tärkeitä hengellisiä ja kirkollisia kysymyksiä ja taisteluita käsittelevänä tahtoo tämä tutkimuksemme sanoa vakavan sanan ajallaan. Joskin monelle olisi voinut olla mieluisampaa lukea esitystä, joka ei olisi puuttunut nykytärkeisiin ja osaksi toisille arkoihin asioihin, niin olemme kuitenkin tahtoneet varsinaisen aiheemme yhteydessä kajota niihinkin. Juuri mainitsemamme aiheutuksen lisäksi tarvitsevat myös ne kristityt, jotka Lutherin osoittamalla tavalla ovat eronneet vallitsevasta kansankirkosta ja liittyneet siitä erilliseksi luterilaiseksi kirkoksi, asiallista rohkaisua, eikä todellisen tilanteen tunteminen varmaankaan ole kenellekään rehelliselle ihmiselle asiallisesti vastenmielistä. Juuri tällaisista syistä Lutherkin omana aikanaan jatkuvasti ja purevan räikeästikin paljasti silloisen vallitsevan kansankirkon (paavikirkon) ilmeisiä harhoja ja vääryyksiä. Rakkaus totuuteen vaatii aina taistelua sitä vastaan, mikä ei ole sopusoinnussa totuuden kanssa. — Sehän on myös kaiken historiallisen tutkimuksen yhtenä päätarkoituksena, ettemme vain tietäisi, miten ennen on opetettu ja toimittu, vaan että me myös käyttäisimme hyväksemme historian antamia opetuksia. Tämähän koskee ennen kaikkea kristillisen kirkon historiaa ja sen tutkimista.

Luther ei ole niille, jotka tosi mielessä käyttävät hänen nimeään sekä oman uskonsa että kirkollisen toimintansa osoittimena, vain historiallinen kuuluisuus, vaan hengellinen isä, esikuva ja johtaja, jollaisiin nähden Raamatussa annetaan tällainen kehoitus: "Muistakaa johtajianne, jotka ovat puhuneet teille Jumalan sanaa; katsokaa kuinka he ovat vaelluksensa päättäneet, ja seuratkaa heidän uskoansa." (Hebr. 13:7)

Olemme seuranneet Lutherin opetusta, vaellusta ja uskoa hänen elämänsä loppuun asti — tällä kertaa tämän erityisen kysymyksen kohdalla ja tahdomme lopettaa tämän esityksemme kehottaen jokaista luterilaista tuon raamatunlauseen mukaisesti muistamaan häntä ja *katsomaan* hänen kuolemaan saakka uskollista totuuden tunnustamista sekä *seuraamaan* hänen opetustansa.

II

Kirkkokysymys

Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen valossa

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala / Wegelius
pastori

Vastaus lähinnä pastori E. J. Hakalalle

Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko
1937

LUKIJALLE

Tämä tutkielma ilmestyi 1938 Suomen Vapaan Evankelis- Luterilaisen Kirkon kustantamana. Kirja on vastaus kansankirkon piirissä esitettyihin mielipiteisiin, joilla puolustetaan sekaoppisessa laitoskirkossa pysymistä ja vastustetaan siitä erillään olevia itsenäisiä tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia. Tämä on kirjoitettu lähinnä evankelisiin lukeutuvan pastori E. J. Hakalan kirjoitusten johdosta.

Tekstissä on otteet Raamatusta kirjoitettu 1933 / 1938 käännöksen mukaisina. Otteet vieraskielisistä teoksista ovat yleensä kirjoittajan suomennoksia tai kirjoittamisajankohtaa vanhemmista käännöksistä.

Tässä on joissain kohdin kieliasua ja oikeinkirjoitusta varovasti nykyaikaistettu.

Alkuperäisessä kirjassa alaviitteet on kirjoitettu yhteen osastoon kirjan loppuun, mutta tässä kirjoituksessa ne on sijoitettu kunkin sivun alareunaan.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANNOKSI	122
1 KRISTILLINEN KIRKKO JA SEN TUNNUSMERKIT	123
1.1 Mitä on kristillinen kirkko?	124
1.2 Kristillisen kirkon tunnusmerkit	126
2 PAIKALLISET SEURAKUNNAT JA KIRKOT	131
2.1 Pyhän yleisen seurakunnan ja paikallisseurakuntien suhde toisiinsa	131
2.2 Kristillisten paikallisseurakuntien keskinäinen yhteys	133
2.3 Oikeaoppiset ja vääräoppiset kirkot eli seurakunnat	134
2.4 Suhtautuminen vääräoppisiin kirkkoihin	134
2.5 Skisma	136
2.6 Mitä tarkoittaa Hebr. 10:25?	136
2.7 Eräs Martin Chemnitzin lausunto	137
2.8 Kirkkokunnallinen yhteys	138
2.9 Erilaisten kirkkojen välisistä yhteyspyrkimyksistä	139
2.10 Sananen kirkosta ja valtiosta	140
3 MINKÄLAINEN ON NYKYAIKAINEN KANSANKIRKKO OLEMUKSELTAAN?	141
4 PASTORI E. J: HAKALAN KIRKOLLISTEN KÄSITYSTEN TARKASTELUA	146
4.1 H:n 1. väite: ”Kansankirkossa on kyllä puutteita, mutta se on kuitenkin kestänyt”	148
4.2 H:n 2. väite: ”Kansankirkossa saa vielä vapaasti julistaa evankeliumia ja sakramentit ovat siellä voimassa”	149
4.3 H:n 3. väite: ”Kansankirkossa on uskovaisia”	151
4.4 H:n 4. väite: ”Suomen kansankirkko on Jumalan perustama”	152
4.4.1 Jumalan todella perustamat kirkot	152
4.4.2 Kristilliset kirkot ovat sidotut vain Jumalan sanaan ja toimivat sen mukaisesti	153
4.4.3. Luther osoittaa, että oikea ja väärä oppi eivät sovi samaankirkkoon	154
4.4.4 Nykyaikaiset kansankirkot eivät ole Jumalan perustamia ...	156
4.5 H:n 5. väite: ”Suomen kansankirkko on Jumalan ylläpitämä laitos”	157
4.6 H:n 6. väite: ”Suomen kansankirkolla on jumalallinen alkuperä”	157
4.7 H:n 7. väite: ”Me olemme lähteneet ulos vääryydestä Kristuksen veren vapauttamina”	158
4.8 H:n 8. väite: ”Juuri kansankirkkona kirkko parhaiten palvelee pyhää yleistä seurakuntaa”	160

4.9	H:n 9. väite: ”Eroaminen kansankirkosta voi tapahtua vasta sitten, kun kirkko tukkii suun evankeliumin julistajilta ja hylkää sakramentit”	161
4.10	H:n 10. väite: H. pitäytyy laitoskirkkoon ja hylkää kristilliselle uskolle perustuvan kirkon	164
4.11	H:n 11. väite: ”Eroaminen kansankirkosta merkitsisi luterilaisten joutumista lahkolaisten tasolle”	167
5	JEESUKSEN SUHTAUTUMINEN VANHAN TESTAMENTIN KIRKKOON	170
5.1	H:n 12. väite: ”Jeesuksen ja ensimmäisten opetuslasten esimerkillä on ratkaiseva merkitys”	170
6	APOSTOLIEN SUHTAUTUMINEN SYNAGOGA-KIRKOLLISUUTEEN	175
6.1	H:n 13. väite: Apostolien esimerkki muka todistaa sekaoppisen kirkollisuuden puolesta	175
6.2	Apostolit ja synagoga-seurakunnat	176
6.2.1	Uustestamentillisten seurakuntien alkavaa toimintaa	178
6.2.2	Apostolit synagogissa ja niistä erillään	179
6.2.2.1	<i>Paavali Korinttossa</i>	179
6.2.2.2	<i>Paavali Efesossa</i>	180
6.2.2.3	<i>Paavalin suhtautuminen eräisiin Mooseksen lain määräyksiin</i>	180
6.2.2.4	<i>Uustestamentillinen kirkko vapautuu Vanhan liiton kirkollisuudesta</i>	182
6.2.3	Uustestamentillinen kirkko toimi Jumalan sanan varassa ilman valtion tukea	185
6.3	Luther esittää synagogan ja kristillisen seurakunnan erilaisuutta	186
6.4	Johan Gerhardin lausunto näistä kirkollisista kysymyksistä ..	188
7	LUTHERIN SUHTAUTUMINEN PAAVIKIRKKOON JA KIRKOLLISIIN KYSYMYKSIIN	
	H:n 14. väite: Pastori Hakala ottaa Martti Lutherin todistajaksi sekaoppisen laitoskirkollisuuden puolesta	190
7.1	Pastori Hakala nojautua piispa Gummerus-vainajan harhakäsityksiin	190
7.2	Lutherin vapautuminen paavikirkon yhteydestä	192
7.3	Luther ja kirkollinen opintarkkuus	198
7.4	Luther kuvaa kristillistä kirkkoa	201
7.4.1	Kirkko ei ole sidottu aikaan, paikkaan eikä yleisiin kansantapoihin	202
7.4.2	Kirkko ei ole ulkonainen laitos Israelin kirkon tapaan	204

7.4.3	Kirkkoa ei ole arvosteltava ulkonäön mukaan, vaan sen mukaan, mitä se opettaa	206
7.4.4	"Pimeät kirkot ja valoisa sydämet"	208
7.4.5	Oikeasta ja väärästä kirkosta	208
7.4.6	Mikä on oikea, ikivanha, apostolinen kirkko?	212
7.5	Luther tutkii kristillisen kirkon tunnusmerkkien mukaan, onko uskonpuhdistuksen kirkko vai paavikirkko, oikea vanha apostolinen kirkko.	213
7.5.1	Mekin tutkimme Lutherin esimerkin mukaan, onko meidän kirkkomme vaiko pastori Hakalan kansankirkko oikea, vanha, apostolinen kirkko	216
8	F. G. HEDBERG OPETTAMASSA	
	kirkollisia peruskysymyksiä	219
8.1	Väärä oppi ei ole kirkossa oikeutettu	220
8.2	Virallinen, oikea tunnustuspykälä, jota ei seurata, ei tee kirkkoa oikeaksi. Väärää oppia sallivasta kirkosta on erottava	221
8.3	Puhtaasta opista poikkeavaa kirkkolaitosta ei saa rakastaa enemmän kuin Jumalaa	222
8.4	Hedberg tukee unioidusta Preussin valtiokirkosta eronneita seurakuntia Saksassa	223
8.5	Minkä mukaan on kirkkoa arvosteltava?	223
9	SLEY:N JOHTOMIEHET OPETTAMASSA	
	kirkollisia peruskysymyksiä	224
9.1	K. W. Tammisen ja Julius Engströmin esityksiä 1923–1924.	224
9.2	Kr. Tammion toiveita	225
9.3	K. E. Salosen opetuksia	226
9.4	M. I. Kuusen kanta	226
9.5	E. J. Hakalan kanta	227
9.6	K. W. Tammisen ja Julius Engströmin esityksiä 1932–1933	227
10	VIELÄ ERÄITÄ MERKILLISIÄ pastori Hakalan käsityksiä	228
10.1	Pienempi ja suurempi Pyhän Hengen valon tarve	228
10.2	Onko eroaminen kansankirkosta vai sinne palaaminen pantava Pyhän Hengen tilille?	230
10.3	"Helpompaa olisi olla vain uskoa tunnustavien parissa"	234
10.4	Evangeliumiyhdistyksen rukoushuoneitten sulkemisasia	235
11	LOPPUSANA	237
11.1	Pastori E. J. Hakalalle ja muille 'evangelisille'	237
11.2	Muille kansankirkollisille lukijoille	238
11.3	Meikäläisten seurakuntien jäsenille	239
	LÄHDEVIITTAUKSIA JA SELITYKSIÄ	240

Motto:

"Sen tähden ei ole siitä, kuka on Jumalan kansa eli Kristuksen kirkko, mitään muuta sääntöä eli todistetta kuin yksin tämä: Se on siinä, missä on joukko niitä, jotka ottavat tämän Herran sanan vastaan, sitä puhtaasti opettavat ja tunnustavat vainoojia vastaan ja jotka sen tähden ottavat kärsiäkseen sitä, mikä heille siitä koituu" Luther.¹⁷⁾

JOHDANNOKSI

Näinä viime vuosina on erityisesti muualla maailmassa, mutta myös meidänkin maassamme askarruttanut mieliä kirkkokysymys. Meillä on tämä kysymys herättänyt vilkkaampaa huomiota sen johdosta, että joukko luterilaisessa tunnustuksessa pysyviä kristittyitä oli katsonut välttämättömäksi velvollisuudekseen liittyä yleisestä kansankirkosta erilliseksi luterilaiseksi kirkoksi. Näistä asioista on kirjoitettu aikakauslehdissä laajastikin, eri kirjasissa ja tutkielmissa puolin ja toisin.

Kun nyt jälleen ryhdymme tätä aihetta eri kirjana käsittelemään, johtuu se lähinnä siitä, että Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen päälehdessä otettiin tämä aihe uudelleen käsittelyn alaiseksi vuoden 1936 vaihteessa.¹⁸⁾ Siinä mainitun yhdistyksen palvelukseen vähän aikaisemmin tullut pastori E. J. Hakala tahtoo esittää oman kirkollisen kantansa. Kirjoitelmissaan hän esittää ne syyt, joitten mukaisesti hän katsoo kristityn velvollisuudeksi tunnustautua nykyisen evankelisluterilaista nimeä käyttävän kansankirkon toimintaan. Erityisesti hän tahtoo tukea esitystään Jeesuksen, apostolien ja Lutherin esimerkillä.

Nämä pastori E. J. Hakalan kirjoitelmat sisältävät samanlaatuisia perusteluja, joita ennenkin on kuultu ja joista suurin osa on jo tavalla

¹⁷⁾ Lutherin sana hänen selittäessään Ps. 110:3 mukaan apostolien ja sen ajan kristittyjen taistelua synagogajuutalaisia vastaan, St L. V 987.

¹⁸⁾ 'Sanansaattaja' 1935 s. 279 ja 1936 s. 42-, 121-.

tai toisella saanut meidänkin puoleltamme vastauksen. Mutta tässä ne ovat yhteen koottuina ja niistä otamme korostetusti esiin eräitä sellaisia kohtia, joitten käsitteleminen vaatii meidänkin puoleltamme yhte-näistä vastausta. Sen tähden ilmestyy tämä kirja.

Käsittelynalaisina ovat kirkkokysymyksen eräät pääkohdat sekä Jumalan sanan opin että historian valossa. Välttääksemme tässä vasta-uksessamme liikaa laajuutta rajoitamme esitystämme niin, että erityi-sesti käsittelemme niitä kohtia, joita pastori E. J. Hakala on ottanut esille.

Pastori E. J. Hakalan esiintyminen on jo aiheuttanut erään toisen itsenäisen kirkon taholta vastaansanomista. Emme tässä tule puuttu-maan tähän keskusteluun, vaan yksinomaan pastori Hakalan väittei-siin, jotka sen kuluessa ovat saaneet yhä selvemmän muodon.

1 KRISTILLINEN KIRKKO JA SEN TUNNUSMERKIT

Siellä, missä kansankirkot lukevat jäsenikseen kansan suuren enemmistön, pitävät useimmat itsestänsä luonnollisena asiana, että he sellaiseen kuuluvat. On totuttu siihenkin, että kansankirkoissa ei val-litse edes pääopinkohdissa yksimielisyys seurakunnan opettajien eikä edes piispojen kesken. Erilaiset uskonnolliset suunnat ovat siellä ai-kain kuluessa ryhmittyneet omaan toimintaan omine rukoushuonei-neen. Ei-uskonnollisetkin piirit saavat haluamansa kirkollisen palve-luksen. Tähän kaikkeen on aikojen kuluessa niin totuttu, että kirkolli-sen tilanteen tutkimista ja arvostelua Raamatun sanan, vieläpä luteri-laisen tunnustuksenkin mittapuulla pidetään turhana, jopa sopimatto-mana. Kirkolliset olot ovat muka kehittyneet ja kiteytyneet sellaisiksi, etteivät nuo entiset mittapuut enää todella kelpaa arvosteluperusteiksi. Mutta on myös niitä, jotka luulevat, että nykyaikaiset kansankirkot ovat juuri sellaisia, joita Raamattu ja luterilainen tunnustus edellyttä-vät. Ja nämä hurskaat sielut koettavat taisteluaikoina todistaa kirkkon-sa toiminnan soveltuvan Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen uo-miin. Näihin jälkimmäisiin kuuluu myös pastori E. J. Hakala.

Ennen kuin lähdemme seuraamaan hänen esityksiään, on meidän ensin osoitettava, mitä on kristillinen kirkko — sellaisena, jollaisena sen tuntee Jumalan sana ja luterilainen tunnustus, ja mitkä sen tunnusmerkit ovat.

1.1 Mitä on kristillinen kirkko?

Kuullessaan kristillisen kirkon nimen voinevat useimmat selvittää itselleen, ettei sillä tarkoiteta mitään kirkkorakennusta. Mutta siitä, mitä se todellisuudessa on, vallitsee varsin suuri epäselvyys. Monet pysähtynevät jo sen paikallisen kirkon piiriin, johon kuuluvat. Toiset luullevat, että sillä tarkoitetaan jotakin kaukaista olotilaa.

Kristillinen kirkko on kuitenkin hyvin selvillä ja tunnetuilla perusteilla olemassa oleva todellisuus. Sehän on suoranainen seuraus ja hedelmä siitä tosiasiasta, että Jumalan Poika, Herra Jeesus Kristus, sovit ti koko syntiinlangenneen ja kadotuksen alaisen ihmissuvun Jumalan kanssa oman sijaistyönsä ja -kärsimisensä kautta. Sillä tämän tehtyään hän astui ylös taivaaseen ja kokoaa nyt maan päällä viimeiseen päivään saakka ihmisiä uskomaan siihen. Tämä tapahtuu evankeliumin sanan kautta, joka julistaa tätä tapahtunutta sovitusta. Se joukko, joka näin kootaan, on juuri Kristuksen kirkko eli seurakunta.

Kristillinen kirkko on siis — tämän sanan¹⁹⁾ ja käsitteen varsinai-
sessa merkityksessä — kaikkien Kristukseen uskovaisten joukko, kun-
ten se niin yksinkertaisesti sanotaan Svebiliuksen selityksessä: Kris-
tuksen kirkolla eli seurakunnalla "ymmärretään sitä kansaa, joka Kris-
tuksen uskoa tunnustaa". Tätä kuvaa Raamattu esim. näillä sanoilla:
*"Niin ette siis (on puhe uskoon tulleista) enää ole vieraita ettekä muu-
kalaisia, vaan te olette pyhien kansalaisia ja Jumalan perhettä, apos-
tolien ja profeettain perustukselle rakennettuja, kulmakivenä itse Kris-
tus Jeesus"* (Ef. 2:19,20). Seurakuntaa verrataan tässä hengelliseen
rakennukseen, jonka perustuksena oli Jumalan sana, kulmakivenä
Herra Kristus ja jossa tämän sanan kautta Kristukseen uskovat ovat

¹⁹⁾ Itse kirkko-sana johtuu kreikkalaisesta sanasta 'kyriakon' (kyrios = Herra), joka alkuaan merkitsi kirkkorakennusta, mutta josta jo esim. Klemens aleksandrialai-
nen (k. n. 220) huomauttaa: "Kirkoksi en kutsu (jumalanpalveluksen) paikkaa,
vaan valittujen (= uskovaisten) joukkoa". — 'Lehre und Wehre' 1907 s. 401. —
Vrt. A. Saarisalo: 'Raamatun sanakirja' s. 687.

pyhien kansalaisia ja Jumalan perhettä. Lyhyesti sanottuna: Kristityt ovat kirkko.

Tämä on myös luterilaisten Tunnustuskirjojen kanta. Augsburgin tunnustuksessa sanotaan: "Seurakunta on pyhään ihmisten yhdyskunta" ja "...seurakunta on varsinaisesti pyhään ihmisten ja oikein uskovi-en joukko" (VII ja VIII luku). Schmalkaldenin uskonkohdissa luemme vielä nämä tutut sanat: "Sillä (Jumalan kiitos) seitsenvuotinen poika tietää näinä aikoina, mitä seurakunta on, nimittäin uskovaiset, pyhät, lampaat, jotka kuulevat paimenensa äänen. Sillä näin lapset rukoilevat: Minä uskon pyhän, yleisen²⁰⁾ eli kristillisen seurakunnan. Tämä pyhyys — osoittautuu... Jumalan sanassa ja oikeassa uskossa" (XII luku).

Kristilliseen kirkkoon — tämän sanan varsinaisessa merkityksessä — kuuluvat siis vain ne, mutta myös kaikki ne, jotka todella uskovat Kristukseen ja hänet armonvälineiden kautta Lunastajanaan omistavat. Nämä kristillisen kirkon jäsenet pysyvät Jumalan sanassa ja heidän uskonsa osoittautuu sydämellisessä rakkaudessa Kristukseen. Rakkaudesta häneen he ristiinnaulitsevat lihansa himoineen ja haluineen. He ovat samoin valmiit jättämään kaikki Kristuksen tähden. He rakastavat veljiä ja vihollisiaankin ja kärsivät kaikki Kristuksen tähden. Hänelle he elävät ja kuolevat. He ovat niitä lampaita, jotka kuulevat paimenensa ääntä, mutta eivät seuraa vierasta, vaan pakenevat häntä. Heidät myös vanhurskas tuomari tunnustaa omikseen viimeisenä päivänä ja antaa heille valtakunnan kirkkaudessa. Tähän kristilliseen kirkkoon eli pyhään yleiseen seurakuntaan, joka täällä maan päällä on näkymätön (Lk. 17:20,21), ei kuulu yksikään ulkokullattu, ei yksikään niistä, jotka kyllä sanovat: Herra, Herra, mutta jotka eivät kuitenkaan tee taivaallisen Isän tahtoa. Tähän kirkkoon eivät myöskään kuulu nuo salaiset epäuskoiset, jotka elävät itserakkaasti maailmaa rakastaen katumattomina synninpalvelijoina ja lihantöissä. Eivät siihen kuulu nekkään, jotka tosin ulkonaisesti suuhunsa ottavat Jumalan liiton, mutta kuitenkin vihaavat kuritusta ja heittävät hänen sanansa taakseen. Lyhyesti: Tähän kristilliseen kirkkoon ei kuulu yksikään siitä joukosta, joka vain suullaan ja huulillaan lähestyy ja kunnioittaa Jumalaa, mutta

²⁰⁾ Käytämme apostolisen uskontunnustuksen III uskonkappaleessa "yhteisen" seurakunnan nimityksen sijasta "yleistä" -sanaa, joka vastaa latinankielistä. "catholicam" -sanaa. Sen sijasta saksankielessä käytetään vain sanaa "kristillinen".

jonka sydän on kaukana hänestä ja joka elää luonnollisessa turmeluksessaan ja hengellisessä kuolemassa.²¹⁾

Vaikka kristillinen kirkko uskovien yhteytenä on pyhä ja näkymätön, on se kuitenkin ehdoton todellisuus maailmassa. Tästä seurakunnasta puhuen sanotaan Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa: "Emme myöskään uneksi mitään Platonin valtiota (epätodellista ihanetta), ...vaan sanomme tämän seurakunnan olevan olemassa, se on, oikein uskovaisia ja vanhurskaita olevan laajalla koko maanpiirin alalla" (suom. s. 155 § 20). Tämä seurakunta on voittamaton (Mt. 16:18), ja Herra on omiensa kanssa joka päivä maailman loppuun asti (Mt. 28:20).

Mutta missä on tämä kirkko löydettävissä maan päällä ja mitenkä se tunnetaan, niin että siihen voitaisiin tulla, siihen pitäytyä ja tunnustautua? Tähän annamme vastauksen seuraavassa kappaleessa.

1.2 Kristillisen kirkon tunnusmerkit

Vaikka siis kristillinen kirkko tämän sanan varsinaisessa merkityksessä on näkymätön, on se kuitenkin täällä maailmassa löydettävissä ja toimii. Onko se mahdollista? Kyllä on. Onhan Jumala itsessään meille näkymätön henki ja kuitenkin me tunnemme hänet jo esimerkiksi luomistöistä. Olihan Jeesuksen jumalallinen luonto myös meille itsessään näkymätön. Ja kuitenkin hän myös voimallisilla teoillaan osoitti olevansa Jumalan Poika. Samoin kristillinen kirkkokin — vaikka se olemukseltaan on täällä näkymätön — voidaan täällä tuntea, löytää, siihen tulla, siinä pysyä ja toimia ja siitä langeta pois. Sillä on nimittäin täällä selvät tunnusmerkit.

Mitkä nuo tunnusmerkit ovat? Jos joku luulee, että sellaisia olisi esim. jonkin historiallisen kirkon pitkä ikä tai jokin näkyvä kirkkomuoto, tai että kristillinen kirkko tunnettaisiin kirkollisista johtomiehistä tai siitä, miten valtio ja maailma yleensä kunnioittaa ja tukee sitä, niin sanomme, että kaikki tämä on erehdyistä. Ei kirkon tunnusmerkeiksi riitä sen pitkä ikä, laajuus tai yleisyys, ei sen ulkonainen toiminta, eikä edes sen oikea nimikään.

²¹⁾ Tässä ja Augsburgin tunnustuksen VII ja VIII luvun selittämisessä käytetty 'Ev. Luth. Freikirche' 1878 n:o 24 jne. (Past. Ruhlandin selitys).

Jos tällaisin merkein etsittäisiin kristillistä, oikeata kirkkoa maan päältä, kyllä silloin läpi koko historian jouduttaisiin totuuden suhteen aivan ymmälle. Olisihan silloin apostolinen kirkko ja Lutherin kirkko kuin varjo vain paavikirkon rinnalla. Ja itse seurakunnan Herra vaeltessaan täällä maan päällä opetuslastensa kanssa olisi edustanut varsin heikkoa kirkollisuutta. Eikä hänellä ollut suuria luuloja hänelle kuuli-aisten uskovaisten joukosta, sillä hän kehottaa omiaan esim. näin: "Älä pelkää, sinä piskuinen lauma; sillä teidän Isänne on nähnyt hyväksi antaa teille valtakunnan" (Lk. 12:32).

Opettaessaan, mitä kristillinen kirkko olemukseltaan on, ilmoittavat Tunnustuskirjat, mitkä sen tunnusmerkit ovat. Augsburgin tunnustuksessa lausutaan nimittäin: "seurakunta on pyhain ihmisten yhdyskunta, jossa evankeliumi oikein opetetaan ja sakramentit oikein hoidetaan" ja Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa sanotaan: "tämä seurakunta on varsinaisesti sydämissä uskon ja Pyhän Hengen osallisuus (= societas), jolla kuitenkin on *ulkonaiset tunnusmerkinsä, nimittäin puhdas evankeliumin oppi ja sakramenttien Kristuksen evankeliumin mukainen hoito*" (suom. s. 33, 152).

Näin opettaa luterilainen tunnustus Jumalan sanan mukaisesti. Todistaahan Raamattu, että ne välikappaleet, joitten kautta Jumala kokoaa, ylläpitää ja varjelee seurakuntaansa eli toisin sanoen, joitten kautta hän uudestisyntyttää ihmisen eli vaikuttaa uskon ja säilyttää uskossa, ovat yksin evankeliumin sana ja sakramentit. Tästä sanastaan lausuu Vapahtaja itse: "Niin on Jumalan valtakunta, kuin jos mies kylvää siemenen maahan; ja hän nukkuu, ja hän nousee, öin ja päivin; ja siemen orastaa ja kasvaa, hän ei itse tiedä miten" (Mrk. 4:26,27). Ja juuri sitä ennen (jae 14) hän selittää, mitä tuo siemen on: "Kylväjä kylvää *sanan*". Vieläpä sanotaan uskoon tulleista, että he "te, jotka olette uudestisyntyneet, ette katoavasta, vaan katoamattomasta siemenestä, Jumalan elävän ja pysyvän sanan kautta" (1 Piet. 1:23). Eikä tätä sanaa kylvetä turhaan. Jossakin se aina itää ja tuottaa hedelmän kuten siitä myös lausutaan: "Sillä niin kuin sade ja lumi, joka taivaasta tulee, ei sinne palaja, vaan kostuttaa maan, tekee sen hedelmälliseksi ja kasvavaksi, antaa kylväjälle siemenen ja syöjälle leivän, niin on myös minun sanani, joka minun suustani lähtee: ei se minun tyköni tyhjänä palaja, vaan tekee sen, mikä minulle otollista on, ja saa menestymään sen, mitä varten minä sen lähetin" (Jes. 55:10,11).

Missä tätä Jumalan sanaa kylvetään, siellä on siis tämän sanan hedelmiä, Kristukseen uskovia ja siis pyhän, yleisen seurakunnan jäseniä. Vaikka emme heidän uskoaan näe, niin todistaa tuon puhtaan sanan kylvö sitä, että siellä myös on kristillisen kirkon jäseniä, koska Jumalan sana ei tyhjänä palaja.

Samoin ovat tällaisia tunnusmerkkejä pyhien sakramenttien oikea käyttö, sillä juuri niitten kautta sanan ohella ja kanssa Herra seurakuntaansa kokoaa ja hoitaa. Jäähyväissanoissaan Vapahtaja käskää opetuslapsiaan kokoamaan yhä uusia ja uusia jäseniä hänen seurakuntaansa, hän nimenomaan antaa heille välikappaleeksi myös pyhän kasteen (Mt. 28:18-20, Mrk. 16:16). Missä siis Kristuksen asettama pyhä kaste on käytännössä, siellä tiedämme myös olevan kirkon tosi jäseniä. Ja siellä, missä Kristuksen asetuksen mukaan vietetään Herran ehtoollista, "...me monet olemme yksi ruumis; sillä me olemme kaikki tuosta yhdestä leivästä osalliset" (1 Kor. 10:17), siellä on siis Kristuksen ruumiin eli seurakunnan jäseniä, on uskovia ihmisiä.²²⁾

Nämä kristillisen kirkon tunnusmerkit — ollakseen todellisia — edellyttävät, että niitä juuri sellaisina käytetään. Niinpä Jumalan sanasta puheen ollen Luther erityisesti tässä korostaa, että siinä on kyseessä juuri sellainen sana, "*joka todella uskotaan ja julkisesti tunnustetaan maailman edessä*", kuten Kristus sanoo (Mt. 10:32,33): 'Joka tunnustaa minut ihmisten edessä' jne." Ja hän lisää: "Missä nyt kuulet tai näet sellaista (Jumalan) sanaa saarnattavan, uskottavan, tunnustettavan ja seurattavan, epäilemättä siinä täytyy olla oikea pyhä, yleinen seurakunta ja kristillinen pyhä kansa (1 Piet. 2:9), vaikka heitä olisi kuinkakin vähän. Sillä Jumalan sana ei tyhjänä palaja (Jes. 55), vaan se valtaa ainakin neljänneksen maasta (vrt. Lk. 8) tai edes palasen. Ja vaikei mitään muuta merkkiä olisi, kuin yksin tämä (oikea sanan saarna), niin riittää se osoittamaan, että siellä on kristillinen pyhä kansa."²³⁾

Nämä tunnusmerkit myöskin erottavat kristillisen kirkon vääristä kirkoista ja muista uskonnoista, kuten Vapahtaja sanoo: "Minun lampani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne ja ne seuraavat minua" (Joh. 10:27), ja taas: "Mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pake-

²²⁾ Vrt. myös C. F. W. Walther: 'Kirche und Amt' s. 52 jne. ['Kirkko ja virka']

²³⁾ Luther: 'Kirkolliskokouksista ja kirkosta' 1539.

nevat häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä" (Joh. 10:5). Missä siis havaitaan Jumalan sanan puhtaasta opista poikettavan, siellä oikeat kristityt sellaista opetusta pakenevat ja seuraavat vain hyvän paimenen ääntä.

Kuitenkin on huomattava, että luterilainen kirkko aina on tunnustanut, että väärinkin opettavissa, kirkoissa — paavikirkossakin — löytyy yksinkertaisia uskovaisia (esim. kastettuja lapsia ja muita), jotka tietämättöminä kirkkonsa harhoista lapsenmielisesti oikein uskovat ja Jumalan suuren laupeuden kautta säilyvät uskossa. Niinpä Sovinnon kirjan alkulauseessa sanotaan, ettei siinä väärää oppia tuomittaessa tarkoituksena suinkaan ole niitä ihmisiä tuomita, jotka jostakin mielen yksinkertaisuudesta erehtyvät, mutta eivät kuitenkaan pilkkaa taivaallisen opin totuutta, ja paljoo vähemmin koko seurakunta (tuomita)... vaan pikemmin... on tarkoituksemme ollut tällä keinoin julkisesti torjua ja tuomita hurjia luuloja (turmiollisia oppeja) ja niitten pintyneitä opettajia ja varsinkin pilkkaajia, joista päätämme, ettei heitä mitenkään ole kärsittävä... koska nuo erhetykset vastustavat selvää Jumalan sanaa. — — Vielä olemme tähän (oppitunnustuksen laatimiseen) ryhtyneet siitäkin syystä, että kaikki jumalaiset muistutettaisiin näitä tarkoin välttämään. Sillä emme ensinkään epäile, etteikö niissäkin seurakunnissa, jotka eivät tähän asti kaikissa ole meihin yhtyneet, ole monta jumalista ja hurskasta ihmistä, jotka noudattavat jotakin yksinkertaisuutta eivätkä asiaa aivan hyvin ymmärräkään, mutta eivät millään muotoa hyväksy niitä häväistyksiä. — — Olemme myös suuressa toivossa, että heitä oikein opetetaan näistä kaikista, Herran Hengen avulla. — — yhtyvät Jumalan sanan järkähtämättömään opetukseen" (suom. s. 11,12).

Tähän kuuluvat esim. ne Lutherin lausunnot, joissa hän sanoo, että "missä sana ja sakramentti oleellisesti säilyvät, siinä on pyhä seurakunta, vaikka antikristus siellä hallitsee."²⁴⁾ — Juuri erikoisesti tätä kohtaa käytetään valtiokirkossa pysymisen puolustukseksi, vaikka tiedetään, että siellä ei opeteta Jumalan sanaa puhtaasti.²⁵⁾ Luther tarkoittaa tässä vain sitä, että paavikirkossa olevien Jumalan sanan sirpaleiden kautta siellä löytyy yksinkertaisia uskovaisia, jotka tietämättö-

²⁴⁾ Luther: Gal. kirjeen pitempi selitys, suom. 1903 s. 23

²⁵⁾ Näin esim. rov. J. Engström 'Kotimatalla' -kalenterissa 1932 s. 22.

myydessään ovat paavin alaisia. Jos taas kristitty tuntee paavinvallan antikristuksen menoksi, niin hän sen hylkää seuraten hyvän paimenen ääntä.

Tässä ei siis luterilainen tunnustus eikä Luther itsekään suinkaan puolusta väärinkin opettavia kirkkoja, vaan siinä vain todetaan, että pyhä kristillinen kirkko ulottuu kaikkialle, missä vain on Jumalan sanaa edes sen verran, että siellä voi usko syntyä ja säilyä. Samoin Jeesuskin, kun hän samarialaiselle vaimolle oli lausunut, ettei Samarian kirkolla seka- ja vääräoppisena ollut hänen edessään olemassaolon oikeutta (Joh. 4:22), kuitenkin osoittaa, että tuolla spitaalista parantuneella samarialaisella miehellä oli oikea usko (Lk. 17:16-19). (Vrt. Rm. 16:18 ja 2 Sam. 15:11.)²⁶⁾ Ja kuinka kukaan kristitty ja jumalaa-pelkääväinen ihminen voisikaan puolustella yhdenkään väärän opin opettajaa sopivana kristitylle, koska kerran uskovien ominaisuuteen kuuluu, että he seuraavat vain hyvän paimenen ääntä ja pakenevat vierasta!

Ovathan kristillisen kirkon tunnusmerkit juuri sellaisia, joitten kautta usko syntyy, säilyy ja varjeltuu. Sen sijaan taas kaikki väärä oppi heikentää, estää ja tyrehdyttää uskon kasvua ja säilymistä. Jumala saattaa sekaopin keskellä varjella uskossa yksinkertaisia sydämiä, mutta kristityilleen hän ei ole antanut pienintäkään oikeutta tietoisesti alistua Jumalan sanan totuudesta poikkeavan opin käyttämiseen tai osallistumaan sellaisen opin julistamiseen. Päinvastoin on väärä oppi kirottava, sitä on paettava ja sen opettajista on vetäydyttävä pois. (esim. Gal. 1:8,9; Joh. 10:5; Rm. 16:17; 2 Joh. 10,11 jne.)

Kun nyt olemme lyhyesti tarkastelleet, mitä kristillinen kirkko olemukseltaan on ja mitkä sen tunnusmerkit ovat, seuraa vielä Augsburgin tunnustuksen VII:n luvun mukaan selvitys siitä, mikä välttämättä on tarpeen Kristuksen kirkon yhteyden aikaansaamiseksi ja ylläpitämiseksi. Me tulemme siinä sivuamaan läheisesti niitä asioita, jotka kuuluvat paikallisten kirkkojen ja seurakuntien pääperusteisiin ja käsittelemmekin sitä seuraavassa kappaleessa.

²⁶⁾ F. Pieper: Luentoja, ja Christ. Dogm. III 489

2 PAIKALLISET SEURAKUNNAT JA KIRKOT

Olemukseltaanhan kristillinen kirkko — kuten yllä olemme osoittaneet — on näkymätön kaikkien oikein uskovien yhteys, jonka näkyvät tunnusmerkit myös jo tunnemme. Jumala ei kuitenkaan ole tahtonut, että hänen kristittynsä jäisivät täällä maan päällä elämään hajallisina ilman jatkuvaa määrättyä kokoontumista ja hoitoa. Sen tähden on hän nähnyt hyväksi liittää kristityitä täällä maan päällä noitten tunnusmerkkien mukaan yhteen — nimenomaan siinä tarkoituksessa, että he uskossa säilyisivät, huolehtisivat toisistaan ja levittäisivät Jumalan valtakuntaa.

Niinpä Raamatussa puhutaankin myös — ei ainoastaan tästä yhdestä näkymättömästä kirkosta ja lammasmaasta, Jumalan perheestä ja hengellisestä rakennuksesta — vaan myös *seurakunnista*, siis useammasta seurakunnasta, jotka ovat järjestyneet eri paikkakunnille. Paavali kertoo roomalaisille terveisiä kaikilta ”Kristuksen seurakunnilta” (Ilm. 16:16), samoin kuin korinttolaisille terveisiä ”Aasian seurakunnilta” (1 Kor. 16:19), jne. Tällaisia seurakuntia tarkoitetaan myös esim. Mt. 18:17,20 ja Apt. 14:27, 23; 20:28.

Kyseessä on siis paikallisseurakuntia eli kirkkoja.

2.1 Pyhän yleisen seurakunnan ja paikallisseurakuntien suhde toisiinsa

Mikä on sitten tuon pyhän, yleisen seurakunnan ja näkyvien paikallisseurakuntien suhde toisiinsa? — Apostolit puhuttelevat niitten jäseniä tällaisilla nimityksillä: ”kaikille Roomassa oleville Jumalan rakkaille, kutsutuille pyhille” (Rm. 1:7), ja ”kaikille pyhille Kristuksessa Jeesuksessa, jotka ovat Filippissä” (Fil. 1:1). jne. Lisäksi edellyttävät kaikki seurakunnille kuuluvat toimitukset kristillistä uskoa: Kol. 3:16; Mt. 18:17; Rm. 16:17 jne. Näin ollen pyhä, yleinen seurakunta ja paikalliset seurakunnat eivät ole kahta eri kirkkoa, vaan samaa kokonaisuutta (”von derselben Beschaffenheit” — ”eiusdem rationis”).

Kuten edelliseen kuuluvat ainoastaan uskovaiset ihmiset, samoin muodostavat vain sellaiset kristityt paikallisseurakunnan. Ulkokullatut ja pahat, jotka myöskin ovat sekoittuneina ("admixti") tällaiseen paikallisseurakuntaan, kun ja mikäli he ulkonaisesti tunnustautuvat kristillisen kirkon tunnusmerkkeihin, eivät ole kristillisen seurakunnan osa, vaan he ovat siellä kuin tomu huoneessa.²⁷⁾

Kristilliset paikallisseurakunnat eivät siis ole mitään ihmisten järjestämiä ja hallitsemia laitoksia, vaan ne ovat vain näkymättömän kristillisen kirkon toiminnan ilmenemistä täällä maailmassa.²⁸⁾ Kristukseen uskovat käyttävät niissä sanaa ja sakramenteja ja heidän joukossaan on myös sellaisia, jotka eivät sydämessään usko Kristukseen ja jotka näin ulkokullattuina ja pahoina kuitenkin julkisesti tunnustautuvat seurakunnan tunnusmerkkeihin "varsinkin, jos eivät ole seurakunnan yhteydestä suljetut".²⁹⁾ Näiden tämänlaatuisten mukanaolo ei muuta seurakunnan olemusta. Noitten tunnusmerkkien mukaan seurakuntaa kutsutaan ja pidetään kristillisenä seurakuntana, niin kuin vehnäpeltoa kutsutaan tällä nimellä, vaikka siinä myös on valhevehnää ja rikkaruohoa.

Juuri näin opettaa luterilainen tunnustus. Kun Augsburgin tunnustuksen VIII luvussa osoitetaan, minkälaisena seurakunta ilmenee maailmassa, niin siinä sanotaan: *"Vaikka seurakunta nimenomaan on pyhään ihmisten ja oikein uskovien joukko, kuitenkin koska tässä elämässä monta ulkokullattua ja jumalatonta löytöy sekaisin..."*

Sydämien tuomitseminen ei kuulu meille täällä maan päällä. Se erottelu tapahtuu vasta tuomiopäivänä, kun nuotta vedetään rannalle. Kristilliset paikallisseurakunnat eivät koskaan täällä voi kerskata siitä, että niihin kuuluisi vain todellisia uskovia, vaan sitä ne pyytävät seurata ja valvoa, että niiden jäsenet — olivatpa sydämeltyään uskovia tai ei — tunnetaan "seurakunnan merkkien, se on sanan, tunnustuksen ja

²⁷⁾ F. Pieper: Luentoja, ja Christ. Dogm. III 487

²⁸⁾ Augsburgin Tunnustuksen Puolustuksessa sanotaan (saksankielisessä tekstissä): Ja sanoessaan taivaanvaltakunnan olevan verrattavissa verkkoon tai kymmeneen neitseeseen, ei Kristus tarkoita, että pahat (joita seurakunnassa on sen tunnusmerkkien mukaan) ovat kirkko, vaan hän opettaa, *miten kirkko ilmenee tässä maailmassa* ("wie die Kirche scheinete in dieser Welt"), Müller 155 § 20. Suomalaispainos seuraa tässä latinankielistä tekstiä.

²⁹⁾ Augsburgin Tunnustuksen Puolustus (suom.) s. 152 § 3.

sakramentin ulkonaisen osallisuuden" mukaan, "varsinkin jos eivät ole seurakunnan yhteydestä suljetut".³⁰⁾

Kristillinen paikallisseurakunta ei siis Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen mukaan ole vain jokin ulkonainen ihmisten yhteys, vaan se on uskovien joukko, jotka määrätyllä paikkakunnalla ovat yhteisen tunnustuksen merkeissä kokoontuneet sanan ja sakramenttien kaikinpuoliseen käyttöön.³¹⁾ Kuuluminen tällaiseen paikallisseurakuntaan ei ole ihmisen mielivallassa, vaan se on Jumalan säätämä velvoitus. Jumalan sanassaan ilmoittama tahto ja käsky on, että kristittyjen tulee liittyä paikkakunnittain yhteen järjestääkseen keskuuteensa julkisen saarnaviran hoidon, saadakseen kuulla puhdasta sanan saarnaa yhteisissä jumalanpalveluksissa, harjoittaakseen keskinäistä sielunhoitoa seurakuntakuria myöten. Vieläpä on seurakunnan tarkoitus huolehtia myös sen jäsenten ajallisestakin auttamisesta (Tiit. 1:5; Hebr. 10:25; 13:17; Mt 18:15–17; Kol. 3:16; Rm 12:13 jne.)

2.2 Kristillisten paikallisseurakuntien keskinäinen yhteys

Paikallisseurakunnan olemuksesta ja myös sen suhteesta Pyhään yleiseen seurakuntaan jo johtuu, että se viljelee ja käyttää juuri niitä välikappaleita, joitten kautta usko syntyy ja säilyy. Näin ollen on luonnollistakin, että jokainen oikea kristillinen paikallisseurakunta itse on sidottu kristillisen kirkon tunnusmerkkeihin. Niille kuuluukin sen tähden huolehtiminen siitä, että seurakunnassa Jumalan sana oikein saarnataan ja sakramentit oikein hoidetaan. Ja kaikille eri seurakunnille ja kirkkoille kuuluu myös välttämättömänä yhteyden edellytyksenä ja yhteisen uskon vaikuttajana ja ylläpitäjänä sama pitäytyminen näihin tunnusmerkkeihin. Niin sanotaankin Augsburgin Tunnustuksen VII luvussa: "Ja seurakunnan totiseen yhteyteen on kyliksi, että sovitaan evankeliumin opista ja sakramenttien jakamisesta. – – Niin kuin Paa-vali sanoo: Yksi usko, yksi kaste, yksi Jumala ja kaikkien Isä, jne." (Ef. 4:5–6). Siinä välissä huomautetaan, ettei tämä yhteys edellytä sitä, että olisi noudatettava samoja Jumalan sanassa vapaaksi jätettyjä

³⁰⁾ Sama kuin edellä

³¹⁾ F. Pieper: Luentoja ja Christ. Dogm. III 484

kirkkotapoja yms. Kaiken vapauden ulkopuolella on sen sijaan kristillisen yhteyden edellytyksenä yksimielisyys Jumalan sanan opissa ja sakramenttien hoidossa. Samoin Sovinnon Ohjekin opettaa, että erilaiset ulkonaiset kirkkotavat eivät tuota yhteyttä estä, *"jos (seurakunnat) vain opissa ja kaikissa sen kappaleissa ("in doctrina eiusque articulis omnibus") ja sakramenttien oikeassa nautinnossa keskenänsä sopivat"* (suom. s. 581).

2.3 Oikeaoppiset ja vääräoppiset kirkot eli seurakunnat

Niitä kirkkoja ja seurakuntia, joissa Jumalan sanan oppi kaikissa opinkappaleissa oikein opetetaan, kuten Jumalan tahto on, kutsutaan sen tähden oikeaoppisiksi (1 Piet. 4:11; 1. Tim. 1:3; 1 Tim. 6:3; Rm. 16:17 jne.). Niitä seurakuntia ja kirkkoja taas, jotka vastoin Jumalan järjestystä keskuudessaan sallivat julistettavan myös Jumalan sanasta poikkeavia ihmisoppeja, kutsutaan väärä- ja sekaoppisiksi. Tällöin on vielä huomattava, että kirkon oikeaoppisuutta ei määrää sen virallinen oppimääräys, vaan sen toiminnassa todellisuudessa julistettu oppi. Samoin ei seurakunnassa satunnaisesti ilmenevä erimielisyys opissa tee sitä vääräoppiseksi, kun sitä hoidetaan Jumalan sanan mukaan. Vasta sallittu poikkeaminen oikeasta opista riistää seurakunnalta tai kirkolta sen oikeaoppisen luonteen.³²⁾

2.4 Suhtautuminen vääräoppisiin kirkkoihin

Yhtä ehdottomasti kuin kristitty pitäytyy oikein opettavaan paikalliskirkkoon tai -seurakuntaan, yhtä velvoittavasti on hänen pysyttävä erossa tai erottava väärä- ja sekaoppisista kirkkoista ja seurakunnista. Tämä on jumalallinen järjestys. Kaikissa niissä kohdin, joissa Raamattu käskää kavahtamaan, eroamaan ja vetäytymään pois vääristä opettajista, se tarkoittaa myös niitä ylläpitäviä ja sallivia kirkkoja ja seurakuntia. Sillä pysymällä sellaisen kirkon jäsenenä ei pääsekään väärää opettajaa kavahtamaan, vaan uskollinen seurakunnan jäsen joutuu täten tunnustamaan hänet seurakunnan opettajaksi, jota vielä seurakun-

³²⁾ F. Pieper: Luentoja ja Christ. Dogm. III 487.

tamaksuilla kannattaa. Niinpä on esimerkiksi 'evankelisten' täytynyt vaatia kannattajiaan osallistumaan jumalanpalveluksiin, joissa "epä-evankelinen pappi saarnaa".³³⁾ Jos he taas Jumalan sanan mukaisesti olisivat opettaneet, että sellaista ei saa kuulla eikä tunnustaa pastoriksi, eivät he voisi jäädä sellaiseen kirkkoon, joka sellaisia pastoreita ja jumaluusoppineita kirkon palveluksessa pitää. Joko kristitty Jumalan sanan mukaisena hyväksyy kirkkonsa opin ja opetuksen tai — jos hän ei sitä voi hyväksyä ja jos kirkko jatkuvasti sallii väärinkin opetettavan — silloin hän siitä Jumalan sanan velvoittamana eroaa ja liittyy seurakuntaan tai kirkkoon, jossa Jumalan sana yksimielisesti puhtaana opetetaan. Tähän kuuluvat tämänlaatuiset raamatunlauseet: 5 Ms. 13: 1-3; Mt. 7: 15; Joh. 10:5,27; Rm. 16:17,18; 1 Kor. 11:19; 2 Kor. 6: 14,18; Gal. 1:8,9; 5:9; Tiit. 3:10,11; 2 Joh. 10,11; Ilm. 18:4.

Tällaista oikeata ja Jumalan osoittamaa, opillisista syistä tapahtuvaa eroamista, opettavat myös luterilaiset Tunnustuskirjat. Ovathan ne jo itsessään opillinen ja kirkollinen raja, jonka ulkopuolella eivät luterilaiset pitäydy mihinkään kirkolliseen yhteyteen. Ne opettavat, että julkiset "väärät opettajat ovat hyljättävät, sillä he eivät virkaa toimita Kristuksen nimessä, vaan ovat antikristuksia (Mt. 7:15; Gal. 1:9)". Tämä lause kuuluu saksankielisessä tekstissä: "Kuitenkaan ei saa väärää opettajia hyväksyä eikä kuulla, sillä... jne." (suom. s. 162 § 48; Müller 162) Edelleen ne opettavat, että "kaikkien totisten evankeliumin uskovaisten tulee hyljätä ne jumalattomat jumalanpalvelukset, jotka ovat keksityt vastoin Jumalan käskyä himmentämään Kristuksen kunniaa ja uskon vanhurskautta... etteivät ottaisi osaa toisten synteihin" (suom. s. 265 § 98,99). Edelleen ne vedoten esim. näihin raamatunkohtiin: Gal. 1:8; Apt. 5:29; Mt. 7:15; Tiit. 3:10; 2 Kor. 6:14 opettavat tällaista, opillisiin syihin perustuvaa, kirkollista eroa Jumalan käskemäksi: "Raskasta on erota niin monesta maasta ja kansasta ja tunnustaa eri oppia. Mutta tässä on Jumalan käsky ("Gottes Befehl" — "auctoritas divina mandat omnibus"), että jokaisen on kartettava eikä pidettävä yhteyttä niitten kanssa, jotka väärää oppia opettavat ja jotka sitä väkivalloin pyytävät voimassa pitää" (alkukielen mukainen käännös, Müller s. 337 § 42; vrt. suom. s. 329).

³³⁾ 'Sanansaattajassa' 1922 s. 132 (rov. J. Engström)

Tällainen eroaminen on vain Kristuksen äänen seuraamista. Ja niille, jotka tahtovat sitä lahkomenoksi leimata (vrt. Apt. 24:14), huudahtaa kuuluisa luterilainen jumaluusoppinut J. Gerhard (k. 1637): "Oi, autuas ero" ("o beatum scisma")³⁴⁾.

2.5 Skisma

On myös olemassa kirkollinen ero, joka on Jumalan sanan mukaan kielletty. Sellainen on jostakin *ulkonaisesta* syystä *tapahtuva eroaminen oikeinopettavasta seurakunnasta*. Sitä kutsutaan lahkoutumiseksi eli skismaksi (vrt: Ef. 4:3; 1 Kor. 1:10; 3:21). Jos taas erotaan oikeinopettavasta seurakunnasta sen tähden, ettei enää hyväksytäkään sen oppia, on se lankeamista pois totuudesta (1 Joh. 2:19; Lk. 10:16).

2.6 Mitä tarkoittaa Hebr. 10:25? ³⁵⁾

Tässä yhteydessä on myös syytä lyhyesti tarkastella tämän kirkollisissa taisteluissa paljon käytetyn raamatunlauseen tarkoitusta. Sehän kuuluu: "Älkäämme jättäkö omaa seurakunnankokoustamme, niin kuin muutamien on tapana..." Tällä lauseella on tahdottu osoittaa kaikkea kansankirkosta tapahtuvaa eroa luvattomaksi. Mutta eihän tätä sanota mistään sekaoppisesta kansankirkosta, vaan tuo kehoitus tarkoittaa sitä, ettei oikeinopettavaa seurakuntaa saa jättää. Kirkon tulee ensin olla sellainen, että siinä puhtaasti opetetaan Jumalan sana jne., kuten oli asianlaita alkuseurakunnissa. Muussa tapauksessa on käytettävä tällaisia Raamatun kehoituksia: "Vetäytykää pois heistä" – – "Lähtekää pois heidän keskeltänsä ja erotkaa heistä" – – "Lähtekää siitä ulos..." (Rm. 16:17; 2 Kor. 6:17; Ilm. 18:4).

Seurakunnassa pysymiseen kehottavat raamatunkohdat eivät siis tarkoita sitoa kristityitä erilaisten laituskirkkojen piiriin, vaan niitten kautta varjellaan kristityitä yksinomaan puhtaan Jumalan sanan opin hoidossa. Ja niitä voidaan siis käyttää vain puhdasoppisen kirkollisuuden

³⁴⁾ C. F. W. Walther: 'Kirche und Amt' s. 129. ['Kirkko ja virka']

³⁵⁾ "Älkäämme jättäkö omaa seurakunnankokoustamme, niin kuin muutamien on tapana, vaan kehoittakaamme toisiamme, sitä enemmän, kuta enemmän näette tuon päivän lähestyvän." Hebr. 10:25

den kohdalla. Muutenhan kaikki erilaiset kirkot ja lahkot voisivat aina puolustaa itseään eikä kukaan saisi erota mistään!

2.7 Eräs Martin Chemnitzin lausunto

Luterilaisten opettajien täytyi uskonpuhdistuksen alusta lähtien aina uudelleen ja uudelleen teroittaa sitä, että kirkollisissa asioissa ei jonkin kirkon ulkonainen suuruus tms. tee sitä oikeaksi, tai päinvastoin, että kirkon jäsenten vähälukuisuus tms. ei tee sitä vääräksi. Niinpä kuuluisa luterilainen jumaluusoppinut *Martin Chemnitz* (k. 1586) juuri tämän laatuissa asioissa puolustaa paavikirkosta eronnutta luterilaista kirkkoa mm. näin: "Ehdottomasti varmaa on, että oikeata kirkkoa ei voida erottaa oikeasta opista tai uskosta. Sillä se on oikea kirkko, joka omistaa ja tunnustaa oikeata ja puhdasta Jumalan sanan oppia. Mutta kun se joukko, jolla on kirkon nimi, hylkää Jumalan sanan oikean opin, niin ei siitä seuraa, että väärä oppi olisi oikeata eikä liioin, että erehdykset, joita tuo joukko omistaa, olisivat totuutta: *vaan tämä siitä seuraa, että tuo joukko, jolla ei enää ole oikeata oppia, ei ole oikea kirkko.* – – Kerran oli olemassa oikea kirkko, joka tuon toisen rinnalla, joka oli mahtava ja erinomainen, mutta aviorikollinen, oli kuin autio, kuten Elia sanoo: 'Minä yksin olen jäänyt jäljelle', 1 Kun. 19:10. Ja 'kun Ihmisen Poika tulee, löytäneekö hän uskoa maan päältä', Lk. 18:8. Jos siis joku olisi Elian aikana näkyvän joukon mielipiteen mukaan arvostellut jumalallista totuutta, olisi hän täysin erehtynyt. – – Kuvatessaan oikeata kirkkoa Kristus asetti tämän varman merkin: 'Minun lampaani kuulevat minun ääntäni' (Joh. 10:7). Ja Paavali sanoo: 'Te olette apostolien ja profeettain perustukselle rakennettuja' (Ef. 2:20). Ja Augustinus väitellessään Petilianusta vastaan siitä, mikä ja missä kirkko on, – – tahtoo, että se on tutkittava ja osoitettava Raamatun pyhistä kirjoista (eikä paavikirkon tapaan). Älkäämme kuunnelko sitä, kun sanotaan: Näin minä sanon, näin sinä sanot; vaan sitä kuunnelkaamme, kun sanotaan: Näin sanoo Herra... (ja sitten Augustinus vetoaa Gal. 1:8).³⁶⁾

³⁶⁾ Martin Chemnitz: Examen conc. Tridentini (painos v. 1707) s.,64.

2.8 Kirkkokunnallinen yhteys

Kuten jo olemme osoittaneet, on kristittyjen kuuluminen kristillisiin paikallisseurakuntiin jumalallinen säädös. Siellä, missä kristityt eri paikkakunnilla ja eri seurakunnissa tunnustautuvat samaan uskoon ja oppiin, he kristillisen rakkauden sitein ovat toisiinsa liitetyt. Mutta tällaisten seurakuntien liittymistä yhteiskirkoksi eli kirkkokunnaksi ei Jumalan sanassa määrätä. Pienimmälläkin seurakunnalla on hallussaan koko kirkollinen oikeus ja valta järjestääkseen kaikki asiansa Jumalan sanan mukaisesti. Jos eri seurakunnat kuitenkin oman toimintansa edistämiseksi ja toisten auttamiseksi ja tukemiseksi tahtovat liittyä järjestettyyn yhteistoimintaan, niin on se niille vapaaehtoinen asia. Mutta silloinkin jos seurakunnat liittyvät kirkkokunnaksi eli (yhteis-) kirkoksi — tulee niiden oma kirkollinen oikeus säilyä loukkaamattomana.

Tällä tavoin ovatkin tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat maailman eri puolilla liittyneet pienemmiksi tai suuremmiksi kirkkokunniksi, jotka taas keskenään kristillisen uskon ja rakkauden velvoittamina tunnustautuvat toisiinsa. On myös yksinään toimivia seurakuntia.

Niinpä esimerkiksi Suomessa olevat luterilaiselle opille uskolliset vapaat evankelisluterilaiset seurakuntamme ovat näin liittyneet Suomen Vapaaksi Evankelis-Luterilaiseksi Kirkoksi. [nyk. Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko] Tämä kirkkomme taas on jatkuvassa, veljellisessä yhteistoiminnassa eri puolilla maailmaa olevien samaa uskoa ja oppia tunnustavien kirkkokuntien kanssa. Toiset tällaiset kirkot auttavat toisia kirkollisissa taisteluissa ja tukevat heikompien taloutta täysin vapaaehtoisilla avustuksilla. Jatkovaa uskon ja opin yhteyttä välittävät eri kirkkokuntien julkaisut, eri kirkkojen edustajien kokoontuminen yhteisiin vapaisiin neuvotteluihin ja kokouksiin yms. Näillä kirkoilla on yhteiset ulkolähetyskentät. Tämä on sitä, mitä Vapahtaja edellyttää kristittyjen "yhtä olemisena" (Joh. 17:21), jota raamatunkohtaa seuraavassa myös käsittelemme.

2.9 Erilaisten kirkkojen välisistä yhteyspyrkimyksistä

Tämänlaatuiset harrastukset ovat nykyään varsin voimakkaasti esillä. Ja niitä ajetaan kahta tietä. Toista myöten pyritään kirkolliseen yhteistoimintaan ilman yhteistä tunnustus pohjaa ja toista myöten pyritään jonkinlaiseen yhteiseen tunnustukseen — ei täyteen opilliseen yksimielisyyteen.

Näistä asioista sanomme lyhyesti, että kristityt harrastavat sydämestään kirkollista yhteistoimintaa saman *uskon ja opin pohjalla*, kuten yllä olemme osoittaneet. Kaikki muunlainen yhteyspyrkimys on ulkopuolella kristinuskoa ja se on Raamatussa kielletty.

Näissä harrastuksissa jatkuvasti vedotaan Jeesuksen rukoukseen: "Mutta en minä rukoile ainoastaan näiden edestä, vaan myös niiden edestä, jotka heidän (apostolien) sanansa kautta uskovat minuun, että he kaikki olisivat yhtä, niin kuin sinä, Isä, olet minussa ja minä olen sinussa, että hekin meissä olisivat, niin että maailma uskoisi, että sinä olet minut lähettänyt." (Joh. 17:20,21)

Mitä on tämä "yhtä oleminen", jota Jeesus tässä rukoilee? Se ei ensinnäkään voi tarkoittaa sitä, että eri oppeja tunnustavien kirkkojen ja uskonnollisten harrastuspiirien pitäisi liittyä ulkonaisesti yhteen ilman uskon ja opin yhteyttä. Muutenhan olisi Jeesuksen täytynyt kehottaa farisealaisia ja kirjanoppineita yhtymään saddukealaisiin, eikä hänen olisi pitänyt varottaa opetuslapsiaan noiden edellisten hapatuksesta.³⁷⁾ — *Tuossa rukouksessaan Jeesus tarkoittaa sitä, että apostolien sanan kautta uskoon tulleet — siis samaa uskoa omistavat opetuslapset pitäisivät myös keskinäistä yhteyttä.*³⁸⁾ Ensin on siis oleva yksi usko ja yksi oppi ja sitten sen pohjalla "yhtä oleminen". Siinä yhteydessä käytetty sana "kaikki" — "että he *kaikki* yhtä olisivat" — ei tietenkään voi tarkoittaa kaikenlaisia uskonnollisia ihmisiä, ryhmiä tai kirkkoja, vaan ainoastaan kaikkia niitä, jotka apostolien sanan perustuksella omistavat yhden uskon ja opin. — Sen tähden myös tunnustukselliset luterilaiset kirkot, jotka keskenään "ovat yhtä", tarkasti py-

³⁷⁾ 'Ev. Luth. Freikirche' 1937 s. 12.

³⁸⁾ 'Lehre und Wehre' 1907. "Was ist um die christl. Kirche auf Erden".

syvät erillään kaikista sellaisista kirkollisista yhteyspyrkimyksistä, joita tinkimällä yhdestäkin opinkohdasta harrastetaan. Heidän edustajiaan ei siitä syystä ole näkynytkään noissa opillisesti kirjavissa "maailmankonferensseissa".

2.10 Sananen kirkosta ja valtiosta

Kirkko ja valtio ovat molemmat Jumalan tahtomia ja säätämiä, mutta kumpikin olemukseltaan aivan erilaisia. Kristilliset seurakunnat ja kirkot tarkoittavat palvella ihmisiä autuuteen, se on: Jumalan valtakunnan asioissa. Tehtävänsä kirkko suorittaa pelkästään Jumalan sanan kautta. Oikea kuuluminen siihen edellyttää uskoa Kristukseen ja sen tunnustamista. — Valtio taas on asetettu pitämään ulkonaista järjestystä ihmisten kesken. Se käyttää toiminnassaan ulkonaista pakkoa: lakeja, rangaistuksia ja miekkaa. Kuuluminen valtioon edellyttää vain asumista sen alueella.

Näin ollen on luonnotonta, jos valtio ja kirkko yhdistetään, niin että molempia hallitaan samaan tapaan. Yhtä onnetonta kuin olisi järjestää kirkkoa valtion tapaan, yhtä mahdotonta olisi tehdä valtiota kirkoksi, jolloin valtiota tahdottaisiin hallita uskonnollisin keinoin.³⁹⁾ Valtion ja kirkon yhteydestä syntyy vain suuria ristiriitoja, joitten kauheita seurauksia maailman- ja kirkkohistoria niin monilukuisin esimerkein kuvaa. Tai sitten siitä syntyy ulkokultainen ja opillisesti kestämatön toiminta.

Kirkolle kuuluu jäseniensä hengellinen hoito — aina heille annettavaa uskonnonopetusta myöten. Valtio antakoon tähän vain vapauden. — Valtio tarkatkoon vain sitä, etteivät kirkot toimi valtion olemassaoloa vastaan. — Oikein toimiva kirkko palvelee kyllä valtiota vahvistamalla jäseniään kunnialliseen ja uskolliseen elämänvaellukseen ja rukoilemalla sen puolesta. — Valtio taas palvelee kirkkoa huolehtimalla siitä, että maassa vallitsee ulkonainen järjestys, joka on kirkollekin siunauksellista.

³⁹⁾ F. Pieper: 'Uskomme, Opetamme, Tunnustamme' s. 37.

3 MINKÄLAINEN ON NYKYAIKAINEN KANSANKIRKKO OLEMUKSELTAAN?

Kristilliset seurakunnat olivat alkukristillisen kirkon aikoina nk. tunnustusseurakuntia. Seurakunnan jäsenet tunnustautuivat yhteen uskoon ja oppiin ja sikäli kuin ulkopuolella olevista joku yksittäinen tai suurempi ryhmä tuli samaan uskoon, he liittyivät paikkakunnallaan olevaan kristilliseen seurakuntaan tai muodostivat sellaisen, jollei sitä siellä ollut ennestään. Ja nämä seurakunnat toimivat Jumalan sanan osoittamalla tavalla huolehtien julkisen saarnaviran voimassa pidosta, opin puhtaudesta, kristillisestä kurista, puutteenalaisten jäsentensä auttamisesta jne. Ne toimivat itsenäisinä ja valtiosta riippumattomina tunnustautuen toinen toisiinsa saman uskon ja opin perustuksella.

Vähitellen seurakunta loittoni Jumalan sanan uomasta pois ja sijaan kasvoi valtion päätösten varassa valtiokirkko, joka sai laituskirkon luonteen. Lutherin uskonpuhdistus merkitsi tässä suhteessa palautumista tunnustusseurakuntaan. Vaikkeudet olivat siinä suuret. Mutta silloin pidettiin kiinni edes opin puhtaudesta ja tarkimmin vältettiin yhteyttä sellaisten kirkkojen kanssa, jotka eivät tunnustautuneet Jumalan sanan puhtaaseen oppiin "kaikissa sen kappaleissa". Lutherin aikana ei päästy pitemmälle, mutta kuitenkin valvottiin tarkasti, että valtio ei pääsisi kirkossa määräämään oikeudellisella vallalla. — Lutherin kuoleman jälkeen tilanne taas muuttui. Ja vaikka vihdoinkin puhdas luterilainen oppi saatiin jälleen tunnustetuksi, niin kiteytyi kirkkojen toiminta valtiokirkollisuuteen. Lohdutuksena oli silloin kuitenkin se, että luterilaisen opin puhtautta vartioitiin ja viljeltiin. Mutta sitten tuli taas sekaoppisuuden ajat, järjestyksensä valtakausi ja vihdoinkin nämä nykyiset "luterilaiset" kansan- ja valtiokirkot, joihin kuuluu myös maamme "evangelisluterilainen" kansankirkko.

Nämä kirkot ovat kyllä osaksi säilyttäneet vanhoja nimiä, mutta olemukseltaan ne ovat aivan uusia. Alkuaan tarkoitti kristillinen seurakunta -nimitys saman uskon ja opin sitein yhteen liittynyttä tunnustusseurakuntaa. Nykyisessä kansankirkossa muodostavat määrätyn paikkakunnan ja kansan asukkaat seurakunnan ja kirkon — riippumatta siitä, mitä he uskovat tai kieltävät. Alkuaan ja Lutherin ajoista lähti-

en pitkän aikaa vaadittiin sananpalvelijoilta pitäytymistä seurakunnan tunnustamaan uskoon ja oppiin. Nyt vannotetaan kyllä sananpalvelijoita jyrkkäsanaisiin oppivaloihinkin, mutta silti heille opetetaan eriopeja, vieläpä uskoa silpovaa raamatunarovostelua. Vuoteen 1870 asti oli Suomen kansankirkon paperilla oleva tunnustuspykälä vielä luterilaisesta opista kiinni pitävä. Siitä lähtien uudestaan muodostettu tunnustuspykälä kyllä mainitsee vanhat tunnustuskirjat, mutta ei enää velvoita niitten oppiin. Näin ovat nykyaikaiset kansankirkot opillisesti aivan väljät, sekavat ja kirjavat.

Kun ei niissä enää ole opin ja uskon yhteyttä, mutta ne kuitenkin tahtovat käydä kirkkoista, vieläpä kirkollisin merkein ja tunnuksin liikkuvat kaikkialla — sielläkin, missä asianomainen kirkon jäsen on toimimassa vastoin Jumalan tahtoa (esim. eronneitten avioliittojen kirkollinen siunaus), niin kirkkoon kuuluvat pitävät itseään kristillisyyteen kuuluvina jo pelkästään sen tähden, että he kuuluvat kansankirkkoon.⁴⁰⁾ Onhan sekin käsitys — vieläpä 'evangelisen suunnan' piirissä — vallitseva, että "emme voi kohdella ulkonaiseen kirkkoon kuuluvia saastaisina. Siinä tapauksessa teemme sakramentin tyhjäksi. Ovathan he joka tapauksessa kastetut. He ovat siis oksia tosi viinipuussa Kristuksessa. Kuivinakin he ovat siinä; ja Jumala antaa heidän olla, jotta tulisivat eläviksi". Näin lausui pastori M. I. Kuusi, evankelisten pappien kokouksessa 1926.⁴¹⁾ Tässähän opetetaan kristillistä pyhyttä uskon puuttuessakin ja roomalaista sakramenttioppia. Raamatussa puhutaan toisin. Siellä puhutaan poistaitetuista oksista, jotka eivät siis ole enää "kuivinakin" Kristuksessa. Ja siinä on tällainen perustelu ja varoitus: "*epäuskonsa tähden ne taitettiin pois, mutta sinä pysyt uskosi kautta. Älä ole ylpeä, vaan pelkää*" (Rm. 11:17,20). Pastori Kuusen opettama kuivien oksien oleminen Kristuksessa merkitsee siis pysymistä hänessä edes jotenkuten *ilman uskoa*. Tässä ovat uskon ja epäuskon rajat sekaantuneet. Ulkonainen kuuluminen kirkkoon nostetaan vaikuttavaksi asiaksi uskon puuttuessakin. Laitoskirkko käyttääkin näitä kuivia oksia hyväkseen ottaen heiltä kirkollista veroa ja siunaa heidän muistoaan kristillisellä lohdutuksella. Laitoskirkko toimii siis näitten "kuivienkin" oksien kanssa, niin kuin tuoreiden ja sen tähden sen täytyy selittää, että ne oksat juuri kansankirkossa ovat sentään paikoil-

⁴⁰⁾ 'Lehre und Wehre' 1904, s. 444.

⁴¹⁾ M. I. Kuusi: 'Minkä tähden en eroa kirkosta' (SLEY) s. 12.

laan. Tämä on kaikki epäkristillistä uskonnollisuutta ja ihmisten pettämistä ja harhaanjohtamista. Siinä puuttuu oikea lohdutus ja oikea, pyhä pelko.

Samaan tapaan korottaa Helsingin yliopiston nykyinen dogmatikan professori *Eino Sormunen* kansankirkon uskonnollista arvoa — aina siihen määrään, että hän pitää sitä sellaisena "yhteytenä, josta eristäytyminen merkitsee hengellisen elämän surkastumista ja kuolemaa".⁴²⁾ Vieläpä hän väittää, että kansankirkkoyhteyttä halveksiva kanta on lähtöisin "hengellisestä ylpeydestä, joka on alkusynnin vaarallisin muoto". Näin lausuu prof. Sormunen, joka ei edellytä kirkoltaan pysymistä yksimielisesti Jumalan sanan ja luterilaisen opin puhtaudessa. Tuossa väitteessä on hyljätty uskonvanhurskaus — pelkästä armosta ("sola gratia") ilman laintekoja. Sillä hän ei aseta autuutta riippuvaksi yksistään puhtaasta evankeliumin opista, vaan kansankirkollisuudesta, jota hän — sekaoppisenakin — pitää sellaisena tekijänä, jonka ulkopuolella "hengellinen elämä surkastuu ja kuolee". Tämä on kyllä paavinvaltaista kansankirkollisuutta, mutta sellaisena epäkristillistä ja epäluterilaista. Eikä prof. Sormunen esitä tällaista yksin, vaan hänen kirjansa, josta nämä kohdat on otettu, on saanut osakseen pelkästään suopeita arvosteluja — jopa pastori Hakalakin suosittelee sitä "huomiota ansaitsevana" ilman varauksia.⁴³⁾

Näin on noussut eteemme nykyaikaisen kansankirkon todellinen olemus. Kun siellä ei ehdottomasti pidetä kiinni mistään opinkohdasta ja kuitenkin siihen pitäytyvät mitä erilaisimmat piirit, niin jää lopultaikin yhteiseksi siteeksi — ei Jumalan sanan puhdas oppi ja sakramenttien oikea käyttö — vaan *kirkko itse*, vieläpä sellaisena laitoksena, jonka arvoa nostaa sen virallinen arvovalta. Kansan- ja valtiokirkkona se on muodostunut valtion tapaiseksi — tosin sikäli rajoitettuna, että kirkko vaalii kansan ja valtion jonkinlaista yleistä siveellisyys⁴⁴⁾. Sitäkään ei tarkalleen, koska se silloin voisi menettää kansan kannatusta ja valtion suopeutta. Juuri tästäkin syystä on sekä Ruotsissa että Suomessa kirkon johtomiesten taholta kannatettu esim. eronneitten avioliittojen kirkollista vihkimistä.

42) Eino Sormunen: 'Kansankirkkomme ja luterilaisuuden henki' s. 131, 132.

43) 'Sanansaattaja' 1937 s. 70.

44) 'Lehre und Wehre' 1907. "Was ist um die christl. Kirche auf Erden".

Vaikka tällaisissa kirkoissa hoidetaan myös hengellisiä tehtäviä, niin ovat ne kuitenkin olemukseltaan joutuneet sellaiseen asemaan, että niitä pidetään ja osaltaan ne ovatkin "ulkonaisia valtionlaitoksia", joissa ulkonaisesti jossain määrin hallitaan hyviä ja pahoja. Mutta tällaisesta sanoo Augsburgin tunnustuksen puolustus: "silloin eivät ihmiset ymmärrä Kristuksen valtakunnan olevan sydämen vanhurskautta ja Pyhän Hengen lahjaksi antamista, vaan katsovat sitä ainoastaan ulkonaiseksi erityisten jumalanpalvelusten ja juhlamenojen noudattamiseksi" (suom. s. 154). Näin on asianlaita juuri nykyaikaisessa kansankirkossa. Silloin eivät seurakuntalaiset ehdottomasti kysy ja vaadi puhdasta Jumalan sanan opetusta, ja silloin käsittää senkin, että 'evangelisten' iäkäs johtomies saattaa kansankirkkoa tukeakseen kehottaa kristityitä noilla sanoilla: "On kuulunut sellaisia ääniä, että uskovaisten olisi lakattava kirkossa käymästä siellä, missä epäevankelinen pappi saarnaa. Tällainen ajatuskanta ei kuitenkaan ole oikea" jne.⁴⁵⁾ Niin onkin tultu siihen, että papin pelkkä kirkollisuus riittää hänen suositukseksien. Ja lisäksi vielä 'evankelinen' pastori (nyk. rovasti) *K. E. Salonen* perustelee seurakuntamaksujen suorittamista tällaisissa olosuhteissa vetoamalla neljänteen käskyyn.⁴⁶⁾ Eihän siinä toimita uskon ja opin perusteella, vaan kylmästi niin kuin "ulkonaisessa valtionlaitoksessa".

Eikä tätä asiantilaa muuta se, että eri uskonnolliset piirit ja suunnat ovat järjestäneet tähän kansankirkkoon omat yhdistyksensä, kiertävine pappeineen, saarnaajineen, rukoushuoneineen jne. Nämä piirit tunnustautuvat mitä lujimmin tuohon yhteiseen kirkollisuuteen ja etsivät sen arvovaltaista suosiota ja palvelusta. Ympäri mennään, yhteen tullaan.

Vaikkakin esitettäisiin kansankirkon puolustukseksi, miten siellä sentään saa evankeliumiakin julistaa ja miten siellä on suuria vaikutusmahdollisuuksia, niin se ei riitä peittämään sitä totuutta, että kansankirkossa joudutaan yhteisvastuullisesti tinkimään ja perääntymään totuuden tieltä. — "Sen, joka tahtoo tätä (kansankirkon) tietä käydä, tulee olla valmis sallimaan luopumista puhtaasta, selkeästä ja väärentämättömästä evankeliumin julistuksesta (kirkossa) ja sen toteuttamisesta, mitä Herra on kirkolleen käskenyttä. Hänen täytyy olla valmis

⁴⁵⁾ 'Sanansaattajassa' 1922 s. 132 (rov. J. Engström)

⁴⁶⁾ K. E. Salonen: 'Luteril. Seurakuntaoppi' (S. Luth. Ev. Yhd.) s. 33.

tunnustamaan kirkoksi sitä, mikä ei ole kirkko, ja Kristuksen palvelijoiksi ja Jumalan salaisuuksien taloudenhoitajiksi ja kanssatyötovereikseen samassa 'kirkossa' sellaisia, jotka kieltävät ja väärentävät evankeliumin tärkeimpiä totuuksia. Hänen tulee olla valmis 'yhteenkuuluvaisuussyistä' petollisesti leikkimään sen sanan ja käsitteen suhteen, joka tarkoittaa 'tunnustusta,' niin että vihdoinkin kukaan ei tiedä, mitä 'kirkon tunnustus' todella on."⁴⁷⁾ — Nämä Saksan Vapaan Ev. Lut. Kirkon jumaluusopillisen korkeakoulun rehtorin [*Martin Willkomm*] selkeät sanat saavat myös meikäläisissä oloissa vahvistuksensa esim. siinä, kun 'evankelinen' pastori (nyk. rovasti) *L. L. Byman* kirjoittaa: "Kansankirkkomme luontoon kuuluu, että sen on oltava suvaitsevainen". Ja hän sanoo, että kaikkia sen "sisäisiä uskonnollisia liikkeitä ja suuntia kohtaan, jotka yhtyvät sen tunnustukseen..." — se on: jotka vain pysyvät kirkon sisällä, sillä kullakin suunnalla on oma-laatuinen oppinsa —, "täytyy sen varteenottaa rakastavaa vapaamielisyyttä... *Tämä on kansankirkon olemukseen kuuluva suvaitsevaisuus sisäänpäin, jota ilman ei voida olla.*"⁴⁸⁾ Mutta kansankirkon ulkopuolella olevia kirkkokuntia kohtaan hän samassa yhteydessä julistaa "jyrkän eron", joka kuitenkin on vain tyhjää puhetta. Suomen kansankirkko on esim. liittynyt täyteen kirkolliseen yhteistoimintaan Englannin valtiokirkon kanssa, joka ei ole opiltaan luterilainen. Ja rovasti Byman on alistunut siihenkin.

Näin kansankirkko ei käsitä tehtävänsä tarkasti hengelliseksi, jolloin sen täytyisi sisään- ja ulospäin kaikessa toimia Jumalan sanan väärentämättömän opin mukaan, vaan se kulkee omia inhimillisiä teitään koristamalla itseään milloin yhdenlaisella milloin toisenlaisella hengellisyydellä ja hurskaudella sekä virallisuuden mahdollilla ja vastoin totuutta nimittää sitä kaikkea vielä luterilaiseksi. Tällaista on Suomenkin kansankirkon olemus.

Suomen kansankirkosta puheen ollen on myös mainittava, että täällä on kyllä myös hengellistä vakavuutta ja luterilaisen opin tunte-musta, mutta se on kangistunut kansankirkollisuuden sekavuudessa.

⁴⁷⁾ 'Ev. Luth. Freikirche': 1937 s. 3 ja 10 (Martin Willkomm)

⁴⁸⁾ 'Sanansaattaja' 1920 s. 280-283.

4 PASTORI E. J. HAKALAN KIRKOLLISTEN KÄSITYSTEN TARKASTELUA

Kun pastori Hakala on lähtenyt perustelemaan pitäytymistään Suomen evankelisluterilaiseen kansankirkkoon, niin hän on ollut hyvin tietoinen siitä, ettei tämä kirkko toiminnassaan seuraa Jumalan sanaa eikä luterilaista tunnustusta. Onhan hän itsekkin pastorina sellaisessa yhdistyksessä, jonka piirissä tämä tosiasia on vanhastaan tuttu.

Myös hän sanoo uskovansa "Raamatun, Tunnustuskirjan ja Lutherin määritelmät seurakunnasta". Näin ollen luulisi, että hän tämän selkeän opin mukaan voisi oikein arvostella sekä omaa kirkkoaan että muita, ja että hän uskollisesti suorittaisi tätä tutkimista Jumalan sanan puhtaan opin mittapuulla. Hän voisi silloin aivan pian tulla siihen kaikille ilmeiseen tulokseen, että se kansankirkko, johon hän lujimmin tunnustautuu, jatkuvasti ja tosiasiallisesti sallii keskuudessaan opetetavan myös vastoin puhdasta oppia aivan kristillisen opin pääkohdista alkaen, kuten lyhyesti myöhemmin osoitamme. Samoin se — jakaessaan kyllä oikeita sakramentteja — opettaa niistä vastoin puhdasta oppia. Näin ollen ei sillä kirkolla ole oikeaoppisen kirkon tunnusmerkkiä eikä siinä toimita sen mukaan, että olisi sovittu evankeliumin opista ja sakramenttien jakamisesta. Se ei siis voi olla sellainen kirkko, johon tietoiset kristityt voisivat jumalallisella velvoituksella kuulla. Hehän kuulevat Paimenensa ääntä ja *seuraavat häntä* ja taas toiselta puolen: "*Mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä*", koska eivät tunne vierasten ääntä" (Joh. 10:27,5).

Mutta vielä enemmän. Jos pastori Hakala kuitenkin katsoisi velvollisuudekseen astua kirkossaan selvään taisteluun väärää oppia vastaan ja siis vain tässä mielessä siellä toimisi tinkimättömästi, kunnes hän huomaisi, ettei kirkon tarkoitus olekaan todella "sopia evankeliumin opista", niin hän voisi Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen mittapuulla löytää täällä Suomessakin pieniä seurakuntia, joissa — Jumalan pelkän, ihmeellisen armon kautta — hänen sanansa puhtaasti saarnataan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan jaetaan. Hänen täytyisi myös — jos hän olisi tietoinen luterilainen kristitty — tunnustautua näihin seurakuntiin, vieläpä tunnustaa, että ne ovat Suo-

messa ainoat seurakunnat, joissa luterilainen oppi "kaikissa sen kappaleissa" on puhtaana käytännössä. Hänen sydämellään olisi silloin näitten seurakuntien huolet — samoin kuin niitten ilot. Sillä eihän niissä ole kysymys ihmispersoonista "lihan mukaan", vaan kristillisen kirkon tunnusmerkkien mukaan tunnettavista kristityistä.

Nyt pastori Hakala päinvastoin mitä lujimmin torjuu sellaisen mahdollisuuden, että hän katkaisisi suhteensa siihen kansankirkkoon, johon eivät sovi kristillisen kirkon oikeat tunnusmerkit. Hänelle on joku lausunut tämäntapaisten kehotuksen ja nyt hän "hiukan perustelee" sitä, miksi hän ei "mainittua kehotusta tottele".

Kun sitten syvennymme seuraamaan pastori Hakalan perusteluita, niin huomaa kyllä, että hän tunnustaa varsinaisen kristillisen kirkon eli pyhään ihmisten yhteyden. Mutta heti kun tulee kyseeseen, miten siten täällä maan päällä tämän näkymättömän seurakunnan jäsenet liittyvät ulkonaiseen toimintaan kristillisinä paikallisseurakuntina, niin kuin Kristus on säätänyt, joutuukin pastori Hakala ylipääsemättömän vaikeuden eteen.

Ensinnäkin hän väittää, että "täällä ei voi olla Tunnustuskirjojen määritelmän mukaista *näkyvää* seurakuntaa". Jos hän tällä tarkoittaa sitä, ettei pyhä yleinen seurakunta voi täällä tulla näkyväksi seurakunnaksi, on sanottava, että se onkin juuri luterilainen oppi, että pyhä yhteinen seurakunta on ja pysyy täällä näkymättömänä.

Mutta olemmehan jo osoittaneet, että sekä Raamattu että luterilainen tunnustus tuntevat myös *oikeita näkyviä seurakuntia*. Ovathan luterilaiset Tunnustuskirjatkin juuri tarkalleen määrättyjen näkyvien seurakuntien oppitunnustus. Ja kuvatessaan pyhän yleisen seurakunnan olemusta Tunnustuskirjat myös osoittavat, minkälaisten ulkonaisien merkkien mukaan se toimii täällä maan päällä. Siinähan tulee kyseeseen myös näkyvä tunnustautuminen käytännössä samaan kristilliseen uskoon ja oppiin. Puhtaan opin mukaan voidaan myös päästä selville siitä, onko jokin näkyvä seurakunta tai kirkko oikea tai väärä, ja samalla siitäkin, voiko kristitty siinä Jumalan sanan velvoituksella pysyä vai onko siitä autuuden menettämisen uhalla erottava. Kun oikea kristillinen usko ei ole sidottu mihinkään paikkaan, aikaan tai ihmisiin, niin ei näkyvillä kirkoilla ole mitään itsenäistä ja erillistä arvoa tai merkitystä pelkkänä ulkonaisena kirkollisuutena. Niiden arvo ja merkitys kristitylle perustuu vain siihen, pysyvätkö ne uskollisesti

Jumalan sanan totuudessa. Siis silloin, kun on kysymys näkyvistä seurakunnista ja kirkkoista, niiden arvo, ja tarpeellisuus mitataan pelkästään hengellisillä perusteilla, se on, julistetaanko niissä Jumalan sanan oppi puhtaana ja hoidetaanko niissä sakramentit oikein vaiko ei.

On siis olemassa myös Raamatun ja Tunnustuskirjojen opin mukaisia näkyviä seurakuntia eli paikallisseurakuntia ja kirkkoja tai sitten puhtaasta opista harhautuneita näkyviä kirkkoja. Kysymys on nyt siten siitä, onko pastori Hakalan puolustama kansankirkko tällä hengellisellä mitalla mitattuna oikea ja Jumalan tahtoma näkyvä kirkko vai onko se toisenlainen.

Pastori Hakala perustelee kansankirkon oikeutusta tällaisilla väitteillä:

4.1 Pastori Hakalan 1. väite: ”Kansankirkossa on kyllä puutteita, mutta se on kuitenkin kestänyt”

Vain sivumennen pastori Hakala kahdessa kohdassa mainitsee, että kansankirkossa on "puutteita ja vikoja" ja että "pahan voimat ovat paljon turmelleet sen (nimittäin uskonpuhdistuksen) hedelmää". Siinä kaikki. Sen sijaan hän vakuuttaa, että kansankirkko kuitenkin on kestänyt tähän asti sen keskellä olevan sanan ja Kristukseen uskovien tähden". Mitä tämä kestäminen merkitsee, sitä ei tarkemmin selitetä, mutta noista kirjoituksista ilmenee, että sillä tarkoitettaneen kirkon ulkonaisten toiminnan jatkuvaisuutta.

Kuten vielä toisessa yhteydessä lyhyesti osoitamme⁴⁹⁾ ovat kansankirkon ratkaisevat "puutteet ja viat" hengellistä eli opillista laatua alkaen siitä, että kirkon korkeimmilla opetuspaikoilla on jatkuvasti ja julkisesti opetettu, ettei Raamattu ole Jumalan sanaa. Ja jo pääopin-kohdissa on siellä vallinnut halki vuosisatojen täysi erimielisyys. On aikoja, jolloin tällaisten jumaluusoppineitten esiintyminen pukeutuu varovaisempaan muotoon, mutta tilanne on tällainen tänäkin päivänä. Tämä kansankirkko ei siis seurakunnissaan julista puhtaasti Jumalan

⁴⁹⁾ ks. s. 208–210.

sanaa eikä sillä siis ole oikean kristillisen paikallisseurakunnan tai -kirkon tunnusmerkkejä.

Miten se kuitenkin on kestänyt tähän asti? Se on kestänyt siten, että sekava oppi on siinä määrin turmellut lampaitten kuulon, etteivät ne tiedä seurata oikean paimenen ääntä eikä paeta vierasta. Paimen kuin paimen — oikea tai väärä — kirkko kuin kirkko — oikein opettavana tai väärin opettavana. Näin se on kestänyt tähän asti! Se itse asiassa ei ole kestänyt, vaan särkynyt — jo aikoja sitten. Sen opillisen torven ääni ei ole ollut eheän torven selvää sointua, vaan halkeama on aikaansaanut siinä sekavan äänen. Mutta onhan itse torvi sentään kestänyt tähän asti. Toisin sanoen: saarnaahan edelleen joka saarnatuolissa virallinen pastori tai kirkkoherra ja sitä tahdotaan kuulla silloinkin, kun hän on "epäevankelinen". Onko oppi silloin kestänyt? Onko kirkko pysynyt nimensä tunnustuksessa yksimielisesti ("einträchtlich")? Nimi on kyllä kestänyt ja samoin sekaoppi, mutta Jumalan sanan oppi ei ole siinä puhtaana kestänyt.

4.2 Pastori Hakalan 2. väite:

”Kansankirkossa saa vielä vapaasti julistaa evankeliumia ja sakramentit ovat siellä voimassa”

Tämän johdosta on sanottava, että evankeliumin julistamisen vapauteen ei riitä se, että eri opinkohtia saa opettaa samalla, kun on suvaittava myös toisenlaista julistusta. Siinähan jo on evankeliumin julistamisen kohdalla rajoitus — sietämätön aita. Tuo vain osittainen vapaus ei ole riittävä eikä oikea kirkollinen tunnusmerkki. Sillä Raamatussa ei sanota, että laumaa saisi hoitaa sillä tavalla, että vierasten rinnalla myös oikean paimenen ääni saa kuulua. Lampaat seuraavat vain hyvän paimenen ääntä. Tuo toinen ääni on luvaton ja kielletty. Miksi sitä niin tärkeäksi arvioidaan, että pidetään jo täysin riittävänä, jos evankeliumiakin sen rinnalla *saa* julistaa? Eihän usko tarvitse väärää oppia eikä sairas väriä lääkkeitä. Tämä kauniilta näyttävä oikeus, että evankeliumia vielä saa kirkossa julistaa, ei tee luvalliseksi *väärää oppia sen rinnalla*. Ei silloinkaan, vaikka eroa olisi vain yhdessä opinkohdassa (Gal. 5:9). Luther kielsi kaiken kirkollisen yhteyden zwingliläisten kanssa sen opillisen erilaisuuden tähden, joka silloin ilmeni erityisesti ehtoollisopissa.

Augsburgin tunnustuksessa vaaditaan kirkolta, jossa tietoiset kristityt voivat olla ja johon he myös ovat velvoitetut kuulumaan, sitä, että siellä *"sovitaan evankeliumin opista"*, eli saksankielisen tekstin mukaan: että siellä *"evankeliumi julistetaan yksimielisesti puhtaana"*. Vain tällainen kirkko on Jumalan tahtoma ja hänen edessään oikeutettu. Muunlainen kirkollinen yhteys on kristitylle vieras ja luvaton. Jos kristitty sellaiseen kuitenkin kuuluu, niin se johtuu joko tietämättömyydestä ja eksytyksestä tai sitten lihallisista mukavuussyistä, jotka ovat Jumalan edessä synty.

Muulla maailmassa ovat vakavammat kristityt koettaneet vapautua sekavan kansankirkon sietämättömyydestä esim. seuraavalla tavalla: Elsass-Lothringissa luterilaiset pysyivät aikanaan aina poissa valtiokirkon jumalanpalveluksista, niin kauan kuin väärinopettava pastori oli seurakunnassa. Palkkasivatpa he suurin uhrauksin itselleen omat oikeaoppiset pastorit ja rakensivat heitä varten pappilatkin, mutta silti maksoivat he kansankirkon maksut ja pitäytyivät siihen. Näin he itse asiassa osallistuivat koko kirkon toimintaan ja suuntasivat toimenpiteensä vain yksityisiä henkilöitä vastaan antaen väärin opettajien vieläpä heidän kustannuksellaankin jatkuvasti toimia heidän kirkossaan, jossa heillä vain oli oma yhdistyksensä. Mutta nämäkään ponnistukset ja uhraukset eivät korjanneet kirkon ehdottomia harhoja.⁵⁰⁾ Ja siitäkin huomaa, *miten valtiokirkoissa ei-hengelliset syyt taikuutta muistuttavalla tavalla pidättävät kristityitä johdonmukaisesti seuraamasta hyvän paimenen ääntä.* — Suomessa esimerkiksi Evankeliumiyhdistyksen toiminta on aikanaan ollut tähän verrattavissa, vaikka se ei olekaan järjestänyt paikallisia pastoreita toisten rinnalle.

Se, että kansankirkossa sakramentit ovat voimassa, ei riitä kirkon puolustukseksi, kun siellä ei Jumalan sanan oppi ole puhtaana ja yksimielisesti käytännössä. Siellä on jatkuvasti sallittu aivan epäluterilaisia oppeja kasteesta ja ehtoollisesta.⁵¹⁾

Niinpä siis ei tämäkään pastori Hakalan väite ole kelvollinen todistus, vaan päinvastoin se vain osoittaa, miten kansankirkossa vallit-

⁵⁰⁾ M. Willkomm: "Hie stehet Gottes Befel" s. 37-

⁵¹⁾ Näin tehdään esim. G. Johanssonin 'Siveysopissa', A. J. Pietilän 'Kristill. Dogmatiikassa III', Uuras Saarnivaaran kirjassa 'Kaste', past. Urho Muroman lehdessä 'Herää Valvomaan' 1936, 1937, prof. Eino Sormusen kirjassa 'Kansankirkkomme ja luterilaisuuden henki' jne.

see hyvä sopu oikean ja väärän opin kesken. Tietämättömät kristityt ovat sellaisessa kirkossa suuressa hädässä ja sielun vaarassa.

4.3 Pastori Hakalan 3. väite: ”Kansankirkossa on uskovaisia”

Läheisesti edelliseen liittyy pastori Hakalan seuraava huomautus: "Miksi me tuomitsisimme ja kiroaisimme sen laitoksen, jonka keskellä Herra tekee työtään ja jonka keskellä on vapaita armolapsia yhtä hyvin kuin missä vapaassa seurakunnassa tahansa". — Tässä ilmenee yhä selvemmin pastori Hakalan harhakäsitys. Olemmehan yllä jo osoittaneet, että Jumalan armollisesta varjeluksesta seka- ja vääräoppisissakin kirkoissa voi olla ja on yksinkertaisia, harhailevia kristityitä. Mutta se ei millään tavalla puolusta noitten kirkkojen soveliaisuutta tietoisille kristityille, ja niiden sekava oppi on aina vaarana kaikille siellä oleville. Pastori Hakalan käsityksen mukaan on itse asiassa varsin yhdenmukaista, mihin kirkkoon kuuluu, koska paavikirkkoa ja monilukuisia muita lahkokirkkoja myöten on tunnustettava, että niissäkin on kristityitä. Mutta eihän Samarian kirkkoakaan tehnyt oikeaksi se, että siellä saattoi olla uskovaisia. Päinvastoin kirkkonsa harhoista tietoiseksi tulleen yksinkertaisin velvollisuus on seurata vain hyvän paimehen ääntä.

Eihän Augsburgin tunnustuskaan sano, että seurakunnan yhteyteen riittää, että siellä väärän opin keskellä ja ohella on evankeliumin sirpaleita ja harhautuneita kristityitä, vaan se vaatii oikealta kirkolta yksimielisesti julistettua Jumalan sanan totuutta. Sydämiä emme saa tuomita, mutta uskonyhteys ja kirkollinen yhteys ovat riippuvaisia teossa tunnustetusta kristillisestä opista. Ei ole ollenkaan samantekevää, mihin tunnustautuu ja osallistuu ja mihin ei.

Jos nyt sekaoppista kirkkoa on pidettävä kristityille kyllin hyvänä ja jos sitä puolustetaan sillä, että siellä sentään voi autuaaksikin tulla, niin sittenhän sopii vapaasti mennä heikolle jälle, koska se toisia voi kannattaa. Tai myöskin voidaan huoletta antautua muihinkin vaaroihin ja onnettomuuksiin, koska toiset selviytyvät niistä hengissä. Mutta tähän olisi Jumalan kiusaamista ja tottelemattomuutta hänen varoituksiaan vastaan, — yhtä hyvin kirkollisissa asioissa kuin näissä ulkonaista elämää koskevissa tapauksissa. Eihän väärä oppi koskaan ole

leikinasia, vaan se on kuten pastori Ruhland vakavasti lausuu — "saatanan valhe, joka vaikuttaa kuolettavan sielunmyrkyn tavoin ja synnyttää väärää uskoa ja väärää elämää, joka vaarantaa sielun autuutta tai kokonaan tuhoaa sen ja joka johtaa uskoviakin luopumisen uhkaavaan vaaraan."⁵²⁾

Kristityn velvollisuus on kavahtaa ja vetäytyä pois sellaisesta kirkosta, jossa Jumalan sanaa ei puhtaasti julisteta ja liittyä ja pitäytyä oikein opettavaan kirkkoon. Siis aivan toisin kuin pastori Hakala opettaa.

4.4 Pastori Hakalan 4. väite: "Suomen kansankirkko on Jumalan perustama"

Todellakin näin kirjoittaa pastori Hakala: "Mutta emme uskalla lähteä Jumalan perustamasta ja ylläpitämästä laitoksesta..." Ja vielä hän vahvistaa tätä lausuntoaan sanomalla: "Kansankirkkomme on yksi Lutherin toimittaman uskonpuhdistuksen hedelmä. Sillä siis on Jumallinen alkuperä."

Näissä väitteissään jättää pastori Hakala kerrassaan syrjään ne hengelliset mittapuut eli kristillisen kirkon oikeat tunnusmerkit, joitten avulla yksin voidaan saada selvyys siitä, onko jokin kirkko Jumalan tahtoma vai ei. Hän johdattaakin näillä väitteillään itsensä ja lukijansa sadunomaisille harhateille.

4.4.1 Jumalan todella perustamat kirkot

Pastori Hakala ei kylläkään mainitse, mihin hän sen väitteensä perustaa, että Jumala muka olisi perustanut Suomen ev. lut. kansan- eli valtiokirkon. Me tiedämme taas, että Jumala on tänne maan päälle perustanut *näkymättömän* seurakuntansa — pysymään läpi koko ajallisuuden hamaan iankaikkisuuteen asti. Ja tunnemme vain *yhden näkyväisen* kirkon, jonka Jumala on tänne maailmaan tarkoilla lakimääräyksillä perustanut. Sen hän asetti yhden kansan keskuuteen ja se oli paikkaan ja jumalanpalvelusmuotoonkin nähden sidottu. Tämä oli

⁵²⁾ Tässä ja Augsburgin tunnustuksen VII ja VIII luvun selittämisessä käytetty Ev. Luth. Freikirche 1878 n:o 24 jne. (past. Ruhlandin selitys).

Vanhan liiton eli Israelin kirkko. Koko sen toiminta kuvasi aikanaan lähestyvää Jumalan valtakuntaa. Se oli ankara tunnustusyhteys, jossa kuolemanrangaistukseen asti valvottiin opin puhtautta ja vaelluksen laatua. Vaikka siellä paljon rikottiin Jumalan asetuksia vastaan, niin tämä kirkko oli siitä erityinen, että siinä kuitenkin oli silloin ainoa oikea jumalanpalvelus. Näin se oli sellainen lakikirkko, josta kukaan jumalaapelkääväinen ei saanut erota. Mutta tämä ainutlaatuinen lakikirkko oli voimassa vain Kristukseen asti ja silloin se lakkasi, ja alkoi aivan toisenlainen uustestamentillinen seurakunnallisuus.

4.4.2 Kristilliset kirkot ovat sidotut vain Jumalan sanaan ja ne toimivat sen mukaisesti

Kuten myöhemmin vielä osoitamme⁵³⁾, ei Kristus perustanut Israelin kirkon sijaan mitään vastaavaa kirkkoa tai kirkkolaitosta. Hän antoi opetuslapsilleen vain sanansa ja käski heitä sanan ja sakramenttien kautta kokoamaan ja huoltamaan hänen hengellistä kirkkoaan maan päällä. Tämän varassa syntyvät kristilliset paikallisseurakunnat ja pysyvät. Tai kun ne poikkeavat siitä pois, ei niillä ole mitään oikeutta ainoankaan Kristuksen lampaaseen. Herra jätti kaikki vain sanansa varaan.

Tämä on mitä tarkimmin huomattava. Me emme saa — jos kerran uskomme, että Jumalan sana on totuus — kirkollisissakaan asioissa jonkin luulotellun hyötösyyn tähden poiketa tämän sanan viitoittamalta tieltä. Niinpä on sanottava, että kaikki seurakunnan ylläpito ja hallitseminen, joka tapahtuisi muilla keinoilla kuin Jumalan sanan osoittamilla, ei olisi oikein. Eikä tuollaista omavaltaista — ehkä kyllä historiallista — toimintatapaa ollenkaan puolusta se, että tuota toista tietä tahdottaisiin ylläpitää oikeankin opin asiaa.

Usein saa kuulla, että sekaoppisen kirkon piirissä tapahtuvaa, "vaapaata" evankeliuminjulistusta puolustetaan vetoamalla Jeesuksen käskyyn: "saarnatkaa evankeliumia kaikille luoduille" (Mk. 16:15). Mutta se, joka tästä ottaa lupakirjan julistaakseen evankeliumia sekaoppisen kirkon yhteydessä pysyen, ei menettele siinä oikein. Jumalalla on kaikissa asioissa omat järjestyksensä, joitten rikkominen on synti. On-

⁵³⁾ Ks. s. 170–173.

han Jumala myös sanonut ihmisille: "Olkaa hedelmälliset ja lisääntykää ja täyttäkää maa" (1 Ms. 1:28). Mutta se, joka tähän vedoten puolustaisi ihmiskunnan lisääntymistä avioliiton ulkopuolella, hän tekisi kuudennen käskyn synnin. Paljastaahan Raamattukin yhteistoiminnan vääräoppisten kanssa hengelliseksi huoruudeksi, siis luvattomaksi yhteydeksi ja saastaiseksi synniksi (esim. Tuom. 8:33; Ps. 73:27; 2 Kor. 6:15–17; Ilm. 18:1–4).

4.4.3 Luther osoittaa, että oikea ja väärä oppi eivät sovi samaan kirkkoon

Kuultakoon tässäkin Lutheria, jota pastori Hakalakin koettaa saada sen todistajaksi, että väärä oppi ja oikea oppi saisivat olla sallittuja samassa kirkossa. Luther selittäessään 1 Ms. 28:17 lausuu mm. seuraavasti:

"Me emme voi päästää vihollista isännän veroiseksi taloon, sillä Kristus ja saatana eivät samalla kertaa voi hallita samaa taloa. Sillä 'miten sopivat yhteen Kristus ja Belial?' (2 Kor. 6:15). Jos meidän nyt pitäisi paavia kunnioittaa, niin täytyy meidän kieltää Kristus. Sillä hän ei kärsi, että saatana hänen talossaan hallitsisi. *Jos tahdomme, että meillä on kirkko, niin ei sitä saa yksikään perkeleenoppi saastuttaa ja tehdä sekavaksi.* Mutta paavilaiset ihmissäädökset ovat jumalattomia, ja kerrassaan Jumalan sanan vastaisia. Ja juuri tämän sanan perusteella Jumala tahtoo asua luonamme. Sen tähden pitää sellaisia ihmissäädöksiä paeta ja niitä kavahtaa, sillä Belial ja Kristus eivät voi yhdessä olla saman talon herroja ja isäntiä."

"Sen tähden on tätä tekstiä ja muita samanlaisia yhä paremmin tarkattava, että siitä oppisimme, että paavi ja hänen joukkonsa eivät ole kirkko. *Mutta jos meille huomautetaan: Onhan heillä kuitenkin kaste, Herran ehtoollinen jne., niin vastaan siihen näin: Ne, joilla on puhdas Jumalan sana ja kaste, kuuluvat meidän joukkoomme ja oikeaan kirkkoon; mutta ne, joilla sen rinnalla on ihmisoppien kirkollinen koreus, eivät ole kirkko.* Vaikka heillä onkin kaste ja evankeliumin luku (teksti), niin se on kuitenkin heille hyödytön ("vergeblich"). Sillä Kristus ja Belial eivät sovi yhteen. Sillä vuode on niin kaita, että toisen täytyy pudota pois ja peite on liian lyhyt, niin ettei se riitä peittämään molempia, kuten Jesaja sanoo (Jes. 28:20). – – Mutta nyt he

(paavilaiset) yksinomaan vain sitä mielessään hautovat, että he tahtoisivat sen (totuuden) rinnalle tuottaa omat kauhistuksensa ja niitä puolustaa. Sen tähden on heille joka aika uudelleen ja uudelleen muistutettava niitä sanoja, jotka Elia lausuu: "Kuinka kauan te onnutte molemmille puolille? Jos Herra on Jumala, seuratkaa häntä, mutta jos Baal on Jumala, seuratkaa häntä" (1 Kun. 18:21). Herra ja Baal eivät sovi yhteen, vaikka Ahab yritti heitä saada yhteen sopimaan: hän tahtoi palvella Jumalaa käyttäen puhdasta Jumalan sanaa ja tahtoi silti sekoittaa joukkoon myös ihmisoppeja. *Mutta nyt eivät ne asiat, jotka ovat aivan vastakkaisia, voi vaikuttaa yhdessä, vaan toinen kumoo aina toisen.*" ⁵⁴⁾

Tässähän meitä kohtasi aivan samanlainen tilanne, joka vallitsee myös nykyaikaisissa kansankirkoissa. Siellähän juuri yhtenä kirkon suosituksena mainitaan, että siellä eri suunnat ja opit ovat sallittuja. Vieläpä siellä vedotaan siihen, että kirkoissa vielä luetaan raamatulliset tekstit yms. Evankeliumille on kyllä varattu myös paikka, mutta sen voima ja hedelmä ovat rajoitettuja. Samoin 'evangelisetkin' kehotavat kristityitä käymään kirkossa sielläkin, missä "epäevankelinen pappi saarnaa". Siinähän ovat Lutherin mainitsemat vastakkaiset asiat yhdessä. Tämän kaiken ylle Luther noilla yllä olevilla sanoilla vetää hylkäävän viivan. Se oli tottelemattomien juutalaisten ja jumalattomien paavilaisten synty. Sama tottelemattomuus on synty tänäkin päivänä. Puhuessaan siitä, että väärän opin rinnalla oleva kaste, evankeliumin luku jne. on hyödytöntä, Luther tarkoittaa sitä, että vetoaminen niihin väärän opin turvaamiseksi kirkossa ei ole oikea puolustus. Ja se, joka sellaista tietoisesti tekisi, ei todellakaan ole tätä syntiä jatkuvasti harjoittaessaan Jumalan sanan ja armon suojassa. Hänelle on se oikeakin silloin hyödytöntä. Sen sijaan Luther selvästi opettaa, että tästä *tietämättömiä* kristityitä kyllä löytyy paavikirkossa. Tästäkin voidaan jo selvästi nähdä, miten kirkollisissa asioissa kaikki perustuu siihen, hallitseeko kirkossa Jumalan sana puhtaana vai onko toisin. Kirkkojen oikeutus tai epäoikeutus Jumalan edessä riippuu siitä.

⁵⁴⁾ St. L. II 431-432.

4.4.4 Nykyaikaiset kansankirkot eivät ole Jumalan perustamia

Nykyaikaiset kansankirkot eivät ole Jumalan perustamia, vaan ne juontavat alkunsa varsin alhaalta — nimittäin ihmisistä. Kun pakostakin joutuu ihmettelemään, miten alkukristillisistä vapaista seurakunnista suhteellisen pian muodostui laitoskirkkoja, niin sattuvasti lausuu siitä tunnettu professori R. Sohm, että *luonnollinen* ihminen aina tahtoo pysyä lain alla ja tahtoo kirkkoa, jolla jo ulkonaisena laitoksenakin on jotakin kiinteätä uskonnollista arvovaltaa, joka jo ulkonaisen koneistonsa avulla pysyy toiminnassa ja joka tahtoo koota mahdollisimman laajoja piirejä yhteyteensä — vaikkapa se tapahtuisi tinkimällä Jumalan sanasta.⁵⁵⁾

Olemme jo edellä osoittaneet, miten nykyaikaiset kansankirkot ovat syntyneet. Samoja teitä kulki Suomenkin valtiokirkko valtiovallan päätöksiin aikanaan irtaantui paavikirkosta ja on sitten vaihtelevien olosuhteiden kautta kiteytynyt nykyiseen muotoonsa. Kirkon peruskirja eli kirkkolaki on asianomaisten hallitusten ja hallitsijain vahvistama ja se on tunnustukseenkin nähden muuttunut. Kun ei tämä ihmisten suunnittelema ja vahvistama lakikaan kulje Jumalan sanan kanssa sopusointuisena, niin ei voida edes sanoa, että se perustuisi Jumalan sanaan, joka on sama kaikille. Puheet siitä, että se olisi itse Jumalan perustama laitoskirkko, josta sen tähden pastori Hakala ei uskalla lähteä, ovat pelkkää inhimillistä harhaluuloa.

Jos pastori Hakala tahtoo hakea itselleen todella Jumalan perustamaa paikalliskirkkoa, niin ei riitä palautua ajassa paavikirkkoon, josta laitoksesta luterilaiset kirkot ovat eronneet. On painuttava yhä kauemmaksi menneisyyteen. Ei saa pysähtyä edes apostolisiin seurakuntiin, jotka nekin syntyivät eroamalla ja tulemalla pois Vanhan liiton lakikirkosta. Pastori Hakala saattaa tässä etsinnässään pysähtyä vasta silloin, kun hän on saavuttanut Israelin kirkon ennen Kristuksen kuolemaa. Siinä on ainoa Jumalan perustama ja yksityiskohtaisilla lakisäännöksillä varustettu määrättyyn kansaan sidottu kirkko. Mutta sitäkään ei Jumalan perustamana ole enää olemassa. Sen oikeutus loppui

⁵⁵⁾ R Sohm: Kirkkohistorian johtavat aatteet s. 31.

Kristuksen kuolemassa. Kristukseen uskoneet juutalaiset liittyivät silloin apostolisiin seurakuntiin. Epäuskoiset juutalaiset taas eivät ottaneet evankeliumia vastaan ja pitivät jatkuvasti synagogakirkkoaan todisteena siitä, että he eivät tunne eivätkä välitä Kristuksesta.

4.5 Pastori Hakalan 5. väite: ”Suomen kansankirkko on Jumalan ylläpitämä laitos”

Mutta, jos sanottaisiin, että Jumala on sentään "ylläpitänyt" Suomen laitoskirkkoa, kuten pastori Hakala myös vahvistaakseen väitettään lausuu, niin ei sekään riitä sen Jumalan sanan vastaisuutta puolustamaan. Jos katsotaan Jumalan ajallista taloudenhoitoa, niin hän antaa kyllä sataa niin väärille kuin vanhurskaillekin (Mt. 5:45), ja silloin havaitaan, että Jumala kärsivällisyydessään sallii paljon sellaista, joka on "pahaa". Siis jonkun asian jatkuvaisuus ei sinänsä ole sille todistus sen jumalallisesta oikeudesta. Silloinhan pakanauskonnot, kielteinen juutalaisuus, jopa synty ja itse pimeydenruhtinas joutuisivat ihanaan valaistukseen. On muistettava, että "hengellisissä asioissa ei löydy mitään historiallista oikeutta". Vaikkapa siis jokin oppikäsitys tai kirkko olisi saavuttanut historiallisen aseman, niin ei se suinkaan ole todistus siitä, että se olisi oikea käsitys tai kirkko. Hengellisissä asioissa ratkaisee ja määrää aina vain muuttumaton Jumalan sanan oikeus.⁵⁶⁾

4.6 Pastori Hakalan 6. väite: ”Suomen kansankirkolla on jumalallinen alkuperä”

Mitä sitten siihen pastori Hakalan väitteeseen tulee, että Suomen kansankirkolla uskonpuhdistuksen hedelmänä olisi jumalallinen alkuperä, niin sekään ei puolusta kirkon nykyisyyttä. Ja mitä entisyyteen ja tähän alkuperään tulee, niin ei luterilaisen opin leviäminen Suomen kansankirkkoon merkitse sitä, että itse tämä kirkko lakeineen ja valtiioon sidottuna olisi alkuperältään luterilainen, saatikka jumalallinen.

⁵⁶⁾ Ruhland: 'Der getroste Pilger aus Sachsen' s. 244.

Maailmalla on jumalallinen alkuperä, sillä Jumala sen loi. Mutta maa on silti kirottu synnin tähden ja ihminen syntisyydessään kerrassaan turmeltu. Jumala ei ole edes luonut Suomen valtiokirkkoa, vaan se on vaihtelevasti kehittynyt ja eri aikoina eri tavoin tunnustautunut Jumalan sanan oppiin. Sen mukaanhan kirkkoa on arvosteltava eikä muuten.

Näissä väitteissään (4, 5, 6) pastori Hakala pyrkii — tosin täysin tuloksetta — tukemaan kansankirkkoansa ulkonaisin keinoin — eikä opillisin. Mutta tällaiseen "lihalliseen" perustaan joutuu aina se, joka syrjäyttäen Jumalan sanan hengellisen mitan, koettaa saada Jumalan vastaisesti toimivalle inhimillisesti järjestäytyneelle kansankirkolle jotakin vaikuttavampaa perustusta. Jumalan sanan edessä nämä väärät perustukset sortuvat omaan mitättömyyteensä ja epätotuudellisuuteensa, mutta monta yksinkertaista ne saattavat pettää. — Kaiken lisäksi pastori Hakala itse tätä nykyä toimii sellaisen yhdistyksen palveluksessa, jonka jatkuva toiminta perustuu kansankirkon oppisyntiin ja jota toimintamuotoa — nimittäin yhdistystä sekaoppisen kirkon yhteydessä — ei tunne Raamattu eikä luterilainen tunnustus.

4.7 Pastori Hakalan 7. väite: "Me olemme lähteneet ulos vääryydestä Kristuksen veren vapauttamina"

Tämän väitteen eli puolustelun turvissa pastori Hakala koettaa välttää sitä kirkolliseen eroon johtavaa velvoitusta, jota Raamattu opettaa sellaiseen kirkkoon nähden, jossa ei Jumalan sanaa puhtaasti opeteta jne. Pastori Hakala tarkoittaa tässä sitä, ettei kirkollisista asioista tarvitse tarkemmin välittää, kunhan vain itse omistaa syntien anteeksiantamuksen. Toisin sanoen: Kun hänen juuri pitäisi osoittaa todistusta uskostaan, hän kieltää sen teossa, mutta korostaa sitä suulla. Näissä opillisissa ja kirkollisissa asioissa joutuu kristillinen usko mitä tarkimmin koetukselle. "Täytyyhän teidän keskuudessanne olla puolueitakin, että kävisi ilmi, ketkä teistä *kestävät koetuksen*", sanoo apostoli Paavali (1 Kor. 11:19). Onko se koetuksen kestämistä, että pysyy yhteistoiminnassa "puolueitten" kanssa ja sanoo, että siitä ei tarvitse niin välittää, kunhan vain uskoo anteeksiantamukseen?! Siinähan on käynyt ilmi, kuka ei ole koetusta kestänyt.

Ei Herra tunne omiaan vain siitä, että he sanovat: minä olen sinun lampaasi. Vaan näin hän sanoo: "Minun lampaani kuulevat minun ääntäni ja minä tunnen ne ja ne seuraavat minua... vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä" (Joh. 10:4,5,27). Joka tietää ja tuntee väärän opin äänen eikä sitä pakene ja tosi teolla kavahda, se on viekas, lihalliseksi edukseen laskelmoiva lammas. Sen "uskossa" ei ole lapsen pyhää pelkoa, vaan harkittua taakseen katsomista. Kuka katselee vanhaa kirkkolaitosta, kuka isäänsä ja äitiänsä, kuka vaimoaan ja lapsiaan, kuka muitten ihmisten mielipidettä ja maan tapaa, kuka katselee kukkaroa ja vastassa olevia vihollisia — ja toimii sen mukaan evankeliumin ehdottomuudesta kirkossaan tinkien. Kyllähän monet näinkin tehdessään luulevat olevansa kyllin hyviä "uskovaisia" ja vetoavat siihen, että ovathan he sentään jollakin tavalla evankeliumia palvelleet. Mutta oikea usko ei näin laskelmoi, vaan se ottaa ristin päälleen ja seuraa Herraansa hänen sanansa askelissa. Usko tunnetaan hedelmistään.

Kun apostoli Paavali kirjeessään Timoteukselle (2 Tim. 2:19) kirjoittaa näkymättömän kristillisen seurakunnan vankkumattomasta kestävydestä, niin hän varmentaa tämän tosiasian kaksinkertaisella sineillä. Sen ensimmäinen osa on tällainen: "*Herra tuntee omansa*". Samalla kun tämä vakuutus sisältää mitä suloisimman lohdutuksen kaikille, joilla todella on Pyhän Hengen antama oikea usko Kristukseen, samalla siinä myös on mitä vakavin varoitus lihallista huolettomuutta vastaan. Ovathan tosia nämäkin sanat: "Ei jokainen, joka sanoo minulle: 'Herra, Herra', pääse taivaan valtakuntaan, vaan se joka tekee taivaallisen Isäni tahdon" (Mt. 7:21–23); ja vielä: "Miksi te huudatte minulle: 'Herra, Herra', ettekä tee mitä minä sanon?" (Lk. 6:46). Ja apostoli huomauttaa tässä siitä. "Niin se ei siis ole sen vallassa, joka tahtoo, eikä sen, joka juoksee, vaan Jumalan, joka on armollinen." (Rm. 9:16) Apostoli tahtoo sanoa, että yksin Jumala tietää, kuka todella on hänen omansa. Muut eivät sitä näe. Ei sananpalvelijakaan (Timoteus) sitä tiedä. Sen tähden Paavali seuraavassa jakeessa (j. 20) osoittaakin, että seurakunnan yhteydessä voi olla ja on myös ulkokullattuja ja pahoja, joista ihminen ei sitä näe. Niinpä apostoli selittäessään tuon sineitin toista osaa lausuu. "*Luopukoon vääryydestä jokainen, joka Herran nimeä mainitsee*". Tällä tarkoittaa apostoli sitä, että se, joka tunnustautuu Kristukseen, myös luopuu vääryydestä, jos hänen uskonsa on va-

kaa. Jos joku luulee olevansa uskovainen tai kuuluu ulkonaisesti seurakuntaan tai tietää kerran tulleen kääntymykseen, ei se oikeuta kääntään toimimaan elämässään oman mielensä mukaisesti tarkemmin välittämättä Jumalan tahdosta. Sillä "joka armoon nojaten syntii tekee ja sen ohella kerskailee iankaikkisesta valinnastaan, ei sellaisella ole mitään uskoa ja saa varmasti, jos hän sellaisena pysyy, Jumalan rangaistuksen."⁵⁷⁾

Kun nyt pastori Hakala sanoo: "me olemme lähteneet ulos vääryydestä Kristuksen veren vapauttamina", niin siinä on vasta "Herran nimen mainitseminen" ja *sellaiselta edellyttää apostoli uskon osoitusta*: "Luopukoon vääryydestä jokainen, joka..." Missä tämä puuttuu, ei siellä voida pitää suun tunnustusta todellisenä. Sillä tietoinen, kuuleva lammas kyllä varmasti seuraa hyvän paimenen ääntä ja pakenee vierasta. Muutenhan se olisi uppiniskainen ja tottelematon. Samoin on vikaa siinä evankeliumin julistuksessa, joka vaatii kristityitä kuulemaan 'epäevangelistakin' saarnaa. Näin ei voi puhua tietoinen evankeliumiin uskova. Evankeliumi eli "Kristuksen veri" ei koskaan vapauta eli oikeuta meitä huolimattomuuteen tai tottelemattomuuteen uskon ja opin asioissa.

Tämä pastori Hakalan puolustelu on todella mitä vaarallisinta leikkimistä kaikkein tärkeimmillä totuuksilla.

4.8 Pastori Hakalan 8. väite: "Juuri kansankirkkona kirkko parhaiten palvelee pyhää yleistä seurakuntaa"

Tätä pastori Hakala esittää muka Lutherin oppina, ja hän vetää tämän väärän käsityksensä oman kansankirkkolaitoksensa suositukseksi tänäkin päivänä. Tässä yhteydessä me lyhyesti vastaamme näin:

Kansankirkon sekaoppisuuden vastakohtana on uskollinen kirkko, jossa Jumalan sana opetetaan puhtaasti ja sakramentit jaetaan Kristuksen asetuksen mukaan. Lukija voi helposti — jos hän on hengelliseen arvosteluun pystyvä ja sellaisille tämä kirja on tarkoitettukin — havaita ei ainoastaan, kumpi kirkko "parhaiten" palvelee Herran omia, vaan

⁵⁷⁾ P. E. Kretzmann: 'Die Pastoralbriefe' s. 240-242.

myöskin kumpi kirkko toimii oikein — Jumalan tahtomalla tavalla. Eihän kristillisessä kirkossa voi tulla kyseeseen ratkaisevana tekijänä, kuinka laajalti siihen jäseniä kuuluu, vaan se, opetetaanko siellä Jumalan sana puhtaasti vai ei. Vain puhtaalla Jumalan sanalla palvellaan oikein pyhää yleistä seurakuntaa.

4.9 Pastori Hakalan 9. väite: ”Eroaminen kansankirkosta voi tapahtua vasta sitten, kun kirkko tukkii suun evankeliumin julistajilta ja hylkää sakramentit”

Näin pastori Hakala väittää taaskin Lutheriin vedoten. Me joudumme tässä kysymään: Mistä tällainen oikeus on saatu? Eihän "Jumalan perustamasta ja ylläpitämästä laitoksesta" ole oikeus erota! Eihän Israelin kirkosta todella kukaan saanut lähteä, koska siellä yksin oli siihen aikaan ainoa oikea jumalanpalvelus. Olisiko pastori Hakalan mielestä Suomen kansankirkko sittenkin olemukseltaan toisenlainen kuin Vanhan liiton kirkko, jota hän määräävänä laitosesikuvana esittää? Jos kerran Jumala olisi itse perustanut tämän kansankirkon ja vaatisi pitäytymistä siihen sen perusteella, vieläpä Vanhan liiton esikuvaan vedoten, kuten pastori Hakala väittää, niin tämä pastori Hakalan viime perustelu ei sovellu hänen kirkkorakennelmaansa. Tässä on selvä ristiriita.

Näyttää siltä, että tässä pilkistää esiin sellainen pastori Hakalan käsitys, että evankeliumi ja sakramenttien hoito sittenkin olisi määräävä kirkkolaitoksen suhteen, kuten hän myös on esittänyt, että kirkko on sopiva, jos siinä on evankeliumia sen verran, että siellä voi tulla uskoon. Mutta onhan tällainen kirkko esim. paavikirkko, joka jo kyllin monelta evankeliumin julistajalta on tukkinut suun. Ja siitäkään pastori Hakalan mukaan ei saanut erota, jollei kirkko itse erottanut!

Mutta paljon lähempänä on kirkko, joka myös on tukkinut suun evankeliumin julistajilta ja joka opetuksessaan vääristää sakramentit. Se on "Jumalan perustama" kansankirkko, josta pastori Hakala ei uskalla lähteä pois ja jonka puolustukseksi hän on kynään tarttunut. Sehän sijoitti esim. F. G. Hedbergin — silloin kun Hedbergille kirkastui evankeliumin sisältö ja hän sitä alkoi pelkäämättä julistaa — Oulun

lääninvankilaan saarnaajaksi. Tämä oli selvää suun tukkimista. Ja kuinka paljon onkaan siellä evankeliumin oppia aikanaan vastustettu puhein ja teoin. Olihan sekin suun tukkimista, kun esim. niitä vastaan, jotka osoittivat kansankirkon epäevankelisuutta, pantiin Tampereen rukoushuoneen oveen tällainen ilmoitus: "Täten jyrkästi kiellämme kenenkään tässä rukoushuoneessa esiintyvän sananjulistajan puheessaan käyttämästä Valtio Kirkosta eroamiseen kehottavia sanoja". Ilmoitus tehtiin rukoushuoneen johtokunnan nimessä.⁵⁸⁾ Tukittiin suu siis niiltä, jotka tutkien esittivät valtiokirkkoa siltä kannalta, julistetaanko siellä evankeliumi puhtaana vai ei. Puhujina oli "evankeliumin julistajia". Kertoopa pastori Hakala itse nykypäiviltä samanlaatuista.⁵⁹⁾ Hän oli erääseen pastorinvirastoon ilmoittanut aikomuksestaan tulla siihen seurakuntaan puhumaan. Paikkakunnan pastori ilmoitti peruuttavansa ilmoitetun juhlan, kun hän ei hyväksynyt pastori Hakalan edustamaa oppia, että kasteessa tapahtuisi uusi syntyminen. Tuo pastori lisää: "Jos saarnatuolista julistetaan erilaisia opinkäsityksiä, joutuvat seurakuntalaiset ristiriitaan siitä, mikä on oikein, mikä ei." — Tämän Johdosta pastori Hakala toteaa: "Kirkko siis suljetaan sellaiselta Suomen kirkon papilta, joka opettaa, että uusi syntyminen tapahtuu kasteessa". Hän tyytyy vain valittelemaan, että tuollainen menettely on "surullista nähdä". Kun oppi kasteesta kuuluu evankeliumiin, niin tukittiinhan siinäkin "evankeliumin julistajan" suu.

Silti pastori Hakala varsin rauhallisena jatkaa työtään tuossa kansankirkossa, vaikka hän kirjoittaakin, että tuollaiset kokemukset olisivat eroa aiheuttavia. Hänen esittämänsä eromahdollisuus on siis siirrettävä niin kaukaiseen näköpiiriin, että "evankeliumin julistajilta" *kerrassaan* kiellettäisiin oikeus esiintyä. Mutta sekään ei 'evangelisen' käsitystavan mukaan sittenkään oikeuta eroon. Toisten mukaan on vain odotettava erottamista. Evankeliumiyhdistyksen 50-vuotisjulkaisussakin mennään niin pitkälle, että siellä annetaan siunaus harhaopettajienkin saarnatoiminnalle:

"Mutta me uskomme, että Jumalan Henki on niin vaikuttava ja niin seurakuntaa kasvattava, etteivät inhimilliset erehdykset, synnit ja hairahdukset saa turmella sitä kylvöä, jonka Herra on siunannut. *Tämä*

⁵⁸⁾ 'Paimen' 1924 s. 145.

⁵⁹⁾ 'Sanansaattaja' 1936 s. 150.

koskee sekä Lutherilaisen Evankeliumiyhdistyksen saarnatoimintaa että *sitä harhaan suuntautunutta evankeliuminvastaista saarnaa kirkkomme keskuudessa, joka yksissä neuvoin lahkolaisten kanssa horjuttaa lutherilaista opinkäsitystä.*"⁶⁰⁾

Eihän tässäkään enää ole raja evankeliumin puhtaan opin kohdalla eikä edes "evankeliumin julistajan" kohdalla, vaan siinä siunataan sopivana yleensä vain "*kirkkomme*" "*evankeliuminvastainenkin*" *saarna*. Ei ole silloin "evankeliumin julistajallakaan" opillista perustetta erolleen, vaan ainoastaan henkilökohtainen: jos *hänen* esiintymisensä kielletään — jos *häneltä* loppuu vaikutusmahdollisuus ja leipä. Tällainen ero ei olisikaan mikään oikea ero. Eihän evankeliumi kirkosta silti lopu — onhan sitä sirpaleina paavikirkossakin. Ja tuo "sakramenttien hylkäys" on vain lennokas lause, joka siirtää näennäisen erosyyn mahdollisimman kauas — kauemmaksi kuin luterilainen tunnustus, joka kirkollisen yhteyden edellytyksenä vaatii, että ne on hoidettava tarkalleen Kristuksen asetuksen mukaan. Eihän sitten saisi erota edes paavikirkosta!

Kyllä pastori Hakala on koettanut tehdä itselleen täysin pehmeän vuoteen kansankirkkolaitoksensa opillisesti kiviselle lattialle. Hänellä on siellä vapaus toimia sekavan opin rinnalla yhtenä suuntana. Saahan hän uskoa ja julistaa evankeliumia, ja se riittää hänelle. Mutta Jumala ei kysy, miten pastori Hakala ym. 'evangeliset' pastorit siellä ovat siedettyjä, vaan hän kysyy, seuraavatko hänen lampaansa — kellokkaatkin — hänen ääntään ja sitä, miten hänen evankeliuminsa, joka ei siedä mitään poikkeusta rinnallaan, on kirkossa hoidettu: julistetaanko siellä koko hänen sanansa oppi yksimielisesti puhtaana ja miten on sakramenttien laita. Hän ei kysy evankeliumijuhlien paljoutta, vaan hän kysyy kuuliaisuutta. Parhaaltakin näyttävä toiminta, joka kuitenkin tapahtuu vastoin Jumalan säättämystä ja sanaa, osoitetaan Raamatun mukaan ehdottomaksi synniksi: "Katso, kuuliaisuus on parempi kuin uhri, ja tottelevaisuus parempi kuin oinasten rasva. Sillä tottelemattomuus on taikuuden syntiä ja niskoittelu on valhetta ja kuin kotijumalain palvelusta." (1 Sam. 15:22,23)

⁶⁰⁾ 'SLEY 1875–1923' s. 59.

4.10 Pastori Hakalan 10. väite: H. pitäytyy laitoskirkkoon ja hylkää kristilliselle uskolle perustuvan kirkon

Näin pastori Hakala kirjoittaa: "Emme uskalla lähteä Jumalan perustamasta ja ylläpitämästä laitoksesta perustamaan uutta seurakuntaa, joka perustuisi omaan uskoomme."

Tässäkin kohdassa ilmenee pastori Hakalan kansankirkkokäsityksen inhimillisyys. Hän puhuu nimittäin torjuvasti seurakunnasta, "joka perustuisi omaan uskoomme". Tällä "omalla uskollaan" hän tarkoittaa kristillistä uskoa. Mutta tuo laitoskirkko, jonka toiminta ei perustu kristilliseen uskoon ja sen tunnustukseen, perustuu hänen mielestään oikealle pohjalle. Tätä väitettään hän tukee tuolla epätodellisella luullollaan, että tuo laitoskirkko olisi Jumalan perustama. Hän asettaa siis *vastakkain* tällaisen laitoskirkon ja kristillisen uskon ja tunnustuksen pohjalle rakentuvan kirkon.

Olemme jo yllä osoittaneet — ja vielä edempänä sitä jatkamme — että nykyaikaiset kansankirkot eivät ole Jumalan asettamia laitoksia, vaan että ne ovat vaihtelevilla tavoilla kehittyneet kussakin maassa omalaatuiseksi uskonnollisiksi, osaksi valtion laitoksiksi, joissa kirkon toiminta ja jäsenyys ei todellakaan perustu saman Jumalan sanan, opin ja uskon tunnustukseen. Kirkko ja kristillinen usko ovat niissä eri ja osaksi vastakkaisia käsitteitä.

Kristillinen kirkko taas todella rakentuu kristillisen uskon ja tunnustuksen ehdottomalle kallioperustukselle. Sanoohan Vapahtaja oikeata uskoa tunnustaneelle Pietarille: "...ja tälle kalliolle minä rakan seurakuntani eivätkä helvetin portit sitä voita", Mt. 16:16–18. Kristillinen usko on näin luja, koska se pohjaa kulmakiveen Kristukseen.

Mutta kenties tässä joku tahtois huomauttaa, että nuo Jeesuksen sanat koskevat vain pyhää, yleistä seurakuntaa ja että paikalliset kirkot — esimerkiksi kansankirkot — ovat perustetut aivan toisella tavalla. Tähän on vastattava, kuten jo olemme selittäneetkin, että Jumalan tahdotmat kristilliset paikalliskirkot muodostuvat ja toimivat pyhän yleisen seurakunnan ulkonaisten tunnusmerkkien perusteella. Niissähän saar-

nataan Jumalan sana puhtaasti ja sakramentit hoidetaan Kristuksen asetuksen mukaan. Tämän perusteella niihin liittyy kristityitä ja he toimivat niissä. Ja näin he tekevät kristillistä uskoaan tunnustaen. Ilman tätä yhden uskon ja opin perustaa on kyseessä — ei kristillinen kirkko vaan — kirjava ihmisten järjestäytyminen jonkin kirkkolaitoksen yhteyteen.

Nyt pastori Hakala todella pelkää ja varoo sellaista seurakuntaa, jonka olemassaolo ja toiminta perustuu kristilliseen uskoon ja sen tunnustukseen. Tämä onkin inhimillisen laitostuolisuuden kannalta katsoen aivan luonnollista, koska sen tarkoituksena on pitää koossa mahdollisimman paljon ihmisiä — riippumatta heidän uskostaan ja tunnustuksestaan. Tällaisen inhimillisesti järjestäytyneen laitostuolisuuden olemukseen kuuluu mm. se, että Jumalan sanan opin rinnalla siellä sallitaan erilaisia ihmiskäsityksiä ja oppeja, kuten esimerkiksi kristityitä vaaditaan kuulemaan "epäevankelisenkin papin saarnaa". Tämähän on juuri todistus siitä, että laitostuolukset eivät perustu kristillisen uskon ja tunnustuksen kalliopohjalle, vaan inhimillisten käsitysten ja lakien hyllyvälle suolle.

Näin ovat aina *vastakkain* kristillisen uskon tunnustukselle rakentuvat *paikalliskirkot*, joita kutsutaankin *'tunnustuskirkkoiksi'* ja toiselta puolen kirjavat *laitostuolukset*, joissa eri suunnat, erilaiset oppikäsitykset ja inhimilliset säännöt vallitsevat.

Kun sitten tällaista laitostuolisuutta koetetaan puolustaa jumallaisena säädöksenä, niin joudutaan aina täydellisesti umpikujaan. Kun sillä ei ole kristillisen kirkon ehdottomia tunnusmerkkejä, niin keksitään muita. Niinpä uskotellaan, että sellaiset kansankirkot olisivat Jumalan perustamia Israelin kirkon tapaan ja esitetään muita sellaisia verukkeita, joita juuri tässä kirjassamme käsittelemme. Mutta tämä kaikki on vain todellisuuden kiertämistä ja pimittämistä.

Mutta asia muuttuu vielä vakavammaksi, kun etsimme vastausta kysymykseen: Miksi näitä sekaoppisia ja totuudesta tinkiviä laitostuoluksia koetetaan tuolla tavalla puolustaa — vieläpä nimenomaan tunnustuskirkkoja vastaan? Silloin nousee eteemme kirjava sytten sarja. Yhteistä niissä on se, että pelätään epämieluisia seurauksia, jos vain yhden uskon ja opin pohjalla kokoonnuttaisiin luterilaisiksi tunnustusseurakunniksi. Nämä seurakunnat voisivat jäädä pieniksi — niissä voi olla vaikeita koetuksia — pastorien saanti ja palkkaus on

kyseenalaista — hautausmaa-asiat ovat toisia pelästyttäneet — luopuminen vanhoista tottumuksista on tuskallista — virkojen saanti voi vaikeutua, kun hakija ei kuulu vanhaan kansankirkkoon — läheisten omaisten suhtautuminen asiaan otetaan myös huomioon jne.

Näiden estelyiden kohdalla me kysymme: Mitä niistä sanoo Jumalan sanaan perustuva tietoinen usko? Salliiko se, että ajallisen mukavuuden tähden saadaan Jumalan sanan totuuden suhteen tinkiä? Ei se katso taakseen, vaan seuraa hyvän paimenen ääntä ja tunnustautuu hänen laumaansa, vaikka se olisi miten raihnainen tahansa ja vaikka sitä odottaisi kaikki elämän vaikeudet.

Näin joudumme tässä kristillisen uskon tunnustamisen tai kieltämisen tienhaaraan.

Tämä sama kirkkokysymys oli uskonpuhdistuksenkin aikana päivänpolttava. Kristillisen uskon ja tunnustuksen perustukselle rakentui Lutherin kirkko. Paavilaiset nauroivat tätä mielettömyyttä, koska he eivät välittäneet uskosta, vaan perustuivat ilman uskoakin kirkkolaitokseensa. Heitä vastaan Luther lakkaamatta opetti ja todisti, että kristillinen kirkko maan päällä ei ole mikään määrätty laitoskirkko, vaan että se perustuu kristilliselle uskolle ja sen tunnustukselle. Kristillisen, luterilaisen tunnustuksen mukaan uskonpuhdistuksen kirkko erosikin toisinopettavista, kokoontui ja toimi itsenäisenä kirkkona.

Selittäessään Jeesuksen sanaa Pietarille: "...sinä olet Pietari, ja tälle kalliolle minä rakennan seurakuntani..." (Mt. 16:18), lausuu Luther: *"Tälle kalliolle — ei sinun persoonallesi, sillä se olisi liian heikko sel-laiseksi perustukseksi, vaan tunnustukselle ja uskolle, joka sinut kallio-ksi tekee, tahdon rakentaa kirkkoni.* Tämä perustus kyllä kestää ja on tarpeeksi vahva, niin ettei perkele voi sitä kukistaa eikä hävittää." Ja edelleen: *"Kirkkoa ei ole missään muualla kuin siellä, missä on tämä kallio, se on: tunnustus ja usko, joka on Pietarilla ja muilla opetuslap-silla."*⁶¹⁾

Kavahtaessaan ja välttäänsä apostolista ja luterilaista tunnustus-kirkkoa pastori Hakala pitäytyy enemmän tai vähemmän tunnustukset-tomaan laitoskirkkoon, jonka hän perustaa siihen omaan harhakäsityk-seensä, että se olisi Jumalan perustama. Hän jättää kristilliselle uskolle

⁶¹⁾ Lutherin saarna Pietarin ja Paavalin päivänä — Veit Dietrichin Huonepostilla, St. L. XIII. a 1174-.

ja tunnustukselle perustuvan kirkon muka lahkolaisten asiaksi. Tässä seuraakin pastori Hakalan seuraava väite:

4.11 Pastori Hakalan 11. väite: ”Eroaminen kansankirkosta merkitsisi luterilaisten joutumista lahkolaisten tasolle”

Kun hän nimittäin on lausunut, ettei hän uskalla lähteä Jumalan perustamasta laitoksesta sellaiseen seurakuntaan, joka perustuisi "omaan uskoomme", niin hän jatkaa: "Jos niin tekisimme, olisimme joutuneet pois luterilaisesta hengestä ja missä me sitten eroaisimme muista lahkolaisista, jotka omahyväisyydessään ovat jättäneet kansankirkkomme?"

Väittäessään, että eroaminen kansankirkosta voisi tapahtua vain todellisten lahkolaisten tavoin "omahyväisesti" pastori Hakala osoittaa, että hän todellakaan ei arvostele kirkollisia asioita opillisen mittapuun mukaan, vaan kansankirkon mukaan. Me voimme aivan helposti vastata tuohon pastori Hakalan esittämään kysymykseen esim. näin: Kun luterilaiset kristityt Jumalan sanan ja sen mukaisen luterilaisen opin mukaisesti ovat velvolliset kavahtamaan ja vetäytymään pois niistä, jotka opettavat vastoin puhdasta oppia, niin he juuri erotessaan vääristä opettajista mitä selvimmin "eroavat... lahkolaisista". Ne taas, jotka jäävät sekaoppiseen kansankirkkoon, osoittavat juuri näin tehdessään, etteivät he itse asiassa eroakaan muista lahkolaisista, vaan antavat lahko-oppien esiintyä kirkossaan. Viljeleehän kansankirkko kirkollista yhteyttä ei-luterilaisten kansankirkkojenkin kanssa (esim. yhteistoiminta Englannin valtiokirkon kanssa) ja sallii keskuudessaan esim. Pelastusarmeijan aivan erikoisoppisen toiminnan jne. Kun se vielä itessään on kuin erioppisten pesä, niin todellakin: missä kansankirkko eroaa muista lahkolaisista? Sen omassa keskuudessa ja sen suhteissa muihin sekaoppisiin kirkkoihin ei löydy puhtaan luterilaisen opin rajaa — ei löydy siis oikean opin rajaa toisenlaisia oppeja vastaan. Tällaisen kansankirkon asettaminen muka lahkolaisten vastakohtaksi voidaan kyllä käsittää siltä kannalta, että kansankirkko on suurempi ja mahtavampi, mutta eihän se Jumalan sanan totuuden edessä merkitse yhtään mitään. Pienessä maassa — kuten Suomessa — saattaa tuollainen yleinen kirkko tuntua ulkonaisestikin suurelta.

Kun muualla maailmassa liikkuu, ei sekään merkitse edes ulkonaisesti juuri mitään. Siellä on paljon suurempia "lahkokirkkoja", joitten rinnalla Suomen kansankirkko on vain epäselvä murunen.

Kun pastori Hakala sanoo, että tuollainen kirkollinen eroaminen olisi "omahyväistä", niin kyllähän sellaista väärääkin eroamista varmaankin on. Mutta se ei oikeuta leimaamaan kaikkea eroamista kansankirkosta samanlaiseksi. Kutakin tapausta on aina erikseen tutkittava ja asiallisilla syillä arvosteltava. Yhtä hyvin voimme myös luoda katseemme itse kansankirkkoon ja kysyä: Eikö se itsensä esittelyssä käyttäydy "omahyväisesti"? Tarkastelkaamme sitä vähän. Sehän suosittelee itseään esim. tähän tapaan: Minä olen kristillinen ja luterilainen kirkko. Minä olen hyvä ja sopiva kirkko silloinkin, kun opetan vastoin Jumalan sanan puhdasta oppia. Annan kyllä oikeankin opin kohtia oikein opettaa, mutta muutkin opit ovat luonani sallittuja. Anna minulle arvoa, sillä olenhan antanut aikanaan lasten käteen aapistikun, minulla on suuret kirkkorakennukset, omat hautausmaat, siunaan kirkollisesti oikeata ja väärää, minulla on valtion turva ja suoja. Minun piiriini kuuluu 97 % kansasta. [noin 1937] Olen Jumalan perustama ja ylläpitämä ja minulla on jumalallinen alkuperä. — — Jollei tämä ole "omahyväisyyttä", niin ei sitten mikään.

Kansankirkosta eronneiden luterilaisten seurakuntien taholta nimenomaan teroitetaan, että niiden jäsenet eivät ole hivenenkään vertaa muita parempia. Juuri synnin todellisuuden tähden ja Jumalan sanan velvoituksesta olemme kokoontuneet seurakunniksi, jotta keskuudessamme saarnattaisiin Jumalan sana — sekä laki että evankeliumi — puhtaasti ja sakramentit oikein hoidettaisiin. Tähän sanaan sidottu omatuntomme ei voinut jäädä osallistumaan kansankirkon oppisysteihin. Olemme pieni joukko, mutta emme salli toisenlaista oppia keskuudessamme. Ei ole meillä kirkkorakennuksia, ei omia hautausmaita. Ennen kuin seurakuntamme rekisteröitiin, saimme hautapaikan hautausmaan syrjäisimmästä kolkasta. Se ei kylläkään meitä pahentanut. Mutta näillä asioilla meitä painostettiin. Emme rohkene Jumalan nimessä siunata syntiä. Seurakuntamme ovat pieniä ja niiden ikä on vasta vähän yli 13 vuotta [v. 1937]. Ja meidän täytyykin aina seurakuntalaiseksi pyrkiville kerrata kaikkea tätä, että he olisivat mahdollisimman tietoisia siitä, että täällä pyydetään vain seurata Jumalan sanan puhdasta totuutta — monenlaisen ristin alaisina.

Tällaista eroamista ja kokoontumista me emme todella voi pitää "omahyväisenä", vaan se on kyllä lihalle ja verelle — niin kuin Luther sanoo — "raskasta", mutta samalla se on kristityn ihana oikeus ja Jumalan tahdon ja käskyn mukainen velvollisuus: Kristuksen lampaat seuraavat hänen ääntänsä, ja Jumala lupaa ottaa heidät silloin rakkaina lapsinaan huostaansa ja pitää heistä isällistä huolta (Joh. 10:27; 2 Kor. 6:17,18). Ja silloin ei heiltä puutu mitään, sillä Herra on heidän kanssaan ja heille kuuluu taivaanvaltakunta. Omattuntomme ovat siis Jumalan sanan kautta lujitetut. Silti täytyy meidän joka päivä turvata Jumalan anteeksiantavaan laupeuteen. Mutta emmehän saata uskomme kieltää, vaan pyydämme sitä myös seurakuntiemme toiminnassa julki tunnustaa — itsessämme nöyryytettyinä ja vain Jumalan käsitämätöntä armoa ihmetellen, että hän todellakin on sanallaan valaissut tiemme ja antanut meille seurakunnat, joissa Jumalan sana puhtaasti saarnataan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan hoidetaan. Tämä Jumalan sana yksin antaa meille voimaa heikkoudessammekin kestämaan tällä tiellä. Meillä on vaikeuksissammekin ilo, rauha ja vanhurskaus Pyhässä Hengessä. Näin emme ole "omahyväisiä" vaan kiitämme ja seuraamme Jumalan hyvyyttä. Tässä varjeltiin meitä kolmiyhteinen Jumala.

Näin me vakavasti ja monen mielestä aivan turhan tarkasti ja liiaksi eroamme ja pysymme erossa kaikista lahkoista — kansankirkon sekavuudestakin. Me pyydämme Jumalan sanan opilla mitata kaikkia paikalliskirkkoja ja kaikkea uskonnollista toimintaa — muotoon katsomatta ja silloin ei ole meidän syytämme eikä meidän "omahyväisyyttämme", kun Jumalan sana osoittaa suuren tai pienen kirkon tai yhdistyksen tms. poikkeavan Jumalan sanan totuudesta. Jollemme silloin seuraisi Jumalan sanaa ja jättäisi tuota toisin opettavaa kirkkoa tai piiriä, niin kieltäisimmehän uskomme (Mt. 10:32–39). Kristillinen usko tottelee aina enemmän Jumalaa kuin ihmisiä (Apt. 5:29).

Mutta tällaiset meihin sattuvat arvostelut ovat aivan mitättömiä sen rinnalla, että pastori Hakala vetoaa tämän nykyisen Suomen sekaoppisen kansankirkkolaitoksen puolustukseksi erityisesti Jeesuksen, apostolien ja Lutherin esimerkkiin — nimittäin siihen, miten nämä suhtautuivat aikanansa vallitseviin laitospirkkoihin. Näitä kysymyksiä käsittelemme eri luvussa ja lisäämme siihen vielä eräitä F. G. Hedbergin opetuksia kirkollisista asioista.

5 JEEСУKSEN SUHTAUTUMINEN VANHAN TESTAMENTIN KIRKKOON

5.1 Pastori Hakalan 12. väite: "Jeesuksen ja ensimmäisten opetuslasten esimerkillä on ratkaiseva merkitys"

"Jeesuksen ja ensimmäisten opetuslasten esimerkillä on ratkaiseva merkitys tässä asiassa" — nimittäin kirkkokysymyksessä, lausuu pastori Hakala. Sehän on kristitylle selviö, että hän uskoo ja seuraa kaikkea Raamatun sanaa ja pitää siis myöskin Jeesuksen ja apostolien esimerkkiä ehdottomana johtotähtenä. Nyt on vain kysymys siitä, opettavatko Jeesus ja apostolit ja heidän esimerkinsä, että kristitty on velvoitettu pysymään sellaisen kirkon hoidossa, jossa Jumalan sana ei puhtaana saarnata, vai onko kristityn oikeus ja velvollisuus kuulua ja pitäytyä vain sellaiseen kirkkoon, jossa Jumalan sana puhtaana saarnataan jne.

Pastori Hakala luulee saavansa tässä puolustusta sekaoppiselle laituskirkollisuudelleen: "Jeesus pysyi juutalaisen synagogaseurakunnan uskollisena jäsenenä kuolemaansa asti". Hän mainitsee, miten Israelin kirkossa opetettiin ihmisääntöjä ja sen edustajat olivat jopa tappaneet oikeita profeettoja. Täytyihän Jeesuksen suunnata kirkon opettajille voi-huutonsa jne. Kun hän ei kuitenkaan Israelin kirkosta eronnut, pitää pastori Hakala tätä "ratkaisevana" esimerkkinä ja velvoittavana esikuvana pysymään nykyaikaisessa sekaoppisessa kansankirkossa.

Kun on kysymys *Jeesuksen* suhtautumisesta Vanhan Testamentin aikaan kirkkoon, niin on otettava huomioon, kuten edellä on osoitettu, että se oli ainutlaatuinen kirkkomuoto, joka oli vain ajaksi asetettu olemaan käytännössä. Jumala oli nähnyt hyväksi määrätä siinä tarkan järjestyksen ja yksityiskohtaiset säännöt jumalanpalveluksen paikkaa ja tapaa varten jne. Vaikka siinä kirkko ja kansan hallinto olivat mitä läheisimmin yhdistetyt, niin oli kirkolla siten vain sitä ankarampi kuri. Vääriä opettajia kohtasi armoton kuolemanrangaistus (5 Ms. 13), samoin kohdeltiin törkeitä synnintekijöitä. Näin ankarissa puitteissa Jumala katsoi välttämättömäksi johdattaa kansaansa, jonka

keskuudessa hän oli toteuttava pelastuksensa koko maailmaa varten. Tämä lakimääräinen jumalanpalvelus ja siihen yhdistetty kansan hallinto (teokratia) oli oleva voimassa vain siihen asti, kunnes oli ilmeistä, että koko tuo jumalanpalvelus uhreineen ja kaikkineen esikuvallisesti ilmensi.⁶²⁾

Kun sitten Israelin kansa poikkesi pois näistä Jumalan järjestyksistä ja sen keskuudessa sai esiintyä vääriä opettajia ja epäjumalanpalvelijoita, niin ei silloin kukaan saanut erottautua siitä erilleen. Tämä johtui siitä, että Jumala oli Vanhan Testamentin ajaksi sitonut ainoan oikean jumalanpalveluksen ja lupauksensa määrättyyn tapaan, määrättyyn paikkaan ja määrättyyn kansaan, jonka koko toiminta oli sen mukaan säännöstelty. Vankeudenkin aikana juutalaiset sen tähden rukouilivat kääntyneinä Jerusalemiin päin ja huokasivat: "Jos minä unohdan sinut, Jerusalemi, niin rautekoon oikea käteni" (Ps. 137:5).⁶³⁾ — Mutta Jumalalla oli myös omat ankarat keinonsa, millä hän oli rankaiseva kansansa jumalattomuutta. Hän kuritti kansansa tottelemattomuutta raskailla kohtaloilla — maan itsenäisyyden menettämällä ja vankeudella jne. Vihdoin hän hajoitutti Israelin kansan eri kansojen keskuuteen elämään erityisen kirouksen alaisena muukalaisen elämää. Sen väärä turva: ulkonainen pitäytyminen temppelipalvelukseen sortui näkyvästi. Ei siinä jäänyt kiveä kiven päälle. Todella: kuka rohkenisi ottaa esikuvaa juutalaisten väärää oppia sallivasta jumalattomasta tottelemattomuudesta, josta aivan ainutlaatuisena varoituksena pitäisi olla Jerusalemin hirveä hävitys ja puhtaan opin menetys.

Mutta miten sitten on ymmärrettävä, että Jeesus tämän kirkon piirissä toimi ja alistui sen lakimääräyksiin ympärileikkauksesta lähtien? Tähänhän pastori Hakala vetoaa. — Jeesus tuli kuten apostoli Paavali todistaa — "ympärileikattujen palvelijaksi Jumalan totuuden tähden vahvistaaksensa isille annetut lupaukset" (Rm. 15:8). Hän syntyi Israelin kansan keskuuteen ja tehtiin sen lakien alaiseksi sitä varten, että hän — täytettyään kaikki — myös lopettaisi Vanhan Testamentin rajoitukset. Mutta tämä oli suoritettu vasta silloin, kun temppelin esirippu repesi ylhäältä alas asti (Mt. 27:51). Siihen saakka hän oli niin sidottu Israelin kansan piiriin, että hän saattoi sanoa kanaanilaiselle

⁶²⁾ Katso sivulle 34.

⁶³⁾ O. H. Th. Willkomm: "Die Pflicht treuer Lutheraner" s. 22–.

vaimolle: "Minua ei ole lähetetty muiden kuin Israelin huoneen kadonneitten lammasten tykö" (Mt. 15:24).⁶⁴⁾

Jeesus ei näin ollut lain alainen sitä varten, että hän täten yhä lujemmin sitoi meitä samoin olemaan uskolliset Vanhan Testamentin kirkollisuudessa, vaan nimenomaan sitä varten, että hän *lopettaisi Vanhan liiton ja tekisi Uuden liiton*. Hebr. 8:8. Samassa yhteydessä tästä todistetaan: "Sanoessaan 'uuden' hän on julistanut ensimmäisen liiton vanhentuneeksi; mutta se, mikä vanhenee ja käy iälliseksi, on lähellä häviämistään." (Hebr. 8:13)

Mitä tämä Uusi liitto sisälsi kirkollisessa suhteessa? Siitä saamme jo ennakkokäsityksen tarkatessamme Johannes Kastajan esiintymistä Jeesuksen edelläkävijänä. Hän saarnasi korvessa — ei temppelissä. Siinä jo on viittaus uustestamentillisen seurakunnan eroamiseen Vanhan Testamentin kirkollisuudesta. Jeesus itse osoittaa, että määrättyyn paikkaan sidottu jumalanpalvelus on poistuva ja sen sijalle tulee vain oikea totuudellisuus. Kun samarialainen vaimo oli hänelle sanonut: "...te sanotte, että Jerusalemissa on se paikka, jossa tulee kumartaen rukoilla." Jeesus sanoi hänelle: "Vaimo, usko minua! Tulee aika, jolloin ette rukoile Isää tällä vuorella ettekä Jerusalemissa. ...Mutta tulee aika ja on jo, jolloin totiset rukoilijat rukoilevat Isää hengessä ja totuudessa..." (Joh 4:20–24) Onhan tämän mukaan selvää, että oikeat israelilaiset — uskovaiset — eivät ole sidotut mihinkään muuhun kuin Jumalan totuuteen. Missä siitä poiketaan, siitä erkanevat uskovaiset, koska he ovat sidotut vain "henkeen ja totuuteen".

Ja missä on Uuden liiton uhrialttari? Ei enää temppelissä, vaan sen ulkopuolella: "Sen tähden myös Jeesus, pyhittääkseen omalla verellänsä kansan, kärsi portin ulkopuolella. Niin menkäämme siis hänen tykönsä 'ulkopuolelle leirin' hänen pilkkaansa kantaen, sillä ei meillä ole täällä pysyväistä kaupunkia, vaan tulevaista me etsimme." (Hebr. 13:12–14)

Lutherkin mitä tarkimmin korostaa tätä Vanhan ja Uuden liiton erilaisuutta. Niinpä hän selittäessään Jeesuksen opetusta "ruumiinsa temppelistä" (Joh. 2:21,22) lausuu: "Niin oli *Jumala sitonut itsensä*

⁶⁴⁾ 'Ev. Luth. Freikirche' 1879 n:o 13; G. Stöckhardt: "Die ersten Christengemeinden; Muster u. Vorbilder für unsere Gemeinden (Missouri-Synode: Synodal-Bericht, Nebraska-Distr. 1895).

(Vanhan liiton aikana) Jerusalemin temppeliin — joka nyt oli lakautettava —, ei itsensä vuoksi, vaan kansan vuoksi, että heillä olisi jokin määrätty paikka, josta he tietäisivät Jumalaa etsiä. Sen vuoksi hän ei tahtonut olla missään muualla, vaan joka tahtoi häntä rukoilla ja hänen eteensä tulla, sen täytyi mennä Jerusalemin temppeliin taikka ainakin kääntää kasvonsa sinnepäin, olipa millä seudulla maailmaa hyvänsä, sillä Jerusalemissa oli Jumalan temppeli ja asunto. — *Mutta nyt Uudessa Testamentissa on Jumala rakentanut uuden temppelin*, jossa hän tahtoo asua: se on rakkaan Herramme Jeesuksen Kristuksen miehuuden luonto; siellä on Jumala löydettävissä eikä missään muualla. *Hän sanoo Kristuksen ruumista, jossa hän asuu, Jumalan temppeliksi, että kaikkien sydänten ja silmien tulee kääntyä Kristukseen ja meidän rukoilla yksin häntä...*⁶⁵⁾

Kun seuraamme Jeesuksen jäähyväispuhetta ja opetuksia tänne jääville opetuslapsilleen, niin emme missään tapaa kehotusta pysymään uskollisesti Vanhan liiton kirkollisuudessa. Hän opetti heille kyllä, miten he pysyisivät uskollisina uustestamentillisten seurakuntien toimissa sanan ja sakramenttien hoitamisessa seurakuntakuria myöten. Mutta tässäkin hän ei jättänyt heitä minkään määrätyn kirkon varaan tai sitonut heitä sellaiseen, vaan yksinomaan sanansa turviin: "Minä olen antanut heille sinun sanasi, ja maailma vihaa heitä, — Pyhitä heidät totuudessa; sinun sanasi on totuus..." Ja Jeesus rukoilee "...myös niiden edestä, jotka heidän (= apostolien) sanansa kautta uskovat minuun" (Joh. 17:14,17,20). Samoin: "...Jos te pysytte minun sanassani, niin totisesti olette minun opetuslapsiani ja te tulette tuntemaan totuuden ja totuus on tekevä teidät vapaisiksi" (Joh. 8:31–32).

Näin olemme osoittaneet, että Jumala oli sitonut maailman lunastuksen tapahtuvaksi Israelin kansan keskuudessa ja että Jeesus oli kaikessa meidän tähtemme lain alainen lunastaakseen lainalaiset (Gal. 4:5). Hän ei siten toimiessaan suinkaan vahvistanut Vanhan liiton kirkkoa meille laitostarkoituksella esikuvaksi, vaan hän oli lain alainen oman lunastustyönsä kautta lopettaakseen Vanhan liiton paikkaan, aikaan ja muihin sääntöihin sidotun kirkollisuuden ja ollakseen sanan ja sakramenttien kautta kaikkien omiensa luona maailman loppuun asti. Hän ei ole asettanut Vanhan liiton lakikirkon sijaan mitään vas-

⁶⁵⁾ Luther: Saarnoja ja selityksiä 3 vk. s. 323-4.

taavaa kirkkoa Uuden liiton aikaa varten. Hän sitoi kristittynsä vain sanansa puhtaan opetuksen ja sakramenttien oikean hoidon varaan. Kaikkiällä siellä, missä näin pysytään hänen sanassaan, on oikea jumalanpalvelus ja hänen kirkkonsa. Pieninkin tällainen kristittyjen joukko omistaa täydet kirkolliset oikeudet ja velvollisuudet.

Sen tähden me Jeesuksen lunastustyöhön pitäytyen ja seuraten hänen sanojaan ja asetuksiaan turvallisesti kokoonnumme "leirin ulkopuolella", jossa uhrialttarimme on. Me seuraamme siinä vain hyvän paimenen ääntä — puhdasta Jumalan sanan oppia. Jos me näin tehdesämme joudumme jättämään suuriakin laitostkirkkoja, joissa Jumalan sanaa ei puhtaasti saarnata, niin ovathan sellaiset laitokset Jumalan edessä varjoja arvottomammat, sillä Jumalan itse asettaman Israelin kirkon säädökset — vaikka siellä aikanaan oli ainoa oikea jumalanpalvelus — olivat — ennustukset ja esikuvat täyttäneeseen Kristukseen verrattuna — vain "tulevaisten varjo" (Kol. 1:17). Jos laitostkirkkoihin kiinteästi pitäytyvät ihmettelevät tällaisia siirtymisiä, niin me vastaamme sellaisille, että Raamattu juuri tällaisessa kirkollisessa tarkoituksessa sanoo: 'ei meillä ole täällä pysyväistä kaupunkia, vaan tulevaista me etsimme' (Hebr. 13:14).

Jos taas joku tahtoo esittää Jeesuksen kirkollisen esikuvallisuuden sellaisena, että hän uskollisesti seurasi lakiliiton kirkollisia määräyksiä sitoakseen muita vastaaviin muotoihin, niin silloin Jeesus alennetaan vain tavalliseksi Vanhan liiton kirkon uskolliseksi jäseneksi. Silloin jätetään syrjään hänen lunastustyönsä ja sen hedelmä. Sillä Jeesuksen "lainalaisuus" oli alusta alkaen loppuun asti täyttävää ja kärsivää sijaissovitusta. Ja samalla kun hän meidän puolestamme täytti Jumalan lain, hän kuitenkin oli myös lain Herra, kuten hän farisealaisille sanoi: "...tässä on se, joka on temppeliä suurempi" ja vielä: *"Sillä Ihmisen Poika on sapatin Herra"* (Mt. 12:6,8).⁶⁶⁾ *Jeesus ei siis lainalaisena tullut vahvistamaan Israelin kirkon tai minkään laitostkirkon jatkuvaisuutta, vaan hän täytti, päätti ja lopetti määrättyyn ulkonaiseen järjestykseen sidotun kirkon asettaen itsensä sanan ja sakramenttien kautta sen sijaan.* Ja tässä tehtävässään hänen oli oltava "siinä, mikä on Isäni omaa" (Lk. 2:49), vaikka hän sen kautta aiheutti hämmästystä ja huolestumista niitten keskuudessa, joihin hänet sitoi ajalliset velvollisuu-

⁶⁶⁾ F. Pieper: 'Christl. Dogm.' II 45J. A. Hönecke: 'Ev. Luth. Dogm.' III 215.

det. Niinpä hän piti veljenään, sisarenaan ja äitinään jokaista, "joka tekee taivaallisen Isäni tahdon" (Mt. 12:46–50). Näin koko Jeesuksen kirkollinen esikuvallisuus siis sotii juuri pastori Hakalan laitoskirkollisia tarkoituksia vastaan.

Ne taas, jotka vedoten Vanhan liiton kirkollisiin esikuviin vaativat vieläkin pysymistä määrätyissä laitoskirkoissa, vaikka niissä ei opeteta Jumalan sanaa puhtaasti, toimivat laitoskiivailijoiden — farisealaisten — esikuvien mukaan. Sitä tietä kulkee synagogakirkollisuus vielä tänä päivänä. Samaa tietä vaeltaa laitoskirkkoinen paavilaisuus ja myös muunkinlainen laitoksensa puolesta kiivaileva kansankirkollisuus. Näille on yhteistä se, että niissä ei taistella evankeliumin ehdottoman totuuden puolesta, vaan ennen kaikkea laitoksen puolesta. Kiivaasti vastustaessaan seurakuntiamme, joissa Jumalan sana saarnataan puhtaasti, lausui esimerkiksi *rovasti J. Engström*, että ne ovat "sellaisia istutuksia, jotka ovat juurineen revittävä pois" ja *rovasti A. J. Bäck* pitää niitä "antikristillisinä".⁶⁷⁾ Tällainen sekaoppista laitoskirkollisuutta puoltava kiivailu pitäytyy siis ennemmin 'epäevankeliseenkin' toimintaan kuin että se seuraisi puhdasta evankeliumin totuutta. Siinä syrjäytyy sekä Kristuksen lunastustyö että hänen esikuvansa.

6 APOSTOLIEN SUHTAUTUMINEN SYNAGOGA-KIRKOLLISUUTEEN

6.1 Pastori Hakalan 13. väite: Apostolien esimerkki muka todistaa sekaoppisen kirkollisuuden puolesta

Nyt tulemme sitten seuraavaan pastori Hakalan väitteeseen, että muka apostolien esimerkki puolestaan myös ratkaisevasti todistaisi nykyaikaisen sekaoppisen laitoskirkollisuuden puolesta.

⁶⁷⁾ Lausuntoja 'evankelisten' pappien kokouksessa 9. XII. 1926. Ks. 'Sana ja Tunustus' 1928 s. 31.

Pastori Hakala sanoo, että "apostolit olivat yhteydessä juutalaisen jumalanpalveluksen kanssa niin kauan kuin Jerusalem ja temppeli olivat pystyssä" (Apt. 21:17–26).⁶⁸⁾ Edelleen sanotaan, että Paavali mukautui myös leeviläiseen jumalanpalvelukseen ja esiintyi synagogissa jne. Ja tätä kaikkea esitetään sekaoppisen laitostirkon puolustamiseksi.

Kun nyt lähdemme tarkastelemaan näitä apostolien toimia, niin rajoitamme esitystämme siten, että käsittelemme erityisesti niitä kohtia, jotka pastori Hakala kirjoituksissaan esittää.

6.2 Apostolit ja synagogaseurakunnat

Ensinnäkin on huomautettava siitä, että uustestamentillinen kirkko ei ollut mikään uusi uskonto, joka olisi astunut alemmalla asteella olleen uskonnon tilalle. Vaan niillä molemmilla (Vanhan ja Uuden Testamentin kirkolla) oli sama Jumala, sama evankeliumi, sama usko, sama oppi ja sama toivo — vain sillä erotuksella, että Vanhan Testamentin aikana uskottiin lupausten ja ennustusten täyttymiseen tulevaisuudessa, kun taas uustestamentillinen kirkko uskoo ja julistaa tätä

⁶⁸⁾ Apt. 21:17–26. Ja saavuttuamme Jerusalemiin veljet ottivat meidät iloiten vastaan. Seuraavana päivänä Paavali meni meidän kanssamme Jaakobin tykö, ja kaikki vanhimmat tulivat sinne saapuville. Ja kun hän oli heitä tervehtinyt, kertoi hän kohta kohdalta kaikki, mitä Jumala hänen palveluksensa kautta oli tehnyt pakanain keskuudessa. Sen kuultuaan he ylistivät Jumalaa ja sanoivat Paavalille: "Sinä näet, veli, kuinka monta tuhatta juutalaista on tullut uskoon, ja he ovat kaikki lainkiivailijoita. Mutta heille on kerrottu sinusta, että sinä opetat kaikkia pakanain seassa asuvia juutalaisia luopumaan Mooseksesta ja kiellät heitä ympärileikkaamasta lapsiaan ja vaeltamasta säädettyjen tapojen mukaan. Mitä siis on tehtävä? Varmaankin on suuri joukko kokoontuva, sillä he saavat kuulla sinun tulleen. Tee siis tämä, minkä me nyt sinulle sanomme. Meillä on täällä neljä miestä, joilla on lupaus täytettävänä. Ota ne luoksesi ja puhdistu itsesi heidän kanssansa ja maksa kulut heidän puolestaan, että he saisivat leikkauttaa tukkansa; siitä kaikki huomaavat, ettei ole mitään perää siinä, mitä heille on kerrottu sinusta, vaan että sinäkin vaellat lain mukaan ja noudatat sitä. Mutta uskoon tulleista pakanoista me olemme päättäneet ja kirjoittaneet, että heidän on välttäminen epäjumalille uhrattua ja verta ja lihaa, josta ei veri ole laskettu, ja haureutta." Silloin Paavali otti ne miehet luokseen, ja kun hän seuraavana päivänä oli puhdistanut itsensä heidän kanssaan, meni hän pyhäkköön ja ilmoitti, milloin heidän puhdistuspäivänsä tulisivat päättymään, jota ennen heidän kunkin edestä oli tuotava uhri.

samaa totuutta täyttyneenä asiana. Eroa on myös siinä, että Vanhan Testamentin lakikirkko monine tarkoin määrättyine jumalanpalvelusmuotoineen kuvasi "tulevaisten varjona" (Kol. 2:16,17) Kristuksen lunastustyötä ja että tämä "varjo" oli turha silloin, kun Kristus oli tullut ja oli täyttänyt kaikki ennustukset.⁶⁹⁾ Vanhan Testamentin aikana oli Jumala — kuten jo on osoitettu — hallinnut seurakuntaansa ankarin ulkonaisin pakkokeinoin ja ylläpitänyt sitä yhden kansan keskuudessa. Nyt oli tullut aika, jolloin Jumalan valtakunnan julistus oli levitettävä kaikkien kansojen piiriin. Tämä oli tapahtuva sanan ja sakramenttien [= armonvälineiden] kautta (Mt. 28:18–20). Ei ollut kyseessä mitkään kansankirkot, mutta silti Herra osoitti, miten hänen sanaansa tunnustautuvien tuli yhdessä paikkakunnittain huolehtia näiden armonvälineiden oikeasta hoidosta. Hän nimenomaan vahvisti pienimmänkin seurakunnan täyden seurakunnallisen vallan (Mt. 16:15–19; 18:15–20; 1 Piet. 2:9). Edelleen piti Jumala huolta siitä, että kristityt apostolien julistuksen kautta pysyisivät hänen opissaan, pakenisivat kaikkea vääriä oppia ja taas oikean uskon ja opin sitein ylläpitäisivät hengen yhteyttä ja keskinäistä rakkautta. (esim. Joh. 10:3–5; Rm. 16:17; 2 Kor. 6:15–18; 2 Joh. 10,11; Ef. 4:1–6 jne.)

Jeesuksen ja apostolien opetus ei sisällä ainoatakaan kohtaa, jossa opetuslapsia vahvistettaisiin toimimaan yhdessä erioppisten kanssa, ylläpitämään heidän virkaansa yms. Ei sitä opeta Vanha Testamentikaan. Ei myöskään Jeesus eivätkä hänen apostolinsa mitään opettaneet mistään "laitoskirkosta", johon opetuslapset olisivat olleet sidotut siinäkin tapauksessa, että siellä opetetaan väärin.

Mutta nyt tulemme siihen pastori Hakalan yhteen "ratkaisevaan" kohtaan ja se on se, että muka sittenkin edes apostolien toiminnan esimerkki — tietysti vastoin heidän nimenomaista opetustaan — sisältäisi lupakirjan ja velvoittavan vaatimuksen, että kristittyjen kaikkialla — eräin rajoituksin — olisi pitädyttävä kansankirkkoon, vaikka sen keskuudessa julkisestikin opetettaisiin Jumalan sanaa sekavasti ja väärin.

⁶⁹⁾ A. Gräbner: "Von dem christl. Leben in der apostolischen Zeit" (Missouri-Synode: Synodal-Berieht, Nebraska-Distr. 1903). — Ks. A. Saarisalo: 'Raamatun Sanakirja' ('Synagoga').

6.2.1 Uustestamentillisten seurakuntien alkavaa toimintaa

Jo Jeesuksen elämän päivinä oli opetuslasten tapana ollut kokoontua hengellisissä asioissa johonkin huoneeseen, "yläsaliin", joka oli heidän erikseen käytettävissä (Apt. 1:13). Yleisenä kokoontumispaikkana oli myös Jerusalemin temppeli, jonka yhteydessä oli kolmisenkymmentä salia. Sitä paitsi oli juutalaisilla — aina 100 henkeä kohti — yksi pienempi oman seurakuntansa kokoontumispaikka, jota kutsuttiin synagogaksi.⁷⁰⁾ Luther käyttää siitä koulu-nimitystä. Näihin kokoontuivat juutalaiset jumalanpalvelustarkoituksissa. Päätehtävänä oli niissä Vanhan Testamentin lukeminen ja selittäminen (Lk. 4:16).

Uustestamentillisen kirkon alkuhetkenä — kun Pyhä Henki vuo-datettiin opetuslasten päälle — olivat opetuslapset koolla jossakin "huoneessa". Ei sanota, että se olisi ollut edes joku temppelisali. Sehän ei sinänsä merkitse mitään itse asiaan nähden. Silloin syntyi ensimmäinen kristillinen paikallisseurakunta ja siihen liittyi kolmetuhatta jäsentä (Apt. 2:41). Ja heti sen jälkeen kerrotaan, että tämä joukko todella muodosti seurakunnan, koska "he pysyivät apostolien opetuksessa ja keskinäisessä yhteydessä ja rukouksessa". Kasteen sakramentti oli myös käytännössä.

Jumalan sanan yleistä opetusta varten käytettiin temppelin saleja, mutta myös "koteja" (Apt. 5:42). Seurakunnan omakeskeistä toimintaa varten kokoonnuttiinkin erikseen (Apt. 4:23; 12:12). — Samanlaatuisia seurakuntia syntyi sitten muuallakin. Missä vain opetuslapsia oli, he kokoontuivat seurakuntana usein yksityiskodeissa, kuten luemme apostolin lähettävän terveisiä esim. "Priskalle ja Akylaalle... ja seurakunnalle, joka kokoontuu heidän kodissansa." (Rm. 16:3,5) Matkoillaan apostolit huolehtivat siitä, että seurakunnat saivat "vanhimpia", jotka seurakuntaa sen eri toiminna palvelivat (Apt. 14:23), ja vahvistivat heitä tehtäviensä uskolliseen hoitamiseen (Apt. 20:17–38).

⁷⁰⁾ A. Gräbner: "Von dem christl. Leben in der apostolischen Zeit" (Missouri-Synode: Synodal-Berieht, Nebraska-Distr. 1903). — Ks. A. Saarisalo: 'Raamatun Sanakirja' ('Synagoga').

6.2.2 Apostolit synagogissa ja niistä erillään

Paitsi tällaisten itsenäisten paikallisseurakuntien huoltamista ja vahvistamista kuului apostolien tehtäviin myös julistus ulospäin — lähetystoimi (esim. Apt. 26:17,18). Siinä tarkoituksessa he suuntasivat askeleensa ensin juutalaisten luo, jotka tunsivat Vanhan liiton lupaukset, mutta eivät uskoneet lupausten jo täyttyneen Kristuksessa. Niinpä Paavali ja Barnabas sanoivat heitä vastustaville juutalaisille: *"Teille oli Jumalan sana ensiksi puhuttava"* (Apt. 13:46). Olihan tämä luonnollistakin. Herra oli uskonut ensin juutalaisille Vanhan Testamentin sanan ja sen jumalanpalveluksen. Nyt oli heille myös ensin julistettava Uuden liiton suloinen sanoma.

6.2.2.1 Paavali Korinttossa

Tässä tehtävässä joutuivat apostolit kosketuksiin tuon synagogajärjestelmän kanssa. He suuntasivat kulkunsa tavallisesti ensin synagogiin. He eivät menneet niihin istuakseen siellä hartaudekseen tyytyen synagogajumalanpalvelukseen, vaan opettamaan ja julistamaan evankeliumin sanomaa. (esim. Apt. 18:4) — Tässä raamatunkohdassa kerrotaan, miten Paavali tuli Korinttoon ja "keskusteli synagogassa jokaisena sapattina ja sai sekä juutalaisia että kreikkalaisia uskomaan". Myöhemmin häntä oikein "vaadittiin" julistamaan Jumalan sanaa ja hän "todisti juutalaisille, että Jeesus oli Kristus". Mutta kun toiset sielä ryhtyivät tätä opetusta vastustamaan, niin läksi hän sieltä, nimittäin synagogasta, ja meni erään pakanakäännynnäisen Justus-nimisen miehen kotiin. Hänen talonsa oli synagogan vieressä. Täältä käsin Paavali jatkoi sitten seurakunnan kokoamista synagogasta erillään. Ja kun hän sieltä aikanaan lähti, ei hän sanonut jäähyväisiä synagogalle, vaan "veljille".

Näin toimi Paavali synagogajuutalaisten suhteen. Hän kokosi Jumalan sanan opettamisen kautta sieluja Kristuksen turviin ja palveli täten syntynyttä seurakuntaa, joka toimi erillään synagogasta.

6.2.2.2 Paavali Efesossa

Pastori Hakalan kirjoituksessa mainitaan myös samanlaatuinen tapaus, jolloin Paavali Efesossa ensin puhui kolmen kuukauden aikana synagogassa, mutta sitten — kun toiset eivät ottaneet sanaa vastaan, "... niin hän meni pois heidän luotaan ja erotti opetuslapset heistä ja piti joka päivä keskusteluja Tyrannuksen koulussa" (Apt. 19:8–10). Tätä huoneistoa Paavali sitten käytti yli kaksi vuotta ja sinä aikana hän palveli Efeson seurakuntaa opettaen sitä perusteellisesti ja varustaen sille "vanhimpia" (Apt. 20:17–).

Pastori Hakala, joka tahtoo osoittaa, että apostolit eivät eronneet Vanhan liiton kirkollisuudesta, ei pidä tätä tapausta kirkollisen eron ilmauksena. Hän sanoo: "Onhan aivan eri asia erottaa uskovaiset Jumalan sanaa parhaavista ihmisistä kuin erottaa heidät kirkosta". Mutta nythän on kysymys juuri juutalaisten kirkollisuudesta, jota toteutettiin synagogatoiminnan muodossa. Ei synagogassa ollut vain joitakin irrallisia parhaajia, vaan sen jäsenet ryhtyivät vastustamaan Paavalin julistusta. Kun Paavali erottaa opetuslapsensa synagogasta ja siirtää opetuksensa itsenäiseen vuokrahuoneistoon, niin *onhan se aivan selvä todistus siitä, että Paavali toimi aivan riippumattomana synagoga-seurakunnasta*. Syntynyt seurakunta toimi myös aivan itsenäisesti ja erossa synagogasta ja ne synagogan jäsenet, jotka ottivat vastaan evankeliumin sanan, kyllä siitä erosivat.

6.2.2.3 Paavalin suhtautuminen eräisiin Mooseksen lain määräyksiin

Mutta pastori Hakala väittää vieläkin enemmän. Vedoten Apt. 21:17–26 hän väittää, että apostoli Paavali sittenkin olisi tunnustautunut ja pysynyt "Jumalan perustamassa laitoksessa" eli siis Vanhan liiton kirkollisuudessa.

Tämä tapaus on seuraavanlainen. Juutalaiskristityille oli Paavalista kerrottu, että hän muka olisi kieltänyt heitä elämästä juutalaisen tavan mukaan. Kun hän saapui kerran Jerusalemiin, niin pysyivät vanhimmat, että hän teossa osoittaisi tämän huhun vääräksi. Kyseessä ei ollut suinkaan mikään juutalaisen lain määrääminen laiksi myös kris-

tillisessä seurakunnassa, vaan siitä oli kysymys, saisivatko juutalaiskristityt elämässään noudattaa noita lain tapoja — ei autuuteen välttämättöminä, vaan sallittavina ehdonvallasioina. Ympärileikkaus yms. tavat olivat syvälle syöpyneet juutalaisten elämäнкäsitukseen ja toiset halusivat niitä vielä käyttää juutalaisille sopivina tapoina. Vaikka Paavali mitä ankarimmin vastusti juutalaisen lain noudattamista muka autuuteen välttämättömänä (esim. Galatalaiskirjeen 5. luku), niin hän silti salli niitä vapaina tottumuksina, ja ehdonvallasioina sitä suuremmalla syyllä, ettei näyttäisikään siltä kuin hän ynsästi suhtautuisi Jumalan aikanaan antamiin lakeihin, jotka silloin Vanhan liiton aikana oli ehdottomasti pidettävä voimassa. Nytkin hän oli valmis osoittamaan tätä vapautta menettelemällä eräiden miesten suhteen, joilla oli lupaus täytettävänä, Mooseksen lain edellyttämällä tavalla. — Niinpä Paavali samoista syistä antoi ympärileikkauttaa Timoteuksen (Apt. 16:13), mutta hän ei antanut ympärileikkauttaa Tiitusta (Gal. 2:34), koska eräät "valeljet" vaativat sitä siinä mielessä kuin se olisi ollut vieläkin pakollista.⁷¹⁾

Tuota Paavalin vapaata suhtautumista lain tapoihin ehdonvallasianapitäää pastori Hakala todistuksena siitä, että apostolit sittenkin muka olisivat olleet yhteydessä synagogaseurakunnan kanssa ja siis osallistuneet myös pelotta sen vääryyksiin. Ei asia niin ollut. Kristillinen seurakunta kulki omaa tietään, vaikka siirtyminen Vanhan liiton tavoista oli toisille hitaampaa kuin toisille. Eivät kristityt vasta Jerusalemin hävityksen jälkeen lakanneet käymästä temppelissä, vaan sen merkitys oli heihin nähden loppunut silloin, kun temppelin esirippu repesi ylhäältä alas asti, kuten Hebrealaiskirjeen kirjoittajakin osoittaa (Hebr. 13:10–13). Mutta se on myös hyvin ymmärrettävää, että toiset vielä jonkin aikaa — kristillisen jumalanpalveluksen ohella osallistuivat temppelin uhritoimituksiin. Tällainen ylimenoaika oli sitä luonnollisempi heikoille, kun temppeli ja koko Vanhan liiton jumalanpalvelus oli Jumalan asettama ja määräämä. Tätä vanhan tavan seuraamista kuvaa kirkkoisä Augustinus tällaisella lauseella: "Juutalainen kirkko täytyi kunnialla haudata."⁷²⁾

⁷¹⁾ G. Stöckhardt: 'Bibl. Geschichte des N. T.'.

⁷²⁾ G. Stöckhardt: 'Bibl. Geschichte des N. T.'.

Kuluihan Lutheriltakin kolme vuotta päivittäisessä tutkimisessa ja taistelussa, ennen kuin hän pääsi selville ja irti paavikirkon orjuudesta. Ja hän itse huomauttaa, että silloin täytyy myös ymmärtää vähemmän asioita seuranneiden hitautta.

6.2.2.4 Uustestamentillinen kirkko vapautuu Vanhan liiton kirkollisuudesta

Yllä olevasta jo näkyy, miten vapaasti kristilliset seurakunnat järjestäytyivät itsenäiseen toimintaansa. Kristityt eivät olleet enää Kristuksen jälkeen velvoitetut kuulumaan Vanhan liiton kirkkoon. Tämän vapautuksen toi heille usko Kristukseen. Itse tuo siirtyminen uusiin seurakuntiin tapahtui vähitellen. Toiset erotettiin synagogista, toiset niistä erosivat.

Pastori Hakala tahtoo niin lujasti kieltää kristityiltä tällaisen eroamisoikeuden, että hän vetoaa tässä siihen, että Jeesus ei olisi missään käkenyt opetuslapsiaan eroamaan niistä. Mutta eihän hän ole myöskään käkenyt heitä niissä pysymään! Vieläpä hän itse johdatti heidät pois Vanhan liiton rajoista kristilliseen seurakunnallisuuteen. Hehän lähestyivät synagogia juuri siinä mielessä, että heidän julistamansa Jumalan sanan valo lopettaisi nuo synagogat ja muuttaisi ne kristillisiksi seurakunniksi. Se taas tapahtui vain sen kautta, että yksityiset jäsenet omistivat kristillisen uskon ja alkoivat sitä teossa ja totuudessa tunnustaa. Kun he varmaan näissä toimissa tulivat kohtaamaan vastustusta, niin Herra heitä aikanaan jo siltä varalta lohdutti. (esim. Joh. 16:1–3)⁷³⁾ Tällaiset opetukset eivät suinkaan siis sisällä sellaista käskyä, että synagogan yhteydessä olisi pysyttävä siihen asti, kunnes sieltä ajetaan pois. Se olisi ollut aivan asiaton neuvo, kun juuri — kuten jo olemme esittäneet — apostolien toiminta tarkoitti korjata tuosta jo aikansa eläneestä ja asiallisesti jo lopetetusta kirkollisuudesta pois ne, jotka uskoisivat Kristukseen. Heidän paikkansa oli uustestamentillinen paikallisseurakunta eikä suinkaan Kristusta kieltävä synagoga.

⁷³⁾ Selittäessään tätä kohtaa Luther lyö pirstaksi ulkokultaisen laitospirkollisuuden, esiintyipä se sitten profeettojen tai paavikirkon aikana. Lyhennetty ote siitä on luettavana "Paimenessa" 1923 s. 138 otsakkeella: "Nimi ja Todellisuus".

Muistammehan esim. Stefanuksen vapaata julistusta siitä, että "Korkein ei kuitenkaan asu käsillä tehdyissä huoneissa... Te niskurit ja ympärileikkaamattomat sydämeltä ja korvilta" (Apt. 7:48,51). Oliko ihme, että juutalaisen laitoskirkollisuuden miehet siitä raivostuivat murhatekoon asti! Muistamme edelleen, miten *Paavali* meneteltään Mooseksen lain mukaan noitten miesten suhteen, joilla oli lupaus täytettävänä (Apt. 21:17–26), pitää laajan puolustuspuheen (Apt. 22), jossa hän ensin kertoo, kuinka hän aikanaan oli oppinut tarkkaan noudattamaan isien lakia. Hän tunnustaa entistä uskollisuuttaan laitoskirkollisuuden puolesta näin: "ja minä kiivailin Jumalan puolesta niin kuin te kaikki tänä päivänä kiivaillette". Ja sitten hän kertoo, miten hän joutui "tälle tielle", jota hän oli kuolemaan asti vainonnut. Taas raivostuivat juutalaisen laitoskirkollisuuden miehet. Yhtenä syytöksenä oli se, että Paavali "...kaikkialla opettaa kaikkia ihmisiä meidän kansaamme ja lakiamme ja tätä paikkaa (*temppeliä*) vastaan..." (Apt. 21:28). Sehän on sama syytös, joka kohdistettiin jo Jeesukseen, kun hän oli puhunut tuon käsin tehdyn temppelin hajottamisesta ja ruumiinsa temppelin pystyttämisestä kolmen päivän kuluessa (Joh. 2:19–22; Mk. 14:58). Ja kun *Stefanuskin* oli tätä samaa opettanut, niin hänkin sai osakseen saman tuomion: "Tämä mies ei lakkaa puhumasta tätä *pyhää paikkaa vastaan* ja lakia vastaan..." (Apt. 6:13,14). — Eivät apostolit "tällä tiellä" suinkaan halveksineet Jumalan Vanhan liiton aikaa varten annettuja asetuksia, mutta nyt oltiin jo Uudessa liitossa. Temppeli oli nyt toinen. Jumalanpalvelus oli toinen — leeviläinen meno oli turha. Pappeus oli toinen. Israelin kirkko oli mennyttä ja sijalla olivat kristittyjen itsenäiset seurakunnat omine toimintoineen, apostoleineen ja vanhimpineen.

Niin sanoo Lutherkin selittäessään tätä Jeesuksen sanaa: "Laki ja profeetat ovat Johannekseen asti... (Lk. 16:16). "Jeesus mainitsee vielä senkin (sanan) hedelmän, että Johanneksen päivistä saakka *lain valta* (juuri kirkollisesti määräävä) *on murtunut ja ennustukset täytetyt*, ja tässä Kristus puhuu suuria asioita ja omistaa itselleen suuret vaatimukset, näet, että Mooseksella ja profeetoilla ja koko valtakunnalla on ollut merkityksensä Johannekseen... saakka, vaan että niiden nyt täytty kokonaan väistyä ja tehdä tilaa Pojalle, joka on Mooseksen ja profeettain Herra, ja että nyt on kuultava vain Johannesta. Samoin, että *tästä lähin on turhaa vedota lakiin ja profeettoihin ja asettaa ne Jee-*

*susta vastaan. Tässä ei auta mikään. Se aika on lopussa. Johannes on tullut, Herra itse on läsnä, jota Johannes juuri osoittaa sormellaan. Kaikki uudistuu. Nyt on uusi kuningaskunta, temppeli, jumalanpalvelus, pappeus, kansa ja suku tulemassa.*⁷⁴⁾

Vielä muustakin voidaan havaita, että todellakin entinen kirkkojärjestelmä oli jätetty. Kristillisten seurakuntien toiminta oli nimittäin maallisen esivallan suhteen vapaata. Eikä liioin neuvostolla ollut heidän toimintaansa nähden mitään määräämisvaltaa. Kun kerran apostolit julistettuaan evankeliumia *vastoin* ylimmäisen papin väkivaltaista kieltoa vietiin taas neuvoston eteen ja ylimmäinen pappi muistutti heitä tuosta kiellosta, niin "Pietari ja muut apostolit vastasivat ja sanoivat: 'Jumalaa tulee totella enemmän kuin ihmisiä'" (Apt. 5:12–29).⁷⁵⁾ Tämäkin todistaa, etteivät apostolit toiminnassaan millään tavalla olleet tuon laituskirkon alaisia.

On siis aivan perusteeton ja todellisuuden vastainen pastori Hakalan väite, että apostolit ja juutalaiskristityt "eivät olleet lähteneet ulos Jumalan perustamasta laitoksesta". Kyllä he olivat sen jättäneet kuten varjon ja seurasivat Kristusta. Pastori Hakala pitää vain kiinni varjosta, jota hän pyytää vieläkin seurata kirkollisissa asioissa. On aivan luonnollista myös tällöin, että hän vaikenee apostolien ehdottomista opetuksista, joitten mukaan ei saa pitää yhteyttä toisoppisten kanssa. Toiset 'evangeliset' johtohenkilöt, jotka ovat niitä maininneet, ovat joutuneet keksimään mitä mielivaltaisimpia kiertoteitä päästäkseen niiden kirkasta velvoitusta pakoon — sekaoppisen laituskirkon heille mieluisaan varjoon.

Olisi paljon selvempää ja suoraa sanoa kansankirkollisuuden järjestelmästä, niin kuin aikanaan arkkipiispa Melartin, joka uustestamentillisten seurakuntien toimintaan vetoaville herännäisille vastasi: "*Se, mitä tehtiin ensimmäisessä kristillisessä kirkossa, ei kuulu meille (kansankirkolle) enää*".⁷⁶⁾

⁷⁴⁾ Luther: Saarnoja ja selityksiä 3. vk. s. 304-5.

⁷⁵⁾ A. Gräbner: "Von dem christl. Leben in der apostolischen Zeit" (Missouri-Synode: Synodal-Bericht, Nebraska-Distr. 1903). — Ks. A. Saaristo: 'Raamatun Sanakirja' ('Synagoga').

⁷⁶⁾ Melartinin kirje v. 1839; Takolander: 'E. G. Melartin II' s. 130, SKST. XII.

6.2.3 Uustestamentillinen kirkko toimi Jumalan sanan varassa ilman valtion tukea

Kristillinen kirkko syntyi ja toimi alussa vapaina tunnustusseurakuntina. Ne eivät olleet mikään kansankirkko eikä valtiokirkko. Roomalainen ja kreikkalainen uskonto olivat kyllä valtionuskontoja ja niiden papisto oli valtion virkamiesten asemassa. Juutalainen kirkkojärjestelmä käsitettiin kansanuskonnoksi ja se oli valtion tunnustama. Toisin oli kristillisten seurakuntien laita. Niiden perustana oli juutalaisten häpeällisesti surmaama — ristillä kuollut Vapahtaja.⁷⁷⁾ Niillä oli vastassaan juutalaisen laituskirkon silmitön viha, joka etsi tukea esivallan palvelijoilta. Niillä ei ollut mitään ulkonaista turvaa. Niiden koko olemassaolo perustui vain Jumalan sanan voimaan, joka kyllä on enemmän kuin kaikki muu, mutta joka ei maailman silmissä tunnu miltään ja johon eivät laituskirkot rohkene perustaa toimintaansa.

Sattuvasti onkin lausuttu, että uustestamentillinen kirkko ei ole syntynyt ylimmäisen papin tai kansanvanhimpien aloitteesta eikä se pyytännyt kuningas Herodesta antamaan sille valtion suojaa tai apua. Tämä kirkko ilmestyi maailmaan vapaina seurakuntina — "aikana, jolloin sitä vastustamassa oli kaikki ajalliset voimat, ja näin yksinäisenä, hyljättynä, vastustettuna, vainottuna ja mitättömänä se oli kuin ihme, jota pakanatkin hämmästelivät, kunnes se lyhyessä ajassa kasvoi pienestä sinapinsiemenestä puuksi, jonka oksat ulottuivat yli koko maanpiiriin."⁷⁸⁾

⁷⁷⁾ A. Gräbner: "Von dem christl. Leben in der apostolischen Zeit" (Missouri-Synode: Synodal-Bericht, Nebraska-Distr. 1903). — Ks. A. Saarisalo: 'Raamatun Sanakirja' ('Synagoga').

⁷⁸⁾ A. Gräbner: "Von dem christl. Leben in der apostolischen Zeit" (Missouri-Synode: Synodal-Bericht, Nebraska-Distr. 1903). — Ks. A. Saarisalo: 'Raamatun Sanakirja' ('Synagoga').

6.3 Luther esittää synagogan ja kristillisen seurakunnan erilaisuutta

Annamme vielä tässä puheenvuoron *Lutherille* ja esitämme muutamman hänen lauselmansa siitä erosta, joka oli synagogan ja kristillisen seurakunnan välillä.

Selittäessään profeetta Miikan kirjan kohtaa 7:14 hän sanoo: "On suurta, että kirkko, joka evankeliumin uskoo, kutsuu itseään Jumalan kansaksi. Sillä se oli tähän asti synagogan nimi, jolla oli Jumalan antama laki, ympärileikkaus, uhrin, temppeli, profeetat ja isät! Nämä olivat ne perin ihanat todisteet, joitten kautta Jumala aikanaan todisti, että tämä kansa kuului hänelle. Mitä siihen verrattavaa on kirkolla, johon kuuluu juutalaisjäännös ja pakanoina ja joka ei enää seuraa (seremonia-)lakia? Tästä syystä synagoga niin suurella voimalla evankeliumia vastusti. — *Jos siis tarkataan ulkonaista näköä, niin on synagogalla ollut suurempia ja useampia todisteita kuin Uuden Testamentin kirkolla.* Sillä täällä et näe temppeliä, et ympärileikkausta, se on: ruumiissa näkyvää merkkiä, et juhlallisia jumalanpalveluksia. *Sen tähden tunnustaa uskovien seurakunta juuri tässä suhteessa asuvansa sekä yksin metsässä että pellolla, kun taas synagoga asui kuin hyvin hoidetussa puutarhassa ja ylen lujassa kaupungissa. Sillä kaikki, mitä kirkko omistaa, on vailla kaikkea ulkonaista loistoa.* Sille tarjotaan syntien anteeksiantamus ja iankaikkinen elämä, mutta yksin sanassa. Tämän lupauksen merkki on kaste, jonka kautta ruumis pestään. Samoin pyhä ehtoollinen. Nämä ovat juutalaisille ja pakanoille ja myös paavilaisille naurettavia näytelmiä." — Ja alkaessaan selittää tätä jaetta Luther sanoo: "Tämä kohta on kuin sen kirkon rukous, joka uskoo evankeliumin ja joka näkee synagogan tuhon."⁷⁹⁾

Ja selittäessään Ps. 110:3 Luther samaa suhdetta kuvaa näin: "Tämä jae todistaa synagogan eli Juudan kansan suurta, mainiota kerskausta ja sitä suurta pahennusta vastaan, mitä apostolit ja ensimmäiset kristityt joutuivat näkemään ja kärsimään, *kun heidän täytyi erota ("sich sondern") kansasta ja saarnata niitä vastaan, joilla oli Jumalan kansan nimi* ja jotka Jumala itse oli valinnut ja (eri kansaksi) erottanut

⁷⁹⁾ St. L. XIV 1155 (Miika 7: 14) ja St. L. V 984- (Ps. 110:3).

antaen heille lain, temppelin, papiston, lupaukset jne. Kuten he myös jäykästi ja ylpeästi mahtailivat ja uhmailivat, – – vihasivat ja vainosivat niitä, jotka uskoivat Kristukseen ja häntä pakanoillekin saarnasivat, että he hänen kauttaan ilman Mooseksen lakia pelastuvat. Kuin he olisivat olleet kapinallisia Jumalan kansaa vastaan, tottelemattomia Jumalaa kohtaan, hävittäneet hänen lakinsa, papistonsa, kauniin jumalanpalveluksen ja sen tähden jumalanpilkkajina ja kapinallisina olisivat Jumalan puolesta tuomittavat ja hävitettävät. – – *Niin on aina käynyt, ja nykyäänkin käy, kun taistellaan siitä, mikä todella on pidettävä Jumalan kansana, kristillisenä kirkkona ja (oikeana) jumalanpalveluksena: silloin ne, joilla on kaiken tämän loistava kiilto ja maine, eivät olekaan sellaisia; ja niitä taas, jotka todella sellaisia ovat, vallitseva kirkko vainooa eikä suo heille sitä nimeä (joka heille kuuluu).* Niin kuin tähän saakka ja nytkin koko paavikirkko yksin tahtoo kantaa kirkon nimeä, kerskata olevansa apostolien jälkeläinen, perijä ja heidän istuimensa omistaja jne., vaikei se mitään muuta ole kuin Kristuksen häpäisijä ja vihollinen, hänen valtakuntansa eli kristillisen kirkon vainooja ja hävittäjä, kuten sen julkiset ja tunnetut teot todistavat.⁸⁰⁾

Ja tämän jälkeen seuraa tuo kirjamme mottona oleva määritelmä, mikä oikean kirkon tuntomerkki maailmassa on, nimittäin se, joka ottaa vastaan Herran sanan ja sitä puhtaasti opettaa ja vaikeuksia pelkäämättä sitä toiminnassaan tunnustaa. Ei siinä ole merkkiäkään mistään lakimääräisestä kirkkolaitoksesta.

Niinpä Luther vielä samassa yhteydessä kokoaa sanottavansa tähän muotoon: *"Niin on nyt (Kristuksen kautta) koko Vanhan Testamentin ulkonaisen jumalanpalveluksen meno kumottu...* Lisäksi se oli vain (Vanhan Testamentin) ajaksi Israelin kansalle säädetty sitä varten, että se kuvien tavoin muistuttaisi lupausta Kristuksesta siihen saakka, kunnes hän tulisi ja valmistaisi ne oikeat jumalanpalvelukset, joita tuo kuvasi. Sen tähden on sitten myös tuo (Vanhan Testamentin) meno itsestään lakannut, kun Kristus tuli ja kun hän evankeliumin kautta luo uusia jumalanpalvelijoita ja -palveluksia, jotka eivät ilmene ulkonaisissa tavoissa ja eleissä, vaan sisäisesti sydämessä ja jotka eivät ole kuolleita kuvia, vaan oikeata, uutta olentoa ja elämää."

⁸⁰⁾ St. L. XIV 1155 (Miika 7: 14) ja St. L. V 984- (Ps. 110:3).

Näin olemme selvästi saaneet havaita, miten synagogakirkolla ei ollut apostolien kohdalla mitään määräävää asemaa. Kristilliset seurakunnat kulkivat omia teitään siitä aivan riippumatta. Mutta oli myös aivan luonnollista, että apostolit "ensin" siellä ilmoittivat Vanhan liiton menon loppuneen ja Kristuksen ajan alkaneen. Vanhan liiton kirkollisuuden tehtävä ja arvo oli jo lakannut ja he vaelsivat vapaitten kristillisten seurakuntien häväistyksenalaista tietä. Pastori Hakalan väite, että apostolit ja juutalaiskristityt "eivät olleet lähteneet ulos Jumalan perustamasta laitoksesta" ja että, "siinä he olivat, jotta olisivat voineet todistaa Jumalan suuresta rakkaudesta ja voittaa sieluja Kristukselle", *on vain Suomen kansankirkon leiman painamista apostolien toimintaan*. Synagogajumalanpalvelus ja kristillinen seurakunta olivat kaksi eri asiaa, kuten Lutherkin yllä niin selvästi osoittaa, ja ne ovat toisilleen vastakkaisia. Kuinka apostolit olisivat voineet jäädä synagogakirkon alaisuuteen ja kieltää julistustaan! Siinähan juuri oli apostolien toiminnan herättämä pahennus, että he julistivat Jumalan valtakuntaa leirin ulkopuolella ristiinnaulitun Kristuksen nimessä ja pysyivät siellä.

Näin ovatkin tunnustukselliset luterilaiset aina opettaneet. Jo Tunustuskirjoissa osoitetaan, että Vanhan liiton jumalanpalvelus ei enää kuulu meille (esim. suom. 61). Siellä asetetaan Uuden liiton "järjellinen jumalanpalvelus" (Rm. 12:1) "leeviläistä... vastaan". Ja siellähän opetetaan, miten kristillinen kirkko maailman loppuun asti pysyy puh-taan opin merkeissä ja toisinopettavia kirkkoja kavahtaa ja sellaisista Jumalan käskyn mukaan eroaa.⁸¹⁾ Ei ole puhettakaan mistään sekaop-pisesta laitoskirkosta, johon nyt yhä täytyisi kuulua, kuten hurskaat Vanhan liiton aikana kuuluivat Israelin kirkkoon.

6.4 Johan Gerhardin lausunto näistä kirkollisista kysymyksistä

Liitämme tähän vielä tuon kuuluisan "puhdasoppisuusajan" luterilaisen jumaluusoppineen *Johan Gerhardin* (k. 1637) lausunnon, jossa hän selvittää tähän kuuluvia kirkollisia kysymyksiä:

⁸¹⁾ Ks. s. 124–128.

"Me myönnämme — hän sanoo — olevamme kirkosta eronneita ("Skismatiker") tämän sanan hyvässä merkityksessä,⁸²⁾ kun olemme eronneet paavikirkosta ja sen päästä — Rooman paavista. Mutta me emme silti ole suinkaan eronneet yleisestä kirkosta emmekä sen päästä — Kristuksesta. Kuitenkin: oi, autuas ero, jonka kautta me olemme yhtyneet Kristukseen ja yleiseen kirkkoon. *Sellainen oli sekin skisma, jonka kautta kristillinen kirkko erosi juutalaisesta synagogasta*, niin kuin myös Apt. 2:40 kehoitetaan: 'Antakaa pelastaa itsenne tästä nurjasta sukukunnasta' ja Ilm. 18:4: 'Lähtekää siitä ulos'. *Ignatius* sanoo kirjeessään filadelfialaisille kuudennessa luvussa: 'Jos joku seuraa sitä, joka on luopunut totuudesta, ei hän peri jumalanvaltakuntaa, ja joka ei väistä harhaopettajaa, joutuu kadotukseen'. — *Chrysostomus* lausuu 46:ssa saarnassaan Matteuksen evankeliumin johdosta: '*Ei se eroa kirkosta, joka ulkonaisesti eroaa (väärästä) kirkosta, vaan se, joka hengessä luopuu kirkollisesta totuudesta*'. Sillä me eroamme ulkonaisesti (areiolaisista), mutta nämä taas eroavat meistä uskonsa kautta'. Näitten käskyjen ja esimerkkien kehottamina, emme me ole — vaikka olemmekin eronneet epäjumalisesta paavikirkosta — *Siionia jättäneet*', vaan me olemme paenneet Baabelista. Emmekä näin tehdesämme ole tehneet hajoitustyötä kirkossa, vaan olemme seuraten Paa-valin esiintymistä Efeson (synagoga-) kirkossa, Apt. 19:9, erottaneet opetuslapset heistä. Me emme ole Jerobeamin⁸³⁾ ja donatolaisten esimerkin mukaan pystyttäneet alttaria alttaria vastaan, vaan me olemme heittäneet Herran huoneesta ulos damaskolaisen alttarin⁸⁴⁾ (2 Kun. 16), ja jälleen palauttaneet oikean jumalanpalveluksen."⁸⁵⁾

Tässä meillä on aivan päinvastainen luterilainen todistus kuin mitä pastori Hakala antaa. Ja tässä osoitetaan, että kristillinen kirkko on eronnut juutalaisesta synagogasta ja että mainittujen Raamatun ja historian todistusten mukaisesti luterilaiset myös ovat eronneet paavikir-

⁸²⁾ Katso sivu 17.

⁸³⁾ Jerobeam pystytti Daniin ja Beteliin alttarit väärää jumalanpalvelusta varten, kun Jerusalemissa oli oikea jumalanpalvelus, 1 Kun. 12.

⁸⁴⁾ Kuningas Ahas, joka palveli syyrialaisia epäjumalia, siirsi temppelin esikartanosta pois vaskialttarin ja pani sen sijaan pakanallisen mallin mukaan valmistetun alttarin. Tämän alttarin poistamiseen vertaa tässä J. Gerhard luterilaisten eroamista paavikirkosta.

⁸⁵⁾ J. Gerhard: Loc. th. loc. de eccl. § 156 — ks. C. F. W. Walther: 'Kirche und Amt' s. 128—. ['Kirkko ja virka']

kosta. Yhtenä aivan luonnollisena tämän menettelyn perusteluna Gerhard mainitsee Paavalin siirtymisen synagogasta Tyrannuksen kouluun (Apt. 19). Siitähän pastori Hakala sanoo, että Paavali silloin erotti opetuslapset vain Jumalan sanaa parhaavista ihmisistä, mutta ei synagogakirkosta! Pastori Hakalan selitys on vastoin tosiasioita ja vastoin luterilaisen kirkon raamatunmukaista historiaakin. Sattuvasti tässä myös Gerhard korostaa sitä, että ulkonainen eroaminen vääriä oppia sallivasta kirkosta, on itse asiassa vain väärän opin hylkäämistä ja pysymistä kristillisen kirkon yhteydessä. Emme tietysti mahda sille mitään, jos pastori Hakala kannattajineen ei tottele niitä "käskyjä ja esimerkkejä", jotka alusta alkaen ovat osoittaneet luterilaisille tietä pois väärän opin osallisuudesta. Raamatun ja luterilaisen historian valossa se todella on tottelemattomuutta ja luterilaisen uskon ja tunnustuksen kieltämistä.

7 LUTHERIN SUHTAUTUMINEN PAAVIKIRKKOON JA KIRKOLLISIIN KYSYMYKSIIN.

**Pastori Hakalan 14. väite:
H. ottaa Martti Lutherin todistajaksi
sekaoppisen laitoskirkollisuuden puolesta**

7.1 Pastori Hakala nojautuu piispa Gummerus- vainajan harhakäsityksiin

Jos pastori Hakala jo yllä käsitellyissä kohdissa on lujasti iskenyt kirveensä kiveen, niin täyttää meidät aivan erityinen sääli häntä kohtaan, kun hän ottaa Martti Lutherin todistajaksi tämän sekaoppisen laitoskirkollisuuden puolesta. Tämä sääli johtuu erityisesti siitä, että Evankeliumiyhdistyksen eturivin mies ryhtyy tässä todistelussaan kokenaan turvautumaan uusjumaluusoppineen aivan ratkaisevasti harhaanosuneeseen tutkimukseen. Onhan vähimmän luultavaa, että hen-

kilö, joka ei lapsenmielisesti tunnustaudu luterilaiseen oppiin, pystyisi esittämään Lutherin oppia kirkosta oikein.

Kun me luimme tätä pastori Hakalan lausuntoa, jossa tosin oli muutamissa kohdin sanottu asia lainausmerkeissä, vaikka lähdeettä ei ollenkaan mainita, niin se tuntui niin merkillisen tutulta ja ennen lue-tulta. Ja pianhan se selvisikin. Pastori Hakala on esittänyt tämän laa-jahkon kohdan kirjoituksessaan aivan kiinteästi seuraten piispa Jaakko Gummerus-vainajan esitelmää "Lutherin käsitys seurakunnasta".⁸⁶⁾ Se on itse asiassa kuin tämän esitelmän eräiden pääkohtien lyhennetty kertaus.

Me olemme jo aikanaan yksityiskohtaisesti kumonnet tämän piispa Gummeruksen esityksen vuonna 1930 ilmestyneessä kirjas-samme "Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?". Tässä yhteydessä emme voi uudistaa tuon laajan arvostelumme yksityiskohtia. Vain jokin lisä-huomautus tässä riittääköön.

Pastori Hakala väittää Piispa Gummeruksen tutkimukseen perus-tuen, että Luther olisi tyytynyt julistamaan evankeliumin oppia paavi-kirkon teko-opin rinnalla, jos vain paavi olisi siihen suostunut. Tämä väite ei ole totta. Eikä pastori Hakala sitä tosiasioilla perustelekaan. Ei ole piispa Gummeruskaan tässä antanut apua. Luther opettaa nimittäin kaikkialla kirjoissaan juuri tätä opinpuhtauden ehdotonta vaatimusta ja lisäksi hän myös aina sen mukaan toimi ja jyrkästi torjui kaikki opilli-set rauhantarjoukset, jotka sisälsivät tinkimistä tuosta opinpuhtauden vaatimuksesta kirkossa. Tämä on myös niin selvä ja ehdoton luterilai-sen tunnustuksen oppi, että tinkiminen siinä merkitsee luterilaisen us-kon ja opin kieltämistä. Kun henkilöt, jotka itse eivät hyväksy tällaista opintarkkuutta, esittävät tuollaisia epätodellisia väitteitä, niin onhan ymmärrettävää, että he toimivat oman hämäryytensä epäselvyydessä. Mutta sitä täytyisi voida vaatia, että historialliset tosiasiat esitettäisiin väärentämättöminä.

Piispa Gummeruskin tosin myöntää, tässä kohden näyttää olevan hänen käsityksensä ja Lutherin puhdasoppisuusvaatimuksen välillä ristiriita, mutta hän jättää siinä laivansa karille ja pakenee pian pois, ettei hän näkisi sen pirstoutuvan sirpaleiksi. Hän sanoo: "Emme voi tässä syventyä (tähän) kysymykseen..." Juuri tuossa kohdassa ilmen-

⁸⁶⁾ Se on julkaistu mm. 'Teol. Aikakauskirjassa' 1926 n:o 1.

nyttä haluttomuutta "syventyä" tähän kohtaan emme kylläkään ihmettele. Mutta sitä vielä vähän ihmettelemme, ettei pastori Hakala edes mainitse tätä kohtaa, vaan painuu rauhassa sen ohi.

Sehän oli ennen juuri 'evangelisten' erityinen peruskohta, että he tahtoivat pitää kiinni Lutherin tinkimättömästä puhtaan opin vaatimuksesta kirkossa — jopa siinä määrin, että niissä piireissä lausuttiin: "me (evangeliset) olemme kirkko". Toisin sanoen: Luterilainen kirkko voi vain uskoa, opettaa ja toimia 'evangelisten' tunnustaman opin mukaisesti. Muunlainen kirkollinen toiminta ei olisikaan varsinaisesti kirkkoa. Niin siihen aikaan edes sanottiin ja siihen suuntaan osaksi tiukasti pyrittiin. Mutta sitten taistelun siirtyessä sanoista tekoihin kävikin ilmi, etteivät 'evangeliset' tahtoneet eivätkä uskaltaneetkaan olla 'kirkko'. He lujittivat suunta-asemaansa kansankirkossa ja tunnustivat johdonmukaisesti, että sekaoppinenkin meno on sittenkin 'kirkko'. Tämä todistaa, että 'evangelisten' oppitunnustus lopultakin on ollut vain suuntanäpertelyä ja evankeliumin käyttämistä osaksi kerskuvassa mielessä kirkon sekaopin keskellä. 'Evangeliset' eivät rohjenneetkaan jäädä yksin tämän evankeliumin varaan. Ja nyt heillä on vain yksi kohta, josta he kirkossaan tinkimättömästi pitävät kiinni. Se ei ole enää evankeliumin oppi eikä muukaan luterilainen opinkohta, vaan se on itse tuo sekava ja opillisesti moninainen kansankirkko. Ja sen puolustukseksi on jo luovuttu opin tarkkuudesta ja kumottu myös Lutherin tunnustus. Tätä todistaa nyt osaltaan pastori Hakalan pitäytyminen piispa Gummerus-vainajan harhakäsityksiin tässä asiassa.

7.2 Lutherin vapautuminen paavikirkon yhteydestä

On kuitenkin yksi kohta, jota tässä yhteydessä tahdomme yksityiskohtaisemmin valaista. Varsin yleisesti niin perustellaan pysymistä kansankirkon piirissä sillä, että Lutherkaan ei olisi eronnut paavikirkosta, jollei häntä olisi siitä erotettu. Tämä käsitys kertaantuu piispa Gummeruksen sanoilla pastori Hakalan kirjoituksessa. Näin hän sanoo: "Se kuitenkin hänen (Lutherin) omien sanojensa mukaan oli yksi hänen ilonaiheitaan, ettei hän itse ollut erkaantunut paavikirkosta, vaan pysyi siinä, siksi kuin kirkko itse osoitti, ettei se tahdo häntä kärsiä yhteydessään". Tämän väitteen tueksi ei piispa Gummerus eikä

myöskään pastori Hakala esitä noita Lutherin omia sanoja. Näin saadaankin jälleen laitoskirkko kohotetuksi sellaiseen arvovaltaan, että Kristuksen lammas ei saisikaan paeta kirkkoa, jossa sekava ja väärä oppi on vallalla. Vain laitoskirkon oma toimenpide olisi muka tämän mukaan ollut ainoa uskonpuhdistuskirkon oikeutuksen syy. Suomen kansankirkosta ei ketään edes saa erottaa.

Me olemme kyllä löytäneet sellaisen Lutherin lausunnon, jota piispa Gummerus varmaan on käyttänyt lähteenään. Emme kuitenkaan ihmettele, ettei piispa Gummerus ole sitä esityksessään julkaissut — pastori Hakalasta tässä yhteydessä puhumattakaan, sillä hänhän on vain luottanut piispa Gummeruksen esitykseen. Tämä Lutherin kohta nimittäin ei sisälläkään sitä, että Luther olisi antanut kirkolle tuollaisen ratkaisevan vallan ja että hän siis olisi vain pakosta siitä eronnut. Ei ollenkaan.

Tämä lausunto on Lutherin eräässä lohdutuskirjeessä vuodelta 1533.⁸⁷⁾ Se on osoitettu Leipzigin kaupungissa olleille luterilaisille kristityille, jotka paavilaiskiihkoinen Yrjö-herttua oli karkottanut kaupungista. Luther kehottaa näitä vainottuja kestäämään lujina opissa ja pitämään tuota vainoa suurena armona, jonka kautta heidän sydämensä ja omattuntonsa ovat vapautuneet ja lohdutetut, kun niin selvästi nähdään, että he saavat kärsiä Kristuksen tähden. Esimerkkinä vastaavanlaisesta avusta, jonka paavikirkko on hänelle antanut, Luther tuosaa kirjeessään kirjoittaa näin:

"Minulla on myös ilo ja lohdutus — eikä suinkaan pienin — etten minä itse ole lähtenyt paavikirkosta, sillä minä pysyin lujasti tuon punaisen porton (se on: paavikirkon, Ilm. 17) luona ja osoitin tuolle murhaajalle kaikkea palvelusta ja nöyryyttä, mutta hän ei tahtonut minua kärsiä ja julisti minut pannaan ja työnsi minut pois yhteydestään. Mutta *häntä on kiitettävä siitä, että hän vihallaan on auttanut minua pois murhaluolastaan ja on vapauttanut omantuntoni kaikista kauhistuksistaan*, murhistaan ja pilkkaamisistaan. Sillä jos hän vielä olisi minun armollinen vaimoni ja minun pitäisi häntä vielä palvella hänen murhaluolassaan, niin täytyisi minun myöskin osallistua kantamaan hänen punaista pukuaan ja kultaista maljaansa. Sen tähden tulee teidän ja jokaisen hurskaan kristityn iloita ja Jumalaa kiittää siitä, että teidät

⁸⁷⁾ St. L. X — 1947—. Th. Kolde: 'Marti Luther' II 373. St. L. X 166.

julkisesti työnnetään pois paavin joukosta, jotta Jumalan Karitsan valkoinen vaate pysyisi puhtaana ja saastuttamattomana eikä saisi päälle tuon suuren punaisen porton veriväriä."

Tästä havaitaan ensiksi, että Luther — kuten tiedetään — ei todellakaan uskonpuhdistuksen alussa suunnitellut eroamista paavikirkosta. Tämä ei johtunut sellaisista perusteista, joita meille esim. pastori Hakala esittää — että nimittäin väärin opettavassa kirkossa täytyisi pysyä — vaan siitä syystä, että hän oli ensin vakuuttunut siitä, että paavi kylä poistaisi kirkostaan siellä ilmenneen väärän opin.

Vasta vuonna 1520 Lutherille alkoi selvitä, että — jos paavikirkko pysyy selvissä harhaopeissaan — hänen on siitä erottava⁸⁸⁾ ja hän julistaa onnellisiksi kaikkia niitä, jotka ovat siitä eronneet.⁸⁹⁾⁹⁰⁾ Eikä Luther ainoassakaan kohdassa opeta, että olisi jäättävä ilmeisen väärän opin alaisuuteen ja vain odotettava, mitä nuo väärät opettajat tekevät. Päinvastoin hän on läpi elämänsä opettanut, että seka- ja vääräoppisesta kirkollisesta yhteydestä on autuuden menettämisen uhalla ja Jumalan käskyn mukaisesti erottava.⁹¹⁾

Toiseksi me huomaamme, ettei hän tuossa lausunnossaan vähimmäkään määrässä kirjoita tällaisia opetuksiaan vastaan. Lutherhan vain iloitsee siitä, että paavikirkko "*auttoi*" häntä pääsemään pois siitä ja "*vapautti* hänen omantuntonsa" selvästi tajuamaan paavikirkon kauhistusta. Ja tämän hän esittää noille vainotuille leipzigiläisille lohdutukseksi, että hekin tuon karkotuksensa kautta lujittuisivat siinä, että heidän asiansa oli oikea, ja että he sen sitä kirkkaammin tajuaisivat.

Luther ei siis sano, että hän ei olisi muuten ollenkaan paavikirkosta eronnut, vaan on kiitollinen siitä, että paavikirkon toimenpiteet

⁸⁸⁾ "Dass ich es nicht mit der römischen Kirche halte und ihr sammt dem Pabst und den Cardinälen absage" = "että minä en pitäydy Rooman kirkkoon ja luovun siitä sekä paavista ja kardinaaleista"

⁸⁹⁾ "...die sich von ihr getrennt haben und aus der Mitte dieses Babels herausgegangen sind" = "...jotka ovat eronneet siitä ja lähteneet ulos tästä Baabelista.

⁹⁰⁾ A. A. Wegelius: 'Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?' Ks. s. 45, 100.

⁹¹⁾ Esim. Lutherin kirjat: 'Ihmisoppien välttämisestä' 1522. Ks. s. 51. 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta' 1523. Ks. s. 67–). 'Kirja Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle' 1523. Ks. s. 69–. Ks. edelleen s. 23–34, jossa on myös Lut. Tunustuskirjojen oppi. Samoin, ks. s. 197, 198.

(vihdoin pannajulistus) selvittivät hänelle tilannetta yhä enemmän. Ja tässä häntä vielä lohduttaa sekin, ettei hän missään inhimillisessä uudistusinnossa ollut toiminut uuden kirkon perustamiseksi.

Luther oli luonteeltaan sopuisa ja lempeä ja hän saattoi uskoa toisista liiankin hyvää. Tämä on toiselta puolen hyvä luonteenpiirre, mutta taistelutilanteissa se voi olla heikkous. Olihan Luther todella niin hyväuskoinen paavikirkon suhteen, että hän kauan ja viimeiseen asti uskoi siitä parasta. Paavikirkon räikeät otteet auttoivat häntä nousemaan tästä hyväuskoisuudesta. Ja tästä avusta Luther sitä kiittää. Mutta kun Luther sitten sekä tässä, että muissa tapauksissa sai itselleen selväksi, että paavikirkko tai muut pysyivät uppiniskaisesti väärässä opissa, silloin nousi "Wittenbergin leijona" kaikella, Jumalan sanan selvyydellä ja voimalla kaikkia Jumalan sanan opista poikkeavia vastaan. Niin tapahtui myös paavikirkon suhteen.

Mutta on myös historiallinen tosiasia, ettei Luther jäänyt vain odottamaan paavikirkon toimenpiteitä. Hän poltti julkisesti paavin pannajulistuksen — ennen sen voimaantulusta — ja kanonisen lakikirjan. Hän on myös itse tästä lausunut varsin merkittävät sanat, jotka esitämme kirjamme lopussa.⁹²⁾ Niitten mukaisesti hän tunnustaa tehneensä tämän ensin osaksi arkaillen, mutta pian hän siitä iloitsi enemmän kuin mistään muusta elämänsä teosta. Ja esim. prof. Martti Ruuth arvioi tätä tapahtumaa näillä sanoilla: "Siten Luther oli ratkaisevasti rikkonut välinsä paavikirkon kanssa. Arpa oli heitetty ja silta, jota myöten olisi saattanut perääntyä, oli täydellisesti purettu."⁹³⁾

Se, että Luther saattoi iloita siitä, että hän ei ollut eronnut paavikirkosta, ennen kuin hän oli sen omista toimenpiteistä saanut varmuutta ja apua asiansa oikeutuksen tajuamiseen, ei siis sovi kenellekään lohdutukseksi siinä tapauksessa, että hän on tietoinen ja varma kirkkonsa jatkuvasta ja julkisesta väärän opin sallimisesta. Siinä tapauksessa hänen on Jumalan käskyn perusteella sellaisesta kirkosta erottava. Se on Lutherin selvä, ehdoton oppi. Ja näin ollen ei tämäkään Lutherin lausunto vähimmässäkään määrässä jää suojaamaan kristittyjen tietoista "vierasten kuulemista". Aivan samoin kuin opetuslapset saivat vain iloita siitä, jos heitä erotettiin synagogasta (esim. Joh. 16:1–

⁹²⁾ Ks. tämä kirja, s. 235–.

⁹³⁾ Martti Ruuth: 'M. Luther' I s. 150. Ks. tämä kirja, s. 100–.

4). Ja silti he tilanteen muutenkin selvetessä saivat synagogasta erota (esim. Apt. 19:9).

Piispa Gummeruksen selitys ei siis tee oikeutta Lutherin lausunnon tarkoitukselle. Päinvastoin joutuu sellainen selitys täyteen ristiriitaan Lutherin tunnustaman opin kanssa ja merkitsisi sitä, että kristitty ei olisikaan oikeutettu arvostelemaan ja suhtautumaan seurakuntiin ja kirkkoihin kristillisen opin mukaan. Tämän kristillisen vapauden riisto tai kieltäminen on kyllä erittäin mukava sekaoppisen kirkon säilymisen kannalta ja on varsin mieluinen myös niille, jotka tahtovat käydä hyvistä kristityistä, vaikkeivät elämässään ja hengellisessä toiminnassaan seuraa Jumalan sanaa, vaan välttävät koetuksen ristiä (Mt. 10:32–39). Luther on tämän täyden kristillisen vapauden ehdoton tunnustaja ja opettaja. Eihän toisin voisi ollakaan, koska tuo oikeus ja vapaus kuuluu Kristuksen lunastustyön hedelmänä jokaiselle häneen uskovalle. Tietoinen kuuluminen sekaoppiseen laitoskirkkoon edellyttää kristillisen uskon ja evankeliumin voiman kieltämistä ja perustuu erilaisiin ihmiskäsityksiin.

Tässä yhteydessä sopii meidän viitata erääseen merkittävään Lutherin kirjaan, jonka hän samana vuonna (1533) ja myöskin osaksi samoille Yrjö-herttuan ahdistamille kristityille kirjoitti. Tarkoitamme kirjaa *"Nurkkamessusta ja papiksivihkimisestä"*. Tässä niin kuin muissakin vastaavanlaisissa kirjoissaan Luther esiintyy osaksi erittäin varovasti. Hän tahtoo lujittaa paavilaisten ahdistamien kristittyjen omiatuntoja lujuuteen ja ratkaisuun oikealla perustuksella. Vaikka hän jo toistakymmentä vuotta oli julistanut paavikirkosta eroamisen välttämättömyyttä tietoisten kristittyjen kohdalla — autuuden menettämisen uhalla, niin hän silti jatkuvasti on myös heikoille tarvittavan heikko. Niinpä hän ei tällaisilta yhtäkkiä vaadi kaikkea, uskon uljuutta eikä ankarinta vastarintaa. Hän saattaa silloin kirjoittaa tavalla, joka selvyyteen päässeistä voi tuntua arveluttavalta ja joka vastustajille saattaa näyttää myönnytykseltä, kuten pastori Hakala piispa Gummeruksen varjossa väärinkäyttää tuota yllämainittua Lutherin lohdutuskirjettä.

Nytkin hän muistuttaa esim. siitä, miten hän oli ollut valmis alistumaan siihen, että entiseen tapaan kirkolliset viranomaiset olisivat asettaneet virkaan pastoreita, kunhan vain olisivat olleet kyseessä puhdasoppiset pastorit. Kun se ei heille kelvannut, jätti Luther heidät

ja järjesti seurakunnat itse käyttämään oikeuttaan pastorien kutsumiseksi ja virkaanasettamiseksi.

Mutta samassa kirjassa hän myös väläyttää täyttä taistelun miekkaa, kun hän lausuu, miten hän ja muut ovat aikanaan paavikirkossa osallistuneet opillisiin kauhistuksiin ja miten "Jumala, nyt totuuden sanallaan kutsuu meitä siitä pois ja tahtoo meitä siitä vapahtaa". Ja hän jatkaa näin: *"On siis aika, että me sitä (Jumalan sanaa) kuuntelemme ja seuraamme ja Lootin kanssa pakenemme tästä Sodomasta — sen suokoon Jumala — vaikka sinne jäisi lanko, vävy, vieläpä vaimo ja mikä vain ei tahdo tulla mukaan, että me kuitenkin pelastaisimme sielumme emmekä hukkuisi heidän kanssaan. Sillä nyt me voimme Jumalan sanan avulla, kuten Loot enkelien avulla, hyvin päästä sieltä pois."*⁹⁴⁾

Tässähän on selvästi osoitettu tietä tietoisille kristityille — jumallaisella velvoituksella — vapautumaan paavikirkosta. Ei siinä neuvota odottamaan paavikirkon kiroustuomioita, vaan siinä kehoitetaan toimimaan selvän Jumalan sanan mukaan. Jos toisten tarvitsee täyteen selvyYTEEN päästäkseen kokea paavikirkon erityistä ankaruutta ja vääryyttä, niin sehän vain palveli heikkoja sitten tositeolla, tarkkaamaan ja seuraamaan Jumalan sanan kehotuksia ja käskyjä, jotka enkelien tavoin auttoivat heitä pakenemaan väärän kirkon turmelusta.

Näin kävi aluksi Lutherin ja moni muukin saattoi joutua tätä tietä vapautumaan paavikirkosta. Toiset taas pääsivät täyteen selvyYTEEN Lutherin ja toisten opetusten kautta ja vapautuivat sitä nopeammin. Kun vielä ottaa huomioon sen, että uskonpuhdistuksen kirkon piirteet vain vähitellen ja usein varsin mutkallisten vaihteitten kautta selviytyivät erilleen paavikirkon toiminnasta, niin sitä paremmin voi oikein käsittää Lutherin kirjoituksia, joissa hän väliin kirjoittaa varovaisemmin heikoille ja väliin mitä ankarimmin uppiniskaisille ja tietoisille. Ja silti oli hänen oppinsa kaikissa näissä vaiheissa muuttumaton Jumalan sanan totuus: Hän seurasi ja neuvoi ehdottomasti seuraamaan Hyvän Paimenen ääntä ja pakeni ja neuvoi samoin ehdottomasti pakenemaan vierasta — silläkin uhalla, että siinä "taivas ja maa ja kaikki kukistuisivat".

⁹⁴⁾ St. L. XIX 1235-, 1267 ja saman osan historiallinen johdanto s. 56.

Meidän kohdallamme täällä Suomessa kansankirkon menettelytapa oli toinen kuin mitä Luther sai kokea. Kansankirkko tunnustautui yleensä jokaisen kirkollisen suunnan toimintaan ja toivoi näin välttävää eroamisia siitä. Eihän silloin tilanne ulkonaisesti kärjisty niin kirkkaaksi kuin karkean taistelun aikoina. Ja vielä silloinkin, kun lain mukaan kirkolla olisi ollut oikeus siitä eroavia neuvoa ja ohjenta, se meidän kohdallamme vaiken. Vain piispa Colliander-vainaja lähetti erään vääraoppisen kirjansa ristisiteenä asianomaiselle pastorille. Kun kuitenkin Suomen kansankirkon opillinen tilanne oli meille aivan selvä eikä se aikonutkaan palautua todella puhtaan opin yksimielisyyteen, niin emme enää voineet sinne jäädä hiljaa osallistumaan sen opisynteihin. Tämä ratkaisi asian Jumalan sanan mukaisesti. Ja me olemme tulleet huomaamaan, että se todella oli yhdestoista hetki meille, sillä sekavan opin voitto näyttää todella jo lujasti vakiintuneen. Siitä yhtenä todistuksena on myös pastori Hakalan nyt käsiteltävänä oleva esiintyminen.

Mutta palatkaamme Lutheriin.

7.3 Luther ja kirkollinen opintarkkuus

Pastori Hakala rohkenee — nojaten piispa Gummeruksen tutkimukseen — väittää, että Luther olisi ollut valmis pysymään paavikirkossa, jos vain siellä olisi evankeliumin julistaminen ollut taattu. Eli siis aivan niin kuin pastori Hakala tahtoo toimia sekavan opin keskellä ja aivan päinvastoin kuin Luther opetti ja toimi. Sen lisäksi, mitä olemme tästä jo kirjoittaneet yllämainitussa kirjassamme annamme tässä Lutherin itse vastata pastori Hakalalle tähän kysymykseen: Saa-ko kirkossa sallia puhtaan opin rinnalla toisenlaistakin opetusta?

Luther julkaisi vuoden 1525 alussa kaksi paavi ClemensVII:n "bullaa" liittäen siihen niiden arvostelun.⁹⁵⁾ Loppuhuomautuksissaan Luther lausuu, että peittääkseen väärää aneoppiaan paavi sen ohella puhuu kirjeissään myös Kristuksen ansioista, kuten kaikkien harhajohtajien on tapana. Ja sitten hän sanoo:

"Mutta, totisesti ei Jumalan valtakunta ole sanoissa, kuten pyhä Paavali lausuu (Rm. 14:17; tarkoittanee 1 Kor. 4:20), *eikä siinä saa*

⁹⁵⁾ St. L. XIX 783.

peitellä eikä pitää samanarvoisina eikä kummallakin olkapäällä kantaa paavin oppia ja samalla Kristuksen oppia. Ei niitä saa pitää rinnakkain eikä molempia ystävinä. Kristus ja Belial eivät koskaan voi sopeutua samaan morsiusvuoteeseen (2 Kor. 6:15). Niin pian kuin morsian toisen päästää viereensä ja sekaantuu häneen, on hän huorintekijä ja avionrikkoja. Ei siinä voi toisin olla. Sillä tämä Kristuksen sana (Mt. 6:24), on varmaan pysyvä iäti totena: "Ei kukaan voi palvella kahta Herraa", nimenomaan myös nuo iankaikkiset viholliset, jotka eivät voi toisiaan sietää: Kristus ja roomalainen antikristus, saatanan käskynhaltija. Tämän mukaisesti toimikoon jokainen ja antakoon viisastelunsa mennä menojaan, sillä asia ei voi eikä saata toisin olla. Se on varma."

"Sen tähden, joka tahtoo välttää iankaikkista kadotusta ja paeta perkelettä, hän varjelkoon itseään kaikella ahkeruudella ja vakavuudella paavikirkosta ja sen opista, älköönkä uudelleen siitä omistako pienintäkään osaa, olkoon se mitä tahansa, paetkoon sitä ja sen joukkoa kuin itse perkelettä älköönkä antako mistään hinnasta ulkokullailijain vietellä itseään suloisten ja kaunisteltujen sanojen kautta. Älköönkä kukaan antako taivuttaa itseään ikään kuin olisi vähäinen asia, jos nyt rauhan tähden myöntyy tai jossakin kohdin tinkii, eikä muka pidä pienen asian tähden (jollaiseksi he sitä esittävät ja viisastelevat) rikkoa rauhan yhdyssidettä."

"Niinpä siis ei tässä saa leikkiä, vaan kyseessä on joko iankaikkinen autuus tai iankaikkinen kadotus. Senpä tähden erotkoon ("sondere sich ab") jokainen, joka tahtoo olla kristitty ja tulla autuaaksi, kiireesti ja kokonaan paavista ja hänen joukostaan, vanhoista ja uusista, opilla ja elämällä, ruumiilla ja sielulla, ettei hän osallistuisi heidän synteihinsä eikä saisi kärsiä heidän vaivaansa..."

Ja lopuksi Luther sanoo, että on "ahkerasti kavahdettava vääriä profeettoja", koska perkele muuten helposti langettaa ihmisiä. Nämä lankeemukset tapahtuvat tavallisesti pyhyiden suuren varjon suojassa, niin että sen vain harvat huomaavat. Nuo langenneet ovat itsessään varmoja ja luulevat, ettei ole mitään hätää ja että he voivat hyvin — vieläpä he luulevat istuvansa keskellä Jumalan syliä kuin rakkaimmat lapset."

Toisen otteen otamme Lutherin kirjasta Hans Wurstia vastaan vuodelta 1541.⁹⁶⁾ Me palaamme tämän kirjamme lopussa vielä tähän Lutherin kuuluisaan esitykseen, mutta nyt vain liitämme tähän sellaisen kohdan, jossa käsitellään oikean ja väärän opin suhdetta kirkossa:

"Mutta jos tähän joku 'hyväsydäminen' — kuten on tapana sellaista nimittää — sanoisi: Mitäpä vahinkoa siitä olisi, jos pitäydytään Jumalan sanaan ja sen rinnalla sallittaisiin näitä kaikkia (paavikirkon harha-) oppeja tai edes joitakin niistä, jotka olisivat siedettäviä? — niin vastaan minä: Kyllähän sellaisia ihmisiä voidaan nimittää 'hyväsydämisiksi', mutta he ovat kuitenkin 'erehtyviä ja vienteleviä sydämiä'. *Sillä olethan kuullut, ettei voi Jumalan sanan rinnalla opettaa mitään muuta, eikä Jumalan ohella palvella ketään toista eikä myöskään sytyttää toista valoa sen valon rinnalle, jonka Jumala on pannut pimeyttä valaisemaan. Totisesti on virvatulta ja erehdystä, jos näin sallittaisiin edes yhtä harhaoppia, sillä kirkko ei voi eikä saa opettaa valheita eikä erehdyksiä — ei ainoassakaan kohdassa. Jos se opettaa yhtä valhetta, niin se on kokonaan väärä, kuten Kristus sanoo (Lk. 11:35). — — Niin täälläkin voi elämä kyllä olla syntistä ja väärää ja on valitettavasti liiankin viheliäistä. Mutta opin pitää olla linjasuoraa ja varmasti ilman syntiä.* Sen tähden ei kirkossa saa saarnata mitään muuta kuin yksin varmaa, puhdasta ja pelkkää Jumalan sanaa. Missä niin ei tehdä, siellä ei enää ole kirkko, vaan saatanan koulu."

Nämä Lutherin koko opetukselle niin tunnusomaiset lausunnot, joista toinen on hänen toimintansa alkuajoilta ja toinen hänen elämänsä ehtoopuolelta, riittävät osaltaan jo kylliksi osoittamaan, että tuo kansankirkolle välttämätön opillinen "suvaitsevaisuus sisäänpäin" on Lutherille ja luterilaiselle kirkolle täysin vieras. Päinvastoin hän opettaa, että kirkon sallima väärä oppi — yhdessäkin kohdassa — on riittävä syy kirkolliseen eroon. Huomattava nimittäin on, että hän ei puhu vain paavikirkosta, vaan myös kaikista kirkoista, joille hän asettaa tinkimättömän puhtaan opin vaatimuksen.

Erityisen vakavia ovat nekin Lutherin sanat, joilla hän varoittaa niitä, jotka eivät niin tarkasti välittäneet kavahtaa vääriä opettajia. He saattavat hyvinkin varmasti luulla, ettei heillä ole mitään hätää. Mutta heidän ylvästelevä uskonnollisuutensa — missä sellaista on — on vain

⁹⁶⁾ St. L. XVII 1343-44.

osoitus siitä, että sydän on kuollut. Elävä usko on nöyrästi tarkka ja näkee kaikkea vaivaa seuratessaan hyvän paimenen ääntä ja kavahtaessaan vierasten ääntä.

Pastori Hakalan sekaoppisen kansankirkollisen kannan puolustukseksi ei siis sovi Luther, mutta kyllä hänen aikaisempi isällinen ystävänsä Staupitz, joka pysyessään paavikirkon miehenä piti riittävänä tunnustaa evankeliumia sen yhteydessä. Luther taas pitää Staupitzin pitäytymistä paavikirkkoon uskottomuuden osoituksena evankeliumia ja Kristusta kohtaan. Vielä viimeisessä kirjeessään hänelle Luther toivoo, että Staupitz hylkäisi paavikirkon (17.9 1523). Staupitz kuoli joulukuun 28 p:nä 1524 omasta mielestään 'evangelisena' ja samalla uskollisena paavilaisena, jollaisesta ristiriidasta Luther oli häntä vakavasti varoittanut vedoten noihin tinkimättömiin sanoihin: Mt 10:32,33 (Lutherin kirje helmik. 9 p:ltä jo v. 1521). — Sattuvasti historioitsija⁹⁷⁾ huomauttaa, että juuri vuoden 1525 alussa, jolloin Luther oli saanut tiedon Staupitzin kuolemasta, hän kirjoitti tuon yllämainitun kirjan paavi Clemensin bullia vastaan vaatien jokaista, joka tahtoo olla kristitty ja tulla autuaaksi, kiireesti ja kokonaan eroamaan paavista ja hänen joukostaan jne.

Tämä kehoitus tunnustautumaan ehdottomasti oikeaan oppiin ja välttämään vääriä on kaikunut täällä kansankirkollisille 'evangelisille' yhtä turhaan. Mutta nyt he selittävätkin asian ikään kuin Luther olisi-kin ollut heidänlaisensa sekaopin kannattaja kirkossa. Voidaanko Lutheria pahemmin häväistä ja hänen nimeänsä rumemmin liata! Kuinka pitkällä oletkaan, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys!

7.4 Luther kuvaa kristillistä kirkkoa

Kun pastori Hakala esittää Lutheria nykyaikaisen sekaoppisen kansankirkkolaitoksen kannattajana, niin tahdomme vielä Lutherin lauseilla osoittaa, ettei hän todellakaan opeta sellaista laitostarkkuutta, vaan tunnustaa oikeaksi kirkoksi vain sen, joka puhtaasti Jumalan sanan opin mukaan sellainen on. Luther arvostelee näin ollen kirkollisia asioita hengellisillä mittapuilla ja joutuu silloin vastustamaan juuri sellaisia maallisia kirkollisuuden perusteita, joita pastori Hakala

⁹⁷⁾ Th. Kolde: 'Martti Luther' II 161.

kansankirkkonsa tueksi esittää. Samanlaatuisia olivat nimittäin paavikirkon väitteet siitä eronneita luterilaisia seurakuntia vastaan. Otamme tähän vain sellaisia Lutherin lausumia, joita ei ole julkaistu yllämainitussa aikaisemmassa kirjassamme.

7.4.1 Kirkko ei ole sidottu aikaan, paikkaan eikä yleisiin kansantapoihin

Kun paavilaiset väittivät Lutheria vastaan, että kristillinen kirkko olisi sidottu määrättyyn paikkaan, niin hän vetoaa tällaisiin raamatunlauseisiin: Ef. 6:9; Lk. 17:20,21; Joh. 3:6 ja sanoo: "Jumalan valtakunta ei ole mikään seutu, paikka eikä ulkonainen tapa, se ei ole täällä eikä tuolla, vaan se on hengellisesti meissä." Ja vedoten Apt. 7:48 ja Jes. 66:1 hän paavilaisiin päin lausuu: "Rakas Jesaja, etkö sinä tiedä (missä Jumala asuu)? Kyllä sen sinulle voi Murnar (eräs paavilainen vastustaja) sanoa. Sehän on Roomassa eli siellä, missä paavi ja kristityt on. Ei, sanoo Jesaja, vaan minun henkeni asuu kurjassa ja särjetyssä hengessä (Jes. 66:2). Miten on, Murnar? Minusta näyttää siltä kuin sinä ratsastaisit edestakaisin ja hienosti kirkkosi kanssa ruumiillisilla ratsuilla, kaupungeilla ja torneilla – osoitapa kirjainkin Raamatussa, joka todistaisi, että ajallinen paikka, seutu tai rakennus kuuluisi kirkkoon. Enpä silloin enää väittele, vaan seuraan sinua." – – *"Niinpä päätän, ettei kristillinen kirkko ole sidottu mihinkään paikkaan, henkiin tai aikaan."*⁹⁸⁾

Selittäessään Jaakobin sanoja: "Herra on totisesti tässä paikassa, enkä minä sitä tietänyt" (1 Ms. 28:16), lausuu Luther: "Meille riittää tässä tietoisuus siitä, että Jaakob siinä vahvistuu uskossaan jumalalliseen lupaukseen, että hän täällä on nähnyt saman Herran Jumalan, ja kuullut saman sanan ja unessa nähnyt saman kirkon ja seurakunnan, jonka hän kotonaankin on nähnyt, vaikka hän täällä on yöpöyksin. Siitä oppikaamme, että kirkko ja Jumalan seurakunta on siellä, missä sana opetetaan ja kuullaan — tapahtuipa se sitten keskellä Turkin valtakuntaa, paavikunnassa tai vaikkapa helvetissä. *Sillä Jumalan sana tekee kirkon ja se on Herra yli kaikkien paikkojen...* Mutta kuten sana ei ole mihinkään paikkaan sidottu, samoin ei kirkkokaan ole sidottu mihin-

⁹⁸⁾ Lutherin vastaus Emserin kirjaan 1521, St. L. XVIII 1346-.

kään paikkaan. Ei saa sanoa: paavi on Roomassa, sen tähden on siellä muka kirkkokin, *vaan näin on sanottava: missä sana on ja Jumala puhuu, missä Jaakobin tikapuut ovat, missä enkelit käyvät ylös ja alas, siinä avautuu taivaanvaltakunta.*"⁹⁹⁾

Saarnatessaan siitä kalliosta, jolle Herra tahtoo rakentaa seurakuntansa, Mt. 16:18, Luther mainitsee, että maailmassa aina on kovimmin taisteltu siitä, mitä kirkko on, ja lausuu: "...Kirkkoa ei ole missään muualla kuin siellä missä on tämä kallio, se on: tunnustus ja usko, joka on Pietarilla ja muilla opetuslapsilla. Missä vain löydät sellaista uskoa ja tunnustusta sekä oppia, älä epäile, etteikö siellä olisi kirkko — olipa sellaisilla ihmisillä enemmän tai vähemmän huomattu asema maailmassa." — Luther huomauttaa, ettei paavikirkkoa tunneta kirkoksi sen mahtavuudesta, vaan yksin siitä, "onko se oppi, jonka mukaan paavi hallitsee, sopusoinnussa tämän (Pietarin) tunnustuksen kanssa." — "Missä ei niin ole, siinä heti voidaan päätellä: 'Ei, sinä et olekaan kirkko, jota Jumalan henki johtaa, vaan olet perkeleen kirkko'. Perustelu on tämä: paavin kolminkertainen kruunu, avaimet vaakunassa tai paavin nimi eivät tee kirkkoa, vaan (oikea) tunnustus Kristuksesta ja usko häneen. Ja päinvastoin: *Joka taas löytää sellaista tunnustusta ja oppia niiden keskuudessa, joilla ei ole maailman mainetta tai joitten täytyy kantaa kerettiläisen ja irtireväistyjen kirkonjäsenten nimeä, siinä ei hän anna minkään seikan johtaa itseään harhaan: sanokoon maailma mitä tahansa, niin hän tietää, että siinä on oikeita kristityitä ja oikea kirkko.*" — "Näin on siis meillä vastaus kysymykseen: mikä on kristillinen kirkko: se ei ole paikkaan, aikaan, henkilöön eikä mihinkään muuhun (sellaiseen) sidottu, vaan yksin tähän tunnustukseen Kristuksesta. Tämä on se kallio ja perustus, jolle Kristus itse sen rakentaa Pyhän Henkensä ja evankeliumin saarnan kautta."¹⁰⁰⁾

⁹⁹⁾ St. L. II 429.

¹⁰⁰⁾ Lutherin saarna Pietarin ja Paavalin päivänä — Veit Dietrichin Huonepostilla, St. L. XIII. a 1174-.

7.4.2 Kirkko ei ole näkyvä laitos Israelia kirkon tapaan

Kun Luther selittää näitä Vapahtajan sanoja: "Minä olen se hyvä paimen..." (Joh. 10:11,16).¹⁰¹⁾ niin hän joutuu satuttamaan *juutalais-ten* ja paavilaisten kirkkokäsityksen arimpaan kohtaan. *"Lyhyesti sanottuna se merkitsee, että kaikki, mitä Mooses on säätänyt ja järjestänyt pappeutta, temppeliä ja jumalanpalvelusta myöten, on loppuva ja katoava.* – – *Sehän on samaa kuin jos tynnyrin pohja särjettäisiin ja koko juutalaisuudelta hakattaisiin pää poikki ja heiltä riistettäisiin koko heidän ihanuutensa."* — Se mahtoi olla heille sietämätön saarna. Hehän olivat varmat siitä, että koko heidän kirkollisuutensa "Jumalan järjestyksen ja käskyn mukaisena, taivaasta saatuna ja säädettyinä, oli ennen kaikkea pysyvä". Tämä sama saarna on myös *paavilaisille* yhtä sietämätön. Kun heillä on kautta vuosisatojen ollut muka apostolien perintönä kirkollinen hallinto ja armovälikappaleet, niin he "juutalais-ten tavoin tahtovat yksin olla Jumalan kansa ja kirkko. Eivätkä he kärsi sitä, että vastoin kaikkea tätä heidän kerskaustaan ei heitä pidetäkään ainoana kirkkona ja että heille osoitetaan, ettei Jumala ollenkaan välitä heidän kerskauksestaan, hallinnostaan eikä kaikesta muustakaan. *Heistä on myös sietämätöntä, että me noin heistä eroamme emmekä heitä seuraa, ja että toiset opettavat, että paavilaiset Kristuksen kirkon ja uskon nimen suojassa vain himmentävät tätä paimenta, Kristusta. Ja että tuo kirkko, joka kirkon ja kristillisen hallinnon nimen turvin on täynnä omaa koreuttaan, ei kuitenkaan ole edes palkka-paimenia, vaan susia ja murhaajia."* – – Ja vastoin paavikirkon tällaista menoa, "on meidän vain katsottava Kristusta oikeana paimenena, joka yksin on (kristillisen) kirkon perustaja, Herra ja pää, ja joka sanoo, että hänen lampaansa kuulevat hänen ääntänsä eivätkä mitään muuta. Täten hän osoittaa, että oikea kirkko on tällaiset (lampaat), vaikkeivät kuuluisi paavin ja hänen piispojensa eikä edes Mooseksen alaisuuteen. Sillä hän on valtakuntansa ja kirkkonsa suhteen riippumaton Mooseksesta ja juutalaisuudesta, joka kuitenkin oli Jumalan säätämä. Vielä vähemmän hän on sidottu paavin ja piispojen hallintoon, joka on heidän omaa järjestystään. Kristus ei myöskään ole heiltä mitään ottanut eikä saanut, vaan hän on Mooseksen ja kaikkien luotujen

¹⁰¹⁾ Lutherin 3. saarna 2 sunn. pääs. jälk. Kirkkopostilla, St. L. XI XI 802–.

Herra, jolle kaikkien ihmisten tulee olla kuuliaisia!" — Ja Luther jatkaa: Missä ikinä väärin opetetaan, "antaa Kristus tässä, Joh. 10:27,5, ei ainoastaan valtaa ja oikeutta, vaan myös vakavan määräyksen ja käskyn, ettei sellaista saa kuulla eikä pitäytyä heihin". Tämän nojalla — hän sanoo — tulee kristittyjen välttää paavilaisia kuin perkeleen kirkkoa ja heitä paeta.

Sitten Luther samassa saarnassaan vastoin paavilaisten väärää kirkollista käsitystä sanoo: *"Ja Kristus antaa meille sitä vastoin oikean arvosteluperusteen, miten meidän tulee erottaa oikea kirkko ja Jumalan kansa siitä kansasta, jolla on oikea nimi ja maine, vaikkei se ole oikea. Hän opettaa meille, ettei kirkko ole eikä sen pidäkään olla sellainen joukko, joka pitäisi olla ulkonaisen hallinnon ja järjestyksen piiriin sidottu, kuten Juudan kansa oli sidottu Mooseksen lakiin. Eikä se säilyäkseen tarvitse ulkonaista inhimillistä valtaa eikä sitä sen kautta hallita ja ylläpidetä. Eikä se ole ollenkaan sidottu piispojen ja heidän seuraajiensa säännölliseen yhtäjaksoisuuteen [apostoliseen seuraantoon, suksessioon] ('ordentliche Succession') ja hallintoon, kuten paavikirkko määrää: vaan kirkko on hengellinen yhtymä [jatkuva kokoontuminen] ('Versammlung'), joka tätä paimenta kuulee ja häneen uskoo ja jota hän Pyhän Hengen kautta hallitsee. Ja se tunnetaan ulkonaisesti yksin siitä, että sillä on Hänen sanansa (tietysti puhtaana), se on: evankeliumin saarna ja sakramentit. Mutta todellisuudessa yksin Hän sen tuntee, niin kuin sekin vuorostaan Hänet tuntee uskon kautta. Se pitäytyy häneen, missä se hänen sanansa kuulee — riippumatta siitä, vaikkei se pitäytyisi eikä mitään tietäisi tuosta ulkonaisesta juutalaisesta tai paavillisesta (tai kansankirkollisesta me lisäämme) hallinnosta tai järjestyksestä ja vaikka se olisi sinne tänne maailmaan hajaantunut ilman yhtenäistä, määrättyä, ulkonaista hallintoa kuten he (kristityt) silloin Kristuksen ja apostolien aikana olivat ja uskoivat Kristukseen ulkopuolella ja vastoin koko papillisuuden järjestäytyntä valtaa ja tunnustivat hänen nimeään."*

Kyllä tässä Lutherin saarnassa revitään alas viimeinenkin laitoskirkollisuuden suojatuki — oli sitten kyseessä juutalainen lakikirkko — paavikirkko tai mikä laitosluontoinen kansankirkko tahansa. Mitä tämän edessä merkitsevät pastori Hakalan innokkaat vetoamiset kansankirkon puolesta Israelin lakikirkkoon. Ne kuuluvat siihen karstaan, joka tällaisessa opintulessa kyllä häviää pahana savuna ilmaan, jos

tämä puhdas oppi päästetään vaikuttamaan. Muuten selvästi näkyy, miten juutalainen lakikiivailu, paavilainen ja kansankirkollinen laitospaisuus ovat aivan samaa juurta ja tuottavat myös samaa hedelmää: kylmää, kiukkuista vainoa ja toisen ahdistamista ulkonaisinkin keinoin. Meidän oloissamme tarvitsee viitata vain vuoden 1933 valtiokirkon kirkolliskokoukseen, joka päätti pyytää, että säädettäisiin laki, jonka mukaan mm. meidän seurakuntiemme virallinen olemassaolo kiellettäisiin. Laitoskirkollisuus on lihallisesti ankara ja kiivas laitoksensa puolesta, mutta ei puhtaan opin puolesta. Siellä 'evangelisetkin' suojaavat 'epäevangelisia' pappeja. Hedelmistään näin puu tunnetaan.

7.4.3 Kirkkoa ei ole arvosteltava ulkonäön mukaan, vaan sen mukaan, mitä se opettaa

"Sillä kun paavilaiset hoitavat kirkollisia virkoja ja sakramentteja, tahtovat he, että heitä sen tähden pidettäisiin kirkkona. Tämä on paavilaisten voimakkain todistus meitä vastaan ja siihen inhimillinen käsitys täysin yhtyy. He sanovat meille: luuletteko te, että teidän vähäinen joukkonne olisi kirkko, kun me, jotka olemme niin runsaslukuinen, niin suuri ja mahtava joukko, hoidamme kirkollisia virkoja? Tähän vastaamme nyt yksinkertaisesti, kuten Paavali vastasi juutalaisille: Olipa teitä paljon tai vähän — jos ette Kristukseen usko ja jollette turvaudu Kristuksen vanhurskauteen, niin ei se mitään merkitse. Sillä te ette sen tähden ole kirkko, koska hoidatte kirkollisia virkoja. Sillä kirjoitettu on, että kauhistus voi olla pyhässä paikassa ja että antikristus on istuva Jumalan temppelissä. *Sen tähden kirkkoa arvostellaan sen mukaan, uskooko se Kristukseen eikä sen virkojen tai paljouden mukaan. Tämä tapa tutkia on koetinkivi ja varmin sääntö jne.*"¹⁰²⁾

Puhuessaan siitä, miten paavi vähät välitti uudestikastajista, turkilaisista, juutalaisista ja sakramenttilaisista, mutta sen sijaan mitä ankarimmin raivosi luterilaisia vastaan, Luther lausuu: "Kirkkoa ei saa arvostella sen mukaan, saako se elää rauhassa, vaan sanan ja sakramenttien perusteella. *Sillä missä näet pienenkin lauman, jolla on sana ja sakramentit väärentämättöminä, siinä on kirkko, kun vain saarna-*

¹⁰²⁾ Lutherin 16. saarna (Mt. 13), St. L. VII 1258.

tuoli ja kastemalja on puhdas. Eikä kirkon pyhyys perustu muutamien henkilöiden pyhyteen, vaan yksinomaan Herran Kristuksen pyhyteen ja vanhurskauteen, sillä hän on sen pyhittänyt sanan ja sakramenttien kautta."¹⁰³⁾

Kun paavikirkko vetoisi siihen, että kirkko ei voi erehtyä ja että se on voittamaton, ja luki tämän omaksi hyväkseen, niin Luther tähän huomautti, että kyllähän nuo lauseet sinänsä sisältävät totuuden, mutta silloin on myös tutkittava, mikä ja missä tuo oikea kirkko on. Ja hän sanoo: "Selitys (tähän kysymykseen) ei ole otettava paavien säädöksistä, vaan siitä evankeliumista, jossa Kristus vaatii omiltaan tunnustusta varmana tunnusmerkkinä. Hän sanoo: 'joka tunnustaa minut ihmisten edessä, hänet minäkin tunnustan omakseni Isäni edessä, joka on taivaissa'. Mt. 10:32. Sen tähden on ennen kaikkea tarkattava sanaa. Sillä ei siinä ole eikä voi olla mitään tunnustusta, missä ei Jumalan sanaa ole. *Tästä taas seuraa, että kaikkialla, missä ei ole (oikeaa) tunnustusta ja sanaa, siellä ei ole kirkko, vaikkapa siellä olisi suuri joukko, mahti, ihana nimi, pyhyiden kuva jne.*"¹⁰⁴⁾

Puhuessaan Konstanzin kirkolliskokouksesta (v. 1415), jossa Johan Huss tuomittiin kerettiläisenä kuolemaan, pitää Luther jo sen tapauksen perusteella paavikirkon tilaa mahdottomana ja sanoo: "Jo on aika, että kuullaan ja noudatetaan Ilmestyskirjan ennustusta: 'Lähtekää siitä ulos, te minun kansani, ettette tulisi hänen synteihinsä osallisiksi ja saisi tekin kärsiä hänen vitsauksistansa.' (Ilm. 18:4) — Jos meitä tästä nuo käärmeenpää haukkuvat, niin käskee Kristus meitä olemaan lohdutettuna ja sanoo: 'Autuaita olette te, kun ihmiset vihaavat teitä... Ihmisen Pojan tähden' (Lk. 6:22). — Sillä asettuminen näitä sielunvihollisen syöpäläisiä vastaan ja *eroaminen heistä tai heitä vastaan tapahtuva toisenlainen tunnustus on samaa kuin tulla rehelliseksi kristityksi ja kokoontua oikeaksi, pyhäksi kirkoksi.* — Sen tähden ei se mitään merkitse, että he kerskaavat kirkko-sanasta, koska heidän tekonsa ja oppinsa kyllin todistavat heille, että he ovat kirkon pahimpia vihollisia."¹⁰⁵⁾

¹⁰³⁾ Lutherin 2. saarna (Mt. 24), St. L. VII 1283.

¹⁰⁴⁾ Lutherin Ps. 132: 11, selitys, St. L. IV 2110.

¹⁰⁵⁾ Lutherin lauseita Konstanzin kirkolliskokousta vastaan (v. 1535), St. L. V 1410.

7.4.4 "Pimeät kirkot ja valoisat sydämet"

Kun Luther ajattelee aikansa komeita paavikirkko-rakennuksia ja sitä oppia ja niitä vääriä rukouksia, joita niissä esitetään, niin hän selittääessään 1 Ms. 13:2 lausuu: "Sempä vuoksi on tuo saksalainen sananparsi tosi: pimeät kirkot ja valoisat sydämet kuuluvat tavallisesti yhteen. Sillä sellainen (pimeä) kirkko on Abrahamilla ollut, jossa on käytetty Jumalan sanaa ja pidetty oikeita jumalanpalveluksia. Mutta me näemme tänä aikana erittäin valoisia kirkkoja, mutta sydämet siellä ovat pimeitä tai aivanpa sokeita. Ei jalokivet eikä ihana rakennus, ei kulta eikä hopeakaan ole kirkon kaunistus tai tee sitä pyhäksi, vaan *Jumalan sana ja puhdas oppi tai saarna*. Sillä missä ihmisille Jumalan hyvyttä julistetaan ja sydämet kohennetaan ja ilahdutetaan, niin että ne turvaavat Jumalaan ja häntä avuksi huutavat hädässä, *siellä on varmasti ihana temppeli, vaikka se olisi pimeään nurkan, paljaan kukulan tai yksinäisen puun kaltainen, ja sitä nimitetään oikeaksi jumalanhuoneeksi ja taivaanportiksi, vaikka se peittämättömänä olisi pilvien tai paljaan taivaan alla. Sen tähden on juuri sitä tarkattava, miten siellä opetetaan ja rukoillaan, eikä sitä, miten se on rakennettu.*"¹⁰⁶⁾

7.4.5 Oikeasta ja väärästä kirkosta

Tunnettuahan on, että *Zwingli* aikanaan oli valmis kirkolliseen yhteistoimintaan luterilaisten seurakuntien kanssa ilman opillista yksimielisyyttä. Luther torjui jyrkästi tällaisen tarjouksen, koska kirkollinen yhteys edellyttää uskon ja opin yhteyttä. Kävi sitten myös ilmi, että *Zwingli* ei lopultakaan pitänyt autuuteen välttämättömänä edes uskoa Kristukseen. Hän oli valmis tunnustamaan pakanuudessa pysyviäkin taivaanvaltakunnan perillisiksi. Tämähän on vain johdonmukainen seuraus siitä, jos ei ehdottomasti pidetä kiinni Jumalan sanan selvästä opista. Jos erilaisille ihmiskäsityksille annetaan oikeutus kristillisen opin rinnalla, silloin tullaan siihen yleiseen luuloon, joka kuuluu esim. näin: Jokainen tulee omalla uskollaan autuaaksi. Kun näin sanottaessa tarkoitetaan sitä, että kukin saa käsittää ja uskoa jumalalli-

¹⁰⁶⁾ Lutherin 1 Ms 13:4 selitys, St. L. I 839.

sia asioita oman käsityksensä mukaan — siis oikein tai väärin — niin on siinä siirretty pois kristillisyydestä.

Luther sanoo, että hän tässä kohden on aina opettanut vastoin Zwingliä. Hän lausuu, että Jumala kyllä aina on koonnut kirkkoonsa jäseniä pakanoitteen piiristä. "Mutta ei niin, että Ruut tai Rahab harhakäsityksissään tai epäjumalanpalveluksessaan olisivat saaneet syntien anteeksiantamuksen ja tulleet siitä osallisiksi, vaan kun hän kääntyi, oli hän vastaanottanut Jumalan sanan israelilaisilta. Sillä näin oikealla tavalla pakanasta ja epäuskoisesta tulee uskovainen. Sillä kun hän on uskonut kuulemansa sanan, ei hän enää ole pakana, vaan kirkon oikea jäsen."

Tätä kirjoittaessaan — elämänsä ehtoolla — Luther vielä sanoo: "Tiedän kyllä, että viisitoista vuotta sitten moni oli sitä mieltä, että kukin tulisi autuaaksi omalla uskollaan. Mutta mitä tämä on muuta, kuin että kaikista Kristuksen vihollisista tahdotaan tehdä yksi kirkko. Siitä seuraisi pian, että (Jumalan) sana ja Jumalan Poika, rakas Herramme Jeesus Kristus, olisi turhanpäiten meille lähetetty ja annettu. Ja tällä tavalla ei olisi enää mitään eroa turkkilaisten, paavilaisten, juutalaisten ja meidän välillä, joilla (meillä) kuitenkin on Jumalan sana."¹⁰⁷⁾

Näillä huomautuksillaan Luther osoittaa, että väärä kirkko on välinpitämätön Jumalan sanan opin suhteen ja joutuu siten jatkuvasti yhä kauemmaksi totuudesta. Oikea kirkko taas pitää kunniassa Jumalan sanaa ja siten totuudessa kokoa sieluja iankaikkiseen elämään.

Kun paavilaiset puolustukseksi aina vetosivat yleensä vain siihen, että he ovat kirkko, niin Luther heille vastaa: "Rakkaat herrat, teidän tulee tietää, että on olemassa kahdenlaisia kirkkoja, nimittäin toinen, jota tavallisesti kirkkona pidetään, ja toinen, jolle tämä nimi oikeudella kuuluu. Samoin: toinen vain näyttää kirkolta ja toinen on totuudessa kirkko. Tai vielä näin: toisella on vain kirkon nimi ja toinen taas on olemukseltaan kirkko, kuten he (paavilaiset) itse opettavat. — *Sen tähden ei paavilaisten todiste päde, kun he sanovat: me olemme näkyvä kirkko, sen perusteella tulee teidän suvaita ja kärsiä meitä.* Jos he tahtoisivat olla sellaisia ihmisiä, kuten he tahtovat itseään kirkoksi nimittää, niin täytyisi heidän olla meidän kanssamme yksimieli-

¹⁰⁷⁾ Lutherin I Ms 47:26 selitys, St. L. II 1830.

siä opissa: heidän pitäisi oikein opettaa ja saarnavirkkaa hoitaa, kuten kuuluu oikeille ja hurskaille piispoille. Mutta he ovatkin Eesaun jälkeläisiä, kirkon vastustajia ja hävittäjiä, aivan kuin kerettiläiset..."

Ja jatkuvasti verraten paavikirkkoa Eesaun uskottomuuteen esikoisoikeutensa suhteen, sanoo Luther: *"Samoin käyttäytyy myös väärä kirkko — niin kuin se olisi erittäin hurskas vain sitä varten, että se saisi nauttia tämän maailman hekumaa ja kunniaa. Oikea kirkko sen sijaan tavoittelee iankaikkista elämää kärsivällisyydessä ja oikean uskon kautta. Nuo toiset taas ovat oikeita vatsanpalvelijoita ja vatsa on heidän jumalansa..."*¹⁰⁸⁾

Selittäessään 1 Ms. 21:12c Luther myös korostaa oikean ja väärän kirkon eroa. Hän sanoo: "On kahdenlaisia kirkkoja, kuten myös kahdenlaisia Abrahamin lapsia... Kummallakin on omat selvät hedelmänsä. *Väärä kirkko pilkkaa ja vainoaa sanaa, kun taas oikea kirkko säilyttää oikean opin tunnustuksen ja kestää vainoa kärsivällisesti.* Kuten me tänä päivänä seisomme tunnustamassa sanaa keisarin ja koko maailman edessä. — Sen tähden tulee meidän tarkasti huomata tätä raamatunkohtaa. Sillä se sotii kaikkia niitä vastaan, jotka kerskaavat lihasta. *Juutalaiset* kerskaavat verestänsä, että he ovat Abrahamin siementä. *Turkkilaiset* kerskaavat voitoistaan ja suuresta mahdistaan. *Paavi* kerskaa virkansa jatkuvaisuudesta [apostolisesta suksessiosta] ('Succession'), että se muka on apostolien perintönä hänelle tullut. *Mutta me* sanomme, etteivät asiat totuudellisesti noin toisistansa johdu, kuin he sanovat: Me olemme apostolien seuraajia, jotka olemme viran heiltä perineet, sen tähden me myös olemme kirkko. Sillä tässä raamatunkohdassa luetaan: 'Sillä Iisakissa pitää sinulle siemen kutsutaman' eikä Ismaelissa. *Se on: Jumalan kansaa eivät ole ne, joilla on lihallinen jatkuvaisuus, vaan ne, joilla on lupaus ja sitä uskovat, ovat Jumalan kansa.* — Sen tähden on se oikea kirkko, ja Jumalan seurakunta, joka ei väärin käytä Jumalan nimeä, vaan kuulee Kristuksen sanaa ja pitää sen, se on: joka uskoo Jumalan lupaukset. Kun minä kuulen sellaisen kirkon nimen, niin lankean oikeassa nöyryydessä polvilleni ja kumarran sitä, sillä olen varma siitä, että siellä Jumala, Isä, Poika ja Pyhä Henki, asuu. — Niin kuin olisi suurta hulluutta pelätä maalattua miehenkuvaa, jossa mies seisoo miekka kädessä, sa-

¹⁰⁸⁾ Lutherin I Mooseksen kirjan selitys, 1 Ms. 25:31-34 selitys, St. L. II 119-121.

moin olisi myös hulluutta säikkyä sellaisen kirkon nimeä, jota juma-laapilikkaavasti ja väärin käytetään. Sillä sellainen on vain maalattu kirkon kuva eli naamio. Mutta se on oikea kirkko, jossa lupauksen poika Iisak on. Siinä on Herran nimeä pelättävä. Siinä on meidän pelastuksemme ja autuutemme ja myös voimamme ja luja linnamme, kuten Salomo sanoo (Sananl. 18:10). – —¹⁰⁹⁾

Luther ei puhu missään oikeata ja väärää oppia opettavasta kirkkolaitoksesta, joka Jumalan perustamana Israelin kirkon tapaan olisi kristityille määrätty. Päinvastoin hän juuri mitä jyrkimmin vastustaa kaikkea sellaista kirkollista "jatkuvaisuutta" [suksessiota], jolla ei ole tätä tuntomerkkiä: että siellä opetetaan Jumalan sanan oppi puhtaana jne. Olihan paavikirkossa Jumalan sanaa ja sakramentit "oleellisin osin" säilyneet. Olihan siellä myös yksinkertaisia uskovaisia. Siitä huolimatta hän lakkaamatta todistaa sitä kirkkoa vastaan, että se on väärä kirkko, ja taas toiselta puolen hän puhuu sen kirkon puolesta, jossa Jumalan sana puhtaasti opetetaan. – — Opin puhtaudesta hän pitää aivan ehdottomasti kiinni ja se on myös oikean kirkon ainoa kellovollinen tunnusmerkki. Sen yhteydessä Luther — kuten myös luterilainen tunnustus — aina teroittaa sitä, että oikein opettavassa kirkossa ei julistetun sanan ja käytetyn sakramentin voima riipu saarnaviran hoitajan persoonasta. Hän huomauttaa, että "salaisesti jumalaton ja paha ihminen"¹¹⁰⁾ saattaa palvella oikeassakin kirkossa, eikä silti saa epäillä oikean kirkon olemassaoloa,¹¹¹⁾ kuten myös Augsburgin tunnustuksessa opetetaan.¹¹²⁾ Tämä on siis lausuttu vain oikein opettavan pastorin toiminnasta. Jos taas joku poikkeaa oikeasta opista, on sellainen hylättävä, vaikka sellaista opettaisi enkeli taivaasta.¹¹³⁾ Näin jää aina opetettu ja tunnustettu puhdas oppi oikean kirkon tunnusmerkiksi ja vastaavasti väärä oppi väärän kirkon tunnusmerkiksi.

Tämä on niin selvä Lutherin ja luterilainen peruste, että sen edessä romahtaa maahan kaikki sellainen kirkollisuus, jolla ei ole puhdasoppisen kirkon ehdotonta tunnusmerkkiä. Muunlaista voidaan väittää Lutherista vain väärentämällä hänen oppiaan ja tunnustustaan. Olisi-

¹⁰⁹⁾ Lutherin I Moos. 21:12 selitys, St. L. I 1406-8.

¹¹⁰⁾ St. L. II 119.

¹¹¹⁾ St. L. I 1408. (Luther kirjoitti I Moos.-kirjan selityksen vuosina 1536-1545.)

¹¹²⁾ Augsburgin Tunn. VIII luku.

¹¹³⁾ Augsburgin Tunn. Puolustus (suom. s. 162 § 48).

han hänen silloin täytynyt kieltää uskonpuhdistuksen kirkon oikeutus ja alistua paavin vallanalaisuuteen.

Me annamme tässä Lutherin vielä vastata tähän peruskysymykseen:

7.4.6 Mikä on oikea, ikivanha, apostolinen kirkko?

Luther vastaa tähän kysymykseen esim. helluntaisaarnassaan vuonna 1539 (Joh. 14:23–31) näillä sanoilla:

"Niin on nyt Herralla Kristuksella ja paavilla — molemmilla omat kirkkonsa, joilla on valtava ero, kuten Kristus parhaana opettajana tässä meille sen kuvaa: mikä se (oikea kirkko) on ja missä se on, nimittäin siellä, missä hänen sanansa puhtaana ja väärentämättömänä saarnataan. Missä nyt tätä kuulet, siellä tiedät oikean kirkon olevan. Ja missä Jumalan sanaa ei ole (puhtaana), siellä ei myöskään ole mitään oikeauskoisia tunnustajia ja marttyyreja. Ja jos asia toisin olisi, olisi Kristus meidät perusteellisesti pettänyt. Oi, jospa me voisimme turvallisesti luottaa Herraan Kristukseen ja sen sijaan pilkata ja nauraa paavia! koskapa Herramme Kristus tässä (Joh. 14:23–) selvästi sanoo: *Ei näin: jolla minun sanani on, vaan joka sen pitää*, hän rakastaa minua ja on myös opetuslapseni. Sitä vastoin on niitä paljon, joilla tosin on Jumalan sana, mutta eivät sitä kuitenkaan pidä. Ja hädän ja ahdistuksen päivänä sellaiset kyllä sitten lankeavat ja kieltävät Kristuksen. — Sen tähden sanoo Kristus: Minun lampaani eivät ainoastaan kuule minun ääntäni, vaan he myös tottelevat ja seuraavat minua. He kasvavat joka päivä uskossa Jumalan sanan kuulemisen kautta ja pyhien sakramenttien ehdottomasti oikean käyttämisen kautta. Siinä on tämän kirkon voimaa ja lohdutusta. *Ja tämä on myös oikea kirkko* — ei munkkikaavut, ei heidän kaljut päänsä eikä heidän pitkät kauhtanansa, joista Jumalan sana ei tiedä mitään, vaan *siellä, missä kaksi tai kolme on kokoontunut — oli se merellä tai maan uumenissa — kunhan heillä on käytännössä Jumalan sana, sitä uskovat ja siihen turvaavat, siellä on varmasti oikea, ikivanha ja todellinen apostolinen kirkko.* — Sen tähden on tässä vielä kerran huomattava, *miten Kristus tässä meille kuvaa kristillistä kirkkoa, että se nimittäin on se joukko, jolla ei ainoastaan ole Jumalan sanaa, vaan joka sitä myös rakastaa ja noudattaa ja rakauden tähden kaikki alttiiksi antaa.*"

Ja vieläkin Luther samassa saarnassaan vastaa samaan kysymykseen Kristuksen sanoin näin: *"Se on minun kirkkoni, missä minun sanani puhtaana ja väärentämättömänä saarnataan ja pidetään". – – "Kristus tässä itse sanoo: Joka kuulee ja pitää sanani, hänen luokseen tahdomme minä ja Isä tulla ja pitää asuntoa hänen luonaan. Tässä on Jerusalem ja Mooses poissa. Täällä on totisesti Kristuksen joukko, joka Jumalan sanaa kuulee, sen säilyttää ja siihen kaikessa onnettomuudessa pitäytyy. Se on minun kirkkoni. Tätä Herraa me tahdomme uskoa, vaikkapa paavi tämän johdosta siinä paikassa halkeaisi."*¹¹⁴⁾

Tämä on jo kyllin selvää puhetta. Sen kohdalla pastori Hakalankin esittämät perusteet sekaoppisen kansankirkkolaitoksensa jumalallisuudesta raukeavat tyhjiin kuin tuhka tuuleen. Mutta tahdomme tätä vielä seuraavassa luvussa esimerkeillä todistaa. Otamme vieläkin tässä rakasta oppi-isäämme Lutheria kädestä ja seuraamme häntä tarkasti nykypäiviin asti.

7.5 Luther tutkii kristillisen kirkon tunnusmerkkien mukaan, onko uskonpuhdistuksen kirkko vai paavikirkko oikea apostolinen kirkko

Olemme jo aikaisemmin osoittaneet, miten juutalaiset Jeesusta ja apostoleja vastaan puolustivat synagogakirkkoaan vetoamalla sen jumalalliseen alkuperään ja miten paavilaiset samoin vastustivat uskonpuhdistuksen kirkkoa vetoamalla siihen, että he olivat vanha kirkko, jolta oli peritty piispuus jne. Ja tähän sarjaan saamme liittää myös kaikki ne, jotka pastori Hakalan tapaan koettavat todistella, että nykyaikaiset sekaoppiset kansankirkot muka olisivat Jumalan perustamia ja tahtomia kirkkolaitoksia.

Kun paavikirkko Lutherin edessä vetosi tuohon vanhaan perintöönsä, saarnavirkaansa, sakramenttien hoitoon jne., niin Luther lähtee tutkimaan tätä asiaa yksityiskohtaisesti. Tällaisen tutkimuksen löydämme hänen kuuluisasta kirjastaan 'Hans Wurstia vastaan' 1541¹¹⁵⁾.

¹¹⁴⁾ St.L.XII 1418-20. Vrt. 'M. Lutherin saarnoja' (Kreuzer), WSOY s. 313.

¹¹⁵⁾ St. L. XVII 1311–.

Tuohon paavilaisten väitteeseen Luther tässä kirjassaan vastaa näin: "Entäpä jos minä todistan, että me olemme pysyneet vanhassa (apostolisessa) kirkossa tai että me olemme oikea vanha kirkko. Kun taas te (paavilaiset) olette eronneet meistä eli vanhasta kirkosta ja olette muodostaneet uuden kirkon vanhaa vastaan? Nyt kuulkaa."

Sitten Luther lähtee esittämään todistuksiaan. Ensinnäkin hän sanoo, että sekä paavilaiset että luterilaiset ovat lähtöisin pyhästä kasteesta. Tämän kasteen, vanhan kirkon pääsakramentin nojalla ei voida sanoa, että uskonpuhdistuksen kirkko olisi mikään uusi keksintö. Ja Luther jatkaa: Meillä on vanhan kirkon ehtoollinen käytännössä. Sekään ei ole mitään uutta. Me pidämme voimassa side- ja päästö-avaimia, kuten Kristus on ne asettanut. Sekään ei ole meillä mitään uutta. Meillä on käytännössä saarnavirka ja opetamme Jumalan sanan puhtaana. Meillä on siis vanhan kirkon oppi. Vielä on meillä vanhan kirkon uskontunnustus. Siihen yhdistää meidät sama Isä meidän rukous. Vanhan kirkon tapaan annamme maallisille hallitsijoille heille kuuluvan maallisen oikeuden ja kunnian. Pidämme kunniassa aviosäätyä jumalallisena säädöksenä. Vielä meitä vainotaan uskomme tähden aivan niin kuin tapahtui vanhan kirkon aikana. Olemme myös siinä vanhan kirkon kaltaisia, ettemme ryhdy tätä vainoa vastustamaan asevoimin, vaan rukoilemme vainoojiamme puolesta. Kun näin on, niin miksi meitä tuomitaan kirkosta poislangenneiksi? Kuinka olisimme uusi kirkko, kun ei meistä voida mitään uutta löytää? *"Sillä entinen, vanha kirkko pilkistää jälleen esiin (kuten aurinko pilvien lomitse, joitten takana aurinko oli, vaikkei sitä näkynyt)..."*

Sitten Luther paavilaisten suhteen käy todistamaan, voidaanko samaa sanoa heistä. Tässäkin hän lähtee kasteesta, joka heilläkin oli oikeana. Mutta tässä jo löytyi muutakin. Paavikirkko ei ollut pysynyt oikeassa opissa kasteesta. Sehän opetti, että kun synnin tähden on langettu kasteesta pois, tarvitaan siihen määrättyjä parannustekoja jne. Ja sitten lähtee Luther osoittamaan paavikirkon törkeimpiä vääriä oppeja ja tapoja, kuten aneoppi, vihkivesi, pyhiinvaellukset, väärä ehtoollisoppi, monilukuiset munkkikunnat, väärä avaintenvallan käyttö, väärän opin saarna, paavinvalta, pyhienpalvelus, aviosäädyn halveksuminen, miekan käyttö kirkollisissa asioissa, kiirastuli jne. — Kun hän ajattelee kaikkea tätä paavikirkon väärää oppia, niin hän puhkeaa sanomaan: *"Sen tähden emme me ole olleet vain pakotettuja pakene-*

maan teistä kuin Jumalan suurimmasta vihasta, vaan taivaskin ja maa kauhistuu, ja pelkää sellaista murhaluolaa". Ja hän kiittää Jumalaa, että hän on pelastanut heidät pois sellaisesta kirkosta.

Kun sitten paavilaiset vetosivat siihen, että ei ole oikein pitää heitä vääränä kirkkona, kun heilläkin on vanhasta kirkosta kaste, ehtoollinen, avaintenvalta, uskontunnustus ja evankeliumi, niin Luther sanoo, että kyllä paavilaisilla *on sellaistaakin, mutta he eivät ole pysyneet oikeassa opissa* (2 Piet. 2:18–22). *Uskonpuhdistuksen kirkko taas on palautunut Jumalan sanan puhtaaseen oppiin. Sen tähden on paavikirkko uusi, langennut kirkko, kun taas uskonpuhdistuksen kirkko on vanha apostolinen kirkko.* Tämä arvostelu pysyy sellaisena niin kauan kuin paavilaiset eivät voi osoittaa, että he ovat vääristä opeistaan luopuneet tai että uskonpuhdistuksen kirkko olisi poikennut väärään oppiin.

Vielä Luther mitä voimallisimmin osoittaa, että puhdas oppi on aina vaikuttavainen. Vaikka Juudas, Kaifas, Pilatus, paavi, Hans Wurst tai itse perkele sitä julistaisi tai oikein toimittaisi kasteen, niin sitä saa uskoa ja oikeana omistaa. "Mutta päinvastoin taas opin vääräys — mikä on poikkeamista Jumalan sanasta — on niin myrkyllistä pahaa, että vaikka sitä saarnaisi Pietari tai enkeli taivaasta, hän olkoon kirottu. *Sen tähden vääriä opettajia, vääriä kastajia tai väärän ehtoollisen opettajia ei voi olla eikä pitää kirkossa, kuten sanotaan Ps. 1:5,* sillä nämä eivät yksin pahenna elämää, mitä täytyy kirkossa kärsiä varsinkin, kun se pysyy salassa, vaan he pahentavat myös oppia, jonka täytyy julkisesti valaista ja paistaa vaelluksenkin ojentamiseksi. Sellaista on alusta alkaen opetettu, kuten Pyhä Johannes sanoo: "Meistä he ovat lähteneet, mutta he eivät olleet yhtä meidän kanssamme..." (1 Joh. 2:19) ja: "He ovat kirkossa, mutta ei kirkosta", samoin: "He kuuluvat joukkoon, vaikkeivät mitään ole" jne. Siitä johtuu tämä erilaisuus: Eivät kaikki ole kristityitä, jotka kuuluvat joukkoon. *Mutta jos milloin tulee opissa erimielisyys, silloin eroavat he toisistaan ja käy ilmi, ketkä ovat oikeita kristityitä, nimittäin ne, jotka pitävät Jumalan sanan puhtaana ja tahrattomana".*

7.5.1 Mekin tutkimme Lutherin esimerkin mukaan, onko meidän kirkkomme vaiko pastori Hakalan kansan-kirkko oikea, vanha, apostolinen kirkko

Nytkin me lähdemme pyhästä kasteesta, jonka kautta olemme jo lapsina tulleet kristityiksi. Meillä on sama kaste kuin apostolisella ja luterilaisella kirkolla. Meilläkin on käytännössä Herran ehtoollinen Kristuksen asetuksen mukaisena, hoidamme samoin side- ja päästö-avaimia, ylläpidämme saarnavirkkaa ja seurakunnissamme saarnataan Jumalan sana puhtaana eikä mitään vääriä opettajia sallita. Meillä on voimassa vanhan kirkon uskontunnustukset ja luterilaisten tunnustuskirjain oppi. Tunnustamme aivan samaa uskoa kuin vanhan ja uskonpuhdistuksen kirkon kristityt. Keskeisenä rukouksena on meillä Herran rukous, niin kuin heilläkin. Kunnioitamme esivaltaa ja annamme aviosäädylle Jumalan sille antaman arvon. Olemme myös uskomme tähden monen ahdistuksen alaisia — valtiokirkko on pyytännyt valtiiovallan toimenpidettäkin kirkkomme toiminnan vaikeuttamiseksi. Me-kin rukoilemme vastustajiemme puolesta emmekä pyydä heidän kirkollista toimintaansa vastaan esivallan miekan apua. Olemme myös jatkuvasti kavahtamassa vääriä profeettoja ja olemme heidän yhteydestään, jossa aikanaan olimme, kuten Luther paavikirkossa, vetäytyneet pois seuraten vanhan kirkon ja uskonpuhdistuksen opetusta ja tapaa. *Kun näin on, niin me voimme Lutherin tavoin — Jumalan armon kautta — sanoa, että me olemme jälleen tuo vanha apostolinen, luterilainen kirkko — emmekä mikään uusi uskonnollinen laho. Nyt-kin meidän toiminnassamme jälleen pilkistää esiin vanha, apostolinen, luterilainen kirkko, niin kuin aurinko pilvien lomitse.*

Miten tässä suhteessa on Suomen valtiokirkon laita? Kun pastori Hakala ei voinut sitä osoittaa opiltaan puhtaaksi, niin hänhän kuvitteli — kuten jo olemme esittäneet, että se sentään olisi Jumalan perustama ja sillä kuitenkin olisi jumalallinen alkuperä.

Kun pastori Hakala ei ole voinut meille näyttää mitään Jumalan antamaa Suomen valtiokirkon perustamiskirjaa eikä sellaista uskonpuhdistuksen antamaa perintötodistusta, joka osoittaisi, että valtiokirkko meidänkin päivinämme olisi uskollisesti luterilainen, niin on

meidän siis turvaututtava käytettävissämme oleviin toisiin, mutta kyläkin selviin ja ilmeisiin todistuksiin.

Me kuljemme taas samaa tietä, kuin olemme käyneet oman kirkkomme oikeutuksen todistamisessa. Ja aloitamme nytkin kasteesta. Se on oikea teilläkin, mutta opetus siitä on jo täysin hajalla, Luterilainen oppi pyhästä kasteesta on teillä suorastaan kompastuskivenä.¹¹⁶⁾ Salliipa kirkkonne sitäkin, että siihen kuuluvien vanhempien lapsia saa jättää kastamatta. Jo tässä poikkeatte apostolisesta ja uskonpuhdistuksen kirkosta. — Teillä jaetaan oikea Herran ehtoollinen, mutta sitä te tarjoatte kaikille — tunnontarkasti tutkimatta, ettei vain joku nauttisi sitä tuomiokseen. Lisäksi on myös oppi ehtoollisesta kirjava. Arkkipiispa Johanssonin 'Siveysopissa' suorastaan moititaan luterilaista ehtoollisoppia. Tässäkin olette näin ollen poikenneet apostolisen ja luterilaisen kirkon opista ja käytännöstä. Side- ja päästö-avaimia ei myöskään hoideta oikealla tavalla. Se johtuu jo siitä, että itse vanhurskauttamisoppiin nähden teillä vallitsee erimielisyys. Ne, jotka opettavat — kuten beckilläinen suunta — ettei vanhurskauttaminen ole vanhurskaaksi julistamista, vaan vanhurskaaksi tekemistä, eivät voi päästö-avainta oikein käyttää. Sielunhoidossa teillä joutuvat sielut monesti suuriin ahdistuksiin ja lainalaisuuteen. Koko apostolinen seurakuntakuri, Mt. 18, eli luterilaisten 'pienempi panna' on teillä johdonmukaisuudessaan tahallisesti hylätty. Tässäkin kohden on kirkkonne eronnut apostolisesta kirkosta ja luterilaisesta opista. Teillä on käytännössä saarnavirka, mutta julistettuun oppiin nähden vallitsee täysi sekavuus: Raamatun jumalallisuuden kieltäjistä läpi koko kristillisen opin tuhatvuotisvaltakunnan väärään oppiin asti. Senhän hyvin tiedätte, itsehan olette julkisestikin sitä todenneet, kuten esim. rovasti *J Engström kirjoittaa*: "...on ollut ja yhä on vaikutusvaltaisilla paikoilla (kirkossa) evankeliumin väärentäjiä ja vastustajia, uusjumaluusoppineita ja järjeksuskaisia, jotka sieluja räikkäävät ja murhaavat valheopeiltaan".¹¹⁷⁾ Ja silti on sama rovasti Engström opettanut, että kristittyjen on käytävä sellaisessakin kirkossa, jossa "epäevankelinen pappi saar-

¹¹⁶⁾ Näin tehdään esim. G. Johanssonin 'Siveysopissa', A. J. Pietilän 'Kristill. Dogmatikassa III', Uuras Saarnivaaran kirjassa 'Kaste', past. Urho Muroman lehdessä 'Herää Valvomaan' 1936, 1937, prof. Eino Sormusen kirjassa 'Kansan-kirkkomme ja luterilaisuuden henki' jne.

¹¹⁷⁾ 'Kotimatalla' 1932 s. 24.

naa.¹¹⁸⁾ Voidaanko ankarampaa todistusta antaa valtiokirkkoa vastaan! Ja Hedbergkin opettaa, että "opetustapansa mukaan on kirkkoa arvosteltava — eikä sen isien tunnustuksen mukaan, josta se on langennut".¹¹⁹⁾ Onhan tässä jo mitä selvintä todistusta siitä, että teidän kirkossanne ei opeteta Jumalan sanaa puhtaasti. Raamatun pääopetukseen kuuluu väärrien profeettojen kavahtaminen (Mt. 7:15), ja sitä Lutherkin lakkaamatta teroittaa, ettei väärää oppia saa ollenkaan sallia eikä kuulla kirkossa. Tässäkin olette niin kauas eronneet vanhan ja uskonpuhdistuksen kirkon tunnustuksesta ja käytännöstä, että teitä ei voi tuntea sen uskollisiksi perillisiksi. Puhumattakaan siitä, että seurakuntien valtaa on rajoitettu ja että ne voivat saada johtajikseen eri suuntaisia pastoreita. — Teillä luetaan myös vanhan kirkon uskontunnustuksia ja puhutaan luterilaisista Tunnustuskirjoista, mutta silti jättää jo nykyinen kirkkolakinne oven puhtaasta opista poikkeaville opetuksille auki, kuten kirkkonne käytäntökin niin selvästi todistaa. Todellakin on tällaisessa tilanteessa vetoaminen näihin virallisiin tunnustuksiin lammasnahan vetämistä susien suojaksi — Hedbergin sanoja käyttääksemme.¹²⁰⁾ Päinvastoin teki apostolinen ja uskonpuhdistuksen kirkko. Teillä on kyllä käytännössä Herran rukous, mutta jo sen ensimmäisen rukouksen kohdalla ulkokullaillette, kun julkisesti suojaatte vääriäkin opettajia kirkossanne. Kunnioitatte tekin esivaltaa, mutta sallitte rauhassa, että kirkkonne äänivaltaisina jäsenenä on julkisia katumattomia vallankumouksellisia. Siinäkin olette kaukana vanhan kirkon tavoista. Entä avioliiton asema? Tehän siunaatte Jumalan nimessä sellaisiakin avioliittoja, jotka ovat Jumalan tahtoa vastaan. Te turvaatte kirkollisessa taistelussanne esivallan käden suojaan (kirkolliskokouksen päätös 1933 meitäkin vastaan) ja kokoatte kirkollismaksuja pakkoteitse vieläpä sieluttomilta liikelaitoksiltakin. Tämä ei ole kristillistä toimintaa. Teillä on erioppisia suuntia, jotka toimivat kirkossa tavalla, jota ei tunne Raamattu eikä luterilainen tunnustus. Mutta vielä lisäksi teidän kirkkonne on virallisesti tunnustanut ei-luterilaisen Englannin valtiokirkonkin uskonveljelliseksi ja nautitte kongresseissa Herran ehtoollista opillisista rajoista mitään välittämättä. Tämä kaikki

¹¹⁸⁾ 'Sanansaattajassa' 1922 s. 132 (rov. J. Engström)

¹¹⁹⁾ Ks. kohta 8.2, Hedbergin lausunto Ruotsin kirkosta.

¹²⁰⁾ Ks. edellinen.

on vastoin apostolisen ja luterilaisen kirkon ehdotonta tunnustusta. Riittää jo.

Emme näin ollen voi tulla muuhun tulokseen kuin siihen, että *Suomen valtiokirkko todellakin on uusi ja vieras kirkko vanhan apostolisen ja uskonpuhdistuksen kirkon rinnalla*. Te olette opissa ja toiminnassa eronneet tästä. Me olemme taas — kun tulimme tilanteesta tietoisiksi — eronneet teistä ja palanneet vanhan kirkon ja uskonpuhdistuksen kirkon oppiin ja tunnustukseen. Ja saamme Lutherin sanoilla lausua: "On siis omillatunnoillamme kyllä puolustusta, sillä valtiokirkon (paavin valtakunnan) erhetykset ovat ilmeiset" (Tk. 329 § 42).

Näin olemme Lutherin teitä seuratessamme oppineet aivan toista, kuin mitä pastori Hakala uskottelee meille piispa Gummerus-vainajaltakin apua haettuaan. Me olemme oppineet, mitä on oikea, apostolinen kirkko ja mikä ei. Meillä on hallussamme ne tunnusmerkit, joista jokaisen kirkon oikeutus tai epäoikeutus havaitaan. Niitten mukaan pastori Hakala kirkkoineen joutuu paljastetuksi. Hänen kansankirkkonsa kantaakin päällään luterilaista naamiota, jota yksinkertaiset harhaavat sydämet uskovat ehdottomaksi todellisuudeksi. Kun naamio riisutaan pois, ei siellä olekaan jäljellä oikea, vanha, apostolinen ja luterilainen kirkko, vaan sekava ja väärä oppi ja johdonmukainen ja järjestelmällinen poikkeaminen Jumalan sanasta. Se on totuus — nyt tässä Lutherin mittapuulla selvästi osoitettuna.

8 F. G. HEDBERG OPETTAMASSA KIRKOLLISIA PERUSKYSYMYKSIÄ

Kun pastori Hakala on vedonnut sekaoppisen valtiokirkon puolustukseksi Vapahtajan ja apostolien esimerkkiin sekä todistajaksi kutsunut myös Lutherin, jotka kuitenkin kaikki todistavat häntä vastaan, niin saanemme kutsua paikalle myös erään meille ajassa läheisemmän miehen todistamaan raamatullista ja luterilaista totuutta kirkollisissa asioissa. Vaikka hän itse ei olekaan johdonmukaisesti noudattanut opetustansa, niin kiinnitämme nyt huomiomme kuitenkin tähän hänen

opetukseensa, jota hän ei ole oppina peruuttanut.¹²¹⁾ *Tarkoitamme F. G. Hedbergin esiintymistä 1850-vaiheilla Ruotsin valtiokirkosta eronneitten pienten luterilaisten seurakuntien tukemiseksi ja puolustumiseksi.* Tässä tyydymme vain eräisiin esimerkkeihin, jotka valaisevat pastori Hakalan kirjoitusten sisältöä.

8.1 Väärä oppi ei ole kirkossa oikeutettu

Hedberg ei ollenkaan opeta noille ruotsalaisille valtiokirkosta eroaville, että Ruotsin valtiokirkko olisi Jumalan perustama, kuten pastori Hakala puhuu vastaavasta Suomen valtiokirkosta. Hedberg päinvastoin osoittaa, että koska se julkisessa opetuksessaan ja kirjoissaan opettaa myös väärää oppia, siitä on sekä oikeus että velvollisuus erota. Hän perustelee laajasti Lutherin ja Tunnustuskirjojen mukaan tätä oikeutta — samoin kuin sitä, että pienimmälläkin kristittyjen seu-

¹²¹⁾ F. G. Hedberg oli jo 1850-luvun lopulla jättänyt nuo lahkolaisten ahdistamat, avuttomat pienet seurakunnat (Ruotsissa) oman onnensa nojaan. Vielä 1881 saapuu Hedbergille kirje näistä ruotsalaisista piireistä. Siinä ankarin sanoin syytetään häntä luopioksi. Hedberg on tähän kirjeeseen vastannut. Mutta sen laatiminen on ollut vaikeata. AAU on löytänyt kolmella eri tavalla koottuja asioita lopullista kirjettä varten. Rov. Wennerströmin Hedberg-elämäkerrassa on julkaistu se luonnos, johon Hedberg itse on merkinnyt, ettei hän sen mukaan ole kirjoittanut. Turun Akatemian prof. E. Newmann tietääkin, että lopullisessa vastauksessaan Hedberg myöntää aikanaan tässä asiassa toimineensa oikein, vaikka hän valittaakin noitten seurakuntien piiriin tunkeutunutta turmelusta ('Hedbergianismen i Sverige' s.33). Vaikkakin Hedberg selvästi noissa kirjeluonnoksissaan kirjoittaa toisin kuin 1850 vaiheilla ja nyt tyytyy sekaoppiseen kirkollisuuteen, niin ei hän silti kumoa itse sitä oppia, jonka hän silloin aikanaan kaivoi esiin. Onkin merkillistä, miten hän silloin koko selvästi ja oikein tajusi tilanteen Ruotsissa, vaikka hän samaan aikaan Suomessa toimi sekaoppisessa kansankirkossa. Vanhat olosuhteet, joihin on lapsesta saakka tottunut, ovat todella sellainen kahle, joka helposti estää näkemästä asioita niitten velvoittavassa ehdottomuudessa. Olivathan kyllä kirkolliset kirjat Ruotsissa räikeästi vääräoppisia, mutta ei ollut Jumalan sanan puhdas oppi Suomessakaan yksimielisesti vallalla. Toimiihan esim. Suomen Lähetysseuran lähetyskirkko Afrikassa toisin ja raamatullisemmin kuin Lähetysseuran omat miehet omassa kansankirkossaan. Samoin osaksi Evankeliumiyhdistys Japanissa (ks. kohta 9.2.). Todellakin on Jumalan sanasta vieraantunut kansankirkollisuus opillisen hämärän pesä, jonka ulkopuolella vasta päästään oikealla tavalla seuraamaan Jumalan sanan puhtaan opin valoa. Niinhän Missouri-Synodinkin miehet vasta Amerikan pohjalla mitä ankarampien ahdistusten tiellä löysivät selvän totuuden kirkollisissa asioissa.

rakunnalla on oikeus kutsua itselleen pastori jne.¹²²⁾ Kirjoituksensa lopussa hän "kaiken väärinkäsityksen varalta" teroittaa Augsburgin tunnustuksen VIII lukua, jossa sanotaan: seurakuntaan kuuluu (kun he ulkonaaisesti pitäytyvät sen tunnustukseen) myös ulkokullattuja ja jumalattomia ja että sakramentit ja sana ovat vaikuttavia, vaikka niitä (sydämessään) jumalaton jakaisi. Tähän on Hedberg liittänyt näin kuuluvan alaviitteen: "Tässä mainittu asia ei kuitenkaan ollenkaan koske väärää oppia, vaan oikeata oppia, jos sitä ehkä (sydämessään) jumalaton opettaisi: siinä tapauksessa (että sellainen siis opettaa oikeata oppia) on häntä kuultava — muuten ei, vaikka hän olisi taivaan enkeli (Gal. 1:8–9)."¹²³⁾

Hedbergin mukaan siis — aivan oikein — ei tuo Augsburgin tunnustuksen VIII luku tee väärää oppia sallittavaksi kirkossa, vaan se on varaus vain siinä tapauksessa, että oppi esitetään oikein. Väärää oppia ei ole ollenkaan kuultava.

8.2 Virallinen, oikea tunnustuspykälä, jota ei seurata, ei tee kirkkoa oikeaksi. Väärää oppia sallivasta kirkosta on erottava.

Kun sitten C. O. Rosenius oli valtiokirkkoon jäämisen puolustukseksi vedonnut siihen, että Ruotsin kirkko sentään virallisesti tunnustautui luterilaiseen oppiin, niin Hedberg sen johdosta vastaa: *"Mutta tämä perusoppi on vain lammasnahka, jonka turvin susi hiipii sisään..."* Ja edelleen: *"Ruotsin kirkko poikkeaa selvästi teossa perusopista: väärää oppia on sen kirjoissa ja sitä opettavat sen papit. — Opetustapansa mukaan on kirkkoa arvosteltava — eikä sen isien tunnustuksen mukaan, josta se on langennut"*. Sitten Hedberg huomauttaa, että paavikirkollakin on ollut kolmessa vanhimmassa uskontunnustuksessa oikea perusoppi ja samoin juutalaisilla itse Herra Kristus. Tämän mukaisesti Hedberg kysyy: Seuraako Ruotsin kirkko sitten virallista tunnustustansa vai ei. Hänellä oli edessään sen opetuskirjoja ja niiden mukaan hän päätyi seuraavaan kysymykseen ja vastaukseen: *"Pitääkö nyt sen tähden vetäytyä pois seurakunnan yhteydestä, että*

¹²²⁾ 'Evangelisten' 1850 n:o 2.

¹²³⁾ Vrt. tässä Lutherin vastaavia opetuksia kohta 7.4.5 loppuosa.

*siellä tunnustetaan julkisesti virsissä, kirkollisissa toimituksissa ja lastenopetuksessa väärää oppia, ja sen tähden, että tämä oppi on Jumalan ja hänen seurakuntansa edessä (konfirmaatiossa) tunnustettava totuudeksi? Kyllä. Tuo oppi on tunnustettava sellaiseksi, millainen se todella on (siis vääräksi), ja on sellaisen tunnustuksen tähden otettava kärsittäväksi mitä tahansa."*¹²⁴⁾

"Tässä on Hedberg kirkkaasti opettanut kirkollista eroa, jos ja kun kirkko toiminnassaan opettaa väärin. Ja hän on näissä kohdissa vedonnut Lutherin voimallisiin todistuksiin, joissa sanotaan, ettei kirkossa saa vähääkään tinkiä opin asioissa. "Sanan ja opin tulee muodostaa ("machen") kristillinen yksimielisyys ja yhteys" (Luther, Erl. Ausg. 19, 269). Jne.

8.3 Puhtaasta opista poikkeavaa kirkkolaitosta ei saa rakastaa enemmän kuin Jumalaa

Kun Hedberg neuvoi noita ruotsalaisia luterilaisia eroamaan valtiokirkostaan siinä sallitun väärän opin tähden, niin ei hän suinkaan unohda tämän kirkon parempaakin kylvöä. Hän kutsuu sitä eräässä mielessä heidän äidikseen vetoamalla tähän Raamatun sanaan: "äläkä äitiäsi halveksi, kun hän on vanhentunut." (Sananl. 23:22) Mutta hän jatkaa näin: *"Mutta hän, joka on meille enemmän kuin isä ja äiti, nimittäin sielujemme ylkä Jeesus, sanoo: 'Joka rakastaa isäänsä tai äitiänsä enemmän kuin minua, se ei ole minulle sovelias'* (Mt. 10:37), ja psalmissa sanotaan: *'Kuule, tytär, katso ja kallista korvasi, unohda kansasi ja isäsi huone, ja saakoon kuningas halun sinun kauneutesi, sillä hän on sinun herrasi. Kumarra häntä.'*" (Ps. 45:11,12¹²⁵⁾ Näin tarkasti irrotti Hedberg ruotsalaisten sydämet kaikesta pitäytymisestä laitoskirkkoon sen vanhan laitosisäisyyden tähden. Hän vetoaa sen väärään oppiin ja asettuu silloin Jumalan puolelle sitä vastaan.

¹²⁴⁾ Hedbergin käsikirjoituksia S. Luth. Ev. Yhdistyksen arkistossa.

¹²⁵⁾ Hedbergin käsikirjoituksia S. Luth. Ev. Yhdistyksen arkistossa.

8.4 Hedberg tukee unioidusta Preussin valtiokirkosta eronneita seurakuntia Saksassa

Samoihin aikoihin, jolloin Hedberg tunnustautui noitten Ruotsin valtiokirkosta eronneitten seurakuntien toimiin, hän myöskin asettui Preussin unionoidusta valtiokirkosta eronneita luterilaisia puolustamaan. Vuonna 1850 hän ilmoitti, että hänen Ruotsissa julkaisemansa aikakauslehden mahdollinen voitto luovutettaisiin *"meidän vainotuille evankelisluterilaisille uskonveljillemme"*, joilla juuri tarkoitettiin noita Preussin valtiokirkosta erillään kokoontuvia seurakuntia Saksassa.¹²⁶⁾ Onpa Hedbergille niihin aikoihin saapuneissa kirjeissä puhetta samaan tarkoitukseen koottavasta avustuksesta Suomessa.

8.5 Minkä mukaan on kirkkoa arvosteltava?

Asetamme, tässä vielä kerran vastakkain pastori Hakalan puolustaman laituskirkollisuuden ja toiselta puolen Helbergin opettaman kirkollisen perustan. Hedberg sanoo: *"Kristillisen kirkon tilaa on arvosteltava sen mukaan, missä määrin sen keskuudessa Jumalan sanaa puhtaasti saarnataan, ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan jaetaan, sillä tämän pyhyys perustuu — kuten Luther sanoo — 'yksinomaan Jumalan sanaan ja oikeaan uskoon'."*¹²⁷⁾ — Jo tämän yhdenkin Hedbergin lauselman edessä raukeaa pastori Hakalan koko sekaoppilisen laituskirkon puolustelu tyhjiin.

Olemme tässä ammentaneet vain muutaman kauhallisen näitä todistuksia Hedbergin suurista vesisäiliöistä ja tyydyimmekin tässä yhteydessä vielä vain viittaamaan siihen, että *Hedbergin oikea peruskoh- ta näissä asioissa oli se, että kristillinen kirkko ei perustu mihinkään laitosmaisuuuteen, joka sekaoppisenakin olisi sen jäsenille velvoittava.* Hän on Suomenkin kirkon asioissa, niihin aikoihin vedonnut sellaisiin Tunnustuskirjojen kohtiin, joissa osoitetaan, että kirkollinen kuuliaisuusvelvoitus perustuu vain opin puhtauteen ja että toisoppisista on Jumalan käskyn perustella erottava. ("Raskasta on tosin erota jne.").

¹²⁶⁾ 'Evangelisten' 1850 n:o 1.

¹²⁷⁾ 'Allmän Ev. Tidning' 1846 n:o 3.

(Katso Tunnustuskirjat [1897], s. 282 § 20 ja s. 329 § 42). Nämä kohdat löydetään vain Hedbergin säilyneissä käsikirjoituksissa, sillä niissä on sensuurin vetämä kieltävä viiva päällä.¹²⁸⁾

9 SLEY:n JOHTOMIEHET OPETTAMASSA KIRKOLLISIA PERUSKYSYMYKSIÄ

Aikanaan tapahtunut eroamisemme valtiokirkosta on tuonut ilmi sitä vastustavien 'evangelisten' piireissä hämmästyttävää tietämättömyyttä ja sekavuutta siihen nähden, mitä Jumalan sana ja luterilainen tunnustus opettaa kirkosta ja erityisesti myös paikallisista seurakunnista. Kyseessä on juuri Jumalan sanan puhtaan opin tunnustaminen ja käyttäminen. Se, että on täytynyt — valtiokirkon puolustamiseksi — keksiä turvapaikka myös väärille opettajille, on varsin tuhoisasti vaikuttanut asiaan. Esitämme pastori Hakalan esiintymisen johdosta eräitä esimerkkejä:

9.1 K. W. Tammisen ja Julius Engströmin esityksiä 1923–1924

Evangeliumiyhdistyksen vuosijuhlilla 1924 puhui *rovasti* K. W. Tamminen siitä kirkkomuodosta, joka Jumalan määräämänä olisi yhäkin velvoittava: "Onko jokin Jumalan itsensä säätämä kirkkomuoto? On kyllä. Israelin kirkko". Se että Kristus on suorittanut lunastustyönsä, johon Israelin lakikirkko loppui, ei rovasti Tammisen mielestä vaikuta mitään itse Jumalan edelleenkin tahtomaan kirkkomuotoon. Hän sanoo edelleen: "Kirkkomuotoon ei tämä asia (että Uudessa liitossa uskotaan jo tullee Messiaaseen) voi vaikuttaa. Ja Jeesus sanoikin: Tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni. *Kansankirkko on varmaan raamatullinen kirkkomuoto*"¹²⁹⁾. Tästä väitteestään huolimatta rovasti Tamminen vähän aikaisemmin oli puhunut ulkomailla toimivien tunnustuksellisten luterilaisten *vapaista kirkoista*, "ettei (heidän

¹²⁸⁾ 'Allmän Ev. Tidning' 1847 n:o 12 — käsikirjoituksena SLEY:n arkistossa.

¹²⁹⁾ 'Sanansaattaja' 1924 s. 119.

kirkkomuotonsa) ole ainoa oikea"¹³⁰⁾. Tässä jo tingitään "raamatullisesta kirkkomuodosta" niin, että sille omistetaan oikeutus vain toisenlaistenkin kirkkomuotojen rinnalla. Näin ollen olisi siis "raamatullisia kirkkomuotoja" useampia. *Rovasti Engström* onkin tässä suhteessa puhunut vielä selvempää kieltä. Hän kirjoittaa: "*Saksassa vapaakirkko nykyoloissa on enemmän paikallaan ja Amerikassa se on ainoa mahdollinen.*"¹³¹⁾ *Rovasti Tammisen* "raamatullinen kirkkomuoto" tarvitsee siis korjausta, se kun ei ollenkaan sovi Amerikkaan. *Rovasti Tamminen* itse ja *rovasti Engström* lisäksi ovat siis todenneet, että "kirkkomuoto" on vastakkaisten muutosten alainen.

9.2 Kr. Tammion toiveita

Varsin huomion arvoista on ollut todeta, että kun *Evangeliumiyhdistyksen lähetyskentällä Japanissa* ryhdyttiin kirkolliseen järjestäytymiseen, niin siellä ei *rovasti Tammisen* ja *Engströmin* johtama yhdistys itsekään ryhtynyt luomaan kansankirkkoa, vaan se muodosti sinne *omalaatuisen vapaakirkon*, jonka järjestyksessä osaksi seurataan "amerikkalaisten luterilaisten järjestystä eikä meikäläistä piispallista" kuten kirkkoherra *Kr. Tammio* kertoo¹³²⁾. Mutta vielä enemmän. *Evangeliumiyhdistys* on pyrkinyt omalla työkentällään *Japanissa* ylläpitämään määrättyjä opinrajoja. Kun sitten yhdistys Suomessa — meidän erotessamme valtiokirkosta — muuttui alistuvaisemmaksi kirkollisessa suuntautumisessaan ja silti *Japanissa* oli opin suhteen ankarampi, niin tästä epäjohdonmukaisuudesta, *kirkkoherra Tammio* nuhtelee sitä. Näin hän kirjoittaa: "Johdonmukaisuus näet vaatisi päättelämään, että *lähetysksen johto*, joka kotimaassa on asettunut kiitettävällä tavalla kannattamaan kansankirkkomme asiaa, *ei enää* lähetyskentälläkään *noudattaisi* politiikkaa, joka muistuttaa suuresti sitä '*missourilaisuutta*', jota se täällä on asettunut vastustamaan."133) Voidaan selvemmin tunnustaa, että Yhdistyksen toiminnassa on tapahtunut ilmeinen käänös sekavaan kirkollisuuteen päin — niin suuri, että yritetty opintarkkuus *Japanissa* joutuu sen kanssa ristiriitaan ja kaipaa

¹³⁰⁾ 'Sanansaattaja' 1923 s. 43.

¹³¹⁾ 'Sanansaattaja' 1923 s. 154.

¹³²⁾ 'Autuus Pakanoille' 1923 s. 184.

¹³³⁾ 'Teol. Aikakauskirja' 1926 s. 369–.

vapauttavaa korjausta! — Evankeliumiyhdistys on näin ollen itse opettamassa kansankirkkoa ja vapaampia kirkkomuotoja — vieläpä se on koettanut olla sekä "missourilaisuuden" tapainen että taas toiselta puolen antautunut "kiitettävällä tavalla" kannattamaan kansankirkollisuutta. Todella suurta sekoitusta.

9.3 K. E. Salosen opetuksia

Kun sitten kysymme, mikä yhdistyksen kanta itse Suomen valtiokirkon olemukseen nähden on, niin siinäkin kuulemme erilaisia selityksiä. *Rovasti K. E. Salonen* edustaa sitä kantaa, että eri kirkoista saa vapaasti siirtyä toisiin, kunhan vain "sisäinen suhde Jumalaan ja veljiin" säilyy. Silti hän puhuu Suomen kirkosta "Jumalan asettamana laitoksena", josta ei ole mitään pakkoa erota siinä olevien väärin opettajien tähden. Hän pitää, että tämä kirkko — vaikka siinä väärä oppi on julkisesti sallittu — silti "seisoo Jumalan sanan ja sakramenttien pohjalla."¹³⁴⁾

9.4 M. I. Kuusen kanta

Pastori M. I. Kuusi taas opettaa, että "ulkonainen kirkkokunta, meillä *kansankirkkomme*, on säännöillä määrätty yhdyskunta, joka on syntynyt historiallisen kehityksen kautta. — Alunperäisesti ulkonainenkin kirkko oli paremmin uskovien yhteys... *Nykyinen kirkko on toisenlainen...*"¹³⁵⁾ Hän lisää vielä, että "meidän on mahdoton löytää Raamatusta varmoja ohjeita näissä asioissa (kirkon hallintoon ja järjestysmuotoon nähden)"¹³⁶⁾ Rovasti Tamminen kuitenkin opetti aikanaan toisin! Kuitenkin tunnustaa pastori Kuusi aivan oikein, että apostolinen kirkko ei ollut kansankirkko ja että nykyiset kansankirkot ovat kehityksen tulos. Siinähan romahti maahan koko kansankirkkoaatteen luultu raamatullinen perusta. Ja tämä esitys otettiin riemulla vastaan evankelisten pappien kokouksessa 1926.

¹³⁴⁾ K. E. Salonen, 'Lut. Seurakuntaoppi' s. 30 ja 33 sekä 37.

¹³⁵⁾ M. I. Kuusi, 'Minkä tähden en eroa kirkosta?' s. 8-9, 15.

¹³⁶⁾ M. I. Kuusi, 'Minkä tähden en eroa kirkosta?' s. 8-9, 15.

9.5 E. J. Hakalan kanta

Sitten tulee taas *pastori Hakala*, joka opettaa, että hän ”ei uskalla lähteä Jumalan perustamasta laitoksesta...” ja että Suomen kansankirkolla — koska se ”on yksi Lutherin toimittaman uskonpuhdistuksen hedelmä” — ”on siis jumalallinen alkuperä”. Tämähän on aivan päinvastaista pastori Kuusen esitykselle.

9.6 K. W. Tammisen ja Julius Engströmin esityksiä 1932–1933

Mutta sitten esitämme lopuksi *rovasti K. W. Tammisen* huomionarvoisen lausunnon valtiokirkon viime kirkolliskokouksessa 1933. Hän vastusti siellä tämän kokouksen aikomusta supistaa uskonnonvapautta niin, että meidänkin toimintamme virallisesti tunnustettuna kielletäisiin. Hän kertoo siinä erään kirkon opettajan ehdottomasta vääräoppisuudesta ja tulee sitten tähän tulokseen: ”Kun tällaiset henkilöt saavat olla kirkon opetusistuimilla, ja vieläpä papiston kasvattajina, ja tällainen olotila saa jatkua ja kehittyä, ei evankelisluterilainen kirkko enää todellisuudessa ole sitä, mitä sen virallinen tunnustus on. *Siloin täytyy ehdottomasti evankelisluterilaisilla kristityillä olla oikeus erota sellaisesta kirkosta ja muodostaa toinen, evankelisluterilainen kirkko, joka seisoo ihan samalla pohjalla kuin sen kirkon virallinen tunnustus on, josta hänen on ollut pakko erota.*”¹³⁷⁾

Tämä en todella kuulemisen arvoinen esitys ja sellainen, jonka pohjalla jo voidaan rakentavasti keskustella. Siinähan sortui taas koko kansankirkkoaste, samoin kuin myös *rovasti Engströmin* tapainen turvautuminen vain kirkon muodolliseen tunnustuspykälään¹³⁸⁾ ja vielä lisäksi puhutaan tässä esim. pastori K. E. Salosta ja myös pastori Hakalaa vastaan opillisista syistä tapahtuvan valtiokirkosta eroamisen pakosta. Tämä on ensi kertaa, kun me muistamme kansankirkollisen ’evangelisen’ pasturin opettavan ehdotonta eroamisvelvollisuutta vain sallitun väärän opin tähden. Koska väärää oppia näin valtiokirkossa

¹³⁷⁾ S. Ev. Lut. (valtio-) Kirkon XI vars. yl. kirkolliskokouksen pöytäkirjat s. 601.

¹³⁸⁾ ’Kotimatalla’ 1932 s. 21, 24.

edelleen sallitaan, niin tulee kyseeseen rovasti Tammisen aivan oikean opetuksen mukaan pakko — eli Lutherin sanoja käyttääksemme — "Jumalan käsky" erota sellaisesta kirkosta. Tämä lausunto vetää viivan koko sen taistelun yli, jota evankeliset käyvät valtiokirkon puolesta. Siinä tulvavirrassa huuhtoutuvat pastori Hakalan opetukset pois kuin oljenkorret voimakkaan virran mukana. Rovasti Tamminen itse sekä evankeliset yleensä eivät ole noudattaneet tätä opetusta, vaan ovat pysyneet vanhojen ja täten kumotuksi tulleiden väärin opetusten turvissa. Pastori Hakalan tuota rovasti Tammisen lausuntoa myöhempi kirjoitus on todistus siitä, että pimeys ja sekavuus tässä suhteessa on syvälle juurtunut ja jatkuu.

10 VIELÄ ERÄITÄ MERKILLISIÄ PASTORI HAKALAN KÄSITYKSIÄ

Vaikka yllä jo olemme perusteellisesti vastanneet pastori Hakalan opetuksiin ja väitteisiin näissä kirkollisissa peruskohdissa, niin emme voi vielä jättää tätä aiheitamme, ennen kuin olemme kosketelleet eräitä pastori Hakalan merkillisiä käsityksiä.

10.1 Pienempi ja suurempi Pyhän Hengen valon tarve

Pastori Hakala myöntää, että valtiokirkon vikojen näkeminen edellyttää Pyhän Hengen valoa. Ja sen jälkeen hän sanoo: "Mutta on varmaa, että kirkossa pysymiseen ja pysymisen syitten näkemiseen tarvitaan suurempi Pyhän Hengen valo kuin kirkosta eroamiseen."

Me kysymme ensinnäkin: Missä Raamattu näin sanoo? Olemme kyllä laajasti osoittaneet Raamatun sanalla, että eroaminen väärinopettavasta kirkosta on Jumalan käsky, jota ovat seuranneet apostolit, Luther ja tietoiset uskolliset kristityt. Näin ollen Pyhä Henki vaatii tällaista eroa. Samalla se kokoaa kristityitä oikein opettaviin seurakuntiin ja säilyttää heitä siellä puhtaan opin hoidossa.

On siis ensin tutkittava, onko määrätty kirkko Jumalan tahtoma — oikeaoppinen vaiko toisenlainen. Vasta sitten on tutkittava, miten sellaiseen on Jumalan sanan mukaan suhtauduttava.

Pastori Hakalan puolustama kansankirkko on julkisesti sekaoppinen eli siis väärinopettava kirkko. Tämän näkemiseen pastori Hakala myöntää tarvittavan Pyhää Henkeä. Kun siellä ei ole kysymys heikkouden synneistä, vaan jatkuvasta, tahallisesta menosta kansankirkon "olemukseen kuuluvasta suvaitsevaisuudesta sisäänpäin (ja myös ulospäin) — jota ilman ei voida olla", niin on Jumalan sanan syrjäyttämistä, jos siellä aiotaan jatkuvasti olla ja vielä velvoitetaan kuulemaan saarnaa sielläkin, missä epäevankelinen pappi saarnaa. Tämä on tottelemattomuutta Jumalan sanaa vastaan ja sellainen oppi liikkuu Pyhän Hengen ulkopuolella. Kun pysymistä sellaisessa kirkossa perustellaan hyötysyillä, on se vain Saulin synnin uusimista (1 Sam. 15:22,23). Siinä ei ole Pyhää Henkeä, mutta kyllä täysi annos syntisen ihmisen väärän hengen hedelmää, joka kyllä saattaa verhoutua hurskaimpaankin lammasnahkaan.

Jos ajattelemme sitten vain itse tuota "pysymistä (Suomen kansan)-kirkossa", niin eihän siihen tarvita muuta kuin pelkkää luonnollista olemista. Eihän kirkko edes saa ketään erottaa yhteydestään. Kyllä siellä siis pysyy kuka vain — täysin riippumatta mistään "hengestä". Kirkollisia maksuja kyllä jäseniltä kerätään — jopa pakolla, mutta muuten ei kirkko edellytä toimintaansa nähdessä välttämättömästi mitään muuta. Juuri luonnollinen järki ja epäusko tyytyvät vapaasti, jopa viihtyvätkin väärän opin lähellä. Jos taas joku tahtoo Pyhän Hengen ohjeen mukaan pysyä sellaisessa kirkossa, niin joutuu hän moniin ja suuriin huoliin eikä hän voi tunnossaan rauhoittua, ennen kuin pääsee väärän opin osallisuudesta pois sinne, missä Jumalan sana puhtaasti saarnataan jne.

Niinpä pastori Hakalankin pysyminen laitoskirkossaan on vastoin Kristuksen lunastustyön hedelmää ja vastoin hänen esimerkkiään. Edelleen pastori Hakalan pysyminen tuossa laitoskirkossaan on vastoin apostolien ja tietolisten kristittyjen esimerkkiä ja opetusta. Edelleen se on vastoin Lutherin opetusta ja esimerkkiä. Tähän ei todellakaan tarvita Pyhän Hengen valoa. Päinvastoin siinä ajetaan — ehkä kyllä — hyvää tarkoittavan ihmisjärjen sammuneella valolla hengellisissä asioissa ja silloin joudutaan onnettomuuteen: vastustetaan seura-

kuntia, joissa Jumalan sana puhtaasti saarnataan jne., kun sen sijaan tuetaan väärin opettajien saarnavirkkaa kansankirkossa. Pyhä Henki juuri opettaa erottamaan henget ja neuvoa vetäytymään pois toisinopettavista ja pitäytymään puhtaaseen Jumalan sanan oppiin.

Mutta mitä onkaan sanottava siitä, että pastori Hakala myöntää sekä kansankirkossa pysymiseen että siitä eroamiseen tarvittavan Pyhää Henkeä — edelliseen vain enemmän! Sehän merkitsee itse asiassa sitä, että kaksi vastakkaista asiaa olisi oikein — toinen vain enemmän ja toinen vähemmän. Tällainen kirjoittelu — jos mikään — osoittaa, että tässä tarjotaan meille ei selvää ja kirkasta Pyhän Hengen valoa — vaan pastori Hakalan oman epävarman hengen tuotetta. Se käy vielä selvemmäksi hänen erästä toisesta samantapaisesta väitteestään, jota seuraavassa käsittelemme.

10.2 Onko eroaminen kansankirkosta vaiko sinne palaaminen pantava Pyhän Hengen tilille?

Todellakin näin kysyy ja kirjoittaa pastori Hakala: "Miten on selitettävä se, että on uskovia, jotka erosivat kirkosta, mutta myöhemmin palasivat takaisin kirkon yhteyteen?" Hän olettaa, että he kummassakin tapauksessa ovat luulleet tekevänsä oikein, ja sanoo: "Mutta toinen teko on ollut heidän omasta hengestä ja toinen Pyhästä Hengestä. Kumpi niistä pannaan Pyhän Hengen tilille?" — Tämän kysymyksen jättää pastori Hakala avoimeksi — vakuuttaen vain, että Pyhä Henki muka häntä pitää kansankirkossa. Siinä on siis välttelevä sanonta ja epävarma kohta.

Kyseessä on mitä selvin opillinen asia eikä Pyhä Henki asioi ihmisten kanssa muuten kuin vain sanan ja sakramenttien kautta. Joka siis ei voi antaa selvää neuvoa ja vastausta tuohon kysymykseen ja kuitenkin niissä asioissa toimii, hän ei voi siinä olla kristillisen opin perustuksella, vaan hän on siinä muuten vain.

Kuten jo yllä — edellisessä luvussa — osoitimme, riippuu tässäkin koko asia siitä, minkälainen kirkko kansankirkko on Jumalan sanan totuuden edessä. Sehän ei ole oikein opettava kirkko, vaan julki-sesti ja tahallisesti toisenlainen. Sen tähden Pyhä Henki jatkuvasti sanan kautta kutsuu Kristuksen lampaista puhtaan opin laitumelle, mikä

Jumalan tahtomalla tavalla voi toteutua vain eroamalla väärinopettavasta kirkosta ja liittymällä oikein opettavaan kirkkoon. Tämä eroaminen ja liittyminen on Jumalan tahtoma ja käskemä. *Se on siis "pantava Pyhän Hengen tilille"*. Toisenlainen menettely on pantava esimerkiksi pastori Hakalan omalle tilille.

Jos taas kristitty on kuulunut oikeinopettavaan seurakuntaan eli kirkkoon ja jos tämä seurakunta edelleen pysyy puhtaassa opissa, niin se, joka siitä eroaa sekaoppiseen eli väärinopettavaan kirkkoon, ei seuraakaan enää Hyvän Paimenen ääntä, vaan liittyy vierastenkin ääntä kuulemaan. Tämä on merkittävä hengellisen lankeemuksen tilille (1 Joh. 2:19; Hebr. 10:25). Eihän millään laitoskirkolla ole omaa itseänsä arvoa Jumalan edessä, vaan kaikki riippuu siellä julistetusta ja käytetystä opista.

Näin on tämäkin asia Pyhän Hengen valossa kirkas ja selvä. Mutta me tahdomme vielä valaista tätä asiaa eräillä esimerkeillä eli julkisilla hedelmillä, joista puu voidaan tuntea. Mehän seurakunnissamme tunnemme hyvinkin tarkkaan jäsentemme liittymisiä ja eroamisia, sikäli kuin ihminen voi olla asioista selvillä. Sydämiähän emme tunne. Opin mukaan vain arvostelemme.

Seurakuntiemme jäseniksi on pyrkinyt ja hyväksytty sellaisia, jotka opillisista syistä ovat eronneet kansankirkosta ja jotka tahtovat liittyä seurakuntiimme, koska niissä opetetaan Jumalan sana puhtaana. On myös pyrkinyt sellaisia, jotka aikanaan erilaisista syistä — maksujen yms. ulkonaisten asiain tähden — ovat kansankirkosta eronneet. Tällaisia emme ota vastaan seurakuntiimme ja osaksi siitä syystä jäsenmäärämme pysyy pienenä. On kyllä toisia sellaisia otettu vastaan, jotka tosin aikanaan ovat väärin perustein eronneet kansankirkosta, mutta jotka sitten käsittävät menetteleensä siinä väärin, samoin kuin sen, että opillisista syistä oli syytä siitä erota. Näin on siis näissä tapauksissa asia tullut johdetuksi oikealle raiteelle.

Valtiokirkkoon tai muuanne palaavien jäsenten erosyitä tunnemme usein hyvinkin tarkkaan jonkun erityisen määrätyn tapauksen ja ilmoitetun syyn perusteella. Luemme tässä joukon syitä, joitten tähden siis meidän seurakunnistamme on jäseniä liittynyt takaisin valtiokirkkoon:

Yksi ei sietänyt sitä, että häntä julkisesti väkijuomien väärinkäytöstä isällisesti Jumalan sanan mukaisesti nuhdeltiin. Hän tahtoi ja sai tässä suhteessa kirkkolaitoksen suomaa vapautta menemällä sinne. — Eräs henkilö, jota olimme Jumalan sanalla nuhdelleet kuudennen käskyn synnistä, lähetti meille kohta sen jälkeen todistuksen siitä, että hänet hyväksyttiin jäseneksi kansankirkkoon. — Kymmenkunta jäsentä on liittynyt kansankirkkoon — toiset murehtien — saadakseen avioliittonsa valtiokirkollisesti vahvistetuksi, mitä toinen aviokumppani on jyrkästi vaatinut. — Yksi jäsen erityisesti sydämistyi siitä, että itsenäisyyspäivänä puhuttiin Jumalan sanan valossa siitä ajallisesta lahjasta, joka on itsenäinen isänmaa. Samalla kävi ilmi, että tämä asianomainen piti yhdentekevänä sitä, mihin kirkkoon kuuluu. Hän tosin itse kuitenkin valitsi mieluummin valtiokirkon, jossa kyllä itsenäisyyspäivänä puhutaan ajallisesta isänmaasta, mutta jossa sen kansallisen itsenäisyyden vastustajillakin on oma rauhansa. — Taas eräs jäsen halusi palautua Evankeliumiyhdistyksen toimintaan, mutta nimenomaan hän huomautti, ettei hän välitä valtiokirkosta. Koska kuitenkin tuo yhdistys lujimmin välittää siitä, niin hänkin — päästäkseen tuohon yhdistystoimintaan — oli valmis tunnustamaan uskollisuuttaan sille kirkolle, josta hän ei sanonut välittävänsä. — Eräs vaati itselleen sitä periaatteellista vapautta, että hän opillisista rajoista välittämättä tahtoo valita, ketä tahtoo kuulla — eikä kyseessä ollut vain tutkiva tarkkailu. — Toisia on mennyt maailmaan ja halunnut itselleen sitä vapautta, jota kansankirkkolaitos heille tässä suhteessa suo. — Toiset ovat eron syyksi ilmoittaneet jonkun ehdonvallanasian, jota eivät meidän seurakunnissamme hyväksy, mutta joka kyllä vielä laajemmassa määrässä kelpaa heille valtiokirkossa! — Yksi mieltä laestadiolaisuuteen ja sen tähden palasi tätäkin suuntaa edustavaan kansankirkkoon. — Taas eräs perhe erosi meistä, kun se mahtaili toisia seurakuntalaisia halveksimalla eikä suostunut luultua loukkausta Mt. 18:15–17 edellyttämällä tavalla selvittämään. Tästäkin jo näkyy, että tahdottiin jotakin korotusta muihin nähden ja niinpä mies valtiokirkkoon liittyttyään kohta suoritti saarnalupatutkinnon ja alkoi saarnailla. Tästä tapauksesta ’evangeliset’ julkisuudessa ovat ottaneet mainostusta itselleen! — Joku on kyllästynyt Jumalan sanan kaikinpuoliseen opetukseen. — Sitten on ollut joitakin ehkä tietämättömyydestä ja valtiokirkollisten tuttavien ulkonaisesta painostuksesta johtuneita eroja. Ainoakaan eronnut ei ole voinut syyttää seurakuntiamme siitä, että niissä ei olisi käytännössä

puhdas luterilainen oppi. Eikä kukaan ole valtiokirkkoon liittynyt sen tähden, että siellä olisi tapahtunut opillinen parannus.

Nämä tosiesimerkit ovat sellaisia, ettemme niitä mitenkään voi panna "Pyhän Hengen tilille", vaan väärän opin ja harhauskon murheelliselle ja kirjavalle tilille, jota uskollisesti hoidetaan kansankirkossa. Tämä kirkko on niitten yhteinen päämäärä ja turvapaikka, jotka eivät välitä Jumalan puhtaan sanan hoidosta, — niin kuin Jumala on sen omilleen säätänyt, ja jotka eivät tahdo kantaa "Kristuksen häväistystä".

Näin olemme vastanneet pastori Hakalan kysymykseen, jonka hän itse jättää avoimeksi. Omasta puolestaan hän kuitenkin on valmis vastaamaan siihen näin: "Pyhä Henki ja itsekuri meitä pitää edelleenkin kansankirkossamme, vaikka sen viat ja heikkoudet ovatkin joka päivä silmiemme edessä". — Yllä olevista selvityksistämme kyllä täysin käy ilmi, että kyseessä olevassa kansankirkossa voi meitä pitää ainoastaan oma, Pyhää Henkeä vastustava ja inhimillisesti laskelmoiva ajatusemme sekä suoranainen vallattomuus uskon ja opin asioissa. Eihän sekään suinkaan ole Pyhän Hengen ja itsekurin mukaista, että pastori Hakala toimii pappina yhdistyksessä, jonka jäsenet Jumalan sanan mukaan ovat toisille ja toisenlaisille papeille velvolliset osoittamaan "erinomaista rakkautta" (1 Tess. 13), ja pyhää kuuliaisuutta (Hebr. 13:17 jne). Eikä sen yhdistyksen olemassaolo-oikeutta löydy Raamatusta eikä luterilaisista Tunnustuskirjoista. Sehän on juuri suurta kirkollista kurittomuutta, jota kansankirkko erityisesti kyllä suosii, koska se vahvistaa myöskin sen 'epäevankelisten' pappien asemaa ja sitoo kristityitä sellaisten jumalanpalveluksiin. Eivätkä tuon kansankirkon "viat ja puutteet" ole pastori Hakalan silmäin edessä siinä mielessä, että niitä toden teolla ryhdyttäisiin korjaamaan tai sitten — jos ne eivät korjaannu — kirkolliseen eroon asti paettaisiin jatkuvasti sallittua väärää oppia. Eipä suinkaan. Ne viat ja puutteet ovat vain jokapäiväinen kansankirkollinen näköala, johon Evankeliumiyhdistys ja 'evangeliset' eivät katso kauhulla, vaan jota he itsekin rauhassa viljelevät. — Jos joku tietoisena seuraa varkaan toimia, eikä niitä estä tai saata varasta edesvastuuseen teoistaan, niin eihän voi tällaista varkaudesta tietoista ihmistä puolustaa se, että hän muille kertoo pitävänsä noita toimituksia "joka päivä silmäinsä edessä". Eikä tämä vertaus edes riitäkään tässä. Sillä Evankeliumiyhdistys käyttää juhlillaan näitä tois-

oppisia ja tunnustaa heidät sopiviksi kirkollisiksi johtajiksi. Eikä se ole edes omassa keskuudessaan yksimielinen kristillisestä opista. Tällaisessa kirkollisessa menossa me löydämme juuri Pyhän Hengen puutetta ja mitä tuhoisinta kurittomuutta Jumalan sanaa vastaan.

10.3 "Helpompaa olisi olla vain uskoa tunnustavien parissa"

Tällaisenkin lauseen löydämme pastori Hakalan kirjoituksista. Ja sen yhteydessä hän sanoo: "Kirkon yhteydessä elävien uskovien — epäuskoisista ei ole kysymys — elämä on vaikeaa". Mutta sitä ei sanota, missä suhteessa heidän elämänsä siellä olisi vaikeaa. Jos olisi kyseessä sielujen huoli väärän opin tähden, niin käy sellainen elämä varmasti kyllä liian vaikeaksi. Siellä ei voi omatunto tyytyä. Mutta tuo alaotsikossa oleva lause osoittaakin, että pastori Hakala tässä tarkoittaa jotakin toimintaa tai seurustelua "uskoa tunnustavien parissa".

Me taas voimme todistaa, että — jos lihalta ja vereltä neuvoa kysytään — olisi elämä valtiokirkon piittaamattomuudessa ja vapaudessa ylettömästi helpompaa. Jos taas tarkoitettaisiin kristillisen toiminnan asioita, niin ihminen on aina ihminen — vaivainen syntinen ja sellaisena aivan mutkikas kappale. Ja vaikka sellainen tunnustautuukin kristilliseen uskoon, niin kyllä elämässä tuottaa suurinta huolta ja vaikeutia, kun vakavuudessa autetaan ihmistä pysymään uskon tiellä ja hänestä jatkuvasti ollaan Jumalan edessä vastuunalaisia. Paljon helpompaa olisi kokoontua samanmielisten kanssa vain juhille ja taas painua toiselle paikkakunnalle uutta juhlaa viettämään. *Tämän helpomman tien on pastori Hakala valinnut.*

Ja mitä muuten suunta- ja yhdistystoimintaan tulee, niin sen turvana ja tukena on aina tuo kaikkia tyydyttävä kansankirkko. Jos joku riitaantuu tai kyllästyy yhdistyksensä jäseniin tai toimintaan, niin hän lakkaa siellä käymästä. Silti toimitaan samassa kirkossa siellä ja täällä. Aivan toista on elämä ja toiminta niissä seurakunnissa, joissa yhdyssi-teenä on jatkuva tunnustautuminen Jumalan sanan totuuteen opissa ja elämässä. Siinä on vasta taistelua, huolta, murhetta ja koetusta, mutta myöskin toiselta puolen Jumalan sanan pohjalle perustuvaa iloa ja tyydytystä. *Se on kristillistä velvollisuutta, jossa ei ollenkaan kysytä, mikä olisi helpompaa tai vaikeampaa. Se on vain yhtä ainoata väisty-*

mätöntä kristillisen rakkauden velvoitusta. Siinä hoidetaan Kristuksen lampaita hänen puolestaan ja hänen tahtonsa mukaan. Joka siinä suhteessa järjestää olonsa toisin, hän kieltää uskonsa.

10.4 Evankeliumiyhdistyksen rukoushuoneitten sulkemisasia

On totta, että tämän yhdistyksen rukoushuoneita aikanaan suljettiin niiltä, jotka taistelussa evankeliumin opin puhtauden puolesta suoraan arvostelivat kansankirkon tilannetta tässä suhteessa.¹³⁹⁾ Niissä oli kyllä ennen saanut yleensä tuomita väärää oppia, mutta kun sitten ryhdyttiin todenteolla selvittämään opillisia asioita, niin kävikin ilmi, että Evankeliumiyhdistys ei sietänyt sitä, että kirkon vääräoppisuuden tähden kansankirkon opillista tilannetta selvitettäisiin pohjaan asti. Se ei sietänyt kuulla sitä, että kristillisen, oikean kirkon tunnusmerkki on yksimielisyys puhtaassa opissa ja että toisenlainen kirkko ei ole oikea. Se kielsi rukoushuoneitaan siis niiltä, jotka meidän oloissamme panivat vain evankeliumin opin käytäntöön, niin kuin se jumalallisena totuutena velvoittaa.

Nyt sanoo pastori Hakala, että he itse (kansankirkosta eroamista opettavat) ovat syypäät siihen, että Evankeliumiyhdistys on ollut pakotettu sulkemaan rukoushuoneensa heiltä. Luonnollisesti on mainittu yhdistys oikeutettu itsenäisesti määräämään rukoushuoneittensa käytämisestä. Siitä ei sitä kukaan syytä. Nyt on vain kysymys siitä, minkä tähden yhdistys näin teki. Ainakin niissä tapauksissa, joista tämän kirjoittaja tietää, oli sulkemismääräyksen aiheena se, että kansankirkkoa osoitettiin sellaiseksi, jossa Jumalan sanaa ei yksimielisesti puhtaana saarnata. Tämä seikka taas totuuden omalla painolla ratkaisee kirkkokysymyksen käytännössä. Sellainen kirkko ei ole oikea, ja niin ollen tuli päiväjärjestykseen siitä eroaminen ja liittyminen oikeinopettaviksi seurakunniksi ja kirkoksi. Todellinen sulkemisasihe oli siis se, että yhdistys ehdottomasti tunnustautui kansankirkkoon — silloinkin kun tämä jatkuvasti ja julkisesti opetti vastoin Jumalan sanan totuutta. Ja tämä tosiasia asettaa tuon sulkemismääräyksen varsin surkeaan valaistukseen. Evankeliumiyhdistys siten vain asettui vastustamaan evanke-

¹³⁹⁾ 'Paimen' 1924 s. 144-.

liumin saarnan puhtauden vaatimusta kirkossa johdonmukaisesti loppuun asti. Ja se on myös sittemmin asettunut jyrkän kielteiselle kannalle sellaisia luterilaisia seurakuntia vastaan, joissa Jumalan sana puhtaasti saarnataan jne. ja jotka juuri näistä syistä ovat muodostuneet ja toimivat kansankirkosta erillään.

Mekin suoraan myönnämme, että me tietämättömyyden aikoina olemme toimineet tuon yhdistyksen äärellä ja sen piirissä evankeliumin puhtauden puolesta. Siellä myös ensi kertaa saimme kuulla mainittavan siitä, että luterilaiset kristityt kokoontuisivat omiin oikeinopettaviin seurakuntiin. Siellä myös tunnettiin luterilaista oppia koko verran ja oltiin tottuneita jonkunlaisiin kirkollisiin taisteluihin luterilaisen opin merkeissä. Missä olisimme sitten nousseet esittämään Jumalan sanan velvoitusta opin puhtauden suhteen kirkossa — jollei juuri meille tutuissa rukoushuoneissa, joissa olimme todella olleet kuin turvalinnoituksissa kansankirkon sekavan opin ahdistassa. Me nousimme siellä todistamaan evankeliumin totuuden puolesta yhtä luonnollisesti kuin apostolit aikanaan ensin suuntasivat askeleensa synagogiin ilmoittaakseen Vanhan liiton loppua ja Uuden alkamista. Mekin ilmoitimme, että tämä yhdistystoiminta oli ristiriitainen sekavan kirkollisuuden puitteissa. Ja kun meiltä tämä kiellettiin, niin mekin siirryimme niistä pois. Esimerkiksi Lahdessa järjestimme tilaisuuden Seurojen Kotitalolle ja yksi toimihenkilö jäi rukoushuoneen edustalle ilmoittamaan kokouspaikan muutoksesta sitä varten kokoontuville kuulijoille.

Syynä rukoushuoneitten kieltämiseen oli siis — ei into evankeliumin puhtauden puolesta — vaan into siitä, että sekaoppinen kansankirkko ja sen yhteydessä toimiva yhdistys jäisivät ennalleen ja ettei missään tapauksessa jouduttaisi siirtymään oikein opettaviin kristillisiin seurakuntiin. Se oli syy. Toteamme sen vain. Ja kuljemme tietämme eteenpäin Jumalan sanan valossa ulkopuolella yhdistyksen rukoushuoneiden.

Yhdistys taas on saanut osakseen yhä kasvavaa kirkollista tunnustusta ja se on puolestaan yhä lujemmin tunnustautunut sekaoppisen kirkkonsa toimintaan. On sen tähden aivan luonnollista, että sen rukoushuoneitten ovet sulkeutuivat meidän kohdallamme, kun ne ilman narinaa aukenevat sekaoppiselle kirkollisuudelle.

11 LOPPUSANA

11.1 Pastori E. J. Hakalalle ja muille 'evankelisille'

Olemme nyt tässä kirjassamme selvittelleet kirkkokysymystä Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen valossa ja olemme esityksemme samalla punoneet vastaukseksi eräisiin pastori Hakalan kirjoituksiin tästä aiheesta. Hän on niissä tuonut julki omaa oppitunnustustaan, jota olemme arvostelleet ja jonka olemme havainneet köykäiseksi. Vaikka olemme usein joutuneet hänen nimeään mainitsemaan, niin emme kuitenkaan ole hänen persoonaansa arvostelleet. Jumala yksin tuntee hänen sydämensä ja on sen tuomari. Me vain olemme käsitelleet hänen tunnustamaansa oppia. Sitä on meillä lupa arvostella, kumota ja tuomita, — kun se ei ole Jumalan sanan mukaista. Me toivomme hänelle hänen persoonansa puolesta kaikkea tosi hyvää ja erityisesti vielä sitäkin Pyhän Hengen valoa, että hän vapautuisi ihmisajatuksistaan ja väärästä kannastaan näissä opillisissa ja hengellisissä asioissa. Se on rukouksemme hänen puolestaan.

Samalla on tämä kirja myös vastaus 'evangelisten' yleisiin käsitelmiin näissä kirkollisissa kysymyksissä ja me pyydämme tässä vielä käyttää Lutherin sanoja lausuaksemme teille jonkin loppusanan.

Kun *Luther* lopulla vuotta 1520 oli polttanut paavillisen lakikirjan ja hänelle lähetetyn "bullan" ja kun hän siten oli omasta puolestaan katkaissut siteensä paavikirkkoon, niin hän kirjoittaa siitä vanhalle 'evankeliselle' ystävälleen Staupitzille tammikuun 14 p:nä 1521 näin: "*Olen polttanut paavin kirjat ja bullan — ensin vavisten ja rukoillen, mutta nyt iloitsen siitä enemmän kuin mistään muusta elämäni teosta, sillä ne ovat turmiollisempia kuin luulin.*" — Tämän mukaisesti mekin sanomme: "Olemme eronneet sekaoppisesta kansankirkosta — ensin vavisten ja rukoillen, mutta nyt iloitsemme siitä enemmän kuin mistään muusta elämämme teosta, sillä sen opillinen sekaannus on turmiollisempaa kuin luulimme."

Kun sitten niinä viikkoina taistelu uskonpuhdistusta vastaan yhä kiihtyi ja Staupitz perääntyä alistuen yhä selvemmin paavikirkon toimintaan, niin Luther jälleen kirjoittaa hänelle saman vuoden helmi-

kuun 9 p:nä ja kehottaa häntä peruuttamaan tuon alistuvan selityksensä, jonka hän oli lähettänyt paaville. Muuten tulee kyseeseen — sanoo Luther — Kristuksen kieltäminen ihmisten edessä ja sen seuraus, Mt. 10:33. Hän lopettaa kirjeensä näillä sanoilla: *"Mutta tämä alistumisesi on minua suuresti murehduttanut ja se on osoittanut minulle toista Staupitzia kuin entinen oli, joka julisti armoa ja ristiä"*. — Näin mekin tahdomme lopettaa tämän esityksemme ja lausumme entisille taistelutovereillemme siellä pastori Hakalan puolella — nyt jälleen tämän hänen esiintymisensä johdosta: *"Mutta tämä yhä jatkuva alistumisenne valtiokirkon sekaopillisuuteen on meitä suuresti murehduttanut ja se on osoittanut meille toisenlaisia 'evankelisia' kuin ne entiset olivat, jotka julistivat armoa ja joista luulimme, että he olisivat olleet valmiit kantamaan kaikkea ristiä taistellessaan evankeliumin puhtauden puolesta."*

11.2 Muille kansankirkollisille lukijoille

Kun tämä kirja joutuu teidänkin käteenne, niin ehkä usea pitää opintarkkuutta kirkossa vähemmän tärkeänä tai mahdottomana toteuttaa. Teille tahtoisimme sanoa, että ei Raamattu anna Kristuksen lampaille mitään erikoisoikeuksia olla hänen äänensä suhteen epätarkkoja. Sellainen halu on vain harhautuneen uskon tai välinpitämättömyyden merkki. Jos joku todella pitää Raamattua Jumalan sanana ja sen perustuksella uskoo Kristukseen, niin silloin hän on iloitseva kaikesta siitä opetuksesta, jonka kautta tämän sanan puhdas oppi tuodaan julki ja erhetykset kumotaan. Olemme myös osoittaneet, että tilanteesta tietämättömiä yksinkertaisia kristityitä kansankirkossa varmaan on. Se on ilo meillekin. Mutta emme saa heidänkään kohdallaan vaieta siitä opillisesta vaarasta, joka sekavan ja väärän opin kautta siellä uhkaa. Muistakaa tätäkin Jeesuksen sanaa: *"Älkää luulko, että minä olen tullut tuomaan rauhaa maan päälle, en ole tullut tuomaan rauhaa, vaan miekan. Sillä minä olen tullut nostamaan pojan riitaan isäänsä vastaan..."* (Mt. 10:34–39). Ehkä tiedättekin, että Suomessakin on seurakuntia ja niiden keskeinen kirkkokunta, jossa Jumalan sana saarnataan puhtaasti ja sakramentit hoidetaan Kristuksen asetuksen mukaan. Se on jo yllä mainittu Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko [Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko].

11.3 Meikäläisten seurakuntien jäsenille

Meille on Jumalan sulasta armosta suotu oikeus kuulua sellaisiin seurakuntiin, joissa Jumalan sana saarnataan yksimielisesti puhtaana ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan hoidetaan. Se on ihana meidän silmissämme ja se on toteutunut vastoin vastustajien jatkuvia vakuutteluja, että sellaiset seurakunnat ovat nykyään mahdottomuus. Sen on saanut aikaan vain Jumala sanansa kautta. Seurakuntiemme pienuus ja toimintamme ulkonainen vaatimattomuus on kyllä meille ilmeinen ja tuttu. Mutta niinpä meihin sopii esim. Lutherin kuvaukset ensimmäisten kristillisten seurakuntien asemasta verrattuna synagoga-kirkkoon. Ja Herramme Kristus tyytyy jo kahdenkin hengen seurakuntaan. Me seuraammekin vain Hyvän Paimenen ääntä ja pyydämme sitä kuulla. Saamme kirkollisesta erostamme sanoa: "Oi, autuas ero", kun vapauduimme väärän ja sekavan opin alaisuudesta ja osallisuudesta.

Mutta kaukana olkoon meistä, että siitä pienimmälläkään tavalla inhimillisesti kerskaisimme. Nähdessämme toisten olon opin sekaavuudessa ja himmenevän tunnustuksen ja havaitessamme, miten selvästi Jumalan sana ja luterilainen oppi kumooaa vastaan sanojien väitteet, meille soveltuu apostolin varoitus: "Älä ylpeile, vaan pelkää". Ei meilläkään pelkkä ulkonainen kuuluminen kirkkoomme mitään auta. Vaan tässä kysytään sitä, uskommeko todella sitä totuutta, jota seurakunnissamme opetetaan, pysymmekö siinä vaikeimmankin koetuksen meitä kohdatessa ja kestämmekö tässä oikeassa uskossa lujina loppuun asti.

Viettelykset, vaarat ja oma viheliäisyys näyttävät ylivoimaisilta, mutta jos Pysymme Herran sanassa, niin hän on vahvistava meitä loppuun asti, niin että olemme nuhteettomat Herramme Jeesuksen Kristuksen päivänä (1 Kor. 1:8). Sen tähden:

"Pidä, mitä sinulla on, ettei kukaan ottaisi kruunuasi." (Ilm. 3:11)

"Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle elämän kruunun" (Ilm. 2:10b).

LÄHDEVIITTAUKSIA JA SELITYKSIÄ

Alaviitteet oli alkuteoksessa sijoitettu kirjan loppuun, tässä ne ovat kunkin sivun alareunassa.

Otteissa olevat korostukset ovat suurimmaksi osaksi kirjoittajan tekemiä.

Lutherin teokset mainitaan St. Louisissa julkaistun painoksen mukaan, joka on parannettu Walchin painos (lyhennys: St. L.).

Otteet Raamatusta on muokattu 1933 / 1938 käännöksen mukaisiksi.

III

Kansankirkko ja uskonnonvapaus

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala (Wegelius)
pastori

Suomen Evangelisluterilaisen (Kansan-) Kirkon
XI:n (1933) kirkolliskokouksen uskonnonvapauden
rajoittamista tarkoittavan päätöksen johdosta.

Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko
1938

Lukijalle

Tätä kirjoitusta lukiessa tulee muistaa, että pastori Uppala laati tämän kirjan taistelutilanteessa, kun Suomen ev.lut. (kansan-) kirkko oli tehnyt valtiovallalle esityksen, jolla Suomen Vapaan Evankelis-Luterilaisen Kirkon (rekisteröity 1929) olemassaolon oikeutus olisi kielletty. Vuoden 1933 kirkolliskokous hyväksyi esityksen uskonnonvapauslain muuttamisesta siten, että muiden evankelisluterilaisten uskonnollisten yhdyskuntien — kuin kansankirkon — olemassaolo olisi ollut kiellettyä. Tämä kirjoitus on tehty seuraavan, vuoden 1938, kirkolliskokouksen alla, jolloin asia oli vielä avoin valtion lainsäädäntöelimissä. Vasta myöhemmin tämän kirjoituksen laatimisen jälkeen voitiin nähdä hankkeen lopputulos, että kirkolliskokouksen 1933 hyväksymä esitys ei koskaan tullut laiksi, koska valtioneuvosto ja eduskunta eivät ryhtyneet sen johdosta muuttamaan lainsäädäntöä.

Teksti on nähtävä myös 1930-luvulla vallinnutta kirkkopoliittista ja maailmanpoliittista taustaa vasten.

Tekstiä on paikoin varovasti lähinnä oikeinkirjoitukseen ja kieliasuun liittyen nykyaikaistettu.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko

SISÄLLYS

JOHDANNOKSI	244
1 VALTIO - KIRKKO - USKONNONVAPAAUS	246
1.1 Valtio ja kirkko	247
1.2 Uskonnonvapaudesta	249
2 SUOMEN USKONNONVAPAAUSLAKI 1922	253
3 USKONNONVAPAUDEN RAJOITTAMISTA TARKOITTANUT EHDOTUS KIRKOLLISKOKOUKSESSA 1933	254
3.1 Kirkolliskokouksen suhtautuminen uskonnonvapauteen	255
3.1.1 Päätösehdotus	255
3.1.2 Siviilivaliokunnan kanta	256
3.1.3 Eriävä mielipide valiokunnassa	256
3.1.4 Ehdotuksen ja valiokunnan kannan tarkastelua	257
3.1.5 Lausuntoja uskonnonvapaudesta asian käsittelyssä	260
3.1.5.1 Ehdotusta kannattaneiden lausuntoja	260
<i>Hj. Kahelin, F. Lujanen, J. Jussila, K. R. Kares,</i>	
<i>P. Virkkunen, V. R. Malmivaara, L. P. Tapaninen.</i>	
3.1.5.2 Ehdotusta vastustaneiden lausuntoja	266
<i>S. R. Björkstén, J. Gummerus, L. Nordling,</i>	
<i>G. O. Rosenqvist, K. W. Tamminen</i>	
3.1.6 Kirkolliskokouksen päätös	268
3.2 Kansankirkosta erillään olevan ev.lut. kirkon toiminnan oikeutuksen arvostelua kirkolliskokouksessa	269
3.2.1 Kansankirkossa olisi voinut vapaasti toimia	269
3.2.2 Luther oli muka suuntakristillisyyden kannalla	270
3.2.3 Herännäisyyden kirkollisuus esikuvana	271
3.2.4 Toimintamme pienuus muka todistus meitä vastaan	272
3.2.5 Meistä luopuneen pastorin todistus	274
3.3 Kirkolliskokous tarkastelee omaa kirkkoaan	274
3.3.1 Kansankirkko on muka kansan vankin siveellinen tuki	274
3.3.2 Suomen kansasta on muka 97 % vakaasti luterilaisia	277
3.3.3 Kansankirkossa on tekstin yms. lukeminen riittävä velvoitus siinä pysymään	279
4 YHTEENVETO	282
5 LOPPUSANA	283
LÄHDEVIITTAUKSIA	285

JOHDANNOKSI

Voimassa olevan hallitusmuodon mukaan on Suomen kansalaisella oikeus julkisesti ja yksityisesti harjoittaa uskontoa, mikäli siinä ei loukata lakia ja hyviä tapoja. Tähän oikeuteen kuuluu vapaus erota siitä kirkosta tai uskonnollisesta yhdyskunnasta, johon kuulutaan, ja siirtyä toiseen tai muodostaa toisia tällaisia yhdyskuntia. Hallitusmuodon edellyttämä uskonnonvapauslaki annettiin vuonna 1922 ja se tuli voimaan vuoden 1923 alusta.

Tämän uskonnonvapauslain mukaisesti on muodostunut myös evankelisluterilaista nimeä käyttäviä uskonnollisia yhdyskuntia, jotka siis toimivat laillisesti tunnustettuina erillisinä evankelisluterilaisina kirkkoina maassamme.

Vaikka kansankirkollisissa piireissä on jatkuvasti voitu havaita jonkin verran tyytymättömyyttä uskonnonvapauslain peruskohtiinkin, oli kuitenkin yllättävää, että viime kirkolliskokouksessa (v. 1933) tehtiin anomusehdotus, joka todella tarkoitti uskonnonvapauslain muuttamista siten, että evankelisluterilaisesta kansankirkosta erillään olevan evankelisluterilaisen uskonnollisen yhdyskunnan muodostaminen ei olisi enää sallittu.

Kirkolliskokouksessa käsiteltiin asiaa laajastikin ja äänestyksen jälkeen tämä ehdotus hyväksyttiin. Hallitus ei tietääksemme ole ryhtynyt mihinkään toimenpiteeseen kirkolliskokouksen päätöksen johdosta. Lokakuussa kokoontuva seuraava kirkolliskokous tulee saamaan hallitukselta tiedonannon, mitä se on asiassa tehnyt tai miksi se ei ole ryhtynyt sen suhteen mihinkään toimenpiteisiin.

Näin ollen on edellisen kirkolliskokouksen uskonnonvapauden rajoittamista tarkoittava päätös edelleen käsittelynalainen eikä ole mitään takeita siitä, ettei nyt tai myöhemmin tulevaisuudessa tehdä uusia tämäntapaisia aloitteita. Sen tähden katsomme asialliseksi velvollisuudeksemme näin julkisesti käsitellä kirkolliskokouksessa esillä olutta asiaa — sitä suuremmalla syyllä, kun siellä erityisesti käsiteltiin Suomen Vapaan Evankelis- Luterilaisen Kirkon virallisesti tunnustetun toiminnan oikeutusta eikä meillä ollut silloin mahdollisuutta puhua puolestamme.

Tässä kirjassa rajoitumme arvostelemaan kansankirkon suhtautumista uskonnonvapautta koskeviin ja eräisiin kirkollisiin kysymyksiin sen perusteella, mitä yllämainitussa kirkolliskokouksessa tämän asian kohdalla esitettiin, keskusteltiin ja päätettiin.

Kun olemme kirjoissa: 'Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi' (1930) ja 'Kirkkokysymys Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen valossa' (1937) käsitelleet kirkollisia peruskysymyksiä yksityiskohtaisesti, viittaamme tässä niihin, jos joku kaipaisi tarkempaa perustelua joihinkin tässä esiintyviin kirkkokysymystä koskeviin kohtiin.

Tätäkään vastausta emme kirjoita kepein mielin ja moittimisen halusta, sillä meillekin olisi paljon mukavampaa elää rauhassa erioppisten kanssa ja nauttia siitä johtuvia ulkonaisia etuja. Kirkollinen eroaminen on aina myös raskasta, mutta se on Jumalan käsky, kuten tunnustuskirjoissammekin sanotaan, silloin kun kirkko ei ole pysynyt puhtaalle opille kuuliaisena.

Rohkenemme toivoa, että tämä esityksemme aiheuttaa vakavaa harkintaa myös kansankirkkoon kuuluvien keskuudessa.

Hämeenlinnassa syyskuun 12 p:nä 1938.

Tekijä

1 VALTIO – KIRKKO – USKONNONVAPAAUS

Kun tarkastelemme — meillä ja muissa maissa — kansankirkkoja tai valtiokirkkoja, niin ne kyllä käyttävät erilaisia yleisnimiä — kuten esim. evankelis-luterilainen, evankelinen, reformoitu, katolinen (päävikirkko). Pinnallisesti katsoen voi moni luulla, että kukin näistä olisi raamatullinen tai muuten nykyisenlaiseksi kehittynyt vanhalla kristillisellä pohjalla pysyen. Loitontuminen Raamatun sanan pohjalta on kuitenkin nykyisissä kansankirkoissa niin suuri, että harvat enää rohkevat tai edes välittävät tutkia, mitä kristillinen kirkko todella raamatullisena olisi tai mikä sen ja valtion välinen suhde olisi oleva. Näin jää useimpien kirkolliseksi perustaksi vallitseva historiallinen kirkko. Sen historiallisesti kehittynyt suhde valtioon — jos se suo kirkolle erikoisaseman ja on sille taloudellisesti edullinen — pysyy lähtökohana valtion ja kirkon välisiä suhteita arvioitaessa.

Aivan yleisesti ollaankin epätietoisia siitä, missä valtion ja kirkon toimipiirien raja kulkee. Kuulee väitettävän, että valtion toiminta ilman kirkollista perustaa olisi luvatonta, pakanallista elämää ja taas että kirkko puolestaan välttämättä tarvitsee valtion taloudellista tukea. Vaaditaan suorastaan, että kirkon tulee päästä määräämään kansan kaikkia oloja. Pidetään mitättömyytenä sitä, että kirkko tyytyisi vain huolehtimaan jäsentensä sielujen autuudesta. Se on muka lahkojen tapaista.

Kansankirkot asettavatkin itselleen myös nimenomaan maallisia tarkoituksia ja valtiollisia tehtäviä. Tällöin ne tarjoavat palvelustaan maailmalle välittämättä siitä, uskotaanko Jumalan sanaan vai ei. Tällaisesta valtion ja kirkon suhteesta syntyy väliin suuria ristiriitoja. Kirkko saattaa heikentää valtion toimintaa ja valtio taas saattaa häiritsevästi sekaantua kirkon asioihin.

Maailmanhistoria — ja samalla myös kirkkohistoria — kertoo meille mitä julmimmista sodista ja veritöistä, vainoista ja kärsimyksistä, jotka ovat johtuneet valtion ja kirkon toiminta-alueiden sekoittamisesta toisiinsa.

Nämä asiat johtavat meidät myös uskonnonvapauskysymykseen. Sillä eihän se tarkoita muuta kuin valtion ja uskonnon välisen rajan

määräämistä. Mutta tässäkin tapaamme tuon yllämainitun jännityksen eräiden kirkkojen ja valtiovallan välillä. Usein kirkot vaativat etuoikeutetun aseman valtiossa, tahtovatpa tunkeutua määräämään toistenkin kirkkojen toimintavapautta.

Amerikka on uskonnonvapauden luvattu maa, kun taas esim. Euroopassa on tässä suhteessa erilaisia oloja. Äärimmäisenä tässä suhteessa on mainittava Neuvosto-Venäjä.

Omassa maassammekin on tämä kysymys käsittelynalainen — vieläpä erityisellä tavalla, kuten tämä kirja lähemmin osoittaa. On sen tähden syytä tarkastella, mitä Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen kannalta on sanottava valtion ja kirkon keskinäisistä suhteista ja myös uskonnonvapaudesta.

1.1 Valtio ja kirkko

Jumalan sanan mukaan tarkastellessamme valtiota ja kirkkoa huomaamme, että molemmat ovat Jumalan säädöksiä.

Valtiosta sanotaan: "Sillä kaikki esivalta on Jumalalta, se esivalta, joka on, se on Jumalan asettama" (Rm. 13). Tämä arvo oli esivallalla julman Neron aikana ja se on sillä tänäkin aikana riippumatta siitä, ovatko maan hallitusmiehet henkilökohtaisesti kristittyitä vai ei ja riippumatta kansan uskonnollisista oloista.

Kirkko eli uskovat ihmiset kokoontuvat täällä maailmassa kristilliseksi paikallisseurakunniksi järjestääkseen keskuuteensa julkisen saarnaviran hoidon, harjoittaakseen keskinäistä sielunhoitoa seurakuntakuria myöten ja huolehtiakseen toinen toisensa auttamisesta ajallisenkin puutteen kohdalla. Tämä seurakunnallinen kokoontuminen ei ole vapaaehtoinen asia, vaan Jumalan säätämä velvollisuus (Tiit. 1:5; Hebr. 10:25; 13:17; Mt. 18:15-17; Kol. 3:16; Rm. 12:13 jne.). Paikallisseurakuntien järjestäytyminen suuremmaksi kirkoksi on vapaa asia. Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen mukaan kuuluukin kaikki seurakunnallinen toimivalta uskoville ja niin ollen heidän pienimmällekkin seurakunnalleen.

Vaikka siis valtio ja kirkko — molemmat ovat Jumalan säädöksiä, niin ovat ne olemukseltaan aivan erilaisia.

Valtioon kuuluvat kaikki kansalaiset asuinpaikkakunnittain riippumatta siitä, mitä he uskovat tai eivät usko. Oikealla tavalla toimivaan *kirkkoon* kuuluvat vain ne, jotka tunnustautuvat sen uskoon ja oppiin.

Valtion tarkoitus on huolehtia ulkonaisen elämän järjestyksistä, kun taas *kirkon* tarkoitus on johdattaa ihmisiä iankaikkiseen autuuteen.

Valtio käyttää tarkoituksensa saavuttamiseksi lakipakkoa ja ulkonaisia rangaistuksia lakia rikkoville. *Kirkko* toimii taas käyttäen yksinomaisena välikappaleenaan Jumalan sanaa.

Valtiossa on hallitusmiehiä, joille on oltava kuuliaisia. *Kirkossa* on kaikilla kristityillä samat oikeudet ja velvollisuudet.

Valtio tyytyy siihen, että sillä on tunnollisia, kuuliaisia kansalaisia, vaikka kuuluisivat erilaisiin kirkkoihin tai eivät mihinkään sellaiseen. *Kirkko* tunnustautuu vain niihin ja toimii vain niiden kanssa, jotka tunnustautuvat sen uskoon ja oppiin.

Valtio kuuluu yksinomaan tähän maailmaan, kun taas Vapahtaja sanoo *kirkostaan*: "Minun valtakuntani ei ole tästä maailmasta" (Joh. 18:33–37). Ja vaikka ne näin ovat aivan erilaisia, ovat ne kumpikin Jumalan asetuksia, joita kohtaan kristitty tahtoo täyttää velvollisuutensa uskollisesti ja ilman mitään ristiriitaa tämän ohjeen mukaan: "Antakaa siis keisarille, mikä on keisarin, ja Jumalalle, mikä on Jumalan." (Lk. 20).

Lyhyesti: "*Finis politiae est pax mundi, finis ecclesiae est pax aeterna*" eli suomeksi: *valtion tarkoitus on rauhallinen elämä maailmassa — kirkon tarkoitus on iankaikkinen rauha taivaassa*.

Valtio ja kirkko eivät ole olemuksensa mukaisesti toimiessaan silti missään ristiriidassa keskenään. Kirkko huolehtii iankaikkisen elämän asioista, mutta tämän työn hedelmänä tulee valtiollekin uskollisia kansalaisia, kristityitä, jotka tahtovat "Jumalan tähden" olla kutsumustehävissään tunnontarkkoja ja isänmaataan rakastavia kansalaisia. Valtio huolehtii siitä, että maassa vallitsee järjestys ja rauha, joita yhteisiä etuja kirkko, samoin kuin toisetkin kansalaiset, saa nauttia, ja siten se turvallisesti voi suorittaa omaa hengellistä tehtäväänsä.

Jos taas toisiinsa sekoitetaan valtio ja kirkko siten, että syntyy joko valtiokirkkoja tai kirkkovaltioita, niin koituu tästä vain vahinkoa

molempien olemuksen mukaiselle toiminnalle. Valtiokirkoissa kirkko joutuu tinkimään tunnustuksellisuudestaan ja toimimaan ulkonaisena kirkkolaitoksena, joka suorittaa kirkollisia toimituksia maailmalle tosi uskon ja tunnustuksen rajoista välittämättä. Tämä voi tapahtua vain tinkimällä totuudesta. Samalla joutuu valtio ratkaisemaan ja järjestämään asioita, jotka eivät sille kuulu ja joita se ei sopivasti voi suorittaa. Olemuksensa mukaan toimikoot kirkko ja valtio kukin omissa tehtävissään toisistaan erillään.¹⁴⁰⁾

1.2 Uskonnonvapaudesta

Kansalaisen luonnollisiin oikeuksiin kuuluu — valtion ja kirkon olemuksen mukaan — myös uskonnonvapaus.¹⁴¹⁾ Koska oikeata uskoa ei ihmisvoimin voi istuttaa sydämeen eikä väärää uskoa sieltä poistaa, eivät uskonasiat ollenkaan kuulu valtiolle. Kirkolle ne kuuluvat sikäli kuin asianomainen on Jumalan sanan opetuksen saavutettavissa.

Koska valtion tehtäviin kuuluu suojata ajallisen elämän perusteita, on sillä kyllä oikeus seurata kaikkea uskonnonharjoitusta maassa ja kieltää sellaista uskonnonharjoitusta, joka rikkoo luonnollista, kunniallista elämänjärjestystä ja loukkaa lakia ja hyviä tapoja. Tähän kuuluu myös törkeän Jumalan pilkan estäminen. Mutta valtion tehtäviin ei kuulu sekaantua siihen, mitä kunnialliset kansalaiset muuten uskontoaan pitävät ja miten he huolehtivat iankaikkisesta elämästään.

Usein kuullaan — kuten siihen jo yllä viittasimme — puhuttavan siitä, että kirkko olisi valtion ja kansan perusta ja että ilman kirkon mukanaoloa maalliset järjestykset, kuten maan hallinta, avioliitto yms. olisivat arvottomat. Tällaiset käsitykset johtuvat valtion ja kirkon olemuksen täydellisestä sekoittamisesta. Maan hallinta, avioliitto yms. kuuluvat ajallisiin asioihin, jotka sinänsä luonnollisina asioina ovat oikeita — riippumatta siitä, aletaanko hallitustoimet kirkon suorittamalla jumalanpalveluksella tai suoritetaanko avioliiton solmiminen

¹⁴⁰⁾ Martin Willkomm: Trennung von Kirche und Staat.
H. Ebeling: Kirchenpolitik, Sozialismus, Staatspolitik.
E. Eckhardt: Homiletisches Reallexikon: Kirche und Staat.
¹⁴¹⁾ O.H.Th. Willkomm: Gedanken über Religionsfreiheit.
E. Eckhardt: Homiletisches Reallexikon: Religionsfreiheit.

tuomarin vai papin edessä. Jumalan luonnolliset lahjat ovat sellaisinaan hyviä ja yhteisiä sekä uskoville että epäuskoisille, kristityille ja pakanoille.

Valtion ja kirkon suhteiden järjestelyissä puhutaan usein myös siitä, että *"uskonto on yksityisasiä"*. Sitähän se on — mutta vain siinä merkityksessä, että kukin saa Jumalan edessä vastata siitä, mitä on uskonut tai kieltänyt. Mutta tätä lausepartta käytetään tavallisesti joko uskontoa vastustavassa tai uskonnonvapautta rajoittavassa tarkoituksessa. Silloin se merkitsee sitä, että kukin kyllä saa uskoa sydämessään, mitä tahtoo, mutta uskon julkinen tunnustaminen, mikä ilmenee julkisena seurakuntatoimintana, tavalla tai toisella rajoitetaan tai kielletään. Näin selittävät tätä lausetta kristinuskon viholliset, mutta myös jyrkimmät valtiokirkolliset piirit toisia uskonnollisia yhdyskuntia vastaan.

Valtiolla ei ole mitään syytä rajoittaa kunniallisten kansalaisten uskonnonharjoitusta, joka ei loukkaa lakeja ja hyviä tapoja. Kirkko taas, joka oman toimintansa eduksi tahtoo valtion lakien avulla kieltää toisen kunniallisen kirkon toimintaa, liikkuu täysin ulkopuolella toimintaoikeuttaan ja pyrkii riistämään kansalaisilta heidän kalleimpia luonnollisia oikeuksiaan.

Se käsitys, että lainsäädöksellä voitaisiin julistaa jokin kansa kristilliseksi, vaikka todellisuudessa vain pieni osa siitä tunnustautuu edes "kirkkokansaksi", on mieletön haave. Se on tunnusomainen ilmaus siitä meilläkin vallitsevasta luulosta, että eduskunnan päätöksellä voitaisiin ilman muuta muuttaa kansan elämän todellisia olosuhteita.

Valtiokirkkojen etujen lujittamista toisten kustannuksella puolustetaan myös sillä, että muka suuri yleiskirkko parhaiten voi koota kansalaiset kansallisesti yhteen, kun taas useammat pienemmät kirkot muka vaikuttavat hajottavasti valtion elämään. Näin voidaan ajatella vain silloin, kun kirkon olemuksesta ja tarkoituksesta ollaan ymmällä ja kun valtion velvollisuuksia ei oikealla tavalla tunneta. Kirkko ei ole kansallinen tekijä. Sen toiminta tarkoittaa ylikansallisia asioita. Kirkko kokoa lain ja evankeliumin sanaa käyttäen sieluja Jumalan valtakuntaan, joka ei ole tästä maailmasta. Tästä kirkon toiminnasta koituu valtiollekin hyvää, sillä oikein opettava kirkko lujittaa jäseniään uskollisuuteen kaikissa kutsumustehtävissä. Mutta kirkko kirkkona ei toimi kansallisella alalla. Se ei edusta jonkin kansan kansallista "hurs-

kaustyyppiä", vaan pysyy kaikissa uskon ja opin asioissa yksinomaan Jumalan sanan tiellä, joka on kaikkien kansojen kristityille sama ja yhteinen. Puheet "aitosuomalaisesta... kristillisyystyypistä", "kansallisesta kristillisyydestä" ja "suomalaisesta evankeliumista"¹⁴²⁾ liikkuvat tietysti ulkopuolella raamatullisen totuuden ja kristillisyyden.

Kansalliset taistelut ja liikkeet kuuluvat nimenomaan valtiollisen toiminnan piiriin. Ja kun valtio tai jokin kansallinen liike kokoaa kansalaisia kansallisten tunnusten ympärille, ei se tapahdu uskonopillisten asiain pohjalla, vaan yhteisen isänmaan asioissa. Silloin kaikki kunnialliset isänmaataan rakastavat kansalaiset ovat uskontoon katsomatta mukana, vaikka he iankaikkisissa asioissa uskovat eri tavoin, kuuluvat eri seurakuntiin ja kirkkoihin ja kannattavat kukin omaa hengellistä toimintaansa. Se ei riko kansallista ja valtiollista yhtenäisyyttä ollenkaan. Sillä yhteisen isänmaan asiassa he ovat yhtä uskontoon katsomatta.

Valtion ja kirkon olemuksen mukaan tulee uskonnonvapauden olla täydellistä — huomioonottamalla aikaisemmin mainittu valtiolle välttämätön rajoitus. Se merkitsee, että valtio on kirkollisiin asioihin nähden puolueeton. Tämä tietenkin edellyttää sitä, että kirkko ei vehkeile valtiovaltaa vastaan, kuten nk. tunnustuskirkko Saksassa tekee taistellen nykyistä hallitusjärjestelmää vastaan siellä. Jos joku kirkko ei tyydy valtion puolueettomuuteen uskonnollisessa suhteessa, vaan vaatii etuoikeutettua asemaa valtiossa, osoittaa se vain, että *kirkko valtion avulla tahtoo olla mahtavampi kuin se oman hengellisen toimintansa kautta olisi*. Jos taas valtio ei voi olla kirkollisissa asioissa puolueeton, on joko kirkko sitä voimakkaampi maallinen tekijä tai sitten käyttää valtio kirkon toimintaa valtiollisiin tarkoituksiinsa.¹⁴³⁾

Siinä tapauksessa, että valtio vaatisi kansalaisilta sellaisia uskonnollisia tunnustustoimia tai tehtäviä, jotka Jumalan sana kieltää, on heidän kieltäydyttävä tottelemasta sellaista vaatimusta ja vakaasti karsittävä, mitä siitä seuraa... sillä Jumalaa on toteltava enemmän kuin ihmisiä (Apt. 5:29).

¹⁴²⁾ Rovasti K. R. Kareksen kirjoituksissa: IKL:n Joulussa 1933 s. 11 ja Ajan Suunnassa 1938 n:o 121

¹⁴³⁾ W. Oesch: Führen die Weltkirchenkonferenzen nach Canterbury? s. 19.

"Valtiolla on lakeja, jotka eivät ulotu ruumista ja tavaraa ja kaikkea sitä edemmäksi, mikä on ulkonaista maailmassa. Sillä sielua tahtoo Jumala yksin hallita. Sen tähden missä valtio sekaantuu antamaan lakeja sielunasioissa, siinä se sekaantuu Jumalan hallintoon ja vain tuhoaa ja viettelee sieluja."¹⁴⁴⁾

"Ei ole valtion määrättävissä, mitä kukin saa opettaa ja uskoa — olipa se evankeliumia tai valhetta. Riittää, että se estää opettamasta kapinaa ja rauhattomuutta."¹⁴⁵⁾

"Suokoon Jumala, että olemme esivallalle alamaisia, olipa se paha tai hyvä, kun se määrää ajallisissa asioissa. Mutta jos se myöskin tahtoo määrätä hengellisissä asioissa, niin puuttuu se niihin asioihin, joitten tuomari on Jumala, ja asettuu hänen istuimelleen. Silloin ei sitä ole toteltava eikä sille saa olla alamainen."¹⁴⁶⁾

"Niin kuin hengellisen hallinnon eli kirkon tulee ohjata ihmisiä *yläpuolelle itseään* ("*über sich*") Jumalaan päin, että he oikein toimisivat ja tulisivat autuaiksi, niin tulee myöskin maallisen hallinnon (valtion) hallita ihmisiä *alaspäin* ("*unter sich*") ja huolehtia siitä, että ruumis, tavara, kunnia, vaimo, lapsi, talo, kartano ja kaikenlaiset ajalliset lahjat pysyvät rauhassa ja turvattuina."¹⁴⁷⁾

Kas tässä vain murusia Lutherin opetuksista, joissa hän mitä selvimmin teroittaa maallisen ja hengellisen toiminnan erilaisuutta ja niiden pysyttämistä erillään omista tehtävissään.

Varsin yleisesti luullaan, että valtiokirkollisuus johtuisi siitä Lutherin toimenpiteestä, jolla hän pyysi vaaliruhtinasta järjestämään tarkastuksia silloisissa seurakunnissa. Tämä luulo ei ole oikea. Luther turvautui kyllä niissä erikoislaatuissa olosuhteissa tähän hätävarakeinoon. Mutta hän ei pyytänyt vaaliruhtinaan apua — ikään kuin tämä olisi siihen ollut velvollinen maallisen esivallan edustajana, kuten Luther nimenomaan huomauttaa. Hän turvautui vaaliruhtinaan apuun siinä mielessä, että tämä kristillisen rakkauden mukaisesti seurakun-

¹⁴⁴⁾ Luther: Walch² X 395, Von der weltl. Obrigkeit, 1523.

¹⁴⁵⁾ Luther: Walch² XV I 50, Ermahnung zum Frieden, 1525.

¹⁴⁶⁾ Luther: Walch² X 1690, Sermon, 1524.

¹⁴⁷⁾ Luther: Walch² V 853, Ps. 101, 1531.

nan jäsenenä siinä tilanteessa auttaisi noitten tarkastusten järjestämisessä.¹⁴⁸⁾

Valtiokirkollisuuden siemen on löydettävissä Justus Joonaksen, kansleri Brückin ja Melanchtonin toimenpiteistä oikeudellisella vallalla varustettujen konsistorien perustamiseksi. Tätä Luther voitollisesti vastusti kuolemaansa asti. Sen jälkeen tilanne muuttui. Vähitellen nykyiseen muotoonsa kiteytynyt valtiokirkollisuus on ristiriidassa sekä Lutherin että luterilaisen tunnustuksen opin kanssa ja merkitsee sen syrjäyttämistä käytännössä.¹⁴⁹⁾

2 SUOMEN USKONNONVAPAUSLAKI 1922

Vuonna 1922 annettu uskonnonvapauslaki¹⁵⁰⁾ pyrki järjestämään uskonnolliset asiat hallitusmuodon määräysten mukaan. Niinpä on kaikilla oikeus harjoittaa uskontoa "julkisesti ja yksityisesti", mikäli lakia ja hyviä tapoja ei loukata. Määrättyjä muodollisuuksia noudattamalla saa perustaa uskontokuntia ja ne voidaan rekisteröidä. Säädetty siirtymismuodot toisesta kirkosta toiseen tai siviilirekisteriin ja päinvastoin — vaikkakin yksityiskohdista voidaan olla eri mieltä — ovat samanlaisia kaikille.

On sanottu, että nyt olisi Suomessa täydellinen uskonnonvapaus. Näin ei ole kuitenkaan asianlaita. Ensinnäkin on evankelisluterilaiselle ja kreikkalaiskatoliselle valtiokirkolle pysytetty etuoikeutettu asema. Ne ovat valtion laitoksia ja valtioveron kautta joutuvat niihin kuulumattomatkin kansalaiset suorittamaan maksuja valtiokirkkojen hyväksi. Valtio ei ole siis vallitseviin kirkkoihin nähden puolueeton, vaan koko maan julkinen elämä — sotalaitoksen ja vankilain hengellistä huoltoa myöten käyttää valtiokirkkoja yleisessä palveluksessa. Valtio-kirkot hallitsevat myös radion uskonnollista ohjelmaa. Valtio huolehtii valtiokirkon pappiskasvatuksesta ja uskonnonopetuksesta kouluissa.

¹⁴⁸⁾ Martin Willkomm: Trennung v. Kirche und Staat s. 64.

¹⁴⁹⁾ R. Sohm: Kirchenrecht I. Lehre und Wehre 1893 s. 307 -.
C. F. W. Walther: Brosamen s. 503.

¹⁵⁰⁾ Uskonnonvapauslaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset.

Valtiokirkkoihin kuulumattomat saavat vapautusta uskonnonopetuksen seuraamisesta määrätyn rajoituksin, jos sitä tahtovat. Kaikki osakeyhtiöt, yhdistykset yms. — vaikka omistajina olisi valtiokirkkoihin kuulumattomia — ovat verovelvollisia valtiokirkolle. Ja perusteluna on tämä järjetön syy: Osakeyhtiöillä yms. "ei voi katsoa olevan uskontoa." Silloinhan niitä kaikkein vähimmin voidaan velvoittaa maksamaan veroa uskonnon hyväksi.

Valtiokirkkojen etuoikeudet valtiossa merkitsevätkin sitä, että kansalaiset eivät tule uskontoasioissa tasavertaisiksi. Valtion julkinen toiminta ulottuu niin laajalti valtion ja kuntien toimintaan, että valtiokirkosta erillään olevaa monen monissa tehtävissä vierotaan ja katsotaan karsaasti, vaikka valtiokirkkoihin kuuluminen ei anna mitään takeita siitä, ettei sen jäsen voi olla vaikkapa jumalankieltäjä tai kommunisti. Rekisteröimättömien seurakuntien jäsenille annetaan hautapaikkoja sieltä, minne ennen aikaan itsemurhaajat tai joissakin paikoissa kapinan aikaiset marxilaiset kaatuneet on haudattu. Tämähän ei vaikuta itse hautaamiseen mitään, mutta on sekin sellainen olo-tila, jota uskonnonvapauden kohdalla on mainittava.

3 USKONNONVAPAUDEN RAJOITTAMISTA TARKOITTANUT EHDOTUS KIRKOLLISKOKOUKSESSA 1933

Evangelisluterilaista nimeä käyttävä valtiokirkko oli siis saanut säilyttää erittäin suuresti etuoikeutetun asemansa eikä uskonnonvapauslaki taloudellisesti tuottanut sille muuta muutosta kuin että siitä eroavat vapautuivat henkilö- ja manttaalimaksuista. Vuosien kuluessa näkyi myös selvästi, että uskonnollisesti välinpitämättömätkin piirit jäivät sen yhteyteen niin suurella määrällä, että kirkon talous sieluttomien yhtiöittenkin maksaessa sille veroa on pysynyt miltei koskemattomana. Olisi luullut, että valtiokirkko olisi näin ollen tyytynyt tähän etuoikeutettuun asemaansa.

Julkisuudessa on näkynyt todisteita siitä, miten siellä toiset tahtoisivat itse asiassa kumota koko uskonnonvapauden ja määrätä kaikille

pakolliseksi kirkoksi valtiokirkon. Tällaista on ilmennyt yksityisissä kirjoituksissa. Mutta vuoden 1933 kirkolliskokouksessa tehtiin todella anomusehdotus, joka tarkoitti uskonnonvapauden yhä suurempaa rajoittamista valtiokirkon hyväksi. Tämän asian käsittelyssä jouduttiin koskettelemaan sellaisia asioita, joista näkyy, miten valtiokirkon piirissä suhtaudutaan uskonnonvapauteen yleensäkin, eräisiin toisiin kirkkoihin ja miten se arvioi omaa asemaansa.

3.1 Kirkolliskokouksen suhtautuminen uskonnonvapauteen

3.1.1 Päätösehdotus

Korkeimman hallinto-oikeuden edusmies, *hallintoneuvos Hjalmar Kahelin* jätti kirkolliskokoukselle ehdotuksen uskonnonvapauslain muuttamiseksi niin, että evankelisluterilaisesta kansankirkosta "erillään olevan evankelisluterilaisen yhdyskunnan muodostaminen ei ole sallittu."

Perusteluissa hän huomauttaa, että evankelisluterilaisella kansankirkolla on erikoisasema muihin kirkkoihin nähden. Tämä johtuu historiallisista oloista ja on tunnustettu sekä hallitusmuodossa että uskonnonvapauslaissa. Sillä on myös melkoinen julkinen merkitys. Kirkkolaki edellyttää, että kirkko on yhtenäinen ja maamme on kokonaisuudessaan jaettu kirkon toimialueiksi. Uskonnonvapauslaki ei turvaa kirkon yhtenäisyyttä. Päinvastoin se edellyttää toisten evankelisluterilaisten yhdyskuntien mahdollista olemassaoloa.

Ehdotuksen perusteluissa sanotaan edelleen: Uskonnonvapauteen kuuluu ehdottomasti, että yksilö saa vapaasti muodostaa uskonnollisen vakaumuksensa, mutta se ei sisällä sitä, että yksilöt saisivat yhdyskuntana toimia uskonnollisen vakaumuksensa mukaan. Ei ole sitä paitsi olemassa uskonnollista syytä, joka aiheuttaisi erillisten evankelisluterilaisten yhdyskuntien muodostamista, koska kerran evankelisluterilainen kansankirkko on evankelisluterilainen. Ei olisi myöskään sallittava, että muista ulkonaisista syistä (kirkon paikan tähden tai taloudellisten etujen tähden) perustettaisiin uusia uskonnollisia yhdyskuntia.

Vielä mainitaan perusteluissa, että periaatteessa tällainen kirkon yhtenäisyyden turvaaminen kuuluisi kaikille muillekin erilaisille kir-

koille maassamme, mutta lainsäädäntö on tunnustanut kansankirkoille "suuremman merkityksen kansallemme ja asettanut ne erikoisasemaan muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin verraten". Sen tähden tämä ehdotus tehdään tässä vain evangelisluterilaisen kansankirkon yhtenäisyyden turvaamiseksi.

3.1.2 Siviilivaliokunnan kanta

Tätä ehdotusta joutui käsittelemään nk. siviilivaliokunta, johon kuuluivat mm. rovasti Feliks Lujanen, pastori F. V. Holmqvist, kirkkoherra A. J. Sariola, rehtori K. Tiililä, tohtori Paavo Virkkunen ym. Valiokunta hyväksyi — kahden jäsenen ollessa eri mieltä — tuon ehdotuksen ja sen perustelut.

Erityisesti valiokuntakin korostaa sitä, että yksilö saa vapaasti muodostaa uskonnollisen vakaumuksensa ja myös erota kansankirkon yhteydestä, mutta että erillisen evangelisluterilaisen yhdyskunnan perustamiseen ei valtion eikä kirkon tule myötävaikuttaa. Lisäperusteluna valiokunta lausuu, että kirkon tunnustuksen hyväksyvät jäsenet saattavat pitää kirkon julistusta joko liian ahdasmielisenä tai vapaa-mielisenä. Mutta tämä ilmiö voi esiintyä muuallakin. Näitä vastakkaisuuksia on pyrittävä korjaamaan. Ei ole kuitenkaan oikein, että tällaisistakaan syistä syntyisi erillisiä yhdyskuntia. Muuten voi esiintyä joukkovallattomuutta, joka ei valtionkaan kannalta voi olla suotavaa. Tässä ei muka ole vähimmässäkään määrässä kysymys uskonnollisesta omantunnon pakosta.

3.1.3 Eriävä mielipide valiokunnassa

Tuomiokapitulinssihteeri, *varatuomari Leonard Nordling* esitti pöytäkirjaan eriävän mielipiteensä:

Jos tehty ehdotus koskisi vain ilkeävaltaisuudesta tapahtuvaa eroamista kansankirkosta ja uuden yhdyskunnan muodostamista, niin voisi ehdotusta kannattaa. Mutta ehdotus koskee myös niitä, jotka uskonnollisista syistä tahtovat perustaa evangelisluterilaisia yhdyskuntia. Tällaisina syinä voi olla joko se, että kirkon järjestystä ei pidetä Jumalan sanan mukaisena (puuttuu oikea kirkkokuri) tai se, "että kirkon tunnustuksessa ilmaistua opinkäsitystä ei voida sen papistoon nähden

tehokkaasti ylläpitää". Kirkko on ennen valtiovaltaa ajanut uskonnonvapauden asiaa ja sen asema on siitä vain vahvistunut. "Kirkon sen tähden pitää olla viimeinen, joka yrittää tinkiä uskonnonvapauden vaatimuksesta entisten aikojen omantunnonpakkoon palaamista varten". Varatuomari Nordling ehdottaa, että kirkolliskokous hylkäisi kyseessä olevan ehdotuksen.

Samalla kannalla oli myös korkeimman oikeuden edusmies, *oikeusneuvos J. L. Saloheimo*, vaikkei hän tahtonut yhtyä Nordlingin perusteluihin.

3.1.4 Ehdotuksen ja valiokunnan kannan tarkastelua

Hallintoneuvos Kahelin ja myöskin valiokunta tunnustautuvat tuohon iskulauseeseen: "Uskonto on yksityisasia" samaan tapaan kuin marxilaiset. Kukin saa yksityisesti omaksua oman uskonnollisen vakaumuksensa. Miksi tätä erikoisena oikeutena ja vapautena korostetaan? Sehän on selviö! Eihän millään pakkokeinoilla ja rajoituksilla voida estää yksilöä sydämessään omistamasta sitä vakaumusta, mitä hän itse haluaa. Tuota asiaa korostetaankin sitä varten, että edes sen verran voitaisiin näyttää ulospäin, että muka ollaan uskonnonvapauden kannalla. Mutta uskonnonvapauteen kuuluu, että yksilö saa myös julkisesti harjoittaa uskontoaan, mikäli se ei loukkaa lakia ja hyviä tapoja. Ehdotus sisältää määrätyn rajoituksen juuri tähän yksilön oikeuteen.

Pakottamalla yksilöä kuulumaan joko kansankirkkoon tai olemaan kuulumatta mihinkään tunnustettuun yhdyskuntaan vaikeutetaan häntä vakaumuksensa muodostamiseen ja säilyttämiseen. *Näin ollen merkitsee uskonnollisen toiminnan rajoitus ja kieltäminen myös tuon yksilöllisen oikeuden rajoitusta käytännössä ja loukkaa suoraan koko uskonnonvapauden periaatetta.*

Tuon ehdotuksen perusteluissa väitetään ilman muuta, että evankelisluterilaista nimeä kantava kansankirkko on myös todella nimensä mukainen ja että niin ollen ei kenelläkään evankelisluterilaisella kristityllä voi olla mitään uskonnollista syytä erota siitä. *Ehdotuksen tekijä ja valiokunta ei ota huomioon, että omantunnon asioissa ei ratkaise virallinen nimi ja lain säädökset paperilla, vaan se, millä kannalla*

asiat itse todellisuudessa — käytännössä — ovat. Tämä osoittaa, kuinka vähän he käsittävät todellisia uskon ja omantunnon asioita.

Onko sitten evankelisluterilainen valtiokirkko nimensä mukainen opin asioissa? Julkinen totuus on, että jo vuoden 1869 kirkkolaissa on sen 1 §:ssä poistettu luterilaisen opin ehdoton velvoittavuus, niin ettei kirkon tunnustus enää ole sidottu "perustusmääräyksiinkään" nähden tunnustuskirjojen oppiin.¹⁵¹⁾ Niinpä onkin kansankirkon »luterilaisuus« täysin kirjava käsite. Siellä saavat olla opettajina ne, jotka eivät pidä Raamattua sana sanalta Jumalan sanana, mikä on koko luterilaisen tunnustuksen peruskohta. Samoin ne, jotka suoraan ilmoittavat opettavansa toisin kuin kirkon tunnustuskirjojen oppi on. Jopa pidetään juuri sitä hyvänä luterilaisena, joka ei usko ja opeta niin vanhanaikaisesti kuin luterilaiset tunnustuskirjat.¹⁵²⁾ Olemme tätä riittävästi todistaneeet kirjoissamme, joista on maininta johdannossa.

Mutta tämän käytännössä ilmenevän kirjavuuden lisäksi *osoittaa jo mainitsemamme valtiokirkon kirkkolain 1 §:n tarkoituksellinen tunnustusvelvoituksen höllentäminen sitä, että mainittu kirkko ei käytä täydellä oikeudella evankelisluterilaisen kirkon nimeä.* Sanoohan hallintoneuvos Kahelin, että kirkko, joka jossakin kohdassa poikkeaa evankelisluterilaisesta tunnustuksesta, ei olekaan enää evankelisluterilainen. Hän nimittäin huomauttaa, että — jos hänen ehdotuksensa tulisi laiksi — voitaisiin sitä kiertää siten, että erillinen yhdyskunta vain jossakin mitättömässä kohdassa poikkeaisi luterilaisesta tunnustuksesta ja siten voisi saada oikeuden toimia. Mutta hän huomauttaa sen johdosta, että *"yhdyskunta, joka ei hyväksy evankelisluterilaisen kirkon uskonoppia, ei enää ole evankelisluterilainen uskonnollinen yhdyskunta".*¹⁵³⁾ Tässä tarkoitetaan yhdyskunnan julkista tunnustuspykälää. Mutta juuri niin on nykyisen kirkkolain 1 §:ssä vapauduttu tunnustuskirjojen opin sitovaisuudesta. Sehän jo selvästi todistaa, että kansankirkko ei ole paperillakaan enää evankelisluterilaisen mitat täyttävä yhdyskunta.

Lisäksi on ihmeteltävää sekin, että hallintoneuvos Kahelin ja valtiokunta, jotka pitävät itseään luterilaisina, tahtovat pakkokeinoin pi-

¹⁵¹⁾ A. J. Pietilä: Taistelu apostolisesta uskontunnustuksesta s. 35.

¹⁵²⁾ A. J. Pietilä: Taistelu apostolisesta uskontunnustuksesta s. 39
ja Kestääkö kirkko s. 22.

¹⁵³⁾ Tekstin korostukset koko tässä kirjassamme enimmäkseen kirjoittajan tekemiä.

dättää kirkon yhteydessä niitäkin, jotka vähät välittävät sen toiminnasta ja puhtaasti ulkonaisista syistä aikovat siitä erota. Mitä kirkon uskon ja tunnustuksen hylkääjät sen yhteydessä tekevät? Kirkkohan on tunnustusyhteys eikä mikään kansan pakkolaitos. Oikea kirkko etsii sieluja vain Jumalan sanalla.

Muuten huomautettakoon tässä, että on aivan poikkeuksellista, että kansankirkosta tahdottaisiin erota taloudellisista syistä. (Kirkon liian etäinen sijainti saattaa toisinaan herättää vakavaakin tyytymättömyyttä.) Kun kielletään uskonnollisten eroamissyiden olemassaolo, niin vaatii kansankirkko sen kautta, että sen täytyy aivan sekaoppisenaikin kelvata kaikille evankelisluterilaisille kristityille. Se asettuu siten ilman muuta heidän omientuntojensa hallitsijaksi ja tuomariksi.

Todellinen luterilainen kirkko on syntynyt ja kokoontunut juuri yksityiskohdissaan tarkan kristillisen opin perustukselle. Opillisista syistä se erosi sekä jaloja kristillisiä nimiä kantavasta paavikirkosta että toisinopettavista protestanteista. Samoilla perusteilla ovat kansankirkon opillisesta sekavuudesta ja epäluterilaisuudesta eronneet myöskin Suomen Vapaan Evankelis- Luterilaisen Kirkon perustajajäsenet Jumalan sanaan sidotun omantunnon velvoittamina.¹⁵⁴⁾ Puhtaasti uskonnolliset syyt johtivat erillisen evankelisluterilaisen kirkkomme syntymiseen.

Ehdotettu uskonnonvapauden rajoitus, jonka mukaan evankelisluterilaisen opin hyväksyvillä kristityillä ei saisi olla oikeutta perustaa evankelisluterilaista yhdyskuntaa, koska muka heillä ei voisi olla mitään uskonnollista syytä toimia erillään valtiokirkosta, johtaa todellisten uskonnollisten syitten halveksimiseen ja kieltämiseen ja omantunnon sortamiseen.

Sellainen ehdotus onkin johtunut — ei uskonnollisista, vaan pelkästään kirkkopoliittisista syistä. Kansankirkko ei tyydy toimintavapauteen eikä suuriin etuoikeuksiinkaan, vaan tahtoo vielä tätä erikoisasemaansa pakkokeinoin laajentaa.

Varatuomari Nordling tunnustaa lausunnossaan, että kansankirkosta voidaan erota uskonnollisista syistä ja hänen mainitsemansa esimerkit osoittavat, että hän sellaisia tunteeikin, vaikkei hän pidä niitä

¹⁵⁴⁾ Vertaa esim.: 'Paimen', vuosikerta 1924, sekä lähteissä mainitut tekijän kirjoittamat kirjat.

kirkolliseen eroon velvoittavina. Outoa, mutta myös hyvin ymmärrettävää on, että valiokunnan pappisjäsenet eivät pitäneet sellaisia syitä ollenkaan mahdollisina.

3.1.5 Lausuntoja uskonnonvapaudesta asian käsittelyssä

3.1.5.1 Ehdotusta kannattaneiden lausuntoja

Ehdotuksen tehnyt *hallintoneuvos Kahelin* korosti vielä sitä, että yksilön oikeus vapaasti muodostaa vakaumuksensa ja hänen oikeutensa yhdyskuntana harjoittaa uskontoa ovat "kaksi toisistaan osaksi riippumatonta puolta". Uskonnon harjoittaminen yhdyskuntana voisi vaatia rajoitusta, jos ilmenee "sairaalloisia ilmiöitä, epäsuuntia", jotka vaarantavat siveellisyyttä taikka ovat valtiolle vaaralliset. Missään tapauksessa ei saisi sallia, että "vain taloudellisista syistä" saisi muodostua erillisiä evankelisluterilaisia yhdyskuntia. Henkilön, joka on omaksunut evankelisluterilaisen kirkon opin, on myös alistuttava sen (kansankirkon) ulkonaiseen järjestykseen. Sillä, joka pitää tätä alistumista omaatuntoaan loukkaavana, on mahdollisuus erota kansankirkosta ja harjoittaa uskontoaan yksityisesti siviilirekisteriin kuuluen. Varatuomari Nordlingin esittämät toisenlaiset syyt ovat toisarvoisia syrjäytettävät kansankirkon yhtenäisyyden säilymisen hyväksi.

Tähän on sanottava, että yksilön oikeus muodostaa oma vakaumuksensa ja sen harjoittaminen uskonnollisessa yhdyskunnassa ovat täydessä riippuvaisuussuhteessa toisistaan, kuten edellä jo on osoitettu. Valtiolle kuuluu oikeus rajoittaa tätä julkista toimintaa vain silloin, jos se loukkaisi lakia ja hyviä tapoja. Mutta hallintoneuvos Kahelinin ehdotus ei tarkoitakaan uskonnollisten "sairaalloisten ilmiöiden, epäsuuntien" hillitsemistä, vaan yksinomaan toisten evankelisluterilaisen opin tunnustajien toiminnan pakollista häiritsemistä ja estämistä. On asianajotemppu tässä yhteydessä vedota sairaalloisiin epäsuuntiin. Tämä on sitä epäoikeutetumpaa, kun hallintoneuvos Kahelinin ylistämässä kansankirkossa on täysin määrin myös epäluterilaisuutta, epäkristillisyyttä, sairaalloisia ilmiöitä sekä siveellisellä että uskonnollisella ja valtiollisellakin alalla. Siitä enemmän toisessa yhteydessä.

Vaatus, että taloudellisista syistä ei saisi erota valtiokirkosta — mikä ei olekaan oikea kristillinen eron syy — osoittaa, että kansan-

kirkko tahtoo pakottaa sellaisiakin välinpitämättömiä, epäkristillisiä aineksia keskuudessaan pysymään juuri oman taloutensa vahvistamiseksi. Kun kielletään omantunnon syistä eroavia evankelisluterilaisia kristittyjä muodostamasta omia evankelisluterilaisia yhdyskuntia, johuu se taas kunniallisen vakaumuksen kylmästä halveksimisesta.

Rovasti Feliks Lujanen (†), joka oli siviilivaliokunnan puheenjohtaja ja joka nimellään varmisti valiokunnan lausunnon, vielä vain korosti sitä, että evankelisluterilaisen kristityn erotessa evankelisluterilaisesta kansankirkosta ja muodostaessa oman evankelisluterilaisen kirkon — eivät syyt tähän "missään tapauksessa siis ainakaan voi kuulua uskonnonvapauslain piiriin". Kaikkia kansankirkossa ilmeneviä opillisia erilaisuuksia rovasti Lujanen vain pitää "heikkouksina", joita kaikissa muissakin yhdyskunnissa ilmenee. Opillisten asioiden tähden eroaminen kansankirkosta hänen mielestään johtaa vallattomuuteen.

Rovasti Lujanen on siis sitä mieltä, että se, joka jatkuvasti kirkossa opettaa, että Raamattu ei ole sana sanalta Jumalan pyhää sanaa ja joka pääkohdissakin poikkeaa luterilaisten tunnustuskirjojen opista, on vain heikko, jota on kuultava ja jonka opetusta ei saa tositeolla kavahtaa. Tämä on kyllä ainoa tapa suojata kansankirkon yhtenäisyyttä opin asioissa, mutta se on täysin ristiriidassa Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen selvän opin kanssa. Luther ja tunnustuskirjat asettavat kirkollisen yhteyden ehdoksi *yksimielisyyden kaikissa opinkohdissa*.¹⁵⁵⁾ Opillinen heikkous on vain sitä, että joku tietämättömyydestä omaksumu tai opettaa jotakin puhtaasta opista poikkeavaa — haluten jatkuvan opetuksen kautta ojentua siihen. Kansankirkossa sallitut Raamatua silpovat, epäluterilaiset ja mielivaltaiset opetukset esiintyvät — ei "heikkojen" heikkoutena, vaan itselleen vapautta vaativina oppikäsitteinä, joita julkisesti opetetaan kirkossa ja kirjallisuudessa.

Ajatelkaamme vain esim. professori Granfeltin, arkkipiispa Johanssonin ja professori Pietilän laajoja epäluterilaisia uskon- ja siveysopin esityksiä. Onko se heikkoutta? Ei ensinkään. Päinvastoin ne ovat aivan "vahvoja opetuksia", jotka juuri sellaisina ovat saaneet

¹⁵⁵⁾ Sovinnon ohjeessa lausutaan seurakuntien yhteyden perustuksena olevan, "jos (seurakunnat) vain opissa ja kaikissa sen kappaleissa ("in doctrina eiusque articulis omnibus") ja, sakramenttien jakamisessa keskenänsä sopivat" (suom. s. 531 - Miller s. 553).

myös yleisen hyväksymisen kansankirkon piirissä. Tämä on lankeamista pois luterilaisesta opista ja tällaista on jatkunut vuosisatoja.

Nyt rovasti Lujanen pitää uskonnonvapautena sitä, että asiasta tietoisia luterilaisia kristittyjä pakotetaan näitä ei-luterilaisia opetuksia kuulemaan ja niiden opettajiin pitäytymään niin kuin lammas seuraa paimentansa. Pahana vallattomuutena hän pitää sitä, että nämä luterilaiset kristityt eroaisivat epäluterilaisten opettajien yhteydestä ja kokoontuisivat kansankirkosta erillään toimiviksi evankelisluterilaisiksi seurakunniksi, joissa Jumalan sana puhtaasti saarnataan jne. Ei tällainen käsitys ole muuta kuin kansankirkon opillisen vallattomuuden vahvistamista ja ihmisten pakottamista saman mielivallan alaisuuteen. Tämä ei ole pienimmässäkään määrin uskonnonvapautta vaan sen tunnotonta sortamista

Opettaja J. Jussila, joka oli Iin rovastikunnan edusmies, piti riittävänä vapautena sitä, että kukin saa oman suuntansa seuroissa yms. tavalla harjoittaa oman vakaumuksensa mukaista uskonnollisuutta.

Tämähän on juuri kansankirkolle tunnusomaista sisäistä separatismia (= eristäytymistä), joka selvästi osoittaa, että se on erimielisyyksien yhteyttä, jollaista seurakunnallista yhteyttä ei Raamattu eikä luterilainen tunnustus tunne. Kristillinen seurakunta kokoontuu näin: "*Ja he pysyivät* apostolien opetuksessa ja keskinäisessä yhteydessä..." (Apt. 2:42). Opillisissa asioissa vallitsee tämä laki: "Vähäinen hapatus hapattaa koko taikinan" (Gal. 5:9). Mutta eihän kansankirkko pyrikään olemaan opillisesti yksimielinen, apostolinen kirkko vaan sen vastakohta: erimielisesti opettava ja kokoontuva nykyaikainen kansankirkko. Sekavan ja kirkollisesti sairaalloisen suuntakristillisyyden suositaminen riittävänä uskonnonvapautena tietoisille luterilaisille kristityille on vain heidän pakottamistaan opilliseen sekavuuteen ja väärään seurakunnallisuuteen.

Rovasti K. R. Kares kuuluu myös — ja kaikkein ankarimpana — uskonnonvapauslain rajoittamista kannattavien joukkoon. Hän tosin vastusti ehdotusta, mutta vain siitä syystä, että se rajoittaa uskonnonvapauslakia *liian vähän ja epäjohdonmukaisesti*, ja että sitä — jos se toteutuisi — voisi helposti kiertää. Hän tahtoo, että maassamme on kristilliselle ja evankelisluterilaiselle uskolle annettava "*täysi arvo kansan kasvattajana ja sen kaikkia oloja määräävänä*" ja sen tähden olisi uskonnonvapauslakia huomattavasti muutettava. Ja myöhemmäs-

sä lausunnossaan hän ilmoitti, miten sitä olisi muutettava: *"Jos olisi kysymyksessä aloite, jolla tahdottaisiin estää kirkosta eroamista, niin minä puolestani olisin kaikkein jyrkimpienkin toimenpiteitten kannalla. Ei minussa siinä kohden mitään estettä ole."*

Rovasti Kares ei ensinkään tyydy siihen, että kirkko saisi Jumalan sanalla kasvattaa jäseniään ja toimia uskon ja tunnustuksen asioissa niin hyvin kuin taitaa. Ei. Hän vaatii evankelisluterilaiselle kansankirkolle sellaista yleistä asemaa Suomessa, että sen toiminta olisi suoras-taan kansan "kaikkia oloja määräävää". Tämä merkitsisi käytännössä sitä, että ainoastaan kansankirkon hengellisyyden tunnustaja pääsisi etuoikeutettuna kaikkiin määrääviin asemiin, että valtion täytyisi kaikessa ottaa huomioon kirkon tahto ja edut. Koko kansan elämä ja toiminta olisi silloin vain siinä tapauksessa kohdallaan, jos se alistettaisiin kirkollisen johdon ja siunauksen varaan. Eikä tässä mainita edes kreikkalais-katolista valtiokirkkoa. Kirkko olisi — riippumatta ihmisten uskosta tai epäuskosta — "kaikkia oloja määräävä". Se olisi siis muka korkein kansallinen ja valtiollinen mahti.

Tämä kirkollinen kanta on aito paavillinen. Ja Saksan nk. tunnustuskirkolla on täsmälleen sama vaatimus valtioon nähden, mikä asenne juuri on sikäläisen kirkkostaistelun varsinainen perussy. Valtio on siellä tarjonnut kirkolle täyttä toiminnanvapautta kirkon olemuksen mukaisessa toiminnassa — sen jäsenten sielujen johdattamiseksi kirkon omalla tavalla. Tätä oikeutta — kirkon ainoana oikeutena — pidetään siellä kirkon asemaa halventavana. Rovasti Kares kuuluu täällä täysin samaan kirkolliseen rintamaan, joka valtion toteuttaessa täydellisen uskonnonvapauden nousisi ankaraan taisteluun valtiota vastaan. Kun valtio silloin antaisi kirkolle vapauden toimia omalla hengellisellä alallaan ja omin voimin, syytettäisiin valtiota kristinuskon vastustajaksi ja vainoojaksi, kun se ei enää ylläpitäisi kirkkoa maallisella valallaan.

Jos tarkastelemme kansankirkkojen merkitystä muitten kansojen elämässä, puhumatta katolisesta kirkosta eri maissa ja Espanjan ja keskeisen Euroopan ongelmallisista oloista, niin esim. Englannin kansankirkko, jota pidetään monessa suhteessa mallina muille ja jonka johtomiehet ovat kirkkojenvälisen maailmanliiton kellokkaita, liikkuu taitavasti poliittisilla kentillä, antaa pakanauskontojenkin kokoontua kirkossaan "maailman rauhan" tarkoituksessa ja sallii siellä puhutta-

van jopa bolshevistisen Neuvosto-Venäjän hyväksi.¹⁵⁶⁾ Pohjoismaissa on perusaatteiltaan jumalankielteinen marxilaisuus yhteiskunnallisesti määräävässä asemassa ja kansankirkot suhtautuvat suopeasti tuohon aivan toisenlaiseen maailmankatsomukseen, kuin mitä niiden pitäisi kirkkoina edustaa. — Nämä esimerkit tahtovat vain osoittaa, että kansankirkot valtion kannaltakin ovat aivan epävarmoja laitoksia.

Ei riitä, että jokin kirkko vaatii itselleen historiallisen kehityksen perusteella määräävää asemaa kansan julkisessa elämässä. Meidän oloissamme olisi tuo määräävä vaikutus uskonnollisesti aivan kirjavaa, kansallisesti epämääräistä ja siveellisesti tinkivää.

Ja tällaisen kirkon ulkonaisen vallan lujittamisen tarkoituksessa ollaan valmiita "jyrkimpiinkin toimenpiteisiin" uskonnonvapauden lopettamiseksi, niin että tahdottaisiin estää yleensäkin eroaminen siitä. Sen ohessa pidetään kansankirkosta erillään toimivan luterilaisen kirkon olemassaoloa aivan turhana ja kiellettävänä asiana, vaikka siellä Jumalan sana yksimielisesti puhtaana saarnataan ja tositeolla ohjataan ajallista elämää Jumalan lain uomiin eikä jatkuvaa uppiniskaista toisielisyyttä uskon ja Jumalan lain määräämän kristillisen vaelluksen asioissa sallita.

Rovasti Kares esiintyi kirkolliskokouksessa häikäilemättömänä kirkkopoliitikkona, joka vähät välittää näitten hengellisten asioiden hengellisestä hoitamisesta.

Merkittävää on myös, että *tohtori Paavo Virkkunen*, joka on tunnettu opillisesti erittäin vapaamieliseksi, asettui empimättä kannattamaan tehtyä ehdotusta. Hän oli sitä mieltä, että yksilöiden oikeus vapaasti myös harjoittaa uskontoaan yhdyskuntana on paheksuttavaa "yltiöpäistä liberalismia". Nyt kyseessä olevaan asiaan sopisi muka tämä Paavalin sana: "Älkää antako vapauden tulla pahuuden peitteeksi".

Tri Virkkunen on tässä ilmeisesti ollut ymmällä siitä, mitä siinä raamatunlauseessa pahuudella tarkoitetaan. Hän itse kannattaa uskonnonvapauden rajoittamista kansankirkon opillisen pahuuden, se on: opillisen huolimattomuuden turvaamiseksi. Sen sijaan hän pitää niitä, jotka tästä pahuudesta lakkaavat ja muodostavat kansankirkosta erillään toimivia uskollisesti luterilaisia seurakuntia, pahuuden harjoitta-

¹⁵⁶⁾ W. Oesch: Führen die Weltkirchenkonferenzen nach Canterbury? s. 8, 19, 36.

jina — evankeliumin vapauden peiton alla. Hän tahtoi, että maallisen lain nojalla pitäisi sellainen "pahuus" estää, ja kehottaa kaikkia harjoittamaan "hyvyyttä", se on: jäämään kansankirkon opilliseen väljyyteen.

Rovasti V. R. Malmivaara piti tätä ehdotusta sellaisena, joka vain "pyrkii rajoittamaan yksityisiä valtapyyteitä meidän rakkaan kirkkomme piirissä." Emme ihmettele, ettei herännäistaholla ollenkaan ymmärretä kristillisen opin puhtauden vaatimusta ainoana kirkollisen yhteyden edellytyksenä. Eikä rovasti Malmivaara huomaa, että hän samalla on tukemassa juuri oman kirkkonsa valtapyyteitä, joitten kautta tahdotaan kieltää kristillinen ja luterilainen uskon ja opin arvostelu-oikeus. Hän koettaa vielä todistaa, että suhtautuminen evankelisluterilaiseen kansankirkkoon riippuu siitä, mitä siellä luetaan, eikä siitä, mitä siellä saarnataan. Siitä vielä tuonnempänä. Opillisista syistä tapahtuvaa eroamista kansankirkosta hän pitää "turhanpäiväisenä" ja hän iloitsee siitä "jos saamme esteitä rakennetuksi" tällaisten eteen.

Vaikkakin *rovasti L. P. Tapaninen* (laestadiolainen) tiesi, että kirkon tulisi toiminnassaan turvautua hengellisiin keinoihin, kannatti hän kuitenkin tehtyä ehdotusta. Hän lienee ollut siinä toivossa, että kansankirkossa säilytettäisiin eri suuntien hengelliset voimat ja että siten kirkonkin täytyisi paremmin lopettaa toisten vainoamista omassa piirissään. Samalla kirkon asema maassamme vahvistuisi.

Tässäkin lausunnossa ilmenee hyvässä tarkoituksessa laskelmoivaa kirkkopoliittikkaa ilman todellista opillista pohjaa.

Yhteistä kaikille näille lausunnoille on, että ne pitävät arvosteluperusteenaan kirkollisissa asioissa kansankirkkoa ja opillisissa asioissa tyydytään nimelliseen oppitunnustukseen — paperipykälään. Kuitenkin kirkon edut ensin ja ennen kaikkea! Näin ollen ei voida käsittää kirkollisia asioita hengellisesti, niin että kirkon tunnustama usko ja oppi olisi ainoana arvosteluperusteena. Seuraus onkin, että kansalaisten luonnollisiinkin oikeuksiin kuuluvaa uskonnonvapautta ei tahdota tunnustaa "sydämessä uskomista" pitemmälle. Tätä oikeutta vastustaa kirkko ajaen omia valtapyyteitään ja vaatii vielä valtiota sitä siinä auttamaan — silloinkin kun toinen uskonnollinen yhdyskunta toimii täysin lakien ja hyvien tapojen mukaisesti. Tällainen kanta merkitsee käytännössä selvää omantunnon sortoa ja vainoa.

3.1.5.2 Ehdotusta vastustaneiden lausuntoja

Professori S. R. Björksten osoitti, että hallintoneuvos Kahelinin ehdotus loukkaa uskonnonvapautta. Kansankirkon tulee tyytyä siihen, että siitä voidaan erota ja muodostaa siitä erillisiä evankelisluterilaisia yhdyskuntia. Tässä tulee kyseeseen tämä Raamatun kohta: "Sen tähden kaikki, mitä tahdotte, että ihmiset tekisivät teille, tehkää samoin tekin heille", Mt. 7:12. Kansankirkko on lisäksi jäävi arvostelemaan muita, koska se samalla ajaa omaa asiaansa.

Piispa Jaakko Gummeruksen (†) lausunto on huomattava siinä suhteessa, että hän tunnustaa meidän eroamisemme kansankirkosta aiheutuneen "sellaisista syistä, että sen estäminen merkitsisi omantunnon sortoa". Ja edelleen hän sanoo: "Se ei ollut vallattomuutta, vaan sen takana olivat kunnioitettavammat omantunnon syyt".

Verratessamme tätä lausuntoa esim. rovasti Lujasen, Kareksen ym. syytöksiin vallattomuudesta huomaamme, miten vastakkaisiin tuloksiin valtiokirkossa tullaan siihen nähden, mikä on uskonnonvapauteen kuuluvaa ja mikä on omantunnon sortoa. Piispa Gummeruksen lausunto vastaa tässä todellisuutta.

Varatuomari L. Nordling lisäsi vielä, että olisi kohtuutonta sallia vaikkapa pakanallisten yhdyskuntien muodostumista, mutta samalla kieltää tätä oikeutta niiltä, "jotka ovat meidän lähimpiä uskonheimolaisiamme".

Tässä lausunnossa sivuttiin läheltä erästä tosiasiaa, joka antaa niin synkän varjon tuolle ehdotukselle ja kirkolliskokouksen päätökselle. Onhan nimittäin selvää, että — jos kansankirkko todella uskollisesti rakastaisi evankelisluterilaista oppia, se ilolla tervehtisi jokaista uskollisesti luterilaista yhdyskuntaa ja kirkkoa, joka syntyisi sen läheisyyteen. Nyt se kuitenkin sen sijaan tahtois kylmästi estää ainoankaan sellaisen evankelisluterilaisen yhdyskunnan syntymisen maassa. Tämä paljastaa kyseessä olevan hankkeen kammottavan itsekkyyden ja kylmyyden luterilaisen opin uskollista tunnustamista ja harjoittamista kohtaan. — Varatuomari Nordling sen sijaan kunnioittavasti suhtautuu toistenkin evankelisluterilaisten uskoon ja tunnustukseen.

Professori G. O. Rosenqvist lausui, että evankelisluterilaisilla kristityillä on oleva sama oikeus uskonnonvapauteen kuin muillakin ja

että erillisten evankelisluterilaisten yhdyskuntien syntymisen ei tarvitse perustua vallattomuuteen, vaan vakaviin syihin. Kansankirkon tulee vaalia toimintaansa hengellisin asein. Hän puhui aivan yleisesti.

Kaikkein huomattavin oli *rovasti K. W. Tamminsen* lausunto. Hän osoitti, että moni kansankirkon pappi aivan oleellisissa kohdin ei ole luterilainen. Mainitsipa hän erään räikeän esimerkinkin tästä. Ja sitten hän tuli tähän merkittävään tulokseen: *"Kun tällaiset henkilöt saavat olla kirkon opetusistuimilla ja vieläpä papiston kasvattajina, ja tällainen olotila saa jatkua ja kehittyä, ei luterilainen kirkko enää todellisuudessa ole sitä, mitä sen virallinen tunnustus on. Silloin täytyy ehdottomasti evankelisluterilaisilla kristityillä olla oikeus erota sellaisesta kirkosta ja muodostaa toinen evankelisluterilainen kirkko, joka seisoo aivan samalla pohjalla kuin sen kirkon virallinen tunnustus on, josta hänen on ollut pakko erota."*

Tämä oli ainoa lausunto, jossa kirkon oikeutusta arvosteltiin opillisella mitalla ja tarkalleen luterilaisella tavalla. Tässä otteessa on joka sana kohdalleen osunut. Juuri sillä perusteella on Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko syntynyt.

Edelleen hän todistaa meistä, ettei erillisen evankelisluterilaisen kirkkomme muodostamiseen "mikään muu heitä vaatinut kuin uskonnollinen vakaumus". Ja lopuksi hän sanoo, että hän pitää tällaista ehdotusta — jos se toteutuisi — "mitä syvimpänä uskonnonvapauden loukkauksena".

Yhteistä näille lausunnoille oli, että niissä tunnustetaan erillisten evankelisluterilaisten yhdyskuntien muodostuminen uskonnollisista syistä ja että hallintoneuvos Kahelinin ehdotusta pidetään uskonnonvapautta loukkaavana. Rovasti Tamminen yksin lausui totuuden, jonka mukaan tietoinen luterilainen kristitty ei voi jäädä kansankirkon piiriin. Näissä lausunnoissa annettiin arvoa toisten vakaalle uskonnollisuudelle.

3.1.6 Kirkolliskokouksen päätös

Kirkolliskokous päätti 61 äänellä 34 vastaan [n. 2/3 enemmistöllä] hyväksyä tuon uskonnonvapauden rajoittamista tarkoittavan ehdotuksen. Päätöksen johdosta ei pöytäkirjaan ole merkitty vastalauseita. Vain Sanansaattaja-lehdessä ilmaistiin tyrmistys moisen päätöksen johdosta.¹⁵⁷⁾ Suomen Vapaan Evankelis- Luterilaisen Kirkon nimissä lähetimme kansankirkkoon suopeasti suhtautuville päälehdille arvos-televan kirjoituksen. Muut lehdet sen julkaisivat — mutta 'Uudessa Suomessa' sitä ei näkynyt.

Kirkkomme ei ole riippuvainen toisen kirkon päätöksistä. Jos valtio rajoittaa vapauttamme, on se valtion asia. Eikä mitkään uskoa ja tunnustusta ehkäisevät ja häiritsevät päätökset oleellisesti muuta kirkkomme toimintaa. Jumalan sanaa ei voida kahlehtia. Tämän asian käsittely vain osoittaa, miten vihamielisesti voidaan suhtautua seurakuntiin, jotka toteuttavat luterilaista seurakunnallisuutta — erillisinä yhdyskuntina, koska se kansankirkon piirissä ei ole mahdollista.

Tähän verrattavaa voimme löytää esimerkiksi Preussista silloin, kun siellä pantiin toimeen reformoidun ja luterilaisen kirkon pakkoyhdistäminen. Silloin joksikin aikaa kiellettiin tätä vastustavilta kansalaisilta oikeus siirtyä maasta pois.¹⁵⁸⁾ Ja Venäjän yhtenä keinona Suomen kansallisen toiminnan tuhoamiseksi oli määräys, että kreikkalais-katolinen kirkko oli tuleva koko valtakunnassa etuoikeutettuun asemaan. Tuon kirkon piti silloin olla "kaikkia oloja määräävä".¹⁵⁹⁾

¹⁵⁷⁾ Sanansaattaja 1933 s. 185 (Lauri Takala).

¹⁵⁸⁾ Herzog: Encyklopädie ("Union") s. 710 — C. F. W. Waltherin kirjassa "Brosamen" s. 504.

¹⁵⁹⁾ Suomen Vapaussota 1918 (Soikkeli) I s. 50. Kreikkalais-katolinen kirkko oli oleva ainoa valtiokirkko koko Venäjän valtakunnassa — siis myöskin Suomessa. Ev. Lut. kirkon piti olla toisarvoinen kirkko.

3.2 Kansankirkosta erillään olevan ev.lut. kirkon toiminnan oikeutuksen arvostelua kirkolliskokouksessa

Tehdyn anomusehdotuksen johdosta käydyssä keskustelussa jouduttiin erityisesti arvostelemaan myös Suomen Vapaan Evankelis-Luterilaisen Kirkon olemassaolon oikeutusta.

Olisi luullut, että tämä arvostelu olisi ollut asiallista ja ilmeisiin tosiseikkoihin perustuvaa. Näin ei ollut asianlaita — kuin osaksi. Eräissä lausunnoissa tunnustettiin kyllä kirkkokunnallemme uskonnonvapauden mukainen olemassaolon oikeutus. Rovasti Tamminen vielä todisti eromme perustuvan luterilaisen tunnustuksen suoranaiseen velvoitukseen. Piispa Gummeruksen kanta on jo yllä mainittu. Mutta näissä molemmissa lausunnoissa tahdottiin myös osoittaa, ettei sentään olisi riittävää syytä toimia erillisenä evankelisluterilaisena kirkkona. Jopa jotkut ilman muuta pitivät kirkkomme syntyä "vallattomuutena" (Lujanen, Sariola), vieläpä "suurena ja lapsellisena vallattomuutena" (Kares).

3.2.1 Kansankirkossa olisi voinut vapaasti toimia

Yleisimpänä perusteena, jonka nojalla ei muka olisi tarvinnut muodostua erilliseksi evankelisluterilaiseksi kirkoksi, esitetään, että kyseessä olevia tinkimättömästi luterilaisia pastoreita ei ole ahdistettu heidän julistuksensa tähden (**Gummerus, Kares**). He olisivat saaneet edelleen toimia kansankirkossa ja harjoittaa siellä kirkkokuria veljeskurin muodossa (**Lujanen**).

Tämän johdosta on sanottava, että olisimme tosiaankin saaneet valtiokirkossa tuolla tavalla toimia, mutta vain määrätyllä ehdolla. Meidän olisi tullut samalla sallia ja hyväksyä samassa kirkollisessa yhteydessä yhtä oikeutettuina kaikkia siellä esiintyviä poikkeamisia luterilaisesta opista. Mutta se, joka pitää uskoa ja oppiaan totuutena, ei voi mitenkään jäädä sellaista opillista välinpitämättömyyttä harjoittamaan. Kuuluuhan jo totuuden luonteeseen, että se hylkää sille vastakkaisen vääryyden. Raamattu ja luterilainen tunnustus korostaa sitä, ettei saa osallistua toisten synteihin — juuri myös opin asioissa. Niin-

pä luterilainen kirkko pysyi erossa zwingliläisestä kirkosta sen tähden, että oli todettu selvä eroavaisuus ehtoollisopin kohdalla. Alistuminen vain yhtenä "suuntana" toisten suuntien rinnalla toimimaan kirkossa osoittaa juuri omantunnon turtumista totuuden loukkaamattomuutta kohtaan.

Ja lisäksi on huomattava, että on tunnotonta vain ajatella sitä, mitä papit saavat tehdä. Onko sitten aivan yhdentekevää, mitä sanankuulijat joutuvat kuulemaan?! Sielunsa autuudesta todella huolehtivaa kristittyä ei rauhoita se, että siellä täällä joku saarnaa enemmän luterilaista oppia kuin toinen, vaan hän — kuulija — on oikeutettu ja velvoitettu seuraamaan vain Hyvän Paimenen ääntä ja kavahtamaan vierasta.

3.2.2 Luther oli muka suuntakristillisyyden kannalla

Rovasti Lujanen tuo jälleen eteemme sen jo perusteellisesti kumoamamme väitteen, että Luther olisi tyytynyt tuollaiseen suunta-asemaan paavikirkossa, jos paavi olisi siihen suostunut. Tämä ei ole totta. Esitämme tässä vain yhden Lutherin lausunnon, joka riittää vakuuttamaan tässäkin suhteessa: "Sillä sitä ei kukaan saa eikä kenenkään pidä luulla tai olettaa, että tahtoisin yhtyä paavin tai paavilaisten kanssa, jolleivät hän ja he yhdy evankeliumiin... Sen tähden sanon: jolleivät he omaksu juuri tätä, tätä, tätä evankeliumia, jota minä kutsun evankeliumikseni ja jota niin monen vainon ja vaaran alaisena olen tunnustanut, niin ei ole olemassa mitään toiveita yhteydestä minun, kaikkein viheliäisimmän syntisen ja kaikkein pyhimmän isän (paavin) välillä."¹⁶⁰⁾ Kun hän vaati evankeliumin opille vapautta, niin se merkitsi todella sellaista vapautta, ettei mitään toisenlaista oppia saanut sen rinnalla sallia. Suuntavapaus on Lutherille samaa kuin totuuden kieltäminen.

¹⁶⁰⁾ Luther: Walch² XIX 640, kirjelmä Soestissa oleville saarnaajille 1535

3.2.3 Herännäisyyden kirkollisuus esikuvana

Edelleen *rovasti Lujanen* luulee saavansa sekaoppisen kansankirkon puolustamiseksi tukea siitä, että 100 vuotta sitten räikeän järkeisoppineisuuden keskellä Antti Björkqvist ja Antti Achrenius kirkon piirissä hiljaisuudessa tekivät työtään. Ja samoin hän kertoo heränneitten uskollisesta kirkollisuudesta Kalajoen käräjien aikana. Nykypäivä nauttii muka siunausta tällaisen uskollisuuden hedelmänä.

Onko todella luettava herännäisyyden voitoksi ja siunaukseksi sitä, että he jäivät kansankirkkoon, jonka arkkipiispa jyrkästi vastusti heidän eräitä toivomuksiaan suoraan sanomalla heille: "Se, mitä tehtiin ensimmäisessä kristillisessä kirkossa, ei kuulu meille (kansankirkolle) enää"?¹⁶¹⁾ Tähän tyytyivät heränneet juuri kohta 100 vuotta sitten ja tyytyvät edelleen. Tuo arkkipiispa Melartinin sana on kansankirkossa totuus tänäkin päivänä. Herännäisyyden "siunaus" ei ole tätä olotilaa muuttanut, vaikka kansankirkko on eräissä otteissaan vapaa-mielisempi nykyaikana kuin 100 vuotta sitten.

Ja mikä on herännäisyyden opillinen hedelmä tänä päivänä kansankirkossa? Siellähän vallitsee täysi opillinen kirjavuus Raamatun sanainnoituksen ja kasteen hyödyn kieltäjistä tuhatvuotisopin harhoja opettaviin saakka. Ja edelleen pysyy siinä herännäisyys mukana — ei tosin vainottuna enää, vaan yhtenä suosituimpina hurskausmuotona, kun se ei ole tarkka luterilaisen opin suhteen. Juuri sellaisena sitä niin sopivana pidetään — varsinkin kun pohjalaisilla vielä on eittämättömät kansalliset ansiot. Mutta nämä ansiot eivät ole uskonnollisesti ratkaisevia, sillä onhan isänmaanrakkaus luonnollinen hyve.

Jos 100 vuotta sitten olisi täälläkin syntynyt puhtaasti opettavia luterilaisia seurakuntia ja ne olisivat pysyneet uskollisina tunnustuksessaan, niin se vasta siunaus olisi ollut. Sellaista voimme kertoa ulkomailta juuri samoilta ajoilta.

Tarkalleen sata vuotta sitten siirtyi Saksasta luterilaisia kristityitä kirkollista sekaoppisuutta kavahtaen sekä Australiaan että Yhdysvaltoihin. Niistä pääosa selviytyi uskollisesti luterilaisiksi kirkoiksi. Siitä vasta siunauksen lähde on auennut. Kun herännäisyyden "siunaus"

¹⁶¹⁾ Melartinin kirje 1839: Takolander "E. G. Melartin II" s. 130, SKST. XII.

vähät välittää, jopa kylmästi vastustaa luterilaisia seurakuntia, joissa Jumalan sana yksimielisesti puhtaana opetetaan, niin nuo uskolliset luterilaiset Yhdysvalloissa ja muualla sydämellisesti tunnustautuvat uskollisiin luterilaisiin kaikkialla. Ja heidän siunauksensa siellä on edelleen se, että Jumalan sana vieläkin yksimielisesti puhtaana opetetaan. – – Tämä on hedelmä, josta luterilainen voi iloita.

3.2.4 Toimintamme pienuus on muka todistus meitä vastaan

Rovasti Kares taas sanoo, että "elävä elämä onkin osoittanut, että he (tarkoitetaan meidän toimintaamme) läksivät perustamaan kirkkoa vain päähänpistonsa nojassa, vallattomuudesta, jolla ei ollut muita pohjia, kuin eräitä Amerikan oloista saatuja esikuvia, joita siellä voi ymmärtää, mutta meillä ei. Meillä on tässä suhteessa laajamielinen kansankirkko".

"Elävällä elämällä" rovasti Kares tarkoittaa sitä, että Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen kirkko on jäsenluvultaan pieni, koska hän myöhemmin sanoo, että tämän asian käsittelyssä kuurnitaan erästä pientä hyttystä, joka sitä paitsi on sellainen, että niin kuin puheessani mainitsin, käytännöllisessä elämässä tämä este (meidän toimintaamme tarkoittava kielto) ei merkitse yhtään mitään, vaan on aivan tyhjän arvoinen."

Rovasti Kares voi kyllä olla ylimielinen toimintamme ulkonaista pienuutta tarkatessaan. Mutta eihän totuus koskaan kysy, onko mukana paljon tai vähän. Eikä jonkin kirkon pieni tai suuri jäsenmäärä todista mitään siitä, millä perusteella se on syntynyt. Jos jostakin kirkosta väitetään, että se on syntynyt "vain päähänpiston nojassa", "vallattomuudesta, jolla ei ole ollut muita pohjia, kuin eräitä Amerikan oloista saatuja esikuvia", niin se on myöskin tosiasioidella todistettava. Rovasti Kares ei yritäkään sitä tehdä. Vastaavasti voitaisiin myös moittia Vapahtajan vaikutusta, kun useimmat häntä seuranneista opetuslapsista hänet jättivät ja hän toisillekin sanoi: "Tahdotteko tekin mennä pois", Joh. 6. Apostolienkin toiminta oli monin paikoin aivan pientä ja arvottoman näköistä. "Elävä elämä" kulki sen ohi ihmetellen, ylvästellen ja vainoten. Lutherkin kirjoittaa noista ilmiöistä Jeesuksen opetuslasten piirissä, että häntä on usein hämmästyttänyt, että Kristus omiensa kesken saarnavirassaan osoittautuu niin heikoksi ja että perkele te-

kee itsensä niin vahvaksi, että etevimmätkin (opetuslapset) kokonaan luopuvat evankeliumista. Mutta: "Tulkoon siis vapaasti luopumisia ja vainoja, tätä oppia ei kuitenkaan voida hävittää. Evankeliumi kuitenkin voi ja tahtoo olla perustettuna muuhun kuin valtaan tahi oppineiden ja ylhäisten persooniin, ja toinen on se voima, joka pitää tätä oppia yllä.¹⁶²⁾

Kristitty ei koskaan arvostele kirkollisia asioita niiden suuruuden tai pienuuden mukaan, vaan uskon, opin ja tunnustuksen mukaan. Tässä suhteessa todistaakin rovasti Kares, että pieni kirkkoyhdyskuntamme seisoo "jyrkästi evankelisluterilaisen tunnustuksen pohjalla."

Tuo puhe "päähänpistosta" ja "vallattomuudesta", joka muka perustuisi vain amerikkalaisiin esikuviin, onkin rovasti Kareksen oma päähänpisto. Jokainen asioita seurannut tietää, että eroamisemme syyinä oli kansankirkossa sallittu ja vallalla ollut sekavuus uskon ja opin pääkohdissakin. Sitä saimme mitä tuskallisimmin kokea sekä saarnatuolien juurella että yliopiston oppisaleissa. Olemme monen huokauksen alaisena vain seuranneet Jumalan sanaan sidotun omantuntomme velvoitusta. Jos tämä on "lapsellista vallattomuutta", niin mitä sitten on se, että ollaan vain virallisen kylmiä kirkollisia — vähät välittämättä opin puhtaudesta! Kristityille on kirkko aina tunnustusyhteys eikä mitään muuta.

Näin opettaa myös Raamattu ja luterilainen tunnustus. Siihen ei ole tarpeen mitään amerikkalaisia esikuvia. Tämän kirjoittaja kuulikin ensi kerran puhuttavan luterilaisten omien seurakuntien mahdollisuudesta silloin, kun emme edes tunteneet tunnustuksellisia luterilaisia ulkomailla. Jos sitten saadaan — vaikka mistä maailman kolkasta — kirjallisuutta tai mitä tietoa tahansa, joka vain ammentaa Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen lähteistä kirkasta totuutta, niin se ei ole "amerikkalaista", vaan luterilaista ja raamatullista. Tunnustukselliset luterilaiset kirkot kaikkialla maailmassa toimivatkin saman uskon ja opin perustuksella. Siinä ei ole eroa amerikkalaisen, englantilaisen, ranskalaisen, saksalaisen ja suomalaisen toiminnan välillä.

Emmehan me halveksivasti puhu saksalaisista esikuvista, kun suomalaiset miehet toivat Wittenbergistä ja muualta tänne puhtaan

¹⁶²⁾ Luther: Walch² VII 2369.

evankeliumin opin. Emmekä häpeä myöskään juutalaisten apostolien tuomaa sanomaa emmekä taivaasta tullutta Jumalan Armoa.

3.2.5 Meistä luopuneen pastorin todistus

Piispa Gummerus, joka muuten niin vakavasti ja arvokkaasti kosketteli näitä asioita, kertoo esimerkkinä toimintamme tarpeettomuudesta, miten eräs ensin joukkoomme tullut pastori oli sittemmin palannut takaisin ja tunnustanut tuota aikanaan ottamaansa askelta erehdykseksi. Mutta eihän se mitään todista itse asiasta, jos yksi palaa takaisin. Kun jokin toiminta on asiallisilla syillä perusteltuna oikea, niin eräiden luopuminen siitä pois on vain varoittava esimerkki.

3.3 Kirkolliskokous tarkastelee omaa kansankirkkoaan

Kun kansankirkon eräät edusmiehet perustelivat sitä kantaansa, jonka mukaan tälle kirkolle olisi lailla säädettävä yksinoikeus olla maassamme evankelisluterilaisena kirkkona, pyrkivät he luonnollisesti osoittamaan, että kansankirkko todella on sellaisen yksinoikeuden ansainnut.

Sen lisäksi mitä tästä jo on edellä lausuttu, kiinnitämme huomiotamme vielä seuraaviin lausuntoihin.

3.3.1 Kansankirkko on muka kansan vankin siveellinen tuki

Hallintoneuvos Kahelin suositteli ehdotustaan — kuten muistamme — sillä, että nykyinen uskonnonvapaus saattaa tuottaa valtiolle vaaroja. Onhan silloin luonnollista, että hän pitää kansankirkkoa tässä suhteessa vaarattomana. Kas näin: Kansankirkko on kansamme "vankin siveellinen tuki". Valtio — antaessaan sille erikoisaseman — on käsittänyt, "mikä vankka turva" sillä on tästä kirkosta ja "sen hengen läpitunkemasta kansasta".

Tähän nähden täytyy tehdä vastahuomautuksia.

Olemme jo maininneet, että kansalaissota (kapina) kuuluu oleelliselta osaltaan kansankirkon jäsenten tilille. Miten silloin oli valtiolla

turva "kirkon hengen läpitunkemasta kansasta"! Onko kaikkialla muuallakaan vallalla kirkon henki? Ja mitä se on? Valtioirkon jäsenten käsistä ovat lähteneet oppikirjat, joissa Jumala todellisena Luojana on hylätty — puhumattakaan muista uskonopillisista asioista. Kirkon jäsenet toimeenpaneavat Tapani-karnevaaleja, Palmu-tanssiaisia ja Juhannus-remuja ja kaikkea muuta tähän verrattavaa. Jonot viinakauppojen edustalla muodostuvat suureksi — osaksi kirkon jäsenistä. Kirkko pitää velvollisuutenaan kirkollisesti siunata sekä pakanauskoisia vainajia ja tavallisia maailmanihmisiä että Jumalan sanan vastaisesti solmittuja avioliittojakin. Kirkko on ymmällä väestökysymyksen kohdalla ja sallii opettaa lapsirajoitustakin.¹⁶³⁾ Esivallan miekan kannosta ei olla yksimielisesti selvillä edes papiston piirissä. Meidän pienestä kirkostamme on siirtynyt jäseniä valtiokirkon väljyyteen saadakseen sielä kirkon piirissä ilman kristillistä nuhdetta elää synnissä.

Tätä mainitessamme emme mitenkään kiellä kansankirkon piirissä esiintyviä jaloja hyveitäkään. Mutta nämä valtiolle erittäin tärkeät tosiasiat täytyy vetää esille silloin, kun kansankirkkoa esitetään valtion ja kansan "vankimpana, siveellisenä tukena" ja samalla leimataan siitä erillistä uskollisesti luterilaista kirkollisuutta valtion kannalta epäluotettavaksi ja kun sen tähden tahdotaan tällaista toimintaa pakkokeinoin estää.

Emmekä tässä pidä itseämme ihmisluonnon turmelukseen nähden yhtään muita parempina. Siinä vain on ero, että pyydämme Jumalan sanan osoittamalla tavalla vakavasti käsitellä keskuudessamme julkittulleita syntejä asianomaisen sielun johdattamiseksi oikealle tielle. Kansankirkko ei voi näin johdonmukaisesti tehdä, sillä silloin se ei enää voisi olla kansankirkko.¹⁶⁴⁾

Mikä pelko ja pyhä vavistus siitä monelle tulisikaan, jos kirkko säätyyn ja arvoon katsomatta seurakunnasta erottamiseen asti hoitaisi

¹⁶³⁾ Paavo Virkkunen: Lapsirikkaus vai lapsirajoitus.

¹⁶⁴⁾ Kun v:n 1928 kirkolliskokouksessa oli esillä kysymys kirkon oikeudesta erottaa uppiniskaisia julkisyntisiä, niin nyk. piispa Mannermaa lausui: "... kansankirkossa, joka on kasvatuslaitos, siellä minun mielestäni tuollainen erottaminen (kuten alkuseurakunnissa oli tehty) ei periaatteellisesti sovellu." (Kotimaa 1928 n:o 77). — Samoin siellä nyk. arkkipiispa Erkki Kaila vaati pappeja jatkuvasti vihkimään myös Jumalan sanan vastaisetkin avioliitot ja lausui, että muussa tapauksessa "kansankirkkoate olisi hylätty" (Kotimaa 1929 n:o 81).

kaikkien jäsentensä sieluja tarkalleen Jumalan sanan opin ja siveellisyyden mittapuun mukaan. Jos julkisyyneissä elävät eivät vain joutuisi nimismiehen eteen, vaan myös sielunsa pelastamiseksi seurakunnan eteen, silloin vasta olisi kirkolla siveellistä selkärankaa. Nyt elää kansa kirkon sisällä sekä uskon että vaelluksen asioissa miten tahtoo ja kirkko lausuu kauniita sanoja joka suunnalle ja vielä haudalla lohduttomissakin tapauksissa puhuu väärää lohdutusta. Ja niin kansa luulee, että kunhan se vain kirkkoon kuuluu ja sille maksunsa maksaa, silloin se on riittävän uskonnollinen. Ristinmerkki on tehty. Se voi vapaasti toimia mielensä mukaan. Näin säilyy kyllä tuo paljon käytetty mainos, että 97 % kansasta kuuluu kirkkoon. Mutta se on mahdollista vain siinä tapauksessa, että suola on kyllin mautonta ja jumalatonkin kansa siihen tyytyväistä.

Vielä esitämme joitakin esimerkkejä siitä, miten kansankirkon piirissä suhtaudutaan esivallan miekan kantamiseen. Luonnollisestikaan tällaiset esimerkit eivät todista sitä, etteikö siellä oikeinkin käsiteltäisi näitä asioita. Mutta ne osoittavat, miten siellä *myös* saadaan opettaa. Eikä tässä ole kysymys "pasifisteista" tai heihin verrattavista.

Aivan yleisesti siellä opetetaan, että joskus pitäisi tulla aika, jolloin todella täällä maan päällä tulisi ihana tuhatvuotinen valtakunta. Silloin ei tarvittaisi asetta pahan rankaisemiseksi. Mutta siihen mennessä on vielä toimittava muka alhaisemman siveellisyyden mukaan ja toistaiseksi kannettava asetta. Toiset taas tahtovat nyt jo auttaa tämän ihanneajan tuloa vastustamalla aseitten kantoa. Koko tämä käsitys on juutalainen harhaoppi, jota ei löydy Raamatusta ja jonka luterilainen tunnustus nimenomaan hylkää.

Vuonna 1923 — siis itsenäisen Suomen viidentenä vuonna — kirjoittaa nykyinen *arkkipiispa Erkki Kaila*: "...torjuttakoon myös väite, joka yhä uusiintuu (viimeksi tohtori Hannes Ryömän kirjasessa: 'Uskonnonvapaus' s.7,8), nimittäin se, että kristillisissä kirkoissa siunataan kaikki sodan verityöt ja rukoillaan omille aseille menestystä. Suomessa hyväksyttiin 1913 seitsemännessä yleisessä kirkolliskokouksessa uusi käsiokirja, jossa ei löydy minkäänlaista rukousta sotajoukon puolesta. Koko maailmansodan ajan rukoiltiin Suomen luterilaisessa kirkossa yksinomaan rauhan puolesta. Mutta yhtä kaikki vatvotaan vastustajien taholta sitä väitettä, että rukoillaan sotaväelle siuna-

usta maalla ja merellä."¹⁶⁵⁾ — Siis pidetään sopimattomana syytöksenä kirkkoa vastaan, että se itsenäisessä Suomessa rukoilisi "sotaväelle siunausta maalla ja merellä". Tässä jos missä horjutetaan poikiemme käsissä kannettavan esivallan miekan siveellistä oikeutusta. Tämän todisteen arvoa ei muuta se, että vasta viisi vuotta sitten liitettiin käsi-kirjaan rukous puolustusvoimien hyväksi.

Mutta vielä lisää. Armeijan *sotarovasti A. Malin* on kertonut Englannin kveekarien vaikeista kohtaloista maailmansodan aikana. Hehän viimeiseen asti kieltäytyivät asepalvelusta tekemästä. Kun hän tulee tähän kohtaan ja antaa siitä arvostelun, niin hän sanoo: "He tekivät, mitä heidän uskonsa vaati, ja *heidän uskonsa osoittautui siksi, miksi sen jo ensi seurakunta totesi: voitoksi, joka maailman voitti.*"¹⁶⁶⁾ — Näin hyvän todistuksen antaa sotarovasti Malin kveekarien epäraamatullisesta ja valtiolle mitä vaarallisimmasta harhakäsityksestä, jota he myös toteuttivat.

Kun nyt tällaistaikin opettava kansankirkko asetetaan niin korkeaan asemaan valtiossa, että sille olisi lailla säädettävä yksinoikeus toimia evankelisluterilaisena kirkkona maassamme, on tähän sanottava, että se ei ole sitä asemaa ansainnut. Ja samalla olisi viattomiin kohdistuvaa rangaistusta ja ilmeistä vääryyttä, jos sellaisten pienten evankelisluterilaisten seurakuntien toiminta kielletäisiin, jotka Jumalan sanan keinoilla vastustavat kaikkea uskottomuutta myös maallisen isänmaan asioissa ja jotka rukoilevat Jumalan siunausta ja apua esivallan miekalle maalla, merellä ja ilmassa.

3.3.2 Suomen kansasta on muka 97 % vakaasti luterilaisia

Kirkkoherra A. J. Sariolan lausunto oli erikoislaatuinen. Hän piti tuota kirjavaa kansaa, josta yllä on ollut puhe, todella luterilaisena: Suomen kansa (97 %) "on niin läpeensä evankelisluterilainen". Tästä on sitten muka kansallemme suuri merkitys "uskonnollisesti, kasvatuksellisesti, valtiollisesti ja taloudellisesti"! Mutta vieläkin enemmän: Vaikka kirkossa onkin opillisia käsite-eroavaisuuksia, niin "*siitä huolimatta koko kansa, lähes koko kansa asettuupi vakaasti evankelis-*

¹⁶⁵⁾ Erkki Kaila: Uskonnonvapauslaki, sen voimaantuleminen maassamme ja lähimmät seuraukset 1923 s. 32-33.

¹⁶⁶⁾ Arthur Malin, Uusi Suomi 1930 n:o 43.

luterilaisen tunnustuksen ja opin pohjalle". — Kukahan tätäkin tosisaan uskoo!!

Pieni esimerkki. Vuonna 1935 tehtiin Tampereen hiippakunnassa sellainen laskelma, että diakonissalaitoksille kootut kolehdit jaettiin hiippakunnan asukasmäärällä. Tulos oli kirkon jäsentä kohti 0,2 penniä vuoden 1934 osalta. Se oli tyrmistyttävän pieni määrä. Oli tapahtunut "laskuvirhe", joka oli korjattava seuraavalla tavalla: kolehtien summa pitikin jakaa *vain kirkkokansan määrällä*. Paljonko sitä oli? "Tampereen hiippakuntaan kuuluvissa maalaisseurakunnissa on keskimäärin vain noin 7-10 % niitä, jotka kuuluvat varsinaiseen kirkkokansaan...", kirjoitettiin Kotimaa-lehdessä.¹⁶⁷⁾

Kirkkokansaa olisi siis tuossa hiippakunnassa 7-10 % vaikka kirkkoherra Sariola sanoo, että "lähes koko kansa asettuupi vakaasti evankelisluterilaisen tunnustuksen ja opin pohjalle". Silloin, kun tahdotaan näyttää muille kansankirkon mahtavuutta, siellä kelpaa mukaan ei-kirkkokansakin. Kun taas tulee kyseeseen kansankirkon varsinainen kirkollinen toiminta, silloin sanotaan, että vain 7-10 % tulee kyseeseen. Harkintaan pystyvä lukija tietää nyt, mitä arvoa on annettava tuolle kansankirkon suuruudelle, jota tarpeen mukaan venytetään ja supistetaan. Ja sitä paitsi on tuo kirkkokansakin varsin rikkinäistä uskon ja opin asioissa.

Huomattava on myös, miten eri vaatimuksin arvostellaan kansankirkkoa ja siitä erillään olevia. Jos kansankirkosta erillään oleva henkilö tekee jonkin rikoksen, mainitaan silloin helposti, että hän oli sen tai sen seurakunnan jäsen tai kuului siviilirekisteriin. Mutta kansankirkon jäsenistä ei tavallisesti vastaavissa tapauksissa mainita mitään sellaista eikä kirkon jäsenten lankeemuksista säännöllisesti tule mitään murhetta sielunhoitajalle tai seurakunnalle. Törkeintäkään rikosta ei pidetä minään seurakunnallisesti huomionarvoisena tapauksena. Missä siinä on kirkkoherra Sariolan väittämä lähes koko kansan yhteinen asettuminen vakaasti evankelisluterilaisen uskon perustukselle?

Mutta kirkkoherra Sariola lausuu vielä, että lahkolaissiirit voisivat käyttää evankelisluterilaista nimeä saalistaakseen jäseniä itselleen, vaikkeivät nuo lahkot olisikaan luterilaisia. Kyllä sekin mahdollisuus on olemassa. Mutta kukahan näin tekee oikein pitkällä rintamalla?

¹⁶⁷⁾ Kotimaa 1935 n:o 80 kirj. H. L.

Kyllä kansankirkon kilvessä oleva evankelisluterilainen -nimitys juuri on tuollainen keino, jolla se peittää koko sisäisen epäluterilaisuutensa ja yksinkertaiset luterilaiset saattavat luulla kuuluvansa yhä uskolliseen luterilaiseen kirkkoon.

3.3.3 Kansankirkossa on tekstin yms. lukeminen riittävä velvoitus siinä pysymään

Rovasti *Malmivaara* taas sanoo, että häntä on opetettu pitäytymään kirkkoon tällaisilla perusteilla: *"niin kauan kuin kirkossamme luetaan puhtaasti evankeliumiteksti, Herran rukous ja Herran siunaus, on siellä käytävä katsomatta ollenkaan, minkälainen pappi kulloinkin siellä saarnaa. Ei ole ollenkaan annettu niissä piireissä (joissa häntä on kasvatettu) valintavapautta tässä suhteessa, vaan on vain sidottu meidät kirkkoon ja siihen sanaan, jota sieltä luetaan."* — On todella murheellista kuulla tällaista, vaikka totta on, että tuollainen opillisesti piittaamaton uskonnollisuus kyllä juuri soveltuu kansankirkkoihin. Tuo lausunto on myös todistus siitä, että kansankirkossa todella vallitsee opillinen sekasorto. Raamatussa ja tunnustuskirjoissa arvostellaan kirkkoa *saarnan eli opetuksen* mukaan. Alttarilukeminen kirjaimen mukaan edellytetään tietysti selviönä. Mutta juuri samalla tavalla puolustettiin jäämistä paavikirkkoon Lutherinkin aikana.

Kirjassaan *'Hans Wurstia'* vastaan¹⁶⁸⁾ vastaa Luther aivan samantavuisiin väitteisiin. Siinä hän ensin osoittaa, että luterilainen kirkko on kaikessa opissa apostolisen kirkon oikea jatko, kun taas paavikirkko, vaikka sillä on kaste, yms. ei ole kuitenkaan pysynyt puhtaassa opissa. Hän kuvaa paavikirkon karkeita oppiharhoja, minkä perusteella tästä tietoisten on siitä pois paettava. Mutta hän arvaa paavilaisten puolustavan kirkkoaan juuri rovasti Malmivaaran tavalla:

"Mutta tässä he (paavilaiset) voivat ja tulevat sanomaan: Minkä tähden sinä haukut meitä niin ankarasti uudeksi, langenneeksi ("abtrünning") kirkoksi, *vaikka meillä myöskin on kaste, ehtoollinen, avaimet, uskontunnustus ja evankeliumi...*? Tähän vastaan: On totta, että tunnustan kirkkonne olevan lähtöisin vanhasta (apostolisesta) kirkosta, josta mekin tulemme, ja että teillä myös on sama kaste, ehtoollinen,

¹⁶⁸⁾ Luther: Walch² XVII 1311- Kirja *'Hans Wurstia'* vastaan 1541.

avaimet, Raamatun ja evankeliumin tekstit." Ja hän tunnustaa, että näitä vanhan kirkon aarteita on kyllä paavikirkossa saatu. Mutta silti paavikirkko on langennut kirkko. "... *me sanomme, että te ette pysy niissä ja olette (sen tähden) harhaan joutunut, langennut, huorintekevä kirkko, (kuten profeettain on tapana sanoa); teidän kirkkonne ei pysy (vanhan) kirkon totuudessa... Ettekö tätä ymmärrä? Niinpä selitän teille.*" Ja sitten seuraa ankara selvitys siitä, miten paavikirkko todella on langennut kirkko.

Muuallakin Luther joutuu käsittelemään samaa asiaa. Niinpä hän selittäessään 1 Ms. 28:17¹⁶⁹⁾ osoittaa, ettei kirkossa voida puhtaan opin rinnalla sallia ainoatakaan toisenlaista opetusta. Ja sen yhteydessä hän lausuu:

"Sen tähden on tätä tekstiä ja muita samanlaisia yhä paremmin tarkattava, että siitä oppisimme, että paavi ja hänen joukkonsa eivät ole kirkko. Mutta jos meille huomautetaan: Onhan heillä kuitenkin kaste, Herran ehtoollinen jne. niin vastaan siihen näin: Ne, joilla on puhdas Jumalan sana ja kaste, kuuluvat meidän joukkoomme ja oikeaan kirkkoon; mutta ne, joilla sen rinnalla on ihmisoppien kirkollinen koreus, eivät ole kirkko. Vaikka heillä onkin kaste ja evankeliumin luku (teksti), niin se on kuitenkin heille hyödytön ("vergeblich"). Sillä Kristus ja Belial eivät sovi yhteen. Sillä vuode on niin kaita, että toisen täytyy pudota pois ja peite on liian lyhyt, niin ettei se riitä peittämään molempia, kuten Jesaja sanoo (Jes. 28:20).

Rovasti Malmivaara kyllä huomauttaa, että tämä tekstin lukeminen yms. riittää velvoittamaan kirkossa pysymiseen, *niin kauan kuin kirkko on "evangelisluterilaisen tunnustuksen pohjalla seisova."* Mutta johan se, että saarnat eivät kestä luterilaisen opin arvostelua, on merkki siitä, että kirkko ei käytännössä enää olekaan evangelisluterilaisen tunnustuksen pohjalla. Ja tämä vapaushan on kansankirkon tärkeimpiä aarteita. Tunnustautuihan paavikirkkokin kolmeen vanhaan uskontunnustukseen — siis enempään kuin nykyinen kirkkojenvälinen maailmanliike, jossa Suomen kansankirkkokin on mukana ei-luterilaisella pohjalla.¹⁷⁰⁾ Lyhyesti: Kun kansankirkkoa pidetään sopivana kirkkona,

¹⁶⁹⁾ Luther: Walch² II 431-432. Selitys 1 Ms. 28:17

¹⁷⁰⁾ Yhdistyneen ekumeenisen (kirkkojenvälisen) liikkeen perussääntö ehdotetaan perustuvaksi NMKY:n nk. Pariisin- basikseen, joka tunnustaa Herran Jeesuksen Kristuksen Jumalaksi ja Vapahtajaksi. *Tri Paavo Virkkusen* selostus Kotimaassa

jos se nimellisesti pysyy evankelisluterilaisella pohjalla (vaikka se käytännössä opettaa toisin) ja jos siellä joitakin asioita edes luetaan oikein, niin onhan se selvä todistus siitä, että kirkolle annetaan arvo — riippumatta siitä, mitä siellä opetetaan. Silloin on jo todella luterilainen pohja poissa.

Onhan silloin ilmeistä, että tällaiselle kirkolle on varsin epämieluisia, että sen lähellä toimii evankelisluterilaisen tunnustuksen pohjalla uskollisesti pysyvät kirkko tai samaa nimeä käyttäviä muitakin. Onhan lisäksi Suomen kansa niin tottunut evankelisluterilaiseen nimeen, että se merkitsee monelle jotenkin samaa kuin luotettava suomalainen, kuten taas aikanaan kreikkalais-katolinen kirkko vastavasti kantoi "venäläistä" leimaa. Mutta syy tähän tilanteeseen on kansankirkossa itsessään. Ja vaikka jokin kirkko muodostuisi siitä erilleen mistä syystä tahansa, ei se oikeuta suurempaakaan kirkkoa ryhtymään pakkokeinoihin pienempää vastaan.

Vielä rovasti Malmivaara lausuu, että vain siinä tapauksessa saa kansankirkosta erota, jos kirkko itse jäsenensä erottaa yhteydestään. — Yhä vain kuulemme näitä tyhjämpäiväisiä verukkeita. Kansankirkko ei ensinnäkään lakinsa mukaan voi ketään erottaa yhteydestään, ja toiseksi ei silloin enää tarvitse erota, jos erotetaan. Raamatussa sanotaan, että lammas ei seuraa vierasta, vaan pakenee häntä. Edelleen: Kavahtakaa — vetäytykää pois — erota itsesi senkaltaisista — kirottu olkoon — lähtekää — kun on kyseessä suhtautuminen toisinopettaviin. Eikä sanota: kuuntele uskollisesti saarnaa riippumatta siitä, minäkalasta oppia saarnataan — pysy erilaisten oppien alaisuudessa, niin kauan kuin sinua vain siellä pidetään — pane esteitä niiden eteen, jotka lähtevät sekaoppien yhteydestä ja kokoontuvat seurakunniksi, joissa opetetaan Jumalan sana yksimielisesti puhtaana.

Annamme tässä puheenvuoron Lutherille, joka vuonna 1525 kirjoittaessaan paavi Clemens VII:n "bullaa" vastaan, antaa seuraavan Raamattuun perustuvan ohjeen kristityille, jotka vielä olivat evanke-

1938 n:o 36. Tuo perusta ei käytännössä merkitse juuri mitään, sillä sen mukaan ovat NMKY:iin saaneet kuulua yhtä hyvin Kristuksen tosi jumaluuden kieltäjät kuin sen tunnustajat.

liumitekstejä, Herran rukousta ja siunausta lukevassa paavikirkossa.¹⁷¹⁾

"Niinpä siis ei tässä saa leikkiä, vaan kyseessä on joko iankaikkinen autuus tai iankaikkinen kadotus. Senpä tähden erotkoon ("sondere sich ab") jokainen, joka tahtoo olla kristitty ja tulla autuaaksi, kiireesti ja kokonaan paavista ja hänen joukostaan, vanhoista ja uusista, opilla ja elämällä, ruumiilla ja sielulla, ettei hän osallistuisi heidän synteihinsä eikä saisi kärsiä heidän vaivaansa..."

Rovasti Malmivaaran suhtautuminen omaan kirkkoonsa ja muihin kirkkoihin ei perustu Raamattuun eikä luterilaiseen tunnustukseen, vaan liikkuu niiden ulkopuolella.

4 YHTEENVETO

Tämä evankelisluterilaisen valtiokirkon kirkolliskokouksessa esillä ollut asia saattaa mainitun kirkon outoon valoon:

Todellinen luterilainen kirkko tervehtii ilolla jokaista uutta uskollisesti luterilaista seurakuntaa ja kirkkoa, vaikka se syntyisi sen välittömässä läheisyydessä. — Valtio-kirkko taas tahtoisii saada lailla kielletyksi kaikki toiset evankelisluterilaiset kirkot maassamme!

Todellinen luterilainen kirkko ottaa tunnontarkasti selkoa kirkollisen eron syistä, kun se kuulee, että eroaminen en tapahtunut luterilaisen opin tähden — vieläpä luterilaista nimeä kantavasta kirkosta. Ja jos se toteaa nuo syyt Jumalan sanaan ja tosiasioihin perustuviksi, tunnustaa se eroamisen oikeutetuksi ja rohkaisee eronneita. — Valtio-kirkko sanoo, ettei sellaisia eroamisen syitä voi ollakaan ja että eroaminen on joka tapauksessa epäoikeutettu.

Todellinen luterilainen kirkko tunnustautuu uskonveljellisellä rakaudella pienimpäänkin uskollisten luterilaisten joukkoon. — Valtio-kirkko halveksii ja suhtautuu ylimielisesti pieniä kristillisiä seurakuntia kohtaan — varsinkin jos ne ovat tinkimättömästi uskollisia puhtaalle luterilaiselle opille.

¹⁷¹⁾ Luther: Walch² XIX 783.

Todellinen luterilainen kirkko toimii vain Jumalan sanan velvoituksella ja keinoilla ja elää niistä hedelmistä, jotka tämä sana sen keskuudessa saa aikaan. — Valtiokirkko ei uskalla jäädä Jumalan sanan varaan, vaan turvautuu valtion apuun, vaatii taloudellisestikin etuoikeutetun aseman valtiossa, vieläpä pyrkii — kuten yllä on osoitettu — estämään toisten kirkkojen toimintaa ja vapautta.

5 LOPPUSANA

Tänä päivänäkin jatkuu samanlaatuinen välienselvitys kirkkojen välillä, jota sattuvasti kuvaavat seuraavat Lutherin sanat, jotka hän on kirjoittanut vuonna 1534:¹⁷²⁾

"He (paavilaiset) huutavat aina vain: Kirkko! Kirkko! Kirkko! ja kutsuvat kirkoksi myös jumalattomia ihmisiä, joilla on ja jotka laativat oppikäsityksiä ja lauselmia yli ja vastoin Raamattua — vieläpä jumalalliseen mahtiin vedoten. Tätä heidän puhettaan vahvistaa myös Erasmus, joka kaikkialla lupaa mukautua kirkon oppiin ja samalla kuitenkin opettaa pelkkiä epäilyttäviä ja epävarmoja asioita. Mutta jos meidän on kutsuttava kirkoksi sitä, jota he yhäti huutavat kirkon olevan, ja jos meidän olisi uskottava sitä, jota he aina sanovat ja tekevät: mihin sitten enää Pyhää Raamattua tarvitaan, miksi sitten syntejä rangaistaan, minkä tähden olemme totuuden tunnustuksen tähden kuoleman vaarassa, kun me (heidän opetuksensa mukaan) voisimme helposti selviytyä kaikesta ja ilman vaivaa vain nukkuen voisimme tulla autuaiksi, kun vain sanoisimme: uskon, että paavilaiset ovat kirkko, ja uskon, että kaikki on totuutta, mitä he opettavat? Ja kuinka tässä aiotaan neuvoa niitä hurskaita ja jumalisia sieluja, jotka ovat sidotut Raamattuun jumalallisen totuuden sanana eivätkä voi uskoa sellaista, mitä julkisesti opetetaan vastoin Raamattua? Onko meidän näille ehkä sanottava: paavia on kuultava, jotta rauha ja yksimielisyys säilyisi? Vai onko annettava heidän huojua epätietoisuudessa ja odottaa niin kauan, kunnes paavi kannattajineen on jotakin muuta päättänyt? (Ei!) Ne, jotka tätä kannattavat, olkoot sen enempää sielunsa autuudesta välittämättä ja itsestään varmoja, mutta totisesti ei kuitenkaan voida epävarmojen ja epäselvien oppien kautta rauhoittaa sellaista sydäntä, joka

¹⁷²⁾ Luther: Walch² XVIII, 2008- alkulause A. Corvinuksen kirjaan, joka käsitteli Erasmusuksen ehdotusta kirkkojen yhtymiseksi, 1534.

pelkää Jumalaa ja vakavuudella tahtoo välttää iankaikkista kadotusta ja haluaa iankaikkista elämää."

Sanomme saman meidän oloihimme ja nyt kyseessä olevaan asiaan sovelluttaen näin:

Kansankirkolliset sanovat aina vain: Kirkko! Kirkko! Kansankirkko! ja kutsuvat kirkoksi myös jumalattomia ihmisiä ja sellaisia pastoreita ja jumaluusoppineita, joilla on ja jotka laativat oppikäsityksiä ja lauselmia yli ja vastoin Raamattua — vieläpä jumalalliseen mahtiin ja omiin näkemyksiinsä vedoten. Tätä heidän puhettaan vahvistavat myös kaikki ne, jotka sanovat kirkon seisovan evankelisluterilaisen tunnustuksen pohjalla ja samalla kuitenkin itse opettavat ja sallivat muiden opettaa aivan toisin. — Mutta jos meidän on tätä pidettävä kirkkona ja mukauduttava siihen, niin mihin sitten enää Pyhää Raamattua ja evankelisluterilaista tunnustusta tarvitaan? Miksi vakavissamme rankaisemme syntiä ja olemme totuuden tunnustuksen tähden kaikille vaaroille alttiina, kun me kuitenkin heidän neuvonsa ja esimerkkinsä mukaan voisimme ilmankin sitä — uskoen tai opettaen niin taikka näin — vain nukkuen levollisesti tulla autuaiksi, kun vain sanoisimme: uskon, että kansankirkko on oikea kirkko ja että kaikki sopii uskottavaksi, mitä siellä opetetaan? Ja kuinka tässä aiotaan neuvoa niitä hurskaita ja jumalaisia sieluja, jotka ovat sidotut Raamattuun jumalallisen totuuden sanana eivätkä voi uskoa sellaista, mitä julkisesti opetetaan vastoin Raamattua? Onko meidän näille ehkä sanottava: kansankirkkoa on kuultava, jotta rauha, yksimielisyys ja kansankirkon yhtenäisyys säilyisi? Vai onko meidän annettava heidän huojua epätietoisuudessa Jumalan sanan puhtaasta opista — vaikka kuolemaan asti, jollei kansankirkko sitä ennen ole asiasta toisin päättänyt? Ei totisesti! Ne, jotka tätä kannattavat, olkoot sen enempiä sielunsa autuudesta välittämättä ja itessään varmoja, mutta näin ei voida rauhoittaa sellaista sydäntä, joka pelkää Jumalaa ja vakavuudella tahtoo välttää iankaikkista kadotusta ja haluaa iankaikkista elämää.

Näissä merkeissä on syntynyt Suomen Vapaa Evankelisluterilainen Kirkko eikä se muuta voi kuin jatkaa toimintaansa joko virallisesti tunnustettuna tai tunnustamattomana, niin kauan kuin täällä on tilanteesta tietoisia vakaita luterilaisia kristittyitä.

"Jumalan sana ja Lutherin oppi ei häviä nyt eikä milloinkaan."

LÄHDEVIITTAUKSIA

Tiedot kirkolliskokouksessa käsitellyistä asioista perustuvat seuraaviin lähteisiin:

1. Yhdennelletoista varsinaiselle yleiselle kirkolliskokoukselle jätetyt ehdotukset n:o 1 – 41.
2. Siviilivaliokunnan mietintö n:o 5 anomusehdotuksen johdosta n:o 21, joka koskee uskonnonvapauslain muuttamista.
3. Suomen Evankelisluterilaisen Kirkon XI:n varsinaisen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjat.

Yksityiskohtainen selvitys kirkollisista kysymyksistä on kirjoissa:

1. A. A. Uppala (Wegelius), Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi? 1930.
2. A. A. Uppala (Wegelius), Kirkkokysymys Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen valossa, 1937.

Erityisiä lähdeviittauksia on mainittu tekstin alaviitteissä.

IV

Erilaisia luterilaisia kirkkoja ja kirkkoliittoja

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
Pastori

Julkaistu Luterilainen-lehden eripainoksena
nro 3 – 7 / 1963

Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko
1963

SISÄLLYS

1	KRISTUKSEN KIRKKO JA PAIKALLISTEN SEURAKUNTIEN JA KIRKKOJEN SUHDE SIIHEN	289
2	KRISTUKSEN KIRKON TUNNUSMERKEISTÄ	290
3	APOSTOLISISTA SEURAKUNNISTA USKONPUHDISTUKSEEN	291
	3.1 Apostoliset seurakunnat ja niiden keskinäinen yhteys	291
	3.2 Paavikirkosta uskonpuhdistukseen	292
4	KIRKOLLISTA JÄRJESTÄYTYMISTÄ MYÖHEMMIN	293
	4.1 Luterilainen valtiokirkollisuus — laitoskirkot	293
	4.2 Tunnustukselliset luterilaiset kirkot	293
	4.3 Järjestäytyneet luterilaiset kirkot ja kirkkoliitot	294
5	MITÄ ON LUTERILAINEN KIRKKO?	294
	5.1 Kirkko ilman määrittystä	294
	5.2 Määritelty luterilainen kirkko	295
6	EI RATKAISE NIMI VAAN TODELLISUUS	296

ERILAISIA LUTERILAISIA KIRKKOJA JA KIRKKOLIITTOJA

Kun käsittelemme kirkkoa tai kirkkoja koskevia asioita, emme voi siihen ryhtyä, jollemme ensin osoita, mistä siinä todella on kysymys.

1 KRISTUKSEN KIRKKO JA PAIKALLISTEN SEURAKUNTIEN JA KIRKKOJEN SUHDE SIIHEN

Tunnustamme apostolisessa uskontunnustuksessamme uskovamme "yhden kristillisen seurakunnan, pyhien ihmisten yhteyden". Kyseessä on siinä Kristukseen todella uskovat eli kristityt. Tätä seurakuntaa verrataan Kristuksen ruumiiseen, jonka pää ja perustus hän itse on. — Kuten tämä usko todellisuudessaan näkyy ja jonka vain Kristus tuntee, emme me ihmiset voi sitä ajallisessa rajoittuneisuudessaamme nähdä.

Kuitenkin on Jumalan tahto, että kristityt maailmassa löytävät toisiaan ja toimivat täällä paikallisissa seurakunnissa. Tämä onkin mahdollista, kun usko ilmenee sen tunnustuksessa (oppi ja vaellus). Sen perusteella kokoontuvat paikalliset seurakunnat ja ne ovat siis tavattavissa olevien uskovien joukko.

Olisi mitä vakavimmin tunnettava se, että Kristuksen tosi kirkko eli pyhien ihmisten yhteys ja paikalliset seurakunnat ja kirkot **eivät ole rakenteeltaan erilaisia**, vaan kokoontuvat samalla uskon ja sen tunnustuksen perusteella.¹⁷³⁾ Kristilliset paikallisseurakunnat ja -kirkot ovat vain Kristuksen (näkymättömän) seurakunnan ilmenemistä täällä maailmassa.¹⁷⁴⁾ Kun uskon ulkonaista tunnustusta voidaan teeskennellä, voi aina paikallisseurakuntaan kuulua myös ulkokullat-

¹⁷³⁾ A. A. Uppala / Wegelius: 'Kirkkokysymys...' kohta 2.1. Ovat "von derselben Beschaffenheit" - "eiusdem rationis" (F. Pieperin luentoja).

¹⁷⁴⁾ Müller, Tunnustuskirjat (saksal. teksti) s. 155 § 20. Vert. A. A. Uppala / Wegelius: 'Kirkkokysymys...' kohta 2.1.

tuja ja pahoja. Mutta laitoskirkkoja Jumala ei ole tarkoittanut, kun niissä väärä ja sekava oppi ja kaikki maailmanmeno ovat periaatteellisesti sallittuja.¹⁷⁵⁾

Kristillinen kirkko maailmassa — jos se todella on kristillinen — on jumalanvaltakunnan asia, uskon ja tunnustuksen asia. Se tunnetaan ja toimii Kristuksen kirkon tunnusmerkkien perusteella. Täällä olemme kaikessa riippuvaisia armonvälineistä. Siellä nähdään kasvoista kasvoihin.

2 KRISTUKSEN KIRKON TUNNUSMERKEISTÄ

Koko nykyisen kirkollisen sekasorron peruskohtia on se, että kirkollisissa asioissa syrjäytetään Kristuksen kirkon tunnusmerkit (notae ecclesiae Christi).¹⁷⁶⁾ Puhutaan lopumattomasti kirkosta eikä välitetä siitä, mitä oikea kirkko on ja miten se tunnetaan. Kristukseen uskovat ovat hänen kirkkonsa (yllä). Mutta missä tämä kirkko on täällä maailmassa? Luther vastaa:

"Ensinnäkin on tämä kristillinen pyhä kansa **siitä tunnettavissa**, että sillä on Jumalan sana... Me puhumme ulkonaista sanasta, jota ihmisten kautta... saarnataan. Sillä sellaisen (sanan) on Kristus jättänyt tänne **ulkonaiseksi merkiksi**, jonka käyttämisestä on hänen kirkkonsa eli hänen kristillinen, pyhä kansansa tunnettavissa." Toisena tällaisena tunnusmerkkinä Luther mainitsee pyhän kasteen ja kolmantena pyhän ehtoollisen sakramentin, "missä niitä oikealla tavalla Kristuksen aseuksen mukaisesti opetetaan, uskotaan ja käytetään / vastaanotetaan."¹⁷⁷⁾

Sama on lausuttu myös tunnustuskirjoissa, joista tähän otamme seuraavan kohdan:

¹⁷⁵⁾ Tällaiset kirkot vetoavat kansanelämän tapoihin, maantieteellisiin seurakuntiin ja puhuvat kirkon vaikutuksesta yhteiskuntaan. Ne pitävät tunnustuksellisia seurakuntia mahdottomina, jopa vastustettavina.

¹⁷⁶⁾ Augsburgin tunn. VII. Vert. AAU: 'Kirkkokysymys' kohta 1.2.

¹⁷⁷⁾ Luther, Walch2 XVI 2274 - 2277 'Kirkolliskokouksista ja kirkosta'

Kirkko "on pääasiallisesti sydämissä oleva uskon ja Pyhän Hengen synnyttämä yhteisö; sillä on kuitenkin **ulkonaiset merkkinsä** (externas notas), joista se voidaan tuntea, nimittäin puhdas evankeliumin oppi ja Kristuksen evankeliumin mukainen sakramenttien hoito."¹⁷⁸⁾

Niin kuin Kristuksen kirkon olemukseen kuuluu todellinen usko, (Mt. 16:15–19), niin "ovat kirkon tunnusmerkit kirkon näkyvän ilmenemismuodon varsinainen peruskohta, — josta kirkko tunnetaan."¹⁷⁹⁾ — Kaikki kristillisen kirkon perusasiat tutkitaan näitten Kristuksen kirkon tunnusmerkkien mukaan. Kirkon oppi ja sakramenttien käyttö ratkaisevat sen, onko se oikea näkyvä kirkko vai väärä.

Voidaan silloin kuvitella, miten harhassa ollaan, kun varsin yleisesti hoetaan, että kristinusko ei ole oppia, vaan elämää. Siinä ei tunneta Kristuksen kirkkoa eikä niitä sen ulkonaisia tunnusmerkkejä, joista paikalliset kirkot tunnetaan joko sellaisiksi, joissa Kristuksen tähden on oltava, tai sellaisiksi, joista Kristuksen tähden on siirryttävä pois. Tämähän ratkaistaan opin ja tunnustuksen asiana eikä jonkin kirkon pitkän iän tai perinteellisten tottumusten perusteella. Kristillinen kirkko on jumalallinen asia eikä inhimillinen.

3 APOSTOLISISTA SEURAKUNNISTA USKONPUHDISTUKSEEN

3.1 Apostoliset seurakunnat ja niiden keskinäinen yhteys

Kristillisen uskon ja tunnustuksen perusteella kristityt erosivat ajan täytyessä Vanhan testamentin erikoislaatuudesta (teokraattisesta) kirkosta. Sehän oli aikaan, paikkaan ja seremonioihin sidottu Kristukseen asti, joka oli lain täyttäjä.

¹⁷⁸⁾ Augsburgin tunn. puolustus / Müller 152, VII ja VIII 5. Vertaa vastaavaa kohta Augsburgin tunn. ja C.F.W. Walther: Kirche und Amt siv. 52.

¹⁷⁹⁾ G. Wolff: Kirche und Kirchen, käsikirj.

Uuden testamentin kirkko eli apostoliset seurakunnat kokoontuivat siitä vapaana **uskovien yhteytenä**: "Ja he pysyivät apostolien opetuksessa ja keskinäisessä yhteydessä ja leivän murtamisessa ja rukouksissa." (Apt. 2:41,42) Seurakunnan kaitsijoiden tuli samoin pysyä kiinni opinmukaisessa, luotettavassa sanassa, että olisivat kykeneviä sekä neuvomaan terveellä opilla että kumoamaan vastaan-sanojain väitteet (Tiit. 1:9). Keskinäinen, uskonveljellinen rakkaus vallitsi. Inhimilliset suuntamuodostukset saivat tuomionsa (1 Kor. 1:10; 3. luku).

Apostoliset seurakunnat eivät järjestyneet kiinteäksi kirkkokunnaksi eli kirkoksi. Mutta ne olivat silti opin, uskon ja veljellisen rakkauden asioissa yhteisesti toimiva kirkko, joten seurakuntien kesken vallitsi todellinen luja yhteys,¹⁸⁰⁾ joka vastasi kirkkokunnallista yhteistoimintaa.

3.2 Paavikirkosta uskonpuhdistukseen

Alkukirkon muuttuminen valtiokirkoksi (v. 325) merkitsi uskonyhteyden kirkolle lankeemusta. Siitä kehittyikin vähitellen harhaopeille perustuva paavikirkko. Noin tuhatvuotisen Baabelin vankeuden jälkeen syntyi luterilainen uskonpuhdistus, joka lähti liikkeelle pelkän Jumalan sanan opin varassa. Sitä vain opetettiin ja tunnustettiin — järkähtämättä — tinkimättä. Hyväksyttiin Herran tähden vain sellainen kirkko, jolla on ja joka pitää Jumalan sanan ja sen puhtaan opin. Luterilaisen kristikunnan erkanemisessa paavikirkosta oli monia vaiheita. Paavikirkko leimasi näin syntyynyttä kirkkoa uudeksi lahkoksi. Silloin Luther lähti tutkimaan molempien kirkkojen laatua Jumalan sanan puhtaalla opilla — kohta kohdalta ja tuli siihen tulokseen, että paavikirkko väärän oppinsa perusteella oli langennut, väärä kirkko ja että uskonpuhdistuksen kirkko sen sijaan oli vanha apostolinen ja oikea kirkko. "Sillä entinen vanha kirkko pilkistää jälleen esiin (kuten aurinko pilvien lomitse, joitten takana aurinko oli, vaikka sitä ei näkynyt...)"¹⁸¹⁾

¹⁸⁰⁾ Esim. Apt. 13-21; 1 Kor. 16; 2 Kor. 8; 1 Tess. 3; 1 Piet. 5.13.

¹⁸¹⁾ Luther, 'Wider Hans Wurst' 1541, Walh² XVII 131110)

4 KIRKOLLISTA JÄRJESTÄYTYMISTÄ MYÖHEMMIN

4.1 Luterilainen valtiokirkollisuus — laitoskirkot

On ollut aikoja, jolloin kirkko valtiokirkkonakin säilytti opin ja tunnustuksen puhtaana ja jolloin kansakin sitä suurin piirtein kunniotti. Luther jo silloisissa oloissa valitti sitä, ettei hän voinut lähetyshenkittä seurakunnasta koota tunnustuksellista seurakuntaa.¹⁸²⁾ Ruhetinaskunnan ja paikkakunnan asukkaat olivat seurakuntana ja kirkkona. Mutta hän pyrki pitämään edes opin puhtaana.

Olosuhteet ovat maailmassa paljon muuttuneet. Valtioskirkot ovat harventuneet. Laitosmaiset kirkot vastaavat niitä. Tämänlaatuisissa kirkoissa vallitsee opillinen vapaus — sekä opettajien että jäsenten suhteen. Ihmisten mielivaltainen elämäntapa on vapaasti sallittu. Silti kirkko palvelee kaikkia näitä jäseniään kristillisin tunnusmerkein.

4.2 Tunnustukselliset luterilaiset kirkot

Näitäkin on jälleen syntynyt 1830-luvulta lähtien. Niille on tunnusomaista se, että koko seurakunnallinen ja kirkollinen toiminta tapahtuu luterilaisen opin ja uskon perusteella. Toisenlaista oppia ei voida sallia. Ne tahtovat myös hoitaa kristillistä elämää Jumalan sanalla. Jäsenten, seurakuntien ja kirkkojen kesken vallitsee opin yksimielisyys (concordia) ja uskonveljeys. Tässä suhteessa ei olla mestareita, mutta pyydetään vakavasti näin kokoontua seurakuntina ja kirkkoina. Luterilaisen kirkon määritelmä esitetään myöhemmin.

¹⁸²⁾ Saksalainen Messu 1526.

4.3 Järjestäytyneet luterilaiset kirkot ja kirkkoliitot

Puhumme tässä tunnustuksellisten seurakuntien tällaisesta järjestymisestä.

Kaiken tällaisen toiminnan perustana oli ja on seurakuntien uskon ja tunnustuksen yhteys. Nimenomaan viitataan näissä asioissa apostolien johtamaan yhteiseen kokoukseen Apt. 15 luvussa. Siinä hän oli ratkaistavana yhteinen seurakuntienvälinen eli kirkollinen asia. Kirkkokunnilla ja kirkkoliitoilla on järjestyssäännöissään peruskohtana uskoa ja tunnustusta koskeva selvitys (tunnustuspykälä). Seurakunnan, kirkon ja kirkkoliiton tilaa ei ratkaise niiden säännöissä mahdollisesti oleva oikea tunnustuspykälä vaan se, **toimitaanko** sen perusteella uskollisesti vai ei. Niinpä siis liittyminen tai kuuluminen kirkkoon tai kirkkoliittoon on samanlainen uskon ja tunnustuksen asia kuin liittyminen tai kuuluminen seurakuntaan. Suuremmassa kirkollisessa liittoutumassa ovat kaikkien seurakuntien jäsenet samanlaatuisia uskonveljiä kuin seurakunnissa. Ei ole siis niin, että oppi ja tunnustus tulisivat vakavasti kyseeseen vain seurakunnassa, kun taas kirkko tai kirkkoliitto toimisivat siitä riippumatta ulkonaisien, käytännöllisten asiain hoitamiseksi.

5 MITÄ ON LUTERILAINEN KIRKKO?

Kun tahdomme tässä esityksessä seurata luterilaista nimeä käyttäviä kirkkoja ja kirkkoliittoja, on meidän tarkemmin osoitettava, minkälainen tällainen kirkko on, jos se oikein käyttää tätä nimeä, ja minkälainen kirkko käyttää tätä nimeä väärin.

5.1 Kirkko ilman määritystä

Jos etsimme luterilaisen kirkon määritystä valtiokirkollisista teoksista, jotka käsittelevät tällaisia kysymyksiä, teemme merkillisen

havainnon: emme löydä oppiin ja tunnustukseen perustuvaa luterilaisen kirkon määritystä.

Prof. Osmo Tiililä,¹⁸³⁾ joka pitemmän aikaa aikanaan kuului Luterilaisen Maailmanliiton (LML) toimeenpanevaan toimikuntaan, on julkaissut luentojaan kirjana 'Kristilliset kirkot ja lahkot'. Tässä kirjassa ei ole luterilaisen kirkon määritelmää eikä voikaan olla, kun hän sen kirkon suhteesta määrättyyn kristilliseen oppiin lausuu näin:

"Luterilainen kirkko on vapauden kirkko. Sitä voidaan tämän johdosta kyllä syyttää lahkovillityksen aiheuttamisesta — niin kuin reformoituakin —, mutta toisaalta tämä kirkko tarjoaa edellytykset teologian jatkuvalle kehitykselle."

Vetoaminen tässä Raamattuun opin ainoana ohjeena ei selvitä mitään, koska Raamattua ei pidetä todella Jumalan sanana ja kun siitä sen tähden ei ole saatukaan esille oikeata jumalallista oppia, josta pidettäisiin ehdottomasti kiinni eikä sallittaisi opettaa toisin. Tällaista prof. Tiililä pitää juuri kirkon vapauden loukkauksena.¹⁸⁴⁾

Mikä on sitten kirkko tällaisin perustein? — Ei luterilainen kirkko ainakaan sellainen ole.

5.2 Määritelty luterilainen kirkko

Tunnettu luterilainen jumaluusoppinut, prof. C.F.W. Walther on määritellyt luterilaisen kirkon, ja vastaavalla tavalla ovat tunnustukselliset luterilaiset kirkot kokoontuneet ja toimivat:

"Evankelis-Luterilainen kirkko on kaikkien niiden yhteys, jotka varauksettomasti tunnustautuvat siihen Jumalan sanasta otettuun puhtaaseen oppiin, jonka Lutherin uskonpuhdistus jälleen toi esiin ja joka vuonna 1530 Augsburgissa yhtenäisenä ("summarisch") kirjallisesti annettiin keisarille ja valtiopäiville

¹⁸³⁾ Tässä kohdassa käyttämämme prof. Tiililän julkaisut ovat ilmestyneet silloin, kun hän kuului valtiokirkkoon. Kun hän ei siitä eronnut (1962) mistään oppitunnustussyystä, ovat hänen lausuntonsa edelleen täysin todistusvoimaisia.

¹⁸⁴⁾ O. Tiililä: Kirkot ja lahkot siv. 182. — Vastaavasti hän lausuu kirjasessaan 'Kestääkö luterilaisuus?': "Luterilainen kirkko on vapauden kirkko ja sen täytyy sellaisena pysyä" (s. 24). Tosin hän sanoo vapauden menneen liian pitkälle, kun on pappeja, 'Jotka ovat luponeet jopa luterilaisesta vanhurskauttamisopista'. — Mutta kun on opillinen vapaus, niin se on vapaus.

ja joka on toistettu ja esitetty toisissa nk. luterilaisissa tunnustuksissa."¹⁸⁵⁾

Tämä määritys tarkoittaa sitä, että luterilainen kirkko pysyy luterilaisten tunnustuskirjojen sisältämässä opissa. Tietenkin vastaavasti poikkeaminen toiseen oppiin vie luterilaisen kirkon ulkopuolelle.

Jo noin 15 vuoden kuluttua Lutherin kuolemasta vallitsi hänen kirkossaan niin suuri opin sekavuus, että täytyi ryhtyä uudessa tunnustuskirjassa kirkastamaan puhdasta oppia esiin tulleista harhaopeista. — Miten paljon enemmän olisi nyt — 400 vuoden jälkeen — syytä ryhtyä vastaavanlaiseen opinselvitykseen. Kun tunnustuskirjat silloin ammensivat oppinsa Jumalan sanasta, on niiden oppi nytkin oleva luterilaisen kirkon oppi, vaikka silloin käsiteltiin lähinnä paavikirkon ja uskonpuhdistusajan muitakin harhaoppeja ja me taas käsittelemme lisäksi nykypäivien harhakäsityksiä, jotka suureksi osaksi ovat samoja kuin silloin.

6 EI RATKAISE NIMI VAAN TODELLISUUS

Paavikirkolla oli uskonpuhdistuksen aikana ainoan autuaaksi tekevän kirkon maine ja tuhannen vuoden arvovalta sekä vielä oikean kirkon nimi. Tähän vedoten se piti uskonpuhdistuksen kirkkoa arvottomana lahkona. Tämän johdosta Luther lausuu mm. näin:¹⁸⁶⁾

"...Sen tähden kaikki riippuu siitä, että näytetään toteen, mikä kirkko on oikea. Niin kauan kuin tämä todistelu puuttuu, niin on aivan asiatonta, että toinen puoli kehuu olevansa kirkko ja haukkuu toista puolta lahkoksi. Toisen puolen täytyy olla väärä kirkko. Sillä maailman alusta sen loppuun asti on ollut olemassa kahdenlaisia kirkkoja, jotka pyhä Augustinus kutsuu Kainiksi ja Abeliksi. Ja Herra Kristus vaatii meitä kaihtamaan väärää kirkkoa ja hän erottaa itse kahdenlaisia kirkkoja, väärän ja oikean (Mt. 7:15) — Missä on profeettoja, siellä on kirkko-

¹⁸⁵⁾ C.F.W. Walther: 'Die Ev.-Luth. Kirche die wahre sichtbare Kirche auf Erden', These X, s. 50. ['Oikea näkyvä kirkko'] — Tämä määritelmä on myös Missouri-Synodin teoksessa 'Popular Symbolics', CPH 1945, s. 1.

¹⁸⁶⁾ Kirjassaan 'Wider Hans Wurst' 1541 Walch2 XVII 1322

ja, joissa he opettavat. Jos profeetat ovat vääriä, ovat kirkotkin vääriä, kun sellaisia profeettoja uskovat ja seuraavat. – – (Tuota todistelua ei ole kuulunut), mistä syystä paavikirkko kuitenkin olisi oikea kirkko. Sen sijaan he pitäytyvät tuohon raamatunkohtaan (Mt. 18:17), että kirkkoa on kuultava taikka muuten joudutaan kadotukseen, vaikka Kristus ei siinä sano: kuka, missä ja mitä kirkko on oleva, vaan hän sanoo, että missä (oikea) kirkko on, siellä on sitä kuultava. Sitä mekin sanomme ja tunnustamme. Mutta me kysymme: Missä ja kuka on Kristuksen kirkko? **Emme nimeä kysy, vaan olemusta.**"¹⁸⁷⁾

Ja sitten Luther lähti — kuten yllä on sanottu — kohta kohdalta tutkimaan uskonpuhdistuksen ja paavikirkon tunnustamaa ja opettamaa oppia ja tulos on myös mainittu yllä.

Juuri näin on kaikkialla ja kaikkina aikoina tehtävä. Ei siis riitä nimi ja vanhat tottumukset. Kysytään sitä, onko seurakunnissa ja kirkkoissa yksimielisesti käytännössä Jumalan sanan puhdas oppi ja hoidetaanko Kristuksen asettamat sakramentit hänen asetuksensa mukaan. Nämähän ovat Kristuksen pyhän yhteisen seurakunnan tunnusmerkit (notae ecclesiae Christi), joiden käyttämisen kautta jumallainen usko syntyy ja säilyy. (Augsburgin tunn. VII ja VIII).

¹⁸⁷⁾ "Non de nomine, nicht vom Namen, sondern vom Wesen Fragen wir".

V

Lutherin vapautuminen paavikirkosta

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä n:o 3/1969, s. 69-80
sekä kirjasessa 'Koetelkaa kaikki' 1974, s. 47-57.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1969

SISÄLLYS

1	JOHDANNOKSI	301
2	LUTHER TOIMII TUNNUSTAUTUEN PAAVIKIRKKOON..	302
3	TILANNE KÄRJISTYY	303
4	KESKEISENÄ KYSYMYKSENÄ PAAVINVALTA	304
5	LUTHER POLTTAA PANNAUHKASKIRJAN JÄLJENTEEN JA MUUTA	307
6	RATKAISU OLI TAPAHTUNUT	310
7	LUTHER OPETTAMASSA VAPAUTUMISTA VÄÄRÄSTÄ KIRKOSTA	311
8	PAAVIKIRKON JA USKONPUHDISTUKSEN KIRKON ERILAISUUS.....	312
9	PAAVIKIRKON JÄTTÄMISEN PERUSTA	314
10	LUTHER ARVIOI OMAA TOIMINTAANSA	316

Lukijalle tiedoksi:

Tässä esityksessä kirjallisuusviitteiden kohdalla käytetty merkintä Walch² tai W² tarkoittaa Lutherin koottuja teoksia, St. Louisin, Mo. laitosa.

1 JOHDANNOKSI

Uskonpuhdistuksen alkaessa oli paavikirkon mahti ja paavin ylivalta länsimailla ehdoton. Tällaisten perinteiden voimaa oli kasvattanut 1000 vuotta jatkunut toiminta. Paavikirkon uudistusyritykset 1300- ja 1400-luvuilla oli karkeasti — polttorovioinkin — tukahduttettu. Sama raivo kohdistui myös Lutherin esiintymistä vastaan. Hän ei tarkoittanut alussa mitään erillisen menoa paavikirkosta, vaan toimi tämän kirkon kuuliaisena kannattajana. Kun hän sitten oli joutunut toteamaan ja kokemaan paavikirkon erheitä ja sen kiihkeätä vihamielisyyttä tunnustamaansa uskoa ja oppia vastaan, hän ja hänen kannattajansa kuitenkin vapautuivat siitä. Vähitellen syntyi itsenäinen luterilainen kirkko.

Kun luterilaista nimeä käyttävät kirkot eri maissa olivat toimineet vuosisatoja ja niiden oppi sekaantui ja turmeltui, nousi tällaisissa kirkoissa uskollisia luterilaisia sellaista vastustamaan. Monissa maissa on nykyaikaan ehdittäessä syntynyt näistä kirkoista vapautuneita tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia ja kirkkoja. Tämä tapahtui osaksi siirtolaisuutena vapaampiin maihin.

Vallitsevat, vanhat luterilaista nimeä edelleen käyttävät suuremmat kirkot ovat koettaneet perustella pysymistä näissä kirkoissa siinäkin tapauksessa, että niissä todella oppi on sekaantunut ja turmeltunut. Nämä kirkot vetoavat silloin mielellään Lutheriin, miten hän muka vastahakoisesti ja vain pakosta olisi vapautunut paavikirkosta ja miten hän siitä on opettanut.

Täsmälleen näin on tapahtunut, kun Suomen tunnustukselliset ("vapaat") luterilaiset seurakunnat ja vastaava kirkko syntyivät 1920-luvulla, ja myöhemminkin. Olemme jo silloin ja 1930-luvulla selvittelleet näitä kysymyksiä, myös erikoistutkimuksin.¹⁸⁸⁾ Tällä kertaa käsittelemme erikseen vain sitä, miten Luther vapautui paavikirkosta ja miten hän itse on sitä selittänyt ja opettanut.

¹⁸⁸⁾ A. A. Uppala, Minkäläistä kirkkoa Luther tahtoi? 1930; Kirkkokysymys 1937. Vain poikkeustapauksessa viittaamme niihin. Vastakkaisista selittäjistä mainitsemme tässä vain piispa Jaakko Gummeruksen esitelmän: Lutherin käsitys seurakunnasta ja kirkosta 1926, ilmestynyt kirjaseinä 1953.

2 LUTHER TOIMII TUNNUSTAUTUEN PAAVIKIRKKOON

Uskonpuhdistuksen alkutapahtumana pidetään tavallisesti Lutherin 95 väitöslauseen naulaamista Wittenbergin Linnankirkon ovelle lokakuun 31 p:nä 1517. Mutta silloin ei hänellä ollut tarkoituksena mikään kirkollinen murros. Kyseessä oli vain tavanomainen yritys anekaupan väärinkäytösten poistamiseksi kirkon sisäisenä asiana. Väitöslauseissa Luther tunnustautui edelleen joihinkin paavikirkon harhakäsityksiin, mutta evankeliumin kirkkaus vastakohtana paavilaiselle teko-opille sattui kyllä paavikirkon perustuksiin. Sen lisäksi oli niissä aneen harha paljastettu niin jyrkästi ja ehdottomasti, että kirkollinen ristiriita oli väistämätön, jos Luther pysyisi peräänantamattomana oppitunnustuksessaan.

Kun väitöslauseitten aiheuttama vastustus kävi yhä uhkaavamaksi, Luther kirjoitti (30.5. 1518) laajan selityksen niistä. Siinä hän tosin lausuu olevansa oikeutettu Raamatun perusteella poikkeamaan paavikirkon opettajien vanhoista käsityksistä, mikäli ne eivät perustu Raamattuun. Hän myöntää voivansa erehtyä, mutta se ei oikeuta pitämään häntä kerettiläisenä. Muuten hän ehdottomasti alistuu esimiestensä arvosteluun. Hän sanoo ryhtyneensä väitöslauseillaan raivaamaan pois sitä pahennusta, jota väärin toimineet papit ovat kansan silmissä herättäneet. Hän pitää itseään paavikirkon uskollisena opettajana, vaikka hän ei käsitä Kristuksen kirkkoa ja Pyhää Raamatua katolisessa (paavilaisessa) mielessä.¹⁸⁹⁾ — Tässä piili kyllä sovitamattoman ristiriidan itu, mutta sen kasvamisesta hän ei ollut selvillä.

Luther oli kirjoittanut selityksensä paavia varten. Lähetekirjeessä hän täysin alistuu paavin tuomioon: "Tee eläväksi, kuoleta, kehota, peruuta, hyväksy tai hylkää, miten vain tahtosi on. Sinun äänesi tun-

¹⁸⁹⁾ Erläuterungen... W² XVIII 100 - ("ei katolisessa mielessä" palstalla 264). W² tarkoittaa Lutherin koottuja teoksia, St. Louisin (Mo.) painos. Suluissa olevat selvennykset aina kirjoittajan.

nustan Kristuksen ääneksi, joka Sinussa hallitsee ja puhuu. Jos olen ansainnut kuoleman, en kieltäydy kuolemasta.”¹⁹⁰⁾

Jumalan sanan oppia, jonka Luther oli oppinut tuntemaan, hän ei siis missään tapauksessa aikonut peruuttaa, jos ei sitä Raamatulla osoitettu erheeksi. Muuten hän silloin kyllä alistui paavin menetteltyyn — johti se sitten vaikka marttyyrikuolemaan.

Luther ei voinut lähettää selitystään suoraan paaville. Sen tähden hän pyysi korkea-arvoisen ystävänsä Staupitzin välitystä. Tälle osoitamassaan kirjeessä¹⁹¹⁾ kertaantuu sekä sama lujuus että alistuvaisuus. Paavikirkko oli Lutherille silloin kaikkivaltias kirkko. Henkilökohtaista uskoaan hän ei kuitenkaan tahtonut kieltää.

3 TILANNE KÄRJISTYY

Paavin viraston korkein sensori Prierias oli saanut tehtäväkseen arvostella Lutherin väitöslauseita. Hänen 'Dialoginsa'¹⁹²⁾ on mitä raivosanaisin hyökkäys Lutheria vastaan ilman ainoatakaan Raamatun perustetta. Kun Luther oli saanut sen käsiinsä elokuussa (1518), hän kahdessa päivässä kirjoitti 67 -palstaisen vastauksen.¹⁹³⁾ Siinä Luther paavien asemaa arvostellen lausuu mm.: "Tunnen kirkon voiman vain Kristuksessa ja sen edustuksen kirkolliskokouksessa." ¹⁹⁴⁾ Luther vetoaa siis tässä Kristukseen ja kirkolliskokoukseen ohi paavin. Hänen mielestään tämä oli oikeata paavikirkollisuutta eikä hän siis tarkoittanut mitään kirkollista murrosta. Sitä osoittavat hänen Prieriakselle omistamansa sanat: "Jos minut surmataan, niin Kristus, minun ja kaikkien Herra, elää, joka olkoon ylistetty iankaikkisesti. Amen." Kuitenkin niistä kalskahtaa niin luja ja ehdoton todistus, että ristiriita oli todellisuutta. Se liikkui sentään vielä henkilökohtaisuuden rajoituksessa.

¹⁹⁰⁾ Luther 30.5.1518 paaville. W² 401-

¹⁹¹⁾ Luther 30.5.1518 Staupitzille. W² XV 414-

¹⁹²⁾ W² XVIII 310-

¹⁹³⁾ W² XVIII 344-

¹⁹⁴⁾ Tässä yhteydessä Luther lausuu ohimennen, että sekä paavi että kirkolliskokous voivat erehtyä. (W² XVIII 361). Tämä osoittaa, että hänelle oli kirkossa ensiarvoista Jumalan sana, vaikka hän vielä jätti asiansa kirkolliskokouksen päätöksen varaan.

Tilanne koveni. Prieriaksen hyökkäyksen ankaruutta tiukensivat paavin aiomat toimenpiteet. Lutheria uhattiin kirkonkirouksella (pannalla) ja kuolemalla. Mutta Luther pysyi horjumattomana Jumalan sanan tunnustamisessa. Hän kirjoitti Staupitzille (1.9.1518), etteivät häntä tällaiset uhkaukset pelottaneet. Jos Prierias vielä jatkaa syytöksiään, "silloin — lausuu Luther kirjeessään — en enää leiki, vaan tulen painamaan kannukset päähäni ja kynääni ja osoitan hänelle, että Saksassakin on miehiä, jotka ymmärtävät heidän ja roomalaisten temppuja, ja toivon, että tämä saisi tapahtua mitä pikemmin sitä parempi."¹⁹⁵⁾ Edelleenkin kaikki tämä paavikirkon sisäisenä asiana.

Augsburgin neuvottelussa, lokakuussa 1518, vaadittiin Lutheria peruuttamaan oppinsa. Siihen hän ei suostunut, koska sitä ei osoitettu Raamatun sanalla vääräksi. Luther jäi odottamaan, mitä kirkko siitä lausuisi. Neuvottelun jälkeen hän nimenomaan vetosi kirkolliskokoukseen. Tätä pidetään todisteena siitä, että Luther ei tunnustanut paavin ylivaltaa, kuten hän siihen jo aikaisemminkin oli viitannut. Se merkitsi itse asiassa kirkollista murrosta, vaikka hän ei sitä niin käsittänyt eikä tahtonut.

4 KESKEISENÄ KYSYMYKSENÄ PAAVINVALTA

Vaikeitten valtiollisten olosuhteiden vallitessa ei paavi voinut silloin suoraan tuomita Lutheria. Kirjallista väittelyä jatkui ja sen keskeiseksi aiheeksi tuli paavinvalta. Siitä oli varsinaisesti kysymys Leipzigin väittelyssä — kesä-, heinäkuussa 1519.¹⁹⁶⁾ Luther joutui siinä perustelemaan mm. sitä, että paavin ylivalta ei perustu jumalalliseen oikeuteen. Se ei siis ole Jumalan asettama, kun taas tri Eck niin väitti. Samaa olivat opettaneet paavikirkon kiroamat böömiläiset (Juhana Huss) eli beghardit. Vaikka Luther silloin myönsi, että paavin ylivalta kuitenkin perustuisi inhimilliseen oikeuteen, ei sitä otettu huomioon. Hän oli siis kuitenkin opettanut niin kuin nuo kiroatut böömiläiset ja tämä riitti todistamaan, että hän oli kerettiläinen.

¹⁹⁵⁾ XV 2394-2397.

¹⁹⁶⁾ XV 844-, 905-.

Miten Luther 11 päivää kestäneen väittelyn kuluessa suhtautui paavikirkkoon?

Böömiläisten asian tullessa esiin vavahti Luther. He olivat eronneet paavikirkosta ja tämä oli kironnut heidät. Hän vastasi tri Eckille näin:

"Koskaan ei minua ole miellyttänyt (kirkollinen) eroaminen eikä se koskaan tule minua miellyttämään. Böömiläiset tekivät väärin, että he omavaltaisesti meidän yhteydestämme eroavat, vaikka jumalallinen oikeus olisi heidän puolellaan, kun korkein jumalallinen oikeus on rakkaus ja Hengen yhteys."

Luther yhtyi väittelyn jatkossa yhä selvemmin böömiläisten ylämainittuun oppiin. Mutta silti hän yhä vakuutti uskollisuuttaan paavikirkolle:

"Kuitenkin (vaikka uusissa dekretaaleissa määrätään vastoin vanhaa totuutta ja tottumusta) minä siedän niitä mielelläni kunnioituksesta ja välttääkseni (kirkollista) erilleenmenoa ja neuvon (muita) niitä sietämään, (ja nyt seuraa jo uusi tie) mutta älkäämme kuitenkaan jumalallisen oikeuden perusteella tuomitko niin useita edesmenneitä pyhiä."

Tämä Lutherin erilainen suhtautuminen böömiläisiin oli uutta paavikirkon piirissä ja se ilmeni edelleen samassa yhteydessä tällaisena:

"Minä uskon, että böömiläiset ovat ihmisiä ja että heidät voidaan voittaa (kirkon puolelle) ystävällisin puhutteluin ja myönnetyksin, kun he sitä vastoin syyttelyillä ja soimauksilla kerettiläisnimeä viljellen vain enemmän kovenevat."

Kuulkaamme, miten Luther itse vuonna 1545 arvostelee esiintymistään Leipzigin väittelyssä:

"Ja katso myös minun tapauksessani, kuinka vaikeata on riuhtaista itseään irti ja päästä eroon tällaisista harhakäsityksistä, jotka ovat koko maailman esimerkin vahvistamat ja jotka ovat pitkän totumuksen kautta samalla juurtuneet luontoomme. — Minä olin silloin jo 7 vuoden (v. 1512 — 1519) ajan niitä ahkerimmin yksityisesti ja julkisesti lukenut ja opettanut Pyhää Raamattua, niin että osasin miltei kaikki ulkoa. Lisäksi olin saavuttanut oikean kristillisen tiedon ja uskon esikoiset, nim. että emme

*tule vanhurskaiksi tekojen kautta, vaan uskon kautta Kristukseen. Ja senkin tiesin — mistä nyt puhun —, että paavi ei ole jumalallisen oikeuden perusteella kirkon pää, jota olin jo julkisesti perustellut. Kuitenkaan en huomannut, mitä siitä seurasi, että (nim.) paavin (valta) välttämättömästi silloin on perkeleestä. Sillä mikä ei ole Jumalasta, sen täytyy olla perkeleestä.*¹⁹⁷⁾

Sama tottumuksen ja muun tietämättömyyden paino oli silloin lyönyt leimansa Lutherin kirkolliseenkin suhtautumiseen. Mutta paltaakamme jälleen Leipzigin väittelyn jälkeiseen aikaan.

Prierias oli jatkanut kirjallista taisteluaan Lutheria vastaan. Mutta vasta kesäkuun alussa 1520 sai Luther käsiinsä Prieriaksen julkaiseman "Lyhyen yhteenvedon" tämän laajemmasta hyökkäyksestä Lutheria vastaan. Saman kesäkuun 15 p:nä oli paavi allekirjoittanut Lutherin pannauhkauskirjan. Taistelu kärjistyi ankarasti. Luther julkaisi kesäkuun lopulla Prieriaksen asiallisesti arvottoman tekeleen ja liitti siihen jonkin verran omia huomautuksiaan. Hän pitää kirjoittajaa "saatanan välikappaleena" ja tulee seuraaviin johtopäätöksiin:

"Jos Roomassa paavin ja kardinaalien tieteen — jota en toivo — sellaista ajatellaan ja opetetaan, silloin julistan tällä kirjoituksellani, että tosi antikristus istuu Jumalan temppelissä ja hallitsee siinä Baabelissa, joka on purppuraan puettu (Ilm. 13:6). — — Jos Rooma niin (kuin tuossa kirjassa esitettiin) uskoo, ollos onnellinen sinä Kreikanmaa, onnellinen sinä Bööminmaa, onnellisia kaikki, jotka ovat eronneet roomalaisesta kirkosta ja lähteneet tästä Baabelista! Mutta kirottuja olkoot kaikki, jotka pitävät yhteyttä sen kanssa. Ja jolleivät paavi ja kardinaalit saa tätä saatanankitaa hillityksi ja tätä (kirjoitusta) peruutetuksi, tahdon täten totisesti tunnustaa, etten minä pitäydy paavikirkkoon ja eroan paavista ja kardinaaleista, (harvennus kirjoittajan), niin kuin hävityksen kauhistuksesta, joka seisoo pyhässä paikassa (Mt. 24:15). — — Mene nyt tiehesi, sinä onneton, tuomittu ja paheellinen Rooma! Jumalan viha on vihdoinkin sinut yllättänyt, niin kuin jo olet ansainnut, koska sinä niistä monista rukouksista huolimatta, joita puolestasi on pidetty, olet her-

¹⁹⁷⁾ Lutherin esipuhe latinankiel. kirjojensa I osaan 5.3.1545 W² XIV 444.

keämättä halunnut tulla vain pahemmaksi. Me paransimme Babelia, mutta hän ei terveeksi tullut. Jättäkää hänet (Jer. 51:9)..."

Luther toivoi esivallan apua

*"vapauttamaan meidät ja meikäläiset samalla yhteisestä ja mitä vaarallisimmasta tulentuhosta. Oi, onnellisia kristityitä, misä heitä lieneekin, jotka eivät kuulu tämän roomalaisen antikristuksen alaisuuteen, kuten me onnettomat ihmiset."*¹⁹⁸⁾

Ei ollut vuottakaan kulunut siitä, kun Luther oli vakuuttanut paavikirkolle joka tapauksessa uskollisuutta "rakkauden ja Hengen yhteyden" perusteella. Nyt hän ei enää moittinut böömiläisiä siitä, että he olivat siitä eronneet. Päinvastoin he olivat hänen mielestään onnellisia, kun taas hän itse ja toiset paavikirkkoon kuuluvat olivat onnettomia. Hän toivoo vapautumista siitä.

Mutta olosuhteet olivat sellaisia, että vapautuminen paavikirkosta ei ollut helppo eikä yksinkertainen asia. Esivalloilla oli silloin jokseenkin kaikki valta uskonnon asioissa eikä muuta kirkkoa ollut olemassa. Tämä oli elämän kovaa todellisuutta.

Vuoden 1520 aikana Luther oli julkaissut viisi uraauurtavaa kirjaa, joissa uskonpuhdistuksen asia rakentavasti opetettiin ja julistettiin. Samalla paavikirkon perusharhat paljastettiin. Lutherin kirjoja poltettiin paavilaisten toimesta. Paavin pannauhkauskirjan 60 päivän määräaika oli kulumassa loppuun (10.10. – 10.12.).

5 LUTHER POLTTAA PANNAUHKAUSKIRJAN JÄLJENTEEEN JA MUUTA

Kun pannauhkauskirja oli kesällä (1520) matkalla kohti Wittenbergiä, Luther suorastaan toivoi sen saapumista ja kirjoitti siitä ystävälleen Spalatinille pitävänsä sekä paavikirkon raivoamista että sen suosiota halveksittavina:

"En tahdo tulla heidän kanssaan sovintoon enkä aio iankaikaisesti pitää yhteyttä heidän kanssaan. He tuomitkoot minun asi-

¹⁹⁸⁾ Des Prierias Epitome W² XVIII 422-

ani ja polttakoot kirjani. Minä tulen, jos vain saan käsiini tulta mistä tahansa, vastaavasti polttamaan paavin lain, se on: koko kerettiläisyyksien hävistyksen, ja teen sen julkisesti. Tähän asti turhaan osoitettu nöyryys tulee loppumaan, jota evankeliumin viholliset eivät enää saa — se on tahtoni — käyttää hyväkseen.”¹⁹⁹⁾

Tässä ovat jo — siis kesällä 1520 — Lutherin ja paavikirkon suhteet periaatteessa ratkaistut. Paavi oli puolestaan allekirjoittanut pannauhkauskirjan ja Luther puolestaan oli omassatunnossaan vapautunut koko paavikirkosta. Tätä vahvistavat hänen Prieriasta vastaan suunnatut sanansa, jotka olemme yllä kuulleet ja jotka hän oli kirjoittanut kaksi viikkoa aikaisemmin. Tulevaisuus oli näyttävä, pyryykö paavikirkko tuomioissaan ja Luther tunnustuksessaan.

Pannauhkauskirja oli vihdoinkin vasta lokakuun 10 p:nä saatu julkipannuksi Wittenbergissä ja sen määräaika kesti 60 päivää. Juuri ennen määräajan loppumista oli Luther saanut tiedon siitä, että paavin lähettiläs Aleander oli Kölnissä toimeenpannut uuden Lutherin kirjojen polttamisen.²⁰⁰⁾ Silloin päätti Luther toteuttaa lupaamansa vastavan teon.

Joulukuun 10 p:nä 1520 oli Wittenbergin yliopiston luentosalin edessä olevalle mustalle taululle julkipantu kirjelmä, jossa ylioppilaita kutsuttiin seuraamaan tilaisuutta, jossa paavikirkon antikristilliset päätökset (dekretaalit) tulevat poltettaviksi. Näin kerrotaan sen tapahtuneen:

”Mainittuun aikaan (klo 9) saapui runsaasti ylioppilaita Elsterportin edessä olevalle paikalle sairaalan takana. Eräs arvostapidetty maisteri valmisti rovion, pani halkoja kasaan ja sytytti ne palamaan. Silloin heitti tri Martti Luther tuleen antikristilliset dekretaalit (kanoonisen lain kirjat sekä Emserin ja Eckin kirjoja) ja Leo X:n pannauhkauskirjan jäljenteen, joka jokin aika sitten oli julkaistu, ja lausui nämä sanat: Kun sinä olet murehduttanut Herran pyhää, murehduttakoon ja kärventäköön sinut ikuinen tuli (Joos. 7:25). — Kun Luther oli tämän tehnyt, meni hän jäl-

¹⁹⁹⁾ 10.7.1520 W² XV 2501–

²⁰⁰⁾ Luther 14.1.1521 W² XV 2422–

*leen kaupunkiin ja hänen mukanaan paljon tohtoreita, maistereita ja ylioppilaita."*²⁰¹⁾

Seuraavana päivänä Luther luennon jälkeen kehotti kaikkia kuulijoita kavahtamaan paavin lakeja ja määräyksiä. Näin jatkuu hänen kehotuksensa:

*"Dekretaalien polttaminen oli ollut vain lasten leikkiä. Korkeasti tarpeellista olisi, että paavi, tarkoitan paavinistuinta oppeineen, olisi poltettu. — — Jos ette kaikesta sydämestänne vastusta paavin häväistävää hallintaa, ette voi tulla autuaaksi. Sillä se on niin vastakkaista Kristuksen valtakunnalle ja kristilliselle menolle, että olisi parempi ja varmempaa elää autiomaassa, jossa ei näkyisi ainoatakaan ihmistä, kuin asua antikristillisessä valtakunnassa ja sen alaisena."*²⁰²⁾

Samassa joulukuussa Luther julkaisi kirjasen²⁰³⁾, jossa hän perusteli tätä kirjojen polttamista ja päätti sen Simsonin sanoilla: "Niin kuin he tekivät minulle, niin minäkin tein heille", Tuom. 15:11.

Tästäkin voidaan huomata, että Luther ei jättänyt totuuden tunnustamista paavikirkon päätösten ja toimenpiteiden varaan. Hän ei siis enää tunnustanut paavikirkon vallankäyttöä oikeutetuksi ja itselleen sitovaksi. Hän toimi sitä vastaan vapaasti, itsenäisesti. Jos Luther olisi jättänyt ratkaisun paavikirkon käsiin, kuten nykyään yleisesti nimiluterilaiset väittävät,²⁰⁴⁾ hän olisi vain hiljaisesti alistunut siihen ja valittanut kohtaloansa. Aivan päinvastoin hän teki, vaikka hän iloitseekin siitä, että paavikirkon raivokkuus auttoi häntä näkemään tilanteen todellisena.²⁰⁵⁾

Niinpä Luther kuukauden kuluttua kirjojen polttamisesta kirjoittaa Staupitzille (14.1.1521):

"— Paavikirkon laita ei ole enää kuten eilen ja toissapäivänä. Vaikka se julistaa pannaan ja polttaa kirjoja sekä saattaa mi-

²⁰¹⁾ Selostus W² XV 1616–

²⁰²⁾ selostus w² XV 1616–

²⁰³⁾ Miksi Luther poltti paavin ym. kirjat ja miksi nämä tekivät vastaavasti. W² XV 1619–

²⁰⁴⁾ Jaakko Gummerus ym., J. G:n esitelmä: 'Lutherin käsitys seurakunnasta ja kirkosta 1926, kirjasena 1953.

²⁰⁵⁾ ks. tämä kirja, s. 190, Kirkkokysymys kohta 7.2.

nut itseni tappaa, on kuitenkin tulossa aivan erikoista. Kuinka onnellinen olisikaan paavi ollut, jos hän ennemmin hyvillä keinoilla olisi pyrkinyt tekemään rauhaa, kuin että hän väkivalloin ja tuimasti on käynyt asiaan käsiksi tuhotakseen Lutherin. Minä olen polttanut paavin kirjat ja pannauhkauskirjan ensin vavisten ja rukouksien, mutta nyt siitä iloitsen enemmän kuin mistään muusta elämäni teosta, sillä ne ovat turmiollisempia kuin luulin." ²⁰⁶⁾

6 RATKAISU OLI TAPAHTUNUT

Annamme nyt puheenvuoron muutamille tutkijoille ja kuulemme, miten he arvostavat tällaista Lutherin tunnustustekoa.

Tutkija, tri H. Ebeling pitää sitä yhtenä uskonpuhdistuksen suurimpana tekona.²⁰⁷⁾

Missourisynodin pastori Carl Kretzmann kirjoittaa: "Pannakirjalla paavi oli muodollisesti ja juhlallisesti erottanut Lutherin roomalaiskatolisesta kirkosta. Mutta julkisesti polttamalla kanoniset lait myös Luther oli nyt omasta puolestaan muodollisesti ja juhlallisesti vapautunut paavista ja hänen kirkostaan. Ne liekit, jotka silloin tuhosivat nuo paavilaiset lait, olivat kirkolle ja maailmalle koittavan uuden ajan aamuruskua."²⁰⁸⁾

Ruotsalainen kirkkohistorioitsija Hj. Holmqvist lausuu tästä tapahtumasta: Sen kautta "Luther julkisesti luopui kaikesta yhteydestä antikristuksen ja tämän kirkon kanssa ynnä sen oikeususkonnosta, siveellisyydestä ja kuuliaisuudesta paavikirkkoa kohtaan. Se hetki tuli ratkaisevaksi Lutherin ja uskonpuhdistuksen historiassa. — Luther erotti paavikirkon turmeltuneena muunnoksena yleisestä kirkosta (pyhästä yleisestä seurakunnasta), johon Luther itse kuului ja jolle hän tahtoi palauttaa sen evankelisen hengen muodon."²⁰⁹⁾

²⁰⁶⁾ W² XV 2422.

²⁰⁷⁾ H. Ebeling, Kirchenpolitik, Sozialismus, Staatspolitik im. Lichte der Bibel, Zwickau. 1899 s. 117.

²⁰⁸⁾ Carl Kretzmann, Unsere Befreiung von der Tyrannei des Kirchenrechts, Unser Erbteil, S. Louis, Mo., 1917 s. 125.

²⁰⁹⁾ Hj. Holmqvist, Kirkkohistoria II, Porvoo 1931 s. 26.

Professori Martti Ruuth tulee tähän tulokseen: "Siten Luther oli ratkaisevasti rikkonut välinsä paavikirkon kanssa. Arpa oli heitetty ja silta, jota myöten olisi saattanut perääntyä, oli täydellisesti purettu."²¹⁰⁾

Luther ei itsekään enää odottanut mitään uusia neuvotteluja paavikirkon kanssa. Eihän kirjojen tuhkasta voitu ohjeita saada. Uskonpuhdistuksen asia oli todella ratkaistu. Paavin julistama lopullinen panna (2.1.1521) oli vain muodollinen asia. Lutherin esiintyminen Wormsissa liikkui valtiopäivätasolla. Ja kaikki, mitä sen jälkeen ilmeni, oli tapahtuneen ratkaisun seurausta.

Näin myös Luther itse asiaansa arvioi. Hän lausuu 1522²¹¹⁾ tehneensä itsensä suhteen työtä ainakin 3 vuotta, ennen kuin hän oli vapauttanut itsensä paavin laeista. Hän tarkoittaa tässä aikaa 31.10.1517 – 10.12.1520. Silloin oli asia selvä.

7 LUTHER OPETTAMASSA VAPAUTUMISTA VÄÄRÄSTÄ KIRKOSTA

Nimiluterilaiset jumaluusoppineet vetoavat aivan yleisesti Lutheriin sen puolesta, että erilaisilla tunnustuksellisilla piireillä ei olisi mitään syytä erota mistään erilaisia oppeja sallivasta kirkosta. Luther ei olisi — he sanovat ja kirjoittavat — eronnut paavikirkostakaan, jollei se olisi erottanut häntä yhteydestään.²¹²⁾

Olemme tutkielmassamme voineet todeta, että paavikirkko kyllä tuomitsi Lutherin (lopullinen pannajulistus). Sen lisäksi se käyttäytyi tässä oppiasiassa niin räikeästi ja Lutherinkin henkeä uhaten, että Luther suorastaan iloitsee siitä, että tämä menettely auttoi häntä vapautumaan paavikirkosta. Mutta olemme myös voineet todeta, miten Luther samanaikaisesti, Jumalan sanan nojalla, tuli omassatunnossaan varmaksi siitä, että paavikirkko on antikristillinen. Sellaisena se oli Baabel, jota tietoisien kristittyjen oli kavahdettava. Hän katkaisi itse kaikki suhteensa siihen (pannauhkauskirjan ja ko. kirjojen polt-

²¹⁰⁾ Martti Ruuth, Martti Luther I, Jyväskylä 1917 s. 150.

²¹¹⁾ Lutherin käsitys (ehtoollisen) sakramentin molemmista muodoista, W² XX 76.

²¹²⁾ Jaakko Gummeruksen esitelmä 'Lutherin käsitys seurakunnasta ja kirkosta', 1926, kirjasena 1953.

taminen). Paavikirkko tuomitsi hänet ja Luther tuomitsi paavikirkon. Paavikirkko erotti hänet yhteydestään (kuolemaan) ja Luther taas erosi siitä.

Kun Luther oli omassatunnossaan vapautunut paavikirkon alaisuudesta, hän opetti näitä asioita perusteellisesti aikalaisilleen. Tätä tehtävää jatkui hänen kuolemaansa saakka. Opetuksessaan hän toiselta puolen esitti oikean ja väärän kirkon erilaisuutta ja sitten myös suoranaista eroamisvelvoitusta väärästä kirkosta.

8 PAAVIKIRKON JA USKONPUHDISTUKSEN KIRKON ERILAISUUS

Otamme tähän vain yhden esimerkin.

Luther oli 1533 joutunut lähinnä paavilaisen ruhtinaan alaisille selvittämään näitä asioita.²¹³⁾ Muualla olevat uskonpuhdistuksen kannattajat pitivät hänen ko. kirjaansa liian lievanä. Silloin hän kirjoitti heille sitä täydentävän selityksen ja siitä otamme seuraavan kohdan:

"Minäkin olen jumaluusopin tohtori enkä ole niin vähäoppinen tai kokematon siinä, kuten teidän huutajanne, jotka eivät ymmärrä omaa jumaluusoppiaan, luulevat, etten muka pystyisi sitä perustelemaan. Voisin minäkin hokea: Kirkko, kirkko, isät, isät, kuten he tekevät, ja luulevat asian olevan sillä selvän. Mutta minulla ei ole sellaista merkillistä uskoa, josta Jumala on minua varjeleva, kun hän on minut siitä kerran vapauttanut, — ei ole siis minulla sellaista uskoa, että voisin kutsua Kristuksen kirkoksi sellaista kirkkoa, joka koristaa itseään Kristuksen kirkon nimellä ja siitä kerskaa ja kuitenkin on jumalattomien kopla ja perkeleen kirkko, kuten hedelmät valtavasti todistavat puun olevan pahan. Yhtä vähän minä saatan asettaa kirkon Kristuksen yläpuolelle ja alistaa hänet sen alaiseksi, niin että Kristuksen opetuksia ja säädöksiä olisi muutettava ja vääristeltävä. Sillä hänen tulee ja täytyy olla kirkon pää. Ja kirkko on oleva hänelle, kuten pyhä Paavalin sanoo, alamainen ja kuuliainen peljäten ja kunnioittaen. Mitä muuten voitaisiin erottaa toisistaan Kristuksen oikea kirkko ja

²¹³⁾ Nurkkamessusta ja papiksivihkimisestä 1533 W² XIX 1220-

perkeleen kirkko kuin siitä, onko kirkko Kristukselle kuuliainen vai tottelematon, varsinkin kun tottelemattomuus on julkisesti tunnettu ja käsitetty ja se röyhkeästi ja hävyttömästi puolustaa itseään ja pitää oikeana. (Luther tarkoittaa tässä paavikirkkoa ja myöntää, että oikeakin kirkko saattaa huojuja ja erehtyä. Se ei sitä puolusta, vaan tekee parhaansa mukaan parannusta.) – – Mutta jos minä nyt — jatkaa Luther — en saa todetun kuuliaisuuden ja paatuneen tottelemattomuuden perusteella todeta tätä enkä saa erottaa oikeata kirkkoa väärästä, en sitten enää voi mitään sanoa mistään kirkosta. Silloin saatetaan sen mukaan kaikkia kerettiläisiä, kaikkia koplia ja lahkoja, jotka ovat röyhkeästi tottelemattomia, kaikella kunnialla kutsua pyhäksi (oikeaksi) kirkoksi, sillä he eivät ole sen pahempia kuin paavin kirkko, jos kerran röyhkeä tottelemattomuus Jumalaa vastaan ei ole ollenkaan vahingollista. Muuten ei paavikirkko ole ollenkaan parempi, koska se samoin on Jumalalle uppiniskaisesti tottelematon, röyhkeästi vääristelee Jumalan sanan ja tahtoo kuitenkin olla oikea, enemmän kuin muut koplat ja kerettiläiset. – – ”²¹⁴⁾

Tässä Luther ei anna paavikirkolle mitään erioikeutta ja poikkeusasemaa muitten kirkkojen rinnalla. Kirkon kelvollisuuden ratkaisee yksin se, onko se kuuliainen Jumalan sanalle vai opettaako ja salliiko se siitä "röyhkeästi", siis julkisesti ja jatkuvasti poikettavan. Tämä kuuliaisuus tai tottelemattomuus on hänelle kaiken kirkollisuuden mitta. Ei silloin enää merkitse mitään se, mitä "tottelematon" kirkko, jollainen paavikirkko oli, tahtoo määrätä. Kirkollisissa ratkaisuihin Luther näin ollen seuraa vain Jumalan sanan velvoitusta. Uskonpuhdistuksen kirkolle hän todellisuuden mukaan omistaa Jumalan sanalle kuuliaisen kirkon mainesanan. Se oli oikea näkyvä kirkko. Sen tähden siihen tietoiset liittyivät ja kuuluivat vain Jumalan sanan tähden. Luther ei kuitenkaan tässä suosittele sitä omana vastaavanlaisena laitoskirkkona, vaan antaa sille arvon vain sen perusteella, että se on kuuliainen Jumalan sanalle. Sen tähden hän mainitsee senkin puutteellisuuden, joita se ei puolusta, vaan joista se pyytää tehdä parannusta. Sehän juuri on Jumalan sanalle kuuliaiselle eli oikealle kirkolle tunnusmerkillistä.

²¹⁴⁾ Tri M. Lutherin kirje hyvälle ystävälle tämän kirjan johdosta 1534 W² XIX 1286-, ote § 19, 20.

9 PAAVIKIRKON JÄTTÄMISEN PERUSTA

Leisnigin seurakunta oli 1522 itsenäisesti kutsunut itselleen pastorian ja syrjäytti siten luostarin johtajan sinne määräämän paavilaisen papin. Tällainen tapaus herätti huomiota. Luther hyväksyi seurakunnan toimenpiteen ja kävi sitä tervehtimässä. Vielä sen toimihenkilöt pyysivät, että Luther kirjoittaisi kirjasen tämän toimenpiteen puolustamiseksi. Hän teki niin. Luther perusteli siinä Leisnigin seurakunnan itsenäistynyttä olemassaoloa ja toimintaa mm. näin:

*"Niinpä päätelemme nyt, että mistä löytyy jokin kristillinen seurakunta, jolla on evankeliumi, sillä on, ei ainoastaan oikeus ja valta, vaan myös velvollisuus sielunsa menettämisen uhalla sen velvoituksen mukaisesti, johon se on kasteessa Kristukseen nähden sitoutunut, välttämään, pakenemaan, erottamaan sekä vetäytymään pois sellaisesta esivallasta (paavikirkosta), jota nykyiset piispat, apotit (luostarien johtajat), luostarit, säätiöt ja sen sellaiset pitävät, koska päivänselvästi nähdään, että ne opettavat ja hallitsevat vastoin Jumalaa ja hänen sanaansa. Niin että tämä (seurakunnan toimenpide) ensiksikin on varmasti ja vahvasti perusteltu ja että huoletta on jätettävä siihen, että on jumalallinen oikeus ja sielujen autuuden tähden välttämätöntä poistaa sellaiset piispat, apotit, luostarit ja muut sensuuntaiset ja välttää niitä."*²¹⁵⁾

Tässä on paavikirkosta eroamisen perusteena jo pyhässä kasteessa saatu usko Kristukseen, joka toimii Jumalan sanan mukaisesti. Ei sanaakaan siitä, että olisi kiltisti odotettava vain sitä, mitä paavikirkko tekee tai sallii.

Vaikka Lutherin isällinen ystävä Johan Staupitz loppuun asti pysyi paavikirkolle uskollisena, keskinäinen kirjeenvaihto jatkui. Viimeisessä kirjeessään²¹⁶⁾ (1.4.1524) Lutherille Staupitz edelleen vakuuttaa pysyneensä pyhän evankeliumin opissa, jonka edelläkävijänä hän on ollut. Mutta hän varoittaa Lutheria tämän jyrkästä asenteesta paavikirkkoa vastaan. Seuraavan vuoden aivan alussa Luther julkaisi

²¹⁵⁾ Martti Luther, 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta...' suom., Hämeenlinna 1924; W² X 954-, 1538-, ks. tämä kirja s. 67.

²¹⁶⁾ W² XXIa 606-

paavi Clemens VII:n bullat ja liitti niihin huomautuksiaan. Niissä hän mitä jyrkimmin vaatii tietoisia kristityitä eroamaan paavikirkosta. Lutherin elämäkerran kirjoittaja Th. Kolde²¹⁷⁾ pitää todennäköisenä, että Lutherilla niitä kirjoittaessaan on ollut mielessä Staupitzin mahdollon kanta — samalla kertaa sekä pysyä evankeliumin opissa että puolustaa pysymistä paavikirkossa. Staupitz kuoli juuri niihin aikoihin 28.12.1524.

Näin Luther kirjoittaa huomautuksissaan:

"Mutta totisesti ei Jumalan valtakunta ole sanoissa, kuten pyhä Paavali lausuu (Rm. 14:17 tarkoittanee 1 Kor. 4:20), eikä siinä saa peitellä eikä pitää samanarvoisina eikä kummallakin olkapäällä kantaa paavin oppia ja samalla Kristuksen oppia. Ei niitä saa pitää rinnakkain eikä molempia ystävinä. — — Niinpä siis ei tässä saa leikkiä, vaan kyseessä on joko iankaikkinen autuus tai iankaikkinen kadotus. Senpä tähden erotkoon jokainen, joka tahtoo olla kristitty ja tulla autuaaksi, kiireesti ja kokonaan paavista ja hänen joukostaan, vanhoista ja uusista, opilla ja elämällä, ruumiilla ja sielulla, ettei hän osallistuisi heidän synteihinsä eikä saisi kärsiä heidän vaivaansa..." ²¹⁸⁾

Kyllä Luther myös otti huomioon niitä uskonpuhdistusta kannattavia kristityitä, jotka asuivat paavikirkkoa kannattavien ruhtinasten alueella. Kaikki eivät voineet muuttaa toiseen ruhtinaskuntaan. Hän vahvasti heitä pysymään lujina ja osoitti heille myös tietä pois paavikirkosta. Hän mainitsee, miten hän ja muut ovat ennen paavikirkossa osallistuneet sen opillisiin kauhistuksiin ja miten

"Jumala nyt totuudensanallaan kutsuu meitä siitä pois ja tahtoo meitä vapahtaa siitä". Ja hän jatkaa: "On siis aika, että me sitä (Jumalan sanaa) kuuntelemme ja seuraamme ja Lootin kanssa pakenemme tästä Sodomasta — sen suokoon Jumala — vaikka sinne jäisi lanko, vävy, vieläpä vaimo ja mikä vain ei tahdo tulla mukaan, että me kuitenkin pelastaisimme sielumme emmekä hukkuisi heidän kanssaan. Sillä nyt me voimme Jumalan sanan avulla, kuten Loot enkelien avulla, hyvin päästä sieltä pois..." ²¹⁹⁾

²¹⁷⁾ Th. Kolde, M. Lutherin elämäkerta II, Porvoo 1902 s. 159.

²¹⁸⁾ W² XIX 766-

²¹⁹⁾ Nurkkamestasta ja papiksivihkimisestä 1533, ote § 34.

Se, joka tällaisia Lutherin opetuksia syrjäyttäen väittää, että Luther vapautui paavikirkosta vain sen kovien toimenpiteiden tähden, väärentää totuuden ja kumoaa kristillisen uskon oikeutuksen. Luther taas opetti, että juuri Jumalan sanaan sidottu usko Kristukseen oikeutti ja velvoitti kavahtamaan ja eroamaan väärin opettavasta kirkosta. Mitä uskoa se olisi, jos sanottaisiin: Minun tulee joka tapauksessa seurata ja pitäytyä väärinkin opettavaan ja toimivaan kirkkoon, jos se vain sallii minun olla yhteydessään! Todellinen kristillinen usko seuraa Kristusta ja Kristuksen kirkkoa, joka tunnetaan siitä, että pysytään Jumalan sanassa ja sitä seurataan. Kaikki tehdään "Jumalan sanan avulla" — oli kyseessä mikä kirkko tahansa.

Näin uskoi, opetti ja toimi uskonpuhdistaja Martti Luther.

10 LUTHER ARVIOI OMAA TOIMINTAANSA

Uskonpuhdistus lähti — kuten yllä olemme osoittaneet — liikkeelle paavikirkon sisäisenä asiana. Vasta kolmen vuoden kuluttua Luther alkoi olla selvillä paavikirkon todellisesta turmiosta. Yrittiväthän luterilaiset vielä Augsburgin valtiopäivillä (1530) äärimmäisyyteen saakka säilyttää paavikirkon yhteyttä — kuitenkin tunnetusta Jumalan sanan opista luopumatta. On sen tähden aina tarkoin tunnettava, minä aikana, minkälaisissa olosuhteissa ja minkä johdosta Luther esiintyi ja kirjoitti.

Luther oli julkaissut tunnetut 95 väitöslauselmaansa vapautuneena paavikirkon töitten opin pimeydestä. Mutta silti hän vielä näissä väitöslauseissaan tunnusti erilaisia harhakäsityksiä. Kun 20 vuotta oli tästä tapahtumasta kulunut, haluttiin ottaa uusi painos niistä. Luther myöntyi tähän hankkeeseen nöyryn varauksin.²²⁰⁾ Hän salli sen siinä mielessä, ettei uskonpuhdistuksen asian suuri tulos (1538) häntä mahtavoittaisi. Hän tunnustaa, että noissa väitöslauseissa näkyy hänen heikkoutensa ja hänen sen mukainen häpeänsä. Hän muistelee, miten hän Augsburgin neuvotteluissa Cajetanuksen kanssa (1518) pelästyi paavikirkon nimen arvoa ja oli valmis silloin vaikenemaan, jos vastapuoli tekisi samoin. Cajetanus oli kuitenkin jyrkästi vaatinut

²²⁰⁾ Lutherin esipuhe teesien (1517) painokseen 1538, W² XIV 450–

Lutheria peruuttamaan, muuten hänet tuomitaan. Näin Luther selostaa ja arvioi asiaa:

"Mutta minä olin jo silloin opettanut katekismusta aikamoisin tuloksin, josta tiesin, ettei sitä (Jumalan sanan oppia) saa tuomita ja sen tuomitsemista minä en saa sietää, jollen tahdo Kristusta kieltää. Näin on sitten tultu tähän välttämättömyyteen, että olin pakotettu yrittämään ja toivomaan äärimmäisiä" (Olla perääntymättä ja vapautumaan paavikirkosta kokonaan).

Tässähän on tultu myös koko tämän tutkielmamme aiheeseen ja siihen soveltuu ja heijastuu myös seuraava Lutherin tunnustus:

"Voit havaita — jos edes siitä saan kerskata — miten suuresta heikkoudesta Herra on nostanut minut voimaan, miten suuresta tietämättömyydestä hän on nostanut minut tietoon, miten suuresta vapistemisestä pelottomuuteen — varmasti ei ilman vaikeita kamppailuja ja ahdistuksia —."

Tätä sanoo Luther kertovansa — ei korottaakseen itseään, vaan tunnustaen tyhmyyttään, tietämättömyyttään ja heikkouttaan. Hän toivoo, että helpommissa oloissa ja selvemässä tietoisuudessa toimivat nuoremmat pastorit oppisivat nöyryyttä ja muistaisivat sitä, että saatana ei ole kuollut, vaan että hän on koko tämän maailman ruhtinas. Ei siis pidä jälkipolvien ihailla itseään ja lahjojaan.

Ajatellessaan uskonpuhdistuksen silloisia tuloksia ja siitä kiittolisenä Luther kuitenkin puhkeaa tähän lujaan, mutta myös nöyrään tunnustukseen:

"Sillä vaikka en enää pelkää paavia ja hänen majesteettiaan, tulen minä olemaan pakotettu yhä pelkäämään paavin Jumalaa, ehkä nyt enemmän kuin alussa. Lyhyesti: me emme ole mitään, Kristus yksin on kaikki —."

Olkoon tämä meidänkin erikoisissa oloissamme oma luja ja nöyrä tunnustuksemme.

VI

Kirkollisen yhteyden perusteista

Augsburgin tunnustuksen VII:n opinkohdan mukaan

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä N:o 3 / 1971 sekä vihkossessa 'Koetelkaa kaikki' 1974.

Kirjoitus pohjautuu tekijän 1966 laatimaan laajempaan saksankieliseen tutkimukseen 'Dieses ist genug – Satisfactum', julkaistu englanninkielisenä Wisconsin-synodin teologisessa aikakauslehdessä Wisconsin Lutheran Quarterly N:o July 1968 ss. 169-186.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1971

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	321
2	TILANNE AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN JULKAISEMISEN AIKAAN 1530	321
3	ENSIMMÄISET KIRKOLLISEN YHTEYDEN PERUSTEET ..	323
4	AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN VII OPINKOHTA.....	323
5	AUGSBURGIN TUNNUSTUS KIRKOLLISEN YHTEYDEN RAKENTAJANA	325
6	EVANKELIUMI-KÄSITTEEN KAKSI ERI MERKITYSTÄ ...	326
7	AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN VÄÄRIÄ SELITYKSIÄ	326
8	YHTEENVETO	328

1 JOHDANTO

Nykypäivinä pyrkivät nimiluterilaiset kirkot järjestämään erilaisten kirkkojen kesken kirkollista yhteyttä ilman kristillisen opin yksimielisyyttä. Silti ne nykyään yleisesti vetoavat Augsburgin tunnustuksen VII:een opinkohtaan tämän opillisen ristiriidan hyväksi. Onpa Missourisynodikin New Yorkin kirkolliskokouksessa 1967 omaksunut tämän saman epäluterilaisen kannan. Augsburgin tunnustuksen julkaisuajan olosuhteiden mukaisesti (1530) on tuossa opinkohdassa mainittu kirkollisen yhteyden perusta selvä ja riittävä. Kun sen uudenlainen selitys — opillisen epätarkkuuden hyväksi — ei ole oikea ja kun se sellaisena poikkeaa koko sen jälkeisestä uskollisesti luterilaisesta käytännöstäkin, on syytä seuraavassa selvittää tämän opinkohdan syntyä, sisältöä ja tarkoitusta.

2 TILANNE AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN JULKAISEMISEN AIKAAN 1530²²¹⁾

Saksan keisari Kaarle V tahtoi osaksi valtiollisista syistä saada uskonpuhdistuksen kannattajat tunnustautumaan jälleen paavikirkkoon, joka hänen mielestään oli ja oli oleva valtakunnan ainoa kirkko. Tässä tarkoituksessa uskonpuhdistuksen asiaa käsiteltiin Augsburgin valtiopäivillä 1530.

Valtiopäivien osanottajat olivat tiukasti ottaen kaikki paavilaisia, vaikka tosin toisia ruhtinaita varjosti Wormsin valtiopäivillä (1521) Lutherille langetettu tuomio. Tilanne oli tällä tavalla epäselvä. Valtiopäivillä ei liene ollut ketään, joka olisi pitänyt tätä uskonnollista ristiriitaa sallittuna tai lopullisesti käsiteltynä. Nythän sitä riittä tul-

²²¹⁾ Holmqvist, Hj. Kirkkohistoria II, Porvoo 1931 s. 177-179.
Sasse, Herman, Variata Semper Varianda, Luth. Blätter 1970 N:o 101 s. 86,87.
Gebhardt, Arnold H. (USA) kirjeessä AAU:lle 10.5.1970.
Yksimielisyyden Ohjeen esipuhe.

tiin tosissaan puimaan. Vain Lutheria oli kielletty saapumasta siihen työhön.

Paavilaiset pitivät näet Lutheria ja hänen kannattajiaan ('evangelisia') kirottuna luopiojoukkona eikä kirkkona ollenkaan. Keisari puolestaan kannatti räikeimpien kirkollisten epäkohtien korjaamista, mutta sitä suuremmalla syyllä oli uppiniskaisten 'evangelisten' tunnustauduttava paavikirkkoon. Muuten keisari uhkasi heitä täydellä sodalla.

Tämä tilanne vallitsi Augsburgin uskonnonrauhaan (1555) saakka. Silloinkin paavikirkko pysyi valtakunnan vallitsevana kirkkona ja silloin vasta sallitut luterilaiset kirkot saivat vain hätätilana oikeuden toimia alueillaan. Vasta silloin — yhdeksän vuotta Lutherin kuoleman jälkeen — kumoutui Wormsin päätös — mutta silloinkin vain osaksi.

Palaamme Augsburgin valtiopäivien (1530) aikaan.

Sodan uhalla tahtoi keisari oman kantansa mukaan poistaa uskonpuhdistuksen aiheuttaman kirkollisen ristiriidan. Sen tähden on luterilaisten laatiman Augsburgin tunnustuksen sävy rauhaan pyrkivä, mutta ilmi tulleen Jumalan sanan puhtaan "evangeliumin opin" perustalla pysyen.

Sitä varten laativat luterilaiset selvityksen niistä kirkollisista epäkohdista, jotka jo olivat heidän kirkoissaan poistetut. Kun tämä selvitys (Augsburgin tunnustuksen kohdat 22 – 28) jo oli valmis, huomasivat luterilaiset, että heidän myös täytyi esittää yleinen oikean uskon ja opin selvitys (saman tunnustuksen alkuosa eli kohdat 1 - 21). Oli kiirekin. Niinpä nämä kohdat esitettiin lyhyinä oppiselvityksinä.

On muistettava, että ennen näitä aikoja ei oltu jumaluusopissa muotoiltu mitään määritelmää kirkosta. Oltiin paavikirkkolaisia ilman muuta. Joitakin perusnäkökohtia oli alettu vetää esiin (1520-luvulla). Uskonpuhdistuksen oppitunnustuksesta käytettiin yleisesti vain nimitystä "evangeliumin oppi" vastakohtana paavikirkon tekojen opille. Evangeliumi -sanana ohella kuvattiin samaa käsitteellä: Jumalan sana, koska evangeliumin oppi perustui Raamattuun eikä paavikirkon perimätietoon. Vasta myöhemmin Lutherin kuoleman jälkeen esitettiin tämä Jumalan sanan eli evangeliumin oppi järjes-

telmällisesti. Augsburgin tunnustus oli laadittu palvelemaan kristillisen yhteyden aikaansaamista ja siinä seurattiin mahdollisuuden mukaan yksinkertaisia ilmaisumuotoja. On sen tähden syytä erikoisesti varoa käyttämästä näitä lausemia toisella tavalla kuin mitä niillä silloisissa olosuhteissa tarkoitettiin.

3 ENSIMMÄISET KIRKOLLISEN YHTEYDEN PERUSTEET

Vuodesta 1521 käyttävät Luther, sitten myös Melanchton, jopa Schwabachin oppilauseimat (1529) kirkollisen yhteyden perusteista tällaisia käsitteitä: Jumalan sana — evankeliumin oppi — evankeliumi — saarnavirka eli suullinen sana (kaikki se, mitä opetettiin seurakunnalle) — siitä otetut opinkohdat. Se riitti silloin. Uskonpuhdistuksen kannattajia kutsuttiin ensin ja kauan aikaa juuri evankeliumin mukaisesti 'evangelisiksi' vastakohtana paavilaisille.

4 AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN VII OPINKOHTA

"Yksi pyhä, kristillinen seurakunta — on kaikkien uskovien yhteisö, joiden keskuudessa evankeliumi puhtaasti saarnataan ja pyhät sakramentit evankeliumin mukaisesti jaetaan. — Kristillisen seurakunnan todelliseksi yhteydeksi näet riittää se, että siinä evankeliumi yksimielisesti, puhtaan käsityksen mukaisesti saarnataan ja sakramentit Jumalan sanan mukaisesti jaetaan" (VII 1, 2). Sen vastakohtana oli — ei toisia oikean opin kohtia, vaan yksinomaan paavikirjossa vaaditut "yhdenmukaiset ihmisten järjestämät jumalanpalvelusmuodot".

Kun tällä tavalla on kyseessä evankeliumin saarnaaminen puhtaasti, ei — tämän lausuman sanojen mukaan — voi olla kyseessä minkäänlainen rajoitus. Saarnaan kuuluu kaikki oppi, ja evankeliumi

kirkasti kaiken opin. Jos olisi kyseessä nykyaikaisten kirkonmiesten halu saada kirkollisissa asioissa toimia ilman erityistä opintarkkuutta, olisi täytynyt sanoa esim. näin: "...joiden keskuudessa vain välttämättömin yleisosa evankeliumista puhtaasti saarnataan muista opinkohdista välittämättä". Sanonta siitä, että evankeliumi oli saarnattava "oikein" (recte) ja "yksimielisesti" (einträchtiglich), tarkoittaa suurempaa asiaryhmää. Rajoitetusta evankeliumista ei olisi tarvinnut niin sanoa. Olisi riittänyt sen pikkuosan nimeäminen.

Augsburgin tunnustuksen laajempi selitys, sen Puolustus, käyttää tästä evankeliumista vastaavina käsitteinä: oppi — saarnavirka (kaikki, mitä opetetaan) — Kristuksen oikea tunteminen — oikea (oppi-) tunnustus — Jumalan sana — opin arvostelu (väärä oppi nim. on sellainen opetus, joka sotii evankeliumia vastaan).

Uskonpuhdistuksen aikana ei koskaan mainittu, että vain rajoitettu ydin siitä oli oleva oikea ja että muut opinkohdat olisivat ihmisen mielivallan varassa. Kun tällaista käsitystä myöhemmin alkoi ilmetä, se luterilaisten taholta jyrkästi tuomittiin harhaoppina. Sellaista on myös kaikki nykyaikainen väärä vetoaminen Augsburgin tunnustuksen VII:een opinkohtaan.

Samalta vuodelta 1530 on olemassa pitkäkö opinkohtien luettelo paavikirkon oppien vastakohtana. Miltei kaikki kohdat alkavat sanoilla: "Evankeliumi opettaa..."²²²⁾

Arvostellessaan Augsburgin valtiopäivien päätöstä Luther käyttää siellä esitetyn tunnustuksen opista tällaisia käsitteitä: evankeliumin tosi oppi — Jumalan puhdas sana — evankelinen oppi.²²³⁾

Samalla tavalla käsittävät asian muutkin tunnustuskirjat: pyhä evankeliumi — puhdas Jumalan sanan oppi — puhdas oppi ja uskon tunnustus.²²⁴⁾

Tämä sama Augsburgin tunnustuksen opinkohta (VII) otetaan esille myös viimeisessä tunnustuskirjassa. Siinä pidetään itsestään selvänä asiana, että tässä evankeliumilla tarkoitetaan koko kristillistä oppia. Siinä sanotaan, että kirkolliseen yhteyteen riittää, että seurakunnat / kirkot "opissa ja kaikissa se eri kohdissa – – ovat yksimielii-

²²²⁾ St. L. XVI 754-.

²²³⁾ St. L. XVI 1536-

²²⁴⁾ Yksimielisyyden Ohjeen esipuhe.

set" riippumatta siitä, miten ne erilaisia kirkollisia tapoja (esim. erilaisuus paastoissa) noudattavat.²²⁵⁾ Tällainen tunnustuskirjojen oma selitys on ratkaiseva yli kaikkien nykyaikaisten väärennysten. Silloin oli kirkollisen yhteyden ehdottomana edellytyksenä todellinen opin yksimielisyys (concordia).

5 AUGSBURGIN TUNNUSTUS KIRKOLLISEN YHTEYDEN RAKENTAJANA

Augsburgin tunnustuksen yleisessä osassa (I – XXI) sanotaan, että "tämä on pääpiirteissään sen opin pääsisällys, jota – – on seurakunnissamme saarnattu ja opetettu." Se on myös "Jumalan puhtaan sanan ja kristillisen totuuden mukainen oppi" (XXI loppu). Siis koko tämä oppi oli samaa kuin puhtaasti ja yksimielisesti opetettava evankeliumi eli evankeliumin oppi.

Professori Werner Elert lausuu, että juuri tämä Jumalan sanan opin kokonaisesitys (XXI 1) sisältyy Augsburgin tunnustuksen VII:n opinkohdan vaatimaan evankeliumin opin puhtaaseen saarnaamiseen (consensus de doctrina).²²⁶⁾

Augsburgin tunnustuksen lopussa sanotaan vielä, että siinä esitetyt opinkohdat on jätetty keisarille "tunnustuksemme ja oppimme ilmaisuna". Kyseessä oli siis saman tunnustuksen VII:ssä opinkohdassa esitetty evankeliumin oppi.

²²⁵⁾ Yksimielisyyden Ohje. Täydell. selitys X 31.

²²⁶⁾ Elert, Werner, *Morphologie des Luthertums I*, München 1931 s. 224-240.

6 EVANKELIUMI-KÄSITTEEN KAKSI ERI MERKITYSTÄ

Kuten Jumalan sanassa laki-sanaa käytetään kahdessa eri merkityksessä: ensiksi koko Jumalan vanhurskas vaatimus ja toiseksi koko Jumalan sanan oppi, kuvaa evankeliumi-käsitekin sekä ensiksi Jumalan armoa Kristuksessa (vanhurskautus), että toiseksi koko oppia. Sen tähden on aina oltava selvillä, missä merkityksessä näitä käsitteitä kulloinkin käytetään.

Uskonpuhdistuksen aikana vallitsi valtava ilo siitä, että evankeliumin valo oli löydetty. Evankeliumin totuus oli pohjana kaikelle opille. Niinpä St. Louis'in, Mo., Concordia Seminaarin kirkkohistorian professori E. A. W. Krauss kuvaa sitä näin: "Uskonpuhdistuksen alkuaikana olivat kaikki, jotka olivat omaksuneet evankeliumin, täydellisesti yksimielisiä puhtaassa opissa."²²⁷⁾ Siinä jälleen todistus Augsburgin tunnustuksen "evankeliumin" sisällöstä.

7 AUGSBURGIN TUNNUSTUKSEN VÄÄRIÄ SELITYKSIÄ

Tunnustuskirjojen teologian erikoistuntija professori Edmund Schlink nimenomaan väittää, että tässä (Augsb. tunn. VII) ei voi olla kysymys Jumalan sanan opista yleensä, vaan siinä esiintyisi muka pelkkä evankeliumin rajoitus. Se on Schlinkin perustelematon harhakäsitys. Niinpä Schlink siihen vedoten viittoaa²²⁸⁾ tietä nykyaikaiselle opista välinpitämättömälle ekumenialle, joka ei voi käyttää luterilaista nimeäkään.

Luterilaisen maailmanliiton Strassburgin instituutin tutkijaprofessori on Augsburgin tunnustuksen VII:een opinkohtaan viitaten

²²⁷⁾ Krauss, E. A. W. Lebensbilder... St. Louis, Mo. 1913 s. 378.

²²⁸⁾ Schlink, Edmund, Theologie der luth. Bek.schriften, 2. Aufl. München 1946 s. 269-, 281-.

esittänyt (1966), että luterilaisella kirkolla ja paavikirkolla on perustetta kirkolliselle yhteydelle, kun silläkin on evankeliumia ja sakramenteja.²²⁹⁾ Tällä tavalla voidaan Augsburgin tunnustusta väärinkäyttää, vaikka kaikki tietävät, että paavikirkko ei ole hylännyt ai-noatakaan harhaoppiaan, vaan se on päinvastoin lisännyt niitä.

Annettakoon tässä Lutherille pieni puheenvuoro. Osoitettuaan, että paavikirkossa kyllä on pyhä kaste vanhan kirkon mukaisena, mutta että siellä opetetaan siitä monin tavoin väärin, hän lausuu:

*"Sillä sinä kuulet, ettei voi Jumalan sanan rinnalla jotain muuta opettaa – – kirkko ei saa eikä voi valehdella eikä harhaa opettaa — ei ainoassakaan kohdassa. Jos se opettaa yhtä valhetta, se on kokonaan väärä."*²³⁰⁾

Siinäkin putosi pohja Schlinkilta ja kaikilta vastaavanlaisilta teologeilta.

Missourisynodin Denverin, Col., kirkolliskokouksessa 1969 hyväksyttiin kirkollinen yhteys Amerikan Luterilaisen Kirkon (ALC) kanssa, vaikka niiden kesken ei vallitse opin yksimielisyys. Missourisynodi perusteli hyväksymistä vedoten Augsburgin tunnustuksen VII:een opinkohtaan, jota se selitti saman tunnustuksen V:llä opinkohdalla. Tämä opinkohta käsittelee vain uskoon tulemistä ulko-naisen Jumalan sanan ja sakramenttien käytön kautta. Siinä esitetään saarnaviran merkitystä kasteenkertoja vastaan, jotka opettivat, että Pyhä Henki saadaan ilman Jumalan ulkonaista sanaa. Siinä ei puhuta mitään kirkollisen yhteyden asiasta, joten sen kohdan käyttö VII:n opinkohdan selitykseksi ei ole oikeutettua. Niinpä Missourisynodi hyväksyi erioppisen kirkon riittävästi oikeaoppisena, vaikka Augsburgin tunnustuksen VII opinkohta vaatii "oikeata" ja "puhdasta" oppia.

²²⁹⁾ Information, LWB-Pressdienst 38/1966, 22/9 s. 7 ja 8.

²³⁰⁾ St. L. XVII 1343 § 65.

8 YHTEENVETO

Olemme osoittaneet, että Augsburgin tunnustuksen VII:ssä opinkohdassa evankeliumin oikea ja puhdas opetus tarkoittaa koko kristillistä oppia. Näin todistavat yksiaanisesti kaikki muutkin tunnustuskirjat ja koko uskollisen luterilaisuuden käytäntö. Mitään tästä poikkeavaa ei näissä piireissä tavata.

Se, joka vielä opettaa, että ko. opinkohdassa olisi kysymys vain jostakin erillisestä evankeliumin osasta (mikä sekin osa olisi täysin määrittelemätön) ja että sen yhteydessä on sallittava erilaisia vääriä oppeja, ei tunne Jumalan sanan velvoituksia eikä koko luterilaisuutta. Sellaista opettajaa ei voida pitää luterilaisena.

Tämän opinkohdan väärä tulkinta tarkoittaa vain väärienkin oppien oikeutusta kirkoissa. Luterilaisessa kirkossa se ei voi olla mahdollista.

Sitä todistakoon vielä toistamiseen viimeisessä tunnustuskirjassa esitetty Augsburgin tunnustuksen VII opinkohdan selitys:

"Tämän mukaisesti (vapaus käyttää ehdonvallanasioita) älkööt seurakunnat erilaisten tapojen tähden – – tuomitko toisiaan, jos ne muutoin opissa ja kaikissa sen kohdissa (in doctrina et in omnibus illius partibus) ja myös pyhien sakramenttien oikeassa käytössä keskenään ovat yksimieliset (concordes fuerint)..." (Yksimiel. Ohje, Täydell. selitys X 31).

Kyseessä oli silloin seurakuntien / kirkkojen yksimielisyys koko kristillisessä / evankelisessa opissa kirkollisen yhteyden perusteena. Samoin toimivat uskolliset luterilaiset tänäänkin.

*"Jumalan sana ja Lutherin oppi
ei häviä nyt eikä milloinkaan."*

VII

Kuinka luterilainen uskonpuhdistus saattoi toteutua

Ratkaisevia tapahtumia
vuosina 1517 — 1521

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä
N:o 1/1971 – 4/1972

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1972

SISÄLLYS

1 JOHDANNOKSI.....	332
1.1 Muistovuosien aikaa.....	332
1.2 Kaikki tapahtui "uskon kautta"	332
1.3 Jumala johdatti sanallaan	333
1.4 Paavikirkon olemuksesta ja toimintatavasta	334
2 VUONNA 1517.....	334
2.1 Lutherin ensimmäinen todistusteko ja sen merkitys.....	334
2.2 Väitöslauseitten käsittelyä	335
3 VUONNA 1518.....	336
3.1 Veljeskunnan vuosikokous huhtikuussa 1518	336
3.2 Väitöslauseitten selitys toukokuun lopulla 1518.....	337
3.3 Augsburgin valtiopäivät syksyllä 1518	337
3.4 Siirtyäkö Pariisiin?.....	338
3.5 Vetoomus kirkolliskokoukseen	338
3.6 von Miltitzin yritys joulukuussa 1518	339
3.7 Tilanne vuodenvaihteessa 1518 / 1519	340
4 VUONNA 1519.....	341
4.1 von Miltitz neuvottelee Lutherin kanssa tammikuussa 1519 ..	341
4.2 Keisari kuoli ja uusi keisari oli valittava.....	341
4.3 Leipzigin väittely (27.6. –) 6.7. – 1.7.1519.....	343
4.4 Kirjallista toimintaa syksyllä 1519	344
4.5 Miten tällainen toiminta oli paavikirkon piirissä	
siihen aikaan mahdollinen?	344
4.6 Silti paavikirkko toimi edelleen Lutheria vastaan	344
4.7 Luther työn ja koettelemusten ahdistamana	345

5 VUONNA 1520.....	347
5.1 Tapahtumien kulkua.....	347
5.2 Kirjallista toimintaa 1520.....	348
5.2.1 'Saarna hyvistä teoista'	350
5.2.2 'Rooman paaviudesta, korkeasti maineikasta Leipzigin romanistia vastaan'	350
5.2.3 Prieriaksen Lutherille osoittama lyhyt yhteenveto, johon Luther on liittänyt esipuheen, arvostelua ja loppusanat	352
5.2.4 'Saksan kansan kristilliselle aatelille kristillisen tilan parantamisesta'	353
5.2.5 "Alkusoitto kirkon babyloniseen vankeuteen"	357
5.2.6 'Kristityn ihmisen vapaudesta'	359
6 VUONNA 1521.....	360
6.1 Paavikirkko tuomitsee Lutherin lopullisesti	360
6.2 Pannajulistuksen sisällöstä	363
7 Luther Wormsin valtiopäivillä 1521	365
7.1 Matkalla Wormsiin	365
7.2 Wormsin valtiopäivillä.....	366
7.3 Wormsin edikti eli julistus.....	368
7.4 Mitä tapahtui Wormsin valtiopäivien jälkeen?	369
8 LOPPUSANA.....	370

Lukijalle tiedoksi:

*Tässä esityksessä kirjallisuusviitteiden kohdalla käytetty merkintä Walch²
tai W² tarkoittaa Lutherin koottuja teoksia, St. Louisin, Mo. laitos.*

1 JOHDANNOKSI

1.1 Muistovuosien aikaa

Nykyinen nuorempi polvi on joutunut uskonpuhdistuksen 450-vuotismuistojen virtaan. Vaikka väliaika tuntuu kovin pitkältä, elävät vakavat luterilaiset tänäkin päivänä uskonpuhdistuksen kautta kirkastuneesta Jumalan sanan totuudesta. Vielä käytämme senaikaisia saarna- ja opetuskirjoja tai niistä koottuja yhdistelmiä. Tunnustukselliset luterilaiset kirkot pitäytyvät uskonpuhdistuksen tunnustuskirjoihin, joista näiden kirkkojen jäsenet osaavat miltei kokonaan ulkoa yhden sellaisen, nimittäin Martti Lutherin Vähän Katekismuksen, vuodelta 1529. Se on seurakunnallisen opetuksen, "kristinopin", peruskirja.

Vakaat luterilaiset ovat myös aina halunneet kuulla uskonpuhdistuksen vaiheista. Onhan niistä suomenkielelläkin kirjoitettu ja julkaistu erilaisia tutkimuksia. Mutta niin vain on, että tänäkin päivä kaivataan näitten tapahtumien uutta julkituomista. Uskonpuhdistuksen tapahtumista tunnetaan yleisesti vain joitakin yksityiskohtia ja niitäkin usein vain kuin otsikoita lukien.

Uskonpuhdistuksen vaiheet ovat ylen laaja aihe. Haluamme seuraavassa kirjoitussarjassa seurata uskonpuhdistuksen alkuaajan päätaphtumia (1517 – 1521) saadaksemme edes pienen yleiskäsityksen siitä, miten se saattoi toteutua.

1.2 Kaikki tapahtui "uskon kautta"

Luterilainen uskonpuhdistus ei perustunut mihinkään inhimilliseen suunnitteluun, vaan se lähti liikkeelle yhden kristityn, Martti Lutherin, uskon tunnustamisesta. Jos kristillinen usko on todellista oikeata uskoa, riittää pieninkin sen tunnustus vuoria siirtämään. Se tapahtuu aina — meidänkin aikanamme — niin, että pysytään uskos- ja tunnustetaan sitä jumalallisena, iankaikkisena totuutena yksityisessä elämässä ja kristittyjen uskonyhteydessä, seurakunnassa ja kirkossa. Usko yltää vieläkin kauemmaksi. Se siirtää syrjään tuomion ja

kuoleman ja omistaa iankaikkisen elämän. Sillä on tällainen vuoria siirtävä voima.

Jos Jumala sen suo tapahtua, ilmenee tämä todellinen hengellinen voima — joko suuremmassa tai vähäisemmässä määrässä — myös maailmankulun pyörteissä. Onhan Herran seurakunta täällä maailmassa taisteleva ja vasta tuolla riemuitseva yhteisö.

Martti Luther (syntyi 1483 ja kuoli 1546) kuuluu siihen todistajien joukkoon, joiden toiminnoista sanotaan, että ne tapahtuivat "uskon kautta", Hebr. 11. Tässä tapauksessa voitaisiin lausua: Uskon kautta Luther kieltäytyi peruuttamasta jälleen ilmitullutta autuaaksi tekevän uskon oppia — hän otti mieluummin kärsiäkseen kaiken koettelemusten vaivan ja marttyyrikuoleman uhan kuin saadakseen väärän opin synnistä lyhytaikaista nautintoa, katsoen "Kristuksen pilkan" suuremmaksi rikkaudeksi kuin paavikirkon ja keisarin aarteet; sillä hän käänsi katseensa palkintoa kohti (vrt. Hebr. 11:24–29). — Juuri tällä tavalla "uskon kautta" Luther kautta koko elämänsä mitä vaikeimmissa olosuhteissa toimi ja kesti vastustajien kaikki hyökkäykset.

Mekin olemme täällä kaukaisessa Suomessa saaneet täyden osuutemme uskonpuhdistuksen perinnöstä. Emme sen tähden seuraa sen vaiheita kuin syrjästä katsoen, vaan me kuulumme samaan joukkoon. Sama on usko, sama on uskonveljeys, sama on Herra, sama on vastustus — vain muodoissa vaihteleva — sama varustus, lisäapuna kaikkien uskollisten todistus ja rohkaisu, sama turva ja toivo. Kaikki yhä edelleen saman "uskon kautta".

1.3 Jumala johdatti sanallaan

Näitä uskonpuhdistuksen vaiheita tutkiessamme toteamme, miten Jumala sanallaan on johdattanut kansaansa ylipääsemättömiltä näyttävien esteiden läpi vapautuneen evankeliumin osallisuuteen, kuten hän Vanhan testamentin aikana välittömästi ohjein johdatti Israelin kansan vastaavien esteiden läpi luvattuun maahan. Kummassakin tapauksessa ilmeni sekä uskon pettämätöntä kuuliaisuutta ja uhrihaluutta, kuten myös epäuskoisten napinaa eli tottelemattomuutta. "Uskon kautta" saavutetut tulokset ovat Jumalan tekoja — esimerkillisiä kaikille kristityille.

1.4 Paavikirkon olemuksesta ja toimintatavasta

Emme voi oikealla tavalla käsittää uskonpuhdistusta, jollemme tunne paavikirkon todellisuutta sellaisena, jollainen se oli, kun Luther nousi sen väärää oppia ja epäkohtia vastustamaan Jumalan sanan ja uskon varassa. Kaikki alkoi siitä, että hän alussa esiintyi vain sen yhtä silloin räikeimmin ilmennyttä opinharhaa vastaan.

Paavikirkko oli noin 1000 vuoden aikana tullut länsimailla vallitsevaksi mahtavaksi kirkoksi. Sen koko toimintatapa ja järjestelmä oli vuosisatojen kuluessa saanut tiukan omalaatuisen perustan ja muodon. Paavilla — niin opetettiin — oli kaikkivalta jumalallisen oikeuden perusteella. Hänen ja kirkolliskokousten päätökset olivat kirkolle erehtymätöntä lakia. Sen koko toimintaa hallitsi kaikkien hartaudenharjoitusten ja tekojen ansiollisuus. Samalla paavikirkko tahtoi määrätä ja aina tilaisuuden tullen määräsikin maallisten valtakuntien kotaloita. Sen piirissä kehittynyt perimätieto (traditio) oli määräävää totuutta, josta poikkeaminen oli kuoleman synti. Raamattu oli sen mukaisesti alemmalla sijalla — perimätiedon ja paavin erehtymättömyiden selitysten varassa. Paavikirkon ankara kuri oli mahdollista siksi, että sen liittolaisena, jopa alamaisena valtio tarjosi sille palveluksiaan. Osaltaan todistavat tästä uskonpuhdistuksen edeltäjien kovat kohtalot. Samat tuomiot uhkasivat myös koko luterilaista uskonpuhdistusta.

2 VUONNA 1517

2.1 Lutherin ensimmäinen todistusteko ja sen merkitys

Paavin suostumuksella myytiin aneita kirkon määräämien hyvistystekojen tai rangaistusten suorittamiseksi mukavammalla tavalla. Tällainen järjestelmä johti helposti väärinkäytöksiin. Sillä tavalla saatiin erilaisiin tarkoituksiin suuret rahamäärät ja tämän kaupan yhteydessä opetettiin ja uskottiin, että ostamalla ane saadaan noin vain paavin vallan nojalla ostaa syntien anteeksiantoa. Tämä väärinkäyttö

kehittyi 1500-luvun alkupuolella niin suureksi, että Wittenbergin yliopiston raamatunselitysofin professori Martti Luther katsoi olevansa jo virkansa puolesta velvollinen käsittelemään näitä epäkohtia julkisesti. Siinä samalla hän tunnusti omaakin uskoansa.

Siihen aikaan oli tapana, että käsiteltäväksi aiottu asia julkipantiin sopivan paikkaan. Se oli kuin alustus tulevia keskusteluja varten. Tässä tarkoituksessa Luther naulasi lokakuun 31 päivänä 1517 Wittenbergin linnankirkon ovelle anetta koskevat 95 väitöslauselmaansa. Niissä hän selvästi osoittaa, että katuva syntinen saa syntinsä anteeksi pelkän uskon kautta Kristukseen. Siihen ei anetta tarvita. Vaikka Luther silloin oli tavallinen, uskollinen paavikirkon mies ja noissa väitöslauseissakin oli vielä paavikirkon epäterveitä käsityksiä, piti hän niin ehdottomasti uskonvanhurskautuksesta paavikirkon tekooppia vastaan, että hän viimeisissä väitöslauseissa (92 – 95) lausuu:

”Pois siis kaikki ne profeetat, jotka sanovat Kristuksen kansalle: rauha, rauha, vaikka ei ole mitään rauhaa. Mutta menestykööt kaikki ne profeetat, jotka Kristuksen kansalle sanovat: risti, risti, vaikka ei ole mitään ristiä. Kehotettakoon kristityitä innolla seuraamaan päättänsä Kristusta kautta rangaistusten, kuoleman ja helvetin ja niin enemmän monen ahdistuksen kautta menemään taivaanvaltakuntaan kuin että pysytään itsevarmoina rauhaa tarjoavien tyhjien lupausten varassa.”

Jos Luther näissä väitöslauseissa tunnusti oman uskonsa ja jos hän sen mukaisesti tulisi niitä noudattamaan, alkaisi todellisen uskonpuhdistuksen tie. Jos taas Luther olisi tyytynyt vain keskustelemaan tästä asiasta ja jäänyt paavikirkon väärän opin rinnalle omia käsityksiään tähdentämään, ei olisi mitään uskonpuhdistusta tapahtunut. Mutta hän pysyi uskonsa tunnustuksessa. Kun paavikirkko taas pysyi harhoissaan, johti Lutherin uskon tunnustus todelliseen uskonpuhdistukseen.

Se tapahtui monen ahdistuksen kautta.

2.2 Väitöslauseitten käsittelyä

Lutherin tarkoittamaa jumaluusoppineiden keskeistä neuvottelua ei syntynyt. Hänellä oli kannattajia, mutta munkkiveljeskunnan joh-

tohenkilöt tulivat levottomiksi. He nuhtelivat Lutheria ja pelkäsivät jo silloin pahinta. Luther noudatti kirkollisen johdon kehotusta ja antoi asioiden ensin olla alallaan. Mutta Mainzin arkkipiispa Albrekt määräsi joulukuun 13 p:nä ryhdyttäväksi estäviin toimenpiteisiin Lutheria vastaan ja lähetti Lutherin väitöslauseet paaville. Anekau-pan päämestari Tetzel ja tohtori Johan Eck julkaisivat väitteitä Lutheria vastaan.

Arkkipiispan lähetys saapui vuodenvaihteessa 1517 / 1518 Roomaan. Paavi Leo X ei henkilökohtaisesti välittänyt tällaisista asioista, vaan jätti niiden käsittelyn lähinnä kardinaali, dominikaanikenraali Cajetanuksen haltuun. Tämä oli varovainen eikä lausunnossaan tuominnut Lutherin väitöslauseita, vaan laati lausunnon paavikirkon aneopista. Niinpä paavi päätti saada Lutherin peruuttamaan opetuksiaan munkkiveljestön omassa keskuudessa. Jos niin tapahtuisi, hänet suljettaisiin johonkin luostariin.

3 VUONNA 1518

3.1 Veljeskunnan vuosikokous huhtikuussa 1518

Luther sai tässä tarkoituksessa käskyn saapua Augustinolaisen veljeskunnan vuosikokoukseen, joka pidettiin Heidelbergissä huhtikuussa 1518. Tilanne oli jo silloin niin uhkaava, että Saksin vaaliruh-tinas antoi hänelle suosituskirjelmän — yliopistonsa kuuluisimmalle opettajalle. Roomassa pidettiin Lutheria jo kerettiläisenä ja sen tähden vaaliruhtinaan suositus oli paaville vastenmielinen yllätys. Teologisessa selvittelyssä ei Luther käsitellyt väitöslauseitaan, vaan ihmisen kykenemättömyyttä ansaita autuuttaan. Kokouksessa kyllä vaadittiin häntä peruuttamaan väitöslauseissa esitetty oppinsa. Sitä Luther ei tehnyt. Sen johdosta olisi hänet paavin määräyksen mukaan pitänyt vangita, mutta vaaliruhtinaan suosituskirje esti sen. Tämä oli paavikirkon historiassa aivan uutta ja se oli alkua paavin kaikkivallan murtumiselle.

3.2 Väitöslauseitten selitys toukokuun lopulla 1518

Lutherin väitöslauseet olivat jatkuvasti levinneet. Kun niitä käsitettiin väärin ja niiden sisältöä vääristeltiin, täytyi hänen niitä laueammasti selittää. Nämä 169 sivun laajuiset selitykset (Resolutions) hän toukokuun lopulla lähetti isällisen ystävänsä Johan Stautpitzin välityksellä paaville. Luther uskoi silloin vielä paavin vilpittömyyteen ja erheiden korjaamiseen. Roomassa taas valmisteltiin haastetta Lutheria vastaan. Sen tarkoituksena oli saada tämä vihattu todistaja raivatuksi pois tieltä.

Tässä mielessä Luther sai elokuun alussa kutsun saapua Roomaan 60 päivän kuluessa. Silloin Luther käsitti, että jos hän ei peruuta oppiaan, se merkitsee hänelle joko elinkautista vankeutta tai kuolemaa. Miten hän voisi selviytyä kirkollisen ja maallisen hirmuvallan edessä? Luther pyysi silloin vaaliruhtinaan välitystä.

3.3 Augsburgin valtiopäivät syksyllä 1518

Paavi oli määrännyt Lutherin välittömästi vangittavaksi. Hän oli jo allekirjoittanut uuden pannajulistuksen. Paavi liehitteli vaaliruhtinasta kunnianosoituksin. Valtiopäivät kokoontuivat syksyllä Augsburgissa ja kaikki oli valmista Lutherin turmioksi. Mutta paavi ja keisari pelkäsivät turkkilaisvaaraa ja vaativat uutta kymmenysveroa muka sitä varten. Saksalaiset ruhtinaat kieltäytyivät sitä suorittamasta. Näissä oloissa vaaliruhtinas sai paavin edustajan suostumaan siihen, että Lutheria kuulusteltaisiin Saksassa. Paavi ja keisari tarvitsivat valtiollisen tilanteen tähden vaaliruhtinaan suosiollisuutta ja tästä syystä paavi suostui hänen toivomukseensa, mikä lienee ollut määräys. Jälleen oli paavi joutunut perääntymään.

Lutherin kuulustelu tapahtui sitten samoilla valtiopäivillä loka-kuun 7 päivänä 1518. Hän esiintyi siinä tilaisuudessa nöyrästi ja sanoi ottavansa vastaan opetusta. Mutta oppiansa hän ei voisi peruuttaa, jollei Jumalan sanasta osoiteta, missä hän olisi väärin opettanut. Kun kardinaali Cajetanus ei tähän pystynyt, jäi neuvottelu tuloksettomaksi. Lopuksi Luther vielä totesi, että Jumalan sana on kaikkien paavikirkon päätösten yläpuolella. Tämä merkitsi itse asiassa täyttä

välirikkoa Lutherin ja paavikirkon välillä. Sen toteutuminen oli vain ajan kysymys.

Tämän johdosta Cajetanus luonnollisesti suuttui ja uhkasi paavin tuomiolla, joka hänellä oli mukanaan. Jos se olisi julkistettu, se olisi merkinnyt tuomiota myös hänen suosijalleen Saksin vaaliruhtinaalle. Mutta Cajetanus ei voinut siellä julkistaa tuomiota ja kaikki jäi ennalleen.

Kuitenkin tilanne oli niin uhkaava, että Lutherin turvallisuuden tähden pidettiin hänen salaista pakoaan välttämättömänä. Niinpä hän yöllä lokakuun 21 päivänä 1518 hiipi ulos kaupungin muurissa olevan pienen aukon kautta. Hän ratsasti ensimmäisenä päivänä Nürnbergiin johtavaa tietä 8 peninkulmaa. Noustuaan illalla satulasta hän oli niin uupunut, että hän siinä paikassa vaipui tallin pahnoihin maata.

3.4 Siirtyäkö Pariisiin?

Paavikirkon tuomio ja vaino oli ehdoton. Vaikka sitä ei niissä olosuhteissa voitu toimeenpanna, oli kuitenkin mahdollista, että myös Lutherin suosija Saksin vaaliruhtinas voisi joutua ruhtinaskuntineen kirkollisen kirouksen (panna ja interdikti) alaiseksi. Luther tahtoi myös suojella Wittenbergin yliopiston toimintavapautta. Hän tarjoutui sen tähden siirtymään Pariisiin yliopiston turvaan. Tilanne oli todella vaikea. Mutta paavi tarvitsi jatkuvan turkkilaisuhan tähden vaaliruhtinaan tukea. Eihän sopinut kirotta sitä, jolta apua pyydettiin. Tästä syystä paavin muuten valmista pannajulistusta ei kuulunutkaan ja silloin saivat hänen korkeimmatkin suosijansa elää rauhassa.

3.5 Vetoamus kirkolliskokoukseen

Joutuipa Luther kohta turvautumaan erääseen hätäkeinoon. Saatuaan tietää, että paavi todella jo oli langettanut tuomion hänestä, hän ei voinut muuta kuin vedota yleiseen kirkolliskokoukseen kirkon ylimmän vallan haltijana. Se tapahtui marraskuun 28 päivänä 1518. Tähän aikaan hän yhä pitäytyi ehdottomasti paavikirkkoon, olipa se häntä kohtaan suopea tai miten ankara tahansa. Luther piti kirkkoa sen palvelija-paavin rinnalla ylimpänä ratkaisijana. Hän ei ollut vielä

perillä paavikirkon todellisesta tilasta. Tuollainen paavin ylivalan sivuuttaminen oli taas mitä ankarin loukkaus paavin arvovaltaa vastaan. Tämä turhaksi jäänyt hätätoimenpide oli kuitenkin jälleen uusi askel uskonpuhdistuksen tiellä: Luther ei tunnustanut paavin kirkollista ylivaltaa. Kaikki oli vielä hapuilevaa kulkua kohti kirkon jumallista vapautta.

3.6 von Miltitzin yritys joulukuussa 1518

Joulukuun alussa paavi yritti nujertaa Lutherin asian toisella tavalla. Paavin lähettiläs, saksilainen aatelismies Karl von Miltitz oli saanut tehtäväkseen liehitellä vaaliruhtinasta ja samalla vaatia Lutherin vangitsemista ja tuomista Roomaan. Mutta tämäkin tehtävä jäi suorittamatta. Roomassa ei ollut otettu huomioon, että Lutherin asia oli Saksassa tullut suureksi kansanliikkeeksi. Miltitz tapasi anemestari Tetzelin eräässä Leipzigin luostarissa — onnettomana ja halveksittuna miehenä. Miltitzin täytyi moittia hänen toimintaansa niin ankarin sanoin, että se jo Lutheriakin säählitti. Tetzeli kuoli puolen vuoden kuluttua.

Miltitzin ja Lutherin tapaaminen siirtyi seuraavan vuoden puolelle, jolloin myös tapahtui tilannetta mullistava valtiollinen tapahtuma.

Näitten tapahtumien taustalla Roomasta käsin tehtiin myös mitä ankarin kirjallinen hyökkäys Lutheria vastaan. Mainitsemme siitä vuoden 1520 tapahtumien yhteydessä.

Luther oli kaikissa näissä vaiheissa esiintynyt nöyrästi ja alistuen opetettavaksi Jumalan sanalla. Mutta Jumalan sanaan perustuvaa uskoa ja oppiaan hän ei missään tapauksessa luvannut peruuttaa. Ilmeisesti paavikirkko juuri tästä syystä vuoden 1518 alusta saakka tahtoi hänet tuomita kerettiläisenä. Se huomasi jo väitöslauseitten sisällöstä, että ne kumosivat uskonvanhurskautuksella koko paavikirkon perustan, tekojen ansiollisuuden. Tässä kohden ei voinut syntyä erilaisen uskon ja opin yhteisyyttä. Sen tähden Luther uskossaan pysyen ei voinut taipua ja sen tähden paavikirkon täytyi hänet ja hänen oppinsa kirota. Tämä vastakkaisuus oli vallinnut alusta alkaen ja se jatkui edelleen.

3.7 Tilanne vuodenvaihteessa 1518 / 1519

Tähän asti oli Lutherin ja paavikirkon välisessä selvityksessä käsitelty hänen väitöslauseittensa oppia. Hän oli julkaissut näistä laajan selityksenkin. Luther ei ollut vielä kiinnittänyt huomiotaan paavikirkon todelliseen olemukseen. Mutta paavi oli pian huomannut, että Lutherin opit mielenmuutoksesta ja uskonvanhurskautuksesta mitä-toivät koko paavikirkon perustan. Sen tähden hän jo keväällä 1518 piti Lutheria todellisena kerettiläisenä. Vain siinä tapauksessa, että hän peruuttaisi oppinsa, häntä ei vangittaisi. Vasta sen vuoden lopulla hän selvemmin käsitti tilanteen, mutta silti hän yhä edelleen oli omasta puolestaan uskollinen paavilleen ja kirkolleen.

Kun Luther oli jatkuvasti luvannut peruuttaa väitöslauseissa esiin tuodun opin, jos se osoitetaan Jumalan sanan vastaiseksi, paavikirkon jumaluusoppineet koettivat päästä tähän tulokseen. Mutta se ei onnistunut. Niinpä lopulla vuotta 1518 he vasta esittivät paavikirkon opin aneesta. Tästä syystä paavin edustajat koettivat vain saada Lutheria peruuttamaan kaiken — hyvällä tai pahalla. Kun paavin edustaja kehotti häntä nöyryyteen paavia kohtaan, hän oli nöyrä — loppumattoman nöyrä, mutta Jumalan sanan mukaista oppia uskonvanhurskautuksesta ja aneopin harhasta hän ei peruuttanut.

Paavin ote olisi ollut kova, mutta sitä estivät olosuhteet Saksassa. Italialaisen kirkon komento ja sen vaatimat verot eivät miellyttäneet saksalaisia. Lutherin kannatus oli yhä kasvanut. Saksin vaaliruhtinas oli mahtava valtiass — seuraavan vuoden keisarin vaalissa hän oli jopa toisten kannattama ehdokas. Hän oli hiljaisesti, mutta lujasti Lutherin suojelija.

Toista vuotta oli jo käsitelty Lutherin julkituomaa opinasiaa, mutta vuodenvaihteessa 1518 / 1519 poljettiin edelleenkin paikallaan.

Paavin edustaja von Miltitz oli silloin edelleenkin Saksissa. Hän oli ensin koettanut "pahalla" selvittää tilanteen — hän toivoi voivansa vaaliruhtinaan myötävaikutuksella vangituttaa Lutherin ja toimittaa hänet Roomaan. Kun tämä ei ollut onnistunut, koetti hän nyt "hyvällä" päästä tulokseen. Pääasia oli edelleen, että Luther peruuttaisi oppinsa.

4 VUONNA 1519

4.1 von Miltitz neuvottelee Lutherin kanssa tammikuussa 1519

Paavin edustajan tehtävänä oli ollut saada kerettiläinen Luther - munkki vangittuna Roomaan. Siihen ei neuvotteluja syyllisen kanssa tarvittu. Vaaliruhtinas ei tähän — kuten tiedämme — suostunut, vaan oli vaatinut, että asia oli siirrettävä puolueettomien saksalaisten tuomarien ratkaistavaksi. Sitä Lutherkin oli kannattanut. Vaaliruhtinas oli viitannut siihen, että Lutherin jyrkkä ahdistaminen voisi johtaa jopa sotaisiin selvittelyihin, kuten hussilaissotiin aikaisemmin.

Silloin turhamainen ja vähemmän älykäs von Miltitz ylitti valtuksiaan ja päätti antautua neuvotteluihin kerettiläisen kanssa. He tapasivat toisensa tammikuun 5 ja 6 p:nä 1519. Tultiin sopuisaan ratkaisuun. Sekä Luther että paavikirkko tulisivat vaikenemaan riidanalaisesta asiasta ja sen ratkaisu jätettäisiin puolueettomien saksalaisten tuomarien tehtäväksi. Luther lupasi kehottaa kansaa kuuliaisuuteen paavikirkkoa kohtaan ja suostui kirjoittamaan paaville nöyrästi selittelevän kirjeen. Mutta kaiken tämän takana oli se, että Luther ei suostunut mitään peruuttamaan ko. opista.

Viekas ja kavala von Miltitz suuteli lopuksi Lutheria. Tämä taas piti mahdollisena, että kyseessä olisi Juudaksen suudelma. Ja mahdoikohan paavi ollenkaan hyväksyä Miltitzin omavaltaista myönnötystä.

Vasta näihin aikoihin Luther alkoi myös tarkemmin tutkia paa-
vinvaltaa ja paavikirkon perusteita, vaikka tämä kirkko oli edelleenkin hänen kirkkonsa. Tämän välirauhan alussa Jumala nostatti hänen suojakseen vahvan pilven, jonka varjossa hän jatkuvasti työtä tehden yhä enemmän kypsyi edessä oleviin koettelemuksiin.

4.2 Keisari kuoli ja uusi keisari oli valittava

Juuri silloin — tammikuun 12 päivänä 1519 — kuoli keisari Maximilian I. Uuden keisarin valinta aiheutti pitkäaikaisia valtiollisia

eturistiriitoja, joihin paavi osallistui kohtalokkain seurauksin. Siten sai uskonpuhdistuksen asia puoli vuotta kestäneen sille sopivan väliajan.

Valtiollinen tilanne oli kirjava. Espanjalle kuului silloin Etelä-Italia ja Ranskalle Pohjois-Italia. Jos tuleva kuningas olisi espanjalainen, hän saisi liian suuren vallan Italiassa. Jos taas Ranskan kuningas valittaisiin keisariksi, voisi tämä ulottaa valtaansa Italiassa vielä pitemmälle etelään. "Suo siellä, vetelä täällä." Tällaisessa puseruksessa ollen täytyi paavin kannattaa Saksin vaaliruhtinaan valitsemista keisariksi. Ennen oli paavi makeillut vaaliruhtinasta turkkilaisvaaran tähden. Nyt oli tilanne hänelle vielä tukalampi.

Paavi lupasi kerettiläisen suosijalle uusia anelupia (rahan haalimista varten). Kerrotaan sellaistaikin, että tuosta kerettiläisestä puhuttiin "rakastettuna poikana", joka saisi ystävällisen kutsun Roomaan. Siellä hän vapaaehtoisesti saisi peruuttaa oppinsa. Kerrotaanpa tälle "ystävälle" olleen tarjottuna kardinaalin hiippakin.

Mahtoi von Miltitz Roomassa saada nuhteiden sijaan kiitosta.

Miten sitten kävi keisarinvaalissa, joka suoritettiin kesäkuun 28 päivänä 1519? Sanottakoon tässä välillä, että Luther oli kuvannut paavin valtiollista politiikkaa verraten sitä aasiin, joka kavieroillaan näppäilisi harpun kieliä. Näin sitten kävi. Saksin vaaliruhtinas piti itseään liian heikkona koko valtakunnan keisariksi. Saksalaiset pelkäsivät Ranskan pyyteitä, kun se oli arvaamaton naapuri. Sen tähden he kannattivat Espanjan nuorta Kaarlea, joka heidän myötävaikutuksellaan valittiin keisariksi. Kaarle tahtoi osoittaa kannattajalleen suosiollisuuttaan ja vaaliruhtinas ymmärsi silloin pyytää, että saksalaisia ei saa tuomita Saksan ulkopuolella ja että valtion kirousta ei saisi julistaa ilman säännönmukaista tutkimusta ja harkintaa. Keisari suostui tähän. Täten kumoutui paavin suora toiminta. Asian ratkaisu ei siis voinut tapahtua Roomassa, vaan Saksan valtiopäivillä. Tämä oli paavin ensimmäinen pettymys vuonna 1519.

Lutherin aseman uhanalaisuus ei silti ollut poistettu. Olihan keisari jyrkkä paavilainen ja paavikirkon painostus häneen oli ehdoton. Lisäksi oli valtakunnan lain käyttö paavikirkon mukainen ja kaikki säädyt olivat vielä paavilaisia.

4.3 Leipzigin väittely

(27.6. –) 6.7. – 15.7.1519

Paavin teologit eivät levänneet. He valmistautuivat kiihkoisesti lähestyvää suurta uskonnonväittelyä varten. Samoin teki myös Luther. Tohtori Eck julkaisi väitöslauseita paavinvallasta ja Luther julkaisi niiden arvostelun. Niinpä itse väittelyssä, joka Lutherin osalta kesti 10 päivää, ei enää käsiteltykään hänen alkuperäisiä väitöslauseitaan, vaan kyseessä oli itse perusasia: paavin ylivalta ja paavikirkon arvovalta. Tohtori Eck pyrki väittelyssä siihen, että Luther julkisesti osoittautuisi tottelemattomaksi paavikirkolle.

Vasta tämän väittelyn kestäessä Lutherille vähitellen selvisi, että paavin ylivalta ei perustu jumalalliseen oikeuteen ja että paavikirkkolaitos ei ole seurakunnalle välttämätön. Uskon asioissa eivät ratkaise paavi eivätkä kirkolliskokoukset, vaan yksin Jumalan sana. — Tohtori Eck oli siis päässyt tarkoituksensa perille. Siitä paavilaismieliset iloitivat. Luther taas oli omassatunnossaan vapautunut koko paavikirkon lumouksesta ja oli päässyt oikean kirkollisuuden tielle. Ilman tämän asian selviämistä ei kirkollinen uskonpuhdistus olisi ollut mahdollinen. Tämä oli Lutherin jumalallinen voitto Leipzigin väittelyssä, vaikka tämä voitto johti hänet "moniin ahdistuksiin" ja kristillisen kirkon ristinalaisuuteen. Tämä oli paavin toinen pettymys 1519.

Todellisuudessa näytti siltä, kuin Lutherin ja hänen kannattajien asema olisi joutunut paavikirkon puolelta yhä vaikeammin uhatuksi. Olivathan hänen ystävänsä häntä varoittaneet liian pitkälle menemästä. Luther joutui nyt heitä rohkaisemaan, ojentamaan ja opettamaan. Olihan kyseessä oikean uskon tunnustaminen. Tunnetusta totuudesta ei saanut eikä siitä voinut tinkiä, sikäli kuin se oli näissä alkuvaiheissa muille selvinnyt. Saksin vaaliruhtinaan naapuriruh-tinaat asettuivat Lutherin asiaa vastaan.

Mutta samalla ja siitä huolimatta alkoi myös Lutherin kannattajien piiri lisääntyä. Iloittiin siitä, että raskaana koettu paavikirkon mahti oli menettämässä ylivaltaansa. Leipzigin väittely oli nostanut Lutherin asian yleiseen tietoisuuteen. Sen selostuksia luettiin kaikkialla. Siitä keskusteltiin ja sitä käsiteltiin kirjeissä. Tilanne alkoi muistuttaa sellaista hyökyaaltoa, jonka mainingit jopa ylittivät alkuaallon.

4.4 Kirjallista toimintaa syksyllä 1519

Väittelyn jälkeen ilmestyi vuoden loppuun mennessä 17 Lutherin saarnaa, kirjasta ja kirjaa. Niissä käsiteltiin Leipzigin väittelyn lisäksi mm. valmistautumista kuolemaan, mielenmuutosta, kasteen ja ehtoollisen sakramentteja, isämeidän -rukousta, erottamista seurakunnan yhteydestä, yleistä pappeutta. Olipa joukossa myös Galatalaiskirjeen lyhyempi selitys, psalmiluentoja, laaja lohdutuskirja vaaliruh-tinaalle. Siinä vaiheessa ei kaikki tällainen opetus voinut olla täysin vapaata paavilaisesta opinhapatuksesta, mutta entistä opinpimeyttä selvitettiin monipuolisesti Jumalan sanan valossa. Nämä tutkimukset loivat pohjan seuraavan vuoden käänteentekeville opetuksille. Tässä sopii ottaa huomioon sellainenkin tilannevälähdys, että esim. Vähä Katekismus ilmestyi vasta 10 vuoden kuluttua.

4.5 Miten tällainen toiminta oli paavikirkon piirissä siihen aikaan mahdollinen?

Seuraavat olosuhteet ovat osavastauksena tähän kysymykseen.

Olihan silloin voimassa keisarin antama lupaus siitä, että Lutherin asia joutuisi puolueettomien saksalaisten tuomarien ratkaistavaksi. Valtiopäiviä odoteltiin ja väliaikana vallitsi siis ruhtinaista riippu-en jonkinlainen opetuksen ja selvittelyn vapaus. Sen lisäksi oli tämä päätös syrjäyttänyt paavin menettelyn asiassa ja tohtori Eekin jo ke-väällä alkanut julkinen hyökkäys Lutheria vastaan oli mitätöinyt Lutherin väliaikaisen vaitiololupauksen. Paavi ei siis mahtanut mi-tään Lutherin jatkaessa omaa opetustaan — muuten paavikirkolle uskollisena.

4.6 Silti paavikirkko toimi edelleen Lutheria vastaan

Huolimatta tästä valtiollisin keinoin järjestyneestä hengähdys-tauosta paavikirkko piti Lutheria ehdottomana kerettiläisenä. Siitä oli Leipzigin väittelyn kautta saatu vahva lisätodistus. Tohtori Eck ei

jäänytkään toimeettomaksi. Hän riensi Roomaan selostamaan väitteen tuloksia ja kehotti paavia ryhtymään yhä jyrkempiin toimenpiteisiin Lutheria vastaan. Tohtori Eck oli myös kirjoittanut kirjan paa-vinvallasta. Siitähän silloin juuri oli kysymys.

Ilmestyipä von Miltitz paavin edustajana jälleen Saksaan. Sama tarkoitus kuin ennenkin: hän koetti taivuttaa vaaliruhtinasta luovut-tamaan Lutherin paavin käsiin — yhteisen hyvän merkeissä. Ei on-nistunut tämäkään viekkaus. Vaaliruhtinas torjui sellaisen esityksen, koska Lutherin opetuksia ei ollut todistettu vääriksi ja koska viimeksi oli sovittu, että asia jätetään Saksassa ratkaistavaksi.

4.7 Luther työn ja koettelemusten ahdistamana

Lutherin kannatus oli Leipzigin väittelyn jälkeen kasvanut kan-sanliikkeen tavoin. Mutta koko opetuksen uudistus ja toiminnan vas-tuu oli pääasiallisesti hänen harteillaan.

Annamme Lutherin omin sanoin kertoa meille tuntemastaan yk-sinäisyydestä ja työnsä paljoudesta.

Juuri ennen kuin hänen oli määrä kohdata jälleen von Miltitzia, hän lokakuun 3 p:nä 1519 kirjoittaa isälliselle ystävälleen Johan Staupitzille:

— — *On tullut kirjeitä Prahasta. "He kehottavat minua lujuteen ja kärsivällisyyteen."* — *Samoin Ranskasta kerrotaan Erasmuksen sanoneen: "Pelkään, että Martti joutuu perikatoon rehellisyytensä tähden."* — — *"Mitä aiot minuun nähden? Sinä jätät minut kokonaan. Olen tänä päivänä ollut Sinun tähtesi kovin surullinen, kuten äidis-tään vieroitettu lapsi kaipaa äitiään. Rukoilen Sinua: kiitä Jumalaa siitä, mitä hän on minussakin vaivaisessa syntisessä vaikuttanut. Mi-nä vihaan tätä kerrassaan viheliäistä elämää, kuolemaa inhoan ja olen kuin vailla uskoa ja samalla täynnä muita lahjoja. Kristus tietää etten todellakaan näitä (kirkollisia selvittelyjä) halua, jos en voi hän-tä palvella. — — Viime yönä näin Sinusta unta, aivan kuin olisit tahto-nut jättää minut, mutta minä itkin katkerasti ja olin murheellinen. Mutta Sinä viittasit kädelläsi minulle ja sanoit, että olisin rauhalli-nen, sillä Sinä kyllä palajaisit luokseni. Juuri tällaisen unen näin viime yönä."* — —

Ei palannut Staupitz, mutta Luther jaksoi toimia edelleen Jumalan sanan varassa.

Kun hänen läheisin ystävänsä, vaaliruhtinaan hovisaarnaaja ja hänen yksityissihteerinsä Georg Spalatin oli tiukannut Lutherilta saarnoja aiottua postillaa varten, kuulemme hänen vastauksessaan joulukuun 18 p:ltä 1519 seuraavanlaisen kuvauksen hänen työmäärästään:

" — En tiedä, miten voin niitä (saarnoja) laatia. Niitä tarvittaisiin useita ja minä olen niin kovan työpaineen alainen. Etkö sitä usko? Psalmiit (luentojen uudistus) vaativat yhden miehen työn. Samoin vaativat yhden ihmisen työn kansalle pidettävät saarnat (Matteuksen) evankeliumista ja Mooseksen ensimmäisestä kirjasta. Kolmanneksi vaativat yhden miehen työn myös ne (määrä-)rukoukset ja jumalanpalvelukset, jotka veljeskunta vaatii minua pitämään. Neljänneksi vaatii koko miehen työn Raamatun selitys (luennot) — puhumattakaan kirjeistä, joita minun on kirjoitettava, ja toimistani aivan toisenlaisissa asioissa, joihin kuuluu myös hyvien ystävien kokoon-tuminen, jota tahtoisin kutsua aivanpa herkutteluksi, — ne vaativat minulta lisäksi valitettavasti hyvin paljon aikaa. — Minä olen varmasti yksi ihminen ja pelkästään yksi. Olen myös valmis tekemään työtä, mutta..."

Yhdellä ihmisellä oli 5 — 6 miehen työ ja miten vaativa!

Vielä sen vuoden viimeisenä päivänä hän jälleen kirjoittaessaan samalle Spalatinille lausahtaa lopussa: "Sinä voinet hyvin; minulla on ylen määrin työtä; samalla olen kokonaan koettelemusten ahdistama". — Ei Luther silloin vielä käsittänyt, että hänen hartioillaan oli koko tulevan uskonpuhdistuksen paino kaikkine vaikeuksineen. Se vain jotenkin jo tuntui. Se oli Jumalan sanan tie ja Jumala oli Lutherin kanssa.

5 VUONNA 1520

5.1 Tapahtumien kulkua

Heti tammikuussa 1520 alkoi Roomassa kerettiläisjutun uusi valmistelu Lutheria vastaan. Tässä vaiheessa kohdistui syytös myös Lutherin suojelijaa Saksin vaaliruhtinas Fredrikiä vastaan. Vaaliruh-tinaan tuomio olisi merkinnyt myös vaaliruhinaskunnan asettamista interdiktiin, se on: ulkopuolelle kaikkea kirkollista toimintaa.

Syytettä valmistelevan valiokunnan työtä jarrutti se, että sen oli vaikeata osoittaa Lutherin opetuksia harhaopiksi. Vasta toukokuussa valmistui valiokunnan ehdotus. Paavi ratkaisi asian niin, että Lutherin opetukset havaittiin harhaoppisiksi ja hänen kirjansa oli kiellettävä ja poltettava. Mutta heti toteutettavan pannan sijasta Lutherille suotiin 60 päivän harkinta-aika oppiensa peruuttamista varten. Tämän pannauhkauskirjan paavi Leo X allekirjoitti kesäkuun 15 päivänä 1520. Kyseessä oleva harkinta-aika oli alkava siitä päivästä, jolloin pannauhkauskirja oli julkipantu myös Wittenbergissä.

Saksassa vastustettiin pannakirjan julkipanoa. Saksalaiset olivat kerrassaan kyllästyneet paavikirkon valtaan, joka ulottui kaikkeen valtiolliseen ja yhteiskunnalliseenkin toimintaan. He tervehtivät Lutherin esiintymistä vapautuksena paavikirkon tyranniudesta. Vähän myöhemmin paavin lähettiläs tiedotti Roomaan, että 9/10 Saksan kansasta huutaa "Luther" ja loput 1/10 huutaa ainakin "kuolema paavin hoville". Toivottiin kirkolliskokouksen ratkaisua.

Vaaliruhtinas oli pannauhkajulistuksen valmistuttua saanut uhkavaroituksen Roomasta. Heinäkuun alussa hän lähetti sen Lutherin luettavaksi. Luther raivostui siitä ja ryhtyi vain yhä ankarammin esiintymään paavikirkkoa vastaan. Hän tahtoi saada asiansa kansakunnan käsiteltäväksi. "Vaikenemisen aika on ohitettu, on tultu suoranaisen puhumisen aikaan."

Paavikirkko pyrki kaikin keinoin lopullisiin toimenpiteisiin Lutheria ja hänen kannattajiaan vastaan. Kuitenkin oli uskonpuhdistuksen asia jo saanut niin suurta kannatusta, että paavi vielä kerran koetti selvittää sitä toisella tavalla. Jälleen astui tapahtumien näyttämölle

tuttu von Miltitz. Hän koetti nytkin taivutella Lutheria joihinkin lievennyksiin. Yleistilanne oli niin vaikea ja ankara — myös vaaliruhtinaan ja ruhtinaskunnan kannalta, että asian kovan käsittelyn seuraukset olivat arvaamattomat myös paavikirkolle. Elettiin aikakausien murtumiskohdassa. Neuvottelujen tuloksena Luther suostui lähettämään paaville toimintansa selityksen — lokakuun toisella puoliskolla. Siinä hän ei mitään peruuttanut opetuksistansa, mutta lausui, ettei hän ollut arvostellut paavin persoonaa. Selityksessään Luther kyllä tuomitsee paavikirkon, mutta valittaa sitä, että paavi siinä on.

Paavikirkko ei välittänyt mistään muusta kuin Lutherin opetusten peruutuksesta. Olivathan hänen opetuksensa jo kesäkuussa Roomassa tuomitut. Tämä von Miltitzin aiheuttama välivaihe oli siis aivan turha. Luther uudisti marraskuun 17 p:nä vetoomuksensa asian käsittelemiseksi kirkolliskokouksessa ja pyysi tätä varten apua saksalaisilta ruhtinailta. Kaikki oli turhaa. Lutherin kirjoja oli jo poltettu ja pannauhkauskirja oli salakavalasti julkinäytetty Wittenbergin yliopistossa. Kun 60 päivää oli kulunut tuosta julkipanosta, poltti Luther juhlallisesti pannauhkauskirjan ja paavikirkon kanoniset lakikirjat joulukuun 10 p:nä 1520 (ks. Luterilainen 1969 s. 72-75, AAU: Lutherin vapautuminen paavikirkosta). Tämä oli Lutherin puolelta ratkaiseva teko, jonka kautta hän oli lopullisesti tuominut paavikirkon toiminnan ja samalla eronnut siitä. Lopullinen pannakirja julkaistiin Roomassa tammikuun 2 p:nä 1521, jonka mukaan mm. myös vaaliruhtinas Fredrik Viisas tuomittiin ikuisen helvettiin. Tämä oli paavikirkon puolelta lopullinen ratkaiseva toimenpide Lutherin asiassa.

5.2 Kirjallista toimintaa 1520

Leipzigin väittelyn jälkeen vallinnut välikausi oli siis jatkunut yhä vuoden 1520 puolella ja sitä kesti syksyyn asti. Luther käytti tarkoin hyväkseen tätä hengähdystaukoa. Hän syventyi tilanteen selvittämiseen Jumalan sanan mukaisesti ja julkaisi perustavaa laatua olevia opetuksia kirjasina ja kirjoina. Paavikirkko valmisti Lutherin ja hänen kannattajiensa tuomitsemista, kuten yllä olemme osoittaneet, mutta keisari oli suostunut siihen, että Lutherin asiaa oli saksalaisten tuomarien ensin tutkittava, ennen kuin hän tekee ratkaisunsa.

Siinä ilmeni kirkon ja valtion erilaisuus. Tämä oli uutta sen ajan olosuhteissa. Luther joutui esittämään asiansa valtiopäivillä Wormsissa huhtikuussa 1521.

Lutherin kirjallisia tuotteita — puheita, saarnoja, vetoomuksia, opetuskirjasia ja -kirjoja — on uskonpuhdistuksen alkuvuosina ilmestynyt: 1518 – 31 kpl, 1519 – 32 kpl, 1520 – 40 kpl ja 1521 – 30 kpl.

Opettajana ja uskonpuhdistajana Luther toimi asiallisen tiukasti, mutta samalla myös lapsenmielisesti kuuliaisena Jumalan sanalle. Jumalan sanan kohdalla hän ei hiukkaakaan pelännyt vastustajia. Päinvastoin hän suorastaan iloitsi siitä, kun vastustajat paljastivat itsensä Jumalan sanan vastustajina. Lutherille oli hänen oman elämänsä kohtalo mitätön sivuasia. Seuraavat sanat kuvatkoot Lutherin senaikaista esiintymistapaa. Ne hän kirjoitti johdantona vaaliruh-tinaalle osoitettuun lohdutusopetukseen, joka ilmestyi painosta helmikuussa 1520:

"Tahdon tällä kirjalla antaa todistuksen omasta edistymisestääni ja sillä "palvella" vastustajiani, että heillä olisi jotakin, jonka kohdalla he voisivat harjoittaa pahuuttaan. Minulle riittää, jos minä toimin Herrani Kristuksen ja hänen pyhiensä mieliksi. Siitä minä sydämes-täni iloitsen ja Jumalaani kiitän, että sielunvihollinen ja hänen jouk-kionsa minua vihaavat."²³¹⁾

Olemme nyt seuraamassa uskonpuhdistuksen ratkaisevan vuoden 1520 kirjallista taistelua. Meidän on vaikeata käsittää, miten Luther oli siihen mennessä käsittänyt Jumalan sanan opetukset oikein ja si-ten pystyi paljastamaan paavikirkon tuhatvuotisen toiminnan harho-ja. Samalla hän silloin jo viitoitti Saksan kansalle oikean, kansallisen tien, kun se oli vapautumassa maailmaa hallitsevan Rooman kirkon orjuutuksesta. Esittelemme tässä muutamia huomatuimpia Lutherin kirjoja ko. vuodelta:

²³¹⁾ Tessaradecas oder Trosbüchlein in 14 Capiteln, Walch² X 1816-, 1820.

5.2.1 *'Saarna hyvistä teoista'*²³²⁾

Kirjoitettu maalís-, huhtikuulla 1520. Ilmestyi painettuna kesäkuun 8 p:nä, sivuja 92.²³³⁾

Lutheria oli syytetty siitä, että hän tähdentäessään uskonvanhurskautusta hylkäisi hyvät työt. Sen johdosta hän tässä kirjassa esittää ensin uskon Kristukseen kaikkien Jumalalle otollisten tekojen perustana. "Ensimmäinen ja korkein, kaikkein jaloin hyvä teko on usko Kristukseen... Siihen liittyvät kaikki muut hyvät teot... minä hylkään kaikki sellaiset teot, joka eivät seuraa uskosta" (§ 1, 2, 6). Luther osoittaa ansiottomiksi kaikki hartaudentarjoitukset ja paavikirkon määräämät erikoisteot, joita tehdään Jumalalle ansiollisina tekoina. Hän opettaa sitten laajasti ja perinpohjaisesti kymmenen käskyn mukaan kristityn täyden toiminnan uskon hedelmänä: "Alkukoon vain, ken tahtoo olla hurskas ja tuottaa hyviä tekoja, ja harjoitakoon tätä uskoa kaikessa elämässä ja sen teoissa joka aika, oppikoon jatkuvasti tekemään ja toimimaan kaikki tässä (uskon) luottamuksessa. Silloin hän on huomaava, miten paljon tehtävää riittää ja kuinka kaikki (kristityn) teot perustuvat uskoon" (§ 28).

Näillä opetuksilla Luther mursi paavikirkon pääperusteita hyvien tekojen ansiollisuudesta. Hän piti tätä kirjaansa siihen asti kirjoittamistaan opetuksista parhaimpana.

5.2.2 *'Rooman paaviudesta, korkeasti maineikasta Leipzigin romanistia vastaan'*²³⁴⁾

Kyseessä on Leipzigin luostarin opettaja Alveld, joka oli kirjoittanut 9 kirjaa paavinvallan puolustukseksi Lutheria vastaan. Kirjat olivat täynnä niin karkeitä ja arvottomia syytöksiä, että Luther nimitti kirjoittajaa "aasiksi" ja kuittasi ne kaikki yhdellä vastauksella. Kirja ilmestyi kesäkuun 26 p:nä 1520. Sivuja 33.

²³²⁾ Von den guten Werken, Walch² X 1298--

²³³⁾ Kirjan sivuna pidetään Walch²:n palstaa 52-riviä á 40 kirjainta.

²³⁴⁾ Vom Pabstthum zu Rom, wider den hochberühmten Romanisten zu Leipzig, Walch² XVIII 1002-

Luther osoittaa kirjassaan, että paavin kirkollinen ylivalta ei ole Jumalasta, vaan se on pelkästään inhimillinen järjestys. "Ensimmäisellä kristikunnalla (uskovilla), jotka yksin ovat tosi kirkko, ei voi olla mitään päätä maan päällä eikä kukaan maan päällä — olipa se piispa tai paavi — saa heitä hallita, vaan yksin Kristus taivaassa on tässä seurakunnan pää ja hän hallitsee yksin" (§ 38). Ulkonaisesta kirkkolaitoksesta omine lakeineen ei Raamatussa puhuta kirjaintaakaan, että se muka olisi Jumalan säätämä (§ 35). Uskontunnustuksessa tunnustettu "yksi pyhä kristillinen kirkko, pyhien seurakunta" ei merkitse "yksi pyhä paavikirkko, paavilaisten yhteys". On siis selvää, "että pyhä seurakunta eli kirkko ei ole Roomaan sidottu, vaan että se kokoontuu kaikkialla maailmassa yhdessä uskossa, hengellisesti, mutta ei ulkonaisesti" (§ 48). — "Ulkonaisen paavikirkon me kaikki näemme, sen tähden se ei voi olla tosi kirkko, joka uskotaan olevaksi." — "Ne merkit, joista voidaan päätellä, missä tämä (tosi) kirkko maailmassa on, ovat kaste, ehtoollinen ja evankeliumi eikä Rooma eli tämä tai tuo paikka" (§ 49).

Nykypäivän lukija käsittänee, että tällainen julistus oli aivan tavatonta siihen aikaan, jolloin paavikirkon ulkonainen valta oli kaikkea hallitseva ja paavia — kuten edelleenkin — pidettiin Kristuksen sijaisena maan päällä. Lutherin opetus iski vallitsevan kirkon kaikkein pyhimpään.

Silti Luther silloin vielä — kesällä 1520 — olisi ollut valmis alistumaan — seuraavin varauksin — paavin alaisuuteen:

1. Luther ei kärsinyt sitä, että ihmiset laativat uusia opinkappaleita ja että muita kristityitä haukutaan kerettiläisiksi vain siitä syystä, etteivät he kuulu paavin alaisuuteen.
2. Luther suostuu kaikkeen paavin toimintaan "sillä edellytyksellä, että minä sitä Pyhän Raamatun mukaan ensin arvostelen". Luther lausuu näistä edellytyksistä: "Jollei paavi tätä salli, ei hän ole oleva minulle paavi eikä kristitty. Se, joka ei tähän suostu, tekee itsensä epäjumalaksi, mutta sellaista minä en tahdo palvoa" (§ 119-123).

Kun Luther jatkuvasti ja ehdottomasti piti kiinni näistä varauksista, oli uskonpuhdistuksen tie selvästi viitoitettu. On huomattavaa, että Luther kaikissa senaikaisissa neuvotteluissa toimi näitten varauksen mukaisesti. Kirkollisesti kumartava suuntakristillisyyks olisi jää-

nyt paavikirkon yhteyteen. Lutherin johtotähti oli Jumalan sana eikä minkäänlainen toisin opettava kirkko.

5.2.3 Prieriaksen Lutherille osoittama lyhyt yhteenveto, johon Luther on liittänyt esipuheen, arvostelua ja loppusanat²³⁵⁾

Paavinviraston pääsensori, Silvester Prierias oli jo kesäkuussa 1518 julkaisemallaan kirjalla tuominut Lutherin 95 väitöslausesta ja julistanut hänet pääkerettiläiseksi. Saatuaan tämän painotutteen käsiinsä oli Luther kahdessa päivässä kirjoittanut siihen vastauksen.²³⁶⁾ Prierias kirjoitti sen jälkeen 3 -osaisen laajan teoksen samasta asiasta. Siitä ilmestyi lyhennelmä (Epitome), joka joutui Lutherin käsiin kesäkuun alussa 1520. Hän julkaisi sen välihuomautuksin sekä esipuhein ja loppusanoin. Se ilmestyi kesäkuun 26 p:nä²³⁷⁾ samana päivänä kuin edellä esitetty kirja 'Rooman paaviudesta...' Siinä on 31 sivua.

Prieriaksen kirja oli mitä karkeinta paavin ylivallan puolustusta. Tunnumme jo, miten Luther vastauksessaan julistaa onnellisiksi niitä, jotka ovat eronneet paavikirkosta, jos se nimittäin samoin opettaa kuin tämä Prierias. Samalla hän ilmoitti itsekin näillä perusteilla siitä eroavansa (Luterilainen 1969 s. 71). Hän vaatii paavia nuhdeltavaksi kaikille kristityille kuuluvan ohjeen mukaan (Mt. 18:15–17). "Oi, onnellisia kristityitä, missä ikinä heitä on, jos he eivät vain kuulu tämän roomalaisen Antikristuksen alaisuuteen, kuten me onnettomat ihmiset!"

Niissä kahdessa kirjassa, jotka ilmestyivät samana päivänä, Luther on molemmissa yhtä luja ja tinkimätön opin ja tunnustuksen asioissa. Kuitenkin hän edellisessä oli edelleen valmis alistumaan — mainituin edellytyksin — paavin alaisuuteen, kun hän taas jälkimmäisessä ilmoittaa määrätyn edellytyksin siitä eroavansa ja pitää paavia Antikristuksena sekä paavikirkon hovia eli virastoa "saatanan kouluna".

Asia oli siis molemmissa sama — vain käytännöllisissä ratkaisuissa oli jonkin aikaa harkinnan varaa, kuten tapahtumien taitekoh-

²³⁵⁾ Walch² XVIII 422-

²³⁶⁾ Ks. Luterilainen 1969 s. 68-69

²³⁷⁾ Katso Luterilainen 1969 s. 71-72.

dissa tavallisesti käy. Sama tilanne uudistui vielä 5 kuukautta myöhemmin, kuten tulemme näkemään. Lopullinen ratkaisu Lutherin puolelta tapahtui joulukuun 10 p:nä 1520. On myös otettava huomioon, ettei paavikirkon ulkopuolella ollut niissä oloissa toista kirkkoa, johon Luther ja samanuskoiset olisivat voineet liittyä. Sen lisäksi uhkasi paavikirkosta luopuvia monin paikoin ruhtinaitten kovat otteet ja paavilaisen keisarin vaino. Inhimillisesti arvostellen oli mahdollista tuhatvuotisen paavikirkon ulkopuolella siis kammottava tyhjiys. Siinä kysyttiin lapsenmielistä sankariuskkoa.

***5.2.4 'Saksan kansan kristilliselle aatelille kristillisen tilan parantamisesta'*²³⁸⁾**

Kesäkuun alussa 1520 Luther suunnitteli tämän kirjan julkaisemista — muun kirjallisen toimintansa keskellä. Käsikirjoitus valmistui kesäkuun 23 p:nä eli 3 päivää ennen kahden edellä mainitun kirjan ilmestymistä. Se painettiin heinä-, elokuun taitteessa ja se ilmestyi elokuun keskivaiheilla. Siinä on 86 sivua. Tämä kirja kuuluu uskonpuhdistuksen peruskirjoihin, vaikka siinä osa on omistettu yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyyn. Tämä johtui siitä, että paavikirkon toiminta ulotti kovan, orjuuttavan valtansa myös yhteiskunnan ja valtion alueille.

Kun Luther piti turhana toivoa, että erilaiset epäkohdat korjaantuisivat paavikirkon virallisen toiminnan kautta, hän kääntyi tällä kirjalla vaikutusvaltaisten maallikoiden puoleen: ”Jos Jumala tahtoisia auttaa kirkkoaan maallikoiden kautta.” Luther tietää toimivansa uudistusehdotuksissaan sellaisena, jonka varsinaiseen tehtävään eivät tällaiset asiat sinänsä kuulu. Mutta ”onpa usein narri puhunut viisaasti ja taas ovat viisaat ihmiset monesti puhuneet karkeasti narrin tavoin, kuten Paavali sanoo: 'tulfoon luuloviisas tyhmäksi, että hänestä tulisi viisas.’” (1 Kor. 3:18)

Luther tahtoo kirjassaan ensin kaataa ne kolme muuria, jotka paavikirkko on pystyttänyt estääkseen kaikki uudistukset, minkä johdosta koko ulkonainen kristikunta on niin kauheasti langennut:

1. Hengellinen eli kirkollinen valta on maallisissakin asioissa korkeampi kuin maallinen valta.
2. Raamattua ei saa kukaan muu selittää kuin paavi.

²³⁸⁾ Walch² X 266—

3. Kirkolliskokousta ei saa kutsua kokoon kukaan muu kuin paavi.

Nämä muurit Luther kaataa tällaisin perustein:

1. Kaikki kristityt ovat uskovina samanlaatuisia hengellisiä. Tässä nostettiin esiin jälleen Jumalan seurakunnan eli kristittyjen yleinen hengellinen pappeus vastakohtana paavikirkon kirkollis- ja pappisvaltaisuudelle. Kristityillä on oikeus toimia seurakunnassa ja kirkossa eikä vain paavilla ja paavilaisilla papeilla. Hengellisen ja maallisen vallan tulee saada toimia paavilaisten määräyksistä riippumatta.
2. Paavin valta selittää Raamattua on "julkea keksitty satu". Jokainen saa Jumalan sanaa käyttää ja toimia sen mukaan.
3. Paavin yksinoikeus kutsua koolle kirkolliskokous — tämä muuri kaatuu itsestään, kun nuo edelliset muurit ovat romahtaneet. Jokaisella asiaankuuluvalla on oleva oikeus kutsua sellainen koolle. Kokoonkutsujaksi sopii parhaiten maallinen esivalta, kun sen edustajat nyt ovat kanssakristityitä.

Kirkolliskokouksessa olisi käsiteltävä ensiksi paavin ylenmääräinen esiintyminen. Sitten kardinaalien paljous. Italia ja Ranska ovat jo kurjistuneet näille luovutettujen omaisuuksien johdosta. Nyt on Saksan vuoro. Ja vielä paavilaisten virkailijain paljous:

"Yksin paavin sihteereitä on 3.000, kuka voi luetella muita virkailijoita —, jotka kaikki odottavat toimialueita ja läänityksiä Saksasta, kuten susi vaanii lampaita. Käsitakseni mukaan Saksa nykyään antaa Rooman paaville paljon enemmän kuin entisaikoina keisareille — eikä siitä saada muuta hyötyä kuin pilkkaa ja häpeää. Ja vielä sitä ihmettelemme, että ruhtinaat, aateli, kauppiat, hiippakunnat, maa ja kansa köyhtyy. Meidän pitäisi ihmetellä sitä, että meillä vielä on jotakin syötävää" (§ 36).

Sitten seuraavat muut eritellyt epäkohdat, joita myös olisi kirkolliskokouksessa käsiteltävä (§ 61-173):

1. Avoinna olevien virkojen yhden vuoden tulot annettu paaville.
2. Roomasta käsin on määrätty saksalaisten kirkolliset virat ja niihin liittyvät edut.
3. Paavi nimittää piispat.
4. Paavi ratkaisee maallisiakin hallintoasioita. Ne on annettava maallisen esivallan ratkaistaviksi.
5. Viransiirtoraha on maksettu Roomaan.
6. Roomassa ratkaistaan erityisissä tapauksissa annettavat synninpäästöt.

7. Vatikaanin valtion ylläpito.
8. Paaville tehtävät virkavalat ja investituura (läänitys).
9. Paavi voitelee hallitsijoita virkaansa.
10. Paavi on Napolin ja Sisilian kuningas. "Paavilla on siihen yhtä paljon oikeutta kuin minulla" — sanoo Luther.
11. Paavin jalkojen suutelu.
12. Roomaan tehtävät pyhiinvaellusmatkat.
13. Kerjäläismunkeille rakennettavat luostarit.
14. Pappien naimattomuus.
15. Salaisten kuolemansyntien käsittelyn vaikeus.
16. Vuosipäivien, hautajaisten, sielunmessujen vietto. Niitten paljous vähennettävä tai poistettava, koska niitä käytetään raha-asioiden hankkimiseksi ja mässästyksiksi.
17. Interdikti (kirkollinen rangaistus jopa koko ruhtinaskunnalle) ja muut erilaiset kirkolliset yleistä elämää koskevat rangaistukset. "Ne pitäisi — sanoo Luther — haudata maahan 10 kyynärän syvyyteen, niin ettei niiden nimiä eikä muistoa enää löytyisi maan päältä."
18. Kaikki erikoiset kirkolliset juhlapäivät on poistettava ja säilytetävä vain sunnuntai tai niihin on käytettävä vain aamumessuja.
19. Kolmannet ja neljännet kielletyt polvet (avioliitossa), joista rahan edestä myönnetään poikkeuksia.
20. Turhat pyhiinvaelluskappelit.
21. Yleinen kerjääminen. Kukin kaupunki huolehtikoon omista köyhistään.
22. Erikoismessut ja lahjoitukset elävien ja kuolleiden puolesta.
23. Veljeskunnat (verrattavissa nykyaikaisiin uskonnollisiin suuntayhdistyksiin), anekirjeet.
24. Olisi käsiteltävä böömiläisten kirkollinen asia ja päästävä sovintoon heidän kanssaan.
25. Yliopistojen toiminta olisi uusittava. On päästävä irti pakanallisesta Aristoteleesta. "Jumala on meitä tähän asti tällä miehellä vaivannut meidän syntiemme tähden." On lähdeävä Pyhästä Raamatusta.
26. Paavi on aikanaan ottanut haltuunsa Rooman valtakunnan kreikkalaiselta keisarilta ja liittänyt siihen Saksan:
"Meillä on valtakunnan nimi, mutta paaville kuuluu meidän omaisuutemme, kunniamme, ruumiimme, elämämme, sielumme

ja kaikki mitä meillä on. Niin sopii saksalaisia pettää ja pettämällä pettää." Kun paavit eivät voineet tulla keisareiksi, he ovat asettuneet keisarien yläpuolelle. Luther toivoo, että Jumala auttaisi saksalaisia "pelastamaan vapautensa" (§ 160).

27. Luther tuomitsee kansan ylellisyyden, ylenjuomiset ja ylensyömiset, koronkiskonnat ja porttolat. Luostariin ei saisi lupautua ennen kuin on täyttänyt 30 vuotta. Nuorisosta olisi huolta pidettävä.

Luther myöntää, että hän tässä kirjassa on asioista "korkealta laulanut ja esittänyt useita sellaisia asioita, joiden toteuttamista voidaan pitää mahdottomana, — että hän on useihin kohtiin käynyt käsiksi liian terävästi. Mutta — hän jatkaa — miten minun pitäisi sitä tehdä? Olen velvollinen siitä puhumaan. Jos voisin, tahtoisin sillä tavalla tehdä. Minulle on mieluisampaa, että maailma on minulle vihoissaan kuin että Jumalalla olisi siihen syytä. Eihän minulta voida riistää muuta kuin elämä." — Aina vastahakoisille paavilaisille Luther vielä lausuu: "Olkoon menneeksi, vielä minä tunnen pienen laulun Roomasta ja heikäläisistä. Jos heidän korvaansa syyhyttää, tahdon sen heille laulaa ja seurata sen nuotteja mitä voimakkaimmin. Ymmärtänet, rakas Rooma, mikä on tarkoituksena" (§ 174). — Kuulemme tämän laulun seuraavan kirjan esittelyssä.

Lopuksi Luther vetoaa saksalaisiin ja sanoo: "Jumala antakoon meille kaikille kristillistä ymmärtäväisyyttä ja varsinkin Saksan kansan kristilliselle aatelille oikeata hengellistä rohkeutta tehdäksemme parhaamme kirkkoraukkamme hyväksi" (§ 75).

Tämä kirja oli sekä kirkon että valtion ja yhteiskunnan toiminnan asioissa siihenastiset muurit alas repivä ja kuin valtava hätähuuto, jonka kajauttanut uskonpuhdistaja ja uudistaja tiesi tämän tekevänsä henkensä uhall. Siitä huolimatta hän ei vaiennut. Uskonpuhdistuksen historian nimekäs kirjoittaja Leopold Ranke on tästä lausunut: "Siinä on joitakin sivuja, jotka sisältävät maailmanhistoriallista kehitystä ja jotka samalla sitä valmistavat ja ennustavat."²³⁹⁾

Kirjalla oli sen ajan oloissa tavaton menekki. Ensimmäinen painos 4.000 kpl myytiin loppuun muutamassa viikossa.

²³⁹⁾ Luth. Kirche 1970 s. 109.

5.2.5 *'Alkusoitto kirkon babyloniseen vankeuteen'*²⁴⁰⁾

Tämä kirja ilmestyi lokakuun, 6 p:nä 1520. Siinä on 125 sivua. Se aiheutti kirkollisissa piireissä vielä suuremman hämmingin kuin hänen kirjansa 'Saksan kansan kristilliselle aatelille'. Tämä kirja on se 'pieni laulu', josta Luther edellisen kirjan lopussa puhui. Kirjan nimessä oleva sana 'alkusoitto' tarkoittaa, että Lutherilla on vielä paljon muutakin sanottavaa näistä asioista.

Kirjan alussa Luther sanoo, että paavilaisten kirjoitukset ovat pakkaneet häntä tulemaan päivä päivältä aina vain oppineemmaksi paavikirkon asioissa. Hän valittaa sitä, mitä hän 2 vuotta sitten oli kirjoittanut aneesta. Hän oli silloin vielä ollut jonkin verran paavilaisen taikauskon lumoissa. Mutta nyt hän on tullut tuntemaan, että ane on pelkkää paavilaisten liehakoitsijain petosta. Hän toivoo, että tuo hänen aikaisempi kirjansa poltettaisiin ja sen sijaan luettaisiin tätä uutta kirjaa.²⁴¹⁾

Jos joku nykypäivän lukija luulisi, että tässä kirkon "vankeudella" tarkoitettaisiin sen ulkonaista hallintoa, hän erehtyy kerrassaan. Kirja on paavikirkon 7 sakramentin arvostelua. Ei siinä ole kyseessä vain jokin oppikäsitys sinänsä. Paavikirkon sakramenttijärjestelmä oli ja on siihen kuuluvien tekojen ansiollisuutena kirkon koko toimintaa kahlitseva sielujen vankeus. Tämä järjestelmä oli paavikirkon pappisvallan välikappale, jonka kautta kristityt ohjattiin kaikenlaiseen tekohurskauteen maksuineen. Epäkohta oli niin ankara, että se oli verrattavissa babylonilaiseen vankeuteen. Sen sijaan Luther kirjassaan nostaa todellisiksi armovälineiksi (Ilman ainoatakaan ansiollista tekoa) kasteen, ehtoollisen ja evankeliumin sanan (antaen ripille osaksi tällaisen merkityksen).

Ankarin epäkohta oli ehtoollisen sakramentin väärinkäyttö, jonka tunnusomaisena merkinä oli se, että siinä seurakuntalaisille jaettiin vain leipä (Kristuksen ruumis), kun taas pappi yksin nautti viinin (Kristuksen veren). Ehtoollinen oli hyvä työ eli Jumalalle suoritettu uhri, jonka pappi yksin suoritti ilman seurakunnan osanottoa. Näin tehdään paavikirkossa jatkuvasti. Luther osoitti, että ehtoollinen on

²⁴⁰⁾ Walch² XIX Einleitung s. 1-, teksti s. 4--

²⁴¹⁾ Walch² XIX teksti s. 4-6.

Jumalan armon vakuutus ja sellaisena todellinen armoateria. Kristityille kuuluu antaa sekä Kristuksen ruumis että hänen verensä.

Tämä kirja sattui siis paavikirkon toiminnan elinhermoon. Sen väärä valta ("vankeus") murrettiin. Tämä oli Lutherin toiminnan tähänastisessa julistuksessa kovin isku paavikirkolle. Kirja kiellettiin 14 päivää sen ilmestymisen jälkeen. Siitä otettiin useimmat kohdat, joita Lutherin olisi pitänyt Wormsin valtiopäivillä 1521 peruuttaa. Englannin kuningas Henrik VIII julkaisutti tämän kirjan johdosta vasta-arvostelun, jonka johdosta paavi antoi hänelle arvonimen "uskon suojelija".

Tätä kirjaa Th. Kolde pitää sellaisena tekona, jonka kautta Luther "oli kokonaan rikkonut välit Rooman kirkon kanssa"²⁴²⁾ — siis jo 2 kuukautta ennen pannauhkauskirjan ym. polttamista. Hjalmar Holmqvist sanoo, että "Lutherin kannanotto roomalaisen sakramenttiopin suhteen oli suurien taisteluvuosien vallankumouksellisin teko."²⁴³⁾ — Näinkin on kuvattu tämän kirjan merkitystä: "Kun Luther kirjallaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' oli alas repinyt paavikirkon tukena olleet perusharhojen muurit, hän tällä kirjallaan 'Kirkon babylonisesta vankeudesta' tunkeutui itse linnoituksen sisään."²⁴⁴⁾

Luther liitti tämän "pienen laulun" loppuun latinankielisen säkeistön, jonka suomennamme asiata tarkasti suorasanaista:

Mitä pelkää, vihollinen Herodes (=paavi),
kun meille on syntynyt ja luoksemme tulee Kristus Herra.
Hän ei etsi mitään katoavaa kuningaskuntaa,
vaan tuo meille oman taivaanvaltakunnan.

²⁴²⁾ Th. Kolde, Martti Lutherin elämäkerta, Porvoo 1901 s. 249.

²⁴³⁾ Hj. Holmqvist, Kirkkohistoria II, Porvoo 1931 s. 25.

²⁴⁴⁾ Hans Kirsten, Luth. Kirche 1970 s. 142.

5.2.6 *'Kristityn ihmisen vapaudesta'*²⁴⁵⁾

Luther kirjoitti tämän kirjasen lokakuun 12 päivän jälkeen 1520. Se liitettiin sen kirjelmän mukaan, jonka Luther neuvottelujen johdosta von Miltitzin kanssa (ks. edellä '1520 tapahtumien kulkua') lähetti paaville ja joka täytyi pannauhkaumuodollisuuksien tähden päivätä syyskuun 6. päiväksi, vaikka se lähetettiin menemään kirjan ilmestymisen jälkeen. Kirja valmistui painosta lokakuun 23 p:nä. Siinä on 30 sivua.

Kun Luther oli kirjassaan "Kirkon babylonisesta vankeudesta", joka ilmestyi 6 päivää ennen kuin hän oli alkanut kirjoittaa tätä uutta kirjasta, mitä ankarimmin tuominnut paavikirkon toiminnan tekooppisena vankeutena, hän sen jälkeen tahtoi esittää kristityn todellista vapautta, jonka Kristus on ihmiselle hankkinut ja jonka he omistavat pelkän uskon kautta.

Tämä kristityn vapaus ilmenee kahdella tavalla:

1. Kristitty on vapaa herra kaiken yli eikä kenenkään ihmisen (= paavin ym.) alamainen.
2. Kristitty on kaikissa kohdin palveleva lähimmäistään ja on jokaiselle alamainen.

Kirja on vanhurskauttavan uskon ylistysvirsi ja samalla se osoittaa, miten kristitty tässä uskon vapaudessa palvelee lähimmäisiään. "Sen tähden ovat nämä kaksi opetusta oikeita: hyvät hurskaat teot eivät koskaan tee hyvää hurskasta miestä, vaan hyvä hurskas mies tekee hyviä tekoja" (§ 43). Ja vielä: "Kristitty ei elä itsessään, vaan Kristuksessa ja lähimmäisessään; Kristuksessa uskon kautta, lähimmäisessään rakkauden kautta" (§ 65). — Tämä opetus kirkastaa evankeliumin tuoman vapauden uskon kautta ja tämän uskon hedelmänä suoritettavat hyvät työt. Samalla se kumoo koko paavikirkon julkisen opetuksen ja toiminnan perusteet — tekojen vanhurskautuksen.

Kirja on kuin kirkastunut toisinto Lutherin aikaisemmin keväällä julkaisemasta kirjasta "Puhe hyvistä teoista". Sitä pidetään ihanimpana kirjana, niitä Luther on kirjoittanut.²⁴⁶⁾ Se päätti vuoden 1520

²⁴⁵⁾ Walch² XIX 986—

²⁴⁶⁾ Th. Kolde emt. s. 250.

kirjallisen taistelun rakentavalla todistuksella evankeliumin merkityksestä, myös sen vaikutuksesta kristityn elämässä.

Kuten yllä on osoitettu (ks. edellä '1520 tapahtumien kulkua'), ei tämä Lutherin esiintyminen millään tavalla vaikuttanut paavikirkon asenteeseen. Mutta olihan Luther voinut siten osoittaa uskonpuhdistuksen perusteita — kristillistä uskoa ja sen tunnustamista.

Nämä Lutherin kirjat osoittavat, että hän oli päässyt selvyYTEEN paavikirkon turmeluksesta. Hän oli myös niitten välityksellä voinut selvittää näitä asioita laajoille piireille Saksan ulkopuolellakin. Uskonpuhdistuksen asia oli kypsynyt kirkollisiin ratkaisuihin.

Mutta samalla valmistui paavikirkon lopullinen tuomio, ja sen jälkeen Luther joutui valtiopäivillä vastaamaan uskostaan. Näitä tapahtumia käsittelemme vielä jatkossa.

6 VUONNA 1521

6.1 Paavikirkko tuomitsee Lutherin lopullisesti

Kuten siitä jo on ollut puhe, julkaisi paavi Lutheria vastaan pannauhkauskirjan kesäkuun 15 päivänä 1520.²⁴⁷⁾ Se oli juhlalliseen sävyyn laadittu tuomio eli panna. Mutta se oli siinä vaiheessa vasta uhkaus, koska siinä Lutherille annettiin mahdollisuus välttää lopullinen tuomio, jos hän määräajan kuluessa peruuttaisi arvostelunaiset opetuksensa. Kun Luther ei opetuksiaan peruuttanut, julkaisi paavi tammikuun 4 päivänä 1521 lopullisen tuomiokirjan eli pannan. Tämä lopullinen panna sisältää myös aikaisemman uhkauspannan. Esi-tämme seuraavassa ensin mahtavasanaisten johdannon ja syytöksiä edellisen uhkauspannan mukaan ja sen jälkeen lopullisen tuomion jälkimmäisen pannan mukaisesti.

Pannan johdanto alkaa tällaisilla vetoomuksilla:

"Leo (X -paavi) piispa, Jumalan kaikkien palvelijoiden palvelija. Tämän asian ikuiseksi muistamiseksi.

²⁴⁷⁾ Walch² XV 1425— Pannauhkauskirja kesäkuun 15 p:ältä 1520: 'Paavi Leo X:n bulla Martti Lutherin ja niiden harhoja vastaan, jotka häntä seuraavat.'

"Oi, Herra, nouse ja tuomitse asiasi... kun on tullut kettuja viinitarhaa autioituttamaan...

"Nouse, Pietari, yllämainitun hiippasi ja ylihuolenpitosi mukaisesti, jonka — kuten mainittu — Jumala on Sinulle määrännyt, muista tunnollisesti tätä pyhän Rooman kirkon, kaikkien kirkkojen äidin ja uskon mestarin asiaa — — valheopettajia vastaan...

"Nouse, sinäkin Paavali, — me pyydämme sitä — sinä, joka opillasi ja vastaavilla vaivoilla olet tämän kirkon valistanut. Sillä nyt nousee esiin uusi Porfyrios... (Tämä Porfyrios oli 200-luvun lopulla Jumalan sanan ja koko kristinuskon kieltäjä ja vastustaja²⁴⁸⁾).

"Vihdoin nouse, koko kaikkien pyhien seurakunta ja kristillinen kirkko, säilyttämään pyhän kirkon rauha ja yksimielisyys sen kautta, että kaikki kerettöisyydet kristinuskovien seuduista karkotetaan..." Luther luettiin sellaisten joukkoon, joilla "ei ole Kristuksen evankeliumia, vaan joilla on ihmisen eli — mikä on vielä pahempaa — perkeleen evankeliumi".

Tämän jälkeen luetellaan 41 oppisyytöstä Lutheria vastaan. Ne eivät ole otteita Lutherin kirjoista, vaan paavilaisten esityksiä niistä. Toiset sisältävät Lutherin todellisia opetuksia, toiset niitä vääntävät. Esitämme seuraavassa muutamia näistä syytöksistä ja Lutherin oman arvostelun niistä.²⁴⁹⁾

10. syytös: "Ei kenellekään ole synnit anteeksi annettu, jollei hän usko, että ne hänelle anteeksi annetaan, kun pappi julistaa hänelle synninpäästön..." (Tätä uskonvanhurskautusta oli Luther opettanut paavikirkon teko-oppeja vastaan. Syytöksen sanamuoto olisi voinut olla parempi.)

Luther lausuu siitä: "Katsopas, kaikkivaltias Jumala, katsokaa kaikki hurskaat kristityt! Eikös olekin kelvotonta, kurjaa ja kauheaa, että kristinuskon julkisesti tuomitsevat ne, jotka kehuvat olevansa

²⁴⁸⁾ Eusebius kyrkohistoria, Tammerfors 1937, ruotsinno Ivar A. Heikel VI 19:2-9 s. 315-317.

²⁴⁹⁾ Walch² XV 1460— Martti Luther: 'Antikristuksen panna vastaan', marraskuun alussa 1520. Walch² XV 1476— Martti Luther: "Kaikkien niiden kohtien peruste ja aiheutus, jotka Rooman panna väärin tuomitsee", painettu 1.3.1521.

kristinuskon mestareita... Pitääkö meidän sanoa, kun pappi julistaa meille synninpäästön: sinä valehtelet Jumalan puolesta ja Jumala valehtelee sinun kanssasi? Miksi käskette meitä uskomaan teidän irrallisia kiroustuomioitanne ja anekirjeitä, joita perkeleen nimessä myytte? Kuulkaa nyt, rakkaat kristityt, jotain uutta Roomasta: uskon opinkohta on kirottu, kun me kaikki sanomme: Minä uskon Pyhän Hengen, kristillisen seurakunnan, syntien anteeksiantamuksen.

25. syytös: "Rooman piispa (paavi), pyhän Pietarin seuraaja, ei ole Kristuksen käskynhaltija, jonka Kristus olisi asettanut hallitsemaan koko maailman kaikkia kirkkoja." (Näin on Luther opettanut.)

Luther lausuu siitä: "Tämä on myös yksi niistä peruskohdista, joka hävittää pyhän evankeliumin, kun kristikuntaan on Kristuksen sijaan asetettu tomppele ("Ölgötze"), jota vastaan olen tämän opinkohdan pannut ja yhä sitä väitän. Todistan sen näin: Ensiksi kun kerän kaikki, mikä kirkossa tehdään, on Raamatun ilmeisillä sanoilla opetettu, onpa ihme, ettei koko Raamatussa puhuta minkäänlaista mitään paavikirkosta, kun paavilaiset kuitenkin ovat tahtoneet pitää sitä miltei kaikkein suurimpana, tarpeellisimpana ja erikoislaatuisimpana (kristillisessä) kirkossa — kaikkia asioita ylempänä..." — Edelleen Luther osoittaa, miten väärin paavikirkko perustautuu Mt. 16:18 kohtaan ja hän sanoo siitä: "Jollemme ole tässä kamppailussa muuta paavilta saaliiksi saaneet, olemme kuitenkin vapauttaneet tämän raamatunlauseen. Siten on tämä sota voitettu, paavikirkon pää on murserrettu, koska tämä lause todistaa voimakkaammin sitä vastaan kuin sen puolesta..."

30. syytös: "muutamat Konstanzin kirkolliskokouksessa (1414) tuomitut Juhana Husin oppilausumat ovat kaikkein kristillisimpiä, todellisimpina ja aivan evankelisia, joita kukaan kristikunnassa ei saa kirotta". (Näitä oppilausumia Luther on puolustanut.)

Luther lausuu tästä syytöksestä: "Todella, olen tässä miltei erehtynyt ja olenkin aikaisemmin tällaisen lauselman peruuttanut ja sen tuominnut, kun nimittäin olen puhunut 'muutamista' Juhana Husin oppilausumista jne. Nyt sanon näin: Eivät ainoastaan muutamat, vaan kaikki Konstanzin kirkolliskokouksen tuomitsemat Juhana Husin lausumat ovat aivan kristillisiä. Ja minä tunnustan, että paavi

kannattajineen on siinä toiminut kuin oikea antikristus, kun hän Juhana Husin mukana tuomitsi pyhän evankeliumin ja on sen sijaan pannut helvetillisen lohikäärmeen opin (teko-opin). Tarvittaessa tarjoudun siitä vastaamaan ja tahdon sitä Jumalan avulla kyllä todistaa ja siinä pysyä. Juhana Hus on tosin tehnyt siinä liian vähän. Hän vain alkoi nostaa evankeliumin esiin. Minä olen tehnyt 5 kertaa enemmän. Kuitenkin on minulla huoli siitä, että olisin toiminut evankeliumin hyväksi liian vähän..."

41. eli viimeinen syytös: "Hengelliset päämiehet ja maalliset ruhtinaat eivät tekisi väärin, jos he hävittäisivät kaikki kerjäläissäkit" (tarkoitetaan kerjäläismunkistojen toimintaa).

Luther lausuu tästä syytöksestä: "Tässä väitteessä on Joh. Eck ollut paavin pyhänä henkenä – –, joka on poikavekaroiden kaltainen (valehtelee ja pilailee): Minä en ole puhunut kirkon päämiehistä enkä ruhtinaista. Olen vain tahtonut, ettei kerjäläismunkistoja olisi. Samaa sanon yhä ja minun kanssani ovat monet hurskaat miehet samaa mieltä."

Paavin panna syytökset olivat joko syytöksiä Jumalan sanan oppia vastaan tai Lutherin lausumia vääristeleviä. Niissä ei ollut ai-noatakaan sellaista kohtaa, jossa olisi osoitettu Lutherin opettaneen vastoin Jumalan sanaa. Mutta paavikirkko ei sietänyt sitä, että sen erheitä oli erheiksi osoitettu.

6.2 Pannajulistuksen sisällöstä ²⁵⁰⁾

Lutherin kirjaset, kirjat ja saarnat kirotaan. Niitä ei saa lukea, se-lostaa, kiittää, painaa, puolustaa eikä kodeissa ja yhteisissä paikoissa säilyttää. Ne ovat julkisesti poltettavat, "jotta Lutherin muisto kris-tinuskovaisten keskuudesta täydellisesti hävitettäisiin". Kun hän ei ole määräämisenä peruuttanut opetuksiaan, on hän osoittanut olevansa entistä pahempi pahennuksen kallio. Hän on siis kerettiläinen. Sa-

²⁵⁰⁾ Lopullinen panna 4/1 1521, Walch² XV 170,4-: Paavi Leo X:n kirous- ja pan-nabulla: *Damnatio et excommunicatio Martini Lutheri, haeretici et eius sequ-acium*, suomeksi: Kerettiläisen Martti Lutherin ja hänen seuraajiensa tuomio ja kirkosta ulossulkeminen.

moin ovat kerettiläisiä hänen kannattajansa. He tulevat olemaan osallisia hänen nimeensä ja rangaistukseensa, "että heitä kutsutaan luterilaisiksi ja sellaisina kirotaan."²⁵¹⁾ Ne kaupungit, maat, linnat, paikkakunnat jne., joissa tällaiset oleskelevat tai jonne he siirtyvät, joutuvat kirkolliseen interdiktiin (yleiseen pannaan = siellä ei saa toimittaa mitään kirkollisia toimituksia).

Vielä tällaistakin kuuluu tämän pannajulistuksen määräyksiin:

"Ne, jotka Lutheria asevoimin tai muuten vähimmälläkin tavalla suojaavat – –, pidetään tuomittuina ja kirottuina ihmisinä, jotka ansaitsevat iankaikkisen kirouksen. Heitä ja heidän jälkeläisiään pidetään sellaisina, jotka ovat menettäneet kaiken kunnian, arvon ja tavaransa, ja lisäksi he ovat kykenemättömiä hoitamaan virkaa. He ovat menettäneet omaisuutensa. He ovat tehneet itsensä tuomittavalla tavalla syyllisiksi majesteetin loukkaamisen rikokseen ja muihin tuomioihin, pannaan ja rangaistuksiin, joita myös kanoniset lait määräävät kerettiläisille ja jotka ovat mainitsettu pannauhkauskirjassa."

Edelleen on siinä lisää yksityiskohtaisia määräyksiä myös tämän pannakirjan julkaisemisesta.

Tällaista tuomiota lukiessamme varmaan moni ajattelee, mikä todella oli tällaisen tuomion saaneen osa. Sen mukaan hänellä ei ollut paavivallan alueilla mitään elämänvapautta. Hänen osansa oli siellä vain vankeus tai hauta.

Tällä tavalla oli paavikirkko puolestaan loppuunkäsittellyt Lutherin uskonpuhdistuksen asian. Jäljelle jäi vain sen käsittely valtakunnan asiana. Jos Luther olisi ollut italialainen, ei olisi sitä tarvittu. Saksalaisilla oli oma oikeuskäsittely, johon keisari oli alistunut.

Viime aikoina on jonkin verran kuulunut keskustelua siitä, voitaisiinko Lutherin ja luterilaisten panna peruuttaa. Sen peruuttaminen merkitsisi paavikirkon koko oppirakenteen ja myös koko paavinvalan kieltämistä. Merkkejä sellaisesta ei näy.

²⁵¹⁾ Sama, palsta 1707 "das sie Lutherich heissen und als solche verdammt werden". Vasta 1580-luvulla ruvettiin asiallisessa mielessä käyttämään uskonpuhdistuksen kannattajista nimitystä "luterilainen".

7 LUTHER KUULUSTELTAVANA WORMSIN VALTIOPÄIVILLÄ 1521

7.1 Matkalla Wormsiin

Keisariksi tullessaan oli nuori, 20-vuotias Kaarle V luvannut, että Lutherin asiaa ei tuomittaisi pelkästään paavikirkon syytösten perusteella. Saksassa oli maan oikeudenkäytön mukaan tällainen asia käsiteltävä säännöllisen oikeudenkäytön mukaisesti. Syytettyä oli kuultava julkisesti.

Tilanne oli keisarille todella kiusallinen. Olihan paavi juuri julistanut Lutherin ja hänen kannattajansa kovimpaan pannaan. Sellaisille ei saanut antaa mitään suojaa. Kuitenkin oli keisarin ollut pakko kutsua kirkon kiroama kerettiläinen valtiopäiville kuultavaksi ja antaa hänelle matkaa varten suojakirja. Lisäksi keisari oli täydellisesti paavikirkon lumoiissa.

Niinpä keisarin ja paavin toimihenkilöt koettivat viimeiseen asti kaikin keinoin saada Lutheria luopumaan matkasta. Kun toiset pelottelivat häntä sillä, että paavilaismahti voisi Wormsissa hänet hetkessä polttaa tuhkaksi, kuten oli aikanaan tehty Juhana Husille, oli Luther vastannut sellaisille:

"Vaikka he virittäisivät taivaaseen asti yltävän tulen Wittenbergistä Wormsiin, hän tahtoi — kun, kerran oli saanut kutsun sinne tulla — Heran nimessä sitä noudattaa ja astua Behemotin (virtahepo = paavikirkko) kitaan sen suurien hampaitten väliin, tunnustaa Kristusta ja antaa Kristuksen vallita."²⁵²⁾

Jos Luther olisi jäänyt pois Wormsista, olisi se merkinnyt perääntymistä ja koko asian pettämistä.

Lutherin matka kulki tällaista reittiä: Wittenberg – Dessau – Leipzig – Gotha – Eisenach – Frankfurt am Main – Oppenheim – Worms. Matkaa oli noin 560 km eli yhtä paljon kuin on Helsingistä Joensuuun tai Kokkolaan. Liikennevälineinä olivat hevosajopelit ja sen mukainen verkkainen kulku. Matka alkoi huhtikuun 2 päivänä ja

²⁵²⁾ Walch² XV 1826.

kesti 2 viikkoa. Kaikkialla otettiin Luther haltioituneesti vastaan. Matka oli kuin juhlakulkua. Wormsissa hän sai osakseen suurempaa juhlimista kuin kukaan ruhtinaista heidän sinne saapuessaan.

7.2 Wormsin valtiopäivillä

Valtiopäiville kokoontui seuraava edustajisto: Keisarin ja kuningas Ferdinandin lisäksi oli siellä 6 vaaliruhtinasta, 28 herttuaa, 11 maakreiviä, 30 piispaa ja 200 neuvosherraa. Kaikki olivat paavikirkon miehiä, joskin vain muutamat saksalaiset kannattivat hiljaisesti Lutheria. Vanhat lait perustuivat paavikirkon vallan ehdottomuuteen.

Valtiopäiville kokoonnuttii jo tammikuun lopulla. Lutherin asia käsiteltiin vasta huhtikuun puolivälissä. Joka päivä ennen asian esilletuloa oli keisarin neuvostossa pohdittu Lutherin julistamista valti-onkiroukseen ja siihen liittyvää vainoa. Vaikeutta tuotti se, että yleensä kaikki saksalaiset ruhtinaat vastustivat paavikirkon pyyteitä. He olisivat tahtoneet asian siirtämistä kirkolliskokoukseen. Sitä taas paavi kynsin hampain vastusti. Kun paavikirkon rappeutuneisuus oli yleisesti tunnettu, pyrkivät paavilaiset valtiopäivillä siihen, että Luther pidettäisiin kerettiläisenä (opillisista syistä) valtiolle vaarallisena. Asia tahdottiin siis valtiopäivilläkin hoitaa kirkollisena asiana. Näin olisivat todelliset yhteiskunnalliset epäkohdat saatu kirkon puolelta syrjään. Paavi toivoi, että nuori keisari olisi valtiopäivillä juuri kirkon puolustaja, kuten hän sitä olikin.

Valtiopäivillä tehtiin Lutherille ensin kaksi kysymystä: 1) tunnustiko hän nimellään ilmestyneet kirjat omikseen ja 2) tahtoiko hän peruuttaa niiden sisällön. Edelliseen kysymykseen Luther vastasi myöntävästi. Toinen kysymys koski niin suuria asioita ja sellaista vastuullisuutta Jumalan edessä, että Luther pyysi saada harkinta-aikaa. Tässä hän ei rahtuakaan ajatellut oman elämänsä turvaamista valtiopäivien ratkaisun varalta — ei ollenkaan. Hän pelkäsi vain sitä, ettei hän mitenkään loukkaisi Jumalan sanaa ja siten vaarantaisi sie-lunsa autuutta. Hänelle myönnettiin harkintaa yhden päivän aika.

Seuraavana päivänä esitettiin Lutherille kysymys uudenlaisena: Tahtoiko hän puolustaa kaikkea, mitä hän oli kaikissa kirjoissaan opettanut, vai tahtoiko hän peruuttaa edes jotakin. Ansa oli täten viri-tetty mahdollisimman vietteleväksi. Nyt Luther antoi voimakkaan,

pitkän ja perusteellisen vastauksen. Hän jakoi kirjansa kolmeen ryhmään:

- 1) Oppia ja vaellusta koskevia kirjoja olivat vastustajtkin pitäneet lukemisen arvoisina.
- 2) Paavinvaltaa käsittelevistä kirjoistaan hän sanoi, että jos hän ne peruuttaisi, se vain vahvistaisi paavikirkon hirmuvaltaa.
- 3) Yksityisille henkilöille kirjoitetuissa vastineissa on voinut esiintyä liikaa ankaruutta. Mutta itse näitten kirjojen käsittelemiä asioita hän ei voinut peruuttaa.

Lopuksi Luther vetosi Vapahtajan sanoihin, joilla hän oli torjunut ylimmäisen papin palvelijan syytöksen: "Jos minä pahasti puhuin, niin näytä toteen, että se on pahaa" (Joh. 18:22,23), ja pyysi, että nytkin osoitettaisiin Jumalan sanan todistuksella, jos hän olisi jossakin kohden erehtynyt. Jos se voidaan osoittaa, hän kaiken erheen peruuttaisi.

Säädyt pitivät Lutherin pyyntöä turhana. Jumala ei ole sallinut kirkkonsa tähän mennessä erehtyä. Kuitenkin rajoitettiin Lutherilta vaadittu peruutus koskemaan vain Konstanzin kirkolliskokouksen tuomitsemia kohtia. Jos hän ei niitä opetuksiaan peruuttaisi, riittäisi paavilaisille tuon kirkolliskokouksen ratkaisu. Ei tarvittaisi uutta kirkolliskokousta. Paavikirkon miehet osasivat viettelijän kaiken taidon. Mutta heidän juonensa kilpistyi syytetyn uskon vuoreen.

Luther ei Jumalan sanan asioissa horjunut hivenen vertaa — alusta (1517) alkaen — Jumalan sanan ja uskonsa tähden. Juuri asioiden käsittelyn tässä vaiheessa kerrotaan hänestä seuraava tapaus. Ystävien hyvää tarkoittavaan, mutta inhimilliseen arkailuun hän oli vastannut:

"Jumala auttakoon minua, sillä opista en voi mitään peruuttaa." — Hän oli sen sanottuaan niin rohkeana, iloisena Herrassa ja turvalisesti mennyt majapaikkaansa, että hän toisten ja tämän kertojan (Spalatinin) kuullen oli sanonut: "Jos hänellä olisi tuhat päätä, antaisi hän hakata ne kaikki poikki ennemmin kuin hän peruuttaisi yhtäkään (Jumalan sanan) oppia."²⁵³⁾

Tämä oli lapsenmielistä sankariuskoa — tuhatkertaisesti lujaa. Konstanzin kirkolliskokouksen ratkaisemista asioista hän todisti eh-

²⁵³⁾ Walch² XV 1880.

dottomasti, että se oli monessa kohdin tehnyt Jumalan sanan vastaisia päätöksiä.

Tämä riitti paavilaisille. Keisari nousi suuttuneena seisoalleen ja keskeytti neuvottelut. Silloisten oikeussuhteiden mukaan poikkeaminen paavikirkon oppiratkaisuista oli täysi ja langettava rikos. Paavikirkko oli siinä korkein tuomioistuin eikä sen yläpuolella ollut mitään — ei keisarikaan. Kerrotaan, että Luther olisi lopuksi huudahtanut: "Muuta ei voi, tässä seison, Jumala minua auttakoon".

Vielä tämänkin jälkeen koetettiin saada Lutheria alistumaan paavikirkon kuuliaisuuteen. Saihan siellä olla erilaisia mielipiteitä, kunhan vain paavin ylivalta tunnustettiin. Lutherille puhuttiin lempeästi. Hänelle tarjottiin vilaus saada korkea-arvoinen virka paavikirkossa. Mutta Luther ei taipunut vähääkään. Hän ei voinut kieltää uskoaan. Siitä oli kysymys — kaikkein pyhimmästä.

Wormsin valtiopäivät olivat valmiit ratkaisemaan asian. Lutheria kannattaneet ruhtinaat ja neuvosherrat olivat siellä mitättömänä vähemmistönä. Saksalaisten lakien säännös, että syytettyä ei saanut tuomita häntä virallisesti kuulustelematta, oli täytetty. Valtakunnan lait turvasivat paavikirkon vallan. Langettava tuomio oli selvö. Keisarin päätös annettiin Lutherin kannattajien poissa ollessa toukokuun 8 p:nä 1521.

7.3 Wormsin edikti eli julistus ²⁵⁴⁾

Julistuksen syytteet ja tuomio ovat kuin molempien pannakirjojen kertausta ja sellaisena kuin paavikirkollinen asiakirja. Keisari vetoaa siinä paavilaisten säätyjen kantaan ja paavikirkon pannaan. Sama oli keisarin ja valtiopäivien tuomio. Luther julistettiin valtionkiroukseen kirkollisessa asiassa. Loukkaus paavikirkkoa vastaan oli myös majesteettirikos, kuten jo pannassa oli lausuttu. Samoin Wormsin ediktissä.

Luther oli nyt henkipatto eli lainsuojaton. Hänet oli vangittava jne. Pannojen tavalla määrättiin Lutherin kirjat poltettaviksi jne. Hä-

²⁵⁴⁾ Walch² XV 2276-2290, Wormsin edikti, varustettu Lutherin pienillä huomautuksilla.

nen tukijoilleen määrättiin pannojen ja tämän julistuksen uhkatuomiot. Näin päättivät mahtavat ihmiset.

Saksalaisten lakien mukaan kuului kuulusteltavalle syytetylle ja tuomitullekin turvattu tulo- ja palumatka-aika. Myönnetty matka-aika päättyi huhtikuun 18 p:nä ja Lutherin asiaa käsiteltiin Wormsis-
sa huhtikuun 25 päivään saakka. Matka-aikalupaa jatkettiin touko-
kuun 14 päivään asti. Siihen mennessä oli Lutherin palattava Witten-
bergiin eikä hän saanut matkan kestäessä saarnata eikä mitään kir-
joittaa.

7.4 Mitä tapahtui Wormsin valtiopäivien jälkeen?

Kun Lutherin kuulustelu ja tähän liittyneet neuvottelut olivat päättyneet (25.4.), kesti tuomion valmistaminen 13 päivää (8.5.). Tä-
nä väliaikana oli Luther siis edelleen vapaana oman vaaliruhtinaansa
vallassa. Ystäväpiireissä toivottiin tilanteen rauhoittumista. Toimin-
tatarmoisat ruhtinaat päättivät tässä mielessä "muiluttaa" Lutherin
salaiseen turvapaikkaan. Sitä hän ei itse kannattanut, mutta salli sen
tapahtua. Mikäs siinä auttoi. Turvapaikkana oli Wartburgin linna,
lähellä Eisenachia — kotimatkan puolivälissä. Sinne jätämme nyt
Lutherin.

Mutta Jumala salli keisarin ja paavin kohdalla valtiollisen pyör-
remyrskyn puhjeta — ja aivan heti. Ensin joutui keisari sotaan Rans-
kan kanssa. Hänen täytyi pian lähteä Saksasta ja sen hallitustoimet
jäivät Lutherin lujimman suojelijan Saksin vaaliruhtinaan käsiin.
Paavikirkon kannalta katsottuna pukki joutui kaalimaan vartijaksi.
Keisarin joukot olivat voittoisia Ranskaa vastaan ja saivat Ranskan
kuninkaan vangiksi. Tämä oli taas paavin liittolainen. Näin joutuivat
maallisen vallan asioissa vastakkain sellaiset ystävykset kuin paavi ja
keisari. Tätä ristiaallokkoa kesti kauan. Kun siinä paavi nostatti Itali-
an keisaria vastaan, menetti paavi Saksan "kerettiläiselle". Wormsin
kiroustuomiota ei sen tähden voitu panna täytäntöön. Voimassa se
silti oli sikäli kuin tai on tänäänkin taas sikäli kuin. Uskonpuhdistuk-
sen asia levisi muihinkin maihin — myös Ruotsiin ja sen yhteydessä
olleeseen Suomeen.

Paavikirkon ylivalta oli laajoilla alueilla murrettu. Lutherin tin-
kimättömyys uskon ja tunnustuksen asioissa Wormsin valtiopäivillä

johti siihen, että evankeliumin sana jälleen sai mainituissa maissa julkisen oikeutuksen. Se nousi siten maailmanhistorialliselle tasolle.²⁵⁵⁾ Kirkollisesti ja valtiollisesti vaikeat olot järjestäytyivät valtakunnallisesti vasta 1555, jolloin luterilaiset saivat maantieteellisesti rajoitetun, mutta kuitenkin virallisesti vahvistetun aseman paavikirkon rinnalla Saksassa. Silloin Wormsin julistus osittain virallisesti mitätöitiin.

8 LOPPUSANA

Kuten olemme voineet todeta, ei Luther missään vaiheessa toiminut kirkkopoliittisesti. Hän pysyi alusta saakka uskonsa tunnustuksessa, olipa siitä mitä seurauksia tahansa kirkollisesti tai valtiollisesti. Oman elämän suojaaminen ei kuulunut asiaan. Otamme tähän siitä yhden todistuksen.

Vuoden 1520 lopulla oli odotettavissa, että keisari kutsuisi Lutherin lain mukaan kuultavaksi Wormsin valtiopäivillä, kuten sitten tapahtui. Vaaliruhtinas tahtoi silloin tietää, miten Luther suhtautuisi tähän asiaan. Kysely tapahtui vaaliruhtinaan kanslian johtajan, Lutherin parhaan ystävän Georg Spalatinin välityksellä. Otamme tähän pääkohdat Lutherin vastauksesta²⁵⁶⁾ joka on päivätty Wittenbergissä joulukuun 21 päivänä 1520:

"Jos minut Wormsiin kutsutaan, tulen minä — mikäli se minusta riippuu — toimituttamaan itseni sinne vaikka sairaana, jollen voisi saapua terveenä. Sillä ei pidä epäillä, etteikö Herra minua sinne kutsu, kun keisari minut kutsuu. Edelleen, jos he ajaisivat siellä asiaa väkivalloin (sillä he eivät kutsu minua sinne saadakseen opetusta), täytyy asia uskoa Herran käsiin. Sillä yhä elää ja hallitsee sama, Herra, joka säilytti hengissä ne kolme miestä kuninkaan tuliuunissa (Dan. 3:23–). Jos Hän ei tahdo säilyttää minua, on minun pääni kohdalla pieni asia, jos sitä verrataan Kristukseen, joka korkeimmalla häpeällä, kaikkien pahentuessa häneen ja monien turmioksi surmattiin. Tässä ei saa estävästi ottaa huomioon mitään vaaraa eikä mitään me-

²⁵⁵⁾ Hjalmar Holmqvist, *Kirkkohistoria II*, Porvoo 1931 s. 29.

²⁵⁶⁾ Walch² XV 1884-1887.

nestystä. Sitä vastoin, on ennemmin siitä pidettävä huolta, ettemme saata evankeliumia, jonka todistamista olemme kerran alkaneet, jumalattomien pilkan alaiseksi ja ettemme anna vihollisille aihetta kerskata meitä vastaan, ettemme muka uskalla sitä tunnustaa, mitä olemme opettaneet, kuin pelkäisimme vuodattaa vertamme sen puolesta. Kristus varjelkoon meitä laupeutensa mukaan sellaiselta pelkuruudelta ja riistäköön vihollisilta sellaisen kerskauksen. Amen.”

”Varmastikaan ei meille kuulu määrätä, koituuko minun elämästäni tai minun kuolemastani enemmän tai vähemmän vaaraa evankeliumille tai yleiselle elämälle. Sinä tiedät, että Jumalan totuus on pahennuksen kallio (Jes. 8:14), joka on pantu lankeemukseksi ja nousmiseksi monelle Israelissa” (Lk. 2:34).

”Jos niin on käyvä, että minut annetaan — ei ainoastaan paavien, vaan myös pakanain käsiin, tapahtukoon Herran tahto. Amen.”

”Kas tässä on Sinulla minun neuvoni ja mielipiteeni. Sinä saat odottaa minulta kaikkea muuta, mutta vain et sitä, että tulisin pakeminaan ja peruuttamaan. Paeta en tahdo, peruuttaa vielä vähemmin. Siinä vahvistakoon minua Herra Jeesus. Sillä en voisi tehdä kumpakaan vaarantamatta monien jumalisuutta ja autuutta. — ”

Tässä uskossa ja sen tunnustamisessa Luther kesti Wormsissa, jossa hänen asiansa väkivalloin ratkaistiin. Hän kesti siinä elämänsä loppuun asti.

Pyydämme pyhällä vakavuudella muistella uskonpuhdistuksen vaiheita ja seurata Martti Lutherin uskoa (Hebr. 13:7), niin kuin hän myös kahdessa virressään todistaa:

*Sä vastaa seurakunnastas ja kunniaasi puolla.
Jos luovumme sun sanastas, niin meidän täytyy kuolla.
Siis kansaas köyhää varjele, sun kirkkoasi suojele
Ja illoos meidät auta.*

Martti Luther – Jaakko Suomalainen VK 1938 nro 159:6

*Se sana seisoo vahvana, he ei voi sitä kestää.
Kun kanssamme on Jumala, ken meiltä voiton estää.
Jos veis he henkemme, osamme, onnemme,
Ne heidän olkohon, vaan meidän iät on
Jumalan valtakunta.*

Martti Luther – Jaakko Suomalainen VK 1938 nro 170:4

VIII

Evangelisten pappien kokous ja evangelisten pappien liiton vuosikokous 1922

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä n:o 3 ja 4 /1972

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1972

Sisällys

1	EVANKELINEN LIIKE ETSII TIETÄ.....	375
2	EVANKELISTEN PAPPIEN LIITTO PERUSTETAAN.....	376
3	PAIMEN-LEHTI ILMESTYY	377
4	TUNNUSTUKSELLISTEN LUTERILAISTEN SEURAKUNTIEN ASIA NOUSEE ESILLE	378
5	EVANKELISTEN PAPPIEN KOKOUKSET JOULUKUUSSA 1920 JA 1921.....	380
6	KOLMAS EVANKELISTEN PAPPIEN KOKOUS HUHTIKUUSSA 1922.....	381
7	EVANKELISTEN PAPPIEN LIITON VUOSIKOKOUS 1922..	383
8	KOKOUSTEN JÄLKEEN.....	385
9	SUOMEN TUNNUSTUKSELLISTEN LUTERILAISTEN SEURAKUNTIEN JÄSENILLE.....	386

1 EVANKELINEN LIIKE ETSII TIETÄ

Suomen evankelinen suuntaliike syntyi 1840-luvulla nimiluterilaisen kansankirkon piirissä. Sen tarkoituksena oli toimia väärentämättömän evankelisen opin vaalimiseksi ja levittämiseksi toishenkisen virallisen kirkon piirissä. Oli vaikeata hoitaa ja ohjailta tällaista laajenevaa liikettä ilman järjestöä. Niinpä evankelisen liikkeen kannattajat perustivat tämänlaatuiseen tarkoitukseen Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen 1873. Vaikka silloin oli varsinaisesti kyseessä Raamatun ja puhdasoppisen luterilaisen kirjallisuuden levittäminen, sisältyi sen toimintaan jo alusta alkaen myös kirjojen myyjien eli kolportöörien "suullinen todistus". Kului vain muutama vuosi, kun yhdistyksellä jo oli oma yliasiamies (pastori) ja koko toiminta vähitellen muuttui vapaaohjelmaiseksi suuntayhdistystoiminnaksi suurine juhlineen, omine laulukirjoineen ja säännöllisesti ilmestyvine lehtineen. Myöhemmin yleistyivät omat rukoushuoneetkin. Laajat evankeliset piirit tunsivat olevansa tiukastikin kuin pieni seurakunta (ecclesiola) vastenmielisemmän virallisen kirkon piirissä.

Tämä erillinen suuntatoiminta johtui oppitunnustussyistä — siis uskosta ja sen perusteista. Oma evankelinen toiminta tuli niin tehoisaksi ja rakkaaksi, että se tuntui riittävän, vaikka se ei ollut säännöllistä ja vaikka ei sakramenteja viljeltykään. Mutta ilmestyiväthän lehdet. Olihan kotihartaus yleisesti vakavasti käytössä. Virallisessa kirkossa käytiin tavan mukaan — vaikka myös arvostellen. Rovasti A. E. Koskenniemi on siitä sanonut: "Se ei ollut (sekaoppisen) kirkon kumartamista, vaikka evankeliset kävivät yleisissä jumalanpalveluksissa. Nyt kumarretaan."²⁵⁷

Evankelisen liikkeen kannattajat eivät olleet tarkasti järjestäytyneet ja siihen kuuluneet papit olivat kirkollisissa viroissa.²⁵⁸ Tästä johtui, että evankelisten suhtautuminen ulospäin eli viralliseen kirk-

²⁵⁷⁾ A. E. Koskenniemen haastattelu 1.11.1948 (A.A.U.).

²⁵⁸⁾ Poikkeuksena rov. Verner Niinivaara, joka ei suorittanut pastoraalitutkintoa eikä niin ollen voinut hakea vakinaista papinvirkaa.

koon oli sekavaa ja epäselvää. Toiset eivät siitä paljoakaan välittäneet, toiset ontuivat kahta puolta.

Tätä tilannetta vaikeutti uudenaikaisen, järkeisoppisen jumaluusopin yleistymisen kirkon johtopaikoilla vuosisadan alkuajoista lähtien. Evankelisilla papeilla ei ollut lujaa tietoisuutta koko jumaluusopissa. Tyydyttiin yleisesti muutaman perustavan opinkohdan tarkempaan tuntemiseen. Jumaluusopillisia tutkielmia ei julkaistu — rov. Emil Th. Gestrinin 1890 tutkimusten jälkeen. Tässä suhteessa vallitsi suuri avuttomuus.

Jumaluusopillinen murros muuttui yhä vaikeammaksi. Se tuntui lähinnä jumaluusopin ylioppilaitten piirissä. Heitä tukivat 1910-luvun loppupuolella erityiset evankeliset pastorit H. J. Pätiälä ja A. E. Koskenniemi.

2 EVANKELISTEN PAPPIEN LIITTO PERUSTETAAN

Suomen itsenäistyessä ja vapaussodan sekä ensimmäisen maailmansodan päättymisen jälkeen koitti meilläkin monessa suhteessa entisestä sidonnaisuudesta vapautuva aika. Silloin myös evankeliset papit tahtoivat tiukentaa otettaan kirkon piirissä uskon ja tunnustuksen asioissa. Siinä mielessä he muodostivat Evankelisten pappien liiton 1920. Sen perustavassa kokouksessa ilmeni jo selvästi evankelisten pappien kaksi vastakohtaisuutta: toiset olisivat tyytyneet vain yleiseen ”luterilaisuuden lujittamiseen” virallisen kirkon yhteydessä (Engström, Byman, A. J. Bäck ym.), toiset taas tahtoivat tiivistää rivejä myös taisteluun väärää jumaluusoppia vastaan (Pätiälä, Koskenniemi ym.).

3 PAIMEN-LEHTI ILMESTYY

Opillisesti tiukempi pappisryhmä oli jo ennen Evankelisten pappien liiton perustamista päättänyt julkaista uutta, jumaluusopillista lehteä — Paimen. Sen toimittamisesta vastasivat lähinnä pastorit Koskenniemi (vastaava) ja Pätiälä. Paimen-lehti ei siis ollut Evankeliumiyhdistyksen lehti, vaan tämän aktiivisen pappisryhmän äänenkannattaja.

Paimen-lehden ohjelmana oli alusta alkaen kirkastaa kristillistä, luterilaista oppia ja tunnustaa sitä vääriä oppeja vastustaen. Se ei lähtenyt pönkittämään joskus perustettua suuntayhdistystä, vaan näin se tarkoitusiaan esitteli:²⁵⁹⁾

"Nyt on aika koota kiinteästi raamatun ja kansallemme kalliin tunnustuksen perustuksella seisovat, Kristuksen evankeliumiin perustautuvat voimat yhteen keskinäiseksi lujittumiseksi yhteiseen ja yhtenäiseen toimintaan. Tässä työssä tahtoo Paimen olla osallisena."

Paimen sai suuren levikin ja laajat evankeliset piirit iloitsivat alussa siitä, että rivejä koottiin "hengessä ja totuudessa". Tunnusomaisena voidaan pitää sitä, mitä Ilmajoen evankelisten matalimmassa majassa, Juho ja Maria Ankkurin mökissä sanottiin, kun Paimen-lehteen oli tutustuttu: "Se meidän täytyy tilata, siinä on niin toisenlaiset kirjoitukset kuin Sanansaattajassa. Asia meni ytimeen."²⁶⁰⁾

Paimen-lehden ilmestymistä ja toimittamista sen alkuvuosina on pidettävä kirkkohistoriallisena merkkitapahtumana evankelisten kristittyjen keskuudessa, kuten se samalla oli tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien edelläkävijä ja tien aukaisija.

²⁵⁹⁾ Paimen 1921 s. 32.

²⁶⁰⁾ Juho ja Maria Ankkurin haastattelu 10.4.1948 (A.A.U.).

4 TUNNUSTUKSELLISTEN LUTERILAISTEN SEURAKUNTIEN ASIA NOUSEE ESILLE

Samassa joulukuussa 1920, jolloin Evankelisten pappien liitto perustettiin (9.12.1920), saapui sen jälkeen pastori Pätälälle kirje Yhdysvalloista. Kirjeen kirjoittaja oli Missouri-Synodin pastori Theo Hanssen, joka oli saanut eteensä Pätälän toimittaman esperantokiellisen lehden ja joka tiedusteli tämän lehden suomalaista harrastuspiiriä. Näin syntyneen kirjeenvaihdon kautta tulimme tuntemaan tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia ja kirkkoja ulkomailla. Se oli määrättyssä mielessä käänteentekevä tapahtuma Suomen evankelisen liikkeen historiassa.

Mistä silloin oli kysymys?

Kun saimme kuulla tällaisten vakaiden luterilaisten seurakunnista ja kirkkoista, otimme tiedon vastaan sekä arvostellen että iloiten. Pelättiin sitä, jos nämä luterilaiset eivät sittenkään olisi oikealla tolalla. Kun tämä pelko poistui ja kun opittiin tuntemaan ne jumalalliset perusteet, joille rakentui näitten itsenäisten luterilaisten seurakuntien ja kirkkojen olemassaolonoikeutus, oli se meille valtava, omiatuntoja vapauttava vaihe.

Tämä todellisuus liittyi täsmälleen Paimenen etsivään ohjelmaan: koota evankeliumiin perustautuvien voimat yhteen keskinäiseksi lujittumiseksi yhteiseen ja yhtenäiseen toimintaan (katso yllä). Niinpä Paimenen johtava toimitus juuri tältä pohjalta tutustutti lukijoitaan muualla toimiviin tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin ja kirkkoihin. Se oli saman uskon ja tunnustuksen tie.

Evankeliumiyhdistyksen piirissä on koetettu muovaillla silloista vastakkaisuutta sellaiseksi kuin jos kyseessä olisi ollut vain jokin "toimintamuodon (organisaation) erilaisuus"²⁶¹⁾, "vapaakirkkoate", "muualta tuodut aatteet ja opit", "ulkomailta saatu kaava", "kirkko-

²⁶¹⁾ L. L. Byman, Kotimatalla 1972 s. 77, AAU, Evankelinen liike tienharassa 1922.

muoto"²⁶²⁾ Yleensä on niin, että vastapuoli käsittää toisen osapuolen asioita oman käsitepiirinsä valossa. Totta on, että seurakunnallisesti täysin juurettomalle ja inhimillisin perustein järjestyneelle yhdistykselle on kokoontuminen ja toiminta nimenomaan organisaatiokysymys, muutoseikka. Eihän Jumalan sana eikä luterilainen tunnustus tunne mitään itsenäisiä hengellisiä toimintayksiköitä toimivan seurakunnan piirissä. Pohjoismaissa ja vähän muuallakin on kirkolliset opilliset ristiriidat nimiluterilaisissa kirkoissa koettu peittää tällaisilla organisaatiomuodoilla (yhdistykset, suunnat kirkossa), reformoidusta kirkollisuudesta puhumattakaan. Sieltähän yhdistysmuoto on peräisin.

Tältä kannalta on mahdotonta oikein käsittää uskon ja opin tunnustukseen perustuvaa itsenäistä luterilaista seurakunnallisuutta.

Kun taas evankelinen tunnustuksellinen linja uskon vakavuudessa etsi uskon yhteyttä ja sen mukaista hengellistä toimintaa Jumalan sanan mukaan, saattoi se ilolla tervehtiä sitä opin kirkastumista, että kristityillä on uskon kautta Kristukseen oikeus ja velvollisuus seurata häntä ja kokoontua täysin seurakunnallisin oikeuksin Hänen seurakuntanaan. Nämä oikeudet ja velvollisuudet oli siihen asti himmennetty sekaoppiseksi käyneen valtiokirkon jatkuvuudella ja yhdistystoiminnan inhimillisellä epäselvyydellä.

Nyt oli kyse siitä, onko Kristukseen uskovilla ja Jumalan sanaan pitäytyvillä oikeus ja velvollisuus vetäytyä pois toisinopettavista ja kokoontua Jumalan sanan puhtaan opin mukaisesti tunnustuksellisin luterilaisin seurakuntina sekä Kristuksen seurakunnan oikeutuksella hoitaa armonvälineitä.

Tähän oli evankelisten vastattava joko myöntävästi tai kielteisesti.

²⁶²⁾ Haikarinen Tapio, Kuohunnaa evankelisessa liikkeessä 1920-luvulla, Hki 1955, s. 21, 71, 72, 36.

5 EVANKELISTEN PAPPIEN KOKOUKSET JOULUKUUSSA 1920 JA 1921

Evankelisten pappien ensimmäisessä kokouksessa joulukuussa 1920 oli varsinaisena oppiasiana käsitelty pastori Pätiälän ja maisteri P.J.I. Kurvisen silloin ilmestynyttä dogmaattista teosta "Raamatullinen Uskonoppi". Vaikka siinä oli myös arvosteltavia kohtia, tervehdittiin sitä kuitenkin kaivattuna oppiselvittelynä ja ensimmäisenä tämänlaatuisena yrityksenä.

Kun sitten vuoden kuluttua pidettiin toinen evankelisten pappien kokous joulukuussa 1921, oli tilanne sikäli muuttunut, että oli sillä välin tultu tuntemaan muualla maailmassa toimivia tunnustuksellisia luterilaisia kirkkoja. Sen vuoden kesällä olivat pastorit Koskenniemi ja Pätiälä käyneet tällaiseen saksalaiseen kirkkoon tutustumassa. Matkakokemukset olivat aivan myönteisiä ja Missouri -Synodin edustaja, prof. W.H.T. Dau oli käynyt täällä vierailulla yhtä myönteisin tuloksin. Paimenessakin oli näitä asioita runsaasti käsitelty.

Evankelisille, kirkolliseen oppisekavuuteen tyytyville pastoreille olisi ollut luonnonvastaista ryhtyä voimakkaasti ajamaan tällaisen kirkollisuuden asiaa. Nyt oli tilanne tullut sellaiseksi, että kirkollisista asioista oli neuvoteltava. Evankeliset olivat silloin vielä varsin lujasti evankelisia ja aktiivisimmat toimimiehet olivat heidän joukossaan Paimenen johtavat toimittajat Pätiälä ja Koskenniemi. Niinpä Pätiälä piti kokouksessa johtavan alustuksen. Hän oli otteissaan varsin itsenäinen eikä liikoja harkinnut esitettävän asian soveltuvuutta tilanteeseen. Niinpä hän nytkin innolla käsitteli ulkomailla toimivien tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien ja kirkkojen toiminnan perusteita ja sen rakennetta. Tämä oli sikäli taitamattomasti valittu aihe, että ensin esitetään ko. kirkkojen rakenteellinen puoli, vaikka sen ohella tietenkin tuli esille myös pääperusteet — uskon ja opin yhteys. Tähän saatiin selvitys seuraavassa pappien kokouksessa. Pätiälän alustuksen johdosta keskusteltiin sinne tänne kansankirkollisuuden ja tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien erilaisuudesta. Hyvässä sovussa sovittiin siitä, että asiaan perehdytään lisää pian pidettävän uuden kokouksen yhteydessä. Siinä pidettävän alustuksen

pitäjäksi ehdotti pastori Byman Norjan seurakuntatiedekunnan johtajaa Ole Hallesbytä, joka lähinnä edustaa herännäisyyttä. Pastori Koskenniemi taas ehdotti alustajaksi kesällä tapaamaansa Saksan Vapaan Ev.-Lut. Kirkon johtavaa pastoria Martin Willkommia, mikä ehdotus yhteisesti hyväksyttiin.

6 KOLMAS EVANKELISTEN PAPPIEN KOKOUS HUHTIKUUSSA 1922²⁶³

50-vuotismuisto

Kokoukseen saavuttiin entisen evankelisen yhteisyyden merkeissä. Seuraamme tässä vain kirkkokysymysten käsittelyä.

Pastori Martin Willkommin opetuspuheen aiheena oli *"Paikallis-seurakunta seurakuntavallan haltijana."* Siitä esitämme seuraavan yhteenvedon:²⁶⁴⁾

Jumalan asiana on rakentaa seurakuntaansa, mutta täällä maailmassa hän käyttää siihen ihmisiä, kristityitään. Se ei ole valtion eikä minkään kirkkohallinnon, ei pappisviran eikä erityisten jumaluusoppineiden haltuun jätetty asia. Seurakunnallisen vallan omistajia ovat Kristukseen uskovat ja paikkakunnillaan paikallisseurakunnan jäsenet, uskovien joukko. Jumala tahtoo sellaisia seurakuntia, joissa evankeliumi (koko kristillinen oppi) puhtaasti saarnataan ja sakramentit oikein jaetaan. Niissä ei saa sallia väärää oppia. Jokaisen kristityn, siis myös näiden yhteenliittymän eli paikallisseurakunnan velvollisuus on rakentaa Kristuksen kirkkoa. Se valitsee ja kutsuu sananpalvelijat. Se valvoo, että pastorit oikein opettavat. Se poistaa tehtävästään toisinopettavat. Se valvoo kristillistä elämää. Se

²⁶³⁾ A.A. Uppalan muistiinpanot tästä pappien kokouksesta 1922.

²⁶⁴⁾ Pastori Willkommin opetuspuheesta on olemassa vain A. A. Uppalan muistiinpanoja. Paimenessa 1922 s. 121 on mainittu, että lehdessä julkaistu saman pastori Willkommin kirjoitus: "Ev.-lut. paikallisseurakunta ja yleinen vanhurskauttaminen" (ss. 104-112) sisältää samoja asioita, vaikka se ei ole itse tuo opetuspuhe.

tekee lähetystyötä omassa maassa ja muualla. Paikallisseurakunnat saavat liittyä samaa uskoa ja oppia tunnustavien seurakuntien kanssa kirkkokunnaksi. Paikallisseurakuntien tulee saada oppia tuntemaan näitä velvollisuuksiaan. Näin toimivat seurakunnat ja kirkot eivät ole mikään käytännössä mahdotomaksi osoittautuva haave, vaan sellaisia toimii Euroopassa, Amerikassa ja Australiassa.

Tämä opetuspuhe sisälsi juuri ne perusteet, joilla kristityt koontuvat maan päällä Kristuksen seurakuntana ja toimivat Jumalan antamin valtuuksin ja velvoituksin. Opetuspuheessa ei sanallakaan kajottu sekaoppisen kirkon piirissä toimiviin suuntayhdistyksiin, joitten olemassaololle tai toiminnalle ei ole olemassa mitään jumalallista perustetta. Opetuspuhe nosti mitä kirkkaimmin esille tunnustuksellisen seurakunnan ja kirkon kristittyjen yhteytenä maailmassa.

Tässä selkeydessä esitettiin nämä asiat suullisena opetuksena ensi kertaa evankelisille papeille. Ehkä se sellaisenaan oli ohittanut toisten vakavan huomion, mutta tämän opetuksen takana tuotiin kuitenkin esille näin kokoontuvat seurakunnat ja kirkot. Ne eivät siis olleet vain joitakin opetuksen teoreettisia haavekuvia, vaan todellisinta todellisuutta. Opetuspuhe liikkui kokonaan myönteisenä kuvauksena, jolla Jumalan sanaan ja luterilaiseen oppiin perustuvana oli totuudellisuuden lujuus.

Kun tällainen todistus tuodaan kuulijan eteen, joudutaan kuin vedenjakajalle — mennäänkö opetuksen myötä — vai vastavirtaan. Tässä voidaan puhua etsikonhetkestä. Kuulijoissa tapahtui kahtiajako. Sitä ei voitu todeta äänestyksin, mutta se kävi ilmi muuten. Välittömästi puheen jälkeen huudahti khra Yrjö Keijola paikaltaan lähelään istuneille: "Halata pitäisi tuota pappaa". Hänen kanssaan säteilivät toisten mielet. Toiset olivat toishenkisiä — päinvastaisia.

Keskusteluun jäi aikaa vain hetkinen eikä siinä päästy perusasioiden käsittelyyn.

7 EVANKELISTEN PAPPIEN LIITON VUOSIKOKOUS 1922

Samoin 50-vuotismuisto

Seuraavana päivänä huhtikuun 27:nä pidettiin pappien kokouksen ohjelman päätyttyä Evankelisten pappien liiton vuosikokous klo 10. Eilisen opetuspuheen johdosta vallitsi kokouksen alussa jo hyvin jännittynyt mieliala. Rintamalinjat olivat selvät, vaikkei mitään päättöksiä ollut — kuten sanottu — tehty. Kahtiajako ilmeni myös siten, että pastori Byman kieltäytyi rupeamasta uudelleen liiton puheenjohtajaksi ja rov. Engström kieltäytyi uudelleen valinnasta johtokunnan jäseneksi. Syyksi ilmoitettiin liiton sisällä muodostuneet kaksi rintamaa. Yhteismielisyys Jumalan sanan asioissa oli siis menetetty. Toiset tahtoivat pysyä sekaoppisen virallisen kirkon piirissä vähät välittämättä Jumalan sanan osoittamista kristittyjen oikeuksista ja velvoituksista Kristuksen seurakunnan asioissa. Toiset taas tahtoivat sen mukaan kokoontua täysivaltaisina kristillisinä paikallisseurakuntina. Tämä oli tilanne liiton vuosikokouksessa.

Kuitenkin liiton entinen johtokunta valittiin uudelleen.

Mutta miten sitten tämä evankelisten pappien vastakkaisuus pääsi siellä kuuluviin? Kansankirkollismieliset evankeliset papit olisivat tietenkin tyytyneet entiseen saamattomuuteen, mikä heille oli välttämättömyys. Entä toinen ryhmä?

Kokouspäivän aamuna klo 7 jälkeen olivat pastorit Koskenniemi, Pätiälä, Kauko Valve, V. I. Salonen, Erkki Penttinen ja A. A. Wegelius / Uppala kokoontuneet neuvotteluun toisten majapaikkaan rouva Eva Konkolan koulukotiin. Tarkoituksena ei vielä ollut minkäänlainen kirkollinen eroaminen tms., mutta tahdottiin kuitenkin totuuden velvoituksella edes tiukentaa evankelisten pappien liiton sääntöjä. Neuvottelussa laadittiin ehdotus 3 pykälän muuttamiseksi.

Vuosikokouksen viralliset asiat oli pian käsitelty. Lopuksi puheenjohtaja pastori Tuure Toivio kysyi, onko muita asioita. Silloin nousi paikaltaan pastori Koskenniemi ja esitti aamuneuvottelussa laaditut sääntöjen muutosehdotukset. Hän puhui asiallisesti ja tapan-

sa mukaan rauhallisesti. Ehdotuksen huomiota herättävin kohta oli tämä muutosehdotus:

"Jäsenen on kieltäydyttävä kaikesta yhteistoiminnasta niiden yksilöiden tahi järjestöjen kanssa, jotka sekä opissa että käytännössä eivät toimi liiton periaatteiden mukaisesti..."

Eihän tässä mitään muuta ehdotettu kuin vapaaehtoisessa hengellisessä toiminnassa vetäytymistä pois toisinopettavista. Se kyllä olisi merkinnyt mukavan toimintarauhan loppumista toisinopettavien kesken.

Ei muuta tarvittu. Oli kuin temppelin esirippu olisi haljennut ylhäältä alas asti. Pastori Byman vaati rov. Engströmin kannattamana, ettei asiasta sallittaisi edes keskustelua. Rov. Engström puolestaan lisäsi, että jos tahdotaan ruveta holhoamaan pappien toimintaa, täytyy muutamien erota pappien liitosta. Pastori Uppala pyysi keskustelua asiasta ja sanoi, että jollei väärää yhteistoimintaa rajoiteta, täytyy sitten toisten erota liitosta. Siihen huudahti rov. Engström paikaltaan: Hyvä! — Kun pastori Byman vielä kerran oli vaatinut keskustelun lopettamista, napautti puheenjohtaja Toivio ilman muuta pöytään merkiksi siitä, että keskustelu ja myös koko vuosikokous oli päättynyt. Hän ei siis ollut — tavallisia kokoustapoja noudattaen — esittänyt keskustelun lopettamista kokouksen ratkaistavaksi. Tämä osoittaa tilanteen tiukkuutta. Pastori Toivio oli täysin Bymanin ja Engströmin kannalla.

Tunnustuksellisen luterilaisen linjan pastorien ehdotus osoittaa osaltaan, miten varovaisesti lähdettiin liikkeelle. Mutta kaikki toiminnan ojentaminen oli toisille pahennus. Siten vastasivat toiset samaan Jumalan sanan velvoitukseen myönteisesti, toiset kielteisesti.

Vasta tässä kokouksessa ja sen ko. loppuvaiheessa tuli julkisesti ilmi evankelisten pappien vastakkaisuus tässä evankeliumin oppia koskevassa asiassa. Se jäi pysyväiseksi, kuten se silloinkin oli ehdoton. Tässä mielessä tämä kokous ja sitä edeltänyt pappienkokous muodostuivat ratkaiseviksi.²⁶⁵⁾

²⁶⁵⁾ Näistä tapahtumista on Kotimatalla -kalenterissa 1972 ilmestynyt A. A. Uppalan tutkielma: Viisikymmentä vuotta sitten — evankelinen liike tienhaarassa 1922, s. 69-81. Sen jälkeen on siinä julkaistu teol.lis. Reijo Arkkilan tutkielma: Kirkkokysymysten ratkaisuvaiheita vuosina 1921-1922, s. 82-90. Samalla oi-

8 KOKOUSTEN JÄLKEEN

Kokouksen jälkeen lähti vieraileva pastori Willkomm seuralaisensa pastori J. M. Michaelin kanssa tervehtimään Orpokotiyhdistys Siunaukselan kansanopistoja. He puhuivat myös Hämeenlinnassa. Kuulijat olivat yhteisiä evankelisia. Paimen-lehti jatkoi tunnustuksellisen luterilaisen linjan johtamista. Sanansaattaja ei selostanut näitä kokouksia sanallakaan, mutta siinä sen sijaan julkaistiin toukokuun numerossa²⁶⁶⁾ rov. Engströmin kirjoitus "Kirkkomme jäsenille", jossa evankelisia ohjattiin kavahtamaan tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien tietä. Pastori Uppala lähti kesäkuun alussa toista vuotta kestäneelle tutustumis- ja opintomatkalle tällaisten kirkkojen keskuuteen Saksassa ja Yhdysvalloissa. Kesän ja syksyn aikana muutamat vakaat pastorit erosivat Evankelisten pappien liitosta. Varsin varus- tautumattomina, mutta silti vilpittöminä ja jatkuvaa opetusta odottaen lähtivät toiset evankeliset liikkeelle kohti tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia.

Luterilaisten, evankelisten kristittyjen kokoontuminen opin ja uskon yhteydessä Evankeliumiyhdistyksen toiminnan ympärille on tapahtunut vaistomaisesti kuin tunnustuksellista seurakunnallisuutta etsien — tietämättömyytemme aikoina. Tuollaista Jumalan sanalle vierasta suuntayhdistystoimintaa on oikein pidetty siitä syystä "hätävarana". Kun tällaiset evankeliset 1920-luvun alkupuolella alkoivat omissatunnoissaan ja toiminnallisesti vapautua "hätävarasta" oikeaan seurakunnalliseen todellisuuteen, merkitsi se samalla sekaperusteisen yhdistystoiminnan jättämistä. Tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat eivät tarvitse enää "hätävaraa".

Evankeliset johtomiehet tuskin silloin ajattelivat asiaa pohjaan saakka. Ainakaan ei siitä julkisuudessa mainittu mitään. Pinnalla nä-

kaistakoon AAU:n tutkielmassa mainittu kokouksen pöytäkirjaa koskeva kohta, s. 81. Evankelisten pappien liiton vuosikokouksesta on kirjoitettu lyhyt pöytäkirja. Pappien kokousta ja vuosikokousta selostettiin Paimenessa 1922 s. 119-123, mutta ei Sanansaattajassa.

²⁶⁶⁾ Sanansaattaja 1922 n:o 5 s. 75.

kyivät ennemmin omat toimeentulokysymykset ja siihen sidotut inhimillisesti mukavat toimintatottumukset.

Tietoisten evankelisten omien seurakuntien kaipausta toteutui vähitellen myös yllä kuvattujen ratkaisevien kokousten tietä.

9 SUOMEN TUNNUSTUKSELLISTEN LUTERILAISTEN SEURAKUNTIEN JÄSENILLE

Suomen Tunnustuksellisten Luterilaisten Seurakuntien jäsenet!

Seuratessamme seurakuntiemme toimintaa pysähtykäämme nyt näittenkin 50 vuoden takaisten tapahtumien ääreen. Joukossamme on vielä niitä, jotka omakohtaisesti muistavat jotakin niistä. Nuorempia pyydämme erityisesti lukemalla tutustumaan näihin tapahtumiin. Toivomme, että nuoremmatkin voivat yhtyä ja seurata uranuurtajien askeleita. Kaikki jatkuva toiminta edellyttää matkan jatkuessa samaa uskollisuutta ja alttiutta kuin on tarvittu alkuvaiheissa. Kannustakoon meitä kaikkia ja uskonystäviämme kiitollisuus Jumalalle siitä, että voimme vuosikymmenien harjanteelta nähdä yhä kirkkaampana tapahtumien taivaan ja erämaassa oikealle tielle johtaneet polut.

Olemme 50 vuotta sitten saaneet elää aivan erikoista Jumalan armonaikaa. Kiitokseemme kuuluu myös Herran apostolin varoittava kehoitus: "Kehotamme teitä vastaanottamaan Jumalan armon niin, että se ei jää turhaksi" (2 Kor. 6:1).

A. Aijal Uppala

IX

'Evankelinen liike tämän päivän kirkossamme'

Johtaja, rovasti Toivo Rapelin haastattelun johdosta

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu
Luterilainen-lehdessä n:o 10 /1972

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1972

'EVANKELINEN LIIKE TÄMÄN PÄIVÄN KIRKOSSAMME'

Johtaja, rovasti Toivo Rapelin haastattelun johdosta

Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen viime vuosijuhlien yhteydessä haastatteli toimittaja Seppo Salo yhdistyksen johtajaa radiolähetystä varten. Kun juhlaväki ei voinut kuulla lähetystä, haastattelu on pyynnöstä julkaistu Sanansaattajassa, n:o 14 s. 480-484 (1972) yllä olevalla otsakkeella. Näistä syistä on haastattelua pidettävä huomattavana kannanilmaisuna. Tarkastelemme sitä seuraavassa. Toimittaja Salon kysymyksiä ja rovasti Rapelin vastauksia ei julkaista tässä täydellisinä, vaan lyhyesti selostaen.

Haastattelija: Evankelinen liike on arvostellut kansankirkkoa tunnustuksen syrjäyttämisestä. Onpa puhuttu erillisen tunnustus-kirkon perustamisesta. Selvittikö piispojen "12 teesiä Raamasta" tilannetta?

Rovasti Rapeli luettelee yleisin sanoin muutamia kansankirkossa ilmenneitä kielteisiä oppikäsityksiä. Tästä aiheutuva kirkon arvostelu evankeliselta taholta johtuu siitä vastuusta, jota Evankeliumiyhdistys tuntee kirkon tulevaisuudesta. Ei ole kyseessä "mikään erillisen lahkokirkon perustaminen". Kirkkolain mukaan kansankirkko on tunnustuskirkko. Se olisi saatava sellaiseksi todellisuudessa. Piispojen teesit ovat rakentavia.

Uppalan kommentti, miten asia on? Kansankirkko on kirkkolakinsa (1869 / 1870) mukaan oppitunnustusasioissa vapaa ja juuri sel-laiseksi tarkoitettu. Luterilainen oppi ei sitä enää sido. Evankeliumiyhdistys taas on sääntöjensä mukaan sitoutunut luterilaisen tunnustuskirjojen oppiin. Luterilaisten tyytymättömyys kansankirkossa annettavaan opetukseen ei suinkaan rajoitu vain joihinkin nykyajan räikeimpiin ilmiöihin.

Evangeliumiyhdistyksellä ei sen sääntöjen mukaan ole minkäänlaista vastuuta kansankirkon toiminnasta — ei nykyhetkellä eikä milloinkaan. Sen säännöissä (1873) ei edes mitään mainita kansankirkosta. Todellista vastuuta kirkon kohtaloista ei Evangeliumiyhdistys voi millään tavalla virallisesti kantaa tai harjoittaa, koska sillä ei ole minkäänlaista edustusta kansankirkon elimissä. Evangeliumiyhdistys on sääntöjensä mukaan kokonaan sidottu kansankirkon toimintaan, kuten se on vain kansankirkon sisäinen uskonnollinen suunta. Luterilaisen tunnustuksellisuuden toteuttaminen on kirkkolain mukaan mahdottomuus ja sen vastaista. Jos jokin ryhmä Jumalan saanaan sidotuin omintunnon todella tarkoittaa luterilaisen tunnustuksellisuuden toteuttamista "todellisuudessa", on se mahdollista vain siten, että tämän uskon ja opin tunnustajat muodostavat omat seurakuntansa ja vastaavan kirkon. Kun rov. Rapeli pitää tällaista tunnustuksellista luterilaista kirkkoa "lahkokirkkona" ei hänellä ole mitään käsitystä siitä, minkälainen kansankirkko oppitunnustuksettomana on ja minkälainen tunnustuksellinen luterilainen kirkko on. Tämä näkyy siitäkin, että hän pitää ko. piispojen teesejä "rakentavina", vaikka ne eivät ole hivenen vertaa mitään muuttaneet kansankirkon opettajien aivan kirjavia Raamattu-käsityksiä.

Haastattelija: Onko ulkolähetystyö Evangeliumiyhdistyksen vai kansankirkon asia?

Rovasti Rapeli iloitsee siitä, että kansankirkko ei ole ottanut ulkolähetystoimintaa omiin käsiinsä, vaan jättänyt sen suorittamisen entiseen tapaan yhdistysten tehtäväksi. Silti hän tervehtii kansankirkossa perustettua "lähetysasian neuvottelukuntaa".

Uppalan kommentti, miten asia on? Toteamme vain tämän kirkollisen sovitteluratkaisun, joka sallii yhdistysten ko. toiminnan ja kuitenkin pyrkii sitä edes neuvotellen ohjaamaan. Evangeliumiyhdistys lähti ulkolähetysasiassaankin entisyydestään poiketen vuonna 1926 kansankirkon johtavalle tielle, kun silloin sen lähetysaarnajalle hankittiin entisen, yhdistyksen oman matkalle siunaamisen lisäksi uusi piispaallinen siunaami-

nen. Pääasia on ollut se, että varoja tällaiseen yhdistyksen toimintaan saadaan kirkon yleiseltä kentältä, kuten on saatukin.

Haastattelija: Onko evankelinen liike "kirkko kirkossa"? Evankelisen liikkeen kannattajat ovat kansankirkon jäseniä ja silti Evankeliumiyhdistys toimii omalla erillisellä tavallaan, omissa tiloissa (rukoushuoneissa yms.) ja omien työntekijöiden johdolla.

Rovasti Rapeli tähdentää evankelisten ehdotonta kirkollista uskollisuutta. On kyllä ennen ollut aikoja, jolloin kansankirkon piirissä on "ainakin torjuvasti" suhtauduttu evankelisiin. Tämä oli silloin ollut aiheena omien rukoushuoneiden perustamiselle. Nyt niitä on toista sataa ja ne ovat jopa paikallisten pappien toiminnalle "erittäin suurena apuna". On ollut aika, jolloin on todella pelätty, että Evankeliumiyhdistys muodostuisi "kirkoksi kirkossa". "Mutta nyt tuskin kukaan sitä luulee."

Uppalan kommentti, miten asia on? Tässäkin kohdassa on rovasti Rapeli joutunut suurten vaikeuksien eteen, jos hän edes käsittää evankelisen liikkeen todellisuutta ennen "tätä päivää". Tosi asia on, että evankelisten oma itsenäinen toiminta: omat lehdet, oma luterilainen kirjallisuus, oma laulukirja, omat rukoushuoneet, omat juhlat, omat saarnaajat ja pastorit, jopa oma ulkolähetyskin oli aikanaan pohjaltaan tunnustuksellista luterilaisuutta vastakohtana kansankirkon toisenlaatuiselle uskonnollisuudelle. Koko tuollainen laaja hengellinen itsenäinen toiminta kansankirkon toiminnan sivulla ja osaksi sen yli on sekavuudesta ja ristiriitaisuuksistaan huolimatta juuri "kirkkoa kirkossa". Evankelinen liike on 1920-luvulta lähtien tietoisesti sanoutunut irti tästä tunnustuksellisesta erillisyydestään. Sen jatkuva yhdistystoiminta on sen jälkeen enää vain osaksi, mutta kuitenkin osaksi "kirkkoa kirkossa", vaikka sen yleiskirkollisuus on yli kaiken — myös Japanin lähetysalueen ylen sekavissa kirkollisissa oloissa.

Me voimme lukeisin todistein todistaa, että evankelisen liikkeen tunnustuksellinen luterilainen linja on alusta lähtien pitänyt itseään — vaikka toiminta oli heikkoa, hapuilevaa ja sekavaa tietämättömyyden aikana — tunnustuksellisenä luteri-

laisena seurakuntana ja sieltä on lähtöisin Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkkokin seurakuntineen, kun näille piireille selvisi kristittyjen seurakunnalliset oikeudet ja velvollisuudet.

Haastattelija tiedusteli myös evankelisen liikkeen kantaa naispappetta koskevassa kysymyksessä.

Rovasti Rapeli toteaa vain, että siinä asiassa vallitsee evankelisten keskuudessa erilaisia käsityksiä ja että evankelinen liike "ei ole tässä kysymyksessä ottanut virallista periaatteellista kantaa."

Uppalan kommentti, miten asia on? Kun Evankeliumiyhdistys ei millään tavoin käsittele kansankirkon omia asioita, se siis kirkon piirissä sallii kaikenlaista toisoppisuutta, kuten se tähän asti on tehnyt. Ei sen asiaan kuulukaan minkäänlainen kirkollinen kannanotto, kun se ei halua olla millään tavalla "kirkkona kirkossa". Rovasti Rapeli ei myöskään halunnut Evankeliumiyhdistyksen johtajana ilmaista omaa kirkollista kantaansa. Sitä ei tarvitakaan. Kaikki vastaavanlaiset uskonnolliset yhdistykset ja suunnat ovat muissa maissa ilman muuta alistuneet kirkkonsa päätöksiin tässäkin asiassa. Oma kirkko ennen kaikkea.

Tällaisissa kirkollisissa merkeissä Evankeliumiyhdistys valitettavasti lähestyy toimintansa 100-vuotisjuhlia. Se on tietoisesti jättänyt tunnustuksellisen luterilaisen kirkollisen tien. Se pitää — rovasti Rapelin haastattelun mukaisesti — sellaista synnillisenä "lahkokirkkona". Jotenkin samanaikaisesti lähestyy kuitenkin entisen evankelisen liikkeen tunnustuksellinen linja seurakuntiansa ja niiden muodostaman kirkkokuntansa 50-vuotisjuhlia. Tämä ei perustu inhimillisiin toimintamuotoihin, vaan se tapahtuu Jumalan sanaan sidotun omantunnon perusteella Jumalan ja luterilaisen uskonpuhdistuksen edessä — tunnustuksellisinä luterilaisina seurakuntina ja vastaavana kirkkona.

X

'Evankeliumiyhdistyksen suhde Suomen kansan- kirkkoon 1917 – 1939'

Teol.lis. Reijo Arkkilan väitöskirja julkisesti tarkastettu
13.12.1975

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä n:o 5 /1976

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1976

Sisällys

1	JOHDANTO	395
2	MUODOLLISIA JA YLEISIÄ NÄKÖKOHTIA	396
3	VÄITÖSKIRJAN NIMI.....	396
4	TUTKIMUSKAUDEN AIHEEN TAUSTA	397
5	YHDISTYKSEN JOHTOMIESTEN SUHDE KANSANKIRKKOON	397
6	VÄITÖSKIRJAN KIRKOLLISET LINJAT	399
7	EVANKELISET PAPIT KÄSITTELEVÄT KIRKKOKYSYMYSTÄ.....	401
	7.1 Evankeliset pappeinkokoukset 1921 ja 1922	401
	7.2 ”Missouri-Synodin kirkko-oppi”	403
	7.3 Yritys järjestää kansankirkko tunnustukselliseksi luterilaiseksi kirkoksi	404
	7.4 Hämeenlinnan kokoukset I ja II, 1922 ja 1923.....	405
8	ESIMERKKI VÄITTÄJÄISISTÄ	406
9	MITÄ ARVELTIIN SYNTYNEISTÄ VAPAISTA LUTERILAISISTA SEURAKUNNISTA.....	407
10	ORPOKOTIYHDISTYS SIUNAUKSELA JA VAPAIEN LUTERILAISTEN SEURAKUNTIEN SYNTYVAIHE.....	410
11	PIISPA JAAKKO GUMMERUKSEN PUHEENVUORO	410
12	EVANKELISTEN PAPPIEN LOPPUSIELVITYS JA ”KIRKKOTAISTELU”	411
13	KANSANKIRKOLLINEN NÄKÖALA VAIHTELEE	413
	13.1 Käännö 1920-luvulla.....	413
	13.2 Lisääntynyttä Luther-tutkimusta.....	414
	13.3 Yhdistyksen vaikein asia suhteessa kansankirkkoon	415
	13.4 Todellinen tilanne kansankirkossa.....	416
	13.5 Pastori A. E. Koskenniemen asenne ja Yhdistyksen tulevaisuuden näkymiä	417
14	PÄÄTÖSSANA	419

’Evankeliumiyhdistyksen suhde Suomen kansankirkkoon 1917 – 1939’

Teol.lis. Reijo Arkkilan väitöskirja julkisesti
tarkastettu 13.12.1975

1 JOHDANTO

Teol. lisensiaatti Reijo Arkkila on evankelisen suunnan nuorimman teologipolven pastori ja tutkija. Hän antaa arvon Jumalan sanalle ja pitäytyy henkilökohtaisesti luterilaiseen oppiin ja tunnustukseen. Hän toimii siinä toivossa, että Suomen kansankirkosta voisi tulla luterilainen tunnustuskirkko. Hänen väitöskirja-aiheensa oli vaikea, kun Evankeliumiyhdistys ei ole mikään virallinen tekijä kansankirkon toiminnassa. Se on ollut ja on yhä vain yksityinen sisälähetystoimi. Lisävaikeutena on ollut luterilaisten tunnustuksellisten seurakuntien ja vastaavan kirkon olemassaolo täällä ja Yhdistyksen sitä vastustanut asenne. Arkkila on näin ollen joutunut henkilökohtaisesti ja yhtenä Yhdistyksen nykyisenä johtavana teologina sekä Parkanon kirkkoherrana tempovaan ristiaallokkoon käsitellessään tällaisia lähimenneisyyden kysymyksiä ajalta ennen omaa syntymäänsä. Väitöskirja on perusteellisen tutkimustyön tulos. Sen varsinainen aihe on tunnustuksellisten (vapaiden) luterilaisten seurakuntiemme syntyminen evankelisen suunnan piiristä ja Evankeliumiyhdistyksen toiminta sen yhteydessä ja sen jälkeen. Vaikka tutkimus johtaa asiat kansankirkolliseen suuntaan ja jättää vastakkaiset todisteet useimmiten arvostelematta, Arkkila pyrkii kuitenkin mahdollisimman asialliseen esitykseen. Hän osoittaa, että tämä vaihe olikin itse asiassa suuri ja syvälinen kouraisu evankelisen suunnan toiminnassa. Luonnollisesti me arvostelemme näitä vaiheita eri tavalla ja ne tarvitsevat oman tutkimuksensa, joka käsikirjoituksena onkin valmis. Seuraavassa suoritan Arkkilan tutkimuksen arvostelua tältä puolen kirkollista rajaa.

2 MUODOLLISIA JA YLEISIÄ NÄKÖKOHTIA

Tilanpuutteen tähden on tässä jätettävä käsittelemättä väitöskirjan muodollisia, teknillisiä asioita, samoin liitteitä ja kuvitusta. Vain nämä poikkeukset:

Väitöskirjassa käytetään käsitettä "vapaakirkollisuus" erilaisissa merkityksissä selittämättä, mikä tarkoitus kulloinkin on kyseessä (esim. s. 14-15, 36, 140 ym.). Yleisesti sillä tarkoitetaan vain reformoitua C. - E:läistä liikettä. — Kuvaryhmässä VI on suurin osa mitä juhlavimmasti omistettu epäevankelisten piispojen, professorien, K. R. Kareksen ja heidän toimintansa kuville. Heistä ei ketään ole kutsuttu Yhdistyksen jäseneksi, joten kuvat tarkoittavat sen "kirkollistumista" — sikäli uutta kuvahistoriaa. — Väitöskirjan painoasu on hyvä.

3 VÄITÖSKIRJAN NIMI

Väitöskirjan nimi on *Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen suhde Suomen evangelisluterilaiseen kirkkoon 1917-1939*. Väitöstilaisuuden alussa tarjottiin läsnä oleville ostettavaksi myyntikapaleita, joissa saman kirjan nimi on "*Kansankirkko vai tunnustus-kirkko 1917-1939*". Väitöskirjan nimi tähdentää Yhdistystä kansankirkon kentässä. Myyntikirjan nimi taas väistää yhdistystä ja tunnustautuu pelkästään kansankirkkoon. Tämä merkitsee sitä, että evankelisille on kaikki kaikessa kansankirkko, jota Yhdistys tahtoi kehittää luterilaiseksi tunnustuskirkoksi. Väitöskirjan nimi sopisi teoksen alkuosalle, jossa käsitellään Yhdistyksen asioita. Myyntikirjan nimi sopisi taas loppuosalle, joka on omistettu Yhdistyksen kirkollistumiselle. Tällä tavalla koko tutkimuksen käsittelyrakennelma huojuu.

Aikarajoitus 1917-1939 määräytyy valtiollisten olosuhteiden mukaan. Olisi voinut olla hyvä jatkaa aikaa Yhdistyksen johtajan K. V Tammisen kuolemaan (1946) saakka, jolloin päättyi hänen tärkeä ja pitkä toimikautensa.

4 TUTKIMUSKAUDEN AIHEEN TAUSTA

Väitöskirja lähtee suoraan Yhdistyksen johtohenkilöiden suhtautumisesta kansankirkkoon. Olisi ollut syytä lyhyesti kuvata Yhdistyksen asemaa kansankirkossa, myös kummankin tunnustuspykälän erilaisuutta (Klaki 1 §, Yhd:n 3 §) ja selvittää käsitteitä: evankelinen liike, evankelinen suunta, Yhdistys ja sen kannattajat yms. Evankelinen liike oli epämääräisenä kuitenkin yhtenäinen vuoteen 1895, sen jälkeen se on todellisuudessa hajaantunut. 'Evankelinen herätysliike' on myöhempi kirkkopoliittisesti siloitettu yhä epäselvempi määre. — Erioppisten suuntien järjestäytynyt toiminta yhteisessä kirkossa on todisteena sen epäkelpoisuudesta ja reformoitua alkuperää.

5 YHDISTYKSEN JOHTOMIESTEN SUHDE KANSANKIRKKOON

Hengellisten liikkeiden johtomiehet ovat kyllä tärkeitä todistajia sen laadusta. Mutta aina olisi pyrittävä myös selvittämään liikkeen kuulumien kansanjäsenten asenteita. Sitä jäämme tässäkin kaipaamaan.

Hedberg esitetään ensimmäisenä Yhdistyksen varhaisena johtomiehenä (s. 11). Häntä voidaan pitää vain evankelisen liikkeen perustajana ja johtajana. Yhdistyksen syntyessä hän oli syrjässä sen johdosta. Mutta muuten hänen kirkollinen asenteensa on monessa suhteessa huomionarvoinen. Hän ei koskaan arvostellut kansankirkon omaa toimintaa. Hän tyytyi vain yksityisenä henkilönä ja samanmielisten kanssa toimimaan osaksi omalla tavallaan kansankirkon yhteydessä. Hän oli tässä suhteessa tavallinen pietisti. Hedberg joutui kyllä 1840-luvulla tukemaan silloin syntyneiden ruotsalaisten vapaiden luterilaisten seurakuntien olemassaolon oikeutusta. Hän on näissä perusteissa ankkuroinut tunnustuksellisten seurakuntien oikeutuksen Jumalan sanaan ja luterilaiseen oppiin ikimuistoisella tavalla. Mutta käytännössä hän jätti veräjän auki sekaoppiseen kirkkoon päin, jos Ruotsin kirkko olisi suonut niille eri oikeuden käyttöä van-

hoja kirkollisia kirjoja. Tähän aito kansankirkolliseen varaukseen Arkkila nimenomaan vetoaa (s. 11) ja Hedbergin muuttuneeseen (1881) kirkolliseen perusteeseen (s. 12), kun hän vetosi Ruotsin kirkon hyväksi sen muodolliseen kirkkolain tunnustuspykälään. — Arkkila joutuu tässä myös käsittelemään Suomen kansankirkkoa ja vetoaa sen 1870 muuttuneeseen tunnustuspykälään (KL. 1 §). Vaikka hän toteaa, että se on kompromissin tulos ja sellaisenaan sovitteleva, hän kuitenkin sanoo, että "se toi esiin luterilaisen tunnustuksen velvoittavuuden" (s. 13). Alaviitassa hän mainitsee prof. W. Schmidtin tutkimuksen siitä, mutta ei sen tulosta. Schmidt osoittaa, että uusi 1 § ei todellakaan sano, mikä kirkon tunnustus olisi. Se vain säättää, että opinkäsitykset on otettava Raamatusta (TA 1939 s. 225). Uusittu Kirkkolain 1 § juuri poisti velvoituksen luterilaiseen oppiin, mutta sallii senkin muunlaisten oppikäsitysten rinnalla, kuten on vapaasti tehtykin.

Yhdistyksen varsinaiset johtomiehet, kuten Joh. Bäck, Julius Engström, K. W. Tamminen ym. ovat tuon muutetun Kirkkolain 1 §:n väärän selityksen perusteella pitäneet kansankirkkoa puhdasoppisena luterilaisena kirkkona, johon luterilaisten sen tähden tulisi pitäytyä. He eivät ollenkaan tutkineet pykälän todellista muuttunutta säädöstä. Heidän väärä käsityksensä oli heille ylen tärkeä. He tarvitsivat sitä naamiona, jota he jatkuvasti käyttivät. — Arkkila esittää heidän kantansa sellaisena kuin se oli, mutta hän ei arvostele sitä. Hän jää sille puolelle, joskin vähän toisenlaisin korostuksin. Tulemme siihen vielä.

Tämä on yksi niitä peruskohtia, jonka kohdalta evankelisten kirkkotie johti joko omiin tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin tai tyytyi yksittäisenä suuntana kansankirkolliseen opinerilaisuuteen.

6 VÄITÖSKIRJAN KIRKOLLISET LINJAT

Väitöskirjassa seurataan "kirkko-opillisia painotuksia" (s. 36-38) vain sen verran kuin niitä tarvitaan Yhdistyksen ja kansankirkon suhteen kehittymiseen. Siinä tulee kyseeseen erityisesti kolme kirkkokäsitystä:

1. Luterilainen: Augsburgin tunnustuksen VII uskonkohdan mukainen armonvälineiden oikea hoitaminen.
2. Pietistinen: a) kirkkolaitos rappiollinen, sen sijaan vain uskovien piirejä, b) kirkkolaitos tarpeellinen ja siinä pienet uskovien piirit. Armonvälineiden merkitystä ei korosteta.
3. Kansankirkollinen: opillisen yksimielisyyden sijasta erilaisten näkemyksien sopiminen samaan kirkkoon. Siinä Arkkila vielä erittelee kaksi erilaista linjaa:
 - aa) sellainen, joka tinkii opillisesta yksimielisyydestä toimintamahdollisuuksien hyväksi ja
 - bb) tunnustuskirkollinen linja, joka painottaa kirkon tunnusmerkkien oikean toteutumisen tärkeyttä.

Väitöskirja esittää Yhdistyksen kirkkokannan 1920 -luvulla tällaiseksi: "Evankeliumiyhdistyksen päälinja edusti kansankirkollis-luterilaista kirkkokäsitystä" (s. 281 vrt. 280) ja vielä: "Evankeliumiyhdistyksen tavoitteena oli luterilainen kansankirkko" (s. 229). Tässä merkitsevät käsitteet "kansankirkollis-luterilainen kirkkokäsitys" ja "luterilainen kansankirkko" aivan samaa. Huomiota herättää, että koko kirkkoasia on tässä "tavoite". Siis kansankirkko on kyllä, mutta ei luterilainen kansankirkko, mikä on tavoite. Arkkila ei selitä, mitä kansankirkko sitten todella on ja mitä se merkitsee, että Yhdistyksen johtomiehet vakuuttivat, että se on opiltaan puhdas luterilainen (Engström ym.). Sitä kyllä selitetään, että Yhdistyksen kirkkokäsite edellyttää "samalla jatkuvaa kirkon tunnusmerkkien oikean toteutumisen valvomista" (s. 37). Kuitenkin oikeastaan "valvominen" edellyttää sitä, että kirkko toimii tunnusmerkkien mukaan oikein ja että sen jatkumista valvotaan. Nyt on kuitenkin kyseessä aivan toinen tilanne. Väitöskirja ei selitäkään, mitä siinä tarkoitetaan valvomisel-

la. Se ei sovi Yhdistykselle, koska sillä ei ole mitään virallista edustusta kirkossa. Onhan Yhdistys toiminut yli 100 vuotta ja se on ollut Hedbergistä lähtien kirkkoon päin hyvin hiljaa — se on varonutkin todellista herättämistä. Onhan se tarkasti varonut harhaopettajien nimeämistä ja sen saarnaajien ohjeessa kielletään heitä arvostelemasta ketään kirkon toishenkistä viranhaltijaa. Juuri 1920-luvun alussa nimenomaan Engström Sanansaattajassa kirjoitti, että on mentävä epäevangelistakin pappia kuulemaan. Tämähän on valvomisen vastakohtaa. Ja tunnustuksellisia seurakuntia perustettaessa kiellettiin rukoushuoneet valvojilta.

Tässä ilmenee koko Yhdistyksen kirkollinen tragiikka, sen kirkollinen neuvottomuus, Jumala varjelkoon, ettei siinä olisi ollut tietoista tottelemattomuutta. Arkkila tarkoittaa kyllä luterilaisen opin vakaata tunnustamista, mutta vain kansankirkon kirjavassa opillisuudessa. Sellainen kirkkokäsitys on käytännössä tavallista pietististä tyytyväisyyttä oman suunnan edustukseen muunlaisessa yhteisössä.

Väitöskirjan kansankirkolliset ryhmitykset ja linjat ovat inhimillisiä rakennelmia ilman Jumalan sanan perusteita. Tähän kuuluu myös Yhdistyksen kirkkokäsitys.

Valitettavasti työehtosopimusten rajoittama yliopiston käyttöaika esti vastaväittäjää, teol.tri Lauri Koskenniemeä käsittelemästä näitä kirkkokäsityksiä. Hän ehti vain viitata niihin.

Luterilaisilla kristityillä on aivan yksinkertainen "kirkkokäsitys": Jumalan sanan opin ja tunnustuksen yksimielinen yhteys, jonka keskuudessa armonvälineet hoidetaan Jumalan tahtomalla tavalla.

7 EVANKELISET PAPIT KÄSITTELIVÄT KIRKKOKYSYMYSTÄ

7.1 Evangeliset pappeinkokoukset 1921 ja 1922

Tosiasia on, että evankelisen liikkeen alkuajoista aina 1920-luvun alkuun saakka monet evangeliset pitivät evankelisuuttaan kuin omana seurakuntana. Onpa havaittavissa varhaisista ajoista lähtien, kuinka useat evangeliset ovat enemmän tai vähemmän tietoisina toivoneet omia uskollisesti luterilaisia seurakuntia. Tästä ei väitöskirjassa mainita.

Itse kuulin tällaisista omista seurakunnista ensi kerran puhuttavan Yhdistyksen Ylioppilaskodissa 1919. Pastori A. E. Koskenniemi näytti läsnä oleville ylioppilaille pastoraalitutkielmaansa ja laushti: "Kun te tulette tähän ikään, ei teidän tarvitse enää tällaisia kirjoittaa, silloin on uskovilla jo omat seurakunnat." — Se oli opillisen sekaavuuden keskellä ihmeellinen, vapauttava pilkahdus — kuin profetia. Se ei tullut ulkomailta eikä se ollut "Missourisynodin kirkko-oppia". Se oli suomalaisen evankelisen huokausta ja toive — samanuskoisten saatossa.

Kun sitten syksyllä 1920 opittiin tuntemaan tunnustukselliset (vapaat) kirkot muissa maissa, nämä evangeliset tulivat sekä opetuksen että todellisuuden mukaan selville siitä, että kristityillä on todella oikeus ja velvollisuus kokoontua seurakuntina saman yhden uskon ja tunnustuksen perusteella. Tunnustukselliset evangeliset iloitsivat ja kiittivät Jumalaa, kun saivat kuulla tällaisista oikeutuksista. — Väitöskirja ei seuraa tätä perusteiden tietä, vaan käsittelee tapahtumia vain pappien ja Yhdistyksen johdon toiminnan mukaan (s. 49–51).

Olihan Paimen-lehtikin (1921–) ilmeinen todistus siitä, että laajoissa evankelisissa piireissä oli myös voimakas tunnustuksellinen, luterilainen linja.

Väitöskirja käsittelee laajasti (s. 59–63) prof. A. J. Pietilän hyökäyksiä evankelista suuntaa vastaan (1921). Se oli vain lisätodistus kirkollisen tilanteen todellisuudesta. Kuitenkin evankeliset toimivat niin erillään muista, että heidän keskuudessaan yhden epäevankelisen kiivaus ei merkinnyt mitään erikoista.

Arkkila selostaa asiallisesti Evankelisten pappien liiton syntyä (1920) ja sen seuraavaa kokousta 1921, jossa jo omien tunnustuksellisten seurakuntien asia oli käsittelyn alaisena. "Yhteisesti päätettiin toimia seuraavan vuoden kuluessa luterilaisen tunnustuksen voimaansaattamiseksi kirkossa" (s. 65).

Seuraavasta pappienkokouksesta 1922 mainitaan väitöskirjassa (s. 65, 66) vain pastori M. Willkommin luennon aihe 'Paikallisseurakunta seurakuntavallan haltijana'. Se oli niissä oloissa ainoalaatuinen opetus ja se otettiin tunnustuksellisen linjan puolella vastaan ilolla. Se ei sisältänyt sanaakaan suuntayhdistyksestä sekaoppisessa kirkossa, vaan siinä selvitettiin kristittyjen kokoontuminen Jumalan sanan mukaan kristillisinä paikallisseurakuntina.

Seuranneessa Evankelisten pappien liiton vuosikokouksessa tapahtui evankelisten pappien kesken ratkaisu — kirkollinen ja tunnustuksellinen linja erosivat täysin toisistaan. Arkkila sanoo (s. 66), että aiheena oli pastori A. E. Koskenniemen esittämä pappisliiton sääntöjen tiukentamishdotus, että "liiton jäsenten oli kieltäydyttävä yhteistyöstä toisinopettavien tai toimivien kanssa". Ehdotus tarkoitti tällaista kieltäytymistä vain pappien vapaaehtoisessa toiminnassa, yhteisissä vapaissa juhlissa yms. Arkkila sanoo: "Tämä vaatimus nousi suoraan ulkomaiden vapaiden luterilaisten kirkkojen kirkko-opin peruskohdasta: (sellainen) yhteistoiminta oli väärän yhteyden harjoittamista." — Tämän johdosta on vielä kerran sanottava, että ehdotus nousi suoraan Jumalan sanasta ja luterilaisesta tunnustuksesta, joiden mukaan väärä ja oikea opetus eivät saa kuulua yhteen Jumalan seurakunnassa. Ehdotuksen arvostelu kohdistuu Augsburgin tunnustuksen VII uskonkohtaa vastaan.

Samassa yhteydessä Arkkila mainitsee, että Engström ja Byman olisivat sanoneet pastori Willkommille, että he ovat hänen kanssaan yhtä mieltä uskon perusteissa, vaikka joissakin järjestyskysymyksis-

sä oli eroja". Arkkila ei selitä Willkommin vastausta, että kyseessä kuitenkin oli juuri opin erilaisuus. Oikea evankeliumi ei nimittäin voi sietää rinnallaan Jumalan seurakunnassa toista evankeliumia. Jos sitä kuitenkin siedetään, ei se johdu uskollisuudesta evankeliumille, vaan muista, inhimillisistä syistä. Tässä on kyseessä kristinuskon perus- ja pääopinkohdan loukkaus.

7.2 ”Missouri-synodin kirkko-oppi”

Arkkila selittää vapaitten luterilaisten seurakuntien syntymisen johtuneen siitä, kun osa evankelista papistoa "solmi 1920-luvun alussa uusia yhteyksiä Amerikan ja Euroopan vapaisiin luterilaisiin kirkkoihin" (s. 56). — Tähän on sanottava, että kyseessä oli aivan vapaa, mihinkään sitoutumaton tutustuminen tunnustuksellisiin luterilaisiin kirkkoihin muissa maissa. Nämä evankeliset pastorit tutkivat tarkoin, oliko niissä todella vallalla puhdas luterilainen oppi. Kun se todettiin, suhtauduttiin täällä niihin kuin uskollisiin luterilaisiin.

Edelleen Arkkila tähdentää, että tällä tavalla tutustuttiin erikoiseen "Missouri-synodin ”kirkko-oppiin" (esim. s. 57, 66, 167), jonka mukaan paikallisseurakunnilla oli itsenäinen toimintaoikeus, siis myös oikeus kutsua itselleen pastoreita ym. Niissä vallitsi "tiukka oppi- ja kirkkokuri". Tämä esitetään arvostelevassa mielessä — siinä oli evankelisille "vieraita piirteitä" (s. 279). Leimattuja "vieraita piirteitä" ei lähemmin eritellä, mutta sanonnan laadusta päätellen oli "vierasta" seurakuntien itsenäinen toiminta ja uskonyhteyden Jumalan sanan mukaiset edellytykset. Sanonta viittaa inhimilliseen pakkovaltaan. Sellaisesta ei Missouri-synodissa ollut kysymys. Outoa tämän täytyi olla yhdistystoimintaa kannattaville, kun heillä ei ole mitään omaa seurakuntaa. Yhdistystoiminta noudattaa aivan vapaata inhimillistä toimintaa — miten kuten sekaoppisen virallisen seurakunnan rinnalla.

Luterilaista seurakuntatoimintaa Arkkila arvostelee myös maallikkosaarnaajakysymyksen kannalta. Se "vapaassa luterilaisessa kirkossa ehdottomasti kiellettiin" (s. 117). — Jälleen saa väitöskirjan lukija tästä virheellisen käsityksen, niin kuin tässä kirkossa harjoitet-

taisiin jotakin inhimillistä pappisvaltaa. Täällä seurakunnat kutsuvat itselleen pastorit ja kaikki tarvittavat opettajat. Niin on täällä tehty ja on tällä oikealla tavalla kutsuttu seurakuntien opettajiksi myös sellaisia miehiä, jotka eivät ole suorittaneet teologista tutkintoa. Tämä on seurakuntien asia, niin kuin sen tulee ollakin. — Yhdistyksen maallikkotoimi ja ns. vapaat maallikot olivat ja ovat aivan inhimillinen toimintamuoto, joka toteutetaan ilman seurakuntia. Niinhän Arkkila hyväksyen toteaa, että Yhdistyksen saarnaajien valtuutuksena ei ollut ”vocatio” (seurakunnan kutsu), vaan ”oikea julistus” (s. 24). Sananpalvelijankutsu kuuluu seurakunnalle, jota yhdistystoiminnalla ei ole.

Tämä ei ole Missouri-synodin keksimää seurakunnallista toimintaa, vaan sellaista opettaa ja edellyttää Jumalan sana ja luterilainen tunnustus. Tämän vastakohtana Arkkila esittää Yhdistyksen päälinjana ”kansankirkollis-luterilaista kirkkokäsitystä” (s. 281). Sitä hän ei lähemmin selitä.

7.3 Yritys järjestää kansankirkko tunnustukselliseksi luterilaiseksi kirkoksi

Ainoa evankelinen pastori, joka edes yritti kuritoimin muuttaa oppivapaan kansankirkon luterilaiseksi tunnustuskirkoksi, oli Yhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja rov. Julius Engström. Porvoon synodaalikokouksessa 1922 hän todella ehdotti, että kaikkien pastoreiden, jotka eivät kiinteästi pitäydy luterilaisiin tunnustuskirjoihin, on kirkon palveluksesta luopuminen. Väitöskirjassa tämä esitetään asiallisesti (s. 71–74). Engströmin ehdotukselle kokouksessa naurettiin. Keskustelun kuluessa hän vihdoinkin huomasi, että hänen ehdotuksensa on mahdoton toteuttaa. Se oli myös kirkkolain vastainen. Hän peruutti pontensa. Meidän on sanottava voimakkaammin kuin se väitöskirjassa tehdään, että tämän peruutuksen kautta luhistui kokonaan pohja pois Engströmin kuvitelmalta, että Suomen kansankirkko olisi opiltaan luterilainen kirkko. — Siitä huolimatta hän vielä seuraavana vuonna Jyväskylän yleisessä pappeinkokouksessa esitti samantapaisia toiveitaan (s. 102). Tulokseksi tuli nytkin vesiperä. Arkkila viittaa Engströmin jatkuviin samanlaatuisiin lausuntoihin ja sanoo, että hän

tahtoi tällä tavalla tännepäin osoittaa, ettei kansankirkkoon jääminen merkinnyt luopumista opillisesta taistelusta. — Tähän sanomme, että Engströmin esiintymiset olivat pelkkiä sanoja, joilta puuttui kaikki voima, 1 Kor. 4:20.

7.4 Hämeenlinnan kokoukset I ja II 1922 ja 1923

Väitöskirjassa koetetaan selvittää, milloin täsmälleen Pätiälälle olisi selvinnyt, että hän lähtee tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien tielle (s. 95—). Periaatteellisesti se oli selvinnyt hänelle silloin, kun hän oppi tuntemaan, että kristityille kuuluu oikeus avain-
tenvallan käyttöön ja että kristitty ei ole velvollinen toimimaan tois-
oppisten kanssa kirkollisessa yhteydessä. Nämä asiat tulivat Suomes-
sa tunnetuiksi aivan 1920-luvun alussa. Siinä tarvitaan perusteellista-
kin perehtymistä Jumalan sanan opetuksiin ja todellisiin oloihin. Lutherkin tarvitsi 3 vuotta, ennen kuin hänelle selvisi paavikirkon epäkelpoisuus. Pätiälän oma asenne ei ollut sinänsä ratkaiseva. Toi-
set pääsivät ratkaisuun aikaisemmin kuin hän.

Evangeliset pastorit olivat kokouksissaan 1921 ja 1922 käsitel-
leet perusteellisesti kirkkokysymystä. Asia oli silloin heidän kesken-
sä ratkaistu — toiset pysyäkseen sekaoppisessa kansankirkossa, toi-
set kohti tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia. Pätiälä päätti sitten
viedä asian kentälle. Kokeneena yhdistyssaarnaajana hän yksin kut-
sui koolle neuvottelukokouksen Hämeenlinnaan joulukuun alussa
1922 (I). Väitöskirjassa on tätä vaihetta selostettu aivan lyhyesti (s.
98–99). Kuitenkin on siinä julkaistu kutsukirje valokuvajäljenteenä.
Näin sopii tehdä, jos tahtoo tähdentää heikkouksia. Pätiälä ei ollut
suunnitteluissa eikä sanailun muotoilussa tarkka. Niinpä kutsukirje ei
ollut asiallisesti onnistunut. Tässä yhteydessä ei voida tätä vaihetta
enempää selvittää. Kokouksen puutteellisuuksista huolimatta siitä
tuli kuin lähtölaukaus vapaitten luterilaisten seurakuntien syntymisel-
le evankelisten keskuudessa. Pätiälän alustus 'Ulos leiristä' sisälsi
puutteellisuudestaan huolimatta tosiasioita kirkollisesta tilanteesta ja

sai suurta huomiota osakseen ulkomaita myöten. Tästä väitöskirja kertoo vain vähän.

Hämeenlinnan II kokoukseen maaliskuussa 1923 osallistuivat vain sellaiset evankeliset, jotka halusivat kokoontua omina luterilaisina seurakuntina. Se oli opetustilaisuus ja neuvottelu, sellaisena sävyltään rakentava ja yhteismielinen. Siinä vedottiin vielä Yhdistykseen — tosin turhaan. Väitöskirjassa on siitä vain lyhyt selvitys (s. 101).

8 ESIMERKKI VÄITTÄJÄISISTÄ

Väitöstilaisuuden lopulla vastaväittäjä arvosteli sitä, että väitöskirjassa annettiin pastori Bymanista sellainen kuva, että hän olisi ollut kirkollisissa ristiriidoissa liiaksi myöntäväinen.

Väitöskirja kuvaa Bymanin asenteita näin (s. 49, 50, 66): "Byman pyrki ohjaamaan yhdistystä myönteiseen yhteistoimintaan kansankirkon kanssa." – "Kansankirkkoon kuuluvan suvaitsevaisuuden tähden Byman ilmaisi hyväksyvänsä melkoiset erilaisuudet opinkäsitksissä" (1920). – "Byman oli siis – – taipuvainen tinkimään opillisesta yksimielisyydestä kansankirkossa."

Vastaväittäjä: "Kyllä Byman 1920 kritiikkiäkin esitti kirkkoon päin, mutta kansankirkossa oli pakko hyväksyä muutakin." – "Olisi pitänyt antaa oikeutta Bymanille, koska hän myös kritikoit kirkollisia epäkohtia."

Arkkila ei anna Bymanille täyttä oikeutta.

Arkkila vastasi: "Kyllä Byman arvostelikin kansankirkon asioita, mutta hän on poikkeus evankelisista siinä, että hän suoraan sanoo (Sanansaattaja 1920 s. 280–287), että muutakin oppia on kansankirkossa suvaittava." – "Bymania ei voi pitää luterilaisen tunnustuksen puhtaaksiviljelijänä. Olen esittänyt Bymanista oikean kuvan."

AAU:n huomautus: Byman oli Yhdistyksen toiminnanjohtajana 18 vuotta, 1904 – 1922. Häntä on arvosteltava sitä vaativammin.

Bymanin mitätön kritiikki oli vain tavallista puhetta omia piirejä varten.

Ennen ratkaisevaa evankelisten pappien kokousta 1922 hän antoi Kotimaa-lehdelle haastattelun, jossa hän sanoi evankelisten hyväksyvän "kirkkokansan ohjelman" (mainittu viitteessä 37, s. 65). Se oli niin toishenkinen, että pastori A. E. Koskenniemi olisi tahtonut asiaa käsiteltäväksi pappien kokouksessa.

Evankelisten pappien kokouksessa 1921 pyydettiin Bymania ottamaan selvää teologisen tiedekunnan suhtautumisesta luterilaiseen tunnustukseen. Byman väisti tehtävän sanomalla: Meitä on niin vähän.

Evankelisten pappien kokouksessa 1922 pastori Koskenniemi ehdotti, että liiton sääntöjä opillisesti tiukennettaisiin. Byman vastusti sitä ja vaati, ettei siitä asiasta saisi edes keskustella. Eikä saatuakaan.

Evankelisten pappien kokouksessa 1926 Byman piti pastori Kuusen onnetonta alustusta kirkkoasiasta niin täysipainoisena, että hän täydellisesti yhtyi siihen (AAU:n muistiinpanot).

Byman oli henkilökohtaisesti evankelinen, mutta muuten hän oli silloin evankelisten kaikkein kirkkopoliittisin kettu.

Väitöskirjan kuvaus Bymanista on aivan oikea.

9 MITÄ ARVELTIIN SYNTYNEISTÄ VAPAISTA LUTERILAISISTA SEURAKUNNISTA?

Kun vapaita luterilaisia seurakuntia oli syntynyt, tarkastelee väitöskirja niitä omalla tavallaan. Oikea arvoperuste olisi tutkia sitä, oliko todella kyseessä Jumalan sanaa uskollisesti ja yksimielisesti opettavat seurakunnat ja toimivatko ne sen mukaan. Uskollisuus on kaiken toiminnan perusasioita. Tämä ei ollut evankelisille sinänsä ilon aihe. Heille oli tärkeämpää suurempi toimintamahdollisuus toisoppisten yhteydessä. Uskolliset taas suhtautuvat sitä sydämellisemmin vähälukuisuuteen tai vaikeuksiin, mitä suuremmat oikein toimi-

vien uskonveljien koettelemukset ja risti ovat. Väitöskirja näyttää seurakuntien jäsenmääristä yksityiskohtaisia tilastoja (s. 111–114). Se on siinä kielteinen arvonmitta.

Jos nyt kuitenkin jäsenmäärä otetaan määrääväksi, esitän Yhdistyksen kannattajille seuraavan tilaston:

Yhdistyksen jäsenten seurakunnat, niiden jäsenet ja pastorit:

Seurakuntia 0

Jäseniä..... 0

Pastoreita..... 0

Yhdistyksen tunnustuksellisella linjalla oli seurakuntia, niiden jäseniä ja pastoreita. Lukumääräperuste on inhimillinen.

Väitöskirjassa esitetään useammassa kohdassa (esim. s. 19, 20 viite 56, 114, 120, 136, 138) tunnustuksellisten seurakuntien lisävarjopuolena niiden keskuudessa 1924 tapahtunut "hajaannus". Silloin yli puolet syntyneistä seurakunnista järjestäytyi erilliseksi ryhmäksi. Syynä oli se, että ne tunnustautuivat Pätiälän erikoisoppiin, joka poikkesi luterilaisesta tunnustuksesta. Hän kielsi ns. Kristuksen tekemän kuuliaisuuden ja opetti, että Kristus ei kuuliaisuudellaan täyttänyt Jumalan lakia syntisten puolesta. Tässä yhteydessä ei ole tilaisuutta sitä enempää eritellä. Tämän erikoisoppinsa tähden hän joutui eroamaan Yhdistyksen matkapapin tehtävästä jo 1911. Niihin aikoihin toivottiin asian käsittelyä evankelisten piirissä, mutta Yhdistyksen puheenjohtaja ei siihen suostunut (1910) — syynä pelko siitä, että asian käsittely voisi aiheuttaa hajaannusta Yhdistyksen kannattajissa. Sitten tämä opillinen ristiriita vaimentui julkisuudessa. Kun Pätiälä vapaiden seurakuntien syntyessä ilmoitti toimivansa luterilaisten tunnustuskirjojen mukaan, luotettiin siihen. Kuitenkin kävi ilmi ensin pappien kesken, että Pätiälä edelleen pysyi entisessä erikoisopissaan. Silloin ryhdyttiin asiaa vakavasti käsittelemään vapaiden seurakuntien pastoreitten piirissä. Pätiälä pysyi opissaan, mutta tarjosi meille tällaisen sovittelun: me saisimme opettaa luterilaista oppia, hän saisi opettaa erikoisoppiaan — mutta vaiettaisiin siitä, että tässä ollaan eri mieltä. Luterilaisina kristittyinä emme voineet missään tapauksessa tällaiseen keinotteluun suostua. Kävi silloin vasta

ilmi, että Pätiälän johtamat vapaat seurakunnat tunnustautuivat (joutuudestaan) hänen oppisuuntaansa. Siitä syntyi ko. hajaannus.

Väitöskirjassa ei sanallakaan mainita tämän oppiselvityksen oikeutuksesta ja välttämättömyydestä. Siinä kyllä esitetään ilman mitään arvostelua Kotimaan ja Herättäjän kirjoituksia, joissa ylimielisesti arvostellaan ko. oppiselvitystä, ja viitataan Engströmin erääseen lausuntoon (s. 130, myös viite 21). — Kova koettelemus tämä selvitys oli, mutta vakaiden luterilaisten tulisi olla kiitollisia siitä, että seurakuntien vähemmistöksi jäänyt osa pysyi luterilaisessa tunnustuksessa. Ainoa evankelinen pastori, joka meitä silloin tuki, oli pastori A. E. Koskenniemi. Hän vielä siinä sanoi, että Yhdistyksen olisi pitänyt silloin aikanaan selvittää tämä asia.

Väitöskirjassa koetetaan erityisesti tähdentää sitä, että vapaiden seurakuntien syntyminen olisi johtunutkin ulkonaisista syistä — jostakin tyytymättömyydestä kansankirkon paikallisiin toimintoihin (esim. s. 118). Kuten siinä myös viitteessä todetaan, ei meidän toimintamme missään tapauksessa käyttänyt hyväkseen ulkonaisia syitä, vaan mitä tarkimmin pysyimme uskon ja tunnustuksen perusteissa.

Kun käytetään jostakin seurakunnasta eronneitten lausuntoja niiden mahdollisten epäkohtien paljastamiseksi, olisi syytä suureen varovaisuuteen ja oikein olisi silloin kuulla toistakin puolta (*audiatur et altera pars*). Väitöskirjassa esitetään kahden tällaisen varsin tunnetun evankelisen syytöksiä meidän seurakuntiemme toimintaa vastaan, molemmissa syytös on samanlaatuinen "lainomaiseksi koettu seurakuntakuri" (s. 120), "oppikuri" (s. 144). Kummassakaan tapauksessa en tiedä, mistä olisi kysymys. Toiset taas jäivät kaikella osallistumisella juuri samoihin seurakuntaoloihin.

Oikeat selvitykset puolin ja toisin ovat luonnollisia kristittyjenkin kesken. On myös otettava huomioon, mistä yhdistystoiminnan sekavuudesta silloin jäsenet tulivat. Täytyi alkaa aivan "uudesta", kun yhdistyskirjavuudesta astuttiin todellisiin seurakuntiin. "Sillä ei Jumala ole epäjärjestyksen, vaan rauhan Jumala" (1 Kor. 14:33).

10 ORPOKOTIYHDISTYS SIUNAUKSELA JA VAPAIEN LUTERILAISTEN SEURA- KUNTIEN SYNTYVAIHE

Väitöskirjasta saa sen käsityksen, että vapaitten luterilaisten seurakuntien syntyvaiheet olisivat nivoutuneet Orpokotiyhdistys Siunaukselan toimintaan. Siinä mainitaan (s. 96) Siunaukselan laajentuneen toiminnan luoneen 1920-luvun alussa ulkonaisia edellytyksiä seurakunta-asian rohkeaan eteenpäinviemiseen. Samalla siinä kuitenkin siirrytään Pätialän henkilökohtaiseen toimintaan. Mutta jälleen (s. 156) väitöskirja palaa näihin asioihin: ”Siunaukselan voi sanoa olleen eroliikkeen (vapaitten seurakuntien) työrukkasena erityisesti vuonna 1923.” (Viittaus allekirjoittaneen haastattelulausumaan — viite 1 — on arvoituksellinen, varmaan jokin merkintävajavaisuus). Sekaannusta on aiheuttanut se, että Pätialä, joka oli Siunaukselan varsinainen päämies, toimi ja suunnitteli hyvin vapaasti erilaisia toimintoja jumalanvaltakunnan hyväksi. Hän salli seurakunta-asian jonkinlaista esilletuomista joissakin Siunaukselan puhetilaisuuksissa erityisesti 1923.

On otettava huomioon vähän aikaa kestänyt hätätila, kun Yhdistys kielsi rukoushuoneiden käytön näihin asioihin ja Siunaukselan toimihenkilö saattoi järjestää yleisiä puhetilaisuuksia. Tämä oli siis Pätialän eikä varsinaisesti Siunaukselan toimintaa, kuten myös Arkkila samassa yhteydessä (s. 156) myös lausuu, ”ettei Siunauksela ollut eroliikettä ajava järjestö”. Niin asia oli.

11 PIISPA JAAKKO GUMMERUKSEN PUHEENVUORO

Vuoden 1926 tammikuussa piti piispa Jaakko Gummerus esitelmän: ”Lutherin käsitys (huom! ”käsitys”) seurakunnasta” (TA 1926 s. 1–). Se oli laadittu nimenomaan tunnustuksellisten seurakuntien oikeutuksen mitätöimiseksi. Se on kirkkohistoriallisesti kestävä-

tön vääristys siitä, mitä Luther opetti kristillisestä kirkosta. (Katso: AAU:n tutkielma "Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?", Hämeenlinna 1930). Arkkila vain myönteisesti selostaa Gummeruksen esitelmää (s. 133, 134). Kukaan evankelisista pastoreista ei ole sitä arvostellut eikä myöskään tarkemmin tutkinut näitä uskonpuhdistuksen kirkkoa koskevia peruskysymyksiä. Vasta 1975 on apulaisprofessori Tuomo Mannermaa esitelmässään "Gummeruksen teologian tulkinta kansankirkosta" (alkuaan moniste, sitten ilmestynyt Teol. Aikakauskirjassa 1976 n:o 2 s. 138-153) osoittanut joukon Gummeruksen esitelmän "perustavia virhekorostuksia" uskonpuhdistuksen ajan tapahtumista ym. arvosteltavaa. (Tila ei salli mielenkiintoisten yksityiskohdien esittämistä). Arkkila vain mainitsee esitelmän olemassaolon (s. 133 viite 43).

12 EVANKELISTEN PAPPIEN LOPPUSELVITYS JA ”KIRKKOTAISTELU”

Yhdistyksen johto oli turhaan koettanut valmistuttaa kirjasta, jossa tarkemmin perusteltaisiin sen vapaitten luterilaisten seurakuntien oikeutusta vastustava asenne ja samalla myös sen muuttunut suhtautuminen kansankirkkoon, kuten väitöskirjassa puhutaan esim. "kansankirkolliseksi muuttuneesta Evankeliumiyhdistyksestä" (s. 203). Vihdoin valmisteli pastori M. I. Kuusi näistä asioista alustuksen vuoden 1926 evankelisten pappien kokousta varten. Hän ei ollut oppitunnustukseltaan luterilainen eikä siis vastannut Yhdistyksen 3 §:n oppitunnustusedellytystä. Hän poikkesi jo vanhurskautusopissa evankelisten opista ja erosi oma-aloitteisesti Yhdistyksen palveluksesta 1930.

Kuusi oli ensin ollut vapaitten luterilaisten seurakuntien kannalla, mutta muuttui pian niiden tiukaksi vastustajaksi.

Alustuksessaan Kuusi kehitti aivan omalaatuisen käsityksen kirkollisista asioista. Hän toiselta puolen väheksyi seurakuntien järjestäytymistä kirkkokunnaksi. Hän tunnusti varsinaisesti vain uskovien näkymättömän yhteyden ilman Kristuksen kirkon selviä tunnusmerkkejä. Sellaista hurmahenkisesti hamuellaan hän kuitenkin toimi

missä vain kansankirkossa tai erilaisissa yhdistyksissä, jopa raittiusseurassa. Lopulta kansankirkon väljyys tarjosi hänelle parhaan toimintakentän. Alustuksessaan hän siis joutui puolustamaan laitostarkkoja, jonka oikeutusta hän ei tunnustanut. Niinpä hän päätyi odottamaan uskovien lopullista kokoontumista erilleen uskottomista. Hän tarkoitti tuhatvuotisen valtakunnan tuloa.

Yhdistys julkaisi alustuksen vähän korjattuna. Se on aivan epäluoterilainen, Kuusen oma käsitesotku. Vakavinta oli, että kaikki läsnä olleet evankeliset papit sen hyväksyivät ja johtavat pastorit sitä täysin kiittivät.

Väitöskirja vain lyhyesti selostaa alustusta (s. 137, 138) ja luonnehtii sitä pietistiseksi. Vielä Arkkila huomauttaa, että Kuusen ja Engströmin kirkkokäsityksissä on huomattava ero. Sen johdosta, että evankeliset papit sen hyväksyivät ja Yhdistys sen vielä julkaisi, Arkkila lausuu: "Mutta yhdessä eroliikettä torjuttaessa ei tähän keskinäiseen eroon (tarkoitus: erilaisuuteen) kiinnitetty huomiota." — Voidaanko enää hellävaraisemmin arvostella koko läsnä olleen papiston mitä onnettominta kannanottoa, joka vielä painetun kirjasen muodossa on pysyvä todiste heidän teologisesta kykenemättömyydestään tässä asiassa. (Katso alustuksen arvostelua Sana ja Tunnustus 1927 s. 5–, 53–, 1928 s. 22–).

Väitöskirjassa useammassa kohdassa todetaan, miten kirkkokysymyksen selvittely oli oleellisesti vaikeuttanut Yhdistyksen toimintaa. Seuraavanlaiset väliotsakkeet puhuvat puolestaan: "Kirkkotaistelu vaikeuttaa toimintaa" (s. 150). — Sama asia: "Amerikan yhteydet uhkaavat katketa" (s. 167). Lyhyesti vain mainitaan (s. 239): "1920-luvun kirkkotaistelu oli tuonut mukanaan lamakauden. Kahdeksan vuoden tauon jälkeen pidettiin (evankelisten pappien) kokous vuonna 1934." Se on tavaton todistus evankelisen suunnan teologisesta tilasta silloin.

13 KANSANKIRKOLLINEN NÄKÖALA VAIHTELEE

13.1 Käännne 1920-luvulla

On selviö, että Yhdistys aivan uudella tavalla alkoi suhtautua kansankirkkoon, kun se ehdottomasti vastusti tunnustuksellisia (vapaita) luterilaisia seurakuntia. Tämän väitöskirjakin toteaa (s. 200).

Kuitenkin K. W. Tamminen 1920-luvun keskivaiheilla vakuutti, ettei Yhdistys suhteessaan kansankirkkoon ollut muuttunut (s. 148). Kuitenkin Tamminen samalla myös myönsi, että "kirkon asennoituminen (Yhdistykseen) oli tullut myönteisemmäksi kirkkokriisin aikana" (s. 148 ja 195, vert. 234). Uudenlainen lähentyminen oli lemminpuolista (s. 149). Tätä vahvistaa erityisesti kaksi piispa Gummeruksen suorittamaa erikoispalvelusta Yhdistykselle. Hänet kutsuttiin 1928 uudelleen vihkimään lähetystehtävään lähetysseurakuntaa Vihtori Savolaisen (s. 188). Täten mitätöitiin Yhdistyksen itse suorittama hänen edellinen tähän tehtävään vihkimisensä. Yhdistys kutsui myös Gummeruksen suorittamaan korjatun ns. Luther-Kirkon vihkimisen Helsingissä 1931 (s. 189). — Samaa Yhdistyksen muutunutta asennetta kirkkoon osoittaa myös Tammisen tervehdysluonnos vuodelta 1930 vastanimitetylle arkkipiispa Lauri Ingmanille (s. 203). Siinä Tamminen lausuu toivomuksen, "että Herra Arkkipiispa ottaisi suosiolliseen huomioonsa liikkeemme, jonka silmämääränä on saada palvella ja olla siunaukseksi Suomen luterilaiselle kirkolle". Sen johdosta Arkkila lausuu: "Tätä sanamuotoa voi pitää paljastavana näytteenä kansankirkolliseksi muuttuneesta Evankeliumiyhdistyksestä." Se on oikea johtopäätös.

Koko 1920-luvun loppupuolisko antaa jatkuvia todisteita kansankirkon johtomiesten — myös prof. A. J. Pietilän muuttuneesta suhteesta Yhdistyksen hyväksi (s. 188–, 194–). Niinpä Arkkila vedoten Yhdistyksen asennoitumiseen vapaita seurakuntia vastaan toteaa, että "kirkon papisto alkoi vähitellen nähdä evankelisuuden kansankirkon tukiliikkeenä" (s. 195).

13.2 Lisääntynyttä Luther-tutkimusta

Varsinaisesti 1930-luvulla virisi runsaampaa Luther-tutkimusta yliopistoteologiien piirissä. Väitöskirja pitää sitä painavana todistuksena kansankirkon luterilaisuudesta (s. 229–237). Tämäkin tutkimus liikkui — kuten moderni teologia tekee — Lutherin käsitysten käsitelynä ja arvioimisena.

Esimerkki sellaisesta. Sitä ei ole väitöskirjassa.

Pastori A. E. Koskeniemi oli 1919 käynyt kuuntelemaan Ruotsin arkkipiispa Nathan Söderblomin luentoa Lutherin 2. uskonkappaleen selityksestä. Koskeniemi kertoi siitä: Söderblom oli selittänyt kaiken täsmälleen oikein, mutta sitten hän oli viimeisellä lauseellaan vetänyt viivan kaiken sanotun yli. Se lause oli kuulunut näin: "Tämä oli Lutherin käsitys." Tämä huomioonotettakoon seuraavassa.

Väitöskirja esittelee Luther-myönteisiä tutkijoita: Eino Sormunen, Yrjö J. E. Alanen, Erkki Kaila, Aleksi Lehtonen, osaksi Jaakko Gummerus (s. 229–). He kaikki tutkivat Lutheria samaan tapaan. Otan tähän vain yhden esimerkin. Prof., piispa Eino Sormunen lähetti lyseonopettajalleen K. A. Wegeliukselle omistuksella varustetun väitöskirjansa kappaleen: Jumalan armo I, Hki 1932. Siinä liikutaan tällaisin käsittein: "Paavalin armon käsitys" — "Paavalin teologia" (sen s. 116, 89). Tässä kohdassa on Wegelius merkinnyt laitaan: "Ei ole puhuttava Paavalin ym. apostolien teologiasta. Se profaneeraa (halventaa) Jumalan sanaa." Jne.

Mainittu Luther-tutkimus ei vaikuttanut yhtään mitään ko. teologien suhtautumiseen Raamattu-kysymykseen eikä siten myöskään merkinnyt mitään muutosta raamatunselitysoopin (eksegetiikan) alalla. Päinvastoin entinen teologinen suuntaus jatkoi vaikutustaan esteettömästi kuten ennenkin. Siitä kohta prof. Puukon todistus.

Jumala tuntee ja tuomitsee sydämen ajatuksetkin. Me pitäydymme teologien lausuntoihin ja asenteisiin. Todellista teologian muutosta emme noissa puitteissa tunne. Eihän Yhdistys voinut näitä teologeja kutsua jäsenikseenkään.

Itse asiassa koko tämä johtavien teologiien ja piispojen Luther-harrastuksen esilletuonti on turha, koska Yhdistyksen johto jo 1880-luvulta ja vielä voimakkaammin 1920-luvun alusta ilman mitään Luther-tutkimuksen renessanssia vannoutui kansankirkkoon ja nyt sitten pääasianaan vastusti uskollisesti luterilaisten seurakuntien koontumista.

13.3 Yhdistyksen vaikein asia suhteessa kansankirkkoon

Väitöskirja tunnustaa, että rukoushuoneasia "on vaikein ongelma sekä suhteessa kirkkoon että keskusorganisaatioon" (eli Yhdistykseen) (s. 87, ym., 248–253). Puhe siitä, että omat rukoushuoneet olisivat olleet "kaikinpuoliseksi tueksi luterilaiselle kirkolle" (s. 26 viite 32) on vuosikertomuksen kirjoittajan epätodellista, yksipuolista kaunomaalasta. Todellisuudessa rukoushuoneet rakennettiin evankelisten omasta toimesta ja monin vaikeuksin kuin evankelisten "kirkoiksi". Siitä todistaa Yhdistyksen satavuotisvaiheita kuvaava kunnallisneuvos Juho Kurki kirjoittaen näin:

"Joskin niiden (rukoushuoneiden) syntymiseen pääasiallisena kannustimena oli kokoontumispaikkojen tarve, oli hiljaisuudessa kytevänsä osatekijänä ajatus pystyttää 'oma kirkko', jossa voi vapaasti julistaa autuuttavaa evankeliumia" (Kotimatalla 1973 s. 30).

Väitöskirja vain yleisin sanoin viitteessä mainitsee tämän lausunnon (yllämainittu viite). On luonnollista, että kiinteistöä rahoitettaessa joskus ilmeni vaikeuksia, mutta se "vaikein asia" oli varsinkin maaseudulla yhdistyksen ja virallisen seurakunnan kannattajien keskinäiset, usein oppia ja tunnustusta koskevat suhteet. Vaikka väitöskirja osoittaa, että 1930-luvulla ko. tilanne jonkin verran helpottui, rukoushuoneasia silti pysyi ongelmana ja vaikeimpana käytännöllisenä kysymyksenä (s. 253). — Tähän on huomautettava, että itse asiassa omaisuuden yhdistyksen koko erillinen toiminta rukoushuoneineen on kirkollinen ongelma sellaisenaan ja osoittaa joko kirkon tai Yhdistyksen epäkelpoisuutta. Niin pitkälle ei väitöskirja ulota tutkimustaan.

13.4 Todellinen tilanne kansankirkossa

Koko väitöskirjan aiheen ajanjaksona jatkoi uusjumaluusoppi vaikutustaan — riippumatta Yhdistyksestä ja sen rukoushuoneista. Silloin oli toisten samanmielisten joukossa yliopiston opettajana ja professorina A. F. Puukko (virka-aika 1910–1945). Hän edusti jyrkkää "Raamatun kritiikkiä". Eläkkeelle siirtyessään hän antoi tämän tilanearvion:

"Minun aikanani on eksegetiikan opetuksessa ns. historiallinen suuntaus tullut yleiseksi, ja papisto on siihen aikaa myöten tottunut ja mukautunut. Mitään 'suurta' taistelua ei meillä tässä suhteessa ole ollut. — — Teologisen tiedekunnan suhde kirkkoon on jatkuvasti ollut läheinen ja luottavainen. Tuntuu pa siltä kuin se vain vuosi vuodelta vahvistunut..." (US 1945 n:o 130 17.5.).

Tämän mukaan uusjumaluusoppi on voittanut ja vahvistunut kautta kirkollisen rintaman.

Väitöskirjan lopulla esiintyy jälleen pieniä opillisia ristiriitoja evankelisten ja toisten kesken (s. 257–273). Kun opillisissa asioissa pääkohtana oli yhteinen kansankirkko — kaikesta huolimatta, jäivät kaikki opilliset selvitykset vain samanarvoisiksi puheenvuoroiksi. Kuten aina. Väitöskirja päättyykin siihen toteamukseen, että kirkon ja Yhdistyksen suhteeseen sisältyi tutkimuskauden päättyessä edelleen ongelmia. Organisaatiokysymyksissä säilyi jännitys Yhdistyksen itsenäisen työn ja seurakuntatyön välillä. Kaiken kaikkiaan kansankirkkoon suhtauduttiin myönteisesti. "Kirkko-opillisissa perusteluissaan Evankeliumiyhdistyksen päälinja edusti kansankirkollisluterilaista kirkkokäsitystä", kuten yllä. Kaikki nämä toteamukset viimeisellä sivulla (281). Viimeisessä lauseessa vielä mainitaan, että Yhdistys oli ehdottomasti luopunut tunnustuksellisten seurakuntien asiasta ("eroamisaikeista") ja päässyt "rakentavaan yhteistoimintaan" kansankirkossa.

Nämä tutkimuksen osoitukset ja tulokset eivät puoleltamme enää kaipaa mitään arvostelua. Ne ovat itse todistamassa sellaisen tilanteen ankeutta, ongelmallisuutta ja sekavuutta.

13.5 Pastori A. E. Koskenniemen asenne ja Yhdistyksen tulevaisuuden näkymä

Väitöskirjassa esitetään pastori A. E. Koskenniemen kirkollinen asenne alusta loppuun oikealla tavalla (s. 50, 53–59, 144–146, 223).

Hän oli alusta alkaen luterilaisen tunnustuksen mies — tiukasti ja kokonaan. Hän oli Yhdistyksen Ylioppilaskodin isäntänä (1916–1920) mitä vakavin luterilainen tukipylväs. Paimen-lehden toimittajana (1921–1923) hän uraa uurtavalla tavalla avasi tietä tunnustuksellisille (vapaille) luterilaisille seurakunnille Suomessa. Hän se oli, joka Evankelisten pappienliiton vuosikokouksessa 1922 esitti liiton sääntöjen tiukentamishdotuksen (sitä ei väitöskirjassa mainita), mikä ratkaisevasti johti evankelisten pappien kirkollisen ja tunnustuksellisen linjan erilleen menoon — kaikkine seurauksineen. Hän vaati tuhatvuotisopinkin kohdalla selvää ratkaisua (tätä ei väitöskirjassa mainita). Hän kieltäytyi 1923 Yhdistyksen johtokunnan jäsenyydestä. Kun hän henkilökohtaisista syistä ei liittynyt tunnustuksellisten seurakuntien tielle, hän ei yhtynyt Yhdistyksen johdon kannanottoihin niitä vastaan, vaan pysyi periaatteellisesti niiden asenteen ymmärtäjänä. Hän eristäytyi Lutherin teosten ja Tunnustuskirjojen suomentamiseen ja siinä sivussa oli tukemassa evankelisten opiskelijoiden toimintaa.

Pastori Koskenniemi näki Yhdistyksen tilanteen varsin synkkänä jo 1920-luvun keskivaiheilla. Hän tuomitsi Engströmin lausumat siitä, että kansankirkon virallinen oppitunnustus riittäisi, vaikka siellä saadaan opettaa toisinkin. Hän kirjoitti silloin ystävilleen, että evankelinen liike tulee sen mukaisesti häviämään tai muuttumaan tai että se olisi "poispyyhkäisty" parissa vuosikymmenessä, mikäli sama suuntaus jatkuisi (väitöskirjan s. 145, 146 — tarkat viitteetkin).

Tuomion syynä oli varsinaisesti se, "että Evankeliumiyhdistys oli puolustanut väärän saarnan kuulemista".

Tässä sopii meidän mainita, että silloinen kirkkoherra, myöhemmin piispa Eero Lehtinen Yhdistyksen vuosijuhlapuheessa 1947 esitti kirkon olemuksen prof. Eino Sormusen tavalla ja lausui:

"Jos kehitys kulkee jatkuvasti tähän suuntaan (kirkko ja sen hiippakuntahallitukset ja seurakunnat olivat ottaneet hoidakseen tehtäviä, joita ennen yhdistykset ovat suorittaneet), niin jääkö yhdistyksille enää kirkossamme jonkun ajan kuluttua mitään tehtävää?" Vastauksena hän sanoi, että niiden merkitys vähenee ja ne voivat toimia kirkon ja sen seurakuntien palvelijoina. (Kotimaa 1947 n:ot 47, 51).

Samassa puheessa Lehtinen on myös tyytyväinen kirkon johtaviin henkilöihin ja teologiseen tiedekuntaan. — Tämä puhe pidettiin siis noin 20 vuotta sen jälkeen, kun pastori Koskenniemi oli nuo vakavat huomionsa lausunut.

Tilanpuutteen tähden ei tässä ole voitu käsitellä esim. vapaiden maallikkojen seurakuntia, Kansalliskirkkoa, Suomi-Synodia ja USA:n Evankeliumiyhdistyksen vaiheita. Samoin jää käsittelemättä vuoden 1933 kirkolliskokouksen asia, kansalliset kysymykset ja pastori, teol.tri Erkki Penttisen asenne.

14 PÄÄTÖSSANA

Väitöstilaisuudessa oli luentosali täysin kansoitettu. Yhdistyksen johtaja, dosentti Lauri Koskenniemi oli vastaväittäjänä asiallinen ja tarkka. Väitöskirjan puolustaja eli väittelijä Reijo Arkkila hallitsi hyvin tutkimuksensa asiat. Hänen alkajaisluentonsa — *lectio prae-cursoria*, jonka aiheena oli: "Tunnustuskirkollisuus luo kansankirkkoon elävän jännityksen", olisi myös käsiteltävä — erikseen.

Väittäjäispäivällisillä jouduin vuorollani pitämään vastauspuheen Reijo Arkkilalle. Johdantosanojen jälkeen lausuin väitöskirjan aiheesta, sen tutkimuksesta ja meidän asenteestamme siihen seuraavaa:

"Olet suorittanut korkeimman akateemisen opinnäytteen Evankeliumiyhdistyksen suhteesta Suomen kirkkoon vars. aikarajoituksin 1917–1939. Olet tällä aiheella poikennut Evankelisen liikkeen tähänastisesta historiankirjoituksesta, joka on pysytellyt sen yleisissä vaiheissa. Nyt olet käsitellyt pääasiallisesti yhtä erikoiskysymystä eikä tutkimuksen otsikko puhu Evankelisesta liikkeestä, vaan Evankeliumiyhdistyksestä.

Evankelisen liikkeen vaiheissa on ollut varsinaisesti vain kaksi huomattavaa murroskautta. Ensimmäinen tunnetaan Härmän kokouksena ja toinen tapahtui evankelisen suunnan tunnustuksellisen linjan kokoontuessa omina täysivaltaisina seurakuntina. Tämä oli johdonmukaista jatkoa Härmän kokouksesta johtuneelle evankelisen suunnan eristäytymiselle. Tässä koettelemuksessa Yhdistykseen edelleen pitäytynyt evankelisen suunnan kirkollinen linja mursi lopullisesti tuon kirkollisen eristäytymisen ja sulautui kansankirkon koko toimintaan — tosin edelleen sen suuntaliikkeenä.

*Koetinkivenä kirkollisen yhteisyyden ja toiminnan asioissa luterilaisten kesken pitäisi olla Kristuksen kirkon tunnusmerkkien (*notae ecclesiae Christi*) soveltaminen "rechte" (oikein) — "rein", (puhtaasti) (Augsburgin tunnustus VII) koko kirkollisessa kentässä. Samoin tämän tutkimuksen kohdalla.*

Olet nyt kartoittanut evankelisen suunnan eli siis Evankeliumiyhdistyksen toisen murroskauden ja sen jälkeistäkin vaihetta.

Olen voinut todeta, että olet tutkimustyössäsi vilpittömästi pyrkinyt tapahtumien yhä todellisempaan esittämiseen. Olet tässä vakavassa mielessä tehnyt paljon työtä ja — kuten asiaan kuuluu — vaivaa nähnyt — olet käynyt valtameren tuolla puolellakin. — Olen aina mielelläni vastaanottanut puhelinsoittosi ja mielelläni avannut kirjeesi sekä samoin ottanut Sinut vastaan kodissani pitkiinkin selvityksiin.

Tutkimuksesi on nyt valmis ja tiedekuntatasolla arvolliseksi punnittu. Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko on tässä arvostelun varsinainen kohde. Saanen omalta osaltani muualla osallistua sen arviointiin, niin kuin klassillinen asenne on ilmaistu tällä tavalla: Reijo Arkkila amicus meus, magis autern amicus veritas (= R .A. on ystäväni, läheisempi ystävä on kuitenkin totuudenmukaisuus). Joka tapauksessa väitöskirjasi on osaltaan oleva laajamittaisena pohjana saman vaiheen jatkuville tutkimuksille — suoritti niitä kuka tahansa.

Meidän molempien tutkimukset liikkuvat osaksi samalla kentällä, mutta eri linjoja seuraten. Kuitenkin ahkeruimme siinäkin päästäksemme taistelevasta seurakunnasta — Jumalan armosta — samaan riemuitsevaan seurakuntaan.

Tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien ja vastaavan kirkkomme vaiheiden tutkimuksen ääreltä ojennan käteni Sinulle, tutkijatoverilleni, joka olet ansainnut teologian tohtorin arvon."

Puheenikin osoittaa, että Arkkila on vakavasti ja perusteellisesti syventynyt tutkimukseensa. Eri asia on, että hän on seurannut kansankirkon epäselviä viittamerkkejä, kun me taas olemme kokoontuneet Kristuksen kirkon tunnusmerkkien mukaisesti.

Olen tämän tutkimusarvosteluni kautta suorittanut pääosan puheessani lupaamastani väitöskirjan arvioinnista.

Hämeenlinnassa maaliskuun 19 p:nä 1976

A. Aijal Uppala

OTTEITA

kirjasta, sen alusta s. 9–19, ja lopusta s. 334–335:

XI

Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät

Suomen Tunnustukselliset Luterilaiset Seurakunnat
Taustaa ja syntyvaiheita

kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

ISBN 951-9318-05-4
Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1976

SISÄLLYS

Tutkimuksen pääkohdat	423
Lukijalle	423
OTE tekijän esipuheesta	424
1 KRISTILLINEN KIRKKO OLEMUKSELTAAN JA	
MAAILMASSA TOIMIVANA	426
1.1 Kristuksen kirkko – Jumalan valtakunta	426
1.2 Kristuksen kirkko toimii maailmassa.....	427
1.2.1 Kristillisen kirkon tunnusmerkit.....	427
1.2.2 Paikallisseurakunnat ja kirkkokunnat	429
1.2.3 Kristuksen kirkon ja paikallisseurakuntien suhde	429
1.3 Hyvä Paimen kokoaa lampaansa	430
2 KRISTILLISEN KIRKON VAIHEITA	432
2.1 Varhainen tausta	432
2.1.1 Alkuajat	432
2.1.2 Israelin kirkko.....	432
2.1.3 Apostoliset seurakunnat.....	433
2.1.4 Valtiokirkko, paavikirkko.....	434
2.1.5 Luterilainen uskonpuhdistus.....	435
2.2 Luterilainen kirkko aitona	438
2.2.1 Määritelmä ja oikeutus Saksassa	438
2.2.2 Uskonpuhdistus Suomessa	438
2.2.3 Luterilaisen kirkon puhdasoppisuus	439
2.2.4 Puhdasoppisuuden aika Suomessa.....	440
2.3 Luterilainen kirkko rappeutuu	440
2.3.1 Pietismin, valistuksen ja järkeisopin aika	
lähinnä Saksassa (1680 – 1800)	440
2.3.2 Samat suuntaukset ilmenevät Suomessakin.....	441
2.3.3 Euroopan luterilaiset herätysliikkeet 1800-luv. alkup.	442
2.4 Tunnustuksellisia (vapaita) luterilaisia seurakuntia	
syntyy ja toimii muissa maissa	443
2.4.1 Yleisiä näkökohtia	443
2.4.2 Tunnustuksellisia luterilaisia kirkkoja	444
TUTKIMUKSEN PÄÄTÖSSANA	446

Tutkimuksen pääkohdat

1. Kristillinen kirkko olemukseltaan ja maailmassa toimivana
 2. Kristillisen kirkon vaiheita
 3. Tunnustuksellinen luterilaisuus Suomessa 1844-1920
 4. Kansankirkon perusteet ja yhdistystoiminta
 5. Osa evankelistä liikettä suuntautuu tunnustukselliseen luterilaiseen seurakunnallisuuteen
 6. Määrätietoista toimintaa kokoontumista varten tunnustuksellisina luterilaisina seurakuntina
 7. Tunnustuksellisten seurakuntien tielle lähdettiin
 8. Syntyy tunnustuksellisia seurakuntia
 9. Vapaiden maallikkosaarnaajien seurakunnat
 10. Yhdistyksen ja kansankirkon loppuselvitykset
- Lähteet ja hakemistot

Lukijalle

Uppalan tutkimuksen kantava ajatus on tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien olemassaolon oikeutus ja kristittyjen velvoitus kokoontumaan seurakuntina. Uppala palaa tässä tutkimuksessa kuten muissakin kirjoituksissaan Tunnustuskirjoissa lausuttuihin peruskohtiin, kuten: *"Sillä tietäähän, Jumalan kiitos, seitsenvuotias lapsi, mikä seurakunta on, nimittäin pyhät uskovaiset ja ne karitsaiset, jotka kuulevat Paimenensa äänen. Näinhän lapset rukoilevat: "Minä uskon pyhän kristillisen seurakunnan." "Tämä pyhyys ei ole kuorivii-toissa, paljaslaissa, pitkissä kauhtanoissa ja muissa heidän ohi pyhän Raamatun keksimissään seremonioissa, vaan Jumalan sanassa ja oikeassa uskossa."* (Schmalkaldenin uskonkohdat, seurakunta) *"Kristillisen seurakunnan todelliseksi yhteydeksi näet riittää se, että siinä evankeliumi yksimielisesti, puhtaan käsityksen mukaisesti saarnataan ja sakramentit Jumalan sanan mukaisesti jaetaan."* (Augsburgin tunnustus, VII kohta)

Kirja käsittää kaikkiaan 374 isokokoista sivua tiivistä tekstiä.

OTE tekijän esipuheesta

Lukijalle

Suomen tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat ovat syntyneet yli 50 vuotta sitten. Niillä tarkoitetaan sellaisia seurakuntia, jotka ovat kokoontuneet ja toimivat yhteisen uskon, opin ja tunnustuksen perusteella. Sellaiset seurakunnat ja kirkot ovat ennen käyttäneet nimessään laatusanaa vapaa. Se on lähinnä tarkoittanut valtiovallasta vapaata kirkollista toimintaa.

Perinteisten kansankirkkojen jäsenten on vaikeata käsittää tunnustuksellisten seurakuntien oikeutusta ja niiden syntymisen tarpeellisuutta. Myös näiden seurakuntien jäsenet tarvitsevat tietoa niiden vaiheista — sitä enemmän, mitä kauemmaksi menneisyyteen tällaiset tapahtumat ovat jääneet. Tunnustuksellisissa seurakunnissa on jo mukana kolmas ja neljäs sukupolvi. [1970-luvulla]

Olen saanut henkilökohtaisesti seurata näitä tapahtumia. Kirjallisiin lähdetietoihin kuuluu myös oma laaja kirjeenvaihtoni toimintaan osallistuneiden henkilöiden kanssa ja niihin liittyvät mukana olleiden haastattelut.

Tunnustukselliset luterilaiset kirkot ulkomailla tulivat siihen aikaan tunnetuiksi täällä aivan uudella tavalla. On siis aiheellista esitellä niitäkin, vaikka niillä seurakuntiemme syntyvaiheissa oli pelkästään luterilaisen opin edustajan asema sekä teologiassa että toiminnassa.

Seurakunnat, joilla oli yhtenäiset syntyvaiheet, jakaantuivat toimintansa alkuaikoina kahteen ryhmään: luterilaista oppia tunnustaviin ja pastori Pätälän oppiin pitäytyviin. Ne järjestyivät myöhemmin Suomen Vapaaksi Ev. -Lut. Kirkoksi ja Suomen Vapaaksi Ev. -Lut. Seurakuntaliitoksi.

Samoihin aikoihin syntyi vapaiden maallikkosaarnaajien piirissä myös luterilaisia vapaaseurakuntia, joitten muodostuminen ja toiminta eivät varsinaisesti liity yllämainittujen seurakuntien vaiheisiin. Seuraamme näiden seurakuntien syntymistä ja vaiheita niiden toiminnan päättymiseen asti.

Tutkimustyötä olen voinut suorittaa pitkän ajan kuluessa vain säsäyksittäin — alkaen vuodesta 1949. Seurakuntien syntyvaiheiden kuvausten luonnokset olen vielä täsmentänyt mikäli mahdollista seurakunnissa paikan päällä asianomaisten kanssa.

Viime aikoina on Evankeliumiyhdistyksen julkaisuissa paljonkin käsitelty tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntiemme esi- ja syntyvaiheita. Tähän mennessä on Yhdistyksen kustantamina ilmestynyt kaksi erillistä tutkimusta niistä. Esitän vastaavia asioita arvostelematta tässä yhteydessä ko. tutkimuksia.

Jumala on armossaan johdattanut meidät sanallaan täällä Suomeksiakin tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin ja on antanut meidän löytää muuallakin maailmassa vastaavia seurakuntia ja kirkkoja. Kyseessä ei ole toimintamuotojen historiaa, vaan luterilaisen uskon ja opin tunnustamista henkilökohtaisesti, seurakuntina ja kirkkoina. Kuta enemmän on siinä ollut ristinalaisuutta ja harvalukuisuutta tai yksinäisyyttä, sitä suuremmalla rakkaudella olen sitä kaivanut esiin ja siitä kertonut.

Kirkollisen tilanteen yleisessä sekavuudessa on lohdutuksenamme tietoisuus siitä, että Herralla on omiansa muuallakin kuin meidän keskuudessamme. Kuitenkin on tietoisten kristittyjen pysyttävä niissä, uskon, opin ja tunnustuksen rajoissa, jotka Jumala on sanassaan asettanut seurakunnalleen täällä maailmassa. Seurakunnan asia on Jumalan eikä ihmisten.

Hämeenlinnassa maaliskuulla 1976

A. Aijal Uppala

1 KRISTILLINEN KIRKKO OLEMUKSELTAAN JA MAAILMASSA TOIMIVANA

Kun tutkimus käsittelee kirkollisia asioita ja vaiheita, on aiheellista jo alussa selvittää muutamia kirkkokysymyksen peruskohtia.

1.1 Kristuksen kirkko — Jumalan valtakunta

"Minä uskon – – yhden, pyhän, kristillisen seurakunnan, pyhien ihmisten yhteyden..." (3. uskonkappale).

Jumala on armossaan etsinyt syntistä ihmiskuntaa lähettämällä sille ajan täytyessä Vapahtajan, joka oman sijaistyönsä ja -kärsimisensä kautta sovitti koko syntiin langenneen ja tuomionalaisen ihmissuvun Jumalan kanssa. Sen tehtyään hän astui ylös taivaaseen ja kokoaa nyt maan päällä viimeiseen päivään saakka ihmisiä uskomaan tähän lunastukseen. Se tapahtuu Jumalan sanan kautta. Näin kokoontuva Kristukseen uskova joukko on hänen omiensa yhteys, kristikunta, pyhä kristillinen seurakunta eli Jumalan valtakunta. Lyhyesti sanoen: **Kristityt ovat kirkko.**

Tätä opettaa ja julistaa Jumala sanassaan mm. näin: *"Niin ette (Kristukseen uskovat) siis enää ole vieraita ettekä muukalaisia, vaan te olette pyhien kansalaisia ja Jumalan perhettä, apostolien ja profeettain perustukselle rakennettuja, kulmakivenä itse Jeesus Kristus..."* (Ef. 2:19,20). Kristukseen uskovista käytetään Jumalan sanassa seuraavia nimityksiä: *"Jumalan perhe"*, *"yksi lauma"*, *"minun seurakuntani"*, *"pyhä temppeli Herrassa"*, *"Jumalan asumus Hengessä"*, *"Jumalan huone — Jumalan seurakunta"*, *"Kristuksen ruumis, hänen täyteytensä"*, *"Jumalan lapset"* jne. — Kaikki tällaiset nimitykset kuvaavat Kristukseen todella uskovia ihmisiä eli kristillistä kirkkoa sanan varsinaisessa merkityksessä.

Samoin opetetaan myös luterilaisissa Tunnustuskirjoissa. Augsburgin tunnustuksessa sanotaan: *"– – seurakunta on varsinaisesti pyhään ihmisten ja oikein uskovien joukko"* (VII ja VIII uskonkohta). Smalkaldenin uskonkappaleista luemme vielä nämä tunnetut sanat: *"Sillä (Jumalan kiitos) seitsenvuotinen poika tietää näinä aikoina, mitä seurakunta on, nimittäin uskovaiset, pyhät lampaat, jotka kuulevat paimenensa äänen. Sillä näin lapset rukoilevat: Minä uskon yhden, yleisen eli kristillisen seurakunnan. Tämä pyhyys – – osoitetaan – – Jumalan sanassa ja oikeassa uskossa"* (XII opinkohta).

Samalla tavalla myös Olaus Swebilius määrittelee katekismusse-lityksessään kristillisen kirkon: *"72. Mitä seurakunnalla ymmärretään? Vastaus: Ei se ole itse huone ja rakennus, jota me kirkoksi kutsumme – – mutta sillä ymmärretään kansaa, joka tunnustaa uskoa Kristukseen."*

Kristuksen kirkko on olemukseltaan tässä maailmassa näkymätön, yksin Jumala näkee todellisen uskon. Niin myös Vapahtaja sanoi maallisia tavoittaville juutalaisille: *"Ei Jumalan valtakunta tule nähtävällä tavalla eikä voida sanoa: 'Katso täällä se on', tahi: 'Tuolla', sillä katso, Jumalan valtakunta on sisällisesti teissä."* (Luuk. 17:20,21).

Kristuksen seurakunta on voittamaton (Matt. 16:18), ja Herra on omiensa kanssa joka päivä maailman loppuun asti (Matt. 28:20).

1.2 Kristuksen kirkko toimii maailmassa

Vaikka siis kristillinen kirkko sanan varsinaisessa merkityksessä on näkymätön, se on kuitenkin maailmassa havaittavissa ja toimii. Se tapahtuu sen omien tunnusmerkkien perusteella.

1.2.1 Kristillisen kirkon tunnusmerkit

Jumalan valtakunta toimii maailmassa kristityille annetun Jumalan sanan kautta. Vaikka Kristuksen kirkko on täällä maailmassa olemukseltaan näkymätön, se on kuitenkin tunnettavissa niiden väli-neiden käytöstä, joiden kautta kristillinen usko syntyy ja säilyy. Nämä armonvälineet ovat Jumalan sana ja siihen perustuvat pyhät sak-

ramentit. Ne ovat Kristuksen kirkon tunnusmerkit (notae ecclesiae Christi). Niiden oikea käyttö osoittaa, missä tämä kirkko on maailmassa olemassa ja toimii.

Vapahtaja lausui ylimmäispapillisessa rukouksessaan: "Minä olen antanut heille (uskoville) Sinun sanasi. – – Pyhitä heidät totuudessa; sinun sanasi on totuus" (Joh. 17:14,17). Hän lausuu tämän sanan vaikutuksesta: "Näin on Jumalan valtakunta kuin jos mies kylvää siemenen maahan; ja hän nukkuu, ja hän nousee, öin ja päivin; ja siemen orastaa ja kasvaa, hän ei itse tiedä, miten", Mark. 4:26,27. Juuri sitä ennen (jae 14) hän selittää, mitä tuo siemen on: "Kylväjä kylvää sanan." Vieläpä sanotaan uskoon tulleista, että he "ovat uudestisyntyneet, ei katoavasta vaan katoamattomasta siemenestä, Jumalan elävän ja pysyvän sanan kautta" (1 Piet. 1:23; vrt. Jes. 55:10,11).

Jumalan sanan vaikutus toteutuu samoin myös pyhien sakramenttien kautta. Pyhästä kasteesta sanoo apostoli: "Sillä me olemme kaikki yhdessä Hengessä kastetut yhdeksi ruumiiksi" (1 Kor. 12:13a), ja vielä: "Sillä kaikki te, jotka olette Kristukseen kastetut, olette Kristuksen päällenne pukeneet" (Gal. 3:27). Ja Herran ehtoollisesta hän lausuu: "Siunauksen malja, jonka me siunaamme, eikä se ole osallisuus Kristuksen vereen? Se leipä, jonka murramme, eikä se ole osallisuus Kristuksen ruumiiseen? Koska leipä on yksi, niin me monet olemme yksi ruumis; sillä me olemme kaikki tuosta yhdestä leivästä osalliset" (1 Kor. 10:16,17).

Niinpä Augsburgin tunnustuksessa sanotaan kristillisen kirkon tunnusmerkeistä: *"Seurakunta on pyhään ihmisten yhdyskunta, jossa evankeliumi oikein opetetaan ja sakramentit oikein hoidetaan."*

Puolustuksessa sanotaan: *"Tämä seurakunta on varsinaisesti sydämissä uskon ja Pyhän Hengen osallisuus (societas), jolla kuitenkin on ulkonaiset tunnusmerkkinsä, nimittäin puhdas evankeliumin oppi ja sakramenttien Kristuksen evankeliumin mukainen, hoidanto"* (Müller s. 40 VII § 1 ja 152 VII § 5).

1.2.2 Paikallisseurakunnat ja kirkkokunnat

Siellä siis, missä armonvälineet, Kristuksen kirkon tunnusmerkeinä, ovat oikein käytössä, on Kristuksen kirkko maailmassa tavattavissa — yleisyydessään ja myös paikallisesti todettavissa. Uskonyhteys voidaan todeta vain näiden tunnusmerkkien perusteella.

Jumalan tahto on, että kristityt oikein ja kaikinpuolisesti käyttävät armonvälineitä. Se tapahtuu Jumalan tahtomalla tavalla paikallisseurakunnissa.

Yleiskirkon eli kirkkokunnan ("kirkko") järjestäminen on seurakuntien vapaan harkinnan varassa, kunhan tämä yhteistoiminta toteutuu seurakuntien perusteiden mukaan eli *"jos ne muutoin opissa ja kaikissa sen eri kohdissa ja myös sakramentin oikeassa käytössä keskenään ovat yksimieliset"* (Yksimielisyyden ohje, Täydellinen selitys X § 31).

Apostolisena aikana ei seurakuntien kesken ollut järjestäytynyttä kirkkokuntaa, joka on vain uskonveljellisten seurakuntien yhteinen, vapaasti järjestäytynyt elin, joka sovitulla tavalla palvelee niiden toimintaa.

Laitoskirkkojen opillisen rikkinäisyyden johdosta syntyneitä suuntaliikkeitä ja niiden yhdistyksiä ei Uuden testamentin kirkko tunne.

1.2.3 Kristuksen kirkon ja paikallisseurakuntien suhde

Kristuksen kirkko ja paikallisseurakunnat ovat perusteiltaan samanlaatuisia ("von derselben Beschaffenheit" — "eiusdem rationis", F. Pieper), se on: niihin kuuluvat Kristukseen uskovat. Erilaisuutta on vain siinä, että paikallisseurakunnissa ja vastaavissa kirkoissa yhteinen usko todetaan armonvälineiden käytön perusteella. Koska niitä epäuskoisetkin voivat ulkonaisesti käyttää, voi paikallisseurakunnissa olla ja on myös ulkokullattuja.

Perinteelliset nykyaikaiset kansan- eli laitoskirkot koostuvat aivan toisella tavalla. Ne tahtovat pitää mahdollisimman paljon kansaa piirissään. Siitä johtuen vallitsee niiden toiminnassa opin ja tunnustuksen asioissa erilaisten oppien ja käsitysten vapaus.

Paikallisseurakuntien ja kirkkokuntien oikeana tuntomerkkinä ei ole pelkästään aikanaan määrätty oppitunnustussäädös kirkkolaissa tms. Olennaista on, julistetaanko niissä jatkuvasti Jumalan sanan op-pi puhtaana yksimielisesti ja hoidetaanko pyhät sakramentit oikein.

Jumalan sanan mukaan seurakunnissa ja kirkkokunnissa ei saa sallia toisin opetettavan. Jos opilliset epäkohdat jatkuvat, pakenevat uskolliset lampaat vierasten ääntä ja kokoontuvat taas Jumalan sanan puhtaan opin yhteyteen.

Jos kristityt tietämättömyydestä tms. syystä eivät eroa toisinopet-tavista seurakunnista tai kirkkokunnista, ei se sinänsä merkitse hei-dän joutumistaan pois Kristuksen kirkon yhteydestä. Mutta Jumalan tahto ei ole, että hänen lampaansa kuuntelisivat vierasten ääntä. Tie-toiset kristityt eivät voi sellaiseen neuvoa eivätkä he voi sellaiseen osallistua.

Luther määrittelee kirkon mm. tällä tavalla: "Kirkkoa ei saa ar-vostella sen mukaan, saako se elää rauhassa, vaan sanan ja sakra-menttien perusteella. Sillä missä näet pienenkin lauman, jolla on sana ja sakramentit väärentämättöminä, siinä on (Kristuksen) kirkko, kun vain saarnatuoli ja kastemalja on puhdas."²⁶⁷⁾

Näin toimii Kristuksen kirkko maailmassa.

1.3 Hyvä Paimen kokoaa lampaansa

Viitaan tutkimuksemme tunnuslauseeseen: "Minä olen se hyvä paimen. Hyvä paimen antaa henkensä lammasten edestä" (Joh. 10:11). Näin kuvaa Vapahtaja meille lunastustyötään. Evankeliumin sanoma oli julistettava kaikille luoduille. Tällä äänellensä Hyvä Pai-men kutsuu ja johdattaa uskovaisensa kaikista kansoista yhdeksi laumaksi, jonka paimen hän itse on.

Täällä maailmassa uhkaa Kristuksen lampaita suuret vaarat ja viettelykset. Mutta Hyvä Paimen johtaa täälläkin laumaansa, ja lam-paat seuraavat häntä. "Ja laskettuaan kaikki omansa ulos hän kulkee

²⁶⁷⁾ Lutherin 2. saarna (Mt. 24) W² VII 1283. Vrt. Kokys. s.91.

niiden edellä, ja lampaat seuraavat häntä, sillä ne tuntevat hänen äänensä" (Joh. 10:4). Tämä Hyvän Paimenen ääni kuuluu meille Jumalan sanasta. Sitä todistaa veli veljelleen, sisar sisarelleen. Sitä julistavat jumalallisella velvoituksella seurakunnan kutsumat sananpalvelijat. "Joka kuulee teitä, se kuulee minua, ja joka hylkää teidät, hylkää minut" (Luuk. 10:16). Kristillisessä seurakunnassa ei ole lupa puhua mitään muuta kuin Jumalan omaa sanaa: "Jos joku puhuu (seurakunnassa), puhukoon niin kuin Jumalan sanoja" (1 Piet. 4:11). Eihän muuten voikaan olla, kun Kristukseen uskovat ovat hänen seurakuntansa, ja hän itse sanallaan heitä johdattaa.

Täällä maailmassa vaanii vihollinen juuri näitä Kristuksen lauman lampaita. Hän tahtoo eksyttää heitä siitä pois. Hän saattaa käyttää hyvän paimenen sanoja, mutta opettaa silti omia vietteleviä oppejaan. Jos Kristuksen lauman lampaat huomaavat, että heidän korviinsa kuulunut paimenen ääni ei ollutkaan puhdasta Jumalan sanan opetusta, he kavahtavat sitä. Sillä "vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä" (Joh. 10:5). Kun lampaat näin tekevät ja säilyttävät keskuudessaan Jumalan sanan puhtaan, he saavat nauttia Hyvän Paimenen johdatusta perille näkemiseen saakka.

Hyvä Paimen johtaa lampaitansa tänä päivänä samoin kuin ennenkin. Kristukseen uskova lammasmaa on jatkuvasti täällä maailmassa taisteleva seurakunta. Aika ei muuta tien suuntaa eikä avarra sen ajallista ahtautta. Mutta Herran omilla on voiton lupaus: "Minun lampaani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne, ja ne seuraavat minua. Ja minä annan heille iankaikkisen elämän, ja he eivät ikinä huku, eikä kukaan ryöstä heitä minun kädestäni" (Joh. 10:27,28).

Lähdemme nyt tutkimaan Kristuksen lampaiden polkuja, jotka ovat tämän elämän aikakirjoihin muodostuneet heidän seuratessaan Hyvän Paimenen ääntä. Siirrymme nopeasti kuin lentäen aikakaudesta toiseen, kunnes pysähdymme yksityiskohtaisemmin tarkastelemaan niitä jälkiä, jotka johdattavat meidät Suomen tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin.

2 KRISTILLISEN KIRKON VAIHEITA

2.1 Varhainen tausta

2.1.1 Alkuajat

Jo ennen vedenpaisumusta Jumalan lapset toimivat uskonsa asi-oissa erillään muista. He saarnasivat Jumalan nimeä ja olivat Jumalan lupausten varassa odottamassa Vapahtajaa. Näin he harjoittivat oikeata jumalanpalvelusta yhteisen uskon ja tunnustuksen merkeissä. Hurskaat toimivat siis tunnustuksellisena kirkkona. Se oli sangen pieni verrattuna tuhotulvassa tuomittuun maailmaan.

2.1.2 Israelin kirkko

Vedenpaisumuksen jälkeen vain Aabraham seuralaisineen edustaa oikeata kirkkoa. Tämä perhe ja siihen liittyneet kasvoivat sitten suureksi kansaksi, jonka Jumala erityisin tavoin otti omakseen. Vaikka tämä tapahtui ainoalaatuisen **lakiliiton** muodossa, Israelin kirkko oli samalla oikea tunnustuksellinen kirkko. Luvattua Messias-ta monin ulkonaisin toimituksin kuvaava jumalanpalvelus kaikkine yksityiskohtaisine määräyksineen oli määrätty koko kansalle. Vääriä opettajia ja jumalanpalvelusmääräyksiä rikkovia kohtasi kuolemanrangaistus. Ainoa oikea jumalanpalvelus oli silloin sidottu aikaan, paikkaan ja määrättyihin ulkonaisiin säädöksiin. Se oli osana Israelin valtion silloisessa hallintajärjestelmässä (teokratia), jossa Jumala välittömästi oli hallitusvallan omistaja ja määrääjä.

Kun suurin osa kansaa ja sen opettajia osallistui tähän jumalanpalvelukseen vain ulkonaisesti ja sydämeltään toismielisinä, he rikkoivat Jumalaa vastaan niin ankarasti, että hän aikanaan rankaisi kansaansa hajottamalla sen muitten kansojen joukkoon. Heidän uppiniskaisuutensa oli synty Israelin lakiliittoista tunnustuksellista kirkkoa vastaan eikä sitä lievittänyt se, että koko Israelin kansa kuului tähän kirkkoon.

Aikaan ja erityisiin tapoihin sidottu Israelin kirkko oli kuitenkin tarkoitettu vain Uuden liiton alkuun saakka. Silloin se oli loppuva kaikkinen ulkonaisine järjestyksineen, Hebr. 8:8.

Israelin hallitusjärjestelmä ja siihen liittynyt kirkkomuoto ei sovellu siirrettäväksi Uuden liiton aikaan, koska tässä liitossa toimitaan vain "hengessä ja totuudessa". Niinpä apostoli Paavali Israelille annetuista jumalanpalvelusmenoista sanoo, että koko tämä laki oli "vain tulevaisten varjo, mutta ruumis on Kristuksen" (Kol. 2:17). Kun itse todellisuus, Herra Kristus, oli tullut ja oli täyttänyt lunastustyönsä, varjo oli sen jälkeen turha ja poistui. Tähän perustuu Hebrealaiskirjeen kirjoittajan kehoitus: *"Niin menkäämme siis hänen tykönsä 'ulkopuolelle leirin', hänen pilkkaansa kantaen"* (Hebr. 13:13).

2.1.3 Apostoliset seurakunnat

Siirtyminen Vanhan liiton kirkosta Uuden liiton aivan toisenlaatuiseen jumalanpalvelukseen ja apostolisiin seurakuntiin nostatti ankaran taistelun. Vanhan liiton kirkolla oli ollut perustuksenaan jumallallinen säädös. Ne, jotka — Kristuksesta välittämättä — tahtoivat pysyä vanhassa, totutussa, ulkonaisessa hurskaudessa, vastustivat ja vereen asti vainosivat sanomaa Kristuksesta ja niitä jotka kokoontuivat Kristukseen tunnustautuvana seurakuntana. Stefanus kivitettiin sen tähden, että hän julisti ulkonaisen temppelihurskauden mitättömäksi varjomenoksi. Apostolien saarna pakanoille, että hekin uskon kautta, ilman Mooseksen lakia, pelastuvat, oli lakiliittoon pitäytyville juutalaisille kauhistus. Ulkonaisesti katsoen oli juutalaisten vanha ja juhlallinen kirkollisuus kuin asumista hyvin hoidetussa puutarhassa ja ylen vahvassa kaupungissa verrattuna vaatimattomiin, pieniin, kodeissakin kokoontuviin apostolisiin seurakuntiin, joihin pitäytyminen oli kuin metsässä tai pellolla yksin asumista (Luther).²⁶⁸⁾ Oli kysymys siitä, mikä todella oli oikea Jumalan kansa, kristillinen kirkko ja oikea jumalanpalvelus. Sama kysymys on esillä tänäkin päivänä — nyt vain eri muodossa.

²⁶⁸⁾ W² XIV 1155 (Miika 7:14) ja W² V 984– (Ps. 110:3), vrt. Kokys. s. 70.

Apostoliset seurakunnat olivat ja pysyivät tunnustuksellisena kirkkona. Niiden jäseniä olivat ne, joihin sopivat Jumalan seurakunnan tunnusmerkit (Apt. 2:41,42,47; 1 Kor. 1:2 jne.). Harhaopettajia todella kavahdettiin, heistä vetäydyttiin pois eikä heitä lausuttu edes seurakunnan jäsenten koteihin tervetulleiksi. Seurakuntien tunnustama usko ja oppi oli juutalaisille pahennus ja pakanoille hullutus. Tämän erillisen tunnustuskirkollisuutensa saivat kristityt sinetöidä heihin kohdistetuilla vainoilla.

Jo varhain oli tarpeen laatia seurakuntien tarpeita varten yhteisiä lausuntoja (Apt. 15:11), ja laajempia, yhteisiä uskontunnustuksia. Nehän juuri — vakavasti tarkoitettuina ja noudatettuina — ovat todistuksena seurakuntien tunnustuksellisuudesta ja samalla ne olivat varjelus uhkaavia harhaopettajia vastaan. Näin syntyi apostolinen uskontunnustus ja muitakin.

2.1.4 ValtiokirKKo, paavikirkko

Mutta kirkollisessa elämässä tapahtui mullistava muutos, kun Rooman keisari Konstantinus Suuri vuonna 313 jKr. julisti kristillisen kirkon valtiokirkoksi. Sen oikea tunnustuksellisuus muuttui todellisuudessa tunnustuksettomaksi maailman kirkoksi. Ei ole ihmeteltävää, että tällaista valtiokirkkoa oli hallittava inhimillisin keinoin, ja niin ulkonainen kirkko pääsi kehittymään paavikirkoksi. Sekin on vähitellen vuosisatojen kuluessa muodostanut oman oppirakenteen ja hallitusjärjestelmän. Sen perusharhoja on paavin korottaminen Kristuksen sijaiseksi maan päällä ja uskonvanhurskauden kieltäminen. Tästä on sitten johtunut yleinen harhaan meno sekä opissa että käytännössä. Jos milloin sen piirissä nousi päättäväisesti kuuluviin puhtaan Jumalan sanan tunnustus, se tukahdutettiin alkuunsa, tarvittaessa mitä julmimmalla tavalla. Paavikirkon aikaa uskonpuhdistukseen saakka nimitetään kirkon tuhatvuotiseksi Babyloniseksi vankeudeksi.

Suomeen levisi paavikirkon vaikutusta ruotsalaisten kauppateitä myöten lännestä ja kreikkalais-katolisen kirkon vaikutusta venäläisten kautta idästä päin jo ennen ensimmäistä ristiretkeä (1155). Hidasta ja heikkoa oli tämä vaikutus. Kulkuyhteydet olivat mitä alkeellimmat, ja kansan vanhat pakanalliset uskomukset olivat lujassa.

Kuitenkin Suomi liitettiin Tuomas-piispan aikana (1229) kirkollisesti ja valtiollisesti paavikirkkoon. Suomen johtavat papit opiskelivat Keski-Euroopan yliopistoissa. Olipa Pariisin yliopiston rehtoreinakin suomalaisia. Paavikirkon rappio ei ilmennyt Suomessa sellaisena kuin Keski-Euroopassa. Piispat olivat yleensä jaloja, kunnioitettavia miehiä.

2.1.5 Luterilainen uskonpuhdistus

Kun augustinolaismunkki Martti Luther 1517 nousi vastustamaan paavikirkon erästä räikeätä harhaa — anekauppaa, hän ei tarkoittanut uskonpuhdistuksen alkamista tämän sanan meille tutussa merkityksessä. Hän vain piti ehdottomasti kiinni Jumalan sanan opista ja toivoi ja vaati, että tuo harhaoppi Kristuksen lunastustyötä häpäisevänä poistettaisiin. Kun paavikirkko ei tunnustanut anekauppaa harhaksi, vaan ryhtyi sitä puolustamaan, syntyi siitä vähitellen laajeneva taistelu. Kesti kolme vuotta, ennen kuin Luther käsitti paavikirkon todellisen, opillisen turmeluksen.²⁶⁹⁾ Siihen asti hän oli toivonut sen parantuvan ja puolustanut sitä sekä velvoittanut kristittyitä siinä pysymään, kuuluihan hän vielä itsekkin siihen. Ennen kuin Luther — silloisissa oloissa — oli päässyt ratkaisevaan tulokseen, paavikirkko ryhtyi julistamaan hänet ja hänen kannattajansa pannaan. Ennen pannajulistusta Luther osoitti ehdottoman eronsa paavikirkosta julkisesti polttamalla paavikirkon kanoniset lait ja pannauhkakirjan. Tämä tapahtui joulukuun 10 päivänä 1520 klo 9 aamupäivällä.

Näin syntyi vähitellen luterilainen uskonpuhdistus. Se ei ollut mikään suuri inhimillinen kehitysvaihe, vaan kristityt johdatettiin jälleen Jumalan sanan perustuksella uskomaan Herraan Jeeskukseen Kristukseen. Taas kuului Hyvän Paimenen ääni, ja lampaat seurasivat sitä.

Mutta mitä tämä todellisuudessa merkitsi?

Ennen oli paavilla ollut kaikki hengellinen valta yli kristittyjen ja seurakuntien. Nyt tämä valta annettiin kristittyjen omaisuudeksi niin totta kuin he uskon kautta Kristukseen ovat hänen omiaan. Ennen oli

²⁶⁹⁾ W² XX 76. MkLt ? s. 39.

kaikki kaikessa kristittyjen omiatuntoja sitonut paavillinen laitoskirkollisuus. Nyt oli kaikki kaikessa Jumalan sana, joka vapautti omatunnot synnistä ja kaikesta ihmisorjuudesta. Nyt hallitsi Lunastamme uskovien sydämissä armollaan ja totuudellaan. Siinä murtui hallitseva, mahtava paavillinen kirkkolaitos, ja sen ulkopuolella koontuivat luterilaiset seurakunnat Kristuksen kirkon tunnusmerkki-
en mukaan.

Uskonpuhdistus merkitsi aikanaan yhtä vakavaa murroskautta kuin oli ollut apostolisten seurakuntien syntyminen erilleen synagogakirkollisuudesta.²⁷⁰⁾

Kun uskonpuhdistuksen kirkko irtaantui paavikirkosta, se tapahtui alueittain. Kuitenkin se järjestyi Kristuksen kirkon tunnusmerkki-
en mukaan. Julkaistessaan 1526 jumalanpalvelusjärjestyksen Luther tunnusti, että silloiset seurakunnat olivat lähetysskenttä, josta jatkuvan oikean opetuksen kautta vakavien kristittyjen pitäisi kokoontua varsinaisiksi apostolisiksi seurakunniksi, joitten keskuudessa kaikki tapahtuisi Jumalan sanassa osoitetulla tavalla. Luther kuitenkin valitti,²⁷¹⁾ ettei hänellä ollut riittävästi näitä vakavia kristityitä, joten hänen täytyi tyytyä siihen, että silloisissa seurakunnissa Jumalan sana saarnattiin puhtaasti ja sakramentit hoidettiin Kristuksen asetuksen mukaan. Näin Jumalan sana oli jälleen valaisemassa kristittyjen teitä, ja Luther saattoi lausua uskonpuhdistuksen kirkosta: "Sillä entinen, vanha kirkko pilkistää jälleen esiin (kuten aurinko pilvien lomitse, joitten takana aurinko oli, vaikkei sitä näkynyt)..."²⁷²⁾

Moni saattaa helposti 450 vuoden takaa pitää uskonpuhdistusta miltei luonnollisena ja yksinkertaisena asiana. Se on kuitenkin joka askeleella Jumalan suuri ihme. Elämänsä loppuun asti oli Luther Wormsin valtakunnankirouksen alainen. Keisarin täytyi väliin aina, valtiollisten vaikeuksien johdosta jonkin verran lievittää sen uhkaa, mutta sitä ei koskaan peruutettu. Paavikirkko pyrki koko ajan tuhoamaan koko uskonpuhdistuksen. Luther sai toimia varsin yksinäisenä. Hänen lähin apulaisensa, Melanchton, horjui jatkuvasti sekä opin

²⁷⁰⁾ C. F. W. Walther, 'Kirche und Amt', 4.pain. Zwickau 1. Sa. 1894, s. 128–. ['Kirkko ja virka']

²⁷¹⁾ Kokys. s. 72-74. – "Deutsche Messe" 1525: Ks. MkLt? s. 50-54, 93-95.

²⁷²⁾ Walch² XVII 1311–, Kokys. s. 98-101.

asioissa että paavikirkon edessä. Lutherin oli tuettava opetuksillaan häntäkin.

Heti, kun Luther vuonna 1546 uskollisena kuolemaan saakka oli ummistanut silmänsä, ryhtyivät uskonpuhdistuksen viholliset ratkaisevaan hyökkäykseen. Lutherin lähimmät työtoverit myöntyivät paavikirkon vaatimuksiin ja sallivat uskonpuhdistuksen kirkastaman jumalallisen opin himmentämistä. Uskollisia oli kyllä silloinkin ja he joutuivat vainon alaisiksi. Lisäksi salakalvinilaiset röyhkeästi vehkeilivät luterilaista tunnustusta vastaan. Vuonna 1560 oli luterilainen tunnustus syrjäytymässä. Toiset luterilaiset opettajat joutuivat harhapolle ja vastustaessaan päinvastaisiin erheisiin. Sanomaton sekasorto vallitsi uskon ja opin asioissa. Mutta silloinkin oli uskollisia luterilaisia opettajia, jotka henkensä uhalla pyrkivät kokoamaan Kristuksen lauman lampaita puhtaan luterilaisen opin ääreen. He suorittivat jättäjäistyön ja selvittivät kaikki silloiset riidanalaiset opinasiat.

Näin syntyi viimeinen luterilainen tunnustuskirja "Yksimielisyyden ohje" 1577. Se päättyy näillä vakavilla, velvoittavilla sanoilla:

"Me olemme siis Jumalan kasvojen ja koko kristikunnan, nyt elävien ja meidän jälkeemme tulevien, edessä tahtoneet todistaa, että juuri tämä kaikista mainituista ja selitetyistä kiistanalaisista uskonkohdista nyt antamamme selitys on meidän uskomme, oppimme ja tunnustuksemme. Siinä me myös Jumalan armon avulla tahdomme ilmestyä Jeesuksen Kristuksen tuomarinistuimen eteen siitä tilin tekemään. Sitä vastaan emme myöskään, emme salaa tai julkisesti, tahdo mitään puhua tai kirjoittaa, vaan me aiomme Jumalan armon avulla siinä pysyä. Tarkasti harkiten, Jumalaa peljäten ja häntä avuksi huutaen me olemme tämän omakätisesti allekirjoittaneet."⁽²⁷³⁾

²⁷³⁾ Tkt. s. 573 § 40.

2.2 Luterilainen kirkko aitona

2.2.1 Määritelmä ja oikeutus Saksassa

Kun sitten 1580 kaikki luterilaiset tunnustuskirjat julkaistiin yhtenä "Yksimielisyyden kirjana" oli uskonpuhdistuksen vaiheista tullut selvästi näkyviin tunnustuksellinen luterilainen kirkko. "Evankelis-luterilainen kirkko on kaikkien niiden kristittyjen joukko, jotka varauksetta tunnustavat Jumalan sanan puhtaana oppina sen opin, jonka Lutherin uskonpuhdistus oli jälleen tuonut julki ja joka vuonna 1530 Augsburgissa jätettiin keisarille ja valtakunnan säädylle yhtenäisen tunnustuksen muodossa ja joka muissa niin sanotuissa luterilaisissa tunnustuskirjoissa on uudelleen esitetty ja selitetty."²⁷⁴⁾

Tällaisena tunnustuksellisena kirkkona lähti luterilainen kirkko toimimaan.

Augsburgin uskonrauhassa 1555 olivat luterilaiset saaneet määrätyin rajoituksin samanlaatuisen oikeudellisen vapauden valtakunnassa kuin paavilaiset. Erillisissä saksalaisissa valtioissa oli sääntönä, että hallitsijan usko oli määräävä hänen alueellaan. [Cuius regio, eius religio – Kenen maa, hänen uskontonsa] Luterilainen kirkko mukautui silloiseen valtiokirkolliseen järjestelmään.

2.2.2 Uskonpuhdistus Suomessa

Uskonpuhdistuksen sanoma saapui Suomeen suoraan Saksasta noin vuoden 1522 jälkeen. Samoihin aikoihin Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa asettui kannattamaan uskonpuhdistusta lähinnä taloudellisista syistä. Perin vastahakoisesti säädyt 1527 taipuivat kuninkaan tahtoon. Hän nimitti Suomeen piispaksi maltillisen munkin — Martti Skytten, joka lähetti useita nuoria pappeja opiskelemaan Wittenbergiin. Heistä tuli Mikael Agricola huomattavimmaksi.

²⁷⁴⁾ C. F. W. Walther: Die Ev. Luth. Kirche die Wahre sichtbare Kirche Gottes auf Erden, These X . Luterilaisen kirkon määritelmä. ['Oikea näkyvä kirkko']

Uskonpuhdistuksen asia edistyi Suomessa hitaasti. Vasta vuoden 1536 seuduilla se vakiintui täällä paremmin.²⁷⁵⁾ Räikeimpiä paavilaisia jumalanpalvelusmenoja poistettiin käytännöstä vasta 1544. Kuningas Juhana III (k. 1592) taas koetti suunnata Ruotsi-Suomen kirkon ensin lähemmäksi paavikirkkoa ja sitten lähemmäksi kreikkalaiskatolista kirkkoa. Hänen kuolemansa jälkeen hyväksyttiin Upsalan kokouksessa 1593 Augsburgin tunnustus täälläkin kirkon tunnustuskirjaksi. Näin oli silloin luterilaisen kirkon vaarantaminen torjuttu.

2.2.3 Luterilaisen kirkon puhdasoppisuus

Uskonpuhdistuksen perintö siirtyi eheänä kokonaisuutena tuleville polville. Lähes kolme miespolvea jatkui tätä puhtaan opin aikakautta. Vastustusta ja vihollisuutta ei puuttunut. Niinpä silloin oli kestävä 30-vuotisen sodan rasitukset. Jumaluusoppineet julkaisivat laajoja teoksia, joissa luterilainen Jumalan sanasta ammennettu oppi selitettiin.

Suuren sodan jälkeen alkoi vähitellen puhtaan opin valo himmetä. Ilmaantui voimakkaita harhaoppisia liikkeitä, ja kirkko luterilaisena tunnustuksellisenä kirkkona heikkeni.

Kun puhdasoppisuuden ajasta yleensä nykyään puhutaan ylimielisesti ja se on saatettu epäedulliseen valoon sen myöhäisemmän vaiheen heikkouksiin vedoten, sopii kuunnella luterilaisen kirkkohistorian yleiskuvausta siitä:

"Yleensä saattoi luterilainen kirkko (1580 – 1648) sydämellisesti iloita saavutetusta opin yksimielisyydestä ja puhtaudesta. Yhtä hurskaat kuin oppineet jumaluusoppineet palvelivat sitä julkaisemalla erinomaisia uskonopillisia, selitysopillisia ja puhdasta oppia puolustavia ja hartautta edistäviä kirjoja. Hurskaat ruhtinaat ja monilukuiset uskolliset paimenet pysyivät horjumatta uskonpuhdistuksen perinnölle uskollisina. Lukuisat seurakuntien ja koulujen tarkastukset edistivät erinomaisten kirkko- ja koulujärjestysten toimeenpanoa, jota kuitenkin 30-vuotisen sodan vaikeat ajat ehkäisivät. — Laajoissa kansankerroksissa — sekä ylhäisten että alhaisten keskuudessa — vallit-

²⁷⁵⁾ Pirinen Kauko, Turun tuomiokapituli uskonpuhdistuksen murroksessa, Hki 1962, SKST 62 s. 84-86.

si todellinen jumalanpelko, kunniallinen, kodikas elämä, kunnioitus maallista esivaltaa kohtaan sekä tämän rinnalla hyvät, kunnialliset elämäntavat. Usko kuunteli sanaa Jumalan sanana ja sai ilmauksensa syvällisissä virsissä. Eikä edes pitkällisen sodan aiheuttama monenlainen kurjuus voinut tukahduttaa sitä lujaa tietoisuutta, että uskonpuhdistuksen kirkko yhä ja yksinomaan se oli puhtaan opin kantaja ja että Herra asui sen keskellä.²⁷⁶⁾

2.2.4 Puhdasoppisuuden aika Suomessa

Vastaavana aikana pantiin toimeen Suomessa kirkollisia uudistuksia. Raamattu ilmestyi suomenkielisenä 1642 ja Augsburgin tunnustus 1651. Pyrittiin kasvattamaan kansaa tiedossa ja Jumalan sanan tuntemisessa. Vaikeitten taistelujen kautta määrättiin 1663, että kaikkien pappien tulee ahkerasti lukea kaikkia luterilaisia tunnustuskirjoja. Ja vuoden 1686 kirkkolaissa säädettiin niiden oppi Ruotsi-Suomen kirkon tunnustukseksi — siis yli 100 vuotta sen jälkeen kun tämä oli tapahtunut Saksan luterilaisissa kirkoissa. Virallisesti ja myös käytännössä Ruotsi-Suomen valtiokirkko silloin oli tunnustuksellinen luterilainen kirkko.

2.3 Luterilainen kirkko rappeutuu

2.3.1 Pietismin, valistuksen ja järkeisopin aika lähinnä Saksassa (1680 – 1800)

Kun puhdasoppisuuden aikana osaksi vain muodollisesti pitäydttiin puhtaaseen oppiin ja maailmallisuus himmensi kirkon jäsenten elämäntapoja, pietismi nousi vaatimaan kirkossa sydänten muutosta ja vakavaa kristillistä vaellusta. Sinänsä oikeata tarkoitusta ajassa se kuitenkin vähemmän välitti Jumalan sanan puhtaasta opista ja joutui ratkaisevasti murentamaan luterilaisen uskonpuhdistuksen perintöä.

²⁷⁶⁾ Prof. E. A. W. Krauss, St. Louis, Mo., saneltuja luentoja

Pietismin rinnalla vaikutti Saksassa myös *herrnhutilainen suunta*. Se on omalaatuinen, epäluterilainen ilmiö, joka järkeisopin leviessä edusti erikoislaatuista, syvällistä hurskautta ja korosti tunteellisesti Kristuksen sovintokuolemaa.

Rinnan pietismin kanssa levisi voimakkaasti valistuksen ja sen seurauksena järkeisuskon vaikutus. Tahdottiin irtaantua Jumalan sanasta ja järjestää uskomukset ja elämä ihmisjärjen mukaan.

Saksalaiset "luterilaiset" kansankirkot eivät enää käytännössä olleet tunnustuksellisia luterilaisia kirkkoja. Uskolliset luterilaiset jäivät yhä enemmän syrjään.

2.3.2 Samat suuntaukset ilmenevät Suomessakin

Opintomatkojen, kirjallisuuden ja Siperian sotavankien kautta levisi saksalainen pietismi Suomeen 1700-luvulla — ensin hurmahenkisenä ja sitten maltillisena, ns. "varhaisempi herännäisyys", jonka edustajista erityisesti tunnetaan Juhana Wegelius vanhempi (k. 1725), saarnakirjan laatija Juhana Wegelius nuorempi (k. 1764) ja Abraham Achrenius (k. 1769). Useampiin maihin levinnyt herrnhutismi sai ystäviä Suomessakin, ja sen vaikutus on havaittavissa Suomen herätysliikkeissä myös 1800-luvulla. Heidän laulukirjansa "Siionin virret" (suom. 1790) oli ja on vieläkin uudistettuna heränneitten laulukirja.

Vuonna 1746 ilmestyi suomenkielisenä piispa Daniel Jusleniuksen suomentamana Ruotsin arkkipiispa Olaus Swebiliuksen 1689 julkaisema kristinoppi.²⁷⁷⁾ Tämä "pitkä katekismus" on suuressa määrin ylläpitänyt Suomen kansan keskuudessa luterilaisen opin tietoutta.²⁷⁸⁾ Sitä käytettiin virallisena kirkollisena oppikirjana erilaisten kristinoppien rinnalla vuoteen 1893, jolloin uusi, opiltaan väljä kristinoppi otettiin käytäntöön. Mutta vielä senkin jälkeen on sitä käytetty.

²⁷⁷⁾ Lutherin Katekismuksen vuosisataismuisto 1529 – 1929 s. 77.

²⁷⁸⁾ Tosin siinä on esitetty III käsky ja armovalitseminen luterilaisesta opista poikkeavalla tavalla. Ks. AAU, Swebiliuksen selitystä käytettäessä. Sanans. 1975 s. 282.

2.3.3 Euroopan luterilaiset herätysliikkeet 1800-luvun alkupuolella

Saksan maakirkoissa 1700-luvulta jatkunut järkeisuskon vaikutus oli kylmän talven tavoin laajalti jäädyttännyt kirkollisen kentän. Samoin oli asianlaita pohjoismaisissa valtiokirkoissa — myös Ruotsissa ja Suomessa.²⁷⁹⁾

Mutta uskonpuhdistuksen riemujuhlan (1817) yhteydessä ja sen jälkeen alkoi siellä täällä uudelleen voimistua luterilaisen uskon todistus. Herätyspuhujat saivat runsaasti kuulijoita. Syntyi hurskaita luterilaisia piirejä.²⁸⁰⁾ Kaikki tämä liikehtiminen ja toiminta tapahtui maakirkkojen yhteydessä. Muuten erikseen järjestäytymättömän herätysliikkeen johdossa oli huomattavia maakirkkojen teologeja, joilla oli kirkoissaan johtavia virkoja, esim.: professori, ylikonsistoriaali-neuvos G. C. Adolf von Harless (k. 1879), pastori ja superintendentti (seurakunta-alueen johtava pastori, jopa piispakin) A. G. Rudelbach (k. 1862), professori ja piispa A. F. C. Vilmar (k. 1868), teol. professori (Berliini) E. W. Hengstenberg (k. 1869), Pastori Wilhelm Löhe Neuendettelsausta (k. 1872), superintendentti ja kirkollisen ylioikeuden presidentti Theodor Kliefoth (k. 1895).²⁸¹⁾

Toiset mainituista Saksan huomattavimmista kirkollisista johtohenkilöistä koettivat myös virallisia teitä käyttäen poistaa kirkkojen tunnustuksellisia epäkohtia. Mutta vaikka heidän ehdotuksensa aina hylättiin, he silti aina alistuivat kirkkojensa epäkohtiin.²⁸²⁾ Virallinen kirkollisuus oli heille sittenkin ratkaiseva tekijä. Vain Rudelbach, joka oli syntyperäinen tanskalainen, jätti johtavan virkansa Saksassa, mutta jatkoi toimintaansa Tanskan valtiokirkossa.

Vertauskohtana mainittakoon Ruotsista saarnaaja C. O. Rosenius (k. 1868) ja Suomesta rovasti F. G. Hedberg (k. 1893). Mutta he eivät edes yrittäneetkään virallisia teitä käyttäen poistaa kirkkojensa

²⁷⁹⁾ Stöckhardt s. 2-8.

²⁸⁰⁾ Stöckhardt s. 8-14.

²⁸¹⁾ Herman Sasse, Ausgang der Luth. Erweckung des 19. Jahrhunderts, Briefe an luth. Pastoren Nr. 15. Nov. 1950 (moniste).

²⁸²⁾ Sama kuin edellinen

tunnustuksellisia epäkohtia. Samoin molempien toimintaan ovat liittyneet yhdistykset, jotka periaatteellisesti ovat kirkkojensa palvelijoita — riippumatta siitä, onko kirkkojen toiminta evankelista tai epäevankelista.

Tunnustuksellinen luterilaisuus ei voinut enää toteutua minkään maan maa- tai valtiokirkossa. Niissä oloissa oli vain kaksi vaihtoehtoa, joko sekaoppinen valtiokirkollisuus tai siitä erilliset, itsenäiset tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat ja kirkot.

2.4 Tunnustuksellisia (vapaita) luterilaisia seurakuntia syntyy ja toimii muissa maissa

2.4.1 Yleisiä näkökohtia

Kuten tutkimuksen alussa osoitettiin, tunnustuksellinen luterilainen seurakunta ja kirkko merkitsevät yleensä sellaisia kirkollisia yhteisöjä, jotka ovat syntyneet eroamalla unioiduista tai nimiluterilaisista maa- ja valtiokirkoista ja toimivat luterilaisen oppitunnustuksen mukaisesti. Tunnusmerkkillistä on, että nimiluterilaiset ja muutkin vastaavanlaiset kirkot ovat ankarasti vastustaneet kokoontumista luterilaiselle opille uskollisina seurakuntina ja vastaavina kirkkoina. Se osoittaa, että maa- ja valtiokirkoissa luterilaismielisilläkin on pääasiana mukavampi toiminta toisoppisten kanssa kuin kirkollinen toiminta luterilaisen opin uskollisuudessa.

Merkittävä näkökohta on se, että Suomen tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien syntyessä 1920-luvun alussa ne pääsivät alusta alkaen tutustumaan vastaaviin kirkkoihin muissa maissa. Niiden esitelyssä rajoitun seuraamaan vain lyhyesti niiden perustamisvaiheita. Kuitenkin käsittelen jonkin verran yksityiskohtaisemmin meitä lähempänä olevia tapahtumia — jopa myöhäisemmältäkin ajalta.

Tutkimus pysyttelee varsinaisesti mainitun aikarajan tuntumassa, joskin joitakin ilmiöitä seuraamme pitemmällekin.

Opin ja tunnustuksen asioissa ei uskollisten kirkkojen oikeutusta ja merkitystä arvioida niiden jäsenmäärän perusteella eikä edes sen mukaan, onko niiden toiminta jatkunut tai onko se päättynyt. Jumala kysyy vain Hyvän Paimenen ääntä seuraavien uskollisuutta, vrt. 1 Kor. 4:2.

Kirkollisen elämänkin aloilla vaihtuvat olosuhteet, johtajat ja jäsenet. Jälkipolvet joutuvat aina vaalimaan uskollisten muistoa, samalla kun Seurakunnan Herra edellyttää, että jäljelle jääneet ja nousevien sukupolvien uskovat seuraavat uskollisten edeltäjien uskoa, Hebr. 13:7.

2.4.2 Tunnustuksellisia luterilaisia kirkkoja ²⁸³⁾

Seuraavassa käsittelen pääasiassa vain sellaisia kirkkoja, joitten kanssa meidän vastaava kirkkomme on edes jollakin tavoin ennen tai myöhemmin joutunut yhteistoimintaan.

[Tässä luetaan vain nimiä, ks. teksti ko. kirjasta.]

Evankelinen – vanhaluterilainen kirkko [Preussi – Breslaun synodi]

Australian Ev.-Lut. Kirkko

Amerikan Luterilainen kirkko (ALC — USA)

Pohjois-Amerikan Ev.-Lut. Synodikonferenssi 1872 – 1963

– [Luterilainen Kirkko] Missourisynodi [LCMS]

– Brasilian ja Argentiinan aluekirkot (district)

– Yhdistynyt Wiskonsin Ev.-Lut. Synodi [WELS]

– Slovakialainen Ev.-Lut. Synodi

– Norjalainen Synodi

Vapaita Ev.-Lut. seurakuntia Nassaussa, Länsi-Saksassa

Saksin ym. valtioiden Vapaa Ev.-Lut. Kirkko [Ev.-Luth. Freikirche]

Itsenäinen Ev.-Lut. Kirkko (1947)

²⁸³⁾ Yleislähteitä: The Concordia Cyclopedia (Missouri-synodi), St.Louis, Mo. 1927. Lutheran Directory 1963, Lutheran Churches of the World, Lausanne Switzerland 1963 (LWF), Saksan tunnustuksellisista lut. kirkoista: Stöckhardt, Die kirchl. Zustände Deutschlands, Zwickau 1892. Amandus Mie, Die luth. Freikirche in Deutschland, Sonderdruck aus "Um Glauben und Kirche", Hannover 1937. Ulrich Kunz, Viel Glieder ein Leib, 2. Aufl. Stuttgart 1961. Joh. Schnackenberg, Wo liegt der Unterschied... Uelzen Transvaal, Et.-Afrikka 1957 s. 28– Beilage 1 Überblick über die Ev.-Luth. Freikirchen in Deutschland.

Saksan ”Itsenäinen Ev.-Lut. Kirkko” (SELK 1972)
 Tanskan Vapaa Ev.-Lut. Kirkko [ELFKD]
 Englannin Ev.-Lut. Kirkko [ELCE]
 Elsassin, nyk. Ranskan ja Belgian Ev.-Lut. Kirkko
 Puolan Vapaa Ev.-Lut. Kirkko (nyk. SELK:ssä)
 Kuresaaren Vapaa Ev.-Lut. seurakunta, Viro [ennen neuvostoaikaa]
 Antwerpenin Vapaa Ev.-Lut. seurakunta, Belgia
 Kirkollisia ilmiöitä Ruotsissa
 – Hedbergiläisyys Ruotsissa
 – Norrlannin lukijat
 – Vapaat luterilaiset seurakunnat
 – Hedberg – Rosenius

**Tunnustuksellisten Luterilaisten Seurakuntien
 syntyvaiheista ja niiden taustana olevasta Suomen
 kirkon ja evankelisen liikkeen historiasta kertovat
 osat, lue kyseessä olevasta teoksesta.**

TUTKIMUKSEN PÄÄTÖSSANA

Tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat syntyivät Suomessa 1923 – 1926. Tunnemme nyt niitten esi- ja syntyvaihteita.

Tässä vielä lyhyt yhteenveto sadan vuoden ajalta.

Muualla Euroopassa syntyi uskonpuhdistuksen riemuvuonna 1817 ja sen jälkeen liikehtimistä luterilaisen tunnustuksen puolesta ja toishenkistä kirkollisuutta vastaan. Tunnustuksellisia seurakuntia syntyi Saksassa jo 1830-luvulla ja sen jälkeen **muissakin maanosissa**. Ne järjestyivät vastaaviksi kirkkokunniksi.

Näistä tapahtumista kuului vähän kaikuja Suomeenkin, mutta niitä käsiteltiin silloin kuin kansankirkollisia suuntatoimintoja, kunnes täällä 1920-luvun alusta opittiin tuntemaan niiden aito luterilainen toiminta.

Suomessa virisi luterilaisen uskon ja tunnustuksen uusi arviointi aivan omalla tavallaan 1840-luvulla. Siihen ei silloin saatu mitään vaikutteita muista maista. Lähinnä Lutherin saarnakirjan kautta kirkastui ensin pastori F. G. Hedbergille Jumalan armon asia ja samalla aukeni hänelle koko luterilaisen opin ja tunnustuksen tie. Siitä sai alkunsa Suomen evankelinen liike. Se levisi vähitellen yhä laajemmalle. Sen kannattajat kokoontuivat keskenään kuin pienet seurakunnat kansankirkon varjossa. Rovasti E. T. Gestrinin ”pyhään seurakunta” (Lavialla) oli vain kuin puun kannosta esiin kasvanut yksinäinen vesa — tunnustuksellisen luterilaisen seurakunnan kaipausta, joka Gestrinin jälkeen pian haihtui pois.

Mutta kristillinen, luterilainen usko kaipaa ja etsii kokoontumista Kristuksen seurakuntana sen oikeitten tunnusmerkkien mukaisesti. Se ilmeni kauan evankelisten pitäytyessä Jumalan sanan ja luterilaisen tunnustuksen puhtaaseen oppiin, samalla kun he kartoivat epäevankelistia opetusta. Evankelinen ja kirkollinen olivat vastakohtia ja sen mukaan koetettiin toimia. Kukaan ei silloin voinut johdattaa Heran lammaslaumaa sille kuuluvaan seurakunnallisuuteen.

Kuitenkin löytyi siellä täällä sellaisia, jotka tietoisemmin tai vain vaistonvaraisesti toivoivat omia uskollisesti luterilaisia seurakuntia. Olen esittänyt siitä monia esimerkkejä yli 20 vuoden ajalta ennen selvän tietoisuuden valkenemista.

Tutustuminen ulkomailla toimiviin tunnustuksellisiin luterilaisiin kirkkoihin toi meille vaikeimpana taiteaikana suuren avun Jumalan sanan ja luterilaisen opin asioissa. Jo kauan muualla toteutunut tunnustuksellinen luterilainen seurakunnallisuus ja sen mukaiset kirkot vastasivat sitä, mitä toiset täälläkin jo aikaisemmin olivat kaivanneet ja toivoneetkin.

Outoa oli, että näissä vaiheissa nimenomaan Evankeliumiyhdistyksen johtavat voimat jyrkästi vastustivat tunnustuksellista luterilaista seurakunnallisuutta. Tässä taistelussa he huomaamatta joutuivat yhtä ehdottomasti pitäytymään, kannattamaan, tukemaan ja puolustamaan yleistä seka- ja vapaaoppista kansankirkkoa. Tosin tällä kirkollisuuden suuntauksella oli juurensa evankelisen liikkeen varhaisemmissakin vaiheissa. Nyt se vain tuli esiin niin räikeästi, kun se tapahtui tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia vastustaen. Tämä oli uutta. Uutta oli myös täysi alistuminen kansankirkollisuuden toimivaltaan. Yhdistyksen asenne perustui inhimillisiin käsityksiin ja toiminnallisiin ja henkilökohtaisiin hyötysyihin.

Koettu vastustus ajoi tunnustukselliset luterilaiset vain yhä syvemmälle Jumalan sanaan ja luterilaiseen oppiin. Kaikissa kirkollisissa oppiselvityksissä — jos niitä oikealta pohjalta ajetaan — on kyseessä evankeliumin opin pitäminen puhtaana. Kaikki sekaoppisuus loukkaa sitä. Näissä selvittelyissä vahvistui kulkumme uskon ja tunnustuksen tiellä.

Ulkomaiset uskolliset luterilaiset tulivat rinnallemme rakkaina uskonveljinä. Muutamat heistä sekä Saksassa että USA:ssa opettelivat suomenkieltäkin voidakseen paremmin osallistua yhteisten opinasioiden käsittelyyn.

"Niin kuin paimen pitää huolen lampaistaan, kun hän on lampaittensa keskellä ja ne ovat hajallaan, niin minä pidän huolen lampaistani, ja minä pelastan ne joka paikasta, minne ne ovat hajaantuneet pilvisenä ja pimeänä päivänä" (tunnuslause).

Tämä sana toteutui, kun saimme kokoontua tunnustuksellisina luterilaisina seurakuntina Jumalan sanan opin yksimielisyydessä. Se oli täällä etsikonaikaa, joka uskollisuuden myötä jatkuu.

Myöhemmin Selänpään / Lahden seurakuntaamme liittynyt maanviljelijä Sylvester Suur-Konka (Valkeala 1873 – 1952) lähetti vähää ennen kuolemaansa uskonveljille ja -sisarille tervehdyksen, jossa mm. sanottiin: *"Tie, jota olemme kulkeneet, on ehdottoman oikea. Me kulkijat vain olemme heikot. Mutta Herramme Kristus on armollinen."*

XII

Kommentteja Arkkilan kirja-arvostelun johdosta 'Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät'

'Puheenvuoro'

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Monisteena 14.2.1977

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1977

Puheenvuoro

Todettua kannanottoa ja asiavaihtoa kirja-arvostelun johdosta. Jatkokeskustelua tutkimuksesta: Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät.

Teol. tri Reijo Arkkila on julkaissut Sanansaattajassa 2/1977 toistaiseksi ainoan arvostelevan esittelyn ko. tutkimuksesta. Hänen kannanottonsa on sitä huomattavampi, kun hän on tätä vaihetta perusteellisesti tutkinut. Hänen myönteiset arvionsa ovat huomattavia täälläkin ja hänen huomautuksensa tarvitsevat lisävalaistusta meidän taholtamme. Tämä esitykseni ei tahdo olla arvostelun arvostelua. Se pyytää olla asiallinen puheenvuoro jatkuvassa keskustelussa, joka rehtinä on tervetullut. Sen tähden rohkenen tässä mielessä ja tällä tavalla ojentaa sanani rajoitetulle ystävä- ja tutkijapiirille.

Hämeenlinnassa helmikuun 14 päivänä 1977

A. Aijal Uppala

Tilanne ennen ja nyt

Kirkollisen toiminnan asioissa on keskeinen kysymys Jumalan sanan puhtaan opin edellytyksestä aina ollut taistelun alainen ja vaikea. Sellainen se oli myös silloin, kun vapaat eli tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat syntyivät Suomessa 1920-luvun alussa.

Tämä vaihe selvitettiin silloin pääasiallisesti vain evankelisten omassa keskuudessa. Vastakohtat olivat niin todelliset, että vuoden 1923 jälkeen yhteydet Evankeliumiyhdistyksen ja tunnustuksellisten seurakuntien edustajien kesken olivat kerrassaan poikki. Vihdoin viime sotien jälkeen pidettiin meikäläisten aloitteesta vuosina 1947 ja 1949 kolmet vapaat neuvottelut luterilaisen opin asioista meidän ja joidenkin evankelisten pastorien kesken. Jatkon aloite jäi Evankeliumiyhdistyksen johdon varaan. Asia pysähtyi siihen.

Sen jälkeen on Evankeliumiyhdistyksen pitäytyminen kansankirkkoon tullut yhä täydellisemmäksi ja sen totta tarkoittava arvosteleva suhtautuminen kansankirkon toisin opettaviin ja heidän tutkimuksiinsa on vaimentunut.

Kuitenkin on tunnustuksellisten seurakuntien asia juuri nyt 1975 ja 1976 joutunut laajasti ja osaltaan uudella tavalla käsitellyksi näissä piireissä. Kahden vuoden aikana on niiden vaiheista ilmestynyt kaksi suurehkoa tutkimusta ja yksi niihin liittyvä muistelmakirja. Vielä toinen sellainen ilmestyyne piakkoin.

1. Teol. lisensiaatti Reijo Arkkila väitteli 1975 teologian tohtoriksi näitten kysymysten merkeissä: Kansankirkko vai tunnustuskirkko 1917 – 1939? — Se on arvosteltu Luterilaisessa 5/1976.

2. Marraskuun 6 p:nä 1976 julkistettiin A. A. Uppalan tutkimus: Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät.

3. Kesällä 1976 julkaisi Suomen Vapaa Ev.Lut. Seurakuntaliitto Hanna Raudan muistelmia vuoteen 1919: Nähtyä ja koettua.

4. Tulossa on pastori H. J. Pätiälän muistelmat.

TEOL. TRI ARKKILA ESITTELEE JA ARVOSTEELEE UPPALAN TUTKIMUSTA

1 Myönteisiä näkökohtia

Arkkila lausuu **Uppalan** tutkimuksen ilmestymisestä: – – näin on vuosikymmenien sitkeä uurastus saavuttanut kunnioitettavan ja ilahduttavan päätepisteen."

Hän toteaa, että se perustuu "Uppalan vuosien kuluessa kokomaan tavattoman runsaaseen evankelista liikettä koskevaan aineistoon ja hänen hallussaan oleva 1920-luvun murroskautta koskeva kirjemateriaali on erityisen arvokas."

Arkkila suosittelee tutkimusta seuraavin perustein (olen jakanut tekstin numeroituihin kapaleisiin):

...olen valmis suosittelemaan Uppalan kirjaa luettavaksi laajasti evankelisen liikkeen piirissä. Näin useasta syystä:

1. ...meidän on terveellistä nähdä, ettei Evankeliumiyhdistyksen piirissä ole aina asiallisesti perusteltu toimimista kansankirkossa.
2. ...meidän on syytä tajuta, että evankelisen liikkeen perusluonne on tunnustuskirkollisuutta. – – Vaikka tunnustuskirkollisen ratkaisun ei tarvitse olla pastori Uppalan viittoma vapaiden seurakuntien tie, on myös tämän vaihtoehdon mahdollisuus tunnustettava.
3. ...meidän on terveellistä nähdä että suurista vaikeuksista huolimatta vapaiden luterilaisten seurakuntien toiminta maassamme jatkuu. Näin syntyneiden vapaiden kirkkojen merkitys on todellisuudessa huomattavasti suurempi kuin kirkkokuntien jäsenmäärästä tehdyt päätelmät antaisivat aiheen olettaa."

Esittelynsä lopussa **Arkkila** lainaa sen kohdan Uppalan kirjan Lukijalle-luvusta, jossa puhutaan Herran omien kuulumisesta erillään toimiviin kirkkoihin ja siitä, että kristittyjen on kuitenkin pysyttävä kullekin selvinneissä Jumalan sanan opin ja tunnustuksen rajoissa.

Tämä on toisenlaista asennoitumista tunnustuksellisten seurakuntiemme olemassaoloon ja sen perusteisiin kuin mitä Evankeliumiyhdistyksen johtomiehet 50 vuotta sitten ja sen jälkeen edustivat. Silti kuljetaan edelleen kirkollisesti eri teitä, mutta asenne on avartunut.

2 Arvostelevia huomautuksia

1. Arkkila huomauttaa, että Uppalan arvokasta 1920-luvun murroskautta koskevaa kirjeaineistoa ei ole toistaiseksi luovutettu muiden tutkijain käytettäväksi.

A. A. U: Tämän johdosta pieni selvitys. Yksityisten kirjekoelmien yleistä käyttöä rajoittaa monin tavoin niiden persoonallinen luonne. Koko tätä kysymystä ei luonnollisestikaan voi tässä yhteydessä käsitellä. — Tutkimukseni kertoo näistä kirjeistä paljon. Itse sain Evankeliumiyhdistyksen arkistossa tutkia pelkästään pöytäkirja-antimia ja niitäkin vain vuoteen 1925 asti. Se oli varmaan asiallisesti oikein.

2. Arkkilan mukaan Uppalan tutkimuksessa esiintyy myös liian laajalti omakohtaisia muistoja. Vastaavasti on haastatteluissa liian pitkiä selostuksia. Näin ollen esityksen on vaikeata tavoittaa yleispeitevää (objektiivista) otetta.

A. A. U: Olen tietoisesti kertonut esim. ulkomaisesta opintomatkastani henkilökohtaisena muistelmanä. Sehän oli juuri sellainen. Halusin myös siten tuoda sen lähemmäksi lukijoita. — Kun helposti luullaan, että tunnustuksellisten seurakuntien asia olisi lähinnä jonkun pastorin keksimä tai jonkin satunnaisen kokouksen aikaansaannos, halusin monilla alkuperaisilla todistuksilla mahdollisimman vakuuttavasti osoittaa, että asia liikkui nimenomaan luterilaisten kristittyjen uskon ja tunnustuksen mukaisesti. Tällä tavalla olen pyrkinyt todel-

lisuuden kuvaukseen, kun vuosikertomuksissa yms. todistus usein on vain yhden sihteerin kynän jälkeä.

- 3. Arkkila** lausuu, että Uppala ei kirjassaan "halua olla vain tutkija, vaan myös arvostelija" ja että hän lähtee liikkeelle kaukaa kirkkohistorian alusta alkaen.

A. A. U: Tämän johdosta: Tutkimus ei ole yliopistollinen väitöskirja, vaan usein väärin ymmärretyn ja väheksytyn tunnustuksellisen luterilaisen kirkon olemassaolon selvitys ja sen oikeutuksen perustelu. Sellaisena se ei ole tarkoitettu vain teologiien lukemistoksi, vaan tiedollisesti vaatimattomienkin luterilaisten käsiin ja sydämiin.

Kirkkohistoriasta kaukaakin otettujen todistusten tarkoitus on osoittaa, että tunnustukselliset seurakunnat Suomessa eivät ole erillinen omalaatuisuus, vaan että ne todella ovat entisten sellaisten seurakuntien ja kirkkojen jatko. Sisarkirkkojen synty 1800-luvulla ja sen jälkeen Euroopassa ja muuallakin ovat nekin tähän tähdellisesti kuuluva todistus.

- 4. Arkkila** lausuu, että tutkimus ei ole "Sisäistänyt – – evankelisen liikkeen todellista luterilaista luonnetta". Tutkimuksessa puhutaan evankelisen liikkeen yksipuolisuuksista ja opillisista heikkouksista.

A. A. U: Tähän on sanottava, että evankelinen liike Hedbergistä alkaen esitetään tutkimuksessa nimenomaan pääötsakkeen III mukaan "Tunnustuksellisena luterilaisuutena Suomessa" (s. 48). Tutkimus ei voi käsitellä evankelisen liikkeen koko toiminnan kenttää, vaan sen täytyi erityisesti tarkata sen kirkollista asennoitumista. Evankelisen liikkeen yksipuolisuus ja heikkous tässä tarkoittaa sen julistusta ja suhtautumista opillisiin asioihin sen omassa toiminnassa.

- 5. Arkkila** pitää tutkimuksen arvostelua kansankirkollista linjaa seuranneista evankelisista johtomiehistä "erityisen jyrkkänä".

A. A. U: Siitä sananen. Tässä ei tietenkään voi olla kysymys jonkin lehtikirjoituksen muotoilusta. Sellaisesta olisi sopinut esittää esimerkki. Jumalan sana tuomitsee toisen evankeliumin esittäjän näin: "hän olkoon kirottu" (Gal.1:8,9). Tunnustuskirjoissa sanotaan kaikenlaisista harhaopeista: "me

hylkäämme ja tuomitsemme” ja sillä tarkoitetaan nimenomaan kirkollisissa asioissa täyttä totta. —

Täällä 1920-luvulla oli täysi aihe arvostella Evankeliumiyhdistyksen johtoa siitä, että sen johtajat nimenomaan vaativat evankelisia kunnioittamaan ja kuulemaan myös ”epäevankelisia” seurakunnan opettajina. Siinähan samais-tettiin evankelinen ja epäevankelinen opetus seurakunnissa.

Jumalan sana vaatii seurakunnan kaitsijalta, pastorilta, että hän ”olisi kykenevä sekä neuvomaan terveellä opilla että kumoamaan vastaansanojain väitteet, — — semmoisilta on suu tukittava” (Tiit. 1:9,11). Evankeliumiyhdistys neuvoi sellai-siakin kuulemaan ja heidän opetustaan kunnioittamaan yhtei-sen kirkollisuuden tähden.

6. Arkkila lausuu vielä, että ”oma kappaleeni Uppalan teosta on täynnä kysymysmerkkejä ja huomautuksia erilaisesta tulkin-nasta.”

A. A. U: Olisinkin toivonut, että näitten asioitten tuntijat, heistä ja meistä, olisivat voineet pitää asiallisen palaverin sekä Arkkilan väitöskirjasta että minun tutkimuksestani. Pyrkimys asiallisuuteen ja todellisuuden käsittämiseen olisi varmaan ollut olemassa nyt paremmin kuin 50 vuotta sitten.

Teol. tri Reijo Arkkilan arvostelevat huomautukset koskevat varsinaisesti tutkimukseni muodollista laatimista (metodia). Tutki-mukseni on edelleen todistusvoimaisena viittana tunnustuksellisten seurakuntien tiellä. Arkkilan kolme oivallusta niiden merkityksestä — välillisesti ja välittömästi — tunnustuskirkollisuuden asialle ovat huomioonotettava kannanotto.

3 Vertauskuva

Tämä on uusi ääni, joka kantautuu ulos Helsingin Luther-Kirkon yläkerroksen ikkuna-aukosta — kuin jos Nooan arkistaan laskema toinen kyyhkynen olisi tullut hänen luokseen suussaan öljypuun lehti — kun se oli huomannut juuri syntyneitä tunnustuksellisia seurakuntia Suomessakin.

Seitsemän päivän kuluttua oli Nooa vielä uudelleen lähettänyt lentoon kyyhkysen. Se ei palannutkaan enää hänen luokseen, vesi oli jo kuivunut maan päällä. Se ei Suomessakaan palannut enää lähtöpaikkaansa — suuntayhdistyksen piiriin, tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat jatkoivat toimintaansa.

Päätän puheenvuoroni tähän.

A.A.U.

XIII

Seurakunta / Kirkko

—

yhdistyksiä

Historiallinen ja periaatteellinen katsaus
keskiajalta nykypäivään

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Julkaistu Luterilainen-lehdessä n:o 3-4/1984

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1984

SEURAKUNTA / KIRKKO – YHDISTYKSIÄ

1 KESKIAIKA

Kansojen enemmistöt elävät yleensä vanhojen perinteiden ja tottumusten mukaan. Niinpä paavilaisissa ja muissa nykyajan kansankirkollisissa maissa hallitsevat nämä yleiskirkot kirkollisista ristiriidoista huolimatta. Halutaan olla suuria — ulkonaisten toimintojen säilymiseksi, suuren kannatuksen varmistamiseksi ja kaikkein tärkeimmästi kannatuksen pysymiseksi eli taloudellisen perustan (rahan) varmistamiseksi.

Paavikirkossa on jo kauan toiminut viralliseen toimintaan tyytymättömien jäsenten veljeskuntia (vastaavat nykyajan kirkollisia yhdistyksiä). Ne ovat paavikirkkoon sidottuja. Sellaisia mainitsemme esimerkiksi: minoriitit, joista kehittyi Fransiskaanimunkisto, josta erillistyi ensimmäinen, toinen ja kolmas munkisto, Kerjäläismunkistot, Dominikaanit (Tuomas aquinolainen), begerdit, Augustinolaismunkisto, johon Lutherkin paavikirkossa kuului, yms.

2 LUTHERIN USKONPUHDISTUS

Luther tahtoi 1517 – 1520 poistaa paavikirkon suuria harhaoppeja. Kun se ei tahtonut uudistua, ei Luther perustanut paavikirkon yhteyteen uudenlaista munkkiveljeskuntaa. Hänellä oli — kuten kristityille kuuluu — kyseessä oikein opettava seurakunta / kirkko. Tämä oli paavikirkolle kauhistus. Luther tuomittiin paavikirkon ja valtion kiroukseen.

Tästä uskonpuhdistuksen toimintatilanteesta on Luther (1538) kirjoittanut näin selvän arvioinnin: "Jos me muuten olisimme perustaneet uuden veljeskunnan, kuten sellaisia silloin oli, sitä ei olisi pidetty minkäänlaisena erikoisuutena. Paavi olisi sen heti vahvistanut ja toiset veljeskunnat olisivat hyväksyneet sen mielellään, pitäneet sitä kunniassa rinnallaan ja tukeneet sitä kaikessa hiljaisuudessa ja rauhassa. Mutta kun me nyt sitä vastoin ylistämme yleistä Kristuksen veljeskuntaa (tarkoitetaan pyhää yhteistä seurakuntaa sellaisena kuin se ilmenee oikeana kirkkona maailmassa toisin kuin itsevaltiat paa-

vikirkko — AAU), että se on paras ja pyhin, — niin, että se yksin on oikea, pyhä yhteys, silloin me polkaisimme käärmeeen (paavikirkon) päätä. Sellaista tämä ei tahdo eikä voi sietää — ja se huutaa pyhien isiensä suulla lahkokuntineen, että me aikaansaamme rauhattomuutta, epäjärjestystä ja kapinaa — ". (Lutherin kirja Kristuksen uskon kolmesta uskontunnustuksesta vuodelta 1538, W² X 1005-1006).

3 MEIDÄN AIKAMME

Uskonnolliset suunnat — yhdistykset ovat täysin inhimillinen toimintamuoto kansankirkoissa. Jumalan sana tuntee vain kristittyjen tunnustukselliset seurakunnat.

Evangeliumiyhdistyksen oma toiminta terävöityi Härmän kokouksen (1895) jälkeen. Omia rukoushuoneita hankittiin. Evankelinen kansa piti oman yhdistyksen toimintaa varsinaisena hengellisenä kotinaan — sen lehtiä vastaavasti. Tämä oli yleinen sävy.

Mutta virallinen yhdistys ohjasi omaa suuntaa vain toisarvoisena toimintana kansankirkon pysyessä päätehtävänä. Yhdistyksen johtomiehet, esim. Johannes Bäck, J. Engström, L. L. Byman, Veikko Tamminen ym. johtivat evankelista suuntaa tiukasti siten, että kansankirkollinen toiminta — epäevangelisenakin — oli kirkollisesti ratkaiseva. Ratkaiseva tekijä ei siis ollut opin ja uskon yksimielisyys, vaan sekaopillinen virallinen kirkko. Maallikkosaarnaajien ohjeessa heitä kiellettiin julkisesti arvostelemasta toisin opettavia pappeja. Varottiin viittaustakin omiin seurakuntiin päin. Olen tutkimuksissani löytänyt Evangeliumiyhdistyksen julkaisuista yhden ainoan heikon viittauksen muistona siihen suuntaan rukoushuoneitten kohdalla.

Evangeliumiyhdistyksen täyttyessä 100 vuotta muisteli vanha evankelinen siirtolainen Juho Torppa näitä asioita tällä tavalla: "Näinä aikoina (1910 –) rakennettiin maassamme useita Evangeliumiyhdistyksen rukoushuoneita. Joskin niitten syntyymiseen pääasiallisena kannustimena oli kokouspaikkojen tarve, oli hiljaisuudessa kytevässä osatekijänä ajatus pystyttää "oma kirkko", jossa voi vapaasti julistaa autuuttavaa evankeliumia". (Kotimatalla 1973 s. 30.)

Yhdistyksen johto oli toiminnassa niin ehdoton, että kun 1920-luvun alusta omien terveesti tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien järjestämistä osaksi harkittiin ja toivottiin, kiellettiin sellaisilta puhujilta, pastoreilta rukoushuoneitten käyttö.

Tämä oman suunnan ala-arviointi näyttää johtuneen siitä pelosta, että omiin seurakuntiin tulisi vähän jäseniä. Lisänä virallisen toiminnan ja sen mukaisten rahatulojen loppuminen. Emme tässä yhteydessä voi esittää enempää todisteita. Tällaista vain:

4 TUNNUSTUKSELLISTEN SEURAKUNTIEN TIELLE

4.1 Augsburgin tunnustuksen VII kohta, mm.

"Myös opetetaan, että aina ehdottomasti on ja pysyy yksi, pyhä, kristillinen seurakunta. Se on kaikkien uskovien yhteisö, joiden keskuudessa evankeliumi (tarkoittaa koko oikeata oppia) puhtaasti saarnataan ja pyhät sakramentit evankeliumin mukaisesti jaetaan. — Kristillisen seurakunnan todelliseksi yhteydeksi näet riittää se, että siinä evankeliumi yksimielisesti, puhtaan käsityksen mukaisesti saarnataan ja sakramentit Jumalan sanan mukaisesti jaetaan." (ks. Ef. 4:4,5.)

4.2 Omien seurakuntien puolesta

Eräs evankelinen pastori näytti 1919 Yhdistyksen ylioppilaskodissa teologista tutkimustaan, jollaista tarvittiin vakituisen pastorinviran saamiseksi, ja hän sanoi siinä meille: "Kun te tulette minun ikääni, ei teidän tarvitse enää tällaista tutkimusta tehdä. Silloin on uskovilla jo omat seurakuntansa." Iloitsin sydämessäni, kun tällaista sain siinä kuulla.

4.3 Rahasta kiinni

Eräs kappalainen lausui 1923 kuulteni: "Kyllä minäkin voisin tulla perustettaviin (tunnustuksellisiin) seurakuntiin, jos niissä saisin saman palkan, mikä minulla nyt on."

4.4 Tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia syntyi Suomessakin

Sellaisia seurakuntia syntyi vuosina 1923 – 1926. Ne ovat osaksi sopivalla tavalla ryhmittyneet. Toiminta on jatkunut jo 60 vuotta. [1980-luvulla] Yksimielisyyys on vaikeuksienkin ohella säilynyt uskossa, opissa ja tunnustuksessa.

Vieläkin pätee se todistus, jonka Lahden seurakuntamme jäsen Sylvester Konka (1873–1952) Selänpäästä lausui kuolinvuoteeltaan tervehdyksenä seurakunnastaan ja sen toiminnasta: "Tie, jota olemme kulkeneet, on ehdottoman oikea. Me kulkijat vain olemme heikot. Mutta Herramme Kristus on armollinen."

Sana Smyrnan seurakunnalle ja kaikille uskollisille (Ilm. 2:10b): "Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle elämän kruunun."

Yksi Jumalan armosta mukana olleista 60 vuotta sitten

A. Aijal Uppala (Wegelius)

4.5 Jälkisana

Kun näitä asioita käsiteltiin Hämeenlinnan seurakuntamme 60-vuotismuistojen merkeissä kodissani Hämeenlinnassa 22.1.84, lausui yksi kolmannen sukupolven jäsenemme erityisen ilonsa siitä, että tuolla oleva Lutherin lausunto vahvisti tämän tien kulkijoita tänäkin aikana. — Tämä kirjoitus pyytää olla seurakuntiemme ensimmäisen sukupolven kädenojennus nykypäivällekkin. Onhan siinä Lutherinkin kädenojennus myös suomalaisille jälkipolville.

On hyvä, jos olette hankkineet aikanaan yhtenäisen, uskoa vahvistavan esityksen koko seurakuntiemme ja kirkkokuntamme toiminnasta.

Sama

XIV

Järkyttävä ahdistus

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala
pastori

Tekijän viimeiseksi jäänyt julkinen kirjoitus, artikkeli
Luterilainen-lehdessä n:o 9/1984, s. 178, 179
Sanansaattajassa 14.6.1984 julkaistun prof. Martti Parvion
puheen 'Nuorelle teologille' johdosta

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
1984

Järkyttävä ahdistus

Puheesta 'Nuorelle teologille', prof. Martti Parvio,
Sanansaattaja 14.6.1984

Puheen pitäjä on Helsingin yliopiston teologian professori ja sen teologian ylioppilaiden osaston puheenjohtaja (dekaani). Hän on syntynyt 1918, nyt lähellä eläkettä. — Hän pitää aina tiedekunnan lähtötilaisuudessa viran puolesta puheen valmistuneille ylioppilaille. Tämä puhe on juuri sellainen, pidetty 21.5.1984.

Prof. Parvio, joka lukeutuu 'evangelisiin', lausuu heti aluksi, että hän on huolestunut ajatellessaan tämänhetkistä kirkollista ja hengellistä tilannetta maassamme.

Hänen yleinen huolensa on tällainen

"Pelkään, että aikamme kristinuskolta on häviämässä sisäinen, hengellinen elämä, sen sielu. Olemme menossa kohden uskonnotto-
muutta tai sellaista uususkonnollisuutta, jolta puuttuvat kirkon vuosituhantiset pohjapainot, sen apostolisuus ja katolisuus, sen auktoriteetti ja pastoraalinen (sielunhoidollinen) ote jäseniinsä".

Prof. Parvio valittaa, että Suomen kansankirkkoa ei hoideta oikein "sillä, että katugallup (kysely) tai Kirkon tutkimuskeskus aika ajoin kyselevät, millainen käsitys ihmisillä on Jumalasta – tai itse kirkosta, jonka piirissä myös näyttää pop-henkilökultti (massahenkilöpalvonta) elävän." On unohdettu, että kirkko on pohjimmaltaan "Kristuksen ruumis" (tarkoittaa pyhää yhteistä seurakuntaa).

Prof. Parviolla on tässä myös oma ahdistus

"Oma ahdistukseni on siinä, että tahtoisin kuulua kirkkoon, joka rauhallisesti ja vankasti hoitaisi myös minua pian eläkkeelle siirtyvää professoria, mutta tällaisia hoitajia ei tahdo löytyä".

En tiedä koskaan saaneeni eteeni näin vilpitöntä, vakavaa ahdistusta. Siihen on suhtauduttava mitä vakavimmin. — Emme tässä voi jatkaa prof. Parvion ajatuksia tilanteen auttamiseksi. Häneltä puuttuu oikea kristillinen, seurakunnallinen toimintaperuste, josta Augsburgin tunnustuksen VII kohdassa lausutaan näin:

"(Kristuksen ruumis) on kaikkien uskovien yhteisö, jonka keskuudessa evankeliumi (kyseessä koko kristillinen oppi) puhtaasti saarnataan ja pyhät sakramentit evankeliumin mukaan jaetaan." Kyseessä on seurakuntien yksimielinen kristillisen opin käyttö.

Kristittyjen tulee siis jatkuvasti kokoontua puhtaan ja oikean ("rein", "rechte") Jumalan sanan käyttöön. Opetuksen tulee olla seurakunnissa sen mukaisesti puhdasta ja oikeata. Tästä riippuu, onko seurakunta, kirkko kelvollinen taivaan tie vai ei.

Prof. Parvio on tietoinen siitä, että Suomen kansankirkko on jo kauan ollut opiltaan kirjava. Nykyään erityisesti. Se on hänen "oma ahdistuksensa". — Suomessa on kuitenkin jo kauan toimittu inhimillisin tavoin tunnustuksellisen seurakunnallisuuden suuntaan — itsenäinen yhdistystoiminta. Mutta sekin pitää yleiskirkon toimintaa toisenlaisenakin, opiltaan kirjavana, ehdottomana seurakunnallisena toimintaperusteena.

Muissa maissa alkoi viime vuosisadan keskivaiheilla "luterilaisissa" kansankirkoissa syntyä opillisista syistä tunnustuksellisia luterilaisia (vapaita) seurakuntia ja kirkkoja — Ruotsissakin. Hedbergkin osallistui tavallaan tähän vaiheeseen, mutta pian hän vetäytyi siitä syrjään.

Kun Suomessa 1920-luvulla alkoi syntyä vastaavia, vapaita luterilaisia seurakuntia, joissa Jumalan sana käytettäisiin "puhtaana" ja "oikein", asettui Evankeliumiyhdistyksen johto sellaista ehdottomasti

vastustamaan. Opillisesti kirjava kansankirkko jäi heille ehdottomaksi perustoiminnaksi. Kansankirkossa on tämä tilanne vain pahentunut. Siitähän on myös prof. Parvion "oma ahdistus" vakava todistus.

Kiitetään Jumalaa, että Suomessakin on jo 60 vuotta sitten syntynyt Jumalan sanan ja luterilaisen opin yksimielisyydessä toimivia tunnustuksellisia (vapaita) luterilaisia seurakuntia. Niiden ristinalainen tie on ollut Jumalan sanan mukaista ja niihin voidaan myös sovelluttaa mm. tämä Vapahtajan sana:

"Älä pelkää, sinä piskuinen lauma, sillä teidän Isänne on nähnyt hyväksi antaa teille valtakunnan" (Lk. 12:32).

Olen saanut tarkoin tutkia näitä vaiheita yleisestikin ja tutkimukseni ovat kirjana julkaistu: "Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät" (1976). Kehottaisin lukijoita perehtymään jatkuvasti tähän selvitykseen. Siinä seurataan kautta aikojen Jumalan lasten tietä iankaikkiseen elämään.

"Tie, jota olemme kulkeneet, on ehdottoman oikea. Me kulkijat vain olemme heikot. Mutta Herramme Kristus on armollinen." (Tuossa kirjassa s. 335)

Hämeenlinna 26.6.1984

A. Aijal Uppala

Saviastia

*Sain kalliit lahjat, vaan astia
on halpa vain, pelkkää savea.
Vaan siihen tyydyit sä Jumalain
tuot antis kalleimmat siihen vain.
Näin kunniasi on näkyvää,
ja minun sieluni nöyräks jää.
Lyyli Santasärkkä*

Pastori

ALBERT AIJAL UPPALA
(WEGELIUS)

in memoriam

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen kirkko

1984

Pastori

ALBERT AIJAL UPPALA

(WEGELIUS)

in memoriam

syntyi toukokuun 31. päivänä 1897 Suoniemellä
kuoli lokakuun 13. päivänä 1984 Hämeenlinnassa

”Ottakaa siis itsestänne vaari ja kaikesta laumasta, johon Pyhä Henki on teidät pannut kaitsijoiksi, paimentamaan Herran seurakuntaa.”
(Apt. 20:28)

”Valvo itseäsi ja opetustasi, ole siinä kestävä; sillä jos sen teet, olet pelastava sekä itsesi että ne, jotka sinua kuulevat.”
(1 Tim. 4:16)

Siis auta, Jumalamme, sun sanas kätkemään ja meitä uskossamme sä auta kestäämään. Suo, että kirkkahasti sun sanas loistaisi, maailman ääriin asti yön synkän poistaisi.
(J. L. Runeberg VK 1938 n:o 165:5)

Yllä olevat Pyhän Raamatun ja suomalaisen Virsikirjan säkeet pastori Uppala kirjoitti itse ennen 80-vuotispäiväänsä laatimaansa lyhyeen selostukseen omista elämänvaiheistaan. Ne kuvaavat osuvasti hänen uskoaansa ja suhtautumistaan sananpalvelijan elämäntehtävään.

Lapsuuden koti

Aijal kasvoi hurskaassa, isänmaallisessa kodissa. Isä oli Karl Albert Wegelius, Joensuun lyseon uskonnonlehtori ja sittemmin rehtori, tunnettu jääkärivaiheitten kuvaaja. Äiti, Aini o.s. Öhmann, oli Joensuun tyttökoulun laulunopettaja. Kodissa vallitsi luterilainen, evankelinen henki. Isä piti kotihartauksia, ja "tarvittaessa rohkaisi, neuvoi ja kutsui uskon tiellä taistelevia tietoiseen uskoon ja kristilliseen toivoon" (AAU). Myöhemmin molemmat vanhemmat liittyivät tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin.

Rippikoulustaan Uppala on kertonut, että heille opetettiin vain käskyt. Ei sanaakaan uskosta eikä yhtään neuvoa ehtoolliselle menosta. Tärkein, evankeliumi, puuttui tykkäänään.

Tunnonrauhaan

Joensuussa ei ollut sanottavasti noihin aikoihin evankelista toimintaa. Aijaliltakin puuttui omakohtainen tunnonrauha. Keväällä 1917 hänelle selvisi pastori Yrjö Keijolan välityksellä, että Kristus on sovittanut hänenkin syntinsä. Hän itse lausuu siitä: "Taivaallinen valo tuli Jumalan sanan kautta sydämeen." Tapahtuma toi Aijalin mukaan evankeliseen liikkeeseen. Hän kuvaa sitä näin: "Jumalan sanan puhdas oppi ratkaisi suhtautumiset hengellisiin, kirkollisiin asioihin. Varsinaisena kirkkona Helsingissä olivat Yhdistyksen rukoushuoneet. Evankelinen toiminta oli hätäsatama ja täysi vastakohta epäevankeliselle hengellisyydelle. Rukoushuoneet ja kirkko olivat kuin alttari alttaria vastaan."

Yliopistossa (1918 - 1922)

Kun Aijal aloitti teologian opintonsa, isä varoitteli: "Varjelkoon Herra Sinua uudenaikaiselta jumaluusopilta, jota voidaan verrata vil-lioksaan, joka ei tuota vanhurskauden hedelmää, rauhaa ja iloa Her-rassa." Yliopiston Raamattua arvosteleva uusjumaluusoppi ei saanut sijaa Aijalissa, vaan hän etsi hengellistä turvaa evankelisesta Yliop-pilaskodista ja kuului niihin opiskelijoihin, jotka tietoisesti vastusti-vat tiedekunnan epäraamatullista ja epäluterilaista opetusta. Oli lute-rilaisen teologian ja opin nälkä. Tänä aikana Jumalan ihmeellisestä johdattuksesta opittiin tuntemaan luterilainen Missouri -synodi ja muut tunnustukselliset luterilaiset kirkot ja päästiin lukemaan sen kirjallisuutta. Teologisen loppututkinnon Aijal suoritti 1922.

Opiskelu ulkomailta

Uppala vihittiin papiksi 28.2.1922 Savonlinnassa ja hän toimi Soanlahden kirkkoherranviran armovuoden saarnaajana muutaman kuukauden. Tämä jäi hänen ainoaksi kansankirkolliseksi viranhoidokseen. Kesällä 1922 hän tutustui Saksan vapaaseen ev.lut. kirk-koon ja jatkoi sieltä matkaansa Yhdysvaltoihin Missourisynodin teol. korkeakouluun St. Louisiin. Siellä hän opiskeli lukuvuoden 1922 – 1923. Hän sai kuunnella prof. Franz Pieperin luentoja ensimmäisen ja viimeisen vuosikurssin opiskelijoille. Näillä luennoilla tuli esiin erityisesti opit pyhästä Raamatusta ja kirkosta. Lisäksi hän kuunteli toisten professoreiden luentoja kirkkohistorian, eksegetiikan ja käy-tännöllisen teologian aloilta. Opetus ei ollut heikkotasoisia, kuten Suomessa oli peloteltu, vaan syvälle Jumalan sanaan pureutuvaa ja tiedollisesti pätevää. Uppala on kertonut erityisesti kiinnittäneensä huomiota siihen, että jokaisella Jumalan sanalla oli oma käyttönsä ja että kukin kohta asetettiin sille kuuluvaan yhteyteen. Tämä näkyi Uppalan elämässä halki elämän. Hän ei ollut vain yhden opinkohdan mies, vaan Raamatun sana ohjasi laaja-alaisesti hänen uskonkilvoi-tustaan ja opetustaan.

Kohti vapaita luterilaisia seurakuntia

1920-luvun alussa liikettä omien tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien saamiseksi johti kaksi Uppalaa vanhempaa pastoria, nimittäin A.E. Koskeniemi ja Heino Pätälä. Uppala oli noina ratkaisevina alkuvuosina 1920 – 1923 vasta 23 – 26 -vuotias, nuo toiset nelissäkymmenissä. Aluksi liikkeen kannalla mainitaan olleen 70 – 80 pappia, mutta nopeasti liike koki voimakasta vastustusta ja samalla sitä kannattaneiden pappien luku väheni. Liike oli saanut kuitenkin määrätietoisuuden suunnan: Jumalan sana velvoitti eroamaan väärää oppia sallivasta kirkosta ja antoi oikeuden omiin seurakuntiin, joissa Jumalan sana opetetaan puhtaasti. Uppalan palattua opintomatkaltaan Yhdysvalloista hän toimi innolla vapaiden seurakuntien hyväksi. Syksyllä 1923 hän erosi ensimmäisenä kansankirkosta ja sen papinvirasta.

Seurakunnat syntyvät ja uusi koettelemus

Pastorit Kauko Valve, B. A. Uusitalo, Heino Pätälä, R.G. Wegelius, Erkki Penttinen ja Väinö Salonen erosivat syksyn 1923 ja vuoden 1924 alkupuoliskon aikana. Samalle tielle lähti joukko maallikoita eri puolilla. A. E. Koskeniemi sen sijaan irtautui liikkeen toiminnasta vähitellen ja jäi pysyvästi kansankirkkoon, vaikka pysyi myötemielisenä asialle koko elämänsä ajan. Pastori Uppala asui Hämeenlinnassa ja siellä syntynyt seurakunta kutsui hänet pastorikseen 1924 tammikuussa. Jo vuonna 1924 syntyneet seurakunnat kokivat vakavan koettelemuksen. Pastori Pätälä ei hyväksynyt kaikkea luterilaista oppia. Häntä seurasi osa seurakunnista ja pastori Uusitalo, muiden pysyessä luterilaisessa opissa. Tunnustuksellisen luterilaisuuden johto oli jäänyt nuorelle Uppalalle. Koko elämänsä ajan hän suri silloin syntynyttä hajaannusta ja toivoi oppiasian Jumalan sanaan perustuvaa selvittämistä.

Seurakuntien pastorina

Uppala hoiti Hämeenlinnan seurakuntaa eläkkeelle siirtymiseensä asti (1963). Siihen kuului myös Turku koko ajan ja Helsinki 1950-luvulle asti. Vuokselan seurakunnan pastorina hän oli 1938 – 1944 ja pastori Väinö Salosen kuoleman jälkeen Koskenpään ja Kyyjärven seurakuntien pastorina 1953 – 1963. Suomen Tunnustuksellisen Luterilaisen Kirkon johtajana hän oli 1935 – 1955 sekä sihteerinä 1928 – 1930 ja teologian opiskelijoiden opettajana 1958 – 1963. Seurakuntaopetuksessaan hän pyrki puhumaan, niin että Matti ja Maijakin ymmärtävät, ja hän otti huomioon kaikki kuulijat, myös lapset ja nuoret. Erityisen mielellään hän esitelmöi Lutherista soveltaen häntä nykypäivään. Raamatun ja historian todistuksin hän kaikessa opetuksessaan halusi vahvistaa kuulijoita, että he olisivat varmoja tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien olemassaolon oikeutuksesta. Hänellä oli taito yhdistää asioita, jotka kuuluvat yhteen, ja erottaa asioita toisistaan, milloin ne eivät yhteen kuulu. Tämä lahja teki hänet kykeneväksi antamaan teräviä, vapauttavia sielunhoidollisia neuvoja niille, jotka halusivat Jumalan sanaa seurata.

Kirjallisesta työstä

Uppalan merkittävimmät kirjalliset tuotteet ovat hänen kirkko-opilliset tutkimuksensa Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi (1930) ja Kirkkokysymys Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen valossa (1938) sekä Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät (1976). Paimen, Sana ja Tunnustus sekä Luterilainen -lehtien toimittajana hän oli tuottelias. Vielä eläkepäivilläänkin hän kirjoitti merkittäviä artikkeleita Luterilaiseen. Hänellä oli uskon rohkeus puhua totuuden puolesta eikä hän pelännyt osoittaa ihmisoppeja Jumalan sanan vastaisiksi, esitti niitä kuka hyvänsä. Uppalan kirjallisella työllä on pysyvä arvo. Hänellä oli myös kaksi toivetta, jotka eivät hänen aikanaan toteutuneet. Toinen koski hänen kirkko-opillisia tutkimuksiaan. Hänen isänsä oli jo esittänyt hänelle, että niistä pitäisi laatia yhtenäinen teos.

Tätä hän myös itse toivoi. Toinen ajatus oli saada kotihartauskirja, johon lyhennettäisiin Lutherin saarnoja ja joka varustettaisiin rukouksilla, myös virret tai laulut merkittäisiin. Uppala oli sydämeltään ja opiltaan johdonmukaisesti luterilainen. Hän tutki Lutheria tämän omalla kielellä ja käytti siis hyväkseen alkulähteitä. Mutta hän ei ollut luterilainen perinteen tai aatteen tähden, vaan sen tähden, että Lutherin oppi oli hänelle kristillisen kirkon raamatullinen usko. Raamattu oli Uppalalle uskon lähde ja opin ohje, ja se antoi arvovallan myös luterilaiselle tunnustukselle, koska se on Raamatusta otettu.

Hänellä oli jatkuvaa yhteydenpitoa paitsi oman kirkkonsa jäseniin myös useisiin kansankirkossa ja Luterilaisessa evankeliumiyhdistyksessä vaikuttaviin henkilöihin. Mm. teol.tri Arkkila oli häneen yhteydessä väitöskirjaa tehdessään. Uppalan laaja kirjeenvaihto on huolellisesti arkistoituna Hämeenlinnan maakunta-arkistossa, jonne hän sen itse viimeisinä vuosinaan saattoi.

Koti ja harrastuksia

Uppala avioitui 1928 Hanna Aleniuksen (1902 – 1979) kanssa. Kun ajattelemme seurakuntien ristinalaisia oloja, näemme tässä liitossa Jumalan ihmeellisen johdatuksen. Kotia siunattiin yhdeksällä lapsella. Koti ja koko suku oli Uppalalle rakas. Hän toimitti eläkepäivillään monistetta Kotisanomia, jossa hän kertoi kodin kuulumisia ja jotakin myös seurakunnan toiminnasta. Hänen harrastuksiaan olivat kotiseutu- ja sukututkimus, puutarhaviljelys ja isänmaan asia. Isästään hän kirjoitti elämäkerran: K. A. Wegelius (1968).

Jumalan rauhaan

Pastori A. Aijal Uppala sai kutsun pois tästä elämästä Jumalansa tykö lauantaityönä 13.10.1984 ja hän pääsi Jumalan kansan lepoon odottamaan Herran päivää ja kuolleitten ylösnousemusta. Hän saavutti korkean, yli 87 vuoden iän.

Uppala oli viimeinen tunnustuksellisten luterilaisten seurakuntien perustajapastoreista. Vaikka hänen voimansa elämän ehtoolla vähitellen heikkenivätkin, hän seurasi aikaansa ja oli ihmeteltävän viireä. Kesäkuun lopulla hän kirjoitti vielä kirjoituksen 'Järkyttävä ahdistus' (Luterilainen n:o 9/1984 s. 178), jossa hän toi esille tunnustuksellisen luterilaisen seurakunnallisuuden oikeutuksen. Hän oli "talonsa toimittanut" (2 Kun. 20:1) ja odotti levollisin mielin lähtöä. "Pian minä pääsen Jumalani rauhaan", hän sanoi ja ilmaisi samalla kiitollisuutensa siitä, että hän oli saanut sielulleen kaiken tarvitsemansa hoidon.

Pastori Uppalan maallinen tomumaja saatettiin haudan lepoon odottamaan ylösnousemuksen aamua lokakuun 27. päivänä Hämeenlinnassa Vuorentaan hautausmaalla lähimpien omaisten läsnä ollessa. Pastori Markku Särelä toimitti ruumiinsiunauksen. Puheen tekstinä oli Hebr. 11:13–16.

Suomen Tunnustuksellisen Luterilaisen Kirkon järjestämä muistotilaisuus pidettiin itsenäisyyspäivänä, 6.12.1984 Helsingin seurakunnan kappelissa.

Uppalan muisto

Edellä olen varovaisesti viitannut joihinkin pastori Uppalan henkilökohtaisiin piirteisiin. Haluaisin vielä täydentää tätä kuvaa. Tunnustukselliset luterilaiset seurakunnat olivat hänelle omantunnon asia. Mutta samalla ne olivat hänen erityisen rakkautensa kohde. Kuolinvuoteeltaan hän lausui minulle: "Seurakunnalle terveisiä." Hän lausui sen mieleenpainuvalla lämmöllä. Hän oli luonteeltaan tunnollinen ja tarkasti tutki kulloinkin esitetyt vastaväitteet. Mutta

kun hän oli asian tutkinut ja tullut tulokseen, hän pysyi siinä horjumatta. Hän oli taistelija, ja varmaan sitä lahjaa vuosikymmenien kuлуessa tarvittiinkin. Hän oli tiukka vastustajille, mutta osoitti lempeyttä ja ymmärtämystä niille, jotka nöyryivät Jumalan sanan edessä. Uskon, että hän mielessään usein kertaili seurakuntien syntyvaiheita ja ajatteli sitä, miten silloin toimittiin ja olisiko pitänyt toimia toisin. Tunnustuksellisiin luterilaisiin seurakuntiin liittymisestä ei tullut laajaa liikettä, vaan vaatimatonta, pieni kirkko. Tosin on ihmeteltävä, että mukaan on siunaantunut niinkin monta. Hän rohkaisi kuulijoitaan sillä, että Vapahtaja on kahden ja kolmenkin keskellä. Hän piti täyden saarnan ja toimituksen yhtä hyvin yhdelle kuin monelle. Kun syntyneitä seurakuntia moitittiin vertaamalla niitä keskoseksi, hän lausui, että sellaista, kun se on syntynyt, on sitä rakkaammin ja hellimmin vaalittava eikä sitä pidä hylätä. Hän myös lausui välistä: "Ei sitä kukaan paremminkaan tehnyt." Ihmiset ovat vain työkaluja Jumalan käsissä. Uppala pyysi olla uskollinen. Mitä Jumala on tehnyt hänen ja toisten kautta, siitä meidän on yksinomaan kiittäminen Jumalaa ja loppujen lopuksi yksin hän tietää, mitä hän itse on tehnyt. Me ihmiset olemme sittenkin vain ihmisiä kaikkine heikkouksinemme, silloinkin, kun mielessämme on uskollisen, oikeassa opissa pysyneen, vakaan kristityn ja luterilaisen muisto kuten tänään. Uppala toisti välistä Sylvester Suur-Konkan sanaa: "Tie, jota olemme kulkeet, on ehdottoman oikea. Me kulkijat vain olemme heikot. Mutta Herramme Kristus on armollinen."

Tuntuu siltä kuin Uppalan mukana olisi kokonainen aikakausi siirtynyt historiaan. Me jäljellejääneet jatkamme samaa uskon tietä taistelevassa seurakunnassa. Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko kunnioittaa opettajansa ja johtajansa muistoa. "Muistakaa johtajianne, jotka ovat puhuneet teille Jumalan sanaa. Katsokaa, kuinka heidän vaelluksensa on päättynyt, ja seuratkaa heidän uskoansa." (Hebr. 13:9)

Markku Särelä

Jumalan sanan ja Tunnustuskirjojen todistuksia

Kirkkokysymystä koskevia kohtia

Tunnustukselliset Seurakunnat syntyvät –teoksen liite

Puhdas Jumalan sana — seurakunta — yksi usko

Minä olen Herra, sinun Jumalasi. Älköön sinulla olko muita jumalia. 1. käsky.

Pyhitetty olkoon sinun nimesi. 1. rukous.

Kuinka Jumalan nimi meidän tykönämme pyhitetään?

Kun Jumalan sana opetetaan selvästi ja puhtaasti ja myös me, Jumalan lapsina, sen mukaan pyhästi elämme; siihen auta meitä, rakas taivaallinen Isä! Mutta joka opettaa ja elää toisin kuin Jumalan sana opettaa, hän häpäisee meidän keskuudessamme Jumalan nimen; siitä varjele meitä, taivaallinen Isä! (Vähä Katekismus).

Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni, kastamalla heitä – ja opettamalla heitä pitämään kaikki, mitä minä olen käskennyt teidän pitää (Mt. 28:19,20).

Mutta te olette valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, omaisuuskansa, julistaaksenne sen jaloja tekoja, joka on pimeydestä kutsunut teidän ihmeelliseen valkeuteensa (1 Piet. 2:9).

Jos joku puhuu (seurakunnassa), puhukoon niin kuin Jumalan sanoja. (1 Piet. 4:11a).

Jos te pysytte minun sanassani, niin te totisesti olette minun opetuslapsiani – (Joh. 8:31).

Se profeetta, jolla on uni, kertokoon unensa; mutta se, jolla on minun sanani, puhukoon minun sanani uskollisesti. Mitä tekevät oljet jyvien seas- sa? sanoo Herra. Eikö minun sanani ole niin kuin tuli, sanoo Herra, ja niin

kuin vasara, joka kallion murtaa? Jer. 23:28, 29).

Ja he pysyivät apostolien opetuksessa ja keskinäisessä yhteydessä ja leivän murtamisessa ja rukouksissa. (Apt. 2:42).

Mutta minä kehotan teitä, veljet, – että kaikki olisitte puheessa yksimieliset ettekä suvaitsisi riitaisuuksia keskuudessanne, vaan pysyisitte sovinnossa ja teillä olisi sama mieli ja sama ajatus. (1 Kor. 1:10).

Veljet, minä johdatan teidät tuntemaan sen evankeliumin, jonka minä teille julistin – ja jonka kautta te myös pelastutte, jos pidätte siitä kiinni semmoisena, kuin minä sen teille julistin, ellette turhaan ole uskoneet (1 Kor. 15:1,2).

Niin kehotan siis minä – teitä vaeltamaan – ja pyrkien säilyttämään hengen yhteyden rauhan yhdysiteellä: yksi ruumis ja yksi henki, niin kuin te olette kutsututkin yhteen ja samaan toivoon, jonka te kutsumuksessanne saitte; yksi Herra, yksi usko, yksi kaste; yksi Jumala ja kaikkien isä, joka on yli kaikkien ja kaikkien kautta ja kaikissa (Ef. 4:1,3–6).

Mutta joka menee ovesta sisälle, se on lammasten paimen. Hänelle ovenvartija avaa, ja lampaat kuulevat hänen ääntänsä; ja hän kutsuu omat lampaansa nimeltä ja vie heidät ulos. Ja laskettuaan kaikki omansa ulos hän kulkee niiden edellä, ja lampaat seuraavat häntä, sillä ne tuntevat hänen äänensä. Mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä (Joh. 10:2–5).

Minun lampaani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne, ja ne seuraavat minua (Joh. 10:27).

Vaan (minä rukouksen) myös niiden edestä, jotka heidän sanansa kautta uskovat minuun, että he kaikki olisivat yhtä, niin kuin sinä, Isä, olet minussa ja minä sinussa – (Joh. 17:20,21).

Augsburgin tunnustuksen VII uskonkohta

Kristillinen seurakunta on kaikkien uskovien yhteisö, joiden keskuudessa evankeliumi puhtaasti (rechte — rein) saarnataan ja sakramentit evankeliumin mukaisesti jaetaan (1 b §). Kristillisen seurakunnan todelliseksi yhteydeksi näet riittää se, että siinä evankeliumi (Evangelium = doctrina evangelii) yksimielisesti puhtaan käsityksen mukaisesti saarnataan ja sakramentit Jumalan sanan mukaisesti jaetaan (2 §).

Tämä selitetään Yksimielisyyden ohjeen Täydellisen selityksen X kohdassa. Siinä ensin kerrataan Schmal-kaldenin tunnustuksen yhteydessä esitetty jumalallinen velvoitus erota paavikirkosta: "On tosin raskasta erota niin monesta maasta ja kansasta ja tunnustaa omaa, erikoista oppia. Mutta tässä (Matt. 7:15, Tiit. 3:11, 2 Kor. 6:14) on Jumalan käsky: jokaisen on kavahtettava eikä pidettävä yhtä niiden kanssa, jotka tunnustavat väärää oppia tai pyrkivät sitä julmuudella voimassapitämään" (X § 23).

Sen jälkeen sallitaan seurakunnissa erilaisia ulkonaisia tapoja, "jos ne muutoin opissa ja kaikissa sen eri kohdissa ja myös pyhän sakramentin oikeassa käytössä keskenään ovat yksimieliset –" (X § 31).

Uskon tunnustaminen ihmisten edessä

Sen tähden, jokaisen, joka, tunnustaa minut ihmisten edessä, minäkin tunnustan isäni edessä, joka on taivaissa.

Mutta joka kieltää minut ihmisten edessä, sen minäkin kiellän Isäni edessä, joka on taivaissa.

Älkää luulko, että minä olen tullut tuomaan rauhaa maan päälle; en ole tullut tuomaan rauhaa, vaan miekan.

Sillä minä olen tullut 'nostamaan pojan riitaan isäänsä vastaan ja tyttären äitiänsä vastaan ja minin anoppiansa vastaan; ja ihmisen vihamiehiksi tulevat hänen omat perhekuntalaisensa'.

Joka rakastaa isäänsä taikka äitiänsä enemmän kuin minua, se ei ole minulle sovelias; ja joka rakastaa poikaansa taikka tyttärensä enemmän kuin minua, se ei ole minulle sovelias;

Ja joka ei ota ristiänsä ja seuraa minua, se ei ole minulle sovelias. Joka löytää elämänsä, kadottaa sen; ja joka kadottaa elämänsä minun tähdeni, hän löytää sen (Mt. 10:32–39).

Suhtautuminen toisenlaiseen opetukseen

Kavahtakaa vääriä profeettoja, jotka tulevat teidän luoksenne lammas-ten vaatteissa, mutta sisältä ovat raatelevaisia susia (Mt. 7:15).

Mutta vaikka me, tai vaikka enkeli taivaasta julistaisi evankeliumia, joka on vastoin sitä, minkä me olemme julistaneet, hän olkoon kirottu. Gal. 1:8.

Vähäinen hapatus hapattaa koko taikinan (Gal. 5:9).

Eroaminen väärästä yhteydestä

Mutta minä kehotan teitä, veljet, pitämään silmällä niitä, jotka, saavat aikaan erimielisyyttä ja pahennusta vastoin sitä oppia, jonka te olette saaneet; vetäytykää pois heistä.

Sillä sellaiset eivät palvele meidän Herraamme Kristusta, vaan omaa vatsaansa, ja he pettävät suloisilla sanoilla ja kauniilla puheilla vilpittömien sydämet (Room. 16:17,18).

Harhaoppista ihmistä karta, varoitettuasi häntä kerran tai kahdesti (Tiit. 3:10).

Jos joku tulee teidän luoksenne eikä tuo mukanaan tätä oppia, niin älkää ottako häntä huoneeseenne älkääkä sanoko häntä tervetulleeksi; sillä joka sanoo hänet tervetulleeksi, joutuu osalliseksi hänen pahoihin tekoihinsa (2 Joh. 10,11).

Ja minä kuulin toisen äänen tästä sanovan: "Lähtekää siitä ulos, te minun kansani, ettette tulisi hänen synteihinsä osallisiksi ja saisi tekin kärsiä hänen vitsauksiansa (Ilm. 18:4).

Silloin Samuel sanoi: "Haluaako Herra polttouhreja ja teurasuhreja yhtä hyvin kuin kuuliaisuutta Herran äänelle? Katso kuuliaisuus on parempi kuin uhri ja tottelevaisuus parempi kuin oinasten rasva. Sillä tottelemattomuus on taikuuden syntiä, ja niskoittelu on valhetta ja kuin kotijumalain palvelusta. Koska sinä olet hyljännyt Herran sanan, on myös hän hyljännyt sinut, –" (I Sam. 15:22,23).

Uskon kautta kieltäytyi Mooses suureksi tultuaan kantamasta faraon tyttären pojan nimeä. Hän otti mieluummin kärsiäkseen vaivaa yhdessä Jumalan kansan kanssa kuin saadakseen synnistä lyhytaikaista nautintoa, katsoen "Kristuksen pilkan" suuremmaksi rikkaudeksi kuin Egyptin aar-

teet; sillä hän käänsi katseensa palkintoa kohti.

Uskon kautta hän jätti Egyptin pelkäämättä kuninkaan vihaa; sillä koska hän ikään kuin näki sen, joka on näkymätön, niin hän kesti. (Hebr. 11:24–27).

Ja miten sopivat yhteen Kristus ja Beliar? Tai mitä yhteistä osaa usko-
vaisella on uskottoman kanssa? Ja miten soveltuvat yhteen Jumalan temppele ja epäjumalat? Sillä me olemme elävän Jumalan temppele, niin kuin Jumala on sanonut: "Minä olen heissä asuva ja vaeltava heidän keskellään ja oleva heidän Jumalansa, ja he ovat minun kansani." Sen tähden: "Lähtekää pois heidän keskeltänsä ja erotkaa heistä, sanoo Herra, älkääkä saastaiseen koskeko; niin minä otan teidät huostaani ja olen teidän Isänne, ja te tulette minun pojikseni ja tyttärikseni, sanoo Herra kaikkivaltias" (2 Kor. 6:15–18).

Pitäytyminen oikeinopettavaan seurakuntaan

Älkäämme jättäkö omaa seurakunnankokoustamme, niin kuin muutamien on tapana, vaan kehottakaamme toisiamme sitä enemmän (Hebr. 10:25).

Meistä he ovat lähteneet, mutta he eivät olleet yhtä meidän kanssamme; sillä jos he olisivat olleet yhtä meidän kanssamme, niin he olisivat meidän kanssamme pysyneet; mutta heissä oli tuleva ilmi, että kaikki eivät ole yhtä meidän kanssamme (I Joh. 2:19).

Sillä te tarvitsette kestäväisyyttä, tehdäksenne Jumalan tahdon... Mutta me emme ole niitä, jotka vetäytyvät pois omaksi kadotukseksenne, vaan niitä, jotka uskovat sielunsa pelastukseksi (Hebr. 10:36,39).

Raamatunkohtien hakemisto

1 Ms.	Ps.	Matt.
1:28..... 154	137:5..... 171	10:33..... 238
13:2..... 208	Sananl.	10:37..... 222
21:12c..... 210	18:10..... 211	12:46-50 175
28:17..... 154	23:22..... 222	12:6,8..... 174
28:17..... 280	Jes.	13:24-30 23,34
5 Ms.	8:14..... 371	13:..... 206
13:1-3 135	28:20..... 154,28	15:24..... 172
13:..... 170	55:10,11 127,428	16:15-19 177,291
Joos.	55:11..... 40	16:16-18 164
7:25..... 308	55:..... 128	16:18..... 42,126,166,
Tuom.	66:1..... 202	 203,362,427
8:33..... 154	66:2..... 202	18:15..... 35,36,61,105
15:11..... 309	Jer.	18:15-17 ... 232,247,352
1 Sam.	51:9..... 46,307	18:17..... 106,131,297
15:22,23 163,229	Hes.	18:17,20..... 131
2 Sam.	33:7-9 54	18:18..... 91
15:11..... 130	Dan.	18:..... 21,22,27,217
1 Kun.	3:23- 370	23:2,3..... 33
18:21..... 155	Hoos.	23:..... 53
19:10..... 137	13:8..... 54	24:15..... 46,306
2 Kun.	Miika	24:..... 207,43
16:..... 189	6:1,2..... 54	27:51..... 171
20:1..... 476	7:14..... 186	28:18-20 128,177
Job	Matt.	28:20..... 126,427
10:1..... 81	5:45..... 157	Mark.
Ps.	6:24..... 199	4:26,27 127,428
1:5..... 215	7:12..... 266	8:38..... 16
10:15..... 55	7:15..... 33,81,135,	14:58..... 183
12:2..... 100	 218,296	16:15..... 153
73:27..... 154	7:21-23 159	16:16..... 128
82:..... 108	7:6..... 27	Luuk.
94:20..... 34	10:32..... 207	2:34..... 371
110:3..... 186	10:32,33..... 16,128	2:49..... 174
110:..... 103	10:32-39 169,196	4:16..... 178

Luuk.

6:22.....	207
6:46.....	159
8:.....	128
10:16.....	31,136,431
11:35.....	200
12:32.....	127,466
16:16.....	183
17:16-19	130
17:20,21	125, 202,427
17:5.....	100
18:8.....	137
20:.....	248

Joh.

2:15.....	85
2:19-22	183
2:21,22.....	172
3:6.....	202
4:22.....	130
6:.....	272
8:31,32.....	173
10:11..	130,135, 177,430
10:11,16.....	204
10:1-11	479
10:27.....	128,169
10:27,28.....	431
10:3-5	177
10:4.....	431
10:4,5.....	33
10:4,5,27.....	159
10:5.....	129,130,431
10:5,27.....	135,146,205
10:7.....	137
14:23-	212
14:23-31	212
16:1-3	182
16:1-4	195

Joh.

17:14,17.....	428
17:14,17,20.....	173
17:20,21.....	139
17:21.....	138
18:22,23.....	367
18:33-37	248
Apt.	
1:13.....	178
2:40.....	189
2:41.....	178
2:41,42.....	292
2:41,42,47	434
2:42.....	262
4:23.....	178
5:12-29	184
5:29.....	169,251
5:42.....	178
6:13,14.....	183
7:48.....	202
7:.....	48,51
8:20,21.....	27
12:12.....	178
13:46.....	179
14:23.....	178
14:23,27.....	131
15:11.....	434
15:.....	294
16:13.....	181
18:4.....	179
19:8-10	180
19:9.....	189,196
19:.....	190
20:17-	180
20:17-38	178
20:28.....	131,470
21:17-26	176,180,183

Apt.

21:28.....	183
22:.....	183
26:17,18.....	179

Room.

1:7.....	131
9:16.....	159
11:17,20.....	142
12:1.....	188
12:13.....	247
13:.....	247
14:17.....	198,315
15:8.....	171
16:17.....	130,131,
.....	134,136,177
16:17,18.....	135
16:18.....	130
16:3,5.....	178

1 Kor.

1:10.....	136,292
1:2.....	434
1:8.....	239
2:15.....	44
3:18.....	353
3:21.....	136
3:21-23	43
3:.....	292
4:2.....	444
4:20.....	198,315,405
5:11.....	71
10:12.....	100
10:16,17.....	428
10:17.....	128
11:19.....	135,158
12:12.....	44
12:13a.....	428
14:33.....	409

1 Kor.	Fil.	Hebr.
16:19..... 131	1:1..... 131	11:13-16 476
2 Kor.	Kol.	11:24-29 333
6:1..... 386	1:17..... 174	11:..... 333
6:14..... 33,135	2:16,17..... 177	13:10-13 181
6:14,18..... 135	2:17..... 433	13:12-14 172
6:15..... 154,199	3:16..... 131,133,247	13:13..... 433
6:15-17 154	1 Tess.	13:14..... 174
6:15-18 177	5:21..... 42	13:17..... 233,247
6:17..... 136	13:..... 233	13:7..... 115,371,444
6:17,18..... 169	1 Tim.	13:9..... 477
9:1,2,12..... 61	1:3..... 134	1 Piet.
Gal.	3:2 ss..... 73	1:23..... 127,428
1:8..... 33,135,137	4:16..... 470	2:9..... 15,44,128,177
1:8,9..... 53,130,135,	6:3..... 134	4:11..... 134,431
..... 221,454	15:..... 82	2 Piet.
1:9..... 135	2 Tim.	2:18-22 215
2:34..... 181	2:19..... 159	1 Joh.
3:27..... 428	Tiit.	2:19 ... 136,215, 231,479
4:5..... 173	1:5..... 133,247	2 Joh.
5:9.... 25,28,135,149,262	1:5 ss..... 73	:10,11..... 130,135,177
5:..... 181	1:9..... 292	Ilm.
Ef.	1:9,11..... 455	2:10b..... 239,461
2:19,20..... 124,426	3:10..... 33	3:11..... 239
2:20..... 137	3:10,11..... 135	5:10..... 44
4:1-6 177	Hebr.	13:6..... 46,306
4:3..... 136	8:13..... 172	16:16..... 131
4:4,5..... 460	8:8..... 172,433	17:..... 193
4:5,6..... 133	10:25..... 119,133,	18:1-4 154
6:9..... 202	 136,231,247	18:4 135,136,189,207

Henkilöhakemisto

Albrekt, Mainzin arkkip.	336
Arkkila Reijo, tri.	384, 395, 452
Augustinus, Hippon piispa, kirkkoisä	137, 181, 296
Björkstén S. R., prof.	266
Brunn, past.	95
Byman L. L., past.	20, 145, 376–385, 402–406, 459
Cajetanus, paavil. kardinaali	316, 336–338
Chemnitz Martin, superintendentti, Yksimielisyyden ohjeen pääkirj.	137
Chrysostomus, kirkkoisä	189
Clemens VII, paavi	198
Dau W. H. T., prof.	66, 380
Ebeling H.	87, 101, 249, 310
Eck Johan, tri, paavil.	42, 304, 305, 308, 336, 343–345, 363
Eckhardt E.	249
Elert Werner, prof.	325
Engström Julius, rov.	19, 32, 129, 135, 144, 175, 217, 218, 224–227, 383–385, 398–400, 402, 404, 405, 409, 412, 417, 459
Erasmus (Rotterdamilainen)	30, 283
Filip, Hessenin maakreivi	76
Fredrik Wilhelm III, Preussin kuningas	93
Fredrik Viisas, Saksin vaaliruhtinas	347, 348
Gummerus Jaakko, piispa	12–13, 18–21, 40, 95, 101–112, 190–193, 196–198, 219, 266–274, 301, 309–311, 410–414
Hakala E. J., past.	117–240
Hieronimus prahalainen, böömil. marttyyri	71
Higgins, Pelastusarmeijan kenr.	19
Holl Karl, saksal. kansankirkollinen kirkkohist.	40, 84, 89, 107, 108, 111, 112
Holmqvist F. V., past.	256
Holmqvist Hjalmar, kirkkohist.	310, 358, 321, 370
Huss Johannes (Juhana), böömil. uskonpuhd., marttyyri	71, 80, 207, 304, 341
Höneck A.	174
Ignatios, Antiokian piispa, marttyyri	189
Johansson G., arkkip.	18, 150, 217, 261
Jussila J., opettaja	262
Järventaus Arvi, khra	20
Kaarle V, keisari	321, 365
Kahelin Hjalmar, KHO:n hallintoneuv.	255, 257–258, 260, 266–267, 274
Kares K. R. rov.	251, 262–266, 269, 272–273, 396
Kolde Th., Lutherin elämäkerran kirjoittaja	193, 201, 315, 358–359

Koskenniemi A. E. rov.	68, 375–377, 380–383, 394, 401–402, 407, 409, 414, 417–418, 473
Koskenniemi Lauri, tri, dos.	400, 419
Krauss E. A. W., prof., kirkkohist.	326, 440
Kretzman Carl, past.	310
Kretzmann P. E.	160
Kuusi M. I., past.	142, 226, 411
Kuusisto A. W., rov.	19, 113
Lehtonen Aleks, tri	22, 414
Leo X, paavi	308, 336, 347, 360, 363
Lujanen Feliks, rov.	256, 261–262, 269–271
Major Georg, prof., opissa 'viekastelija'	29
Malmivaara V. R., rov.	265, 279–282
Maunu, tri	21
Maximilian I, keisari	341
Melanchton Philip	86, 92, 253, 323, 436
Michael J. M. past.	385
von Miltitz Karl	339, 340–342, 345, 348, 359
Münzer Thomas, 'intoilija'	17, 23, 26, 47
Nordling Leonard, varat	256–260, 266
Paunu U. tri	112
Penttinen Erkki, past., tri	383, 473
Pieper Franz	4, 130–134, 140, 174, 289, 429, 472
Pietilä Antti J. , tri, prof.	18, 38, 150, 217, 258, 261, 402, 413
Prierias Silvester, paavin viraston pääsensori	46, 303–308, 352
Puukko A. F.	416, 414
Pätiälä Heino, past.	376–380, 383, 405, 408–410, 424, 451, 473
Ranke Leopold, uskonpuhd. hist. kirj.	356
Rapeli Toivo, rov.	388–391
Rosenqvist G. O., prof.	266
Ruuth Martti, prof., hist.	92, 101, 109, 195, 310–311
Saloheimo J. L., KKO:n hallintoneuv.	257
Salonen K. E., rov.	21, 144, 226
Salonen Väinö I. past.	383, 473
Sariola A. J., khra	256, 269, 277–278
Schlink Edmund, prof.	326–327
von Seckendorf Veit Ludvig, luteril. oppinut, lakim.	54
Simolin A., tri	18
Sirenus S., tri	110–111
Sohm R., prof., oikeusopp.	87, 156, 253
Spalatin Georg, vaaliruhtinaan kanslian-hoitaja	87, 307, 346, 367, 370
von Staupitz Johann	201, 237–238, 303–304, 309, 314–315, 337, 345–346
Svebilus Olaus, arkkipiispa	427

Tamminen Kauko Veikko, rov.	31, 224–228, 267, 269, 398, 413, 459
Tammio Kr., khra	225
Tapaninen L. P., rov.	265
Tetzel, munkki, anemestari	336, 339
Tiililä K., reht.	256
Tiililä Osmo, prof.	295
Walther Carl F. W., tri, prof.	12, 95, 97–98, 128, 136, 189, 253, 268, 291, 295–296, 436, 438
Valve Kauko, past.	383, 473
Willkom O. H. Th., past.	171
Willkom Martin, past., reht.	76, 113, 145, 150, 249, 253, 381, 385, 402–403
Virkkunen Paavo, tri	18–19, 243, 256, 264, 275
Yrjö-herttua (Leipzigissa),	189
Zwingli Ulrich	28, 48, 83, 104, 149, 208–209, 270

Hakemisto, Lutherin kirjoituksia

95 väitöslauselmaa, 1517	13, 40, 302, 316, 335, 352
95 väitöslauseen selitys (Resolutiones), 30.5.1518	302, 303, 337, 340
Alkusoitto kirkon babyloniseen vankeuteen, 1520	357
Clemens VII:n bullia vastaan, 1525	201
Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa, 1522	57, 64, 75
Esipuhe A. Corvinuksen kirjaan 1534	30
Esipuhe kirjaan 'Ohje seurakuntien tarkastusta varten', 1528	86
Opetus seurakuntien tarkastajille, 1538	58
Galatalaiskirjeen pitempi selitys, 1535	25, 28, 83
Galatalaiskirjeen lyhyempi selitys, 1519	344
Hans Wursta vastaan, 1541	14, 84, 91, 200, 213, 279, 292, 296
Hiipijöitä ja nurkkasaarnaajia vastaan, kirje Eb. v. d. Tannen'lle	108
Huonepostilla	35
Ihmisoppien välttämistä, 1522	52, 194
Iso Katekismus, 1529	16, 35
Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille, 1530	78, 82, 102
Kirje paaville 30.5.1518	303
Kirje paaville 1519	341
Kirje Staupitzille 30.5.1518	303–304
Kirje Staupitzille 14.1.1521	237
Kirje Staupitzille 9.2.1521	201, 237–238
Kirje Staupitzille (viimeinen) 17.9.1523	201
Kirje Leipzigin ahdistetuille luterilaisille kristityille 1533	193, 196
Kirje saarnaajille Soesteen lokak. 1535	82
Kirje Anton Lauterbachille 22.10.1543	84

Kirje 1543	88
Kirkkopostilla, Vanha	26, 34
Kirkolliskokouksista ja kirkoista, 1539	16, 84, 128, 290
Kristityn ihmisen vapaudesta, 1520	359
Paavilaisesta nk. nurkkamessusta ja papiksi vihkimisestä, 1533	10, 196, 312, 315
Paavin ja piispojen väärää hengellistä säätyä vastaan, 1522	54
Paavin valta ja yliherruus, 1537	32
'Pohdintoja' ('arveluita') 1529	29
Prieriasta vastaan, 1520	306, 307, 352
Ps. 82 selitys, 1530	108
Rooman paaviudesta, korkeasti maineikasta Leipzigin romanistia vastaan. (Alveld, Leipzigin luostarin opettaja)	350
Saarna hyvistä teoista, 1520	350, 359
Saarna Joh. 2:15, 1538	85
Saarna Matt. 18:18, n. 1537 – 1540	91
Saarnoja ja selityksiä 3.vk.	27, 85, 173, 184
Saksalainen messu, 1526	60, 64, 92, 298
Saksan kansan kristilliselle aatelille, 1520	43, 55, 65, 85, 353, 356–358
Schmalkaldenin uskonkohdat, 1537	15, 24, 32, 35, 84, 90, 110, 125, 423
Seurakunnallisten olojen järjestämisestä. Seurakunnan paimenen valitsemisesta ja asettamisesta. Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle, 1523	51, 70, 194
Seurakunnan jumalanpalveluksen järjestys	70
Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia, 1523	48, 68, 106, 110, 113, 114, 194, 314
Vähä Katekismus, 1529	78, 332, 344

Asiahakemisto

Augsburgin neuvottelu, 1518	304, 316
Augsburgin seurakunta	69
Augsburgin Tunnustus, 1530	15, 48, 58, 85, 108, 125, 127, 130, 132–133, 150–151, 211, 221, 295, 297, 321–328, 399, 402, 419, 423, 427–428, 439–440, 460, 465
Augsburgin Tunnustuksen Puolustus,	33, 90, 126–127, 144, 324
Augsburgin uskonrauha, 1555	322, 438
Augsburgin valtiopäivät, 1518	337
Augsburgin valtiopäivät, 1530	78, 316, 322, 324, 438
beghardit	103, 304
böömiläiset	46, 50, 56, 69, 70–73, 106, 304–307, 355
C. E.-läinen liike (Vapaakirkko)	19
dekretaalit	308, 309
donatolainen lahko	17, 23, 94, 103, 189
Heidelbergin kokous, huhtik. 1518	336

hombergiläinen ehdotus, 1526 (Hessenin seurakuntien uudistus)	75–76, 111
Hämeenlinnan kokoukset	385, 405–406, 411
hussilaiset	80, 341
interdikti	338, 347, 355, 364
Kirkkojen Maailmanneuvosto	263
kirkkolaki v 1870	11, 18, 142, 388, 398
konsistorit	85–88, 253, 442
Konstanzin kirkolliskokous, 1415	207, 362, 367
konventikkeli	107
Leipzigin väittely, 1519	42, 304–306, 343–345, 348
Leipzigin ahdistetut luterilaiset	193, 194
Leisnigin seurakunta	65–69, 75, 314
Luterilainen Maailmanliitto (LML)	295, 326, 484
Missouri-Synodi	95–97, 113, 225–226, 321, 327, 378, 380, 403–404, 444, 472
NMKY	19
Paimen-lehti	12, 68, 113, 162, 182, 235, 259, 377–378, 380–381, 385, 401, 417
pannauhkauskirja, paavi Leo X, 15.6.1520	46–47, 101, 195, 304, 306–308, 310, 347–348, 358–360, 435
pannakirja, paavi Leo X, 4.1.1521	311, 337–338, 348, 360, 363–365, 368–369
patronaattioikeus	47
Pelastusarmeija	19, 167
Sana ja Tunnustus –lehti	12, 113, 175, 377–380, 385, 401, 412, 417, 472
seurakunta	
Varsinainen, näkymätön, kristillinen kirkko on uskovat ihmiset, näkymätön pyhän yhteys, se ei ole näkyvä laitos	15
Lahkollinen seurakuntakäsitys: srk on pelkkien pyhien joukko. Luther hylkää lahkollisen s. -käsityksen epäraamatullisena	17, 23
s. Raamatullinen oppi seurakunnasta.	
Kristittyjen tulee yhden uskon ja opin perusteella muodostua seurakunniksi	22
Jäsenyys s:ssa perustuu uskon ja opin tunnustamiseen ja kristilliseen vaellukseen. S:ssa voi olla ja on ulkokullattuja ja pahoja. Heitä koskee seurakuntakuri, jos asia tulee julki.	21–22, 159–160, 289–290
S:ssa Jumalan sana puhtaasti saarnataan ja sakramentit oikein hoidetaan	31
s. Lutherin opetus seurakunnasta.	
Kallio, jolle Jumala rakentaa s:nsa, on usko	42
Kaikkien kristittyjen hengellinen pappuus	43
S:n perustuksena on Kristuksen lunastustyö	45
Pienimmälläkin srk:lla on oikeus kutsua ja asettaa sopivia kristityitä julkiseen saarnavirkkaan	45
S:t ja kristityt ovat sidotut vain Kristukseen ja Jumalan sanaan	45
S:n toiminta edellyttää tietoisia uskovaisia	50, 51
’Kolmas jumalanpalveluksen muoto’	61

Paikallisseurakunnalle kuuluu paitsi opetus ja sakramenttien hoito myös seurakuntakurin harjoittaminen	35, 62
Julkisten epäkristittyjen joukko ei ole seurakunta	62
s. apostoliset seurakunnat, a. kirkko;	14, 37, 42, 51, 60, 67–68, 75, 84–85, 90, 107, 122, 127, 131, 137, 139, 156–160, 166, 169–175
s. kansankirkkoate	
Hyväksyy erioppiset, epäluterilaiset opettajat	24, 66, 218, 397
Suvaitsevaisuus opin erilaisuutta kohtaan ei perustu Raamattuun vaan kansankirkkoaatteeseen	20, 34, 218
Seurakuntalaisten on kuultava 'epäevangelisiakin' saarnaajia	38, 66, 99
Seurakunta on maantieteellinen laitos	22
Seurakuntakuri hylätään Raamatun ja Lutherin opetuksen vastaisesti	18, 21, 365, 62, 67, 84, 133, 173, 217, 247
Valhevehnä-vertauksesta	23, 26, 34, 35, 132
Raamattu ja luterilaisuus eivät hyväksy sekaoppista seurakuntaa	25–, 31, 34, 66, 72, 74, 81, 90, 99, 108, 109, 113, 132, 141, 143, 151, 153, 158, 165, 167, 169, 170, 175, 190, 196, 201, 223, 259
Luther ei hyväksynyt yhteyttä vääräoppisten kanssa, heistä on erottava	27, 34, 90, 99, 166, 177, 327
s. synagogakirkollisuus.....	157, 170, 175–182, 186, 18–190, 195–196, 213, 239, 436
s. määritelty luterilainen kirkko	295
s. oikeasta ja väärästä kirkosta.....	189, 208, 311, 313
Siunaukselan kansanopistot, orpokoti-yhdistys	385, 410
suksessio eli jatkuvaisuus	205, 210–211
Tampereen kirkkopäivät 1924	22
unioitu kirkko Saksassa, unionismi	223, 443
Vapaakirkko (C. E. -liike)	19
Wittenbergin seurakunta	35, 48–50, 58, 64, 87
Wormsin edikti	368–370, 436
Wormsin valtiopäivät 1521	13, 45, 48–49, 54, 59, 311, 321, 349, 358, 365–366, 368–371
wiklifiläiset	80
väärä oppi, v. opettajat; väärää oppia ei tule sallia, väärästä opettajista ja väärää oppia sallivasta kirkosta on erottava	22–115, 122–240, 290–297, 301–317, 321–328, 332–370, 424–447

Seurakuntaa, kirkkoa ja saarnavirkaa käsitteleviä STLK:n julkaisemia teoksia

Martti Luther:

***Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta* 1999**

- Seurakunnan Raamattuun perustuvasta oikeudesta ja vallasta koetella kaikkea oppia sekä kutsua, asettaa virkaan ja erottaa opettajia.
- Kristuksen valtakunnasta ja saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnaviran kahdesta kutsumuksesta, 2 Moos. 3:1.

Markku Särelä:

***Saarnavirka on Kristuksen käsky* 2001**

A. Aijal Uppala:

***Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät* 1976**

A. Aijal Uppala:

Kirkkokysymys

***Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?* 2008**

C.F.W. Walther:

***Kirkko ja virka* 1998**

C.F.W. Walther:

***Oikea näkyvä kirkko* 1999**

C.F.W. Walther:

***Paikallisseurakunta* 2003**

Katso kirjojen esittelyä seuraavilla sivuilla.
Kirjoja on saatavana STLK:n kirjamyynnistä,
Rajakatu 7, 15100 Lahti.

Martti Luther

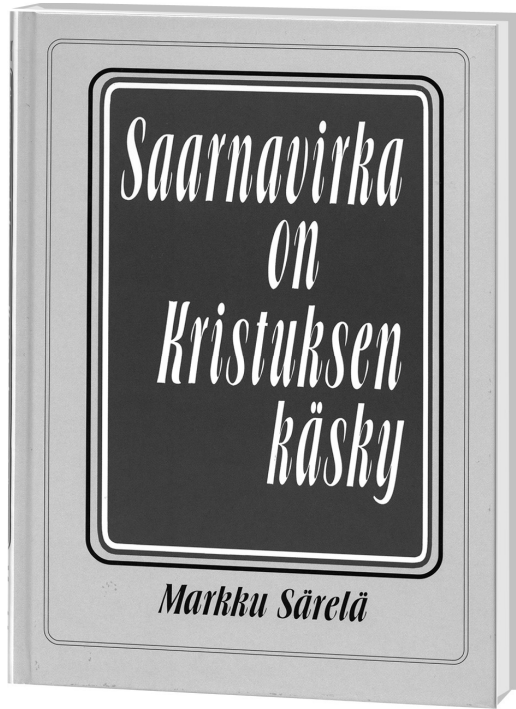
Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta

Mitä uskovat voivat tehdä, kun enemmistökirkko on luopunut Jumalan puhtaasta sanasta? Tässä kirjassa Luther vastaa tähän kysymykseen ja tuo mestarillisella tavalla esille uskovien Raamattuun perustuvat oikeudet. Ajankohtaista, puhuttelevaa asiaa.

Kirja sisältää seuraavat Lutherin kirjoitukset:

- Seurakunnan Raamattuun perustuvasta oikeudesta ja vallasta koetella kaikkea oppia sekä kutsua, asettaa virkaan ja erottaa opettajia.
- Kristuksen valtakunnasta ja saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnaviran kahdesta kutsumuksesta, 2 Moos. 3:1.

Käännös ja esipuhe Markku Särelä. Kansi ja kuva Kimmo Pälikkö.
Kovakantinen, 48 s.

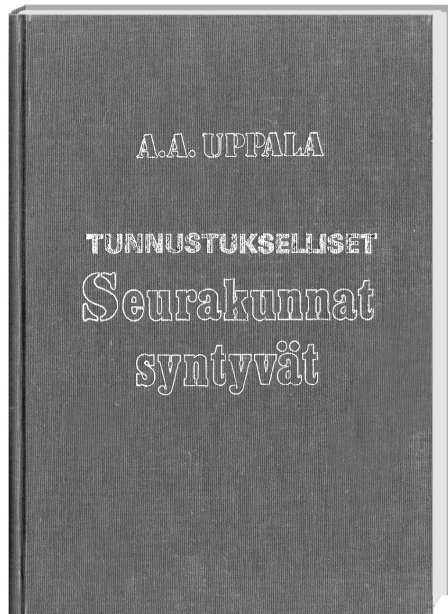

Markku Särelä

Saarnavirka on Kristuksen käsky

Kirja tuo Raamatusta esille saarnaviran monipuolisen aarteiston. Kristus on säättänyt tämän jalon viran sielujen autuutta ja seurakuntansa parasta ajatellen. Jokainen Jumalan lapsi tarvitsee seurakunnan, jossa hän saa sielulleen Vapahtajan tahtoman hoidon. Oikein opettavat, laumaansa rakastavat sananpalvelijat ovat siinä suuresta merkityksestä.

Kirja on ajankohtainen. Se tuo esille Raamatusta myös sellaisia asioita, joita paimenet eivät ole valitettavasti aina seurakunnalleen opettaneet. Teos on mielenkiintoinen, omiatuntoja koskettava kirja. Kovakantinen, 192 s.

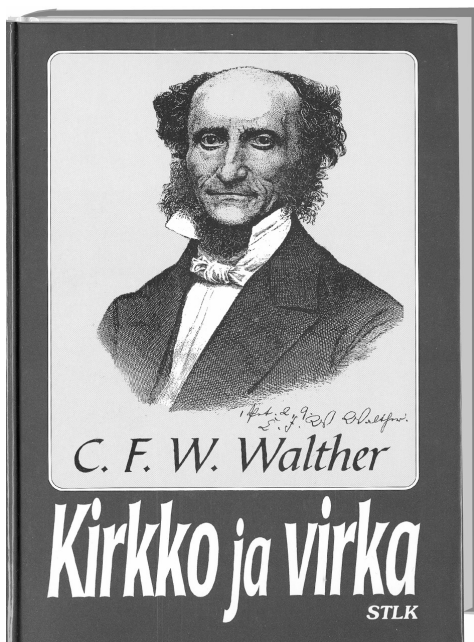
A. Aijal Uppala

Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät

Kirja kertoo aitojen haastattelujen, kirjeiden ja muiden dokumenttien välityksellä Tunnustuksellisten Luterilaisten Seurakuntien synnyn taustoista, perusteista ja historiallisista vaiheista Suomessa 1920-luvulla. Kirjoittaja on itse elänyt ne vaiheet ja on ollut yksi seurakuntien perustajapastoreista. Kirjan alussa kuvataan kristillisen kirkon vaiheita ja uskollisten luterilaisten toimintaa evankelisen liikkeen piirissä. Kuvatessaan tapahtumia tekijä perustaa tunnustuksellisen luterilaisuuden oikeutuksen historian esimerkein syvälle Jumalan sanaan ja luterilaiseen tunnustukseen.

Seurakunnassa tapahtuvan Jumalan sanan julistuksen suhteen on oleellista se, mitä seurakuntalaiset saavat kuulla tai joutuvat kuulemaan. ”Minun lampaani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne, ja ne seuraavat minua.” ”Mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä, koska eivät tunne vierasten ääntä.” (Joh. 10:27; 10:5)

Kirja on kovakantinen ja siinä on 374 isokokoista sivua, 8-sivuinen kuvaliite.

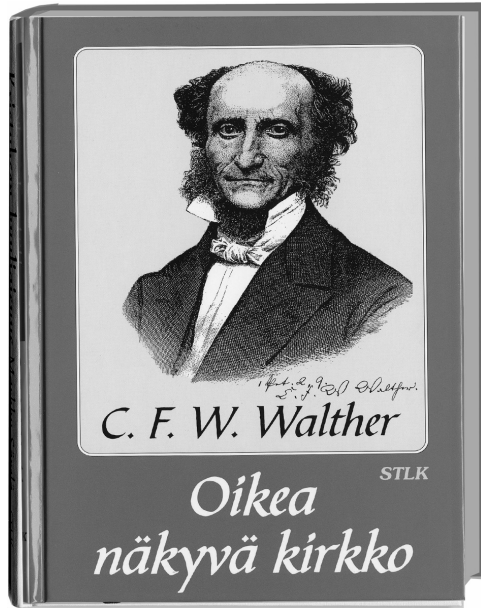
C. F. W. Walther
Kirkko ja virka

Oppi kirkosta ja virasta on aina tärkeä ja ajankohtainen, mutta etenkin nyt. Mitä pyhä Raamattu opettaa näistä asioista? Entä luterilaiset uskontunnustukset, uskonpuhdistaja Martti Luther ja muut luterilaiset 1500 — 1700-luvuilla? Entä vanhan kirkon todistus?

Walther käsittelee perusteellisesti tässä kirjassa oppia kirkosta ja virasta sekä niiden keskinäisestä suhteesta. Hän tuo taitavasti esille yleisen hengellisen pappeuden oikeudet ja säilyttää samalla viran Jumalan säätämänä järjestyksenä. Kirjasta löytyy mielenkiintoista ja rakentavaa opetusta monen moneen asiaan. Se ohjaa tarkistamaan käsityksiä myös ekumeenisista kysymyksistä. Esimerkiksi, voiko luterilainen yhtyä reformoituun ehtoollisoppiin tai harjoittaa kirkollista yhteyttä paavikirkon kanssa?

Nyt on tuiki tarpeellista sekä teologien että rivijäsenten perehtyä tunnollisesti opin asioihin. Elämme erityistä etsikon aikaa. Niistä ratkaisuista, joita Jumalan sanaa ja luterilaista tunnustusta rakastavat kristityt nyt tekevät, riippuu paljon, myös se, millainen kirkko on lapsillamme.

Käännös Risto Relander ja Hannu Lehtonen, toimitus ja esipuhe Markku Särelä. Kansi ja kuva Kimmo Pälikkö. Kovakantinen, 400 s.

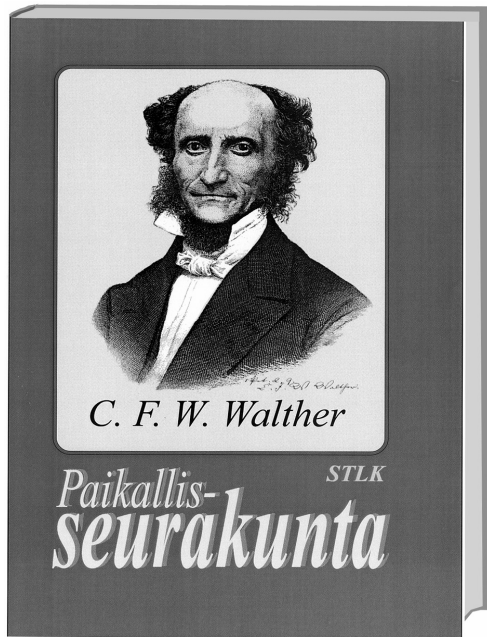
C. F. W. Walther

Oikea näkyvä kirkko

Tässä kirjassa tri Walther tuo esille, että evankelisluterilainen kirkko on oikea näkyvä Jumalan kirkko maan päällä. Evankelisluterilaisella kirkolla hän ei tässä tarkoita kirkkoa, jonka nimessä lukee evankelisluterilainen, vaan sellaista kirkkoa, joka opettaa ja toimii käytännössä luterilaisen opin mukaan. Oikean näkyvän kirkon Walther määrittelee näin: "Oikea näkyvä kirkko sanan rajoittamattomassa merkityksessä vääräuskoisten kirkkojen eli lahkojen vastakohtana on vain sellainen kirkko, jossa Jumalan sana saarnataan puhtaasti ja pyhät sakramentit jaetaan evankeliumin mukaisesti". Waltherin kirjojen ilmestyminen osuu sopivaan aikaan tukemaan ja vahvistamaan uskossaan niitä, jotka eivät halua mennä ajan eksytysten mukana.

Waltherin mukaan oikea näkyvä kirkko ei ole utopistinen toive, vaan se on mahdollinen ja niitä on ollut ja on yhä vieläkin.

Kirja sisältää myös Waltherin puheen, jonka hän piti vuonna 1866 kirkkokunnan kokouksen avajaisissa ja joka on samalla johdantoa tähän kirjaan. Kirjassa on myös henkilö- ja asiahakemisto. Toimitus ja esipuhe Markku Särelä, käännös Markku Särelä, Hannu Lehtonen ja Risto Relander, kansi Kimmo Pälkkö. Kovakantinen, 208 s.

C. F. W. Walther

Paikallisseurakunta

Tämä on tri C. F. W. Waltherin kirkko-opillisten teosten kolmas kirja. Kirja selvittelee Raamatun, luterilaisen tunnustuksen sekä Lutherin ja muiden johtavien luterilaisten opettajien valossa, millainen valtiosta erillään oleva evankelis-luterilainen paikallisseurakunta on olemukseltaan, oikeuksiltaan ja velvollisuuksiltaan ja kuinka sen toiminta on järjestettävä, että kaikki tapahtuu säädyllisesti ja järjestyksessä.

Tällainen opetus on hyvin tarpeellista tänä aikana, jolloin uusien kansankirkosta erillään olevien luterilaisten seurakuntien muodostamista harkitaan. Jos niitä syntyy, on ensiarvoisen tärkeätä, ettei niihin tule mukaan kansankirkon opillisia tai käytännöllisiä epäkohtia, vaan että syntyy raittiisti toimivia aito luterilaisia seurakuntia. Siihen tästä Waltherin kirjasta on suurta apua.

Waltherin kirkko-opilliset teokset ovat kokonaisuus, jossa ne täydentävät toisiaan. Ne eivät kerro asioista vain teoreettisesti, vaan niiden opetusta on vanhassa luterilaisessa Missouri-synodissa seurattu käytännössä. Toimitus, käännös ja esipuhe Markku Särelä, käännöksen tarkistus Risto Relander, kansi Kimmo Pälikkö. Kovakantinen, 238 s.